విజ్ఞాపన

(ప్రథమముద్రణము)

ఈ పుస్తకమునందలి చాలయోగములు అనేకప్రాచీన శిథిలగ్రంథములనుండియు చాలమంది యొద్దనున్న వ్రాత పుస్తకములనుండియు గ్రహింపబడి వ్రాయబడియున్నవి. ఆయోగములలో కొన్ని అసంపూర్ణముగను సందిగ్ధముగను తప్పులుగను ఛేదములుగను నున్నవి. మరియు ఆశ్చర్యజనకమగు వ్యాఖ్యనుకూడ కలిగియున్నవి. అటువంటి ఆయోగములయొక్క స్వరూపమును ఇంతవరకు సవరించి వ్రాయుటకు నేనుపొందిన శ్రమ వ్రాయనలవికాదు. అందుచే ఇంతకన్నను పరిశుద్ధముగను వ్యాఖ్యానము ఇంకను విపులముగను వ్రాయుటకు ఈముద్రణయందు ఇంతకంటె అవకాశము కలుగలేదు. భగవంతుని దయవలన కొద్దిగ సంస్కృతమును కొద్దిగ ఆయుర్వేదమును తెలియుటచేతను, 10 సంవత్సరములనుండియు అనేకవిధములగు యోగములను సంపాదించియుండుట చేతను, ఇంతవరకైనను వ్రాయ గలిగితిని.

ఇట్లు, గ్రంథకర్త,

.... 1-12-24 — శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి

విజ్ఞాపన

(ద్వితీయముద్రణము)

భగవంతుడగు నా ధన్వంతరియొక్క కరుణాకటాక్షమువలన నీ ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరముయొక్క రెండవముద్రణమును ఈవిధముగ ముద్రింపించి ఆంధ్రవైద్యసోదరులకందించినందులకు ఆధన్వంతరికి అనేకశిరఃప్రణామము లర్పించుచున్నాడను. ఇట్లు విమర్శనముగ వ్రాయుట కొంతవరకు మంచిదేయని మొదట తెలిసినను చాలకాలము కావలయునని యప్పుడట్లు వ్రాయలేదు. ఇప్పుడింకను అనేకవిషయములను వ్రాయదలచికూడ కొన్ని కారణములచే ప్రస్తుతమిట్లు ముగించితిని.

శాస్త్రకారులు వస్తుసంయోగమునే ప్రధానముగ నెంచుకొని శబ్దప్రయోగమును సరిగ చూడకపోవుటచే యోగములం దచ్చటచ్చట

భాగములయందు అనేకవిధములగు అర్థములను కల్పించుటకు తగి అవకాశమేర్పడుచున్నది. అట్టివిషయములను బాగుగ ఆలోచించి చాలవరకు సవరించియే వ్రాసితిని. కాని కొన్నిస్థలములయందుమార్పు చేయుటకు వీలులేక అటులనే యుంచవలసివచ్చినది.

నేనువ్రాసిన మందులపేరులయొక్క అర్థమునందు కొన్నిటికి ధాత్వర్థము సరిగ లేకపోయినను సామాన్యాభిప్రాయముతో కొన్ని యర్థములను వ్రాయవలసివచ్చినది. ఇందు సూతికాభరణము, త్రైలోక్యచింతామణి, నవరత్నచింతామణి, మొదలగుమందులు ప్రతివారును చేయునవి కాదుగదా యెందులకు వ్రాయవలయునని కొందరికి సందేహము కలుగవచ్చును. సూతికాభరణము మొదలగువానిని అందరును చేయకపోయినను వాడుచున్నారు. వాడునప్పుడు అందు కలియువస్తువులును గుణములును తెలియనక్కరలేదా ? మరియు నవరత్నచింతామణి మొదలగుయోగములయొక్క స్వభావము తెలిసియుండుటయు అనేకవిధముల మంచిదే.

ఆయుర్వేదమునందు అసంఖ్యాకములగు యోగములు కలవు. ఇది చాల గొప్పవిషయము. ఒక్కయోగముకూడ అనవసరముగ వ్రాయబడి యుండలేదు. దీనినిగూర్చి ప్రశ్నసమాధాన పరంపరలో వ్రాసియేయున్నాను. కాని యోగములు సరిగ నిర్ధారితములుగ లేకపోవుటవలన ననేకాసందర్భములు కలుగుచున్నవి. ఎట్లు చేసినను కస్తూరిమాత్రలని సామాన్యముగ పేరు ఒకటియే. ఎవరి ఇష్టము వచ్చినట్లు వారు చేసెదరు. అందు ఏవస్తువులు పడినవో కస్తూరి ఎంత కలిసినదియో ఎవరికిని తెలియదు. అది అట్లుండ సువర్ణవాతరాక్షసము, మహాలక్ష్మీవిలాసము, మొదలగు కొన్ని యోగములను కొందరు కొన్నిటిని మరికొందరు మరికొన్నిటిని చేయుదురు. మరియు అందరికిని తెలిసిన సంనిపాతభైరవి, శీతాంశురసము మొదలగు యోగములయందే భాగములను భేదముగ వేయుచున్నారు. ఇట్టివి అనేకవిషయములు కలవు. ఇట్లుండుటచే ఒకరు చేసినమందును ఇంకొకరు వాడుటకు తగిన వీలు లేకున్నది. కాన ఆయుర్వేద మభివృద్ధిలోనికి రావలయు నన్నచో ఆంధ్రవైద్య సోదరులందరును కలిసి ఆంధ్రదేశమునందలి యోగములైనను సరిగ నిర్ధారణ చేయవలయును. కాని ఈకష్టము మందులను

చేయువారలకే తెలియునుగాని ఇతరులకు తెలియకున్నది. ఇతరుల యొద్దనుండి మందులను తెప్పించి వాడువారు "మనము ఈరజతలోహ రసాయనమును ఈకస్తూరి మాత్రలను తెప్పించి వాడుచున్నాము. వీనియందు ఏవస్తువులు ఎంతెంత కలిసి యున్నవి" అని విమర్శించి వాడుట లేదు. చేసినవారు ఏయోగప్రకారముచేసిరో వీరికి చెప్పుట లేదు. ఇట్లు చేయుట న్యాయమా? ఆయుర్వేదపు మందులను ఎవరికి వారే చేసికొని వాడవలయుననియు ఇతరులయొద్ద తెప్పించి వాడుట ఆయుర్వేదాభివృద్ధికి భంగకరమనియు స్వాతంత్ర్యము నశించుననియు కొందరు పెద్దలు చెప్పుచు, ఎందుచేతనో పరులమీదనే ఆధారపడుచు న్నారు. మందులనుచేయుట యనునది ఎంతమాత్రమును సామాన్య విషయముకాదు. మందులను చేయుటకు అన్నిసంగతులును తెలియుట, ఓపిక, అభిరుచి, ధనము, మొదలగు ననేకవిషయములు కావలయును. ఎంతమంది రోగులకైనను సమాధానము చెప్పవచ్చును. కాని ప్రతివస్తు వును సమకూర్చుట, శుద్ధులుచేయుట, వండుట, మొదలగు ననేకశ్రమ లుకల యొకయౌషధమును తయారుచేయుట బహుకష్టము. ఎంత తెలిసి నను ఒక్కొక పాకసమయమున ననేకవిధములగు కష్టములు కలుగుచుండు ను. ఒకనిమిషమునకే పాకభేదము కలుగును. ఇట్లుండ స్వయముగ దగ్గర నుండి మందులను తయారు చేయించనియెడల అవి ఎట్లు తయారగునో వేరుగ చెప్పనక్కర లేదు. ప్రతినిమిషమునకును ప్రతివిషయమును స్వయ ముగ చూచుచుండవలయును.

అనేకయోగములయం దనేకవిధములగు మతభేదములు కలవు. వాని నన్నిటిని విమర్శించి యిందు వ్రాసినచో నంతములేని విషయ మగును. కాన నా మతభేదములన్నిటిని సాధ్యమైనంతవరకు విమర్శించి నాకు మంచిదని తోచిన మతమునే యిందు వ్రాసితిని.

మొదటి ముద్రణ విజ్ఞాపనలో నేను వ్రాసిన విధమున సూక్ష్మ ములగు ధ ధ మొదలగు వర్ణవ్యత్యాసములనే గాక పదవి భాగావకాశ ములు మొదలగు నతిసూక్ష్మ విషయములనుకూడ అధికమగు శ్రమతో చాలవరకు సవరించి ముద్రింపించితిని.

లఘుసూర్యావర్తి, సువర్ణ సూర్యావర్తి, రసరాట్, రజతలోహ రసాయనము, మొదలగు మందులే ఇదివరలో నందరికిని సులభగ్రా

హ్యాము లగునట్లు ప్రత్యక్షములో లేకపోవుటచే నీగ్రంథమింత శ్రమపడి వ్రాయవలసివచ్చినది.

ఆయుర్వేదమునందు అనేకగ్రంథకర్తలు మిక్కిలి శ్రమపడి జనోపయోగమే ముఖ్యమనితలచి యనేకయోగములను చెప్పిరి. కాని ఎవరైనను వాడుకలోనున్న వాతరాక్షసము వాతవిధ్వంసులనే చేసి వాడెదరు. కాని అటువంటి వనేకయోగము లుండగ వానినిచేసి వాడి గుణగతులను గ్రహించుటలేదు. భయము, ఔదాసీన్యము, మొదలగునవియే యిందులకు కారణములుగ తోచుచున్నవి. అట్టివానిని విడనాడి కొందరు కొన్ని యోగములను మరికొందరు మరికొన్ని యోగములను చేసి వాడుచు క్రమముగ నన్ని యోగములను వాతరాక్షస వాతవిధ్వంసులనువలె చేసినచో మందులన్నియు వాడుకలోనికివచ్చి ఆయుర్వేద మిప్పటికంటె మహోన్నత దశను పొందగలదు. అపారమగు నీ యాయుర్వేదమును మథించి విమర్శించినచో సముద్రమథనముచే దేవత లమృతమును పొంది అజరామరణులైనట్లుగ, అమృతతుల్యమగు ననేకవిషయములను పొంది శాస్త్రములయందు చెప్పబడిన విధమున జరావ్యాధులు లేనివారై యనేక సంవత్సరములు సుఖముగ జీవింపగలరు.

వివరముగ వ్రాసినచో ఆయుర్వేదముయొక్క గుట్టు (రహస్యము) పోవుననియు గౌరవముండదనియు కొందరభిప్రాయ పడవచ్చును. రహస్యములు బయలు పడుటచేతనే ఏశాస్త్రమైనను అభివృద్ధి నొందగలదనియు గౌరవమును పొందగలదనియు నాఅభిప్రాయము.

అధికవ్యయ ప్రయాసలతో రచింపబడిన ఈ ఆయుర్వేదౌషధ రత్నాకరమును ఆంధ్రవైద్యసోదరులందరును సాంతముగ పరిశీలించి గ్రహింపదగిన విషయములున్నచో గ్రహించి నాశ్రమకు సాఫల్యమును గలుగజేయగలందులకు అనేకవిధముల ప్రార్థించుచున్నాడను.

.... }
1—1—1929. }

ఇట్లు, గ్రంథకర్త,
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి.

విజ్ఞాపన

(తృతీయముద్రణము)

నాచే రచింపపడిన ఈ ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరముయొక్క ప్రథమ ద్వితీయ ముద్రణములు అచిరకాలములోనే ఆంధ్రవైద్య సోదరులయొక్క హస్తముల నలంకరించి ఈ తృతీయముద్రణమును ముద్రింపించుటకు శ్రీధన్వంతరియొక్క పరిపూర్ణకటాక్షమే కారణమని పూర్తిగ నమ్ముచున్నాడను. ఇదివరలో ద్వితీయముద్రణమునందే అనేకవిషయములను వ్రాసియుండుటచేతను, విషయములను అనవసరముగ వ్రాసి వైద్యసోదరులకు శ్రమను కలిగించుట ఇష్టములేకపోవుటచేతను, చరకసంహితను సంపూర్ణముగ ఆంధ్రములోనికి పరివర్తనము చేయుచు తత్కార్యభారములో నిమగ్నుడనై యుండుటచేతను, ఈతృతీయ ముద్రణమునందు ఇంతకంటె అధికముగ విషయములను చేర్చియుండలేదు. కాని వీలైనంతవరకు కొన్ని యోగములను అధికముగ జేర్చితిని. మఱియు విషయములను చాలవరకు చక్కని శైలిలో నుండునట్లు వ్రాసితిని. యోగములు మొదలగు వానినిగూర్చి నా అభిప్రాయమును ద్వితీయ ముద్రణముయొక్క విజ్ఞాపనయందే వివరముగ వ్రాసియుండుటచే ఈ విజ్ఞాపనయందు ఇతరవిషయములను విమర్శింపలేదు.

పొరపాటులు లేకుండుటకై అనేకవిధములగు ప్రయత్నములను చేసితిని. ఎచ్చటనైన నున్నచో సవరించుకొని నన్ను మన్నింపకోరిక.

.... }
1—10—1934 }

గ్రంథకర్త,
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి.

గ్రంథకర్త:

ఆయుర్వేదభూషణ, భిషగ్వర,

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి, ఏ. ఎమ్. ఏ. సి.

విజ్ఞాపన

(చతుర్థముద్రణము)

నాచే రచింపబడిన ఈ ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరమునకు ఇయ్యది చతుర్థ అనగా నాలుగవ ముద్రణము. నాయొక్క ఈగ్రంథము ఇట్లు నాలుగుముద్రణములను పొందునని నేను తొలుత అనుకొనలేదు. ఇట్లు నాలుగుముద్రణము లగుటనుబట్టియే ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రాశస్త్యమును, నేను పొందిన శ్రమను, నాకుకల పరోపకారాభిరుచిని సుగుణప్రధానులగు చదువరులు గ్రహించుకొనగలరు. ఇందు నేను ఇంకను అనేక విషయములను చేర్చుటయందు ఉత్సాహశక్తులను కలవాడనే. కాని ఇతరములగు అనేక గ్రంథములను వ్రాసి వానియందు అనేకవిషయములను వ్రాసియుండుటచేతను ఆగ్రంథములను తరుచు ముద్రింపించుచుండవలసివచ్చుచుండుటచేతను అవకాశమనునది లేకపోవుటచే ఈగ్రంథమును ఇంతటివిషయములతో ముద్రింపించడమైనది. ఈగ్రంథమునకు సంబంధించిన అనేకవిషయములను ఇదివరలోని మూడుముద్రణములయొక్క విజ్ఞాపనములయందు వివరించి వ్రాసియున్నాడను. కాన అట్టివిషయములను ఇచ్చట మరల ఉద్ఘాటింపలేదు.

నాయొక్క కుమారుడగు శ్రీ చి॥ శ్రీరామచంద్రమూర్తి స్వల్పవయస్సుకలవాడైనను మందులను తయారుచేయించుట మొదలగు పనులయందు అధికమగు ఉత్సాహమును బుద్ధికుశలతయు కలవాడగుటచే అతనికి ఈముద్రణమును ప్రత్యేకముగ అంకితము చేసితిని.

గ్రంథమును వ్రాయుట అనునది ఒకవ్యక్తికిమాత్రమే ప్రత్యేకముగ సంబంధించినదై యున్నది. ముద్రణముపూర్తియగుట అనునది అనేకులతో సంబంధించిన పనియై యున్నది. కనుక గ్రంథమును వ్రాయుటకంటెనుకూడ సరిచూచుకొనుచు ముద్రింపించుటయే ప్రకృతకాలమున అనేకవిధముల శ్రమయని ఒక్కొక్కప్పుడు తలంపవలసివచ్చుచున్నది. అయినను అనేకవిధములుగ శ్రమనొంది ఈనాలుగవముద్రణమును ఇట్లు పూర్తిచేసితిని.

బెజవాడలో సుప్రసిద్ధమగు ఆంధ్రగ్రంథాలయముద్రాక్షరశాలయొక్క మానేజరుగారగు బ్రహ్మశ్రీ కుందా నరసింహమూర్తిగారు శాంతస్వభావముకలవారును పరోపకారపరాయణులును కార్యదీక్షాపరులును అయివున్నారు. వారియొక్క సంపూర్ణదయవలన ఇదివరలోని గ్రంథములవలెనే ఈగ్రంథమునుకూడ ముద్రింపగలిగితిని.

నాకు సంపూర్ణమగు ఆరోగ్యమును ఉత్సాహమును ప్రసాదింపవలసినదిగ శ్రీమద్ధన్వంతరిని అధికముగ ప్రార్థించుచు అట్లు ఒనర్చినయెడల నాశక్తికొలదియు ఆయుర్వేదసేవ చేసెదననియు చికిత్సావిషయమై అనుభవపూర్వకముగ ఒకనూతనగ్రంథమును ప్రచురింపదలచితిననియు మనవిచేసుకొనుచు ఈ విజ్ఞాపనమును ఇంతటితో పరిసమాప్తినొందించుచున్నాను.

రాజమహేంద్రపురము.
22—12—48.

ఇట్లు, గ్రంథకర్త,
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

కృతిసమర్పణము

సకలగుణాభిరాముండును, అధికబుద్ధిమంతుడును, సత్యసంధుడును, పరోపకారసంపన్నుడును, మహోద్దేశసంపన్నుడును, ధైర్యసాహసోపేతుండును, అత్యధికమాతృపితృభక్తిసమన్వితుండును, అతివిమర్శనాయుక్తుండును, వైద్యాదివిషయసూక్ష్మగ్రాహకుండును, విశేషలోకజ్ఞానయుక్తుండును, సర్వసహాయభూతుండును, శ్రీరామచంద్రాంశసంభూతుండును, శ్రీరామచంద్రభక్తుండును, మత్సహాయభూతుండును, మదీయప్రేమమూర్తియు, మత్పుత్రరత్నంబును అగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీరామచంద్రమూర్తికి దీర్ఘాయుష్మంతుడై క్షేమ స్థైర్య అభయ ఆరోగ్య ఐశ్వర్యాదులతో తులతూగుచు పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగ ఎల్లకాలముల యందును ఆనందముతో ప్రవర్తిల్లునట్లుగ నిష్కల్మషమగు హృదయముతోడను మనస్ఫూర్తిగను త్రికరణశుద్ధిగను ఆశీర్వదించుచు అంకితముగ ఈ కృతిని సమర్పించుచున్నాడను.

రాజమహేంద్రపురము.
22—12—48.

ఇట్లు, గ్రంథకర్త,
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి

కృతిభర్త:

శ్రీపాద శ్రీరామచంద్రమూర్తి

ఔషధానుక్రమణిక

ఓమ్

శ్రీరస్తు

ఆరోగ్యమస్తు

ఆంధ్రతాత్పర్యసహిత

ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరము

మంగళాచరణము

శ్లో॥ నమామి ధన్వన్తరిమాదిదేవం సురాసురైర్వన్దితపాదపద్మమ్ । లోకే జరారుగ్భయమృత్యునాశం దాతారమీశం వివిధౌషధీనామ్ ॥1॥

అ॥ ఆదిదేవుడైనట్టియు, దేవతలచేతను రాక్షసులచేతను నమస్కరింపబడిన పాదపద్మములు కలిగినట్టియు, లోకమునందు ముసలితనముయొక్కయు వ్యాధులయొక్కయు భయమును మృత్యువును నశింపజేసినట్టియు, సమస్తమైన ఓషధులయొక్క జ్ఞానమునిచ్చినట్టియు, ప్రభువైనట్టియు, ధన్వంతరిని నమస్కరించుచున్నాడను.

శ్లో॥ యోగేన చిత్తస్య పదేన వాచాం మలం శరీరస్య చ వైద్యకేన । యోఽపాకరోత్తం ప్రవరం మునీనాం పతఞ్జలిం ప్రాఞ్జలిరానతోఽస్మి॥ 1 ॥

అ॥ యోగశాస్త్రముచే మనస్సుయొక్కయు, వ్యాకరణశాస్త్రముచే వాక్కులయొక్కయు, వైద్యశాస్త్రముచే శరీరముయొక్కయు, మాలిన్యమును పోగొట్టినట్టియు మునిశ్రేష్ఠుడైనట్టియు పతంజలికి దోసిలొగ్గి నమస్కరించుచున్నాడను.

శ్లో॥ ఆయుర్వేదంమహాశాస్త్రంధర్మార్థసుఖసాధనమ్ । యేభ్యోఽగమంస్తాన్ గోపాలాచార్యాదీన్గురుసత్తమాన్ ॥ 1 ॥ ప్రణమ్య శిరసా సమ్యక్ప్రథితౌషధ శేవధిమ్ । సర్వలోకహితార్థాయ గ్రన్థం పరమదుర్లభమ్। కరోమి సూక్ష్మయా బుద్ధ్యా లోకరఞ్జకముత్తమమ్ ॥2॥

అ॥ మహాశాస్త్రమును ధర్మార్థసుఖసాధనమునైన ఆయుర్వేదమును అభ్యసింపచేసినట్టియు, గురుశ్రేష్ఠులైనట్టియు, గోపాలాచార్యులు మొదలగువారిని శిరస్సుచే బాగుగ నమస్కరించి ప్రసిద్ధౌషధములకు నిధియైనట్టియు, మిక్కిలి దుర్లభమైనట్టియు

లోకమును సంతోషింపజేయునట్టియు, శ్రేష్ఠమైనట్టియు, గ్రంథమును లోకముయొక్క మేలుకొఱకు సూక్ష్మబుద్ధిచే రచించుచున్నాడను.

శ్లో॥ శ్రీపాదసోమయాజ్యాఖ్యం పితరం పుత్రవత్సలమ్ । గురుం పరమపూజ్యం మే స్మరామి హృది సర్వదా ॥ 1 ॥ అశేషసుగుణోపేతాం మాతరం పరదేవతామ్ । సుబ్బమాంబాభిధాం వన్దే నిత్యం శ్రేయోఽభివృద్ధయే॥ 2 ॥

అ॥ శ్రీపాదసోమయాజియనెడి పేరుగలిగినట్టియు, పుత్రప్రేమకలిగినట్టియు, గౌరవనీయుడైనట్టియు, అధికముగ పూజింపదగినట్టియు, తండ్రిని హృదయమందెల్లప్పుడు స్మరించుచున్నాడను. సమస్తసుగుణములతో కూడినట్టియు, దైవస్వరూపిణియైనట్టియు, సుబ్బమ్మయనెడి పేరుకలిగినట్టియు, తల్లిని శ్రేయోభివృద్ధికొఱకు నెల్లప్పుడు నమస్కరించుచున్నాడను.

శ్లో॥ తయోర్ద్వితీయపుత్రోఽహం ప్రథమో వేఙ్కటేశ్వరః । సుబ్రహ్మణ్యో రామమూర్తిస్సత్యనారాయణ స్తతః॥ 1 ॥ శేషరాయో నృసింహశ్చ క్రమాత్సఙ్చాపి మేఽనుజాః। సుబ్బమామ్బా రామమామ్బా వేఙ్కటరత్నామ్బికా తథా॥ 2 ॥ సోదర్యోఽస్మాకమభవం స్త్రీస స్సుగుణరాశయః । గోదావరీతటే కోనసీమ్ని విద్వద్వరావృతే ॥ 3 ॥ మోడేకుర్యాఖ్యసద్గ్రామే జాతాః ఖ్యాతిం గతా వయమ్ । సోఽహం కౌశికసద్గోత్ర శ్రీపాదకులసమ్భవః ॥ 4 ॥ కృష్ణమూర్తి సమాఖ్యాతో వైద్యవిద్యావిశారదః । పరీక్ష్య వివిధాన్యోగాన్కరోమి గ్రన్థముత్తమమ్ । ఆయుర్వేదౌషధాభిఖ్యరత్నాకరసమాహ్వయమ్ ॥ 5 ॥

అ॥ మాతల్లితండ్రులకు నేను ద్వితీయపుత్రుడను. వేంకటేశ్వర్లు ప్రథమపుత్రుడు. సుబ్రహ్మణ్యము, రామమూర్తి, సత్యనారాయణ, శేషారావు, నృసింహము ఈ యైదుగురు నాకు క్రమముగ ననుజులు (తమ్ములు). సుబ్బమ్మ, రామమ్మ, వెంకటరత్నమ్మ అనెడి సుగుణవతులగు ముగ్గురు తోబుట్టువులు (అక్కసెల్లెండ్రు) మాకు గలరు. మేము గోదావరిప్రాంతమున కోనసీమయందు విద్వాంసులతో కూడినట్టియు, మోడేకుర్రు అనెడి పేరు కలిగినట్టియు, యోగ్యమైనట్టియు గ్రామమందు జన్మించితిమి. కౌశికసగోత్రమందు శ్రీపాదవంశమున జన్మించినట్టియు, కృష్ణమూర్తియనెడిపేరుకలిగినట్టియు వైద్యవిద్యనభ్యసించినట్టి నేను అనేకవిధములైనయోగములను విమర్శించి శ్రేష్ఠమైనట్టియు, ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరమనెడి పేరుకలిగినట్టియు, గ్రంథమును రచించుచున్నాడను.

గ్రంథ ప్రారంభము

ప్రథమగుచ్ఛము

కాంతవల్లభరసము

శ్లో॥ కాన్తం షోడశభాగం చ చతుర్దశమయోరజః। కిట్టం ద్వాదశకంచైవ దశభాగం తు టఙ్కణమ్ ॥1॥ మనశ్శిలామష్టభాగాం. షడ్భాగం చ శిలాజితు। సర్వేణ చ సమం సూతం గన్ధకం చాపి తత్సమ్ ॥2॥ ఆర్ద్రిమూషోదరే న్యస్య వాలుకాయన్త్రికే క్షిపేత్। పాచయేత్సప్తరాత్రిం తు సంగ్రాహ్యః సూక్ష్మచూర్ణితః ॥3॥ సేవితో మధునా యుక్తః నిష్కార్ధేన సమన్వితః। పాణ్డురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణీ రోగకం తథా ॥4॥ కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం ప్లీహోదరమరోచకమ్। మన్దాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగన్దరమ్ ॥ 5 ॥ వాతం శూలం హరేద్వృష్యస్తథా చైవాతిదీపకః। తుష్టిపుష్టికరః కాన్తివర్ధకో బలవర్ధకః ॥ 6 ॥ కాన్తవల్లభనామాఽయం విష్ణునా నిర్మితః పురా। సర్వపాణ్డుక్షయహరః లోకస్యారోగ్యహేతుకః ॥ 7 ॥

అ॥ కాంతభస్మ 16 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 14 భా, మాండూరభస్మ 12 భా, శు॥ వెలిగారము 10 భా, శు॥ మణిశిల 8 భా, శిలాజతుభస్మ 6 భా, వీనియన్నిటికిని సమానము శు॥ పాదరసము, పాదరసముతో సమానము శు॥ గంధకము, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి ఆర్ద్రిమూసయందు పోసి వాలుకాయంత్రమందుంచి యేడురోజులు వండవలయును. పిమ్మట తీసి మెత్తగచూర్ణించి అర్ధనిష్కపరిమాణముచొప్పున తేనెతో సేవించినయెడల పాండురోగము, క్షయ, గుల్మము, గ్రహణీరోగము, కాస, శ్వాస, జ్వరము, వాంతి, ప్లీహోదరము, అరోచకము, అగ్నిమాంద్యము, కుష్ఠరోగము, మూలవ్యాధి, భగందరము, వాతము, శూల, ఈరోగములను హరించును. వీర్యవృద్ధిని, అధికమగుజాఠరదీప్తిని, మనస్సంతోషమును, శరీరపుష్టిని, కలిగించును. శరీరకాంతిని, బలమును, వృద్ధిపొందించును. కాంతవల్లభరసమనెడి యీ యౌషధము పూర్వకాలమందు విష్ణువుచే చెప్పబడినది. సమస్తములైన పాండురోగములను, క్షయలను, హరించును. లోకమునకు ఆరోగ్యమును కలిగించును.

సువర్ణకాంతవల్లభరసము

శ్లో॥ కాన్తం షోడశభాగం చ చతుర్దశమయోరజః। కిట్టం ద్వాదశకంచైవ దశభాగం తు టఙ్కణమ్॥1॥ మనశ్శిలామష్టభాగాం షడ్భాగంచ

శిలాజతు।సువర్ణమేకభాగం చ రౌప్యకం చ ద్విభాగకమ్ ॥2॥ సర్వైస్స
మం శుద్ధసూతం గన్ధకం సూతతుల్యకమ్। జమ్బీరఫలసారేణ దృఢం
మర్ద్యం చ యత్నతః ॥3॥ ఆర్ద్రమూషోదరే న్యస్య వాలుకాయన్త్రకే
క్షిపేత్। పాచయేత్సప్తరాత్రం తు సంగ్రాహ్యాః సూక్ష్మచూర్ణితః ॥4॥
జలేన తు విమర్ద్యాశ్చ వటకాంశ్చైవ కారయేత్। సేవితో మధునాయుక్త
శ్చతుర్గుఞ్జాప్రమాణతః ॥5॥ పాణ్డురోగం క్షయం గుల్మం గ్రహణీరోగ
కం తథా। కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం ప్లీహోదరమరోచకమ్ ॥6॥
మన్దాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగన్దరమ్।వాతం శూలం హరే
ద్వృష్య స్తథాచైవాతిదీపకః ॥7॥ తుష్టిపుష్టికరః కాన్తివర్ధకో బలవర్ధకః।
కాన్తవల్లభనామాఽయం సువర్ణపదపూర్వకః ॥8॥

అ॥ కాంతభస్మ 16 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 14 భా, మాండూరభస్మ 12 భా, శు॥ వెలిగారము 10 భా, శు॥ మణిశిల 8 భా, శిలాజతుభస్మ 6 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, వెండిభస్మ 2 భా, వీనియన్నిటికిని సమానము శు॥ పాదరసము, పాదరసముతో సమానము శు॥ గంధకము, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి నిమ్మకాయరసముతో దృఢముగ మర్దించి ఆర్ద్రమూసయందు పోసి వాలుకాయంత్రమందుంచి యేడుగోజులు వండవలయును. పిమ్మట తీసి మెత్తగ చూర్ణించి నీటితోనూరి కుప్పెలుగచేసి నాలుగు గురివిందగింజలపరిమాణముగ తేనెతో సేవించినయెడల పాండురోగము, క్షయ, గుల్మము, గ్రహణిరోగము, కాస, శ్వాస, జ్వరము, వాంతి, ప్లీహోదరము, అరోచకము, అగ్నిమాంద్యము, కుష్ఠరోగము, మూలవ్యాధి, భగందరము, వాతము, శూల, ఈ రోగములు హరించును. వీర్యవృద్ధిని, అధికమగు జాఠరదీప్తిని, మనస్సంతోషమును, శరీరపుష్టిని, కలిగించును. శరీరకాంతిని, బలమును, వృద్ధిపొందించును. ఇది సువర్ణకాంతవల్లభరసమని చెప్పబడును.

మహాసువర్ణకాంతవల్లభరసము

శ్లో॥ కాన్తం షోడశభాగం చ లోహభస్మచతుర్దశ।కిట్టం ద్వాదశ
కం చైవ చతుర్భాగం తథాభ్రకమ్ ॥1॥ తామ్రభస్మ త్వష్టభాగం షడ్భా
గాం చ మనశ్శిలాం। టఙ్కణం తు చతుర్భాగం ద్విరౌప్యం చైకస్వర్ణ
కం ॥2॥ సర్వైస్సమం శుద్ధసూతం గన్ధకం సూతతుల్యకమ్। హంసపాదీర
సైర్మర్ద్యం వాలుకాయన్త్రయోగతః ॥3॥ పాచయేత్సప్తదివసం సంగ్రా
హ్యాః సూక్ష్మచూర్ణితః। నీరేణ తు విమర్ద్యాశ్చ వటకాంశ్చైవ కారయేత్
॥4॥ సేవితో మధునాయుక్తః గుఞ్జాత్రయప్రమాణతః। పాణ్డురోగంక్షయం

గుల్మం గ్రహణీరోగకం తథా ॥5॥ అజీర్ణం వివిధం హన్తి జీర్ణజ్వర వినాశకః । కాసం శ్వాసం జ్వరం ఛర్దిం ప్లీహోదర మరోచకమ్ ॥6॥ శోఫం చ వివిధం హన్త్యాత్కామలాంచ హాలీమకమ్। కుష్ఠరోగమతీసారం మూలరోగం భగన్దరమ్ ॥7॥ వాతవ్యాధిహరః శ్రేష్ఠః శూలఘ్నః శ్లేష్మరోగహృత్ । అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగహరః పరమ్ ॥8॥ తుష్టి పుష్టికరః కాన్తివర్ధకో బలవర్ధకః। వీర్యవృద్ధికరశ్చైవ తథా శ్రేష్ఠం రసాయనమ్ ॥9॥ కాన్తవల్లభనామాఽయం సువర్ణపదపూర్వకః। లోకానాం రక్షణార్థం చ లక్ష్మీనాథ ప్రకల్పితః ॥10॥

అ॥ కాంతభస్మ 16 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 14 భా, మాండూరభస్మ 12 భా అభ్రకభస్మ 4 భా, తామ్రభస్మ 8 భా, శు॥ మణిశిల 6 భా, శు॥ వెలిగారము 4 భా, వెండిభస్మ 2 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, వీనియన్నిటికిని సమానము శు॥ పాదరసము, పాదరసముతో సమానము శు॥ గంధకము, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి హంసపాదిరసముతో మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు ఏడురోజులు వండవలయును. పిమ్మట తీసి మెత్తగ చూర్ణించి నీటితోనూరి కుప్పెలను చేసి మూడుగురివిందగింజల ప్రమాణముగ తేనెతో సేవించినయెడల పాండురోగము, క్షయ, గుల్మము, గ్రహణీరోగము, అజీర్ణము, జీర్ణ జ్వరము, కాస, శ్వాస, జ్వరము వాంతి, ప్లీహోదరము, అరోచకము, నంజు, కామిర్లు, హాలీమకము, కుష్ఠరోగము, అతిసారము, మూలవ్యాధి, భగందరము, వాతవ్యాధులు, శూల, శ్లేష్మవ్యాధులు, ఇవి హరించును. అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల సర్వరోగములు హరించును. మనస్సంతోషమును, శరీరపుష్టిని చేయును. శరీరకాంతిని బలమును, వృద్ధిపొందించును. వీర్యవృద్ధిని చేయును. శ్రేష్ఠమైన రసాయనము. ఈ మహా సువర్ణకాంతవల్లభరసము, లక్ష్మీనాథునిచే లోకరక్షణార్థమై చెప్పబడినది.

రజతలోహరసాయనము

శ్లో॥ ఏకైకం సూతరాష్ట్రే చ ద్విభాగం జీవలోహకమ్ । గన్ధకం తు త్రిభాగం చ తథా ఖల్వే వినిక్షిపేత్ ॥1॥ కన్యారసేన విమలా భృఙ్గరాజకరిల్లకైః । భద్రేణ వజ్రివల్ల్యా చ ప్రత్యేకం మర్దయేద్దినమ్ ॥2॥ అథాతో వాలుకాయన్త్రే పచేద్యామచతుష్టయమ్ । భాషితం పూజ్యపాదేన తారలోహరసాయనమ్ ॥3॥ గుఞ్జాద్వయం ప్రదాతవ్యమనుపానవిశేషతః । రాజయక్ష్మాదికాన్ రోగాన్ శ్లేష్మపిత్తాధికాన్ జయేత్ ॥4॥ అజీర్ణం తిమిరం శ్వాసం కాసం చైవాతిదుస్తరమ్ । పాణ్డుం శోఫంచ హృద్రోగం కామలాం కుమ్భకామలామ్। పక్షాఘాతార్దితౌ హన్తి వాతవ్యాధి వినాశకమ్ ॥5॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, వెండిభస్మ 1 భా, శు॥ ఉక్కురజను 2 భా, శు॥ గంధకము 8 భా, ఇట్లు వీనిని ఖల్వమందు వేసి కలుబంద, సాంబరేణు, గుంట గలగర, గలిజేరు, అల్లము, నల్లేరు, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్క రోజు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు నాలుగుజాములు వండవలయును. ఈరజతలోహ రసాయనము పూజ్యపాదునిచే చెప్పబడినది. రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ అనుపాన విశేషముతో నియ్యవలయును. రాజయక్ష్మ మొదలగువ్యాధులను, శ్లేష్మమధికము గల వ్యాధులను, పిత్తమధికముగలవ్యాధులను, నశింపజేయును. అజీర్ణము, తిమిరవ్యాధి, శ్వాస, కాస, పాండువు, నంజు, హృద్రోగము, కామిర్లు, కుంభకామల, పక్ష వాతము, అర్దితవాతము, వాతవ్యాధి, వీనిని నశింపజేయును.

రజతలోహరసాయనము

సీ॥ రసమేకభాగంబు రజతజీవపులోహబలియుగ్మభాగముల్ బా గుగాను। ఖల్వంబులోనుంచి కలుబంద సాంబ్రాణిభృంగపునర్నవశృంగ వేర। వహ్నివజ్రవల్లిరసములతో నూరి వజ్రమూసనుంచి వాలుకమున। వండిచల్లార్చి మున్వాడినరసముల మఱలమర్దనచేసి మాషమాత్ర। పరిమి తంబును తగుననుపానమునను। సేవనము జేయుజనులకు చెలువుగాను । రోగ ములనెల్ల వేగమె రూపుమాపు। జగమునను తారలోహరసాయనంబు॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, వెండి 2 భా, శు॥ లోహరజను 2 భా, శు॥ గంధ కము 2 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి కలుబంద, సాంబరేణి, గుంటగలగర, గలిజేరు అ ల్లము, చిత్రమూలము, నల్లేరు, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి వజ్రమూసయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి చల్లారినపిదప మొదటిరసములతో మఱల మర్దింపవల యును. దీనిని మాషపరిమితిగ తగినయనుపానములతో సేవించినయెడల సమస్తమైన వ్యాధులు వెంటనే నశించును. ఇది రజతలోహరసాయనమని చెప్పబడును.

రజతలోహ రసాయనము (పుటయోగము)

శ్లో॥ రజతాద్విగుణం తీక్ష్ణం ద్వయోస్తుల్యంతు పారదమ్। పార దాద్విగుణం గన్ధం కుమార్యాతు విమర్దయేత్ ॥1॥ మూషామధ్యే విని క్షిప్య బన్ధయేద్వస్త్రమృత్తికామ్। తతస్సూక్ష్మపుటే పాచ్యం స్వాఙ్గశీతల ముద్ధరేత్ ॥2॥ పునర్నవాకుమార్యోశ్చ బ్రాహ్మీజమ్బీరయో స్తథా। వజ్రవల్ల్యారసేనాపి పేషయేద్దివసత్రయమ్ ॥3॥ ఔషధం గులికాఙ్ కృత్వా ఛాయాయాం శోషయేత్తతః। మాషద్వయం ప్రదాతవ్య మను పానవిశేషతః ॥4॥ కాసశ్వాసక్షయహరం మేహవ్యాధివినాశకమ్

పాణ్డురోగం నిహన్త్యాశు వాతఘ్నం కఫనాశకమ్ ॥5॥ రక్తపిత్తాతిసారఘ్నం ఛర్దిహిక్కావినాశకమ్ । సర్వశూలహరం చైవ సర్వజ్వరహరం పరమ్ ॥6॥ తత్తద్రోగానుపానేన సర్వరోగనికృన్తకమ్ । సఞ్జీవనీ సమం జ్ఞేయం తారలోహరసాయనమ్ ॥7॥

అ॥ వెండిభస్మ 1 భా, శు॥ ఉక్కులోహము 2 భా, శు॥ పాదరసము 3 భా, గంధకము 6 భా, ఇటుల వీనిని కలుబందరసముతో మర్దించి మూసలయందుంచి మట్టి పూసినగుడ్డలచే సంధిబంధనమును చేసి చిన్నపుటమును వేసి సాంగశీతలమైనపిదప తీసికొనవలయును. పిమ్మట, గలిజేరు, కలుబంద, సరస్వతీయాకు, నిమ్మకాయ, నల్లేరు, వీనియొక్క రసములతో మూడురోజులు మర్దించి కుప్పెలను చేసి నీడను ఎండించవలయును. పిమ్మట రెండుమాషములపరిమితిగ అనుపానవిశేషముతో నియ్యవలయును. కాస, శ్వాస, క్షయ, మేహవ్యాధి, పాండురోగము, వాతవ్యాధి, కఫవ్యాధి, రక్తపిత్తము, అతిసారము, వాంతి, ఎక్కిళ్ళు, శూల, జ్వరము, ఈ వ్యాధులు హరించును. ఆయారోగములకు తగిన యనుపానములతో నిచ్చినయెడల సమస్తరోగములను నశింపచేయును. ఈ రజతలోహరసాయనమును సంజీవనితో సమానమైనదానినిగ తెలిసికొనవలెను.

తార (రజత) లోహరసాయనము

శ్లో॥ అయోరజస్త్రిభాగం చ త్రిభాగం సూతకం తథా । షడ్భాగం గన్ధకం చైవ తారమభ్రకసంజ్ఞకమ్ ॥1॥ కన్యారసేన సంమర్ద్యం సాతలాయా రసేన చ । నిర్గుణ్డ్యాభృఙ్గరాజస్య శోఫఘ్న్యాశ్చార్ద్రకస్య చ ॥2॥ చిత్రభానోర్వజ్రవల్ల్యా రసైరష్టభిరేవ వై । మర్దయేదష్టరాత్రం తు వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ ॥3॥ తారలోహరసో నామ విష్ణునా నిర్మితః పురా । పాణ్డుక్షయశ్వాసకాసమజీర్ణారోచకం హరేత్ ॥4॥ శోఫం జీర్ణజ్వరం హన్తి శూలఘ్నః కఫనాశకః। అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగహరః పరమ్ ॥5॥

అ॥ శు॥ ఉక్కురజను 3 భా, శు॥ పాదరసము 3 భా, శు॥ గంధకము 6 భా, వెండిభస్మ 1 భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి కలుబంద, సాంబరేణు, వావిలి, గుంటగలగర, గలిజేరు, అల్లము, చిత్రమూలము, నల్లేరు, ఈ యెనిమిదివస్తువులయొక్క రసములచే ఎనిమిదిదినములు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు వండవలయును. ఇది తారలోహరసాయనమని చెప్పబడును. పూర్వకాలమందు విష్ణువుచే చెప్పబడినది. పాండువు, క్షయ, శ్వాస, కాస, అజీర్ణము, అరోచకము, నంజు, జీర్ణజ్వరము, శూల, కఫవ్యాధి, ఈ వ్యాధులను హరించును. అనుపానవిశేషముతో సమస్తవ్యాధులను హరించును.

రజతలోహరసాయనము (పుటయోగము)

సీ॥ ఖడ్గరాపొడి తులము గంధకంబును తులము రజతచూర్ణము తులము రసము తులము। ఖల్వంబులోనుంచి కలగరరసమున సాంబ్రాణిర సమునసరసముగను।వజ్రవల్లీ రసము వహ్ని పునర్నవ కలుబందయల్లము కాకరాకు। ఇన్నిరసంబుల విడవకుండగ జాల రెండురోజులునూరి రేయి బగలు। అదిబిళ్ళవలెజేసి యార్చి ప్రమిదనుబెట్టి ప్రమిదగప్పియు మన్ను ప్రబలరాచి । గజముపొడవున పుటము ఘనముగావేసియు శీతలంబునతీసి శీఘ్రముగను ముందురసములతోనూరి ముదముమీర । అనుదినంబును నౌషధమడ్డిగెత్తు। అనుభవించిన జనులకు నమృతమగును। సర్వవ్యాధుల మాన్పును జగతిలోన । రజతలోహ రసాయనంబందు్రు దీని॥

అ॥ శు॥ ఖడ్గరాపొడి 1 తు, శు॥ గంధకము 1 తు, శు॥ వెండిరాపొడి 1 తు, శు॥ రసము 1 తు, వీనిని ఖల్వమందుంచి గుంటగలగర, సాంబరేణు, నల్లేరు, చిత్రమూలము, గలిజేరు, కలుబంద, అల్లము, కాకరాకు, వీనియొక్క రసములతో రెండు రోజులు రాత్రింబగళ్లు విడువకుండనూరి బిళ్ళలుచేసి ఆరనిచ్చి ప్రమిదలోబెట్టి పైన ప్రమిద మూసి మన్నుబాగుగపూసి గజముపొడవున పుటము బాగుగపెట్టి చల్లారిన పిదప తీసి పూర్వపురసములతో నూరవలయును. దీనిని అడ్డిగెత్తుచొప్పున పుచ్చుకొనిన యెడల అమృతతుల్యమగును. సమస్త వ్యాధులను నశింపజేయును. రజతలోహరసాయనమని చెప్పబడును.

జ్వరగజాంకుశము

శ్లో॥ రసామ్లసారగన్ధాచదన్తీబీజం సటఙ్కణమ్। కజ్జలీవత్సం ప్రమర్ద్యం ముద్గమాత్రం ప్రమాణతః ॥1॥ చణమాత్రం చ వా దేయో నాగవల్లీదలాన్వితః। అయం సర్వజ్వరాన్ హన్తి సన్తతం తరుణం తథా ॥2॥ పథ్యం చైవ ప్రదాతవ్యం దధిక్షీరం చ శర్కరామ్ । పూజ్యపాదేన చ ప్రోక్తశ్చాయం జ్వరగజాఙ్కుశః ॥3॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, శు॥ అమరశిలగంధకము, శు॥ నేపాళపువిత్తులు, శు॥ వెలిగారము, వీనిని కాటుకవలెనూరి పెసరగింజపరిమితిగ గాని సెనగగింజపరిమితిగ గాని తమలపాకులతోకూడ నియ్యవలయును. ఇది సమస్తజ్వరములను, సంతతజ్వరమును, తరుణజ్వరమును, హరించును. పెరుగును, పాలను, పంచదారను, పథ్యములనుగ నియ్యవలయును. ఈ జ్వరగజాంకుశము పూజ్యపాదునిచే చెప్పబడినది.

సూచికాముఖరసము

శ్లో॥ రుచకం చాభ్రగన్ధా చ నేపాలం చ మనశ్శిలామ్। ఖర్పరం తుత్థకం చైవ తాలకం టఙ్కణం తథా ॥1॥ దరదం సైన్ధవం చైవ సర్వ తుల్యం తు పారదమ్। మధుపుష్పస్య తైలేన సంమర్ద్యం దివసత్రయమ్ ॥2॥ డోలాయన్త్రే పచేద్యామం తస్మిత్వా ఖల్వమధ్యకే।కృష్ణసర్పస్య పిత్తేన సంభావ్యం దివసద్వయమ్। బ్రహ్మద్వారే క్షురేణైవ ఛిత్వా గుఞ్జాం విమర్దయేత్ । జమ్బీరనీరే యుఞ్జీత సంనిపాతాన్నిహన్తి చ॥ 4॥ హిక్కాం మూర్ఛాం చ కమ్పం చ మూకత్వం బధిరత్వకమ్॥ కాసాం స్తథోర్ధ్వశ్వాసంచ మధువాతం నికృన్తయేత్ । సూచికాముఖనామాఽయం రసః ప్రాణప్రదాయకః ॥ 5 ॥

అ॥ సౌవర్చలవణము, అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ నేపాళపువిత్తులు, శు॥ మణిశిల, శు॥ కఫరి, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ తాళకము, శు॥ వెలిగారము, శు॥ ఇంగిలీకము, సైంధవలవణము, వీనిని సమభాగములుగను వీనియన్నిటితో సమానమగు శు॥ పాదరసమును గ్రహించి ఇప్పనూనెతో మూడురోజులు మర్దించి డోలాయంత్రమందొకజాము వండవలయును. పిదప తీసి ఖల్వమందుంచి నల్లత్రాచుపాముయొక్క పిత్తముచే రెండురోజులు భావనచేయవలయును. బ్రహ్మద్వారమునందు కత్తిచే గీరి యీయౌషధమును గురివిందగింజపరిమితిగ నిమ్మకాయరసముతో కలిపి యాగాయమునందు వేసి వ్రేలితో రుద్దినయెడల సంనిపాతములు, ఎక్కిళ్లు, మూర్ఛ, వణుకు, మూగతనము, చెముడు, దగ్గులు, ఊర్ధ్వశ్వాస, మధువాతము, వీనిని నశింపజేయును. సూచికాముఖరసమనెడి యీ యౌషధము ప్రాణముల నిచ్చును.

పంచవక్త్రరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం విషం గన్ధం మరిచం టఙ్కణం కణామ్। మర్దయేద్ధూర్తజద్రావైర్దినమేకం తు శోషయేత్ ॥1॥ పఞ్చవక్త్రరసో నామ ద్విగుఞ్జః సంనిపాతజిత్ । అర్కమూలకషాయం చ త్ర్యూషణం చానుపాయయేత్ ॥2॥ యుక్తం దధ్యోదనం పథ్యం జలయోగం చ కారయేత్ । రసేనానేన శామ్యన్తి సక్షౌద్రేణ కఫాదయః ॥3॥ మధ్వార్ద్రకరసం చానుపిబేదగ్నివివృద్ధయే । యథేష్టఘృతమాంసాశీ శక్తో భవతి పావకః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, శు॥ నాభి, శు॥ గంధకము, మిరియాలు, శు॥ వెలిగారము, పిప్పళ్లు, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి ఉమ్మెత్తరసముతో నొకదినము మర్దించి

ఎండించవలయును. పంచవక్త్రరసమని చెప్పబడును. రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ నిచ్చిన యెడల సంనిపాతములను నశింపచేయును. జిల్లేడువేళ్ళయొక్కయు, త్రికటుకముల యొక్కయు, కషాయమును అనుపానముగ నివ్వవలయును. పెరుగుతోకూడిన యన్నమును పెట్టవలయును. స్నానమును చేయింపవలయును. దీనిని తేనెతో కూడ నిచ్చిన యెడల కఫరోగములు మొదలగునవి నశించును. ఘృతమును, మాంసమును, ఇష్టానుసారముగ భుజించి దీనిని సేవించి వెంటనే తేనెను, అల్లపురసమును, త్రాగినయెడల జాఠరాగ్ని వృద్ధినిపొంది ఘృతమాంసములను వెంటనే జీర్ణింపజేయును.

చండభానురసము

శ్లో॥ సూతం త్రైగుణ్యగన్ధం పరిమితమమృతం తీక్ష్ణకం భాను నేత్రం। హరితాలం తచ్చతుష్కం గగనమథయుగం మారిచం సర్వతుల్యమ్। ఏతం దద్యాన్నిహన్తి జ్వరవనదహనస్తామసాహేః ఖగేన్ద్రః॥ కాసశ్వాసాపహన్తా క్షయతరుదహనః పాణ్డురోగాపహన్తా ॥1॥ వాతవ్యాధీభసింహో హ్యుదరజలనిధేశ్శోషకో బాడబాగ్నిః। నష్టాగ్నేర్దీపకస్స్యాజ్జఠరమలమహాక్లేశహృద్రోగహారీ। మూలవ్యాధ్యన్ధకారప్రశమనతపనః కుష్ఠరోగాపహన్తా। నామ్నాఽయం చన్డభానుస్సకలగదహారో భాషితః పూజ్యపాదైః ॥2॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, శు॥ నాభి 3 భా, లోహభస్మ 3 భా, తామ్రభస్మ 3 భా, శు॥ తాలకము 4 భా, అభ్రకభస్మ 2 భా, మిరియాలు 19 భా, వీనిని నూరి యివ్వవలయును. జ్వరమనెడివనమునకు కారుచిచ్చువంటిదగును. సంనిపాతమనెడిపాముకు గరుత్మంతుడువంటిదగును. దగ్గును, వగర్పును, హరించును. క్షయయనెడివృక్షమును దహింపచేయును. పాండురోగమును హరించును. వాతవ్యాధులనెడిగజములకు సింహమువంటిదగును. ఉదరరోగమనెడిసముద్రమునకు శోషింపజేసెడి బాడబానలమువంటిదగును. నష్టమైనజాఠరాగ్నిని ప్రజ్వలింపచేయును. జాఠరాశ్రితమలజనితవ్యాధులను, హృద్రోగములను, హరించును. మూలవ్యాధియనెడి చీకటికి సూర్యునివంటిదగును. కుష్ఠరోగములను హరించును. చండభానురసమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధులను హరించును. పూజ్యపాదునిచే చెప్పబడినది.

సంనిపాతభైరవరసము

శ్లో॥ తాలకం గన్ధకం సూతం వత్సనాభం త్రిభిస్సమమ్। శిలాం చ టఙ్కణం చైవ సర్వైస్తుల్యం తు హిఙ్గులమ్ ॥1॥ సంమర్ద్యం చిత్రజమ్భాభ్యామార్ద్రకేణ దినత్రయమ్। అనుపానవిశేషేణ సంనిపాతకభైరవః ॥2॥

త్రిదోషజాతిసారం చ కఫం పాణ్డురోచకమ్ । కుక్షిశూలముదావర్తం సంనిపాతం నికృన్తయేత్ ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ నాభి 3 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ వెలిగారము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 8 భా, వీనిని చిత్రమూలము, నిమ్మకాయ, అల్లము, వీనియొక్క రసములచే మూడురోజులు మర్దించవలయును. ఈసంనిపాతభైరవరసమును అనుపానవిశేషముతో నిచ్చినయెడల మూడుదోషములవలన జనించిన యతిసారమును, కఫవ్యాధిని, పాండువును, అరోచకమును, ఉదరశూలను, ఉదావర్తమును, సంనిపాతమును, నశింపజేయును.

వైష్ణవరసము (వైష్ణవీరసము)

శ్లో॥ హిఙ్గులం వత్సనాభం చ చక్రాఙ్గీం కటుకత్రయమ్।చిత్రమూలకషాయేణ సమభాగంవిమర్దయేత్ ॥1॥ డోలాయన్త్రేయామమాత్రం పచేన్నిష్పాదితో భవేత్। ఆర్ద్రకస్యానుపానేన మాషమాత్రం జ్వరాపహః ॥2॥ ద్వన్ద్వజ్వరం సంనిపాతం పురాణం విషమజ్వరమ్। నాశయేదఖిలాన్ రోగాన్నామ్నాఽయం వైష్ణవో రసః ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నాభి, కటుకరోహిణి, త్రికటుకములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిత్రమూలకషాయముతో నూరి డోలాయంత్రమందు నొకజాము వండవలయును. తయారగును. దీనిని రెండుమాషముల పరిమితిగల అల్లపు రసముయొక్క అనుపానముతో నిచ్చినయెడల జ్వరములు, ద్వంద్వజ్వరము, సంనిపాతజ్వరము, పురాణజ్వరము, విషమజ్వరము, అనువ్యాధులను నశింపచేయును. సమస్తమైనవ్యాధులను నశింపజేయును. ఇది వైష్ణవరసమని చెప్పబడును.

సూచికాభరణరసము

శ్లో॥ విషం పలమితం సూతం శాణికం చూర్ణయేద్ద్వయమ్। తచ్చూర్ణం సమ్పుటే క్షిప్త్వా కాచలిప్తశరావయోః॥ ముద్రాం కృత్వా చ సంశోష్య తతశ్చుల్ల్యాం నివేశయేత్। వహ్నిం శనైశ్శనైః కుర్యాత్ప్రహరద్వయమాత్రకమ్ ॥2॥ తత ఉద్ఘాట్య తన్ముద్రాముపరిస్థశరావకే। సంలగ్నో యో భవేత్సూతస్తం గృహ్ణీయాచ్ఛనైశ్శనైః ॥3॥ వాయుస్పర్శో యథా న స్యాత్తథాకూప్యాం నివేశయేత్। యావత్సూచ్యాముఖేలగ్నః కూప్యానిర్యాతిచాగదః ॥4॥ తావన్మాత్రోరసో దేయో మూర్ఛాయాం సంనిపాతినః।క్షురేణ ప్రచ్ఛితే మూర్ధ్ని తత్రాఙ్గుల్యా చ ఘర్షయేత్॥5॥ రక్తభేషజసమ్పర్కాన్మూర్ఛితోఽపిహిజీవతి। తథైవ సర్పదష్టస్తు మృతా

వస్థోఽపిజీవతి। యది తాపో భవేత్తస్య మధురం చైవ దీయతామ్ ॥6॥

అ॥ శు॥ నాభి 1 పలము, శు॥ పాదరసము 1 శాణము, ఈరెండింటిని చూర్ణము చేసి గాజుపూసినమూకుళ్ళయందుంచి సంధిబంధనమును చేసి ఎండించి పొయ్యిమీద పెట్టి రెండుజాములకాలము మెల్లమెల్లగ మంటను వేయవలయును. పిమ్మట సంధి బంధనమును తీసి పైమూకుటియందు పట్టుకొనియున్న పాదరసమును మెల్లమెల్లగ తీసి గాలి తగులకుండ సీసాయందుంచవలయును. సంనిపాతరోగికి మూర్ఛకలిగినప్పుడు (స్మారకము తప్పినప్పుడు) శిరస్సునందు కత్తితో గీరి నూదికొనకు వచ్చినంత యౌషధ మును యాగాయమునందు వేసి వ్రేలితో రుద్దవలయును. ఔషధము రక్తముతో కలి యగనే స్మారకములేనివాడుకూడ జీవించును. ఇటుల చేసినచో పాముచే కరవబడి చచ్చుటకు సిద్ధముగనున్నవాడుకూడ జీవించును. ఈ యౌషధప్రయోగముచే రోగికి తాపము కలిగినయెడల మధురపదార్థముల నీయవలయును.

వాతవిధ్వంసిరసము

శ్లో॥ రసం గన్ధకం నాగవఙ్గే చ లోహం తథా తామ్రజం వ్యో మ నిశ్చన్ద్రికంచ। కణాం టఙ్కణం చోషణం నాగరం వై పృథగ్భాగ మేకం క్షిపేత్ ఖల్వమధ్యే ॥1॥ తతో వత్సనాభం చతుస్సార్ధభాగం దృఢం మర్దయేద్వ్యోషజైశ్చ త్రివారమ్।వరాచిత్రకైర్మార్కవైః కుష్ఠ జాద్భిః పృథగ్భావయేత్సిన్ధువారార్ద్రవాసైః॥ 2॥ తథాశ్మమోహినీజమ్భ నీరైః పృథగ్భావయేద్వాతవిధ్వంసకోఽయం రసః । సమీరే చ శూలే తథా శ్లేష్మరోగే తథా సంనిపాతే చ మూర్ఛే॥ 3॥ అపస్మారప్లీ హోదరే కుష్ఠరోగేఽగ్నిమాన్ద్యే తథా శీతపిత్తే చ దద్యాత్ । స్త్రియ స్సూతికావాతరోగే తథైవ ద్విగుఞ్జం ప్రదద్యాదిమం సూతరాజమ్ ॥4॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, సీసభస్మ, వంగభస్మ, లోహభస్మ, తామ్రభస్మ, అభ్రకభస్మ, పిప్పళ్ళు, శు॥ వెలిగారము, మిరియాలు, శుంఠి, వీనిని ప్రత్యేకముగ నొక్కొకభాగముగను శు॥ నాభిని నాలుగున్నరభాగముగను గ్రహించి ఖల్వమందుంచి త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, చిత్రమూలము, గుంటగలగర, చెంగల్వ కోష్టు, వావిలి, అల్లము, అడ్డసరము, గంజాయాకు, నిమ్మకాయ, వీనియొక్క రసము లతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు చొప్పున దృఢమగు మర్దనను, భావనను, చేయ వలయును. ఇది వాతవిధ్వంసకరసమని చెప్పబడును. దీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ వాతరోగము, శూల, శ్లేష్మరోగము, సన్నిపాతము, మూర్ఛ, అపస్మారము, ప్లీహోదరము, కుష్ఠరోగము, అగ్నిమాంద్యము, శీతపిత్తము, ఈ వ్యాధులయందును స్త్రీలకు గలుగు సూతికావాతరోగమునందు నియ్యవలయును.

బృహద్వాతవిధ్వంసిరసము

శ్లో॥ సూతాభ్రతీక్ష్ణకాన్తాని తామ్రతాలకగన్ధకాః । స్వర్ణం శుణ్ఠీం బలాం ధాన్యం కట్ఫలం చాభయాం విషమ్ ॥1॥ పథ్యాం శృఙ్గీం పిప్పలీం చ మరిచం టఙ్కణం తథా । తుల్యం ఖల్వే దినం మర్ద్యం ముణ్డీనిర్గుణ్డిజద్రవైః ॥2॥ ద్విగుఞ్జాం వటికాం ఖాదేత్సర్వవాతప్రశాన్తయే॥ సాధ్యాఽసాధ్యం నిహన్త్యాశు వాతవిధ్వంసకో రసః ॥4॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, అభ్రకభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, కాంతలోహభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ తాలకము, శు॥ గంధకము, సువర్ణభస్మ, శుంఠి, ముత్తవపులగము, ధనియాలు, పెగ్గుమ్మడు, కరక్కాయ, శు॥ నాభి, ఉసిరికపప్పు, కర్కాటకశృంగి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, శు॥ వెలిగారము, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి ఖల్వమందు వేసి బోడసరరసముతోడను వావిలిరసముతోడను ఒకరోజు మర్దించవలయును. రెండుగురి వింద గింజల పరిమితిగల మాత్రను సేవించినయెడల సమస్తములగు వాతరోగములు శమించును. ఈవాతవిధ్వంసకరసము, సాధ్యములును అసాధ్యములును నైన సమస్త వ్యాధులను నశింపచేయును.

మహావాతవిధ్వంసిరసము

శ్లో॥ సూతతారకాభ్ర గన్ధతామ్రకాన్తనాగవఙ్గతాలకం శిలా। కృష్ణలోహమాక్షితీక్ష్ణశుక్తికా వరాటికా చ శఙ్ఖకం తథా॥1॥ వీరవృక్షవజ్రవహ్నిసూర్యపుష్పికారసేన మర్దితంతథా । మాషమాత్రకంచకాచకుమ్భవాలుకాఖ్యయన్త్రపాచితం తథా॥2॥ శ్లో॥ దినత్రయం పాచయిత్వా గృహీత్వా స్వాఙ్గశీతలం।తత్తుల్యం వత్సనాభం చ మర్దయేచ్ఛ జయారసైః॥3॥సిన్ధువారార్కభృఙ్గాణాం వారిణా నిమ్బవక్త్రయోః॥ మర్దయేత్త్రిదినంచైవ త్వౌషధం ముద్గమాత్రకమ్॥4॥ హన్తి వాతాన్సూతికాదీన్సంనిపాతాంస్త్రయోదశ । కర్ణరోగాన్నాశయేచ్ఛ సర్వరోగవినాశకః। భాషితశ్చాశ్వినేయాభ్యాం వాతవిధ్వంసినామకః॥5॥

అ॥ శు॥ రసము, రజతభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ తాళకము, శు॥ మణిశిల, మాండూరభస్మ, మాక్షికభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, ముత్యపుచిప్పలభస్మ, గవ్వలభస్మ, శంఖభస్మ, వీనిని వెణుతురువేళ్ళు, నల్లేరు, చిత్రమూలము, జిల్లేడు, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి మాషప్రమాణము మాత్రలు చేసి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడురోజులు వండి స్వాంగశీతలమైన పిదప దీసి యామందుకు సమానమగు

శు॥ నాభిని కలిపి తెక్కలి, వావిలి, జిల్లేడు, గుంటగలగర, వేప, నేలమల్లి, వీని యొక్కరసములతో మూడురోజులు మర్దించవలయును. దీనిని పెసరగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల సూతికావాతము, మొదలగువాతములు, పదుమూడు సంనిపాతములు, కంఠవ్యాధులు, సమస్తవ్యాధులు నశించును. అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడినది. వాత విధ్వంసియని చెప్పబడును.

మహావాతవిధ్వంసిరసము (గ్రన్థాన్తరే)

శ్లో॥ వజ్రం హేమాభ్రకం తామ్రంకాన్తం రజతలోహకేఃమృతం భాగోత్తరగంసర్వం మాక్షికం గన్ధకం శిలామ్॥1॥ తాలకంచ ప్రవాలం చ ప్రత్యేకం చైకభాగకమ్। సర్వం ఖల్వేచ సంమర్ద్యం పాదాంశం రస భస్మచ ॥2॥ కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । స్వాఙ్గ శీతలముద్ధృత్య వత్సనాభాష్టభాగకమ్ ॥3॥ స్నుహ్యార్కక్షీరసర్పాక్షీభృఙ్గరాజకురణ్టకైః। ప్రత్యేకం భావయేత్ఖల్వే భావయేద్దివసద్వయమ్॥4॥ విషముష్టికషాయేణ మాతులుఙ్గరసేనచ। తద్వజ్జమ్బీరజద్రావైరార్ద్రకస్య ద్రవేణ చ ॥5॥ అయంసిద్ధరసస్సేవ్యో మహావాతవినాశకః ॥6॥ త్రయోదశసంనిపాతాణ్ సర్వవాతగదానపి । సూతికారోగజాలం చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥7॥

అ॥ వజ్రభస్మ, 1 భా, సువర్ణభస్మ 2 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, తామ్రభస్మ 4 భా, కాంతలోహభస్మ 5 భా, రజతభస్మ 6 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 7 భా, మాక్షిక భస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ తాళకము 1 భా, పగడభస్మ 1భా, రసభస్మ ¼ భా, ఇటుల వీనిని ఖల్వమందుంచి నూరి కాచకుప్పె యందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి సాంగశీతలమైన పిదప తీసి 8 భాగముల శు॥ నాభిని కలిపి జెముడుపాలు, జిల్లేడుపాలు, సర్పాక్షీరసము, గుంటగలగరరసము, గోరింటరసము, విషముష్టిగింజల కషాయము, మాదీఫలరసము, నిమ్మకాయలరసము, అల్లపురసము, అనెడివానిచే రెండేసి రోజులు భావనను చేయవలయును. ఈమహా వాతవిధ్వంసనరసమును సేవించినయెడల పదమూడువిధములగు సన్నిపాతములను, సమస్తములగు వాతరోగములను, సూతికారోగములను,నిశ్చయముగా నశింపచేయును.

సువర్ణహతవిధ్వంసిరసము

సీ॥ కాఞ్చనభస్మ మొక్కటితామ్రభస్మంబు రెండుపాళ్ళను నాభి మూడుపాళ్ళు।రసగంధకంబులు రహి మూడు వైక్రాన్తభస్మ మొక్కటి రెండువజ్రభస్మ।నాగభస్మము రెండునభ్రకంబునమూడు పరిశుద్ధ టఙ్కణ

భస్మనాల్గు। పగడభస్మంబును బలుతీక్ష్ణలోహంబు నొక్కొకపాల్ గూర్చి నిక్కమైన। కాన్తభస్మంబై దుగాగూర్చి వావిలిచిత్రమూలము భానుపత్ర రసము। లందు నాల్గుదినంబులందముగానూరి కాచకుప్పెను వాలుకమున వండి। తీసి గోవులచేదు భాసురమాచేపచేదులు ఖల్వానచేర్చికల్పి। మాతులుఙ్గరసాన మర్దనంబై దురోజులుసల్పి మరియు కస్తూరికల్పి । పూటకు చిన్నంబుపాటి గ్రోలిన వాతషణ్ణతల్ సన్నులసమయజేయు ॥ మన్దాగ్నులను దుష్టమారుతంబుల దోషచయములనెల్లను సమయజేయు । పక్షఘాతామయంబుల బార్రదోలు। వాతశోఫలనెల్లను వడి హరించు। దాహకరపాదదాహముల్ దగ్ధపరచు । ధరణి సౌవర్ణవాతవిధ్వంసియనగ ॥

అ॥ బంగారుభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, శు॥ నాభి 3 భా, శు॥ పాదరసము 3 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 2 భా, సీసభస్మ 2 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, టంకణభస్మ 4 భా, పగడభస్మ 1 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 5 భా, వీనిని వావిలి, చిత్రమూలము, జిల్లేడాకులు, వీని యొక్క రసములతో నాలుగురోజులు బాగుగమర్దించి కాచంపప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి తీసి ఖల్వమందుంచి గోవులపేదును, చేపలచేదును, కలిపి మాదీఫలరసముతో నైదురోజులు మర్దించి కస్తూరిని కలుపవలయును. దీనిని పూటకు చిన్నముచొప్పున పుచ్చుకొనినయెడల వాతములు, సంనిపాతములు, అగ్నిమాంద్యములు, చెడువాతములు, దోషసముదాయములు, పక్షవాతములు, వాతనంజులు, తాపము, పాదములయందును చేతులయందును మంట ఇవి హరించును. ఇది సువర్ణవాతవిధ్వంసి యని చెప్పబడును.

జ్వరమురారిరసము

శ్లో॥ త్రిస్సప్తజమ్భరసభావితఖర్పరస్య చూర్ణం విమర్ద్య నవనీత సమానయుక్తమ్ । వల్లద్వయం హరతి శర్కరయానుపానం సద్యో జ్వరం జ్వరమురారిసమాఖ్యమేతత్ ॥1॥

అ॥ నిమ్మకాయరసముతో 21 సారులు భావనచేయబడిన కపరియొక్క చూర్ణమును సమానమగువెన్నతో మర్దించి రెండువల్లముల పరిమితిగ పంచదారయనుపానముతో పుచ్చుకొనినచో జ్వరము వెంటనే హరించును. ఇది జ్వరమురారియనెడి పేరు కలది.

జ్వరగజకేసరిరసము

శ్లో॥ జలదదరదయుక్తం శుద్ధసూతం సగన్ధం ప్రహరమధుసుపిష్టం

వల్లయుగ్మం చ దద్యాత్ । జ్వరగజహరిసంజ్ఞః శృఙ్గవేరోదకేన ప్రథమ జ్వరితదాహే క్షీరభక్తం చ భోజ్యమ్ ॥1॥

అ॥ తుంగగడ్డలు, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, వీనిని తేనెతో నొకజాము బాగుగ నూరవలయును. దీనిని రెండువల్లముల పరిమితిగ అల్లపు రసముతో జ్వరమువచ్చినవెంటనే కలిగిన తాపమునం దియ్యవలయును. పాలతోకూడిన అన్నమును పెట్టవలయును. ఇది జ్వరగజకేసరి యనబడును.

పైత్యాంతకరసము

వ॥ అల్లము 6 భా, జీలకర్ర 6 భా, సైంధవలవణము 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, రససిందూరము 2 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 3 భా, వీనిని నిమ్మకాయలరసముతో మర్దించ వలయును. దీనిని మాష పరిమితిగ సేవించినయెడల సమస్తమైన పైత్యవ్యాధులు, అజీర్ణము, అరోచకము, అగ్నిమాంద్యము, ఒడలుతిరుగుట, కడుపులోమంట, నోటి పూత, ఎక్కిళ్ళు, మొదలగునవి నశించును.

పైత్యాంతకరసము. (ప్రకారాంతరము)

వ॥ అల్లము 1భా, జీలకర్ర 1 భా, ఉసిరికపప్పు 1 భా, సైంధవలవణము 1 భా, రససిందూరము 1 భా, వీనిని నిమ్మకాయలరసముతో 2 నెలలు మర్దించి సేవించిన యెడల వాంతులు, అరుచి, అమ్లపిత్తము, ఎక్కిళ్ళు, కడుపులోమంట, వికార ముగనుండుట, తలతిరుగుట, నోట నీరూరుట, మొదలగు సమస్తపైత్యవ్యాధులు నశించును.

పైత్యాంతకరసము

వ॥ ధనియాలు 3 భా, ఉసిరికపప్పు 3 భా, నాగకేసరములు 3 భా, జీలకర్ర 3 భా, శుంఠి 3 భా, సైంధవలవణము 3 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 3 భా, వీనిని అల్లపు రసముతోడను నిమ్మకాయలరసముతోడను 2 నెలలు మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల అమ్లపిత్తము, నోటనీరూరుట, అరోచకము, కడుపులోమంట, ఒడలుతిరుగుట, మొదలగు సమస్తపైత్యవికారములు నశించును.

హేమరజతరసాయనము

శ్లో॥ హేమ తారం లోహసూతౌ సమభాగం తు కారయేత్ । గన్ధకం తు చతుర్భాగం ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥1॥ వజ్రవల్లీరసేనైవ వహ్నిమూలరసేన చ।దినైకం మర్దయేచ్చైవ మూషామధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥2॥ మూషాముఖం బన్ధయిత్వా మృదా సంలేపయేద్బహిః। క్షిప్త్వా గజపుటే

పాచ్యం స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ ॥3॥ ద్విగుఞ్జం భక్షయేన్నిత్యం సర్వరోగా న్వినాశయేత్ । శుక్లస్రావం తథా కాసం ప్రమేహానపి దుస్తరాన్ ॥4॥ క్షయం పాణ్డుమజీర్ణం చ ప్రదరౌ శ్వేతరక్తకౌ । దౌర్బల్యం చ తథా వృష్యో రసాయనవర స్తథా। హేమతారగసోనామ సీతానాథప్రకల్పితః॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, శు॥రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 4 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి వల్లేరురసముతోడను, చిత్రమూలరసము తోడను, ఒకరోజుమర్దించి మూసయందుంచి మూసయొక్క ముఖమును కప్పి పైన మట్టిని పూసి గజపుటమును వేసి స్వాంగశీతలమైనపిదప తీయవలయును. దీనిని రెండు గురివిందగింజల పరిమితిగ పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును. మరియు శుక్లస్రావము, దగ్గు, ప్రమేహములు, క్షయ, పాండువు, అజీర్ణము, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, దౌర్బల్యము, వీనిని నశింపజేయును. వీర్యవృద్ధిని చేయును. రసాయనములలో శ్రేష్ఠమైనది. హేమతారరస (హేమరజతరసాయన) మని ప్రసిద్ధమైనది. సీతానాథునిచే చెప్పబడినది.

వాతకుఠారరసము

శ్లో॥ దరదం చ శిలాగన్ధా సమభాగం తు కారయేత్ । రసేన్ద్రం చ తథా కుర్యాజ్జమ్బీరేణ మర్దయేత్ ॥1॥ ఛాయాశుష్కం తు తం కృత్వా లోహపాత్రే తు ద్రావయేత్।గుఞ్జాభాన్ వటకాన్ కృత్వా వాతరోగేషు యోజయేత్ ॥2॥ అనుపానవిశేషణ సర్వశ్లేష్మగదేషు చ। కాసే శ్వాసే తథా కుష్ఠే నామ్నా వాతకుఠారకః ॥3॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ మణిశిల, శు॥ గంధకము, శు॥ పాదరసము, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి నిమ్మకాయరసముతో నూరి నీడను ఎండించి ఇనుపపాత్రయందు కరగించి గురివిందగింజపరిమితిగ మాత్రలను చేసి వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, కాస, శ్వాస, కుష్ఠము, వీనియందు అనుపానవిశేషములతో నియ్యవలయును. వాతకుఠారమని చెప్పబడును.

వాతగజాంకుశరసము

శ్లో॥ అష్టభాగం రసస్యాపి విషతిన్దో స్తథైవచ। గన్ధకస్య త్రిభాగం చ కటుత్రయఫలత్రయే ॥ 1 ॥ గుఞ్జామాత్రా వటీః కుర్యాద్వాతాశీతివినాశకః। ఊరుస్తమ్భం నిహన్త్యాశు నామ్నా వాతగజాఙ్కుశః॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 8 భా, శు॥ విషముష్టిగింజలు 8భా, శు॥ గంధకము 3 భా, త్రికటుకములు 3 భా, త్రిఫలములు 3 భా, వీనిని గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలను చేసి సేవించినయెడల ఎనుబదివాతములను నశింపజేయును. ఊరుస్తంభమును వెంటనే నశింపజేయును. వాతగజాంకుశమని చెప్పబడును.

సింహ ప్రతీపాలనము

శ్లో॥ సూతం గన్ధకవత్సనాభగరలం చైకైకభాగాన్వితమ్। సర్వం మర్దయ హంసపాదిస్వరసే గుఞ్జాతు మాత్రామితిః। తైలాభ్యఙ్గ జలోపచారసహితం పథ్యంచ దధ్యోదనమ్। శాన్తిం నేష్యతి సర్వదోష నివహం సింహ ప్రతీపాలనమ్॥ 1 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, గరళము, వీనినొక్కొక్క భాగ ముగ గ్రహించి హంసపాదిరసముతో మర్దింపవలయును. ఈ సింహప్రతీపాలనమును గురివిందగింజపరిమితిగ నిచ్చి తైలాభ్యంగమును శీతలజలోపచారమును చేయించి పెరుగుతో కూడిన యన్నము నిచ్చినచో సమస్తదోషములను శాంతింపజేయును.

రజతచంద్రోదయము

శ్లో॥ ద్విభాగం రజతం చైవ హ్యష్టభాగం తు పారదమ్। గన్ధం షోడశభాగం చ కన్యయా తు విమర్దయేత్ ॥1॥ త్రిదినం వాలుకాయన్త్రే పాచయేత్స్వాఙ్గశీతలః। అనుపానవిశేషేణ ప్రమేహాన్ హన్తి దుస్తరాన్॥2॥శుక్లస్రావం తథాకాసం దౌర్బల్యం శ్వాసమేవ చ।పాణ్డుం జీర్ణజ్వరం హన్తి మన్దాగ్నిం క్షయనాశకః। తత్తద్రోగానుపానేన సర్వరోగవినాశకః ॥ 3 ॥

అ॥ వెండిభస్మ 2 భా, శు॥ పాదరసము 8 భా, శు॥ గంధకము 16 భా, వీనిని కలుబందరసముతో మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు మూడురోజులు వండి స్వాంగశీతలమైనపిదప తీయవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో నిచ్చినయెడల ప్రమేహములు, శుక్లస్రావము, దగ్గు, బలహీనత, ఆయాసము, పాండువు, జీర్ణజ్వరము, అగ్నిమాంద్యము, క్షయ, ఈ రోగములను నశింపజేయును. ఆయారోగములకు తగిన యనుపానములతో నిచ్చినయడల సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును.

తారచంద్రోదయము (రజతచంద్రోదయము)

శ్లో॥ రజతం తు చతుర్భాగమష్టభాగం తు పారదమ్।గన్ధం షోడశభాగం చ కన్యయా తు విమర్దయేత్ ॥1॥ రక్తకార్పాసపుష్పైశ్చ మాసమేకం ప్రయత్నతః।క్రమాగ్నా వాలుకాయన్త్రే పాచయేత్తు దినత్రయమ్ ॥2॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య త్వగేలాపత్రకేసరైః। అనుపానవిశేషై

ర్వా మిశ్రితసర్వరోగహృత్ ॥3॥ క్షయం పాణ్డుం ప్రమేహాంశ్చ దౌర్బల్యం కాసమేవ చ । హన్త్యజీర్ణం తథా హిక్కాం గ్రహణీం మూలరోగకమ్ ॥ 4 ॥ వీర్యవృద్ధిం కరోత్యేష శుక్రస్తమ్భం చ కారయేత్ ।స ముదా మనసా నిత్యం నరో గచ్ఛేత్ ప్రియాశతమ్ । తారచన్ద్రోదయో నామ్నా నిర్మితో నిజతేజసా ॥5॥

అ॥ వెండిభస్మ 4 భా॰, శు॥ పాదరసము 8 భా॰, శు॥ గంధకము 16 భా॰, వీనిని కలుబందరసముతోడను, ఎఱ్ఱప్రత్తిపూలరసముతోడను, ఒకనెలరోజులు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు క్రమాగ్నులచే మూఁడురోజులు వండి సాంగశీతలమున తీయవలయును. పిదప దాసెనచెక్క, ఏలకులు, ఆకుపత్రి, నాగకేసరములు, వీనితోగాని అనుపానవిశేషములతోగాని యిచ్చినయెడల సమస్తవ్యాధులు హరించును. క్షయ, పాండువు, ప్రమేహములు, బలహీనత, దగ్గు, అజీర్ణము, ఎక్కిళ్ళు, గ్రహణీరోగము, మూలవ్యాధి, ఈరోగములుకూడ హరించును. ఇదివీర్యవృద్ధిని శుక్రస్తంభమును, చేయును. దీనిని సేవించినమనుజుఁడు సంతోషముతో కూడిన మనస్సుకలవాఁడై ఎల్లప్పుడును నూరుగురు స్త్రీలను రమించును. ఇది తారచంద్రోదయ (రజతచంద్రోదయ) మనిచెప్పబడును. నిజశక్తిచే చెప్పబడినది.

వాతరాక్షసము (పుటయోగము)

సీ॥ రౌప్యభస్మంబును రససిందురము నభ్రకము లోహకాన్తముల్ క్రమముగాను । కాఞ్చనభస్మంబు ఘనతామ్రమును గన్ధకము వత్సనాభియు సముచితముగ । సమములుగాఁగూర్చి చక్కఁగా మర్దించి యొప్పమీరంగను తిప్పతీగ । తెల్లగలిజేరును నల్లము తులసియు వహ్నిద్రవంబుల వరుసగాను । మర్దనల్ జేసియు మహితకుక్కుటపుటం బొనరించి చల్లార్చి తనర నదియు । తద్రసంబులచేత తగ రెండు దినములు మర్దన మొనరించి మానితముగ । గుటికలు గావించుకొని పూటకడ్డి గెత్తనుపానములతోడ నలరఁగొనిన । పార్శ్వశూలయు పక్షవాతంబు కంపమున్ పదుమూఁడుసంధుల బలము లణఁచి । సూతికావాతముల్ శూలరోగంబుల పెంపు నణచియు చాలనింపుగాను । సర్వరోగంబులను దన్తిసముదయమును । కొదమసింగంబురీతిని మదమణంచి । వాతరాక్షస మను పేర వన్నెమీర । నిలను వివరించునని పల్కెనీశ్వరుండు॥

అ॥ వెండిభస్మ, రససిందూరము, అభ్రకభస్మ, లోహభస్మ, కాంతభస్మ, బంగారుభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥గంధకము, శు॥నాభి, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి బాగుగనూరి తిప్పతీగ, తెల్లగలిజేరు, అల్లము, తులశాకు, చిత్రమూలము, వీనియొక్కరసములతో

వరుసగ మర్దనచేసి కుక్కుటపుటమువేసి చల్లారినపిదప పూర్వపురసములతో రెండురో జులు మర్దించి కుప్పెలుకట్టవలయును. దీనిని పూటకు అడ్డగెత్తు అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల పార్శ్వశూల, పక్షవాతము, కంపవాతము, పదుమూడుసన్నిపాత ములు, సూతికావాతములు, శూలలు, వీనిని సమస్తవ్యాధులను, మదపుటేనుగులను సింహమణంచురీతి నణంచును. వాతరాక్షసమనెడి పేరుతో ప్రసిద్ధినొందునని యీశ్వ రుడు పలికెను.

వాతరాక్షసము (వంటయోగము)

శ్లో॥ శుద్ధసూతం తథా తామ్రం కాన్తం చాభ్రకమేవ చ। తారం హేమ చ తాలం చ మాక్షికం విద్రుమం తథా॥ 1 ॥ మన శ్శిలాం మాక్షికం చ సర్వతుల్యంతు గన్ధకమ్। పునర్నవారసేనైవ హంసపాదీరసేన చ ॥ 2 ॥ మర్దయేచ్ఛాయయా శుష్కం వాలుకా యన్త్రకేక్షిపేత్ । పాచయేద్దశయామం చ స్వాంగశీతం సముద్ధరేత్ ॥3॥ గుఞ్జామాత్రం నిహన్త్యాశు హ్యనుపానవిశేషతః । ఊరుస్తమ్భం వాతరక్తం గాత్రభఙ్గంతథైవ చ ॥ 4 ॥ ఆమవాతం ధనుర్వాతం కుబ్జ వాతంతథైవ చ । సన్ధివాతం పక్షవాతం సూతికావాతమేవ చ । వాత రాక్షసనామాఽయం వాతరోగాన్వినాశయేత్ ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, రజతభస్మ, సువర్ణభస్మ, శు॥ తాళకము, ముత్యపుభస్మ, పగడపుభస్మ, శు॥ మణిశిల, మాక్షికభస్మ, వీనిని సమభాగములుగను వీనియన్నిటితో సమానమగు శు॥ గంధకమును, గ్రహించి గలిజేరురసముతోడను, హంససాదిరసముతోడను మర్దించి నీడయందు ఎండించి వాలు కాయంత్రమందు పదిజాములు వండి స్వాంగశీతలమైన పిదప తీయవలయును. దీనిని గురివిందగింజపరిమితిగ అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల ఊరుస్తంభము, వాతరక్తము, గాత్రభంగము, ఆమవాతము, ధనుర్వాతము, కుబ్జవాతము (గూను), సంధివాతము, పక్షవాతము, సూతికావాతము, ఈవ్యాధులను హరింపచేయును. ఈ వాతరాక్షసము సమస్తవాతరోగములను నశింపచేయును.

వాతరాక్షసము (పుటయోగము)

శ్లో॥ రసం గన్ధం వత్సనాభమభ్రకం కాన్తతామ్రకే। స్వర్ణం తా రం సమం చైవ వృశ్చిరకరసేన చ॥1॥ అమృతావహ్నితులసీపిప్పలీనాం

రసేన చ। ఖల్వేతు మర్దయేత్సమ్యగ్గినైకం చ పృథక్పృథక్ ॥2॥ గులికాశ్ఛాయయా శుష్కాః క్షిపేచ్ఛారావసమ్పుటే ।పక్వాల్లఘుపుటేనైవ స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ ॥3॥ ద్విగుఞ్జో భక్షితశ్చైవ తాపజ్వర వినాశకః ఆమవాతం ధనుర్వాతం పక్షాఘాతం చ నాశయేత్ ॥4॥ ఆక్షేపకం హనుస్తమ్భం మన్యాస్తమ్భంతథైవచ । సంనిపాతజ్వరంహన్తి విషమానపి। వాతరాక్షసకో నామ గౌరీనాథ ప్రకల్పితః ॥5॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, అభ్రకభస్మ, కాంత భస్మ, తామ్రభస్మ, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి గలిజేరు, తిప్పతీగ, చిత్రమూలము, తులసి, పిప్పళ్ళు, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేక ముగ నొక్కొక్కరోజు ఖల్వమందు బాగుగ మర్దించి మాత్రలనుగ జేసి, నీడయందు ఎండించి, మూకుళ్ళయందుంచి, లఘుపుటమును వేసి సాంగశీతలమైన పిదప తీయవల యును. దీనిని రెండు గురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల తాపజ్వరము, ఆమ వాతము, ధనుర్వాతము, పక్షవాతము, ఆక్షేపక వాతము, హనుస్తంభము, మన్యాస్తం భము, సంనిపాత జ్వరము, విషమజ్వరము, ఈవ్యాధులను నశింపజేయును. ఇది వాత రాక్షసమని ప్రసిద్ధమైనది. గౌరీనాథునిచే చెప్పబడినది.

వాతరాక్షసము (వంటయోగము)

సీ॥ తామ్రవఙ్గము లోహతారకాంచనములు నాల్గురసంబులు నభ్రకమును । కాన్తము గన్ధంబు కఫరి నేపాలంబు సమభాగములుగూర్చి చక్కగాను। ఖల్వమందుంచి త్రికటుకరసమున మర్దనముజేసి కుప్పెలో నమరబెట్టి । సరసంబుగా నది చట్టిలోపల బెట్టి యిసుక చుట్టును బోసి యిష్టముగను । పదునాలుగడియలు పక్వంబుగా వండి దేహమను పానంబు దెలిసికొనుచు । నడ్డిగెత్తును పూటకు నమరనిడిన । వాత రోగంబులన్నియు వదలిపోవు । శోఫకాసల శూలల సొంపునణచు। వాతరాక్షసమిదియును వాడికలది॥

అ॥ తామ్రభస్మ, వంగభస్మ, లోహభస్మ, రజతభస్మ, సువర్ణభస్మ, శు॥ రసము శు॥ రసకర్పూరము, శు॥ ఇంగిలీకము, రససిందూరము, అభ్రకభస్మ, కాంతభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ కఫరి, శు॥ నేపాళములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వ మందుంచి త్రికటు రసముతో మర్దించి కుప్పెయందుంచి కుండలోబెట్టి చుట్టు నిసుక, పోసి పదునాలుగడియలు పక్వమగునట్లు వండవలయును. తత్వమును అనుపానమును తెలిసికొని దీనిని పూటకు అడ్డిగెత్తు నిచ్చినయెడల వాతరోగములు, నంజులు, కాసలు

శూలలు, ఇవి చిత్రముగ హరించును. ఇది వాతరాక్షసమని చెప్పబడును. మిక్కిలి వాడికలది.

వాతరాక్షసము

శ్లో॥ మృతం సూతం తథా గన్ధం కాన్తంచాభ్రకమేవచ। తామ్రభస్మకృతంసమ్యఙ్మర్ద్యయిత్వాసమాంశకమ్ ॥ 1 ॥ పునర్నవాగుడూచ్యగ్నిసురసాత్ర్యూషణైస్తథా। ఏతేషాం స్వరసేనైవ భావయేత్త్రిదినం పృథక్ ॥2॥ దత్వా లఘుపుటం సమ్యక్ స్వాఙ్గశీతం సముద్ధరేత్ । వాతరాక్షసనామాఽయం వాతరోగే ప్రయోజయేత్ ॥3॥ తత్తద్రోగానుపానేన ద్విగుఞ్జామాత్రసేవనాత్।ఊరుస్తమ్భం వాతరక్తం గాత్రభఙ్గం తథైవ చ ॥4॥ ఆమవాతం ధనుర్వాతం వేదనావాతమేవ చ । పక్షాఘాతం కమ్పవాతం సర్వసన్ధిగతం తథా ॥5॥ సుప్తివాతం చ శూలం చ హన్యాన్మాదం చ వినాశయేత్। తత్తద్రోగానుపానేన వాతాశీతి వినాశకః ॥6॥

అ॥ రసభస్మ, శు॥ గంధకము, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, తామ్రభస్మ, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి గలిజేరు, తిప్పతీగ, చిత్రమూలము, తులసి, త్రికటుకములు, వీనియొక్క రసములతో నూరి వీనియొక్క రసములచేతనే మూడేసిరోజులు భావనను చేసి చిన్న పుటమును వేసి సాంగశీతలమైనపిదప తీయవలయును. ఇది వాతరాక్షసమని చెప్పబడును. దీనిని వాతరోగములందీయవలయును. ఆయారోగములకు తగిన అనుపానముతో రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ నిచ్చినయెడల ఊరుస్తంభము, వాతరక్తము, గాత్రభంగము, ఆమవాతము, ధనుర్వాతము, వేదనావాతము, పక్షవాతము, కంపవాతము, సంధివాతము, సుప్తివాతము, శూల, ఉన్మాదము, ఈరోగములను నశింపచేయును. ఆయారోగములకు తగిన యనుపానములతో నిచ్చినయెడల ఎనుబది వాతములను నశింపచేయును.

మహావాతరాక్షసము

శ్లో॥ హేమ రౌప్యాభ్రకే లోహం రసేన్ద్రం శుద్ధగన్ధకమ్।వైక్రాన్తం మౌక్తికంచైవ విద్రుమం తామ్రతాలకే ॥1॥ శఙ్ఖచూర్ణం మృతం వఙ్గం మాణ్డూరం కాన్తమేవచ । త్రిఫలాచూర్ణకం చైవ సూతార్ధం విషకంతథా ॥2॥ వాశానిమ్బరసైః పఞ్చ భావనాశ్చ పృథక్పృథక్। చతుర్యామం మర్దనం చ కారయేచ్ఛోషయేత్తతః ॥3॥ కుక్కుటాఖ్యపుటే పక్త్వా స్వాఙ్గశీతం విచూర్ణయేత్। గుఞ్జామాత్రప్రయోగేణ కణామధ్వాజ్యసంయుతమ్ ॥4॥ ఊరుస్తమ్భం వాతరక్తం గాత్రస్తమ్భం చ నాశ

యేత్ । ఆమవాతం ధనుర్వాతం సూతికావాతమేవచ ॥5॥ ఆధ్మానం చాగ్నిమాన్ద్యం చ తూనీం ప్రతితునీమపి। వాతరాక్షసనామాఽయం వాతాశీతివినాశకః ॥6॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, అభ్రకభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, వైక్రాంతభస్మ, ముత్యపుభస్మ, పగడపుభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ తాళకము, శంఖభస్మ, వంగభస్మ మండూరభస్మ, కాంతభస్మ, త్రిఫలాచూర్ణము, వీని నొక్కొక్క భాగముగను శు॥ నాభిని అర్ధభాగముగను గ్రహించి అడ్డసరపురసముతోడను వేపరసముతోడను ప్రత్యేకముగ నైదేసిభావనలను,నాలుగేసిజాములు మర్దనను చేసి నీడను ఎండించి కుక్కుటపుటమును వేసి సాంగశీతలమైనపిదప తీసి చూర్ణమునుగ చేయవలయును. దీనిని గురివిందగింజపరిమితిగ పిప్పళ్ళు, తేనె, నెయ్యి, వీనితో నిచ్చినయెడల ఊరు స్తంభము, వాతరక్తము, గాత్రస్తంభము, ఆమవాతము, ధనుర్వాతము, సూతికా వాతము, కడుపుబ్బరము, అగ్నిమాంద్యము, తూని, ప్రతితుని, ఈవ్యాధులను నశింప జేయును. ఈ వాతరాక్షసము ఎనుబది వాతములను నశింపజేయును.

మహావాతరాక్షసము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ తామ్రం విద్రుమమభ్రకాన్తాజతం వైక్రాన్తకం మాక్షికమ్ । వైడూర్యాయ సభస్మనీ మృతరసం స్వర్ణం చ వహ్నిం సమమ్ । సర్వం హంసపదీద్రవైస్త్రిదివసం పిష్ట్వా శరావైరిదమ్ । కుర్యాత్సూక్ష్మపుటం నిహన్తి మరుతో వాతాసురోఽయం రసః ॥1॥

అ॥ తామ్రభస్మ, పగడభస్మ, అభ్రకభస్మ, కాంతభస్మ, రజతభస్మ, వైక్రాంత భస్మ, హేమమాక్షికభస్మ, వైడూర్యభస్మ, లోహభస్మ, రసభస్మ, సువర్ణభస్మ, చిత్ర మూలము, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి హంసపాదిరసముతో మూడురోజులు మర్దించి మూకుళ్ళయందుంచి చిన్నపుటమును వేసి యుపయోగించినచో వాతరోగ ములను నశింపజేయును. ఇది వాతాసురము (వాతరాక్షసము) అని చెప్పబడును.

సువర్ణవాతరాక్షసము

శ్లో॥ స్వర్ణం నాగం వఙ్గలోహే తామ్రం కాన్తం చ తారకమ్। రసభూతిం గన్ధకంచ విషనేపాలమాక్షికాన్ ॥1॥ ఖర్పరం తుత్థకం చైవ వరాటం శఙ్ఖభస్మకమ్।టఙ్కణం దరదం చైవ కాలకం చ మనశ్శిలామ్ 2॥ కృష్ణాభ్రకం సమం చైవ ఖల్వామధ్యే వినిక్షిపేత్ ।కటుభద్రరసే

నైవ లవఙ్గక్వాథకేన చ ॥3॥ చిత్రమూలరసేనైవ మర్దయేద్వటకా న్సురు। కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాయన్త్రయోగతః ॥4॥ మన్దాగ్నినా ద్వియామం చ పాచయేత్స్వాఙ్గశీతలమ్। ద్విగుఞ్జం మాక్షికేనైవ ఖాదేద్వాతవినాశనమ్ ॥5॥ స్నాయువాతం పిత్తవాతం సూతికావాతమేవ చ। పక్షాఘాతార్దితానాహాన్కమ్పవాతం చ నాశయేత్ ॥6॥ ఊరుం జాను కటీం సన్ధిం మూత్రపిణ్డగతం కలమ్। అశీతివాతజాన్రోగాన్నాశయేన్నాత్రసంశయః। వాతరాక్షసనామాఽయం సువర్ణపదపూర్వకః ॥7॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, లోహభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, రజతభస్మ, రసభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, శు॥ నేపాళములు, హేమమాక్షికభస్మ, శు॥ కపరి, శు॥ మైలతుత్థము, గవ్వలభస్మ, శంఖభస్మ, శు॥ టంకణము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ తాళకము, శు॥మణిశిల, కృష్ణాభ్రకభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి అల్లము, లవంగములు, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి మాత్రలుచేసి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మందాగ్నిచే రెండుజాములు వండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ తేనెతో సేవించినయెడల వాతము, స్నాయువాతము, పైత్యవాతము, సూతికావాతము, పక్షవాతము, అర్దితవాతము, ఆనాహవాతము, కంపవాతము, ఇవి నశించును. తొడలు మోకాళ్ళు కటిప్రదేశము సంధులు మూత్రపిండములు వీనిని పొందిన వాతము నశించును. ఎనుబదివాతరోగములును నిశ్చయముగ నశించును. ఇది సువర్ణ వాతరాక్షసమనబడును.

రత్నవాతరాక్షసము

శ్లో॥ రసం చ గన్ధకం వఙ్గం కాన్తం లోహం చ తామ్రకమ్। అభ్రకం దరదం తాలం నాగం వఙ్గం చ హాటకమ్ ॥1॥ రౌప్యకం చైవ వైక్రాన్తం రాజావర్తం చ మౌక్తికమ్। విద్రుమం విషతార్క్ష్యే చ సమం ఖల్వే వినిక్షిపేత్ ॥2॥ సూర్యావర్తస్య పయసా కృష్ణోన్మత్తరసేన చ। చిత్రమూలరసేనైవ త్రివారంతు పృథక్పృథక్ ॥3॥ సప్తధా వ్యోషని ర్యాసైర్భావయేద్వాతరాక్షసమ్। శ్లేష్మోద్రేకే త్రికటుకైర్వల్లమాత్రం ప్రయోజయేత్ ॥4॥ త్రయోదశ సంనిపాతాన్ జ్వరానష్టౌ నివారయేత్। అపస్మారం ధనుర్వాతం విద్రధిం రక్తగుల్మకమ్ ॥5॥ ఆనాహం మూత్రకృచ్ఛ్రం చ సర్వవాతగదానపి। వాతరాక్షసనామాఽయం ప్రసిద్ధో రత్నపూర్వకః ॥6॥

అ॥ రసభస్మ, శు॥ గంధకము, వజ్రభస్మ, కాంతభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, తామ్రభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ఇంగిలీకము, శు॥తాళకము, సీసభస్మ, వంగభస్మ, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, రాజావర్తభస్మ, ముత్యపుభస్మ, పగడపుభస్మ, శు॥ నాభి, పచ్చలభస్మ, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి జిల్లేడుపాలు, నల్లయుమ్మెత్తరసము, చిత్రమూలరసము, వీనితో ప్రత్యేకముగ మూడేసి సారులు భావనచేయవలయును. పిదప త్రికటురసముతో ఏడుసారులు భావనను చేయవలయును. ఈవాతరాక్షసమును శ్లేష్మోద్రేకమందుత్రికటుకములతోకూడ వల్లపరిమితిగ నియ్యవలయును. ఇది పదమూడువిధములగు సంనిపాతములను, ఎనిమిదివిధములగు జ్వరములను, అపస్మారమును, ధనుర్వాతమును, విద్రధిని, రక్తగుల్మమును, ఆనాహమును, మూత్రకృచ్ఛ్రమును, సమస్తవాతవ్యాధులను, నశింపచేయును. ఇది రత్నవాతరాక్షసమని ప్రసిద్ధమైనది.

పాషాణవాతరాక్షసము

శ్లో॥ రసభూతిం చాభ్రకం చ లోహం తామ్రం చ హింగులమ్। జాతరూపం నాగవఙ్గే ఉల్లీపాషాణటఙ్కణే॥1॥తుత్థద్వయం వత్సనాభం మాక్షికం విమలాలకే । నవసారం కునటికాం రామఠం ఘటకీం తథా॥2॥ సమాంశం నిక్షిపేత్ ఖల్వే వహ్నిమూలరసేన చ । కటుత్రయరసేనైవ హ్యాజమోదాలవఙ్గకైః । హస్తికర్ణ్యా రసేనైవ మర్దయేద్ద్వాదినం పృథక్ ।వటకానాకారయేచ్ఛుష్కాన్వజ్రమూషాన్తరే క్షిపేత్ ॥4॥ ద్వియామం వాలుకాయన్త్రే పాచయేత్స్వాఙ్గశీతలమ్। ఆర్ద్రకస్య చ నిర్గుణ్డ్యా లశునస్య రసేన చ॥5॥త్రిదినం మర్దయేచ్చైవ హ్యనుపానవిశేషకైః।ఖాదయేదతిశీఘ్రం చ వాతాశీతిం వినాశయేత్ । వాతరాక్షసనామాఽయం వాణీనాథప్రకల్పితః ॥6॥

అ॥ రసభస్మ, అభ్రకభస్మ, లోహభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ఇంగిలీకము, సువర్ణభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ ఉల్లిపాషాణము, శు॥ వెలిగారము, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ పాలతుత్థము, శు॥ నాభి, మాక్షికభస్మ, విమలభస్మ, శు॥ తాళకము, నవాసారము, శు॥ మణిశిల, శు॥ ఇంగువ, శు॥ పటిక, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి చిత్రమూలము, త్రికటుకములు, వాము, లవంగములు, బలురక్కసి, వీనియొక్కరసములతో ప్రత్యేకముగ రెండేసిరోజులు మర్దించి మాత్రలను చేసి ఎండించి వజ్రమూసయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు రెండుజాములు వండి సాంగశీతలమైనపిదప తీసి అల్లము, వావిలి, వెల్లుల్లి, వీనియొక్కరసములతో మూడు రోజులు మర్దించవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో నిచ్చినయెడల ఎనుబదివాతములను అతిశీఘ్రముగ నశింపచేయును. ఈ వాతరాక్షసము వాణీనాథునిచే చెప్పబడినది.

కఫరికల్పము

శ్లో॥ ఖర్పరం మర్దయేత్ క్షీరై ర్యామాంశ్చతుర శీతికాన్ । నిర న్తరం దివారాత్రిం మర్దనేనామృతం భవేత్ । మాషమాత్రిం సాను పానో జ్వరం హన్తి దినార్ధతః ॥1॥

అ॥ శు॥ కఫరిని ఆవుపాలతో ఎనుబదినాలుగుజాములు రాత్రింబవళ్లయందు ఎడతెగక మర్దించినయెడల అమృతతుల్యముగ నగును. దీనిని మాష పరిమితిగ అనుపాన ములతోకూడ నిచ్చినయెడల జ్వరమును అర్ధదినములో హరించును.

కఫరికల్పము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ ఖర్పరం శోధితం కృత్వా సమగన్ధకమిశ్రితమ్।అజాక్షీరేణ సంమర్ద్య హ్యష్టాశీతికయామకమ్ ॥1॥ గవాం క్షీరేణ దాతవ్యశ్చాగ్ని మాన్ద్యజ్వరాదికాన్ । శమయేద్ఘటికార్ధేన దేవానామమృతం యథా॥2॥

అ॥ శు॥ కఫరిని, సమానపరిమితిగల శు॥ గంధకముతో చేర్చి మేకపాలతో ఎనుబదియెనిమిదిజాములు మర్దించి ఆవుపాలతోకూడ నిచ్చినయెడల దేవతలకు అమృ తమువలె అగ్నిమాంద్యము, జ్వరము, మొదలగు వ్యాధులను అర్ధఘడియకాలములో శమింపచేయును.

మాలినీవసంతము (పురాణజ్వరములకు)

శ్లో॥ రసకయుగలభాగం వేల్లజం చైకభాగం ద్వితయమపి చ ఖల్వే మర్దయేత్ శ్లక్ష్ణకేన।భవతి జ్వరవిముక్తో నిమ్బనీరేణ తావత్ జ్వర హరమథకుర్యాన్మాలినీ ప్రాగ్వసన్తమ్ ॥1॥ శ్లో॥ జీర్ణజ్వరే ధాతు గతేఽతిసారే రక్తాన్వితే రక్తగవిట్స్వరూపే। జ్వరేఽస్థిగే మాంసగతే పురాణే వల్లద్వయం దుగ్ధమతీవ పథ్యమ్ ॥2॥

అ॥ శు॥ కఫరి 2 భా, మిరియాలు 1 భా, ఈరెంటిని ఖల్వమందుంచి వేప చెక్కరసముతో మెత్తగ నూరి సేవించినయెడల జ్వరములు హరించును. వసంతమాలిని యనబడును, దీనిని జీర్ణజ్వరము, ధాతుగతజ్వరము, అతిసారము, రక్తాతిసారము, రక్తముతోకూడిన మలాతిసారము, అస్థిగతజ్వరము, మాంసగతజ్వరము, పురాణ జ్వరము, వీనియందు రెండువల్లముల పరిమితిగ నియ్యవలయును. పాలు మిక్కిలి పథ్య కరముగ నుండును.

మహాలక్ష్మీవిలాసరసము

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం తామ్రం తీక్ష్ణలోహాభ్రకే తథా। నాగవఙ్గే ప్రవాలం చ మౌక్తికం కృష్ణకాన్తకే ॥1॥ రసం వైక్రాన్తకం చైవ శుద్ధ భస్మీకృతాని చ। సమభాగం తు సంగ్రాహ్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥2॥ త్రికటుక్వాథకే మర్ద్యం లవఙ్గక్వాథకే తథా॥ భావ్యం చ శోషయేత్పశ్చాచ్చూర్ణయేచ్చ ద్విగుఞ్జకః ॥3॥ వ్యోషచూర్ణసమాయుక్తః సేవితో రాజరోగకమ్। సర్వమేహాన్ వ్రణాన్ ఘోరాన్ శ్వాసం కాసం క్షయం హరేత్ ॥ 4 ॥ లిఙ్గదార్ఢ్యం బలం పుష్టిమాయుః కాన్తిం చ వర్ధయేత్। రసో లక్ష్మీవిలాసాఖ్యస్సర్వరోగాన్వినాశయేత్ ॥ 5 ॥

అ॥ బంగారపుభస్మ, వెండిభస్మ, తామ్రభస్మ, ఉక్కుభస్మ, అభ్రకభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, పగడపుభస్మ ముత్యపుభస్మ, ఇనుపభస్మ, కాంతలోహభస్మ, రసభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి త్రికటు కషాయముతోడను, లవంగకషాయముతోడను, మర్దనను భావనను చేసి ఎండించి చూర్ణించవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ త్రికటుచూర్ణముతో సేవించిన యెడల రాజయక్ష్మను, సమస్తమేహములను, ఘోరమైనవ్రణములను, ఆయాసమును, దగ్గును, కృశించుటను, హరించును. లింగదార్ఢ్యమును, బలమును, శరీరపుష్టిని, ఆయువును, శరీరకాంతిని, వృద్ధిపొందించును. లక్ష్మీవిలాసరసమని చెప్పబడును. సమస్త వ్యాధులను నశింపజేయును.

మహాలక్ష్మీవిలాసరసము (పుటయోగము)

శ్లో॥ సువర్ణతారాభ్రకతామ్రవఙ్గత్రిలోహనాగామృతమౌక్తికాని।ఏతత్సమం భస్మ రసస్య యుఞ్జ్యాత్ ఖల్వే కృతం స్యాత్కృతకజ్జలీకమ్ ॥1॥ సుమర్దయేన్మాక్షికసంప్రయుక్తం తచ్ఛోషయేద్విత్రిదినం చ ఘర్మే। కల్కం తు మాషోదరమధ్యగామి యత్నాత్కృతం తార్క్ష్యపుటేన పక్వమ్ ॥2॥ యామాష్టకం పావకమర్దితం చ లక్ష్మీవిలాసో రసరాజ ఏషః। క్షయం త్రిదోషప్రభవం చ పాణ్డుం సకామలాసర్వసమీరణం చ ॥ 3 ॥ శోఫప్రతిశ్యాయవినష్టవీర్యం మూలామయం చైవ సశూలకుష్ఠమ్। మన్దాగ్ని మేహానపి సంనిపాతం శ్వాసంచ కాసం చ హరేత్ప్రయుక్తః ॥ తారుణ్యలక్ష్మీప్రతిబోధనాయ శ్రీమద్విలాసో రసరాజ ఏషః ॥ 5 ।

అ॥ బంగారుభస్మ, వెండిభస్మ, అభ్రకభస్మ, తామ్రభస్మ, వంగభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, మాండూరభస్మ, కాంతభస్మ, సీసభస్మ, శు॥ నాభి, ముత్యభస్మ, వీనిని సమభాగములుగను వీనియన్నిటితో సమానమగు రసభస్మను ఖల్వమందుంచి మెత్తగనూరి తేనెతో బాగుగ మర్దించి 2-3 రోజులు ఎండయందు ఎండించి దానిని మూసయందుంచి తార్క్ష్యపుటముచే పక్వముచేసి చిత్రమూలరసముతో నెనిమిదిజాములు మర్దించవలయును. ఇది లక్ష్మీవిలాసమని చెప్పబడును. శ్రేష్ఠమైనది. దీనిని సేవించినయెడల త్రిదోషములవలన జనించిన క్షయ, పాండువు, కామిర్లు, సమస్తవాతవ్యాధులు, నంజు, జలుబు, వీర్యనష్టము, మూలవ్యాధి, శూల, కుష్ఠము, అగ్నిమాంద్యము, ప్రమేహములు, సంనిపాతము, శ్వాస, కాస, ఇవి హరించును. ఇది అధికమగులక్ష్మిని కలిగించును.

మహాలక్ష్మీవిలాసరసము (వంటయోగము)

సీ॥ మృతరౌప్యకనకముల్ మఱి కాన్తలోహముల్ తగ హేమమాక్షికదరదములను। సరిగూర్చి యంతకుసమముగారసముంచి తద్రసతుల్యగన్ధకమునొసగి। తిప్పతీగెను నేడుదినములు మర్దించి పూతవెట్టిన కుప్పెబోసియుంచి। వాలుకాయంత్రాన వరుస నెన్మిదిజాములమరంగవండి చల్లార్చితిసి।యల్లపురసముతో నమరకుప్పెలుజేసి యనుపానములచేత నడ్డిగెత్తు।సేవజేయగవలయు లక్ష్మీవిలాస। మనిలకఫపిత్తరాజయక్ష్మార్శశ్లేష్మ। పాండుకామిలగుల్మముపవనశీత। సతతతాపజ్వరంబుల శాంతిబఱచు॥

అ॥ వెండిభస్మ 1 భా, బంగారుభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1భా, లోహభస్మ 1 భా, హేమమాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ రసము 6 భా, శు॥ గంధకము 6 భా, వీనిని తిప్పతీగరసముతో నేడుదినములు మర్దించి చీలమన్నులిచ్చిన కుప్పెయందుపోసి వాలుకాయంత్రమందు ఎనిమిదిజాములు వండి చల్లారినపిదప తీసి అల్లపురసముతో కుప్పెలు కట్టవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో నడ్డిగెత్తు సేవించవలయును. లక్ష్మీవిలాసమని చెప్పబడును. ఇది వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, పైత్యవ్యాధులు, రాజయక్ష్మ, మూలవ్యాధి, నంజు, పాండువు, కామిర్లు, గుల్మము, వాతజ్వరము, శీతజ్వరము, సంతతజ్వరము, తాపజ్వరము, వీనిని శాంతింపజేయును.

క్రిమవృద్ధిమహాలక్ష్మీవిలాసరసము

శ్లో॥ హేమభస్మైకభాగం చ రౌప్యభస్మ ద్విభాగకమ్।శుల్బభస్మ త్రిభాగం చ చతుర్భాగం తు కాన్తకమ్॥1॥పఞ్చభాగం తీక్ష్ణకం చ షడ్భాగం లోహకిట్టకమ్। నిశ్చన్ద్రికం వ్యోమభస్మ గృహ్ణీయాత్సప్తభాగకమ్ ॥2॥ అష్టభాగం వఙ్గభస్మ నవభాగం తు నాగకమ్। దశభాగం మౌక్తికం

చ తథైకాదశభాగకమ్ ॥3॥ ప్రవాలభస్మ గృహ్ణీయాద్యత్నతో కుశలో భిషక్ । సర్వైస్సమం హిఙ్గులోత్థరససిన్దూరకం తథా ॥4॥ మర్దయేద్భావయేచ్చాపి జాతిపత్ర్యా రసేన చ। త్రికటుత్రిఫలాచాతుర్జాతసారేణ కుఙ్కుమైః। 5॥ మృగనాభ్యా చ తద్వద్ధి సప్తాహం చ భిషగ్వరైః । మాషమాత్ర ప్రయోగేణ సితాజ్యమధుసంయుతః॥6॥ రాజరోగం నిహన్త్యాశు క్షయం పాణ్డుం వినాశయేత్ । ద్వన్ద్వజం మూర్ఛరోగం చ శ్వాసం కాసం చ కామలామ్ ॥7॥ తాపజ్వరం చ గుల్మం చ సర్వశూలాని నాశయేత్ । ఉన్మాదం చ మతిభ్రంశమజీర్ణకమరోచకమ్ ॥ 8 ॥ ప్రమేహం వింశతివిధం షణ్ఢత్వం చ జ్వరం జయేత్ ।మన్దాగ్నిం కుష్ఠరోగం చ మూలరోగం భగన్దరమ్ ॥9॥ వాతశూలం హరేద్వృష్యస్తథా చైవాతిదీపకః । తుష్టిపుష్టికరో బల్యః కఫవాతవినాశకః । అసాధ్యరోగహన్తా చ మహాలక్ష్మీవిరాజితః ॥10॥

అ॥ బంగారపుభస్మ 1 భా, వెండిభస్మ 2 భా, తామ్రభస్మ 3 భా, కాంతభస్మ 4 భా, ఉక్కుభస్మ 5 భా, మాండూరభస్మ 6 భా, అభ్రకభస్మ 7 భా, వంగభస్మ 8 భా, సీసభస్మ 9 భా, ముత్యపుభస్మ 10 భా, పగడపుభస్మ 11 భా, వీనియన్నిటికిని సమానము, శు॥ ఇంగిలీకమునుండి తీయబడిన పాదరసముతో వండబడిన రససిందూరము, ఇటుల వీనిని గ్రహించి జాపత్రి, త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, చాతుర్జాతకములు, వీనియొక్క రసములతోడను కుంకుమపువ్వుతోడను కస్తూరితోడను ఏడురోజులు మర్దనను భావనను చేసి మాషపరిమితిగ పంచదార, నెయ్యి, తేనె, వీనితో నిచ్చినయెడల రాజయక్ష్మ, క్షీణించుట, పాండురోగము, ద్వంద్వమువలన జనించిన మూర్ఛరోగము, శ్వాస, కాస, కామిర్లు, తాపజ్వరము, గుల్మము, సమస్తశూలలు, ఉన్మాదము, మతిభ్రంశము, అజీర్ణము, అరోచకము, ఇరువదివిధములగు ప్రమేహములు, నపుంసకత్వము, జ్వరము, అగ్నిమాంద్యము, కుష్ఠము, మూలరోగము, భగందరము, వాతశూల, ఇవి హరించును. ఇది వీర్యవృద్ధిని అధికమగుజాఠరదీప్తిని, మనస్సంతోషమును, శరీరపుష్టిని, బలమును, కలిగించును. కఫవాతములను నశింపచేయును. అసాధ్యములగు రోగములను హరించును. మహాలక్ష్మీవిలాసమని చెప్పబడును.

వంగాదియోగము

శ్లో॥ మారితం త్రపుకం సీసం హరిణశ్శృఙ్గమాతులఙ్గ । కార్పాసో నాకులీ తక్రం మాహిషం చ ప్రమేహజిత్ ॥1॥

అ॥ వంగభస్మ, సీసభస్మ, దుప్పికొమ్ముభస్మ, ప్రత్తివిత్తులలోనిపప్పు, తంగేడు విత్తులు, వీనిని బఱ్ఱెమజ్జిగతో నిచ్చినయెడల ప్రమేహములు నశించును.

సుధానిధిరసము

శ్లో॥ గన్ధకం పారదం చాభ్రమేలాతగర కేసరాః । సమభాగం తథా ఖల్వే జీరకేణ చ మర్దయేత్ ॥1॥ కాచకూప్యాం నివేశ్యాథ ద్వియామం తు తుషాగ్నినా।పాచయేత్స్వాఙ్గశీతం చ ద్విగుఞ్జం భక్షయేత్సదా । శర్కరామధుసంయుక్తం సర్వపిత్తవికారనుత్ ॥2॥

అ॥ శు॥ గంధకము, శు॥ పాదరసము, అభ్రకభస్మ, ఏలకులు, గ్రంధితగరము, నాగకేసరములు, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి జీలకర్రరసముతో మర్దించి కాచ కుప్పెయందుపోసి ఊకనిప్పులో రెండుజాములు వండి సాంగశీతలమైనపిదప, తీయవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ పంచదారతోడను, తేనెతోడను, పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తములగు పిత్తవ్యాధులును నశించును.

మహాతాలేశ్వరరసము

శ్లో॥ తాలం తాప్యం శిలాం సూతం శుద్ధం సైన్ధవటఙ్కణే । సమాంశం చూర్ణయేత్ ఖల్వే సూతాద్ద్విగుణగన్ధకమ్ ॥1॥ గన్ధతుల్యం మృతం తామ్రం జమ్బీరైర్దినపఞ్చకమ్।మర్ద్యం షడ్భిః పుటైః పాచ్యం భూధరే సమ్పుటోదరే ॥2॥ పుటేపుటే ద్రవైర్మర్ద్యం సర్వమేతచ్చ షట్పలమ్।ద్విపలం మారితం తామ్రం లోహభస్మ చతుష్పలమ్ ॥3॥ జమ్బీరామ్లేన తత్సర్వం దినం మర్ద్యం పుటేల్లఘు।త్రింశాంశం చ విషం చాస్య క్షిప్త్వా సర్వం విచూర్ణయేత్ ॥4॥ మాహిషాజ్యేన సంమిశ్రం నిష్కార్ధం భక్షయేత్సదా । మధ్వాజ్యైర్వాకుచీచూర్ణం కర్షమాత్రం లిహేదను । సర్వకుష్ఠాన్నిహన్త్యాశు మహాతాలేశ్వరో రసః ॥5॥

అ॥ శు॥ తాళకము 1 భా, స్వర్ణమాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ పాదరసము 1 భా, సైంధవలవణము 1 భా, శు॥ వెలిగారము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, వీనిని నిమ్మకాయరసముతో నైదుగోజులు మర్దించి మూసలయందుంచి భూధరయంత్రమునందు ఆరుపుటములను వేయవలయును. ప్రతిపుటమునకును నిమ్మకాయరసముతో నూరవలయును. పిదప దీనిని ఆరుపలములుగను తామ్రభస్మను రెండుపలములుగను లోహభస్మను నాలుగుపలములుగను గ్రహించి నిమ్మకాయరసముతో నొకదినము మర్దించి లఘుపుటమును వేయవలయును. పిదప నీమందుకు ముప్పదియవవంతు శు॥ నాభిని కలిపి నూరవలయును. దీనిని అర్ధనిష్కపరిమితిగ బఱ్ఱెవెన్నతో పుచ్చుకొని వెంటనే కర్షపరిమితిగల బావంచాలచూర్ణమును తేనె, నెయ్యి, వీనితో పుచ్చుకొనవలయును. ఈ మహాతాలేశ్వరరసము సమస్తకుష్ఠములను వెంటనే హరించును.

పూర్ణచంద్రోదయరసము (ఛర్దులకు).

శ్లో॥ తుల్యాంతుల్యాం రసం గన్ధం ఖల్వామధ్యే వినిక్షిపేత్ । కపిత్థ మూలసారేణ మర్దయేచ్చ దినత్రియమ్ ॥ 1 ॥ వటకాః ఛాయయా శుష్కాః కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్। భాణ్డమధ్యే వినిక్షిప్య వాలుకాభిః ప్రపూరయేత్ ॥2॥ దీపాగ్నాచ ద్వీపడ్యామం పాచయేత్స్వాఙ్గశీతలమ్। కపిత్థమూలసారేణ త్రిదినం మర్దయేత్ క్రమాత్ ॥3॥ బిల్వమూలకషాయేణ మర్దయే త్త్రిదినం పునః। చాతుర్జాతకకర్పూరలవఙ్గానాం తథైవచ ॥4॥ చూర్ణం రససమం చైవ మేలయేచ్చాథ యత్నతః । లాజచూర్ణ సితామిశ్రం మధునా సహ సేవయేత్ ॥5॥ వల్లద్వయమితం సూతం వమనస్తమ్భకస్తథా। కాసానాం పఞ్చఛర్దీనామరుచేర్నాశకస్తథా ॥6॥ హృద్రోగం స్వరభఙ్గం చ మన్దాగ్నిం చ నివారయేత్ । పూర్ణచన్ద్రోదయోనామ నిర్మితశ్శూలపాణినా॥7॥

అ॥ శు॥ పాదరసమును, శు॥ గంధకమును, సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి వెలగవేళ్లరసముచే మూడురోజులు మర్దించి మాత్రలనుగ చేసి నీడను ఎండించి కాచకుప్పెయందుంచి కుండయందిడి ఇసుకచే నింపి దీపాగ్నియందు పండ్రెండు జాములు వండి సాంగశీతలమైనపిదప తీసి వెలగవేళ్లరసముతోడను, మారేడువేళ్లరసము తోడను, మూడేసిరోజులు మర్దించి చాతుర్జాతకములు, పచ్చకర్పూరము, లవంగములు, వీనియొక్క చూర్ణమును పాదరసముతో సమానముగ కలుపవలయును. ఈయౌషధమును రెండువల్లములపరిమితిగ పేలాలపిండి, పంచదార, వీనితోకలిపి తేనెతో పుచ్చుకొనవలయును. వాంతి కట్టును. దగ్గులను, అయిదువిధములగు ఛర్దులను, అరుచిని, హృద్రోగమును, స్వరభంగమును, అగ్నిమాంద్యమును, నశింపచేయును. పూర్ణచంద్రోదయమని చెప్పబడును. శూలపాణిచే చెప్పబడినది.

విద్యాధరరసము

శ్లో॥ గన్ధకం తాలకం తాప్యం మృతం తామ్రం మనశ్శిలామ్।శుద్ధ సూతం చ తుల్యాంశం మర్దయేద్భావయేద్దినమ్ ॥1॥ పిప్పలీనాం కషాయేణ వజ్రీక్షీరేణ చైవ హి। నిష్కార్ధం భక్షయేత్ క్షౌద్రైర్గుల్మప్లీహాదికం జయేత్ ॥ రసో విద్యాధరో నామ గోమూత్రం తు పిబేదను ॥2॥

అ॥ శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, మాక్షికభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ పాదరసము, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి పిప్పళ్లకషాయముతోడను,

జెముడుపాలతోడను, ఒక్కొక్కదినముచొప్పున మర్దనను, భావనను చేయవలయును. దీనిని యర్ధనిష్కపరిమితిగ తేనెతో సేవించి వెంటనే గోమూత్రమును త్రాగినయెడల గుల్మము, ప్లీహవ్యాధి, మొదలగునవి నశించును. విద్యాధరరసమని చెప్పబడును.

రసభూపతి

శ్లో॥ రసం గన్ధామృతే చైవ తీక్ష్ణమౌదుమ్బరం సమమ్ । హంస పాదీద్రవైః ఖల్వే మర్దయేద్దివసత్రయమ్ ॥1॥ కాచకూప్యాం నివేశ్యా థ లేపయేద్వస్త్రమృత్తికామ్ । వాలుకాయన్త్రకే క్షిప్త్వా శనైః మృ ద్వగ్నినా పచేత్ ॥2॥ ద్విషడ్యామం సముద్ధృత్య చూర్ణయేన్మాషమా త్రకః । ఆర్ద్రకస్యానుపానేన సర్వశోఫాన్ నిహన్తి చ । రసోహ్యగ్నికుమా రాఖ్యో యోగోఽయం రసభూపతిః ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, ఉక్కుభస్మ, తామ్ర భస్మ, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి హంసపాదియాకురసముతో మూడు రోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి మట్టిపూసినగుడ్డలను చుట్టి వాలుకాయంత్ర మందుంచి మందాగ్నిచే పండ్రెండుజాములు మెల్లగవండి తీసి చూర్ణముగచేయవలయును. దీనిని మాషపరిమితిగ అల్లపురసముతో పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తములగు శోఫలును హరించును. అగ్నికుమారరసమని చెప్పబడును. రసౌషధములలో శ్రేష్ఠమైనది.

త్రినేత్రరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం హారిణం శృఙ్గం స్వర్ణం శుల్బం మృతం రసమ్ । దినైకమార్ద్రకద్రావైర్మర్ద్యం రుద్ధ్వా పుటే పచేత్ ॥1॥ త్రినేత్రాఖ్యరస స్యైకం మాషం మధ్వాజ్యకైర్లిహేత్ । సైన్ధవం జీరకం హిఙ్గు మధ్వా జ్యాభ్యాం లిహేదను । పక్తిశూలహరః ఖ్యాతో మాసమాత్రాన్న సంశయః ॥2॥

అ॥ శు॥ వెలిగారము, దుప్పికొమ్ముభస్మ, సువర్ణభస్మ, తామ్రభస్మ, రసభస్మ, వీనిని సమభాగములనుగ గ్రహించి అల్లపురసముచే నొకదినము మర్దించి మూకుళ్ళయందుంచి సంధిబంధనమును చేసి పుటమును వేయవలయును. ఈ త్రినేత్రరసమును మాషపరిమితిగ తేనె, నెయ్యి, వీనితో పుచ్చుకొని వెంటనే సైంధవలవణము, జీలకర్ర, శు॥ ఇంగువ, వీనిని తేనె, నెయ్యి, వీనితో పుచ్చుకొనినయెడల నొకమాసమునకు పరిణామశూల నిశ్చయముగ హరించును.

స్వచ్ఛందభైరవము (స్వచ్ఛన్దము)

శ్లో॥ సమభాగాంశ్చ సంగృహ్య పారదామృతగన్ధకాన్ । జాతీ ఫలం చ భాగార్ధం తథా కుర్యాచ్చ కజ్జలీమ్ ॥ 1 ॥ సర్వార్ధం మాగధీ చూర్ణం మర్దయిత్వా నిధాపయేత్ । ద్విగుఞ్జం వా త్రిగుఞ్జం వా నాగవల్లీ రసేన చ ॥ 2 ॥ ఆర్ద్రకస్య రసేనాపి ద్రోణపుష్పీరసేన వా । శీత జ్వరే సంనిపాతే విషూచ్యాం విషమజ్వరే ॥ 3 ॥ పీనసే చ ప్రతిశ్యాయే జ్వరేఽజీర్ణే తథైవ చ । మన్దాగ్నౌ వమనే చైవ శిరోరోగే చ దారుణే। ప్రయోజ్యో భిషజా సమ్యగ్రసస్స్వచ్ఛన్దభైరవః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, జాజికా యలు ½ భా, పిప్పళ్ళచూర్ణము 1¼ భా, ఇటుల వీనిని గ్రహించి కాటుకవలె నూర వలయును. దీనిని 2-3 గురివిందగింజలపరిమితిగ తమలపాకులరసముతోగాని అల్లపురస ముతోగాని తుమ్మిపువ్వులరసముతోగాని శీతజ్వరము, సంనిపాతము, విషూచి, విషమ జ్వరము, పీనసము, జలుబు, జ్వరము, అజీర్ణము, అగ్నిమాంద్యము, వాంతి, శిరో రోగము, వీనియందియ్యవలయును. స్వచ్ఛందభైరవరసమని చెప్పబడును.

మహాచంద్రికలారసము

శ్లో॥ ప్రత్యేకం తోలకం చైవ సూతం కాన్తాభ్రభస్మనీ। గృహీ త్వా గన్ధకం చైవ కృత్వా కజ్జలికాం తథా ॥ 1 ॥ ముస్తామాలతిదూ ర్వాభిః కేతకీస్తనవారిణా । సహదేవ్యాః కుమార్యాశ్చ పర్పటస్య చ వారిణా ॥ 2 ॥ మృణాలానాం శతాహ్వయాః శతావర్యాస్తథైవ చ । భావయిత్వా ప్రయత్నేన దివసేదివసే పృథక్ ॥ 3 ॥ క్షీ పేద్గుడూచికా సత్వం పర్పటోశీరమాగధీః । శ్రీగన్ధం శారిబాం చైవ సమాంశం సూక్ష్మచూర్ణితమ్ ॥ 4 ॥ ద్రాక్షాదికకషాయేణ సప్తధా పరిభావయేత్ । ఛాయాయాం పరిశోష్యాథ వట్యః కార్యాశ్చణోపమాః ॥ 5 ॥ అయం చన్ద్రకలానామా రసేన్ద్రః పరికీర్తితః । సర్వపిత్తగదధ్వంసీ వాతపిత్త గదాపహః ॥ 6 ॥ అన్తర్బాహ్యమహాదాహధ్వంసకోఽయం మహా రసః । గ్రీష్మకాలే శరత్కాలే విశేషేణ ప్రశస్యతే ॥ 7 ॥ కురుతే నాగ్ని మాన్ద్యం చ మహాతాపజ్వరం హరేత్ । శోషం మూర్ఛాం హరత్యాశు

స్త్రీణాం రక్తం మహాస్రవమ్ ॥ 8 ॥ ఊర్ధ్వాధోరక్తపిత్తం చ రక్తవాన్తిం విశేషతః । మూత్రకృచ్ఛ్రాణి సర్వాణి నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥ 9 ॥

అ॥ శు॥ రసము, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, వీనినొక్కొక తులముపరిమితిగ గ్రహించి మెత్తగనూరి తుంగగడ్డలు, మాలతీపుష్పములు, గరికవేళ్లు, మొగలిచన్నులు, సహదేవి, కలుబంద, పర్పాటకము, తామరతూండ్లు, సదాప, పిల్లిపీచర, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజు భావనచేసి తిప్పసత్తు, పర్పాటకము, వట్టివేళ్లు, పిప్పళ్లు, చందనము, సుగంధిపాల, వీనియొక్క చూర్ణమును ఆయౌషధమునకు సమభాగముగ కలిపి దాక్షమొదలగువానియొక్క కషాయముతో నేడురోజులు భావననుచేసి నీడయందు ఆరనిచ్చి సెనగగింజలంతమాత్రలను చేయవలయును. ఇది మహాచంద్రకలారసమని చెప్పబడును. సమస్తపైత్త్యవ్యాధులను, వాతపైత్యవ్యాధులను, అంతస్తాపమును, బాహ్యతాపమును, హరించును. గ్రీష్మకాలమందును, శరత్కాలమందును, మిక్కిలి ప్రశస్తముగ నుండును. అగ్నిమాంద్యమును చేయదు. తాపజ్వరము, కృశించుట, మూర్ఛ, స్త్రీలకు గలుగు రక్తస్రావము, ఊర్ధ్వగరక్తపిత్తము, అధోగరక్తపిత్తము, రక్తవమనము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, వీనిని నిశ్చయముగ నశింపచేయును.

శూలగజకేసరిరసము

శ్లో॥ సూతం ద్విగుణగన్ధం చ యామైకం మర్దయేద్దృఢమ్ । ద్వయోస్తుల్యే శుద్ధతామ్రసమ్పుటే తన్నిరోధయేత్ ॥ 1 ॥ ఊర్ధ్వాధో గన్ధకం దత్వా మృద్భాణ్డే ధారయేద్భిషక్ । తతో గజపుటే పక్త్వా స్వాఙ్గశీతం సముద్ధరేత్ ॥ 2 ॥ సమ్పుటం చూర్ణయేత్సూక్ష్మం పర్ణఖణ్డైర్ద్విగుఞ్జకమ్ । భక్షయేత్సర్వశూలార్తో హిఙ్గు శుణ్ఠీం సజీరకామ్ ॥ 3 ॥ వచాం మరిచజం చూర్ణం కర్షముష్ణజలైః పిబేత్ ॥ అసాధ్యాన్నాశయేత్ శూలాన్ రసోఽయం గజకేసరీ ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వీనినొకజాము దృఢముగ మర్దించి ఈరెంటికిని సమానమైనట్టియు శుద్ధిచేయబడినట్టియు రాగిడిప్పలయొక్క సంపుటమునందుంచి సంధిబంధనముచేసి కుండయందుంచి యాసంపుటమునకు క్రిందను మీదను శు॥ గంధకమును పోసి కుండకుమూతిమూసి సంధిబంధనముచేసి గజపుటమునందు పక్వముచేసి చల్లారినపిదప తీసి య్యాసంపుటమును మెత్తగ చూర్ణముచేయవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ తమలపాకురసముతో సేవించి శు॥ ఇంగువ, శుంఠి, జీలకఱ్ఱ, వస, మిరియాలు, వీనియొక్క చూర్ణమును కర్షపరిమితిగ వేడినీటితో పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తములగు శూలలు హరించును. ఈ శూలగజకేసరిరసము అసాధ్యములగు శూలలను కూడ హరించును.

లఘుసిందూరభూషణము

శ్లో॥ అభ్రం గన్ధం టఙ్కణం చ రససిన్దూరకం తథా । సంగృహ్య సమభాగం చ కృష్ణధత్తూరకేన చ ॥1॥ మర్దయేద్భిషగిత్యేవం లఘుసిన్దూరభూషణమ్ । అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగనికృన్తకమ్ ॥2॥ గర్భిణీరోగకాన్హన్యాత్ శుష్కకాసవినాశకమ్ । వింశతిం చ ప్రమేహాణాం నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥3॥

అ॥ అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ వెలిగారము, రససిందూరము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నల్లఉమ్మెత్తరసముతో మర్దింపవలయును. ఇది లఘుసిందూరభూషణమని చెప్పబడును. అనుపానవిశేషములతో సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును. గర్భిణీస్త్రీకి కలుగు వ్యాధులను, పొడిదగ్గును, ఇరువదివిధములగు ప్రమేహములను నిశ్చయముగ నశింపజేయును.

మహాసిందూరభూషణము

శ్లో॥ అభ్రం గన్ధం టఙ్కణం చ రససిన్దూరకం తథా । నాగం వఙ్గం చ కాన్తం చ లోహం విద్రుమభస్మకమ్ ॥1॥ తథా దినత్రయం ఖల్వే భావయేచ్చామ్బుభిస్తథా । మర్దయేద్భిషగిత్యేవం మహాసిన్దూరభూషణమ్ ॥2॥ ఔషధం సర్వరోగఘ్నం నానామేహవినాశకమ్ । క్షయాదికానశేషాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥3॥

అ॥ అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ వెలిగారము, రససిందూరము, సీసభస్మ, వంగభస్మ, కాంతభస్మ, ఉక్కుభస్మ, పగడపుభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఉదకముతో మూడుదినములు భావనను, మర్దనను, చేయవలయును. ఇది మహాసిందూరభూషణమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధులను హరించును. సమస్తప్రమేహములను, క్షయ మొదలగు సమస్తవ్యాధులను, నిశ్చయముగ హరించును.

సువర్ణసిందూరభూషణము

శ్లో॥ సువర్ణం మౌక్తికం చైవ విద్రుమం చాభ్రకం తథా । గన్ధకం టఙ్కణం చైవ రససిన్దూరకం తథా ॥1॥ కృష్ణధత్తూరతోయేన మర్దయేన్మాషమాత్రకమ్ । సేవితం చానుపానేన క్షయరోగం వినాశయేత్ ॥2॥ చత్వారింశత్త్రిత్రికాంశ్చ ప్రమేహానపి దుస్తరాన్। ప్రయోజ్యం సర్వరోగేషు గర్భిణీనాంవిశేషతః। సిన్దూరభూషణంనామసువర్ణపదపూజితమ్॥3॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, ముత్యభస్మ, పగడపుభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ వెలిగారము, రససిందూరము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నల్లఉమ్మెత్తరస

ముతో మర్దింపవలయును. దీనిని మాషపరిమితిగ సేవించినయెడల క్షయ, నలుబదివిధములగు పైత్యవ్యాధులు, దుస్సాధ్యములగు ప్రమేహములు, నశించును. గర్భిణీస్త్రీలకు కలుగు సమస్తవ్యాధులయందును ముఖ్యముగ నియ్యతగినది. సువర్ణసిందూరభూషణమని చెప్పబడును.

మహాసువర్ణసిందూరభూషణము

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం వజ్రం మౌక్తికం చాపి విద్రుమమ్। భుజఙ్గమభ్రకం కాన్తం రససిన్దూరవఙ్గకే ॥1॥ పృథగ్ద్విభాగం పూర్వార్ధే త్వేకభాగం పరార్ధకే । జాతీపుష్పరసైః శోణమునిపుష్పైశ్చ వాలకైః ॥2॥ వరావారాహీలామజ్జాహిమశాల్మలివారిభిః । ప్రత్యేకం త్రిదినం పిష్ట్వా మాషమాత్రం తు మానతః ॥3॥ మధునా సేవయేత్ప్రాతః కుష్ఠం సర్వం చ కామలామ్ । వింశతిం చ ప్రమేహాంశ్చ చత్వారింశచ్చ పైత్తికాన్ ॥4॥ సిన్దూరభూషణం నామ గర్భిణీరోగనాశకమ్ । వీర్యవృద్ధికరం నిత్యం షణ్డోఽపి తరుణాయతే ॥5॥

అ॥ బంగారపుభస్మ 2 భా, వెండిభస్మ 2 భా, వజ్రభస్మ 2 భా, ముత్యపుభస్మ 2 భా, పగడపుభస్మ 2 భా, సీసభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, రససిందూరము 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, వీనిని జాజిపువ్వులు, ఎఱ్ఱఅవిసిపువ్వులు, చెఱకు, కురువేరు, పిల్లిపీచర, నేలతాడి, వట్టివేళ్ళు, ఎఱ్ఱచందనము, బూరుగ, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు మర్దింపవలయును. దీనిని మాషపరిమితిగ తేనెతో ఉదయమున సేవించినయెడల పదునెనిమిది కుష్ఠములు, కామిర్లు, ఇరువది ప్రమేహములు, నలుబది పైత్యవ్యాధులు, నశించును. సిందూరభూషణమని చెప్పబడును. గర్భిణీస్త్రీలకు గలుగు వ్యాధులను నశింపజేయును. నిత్యము వీర్యవృద్ధిని చేయును. నపుంసకునికూడ యౌవనవంతునిగ చేయును.

మహాసువర్ణసిందూరభూషణము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ సువర్ణం చైవ వైక్రాన్తం వజ్రం విద్రుమమౌక్తికే। భుజఙ్గమభ్రకం కాన్తం రససిన్దూరం విమిశ్రయేత్ ॥1॥ ఏకైకభాగం సంగృహ్య సువర్ణాదీని పఞ్చచ। భుజఙ్గాదీని చత్వారి చతుర్భాగం పృథక్పృథక్ ॥2॥ జాతీపుష్పరసైః రక్తమునిపుష్పైశ్చ వాలకైః । వరావారాహీలామజ్జాహిమశాల్మలివారిభిః ॥3॥ పృథగ్దినైకం మర్ద్యం చ మాషమాత్రం తు సేవయేత్ । వింశతిం శ్లైష్మికాన్ రోగాన్ చతుర్వింశతిపైత్తికాన్ ॥4॥

అశీతిం వాతజాన్ రోగాన్ కుష్ఠం సర్వం చ కామలామ్ । ప్రమేహాంశ్చ తథా శూలం సంనిపాతాంస్త్రయోదశ ॥5॥ అతిసారం చ యక్ష్మాణాం శ్లేష్మపాణ్డుం జ్వరం జయేత్ । ప్రదరం గలరోగం చ వీర్యవృద్ధికరం తథా ॥6॥ నిత్యం చ సేవనాదస్య షణ్డోఽపి తరుణాయతే । బాలవృద్ధాదిభిస్సేవ్యం గర్భిణీభిర్విశేషతః । సిన్దూరభూషణం నామ రేవణేన సుభాషితమ్ ॥7॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, వజ్రభస్మ 1 భా, పగడపు భస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 4 భా, అభ్రకభస్మ 4 భా, కాంతభస్మ 4 భా, రససిందూరము 4 భా, వీనిని జాజిపువ్వులు, ఎఱ్ఱఅవిసిపువ్వులు, చెఱకు, కురువేరు, పిల్లిపీచర, నేలతాడి, వట్టివేళ్ళు, ఎఱ్ఱచందనము, బూరుగ, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకరోజు మర్దింపవలయును. దీనిని మాషపరిమితిగ సేవించినయెడల ఇరువది శ్లేష్మవ్యాధులు, ఇరువదినాలుగు పైత్యవ్యాధులు, ఎనుబది వాతవ్యాధులు, పదునెనిమిది కుష్ఠములు, కామిర్లు, ప్రమేహములు, శూల, పదమూడు సన్నిపాతములు, అతిసారము, రాజయక్ష్మ, శ్లేష్మపాండువు, జ్వరము, ప్రదరము, కంఠవ్యాధులు, ఇవి నశించును. వీర్యవృద్ధి కలుగును. దీని నెల్లప్పుడు సేవించినచో నపుంసకుడు కూడ యౌవనవంతుడగును. బాలురు, వృద్ధులు, మొదలగువారిచే కూడ సేవింపదగినది. గర్భిణీస్త్రీలచే ప్రధానముగ సేవింపదగినది. సిందూరభూషణమని ప్రసిద్ధమైనది. రేవణునిచే చెప్పబడినది.

ఆమకుఠారరసము

శ్లో॥ జాతీఫలం త్రికటుకం లవణం రసగన్ధకౌ । అఫేనం వత్సనాభం చ ముస్తాం కుటజచిత్రకే ॥1॥ వరాం చాతివిషాం మోచనిర్యాసం క్షారరామఠే। సంమర్దయేచ్చ విజయాస్వరసేన దినత్రయమ్ ॥2॥ వల్లప్రమాణవటికా శుణ్ఠీద్రావానుపానతః । ఆమం శూలమతీసారం గ్రహణీం చ చిరన్తనామ్ । హన్తి చామకుఠారాఖ్యో రసస్త్రైలోక్యపూజితః ॥3॥

అ॥ జాజికాయలు, త్రికటుకములు, శు॥ వెలిగారము, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ నల్లమందు, శు॥ నాభి, తుంగగడ్డలు, కొడిశపాల, చిత్రమూలము, త్రిఫలములు, అతివస, బూరుగబంక, యవక్షారము, శు॥ ఇంగువ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి గంజాయిఆకురసముతో మూడురోజులు మర్దించి వల్లపరిమితిగ మాత్రలను చేసి శుంఠిరసానుపానముతో సేవించినయెడల ఆమము, శూల, అతిసారము, చిరకాలగతమైన గ్రహణీరోగము, నశించును. ఈ ఆమకుఠారరసము మూడులోకములయందును ప్రసిద్ధమైనది.

ఆనందరసము

శ్లో॥ జాతీఫలం హిఙ్గులసైన్ధవం చ వరాటశుణ్ఠీవిషహేమబీజమ్। సపిప్పలీకం వటికాం ప్రకుర్యాద్ధుత్తూరమూలస్య రసేన మర్ద్యమ్ ॥1॥ గుఞ్జా

ప్రమాణం జఠరామయఘ్నం నిహన్తి వాతం కఫశూలకం చ।
ఆమాతిసారం గ్రహణీవికారం నిహన్తి శోషం సితయా సమేతమ్।
రసోఽయమానన్ద ఇతి ప్రదిష్టో గ్రహణీగదానాం యమపాణిదణ్డః ॥2॥

అ॥ జాజికాయలు, తు॥ ఇంగిలీకము, సైంధవలవణము, గవ్వలభస్మ, శుంఠి తు॥ నాభి, తు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు, పిప్పళ్ళు, వీనిని ఉమ్మెత్తవేళ్ళరసముతో మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలను చేసి సేవించినయెడల జఠరరోగములు, వాతము, కఫము, శూల, ఆమాతిసారము, గ్రహణీరోగము, ఇవి హరించును. పంచదారతో పుచ్చుకొనినయెడల కృశించుట హరించును. ఆనందరసమని చెప్పబడును. గ్రహణీ వ్యాధులకు యమదండమువంటిది.

గ్రహణీవజ్రకవాటరసము

శ్లో॥ మృతే సూతాభ్రకే గన్ధం యవక్షారం చ టఙ్కణమ్। అగ్నిమన్థం వచాం కుర్యాత్సమభాగం తథా సుధీః ॥1॥ తతో జయన్తీజమ్బీర భృఙ్గద్రావైర్విమర్దయేత్ । త్రివాసరం తతో గోలం కృత్వా సంశోష్య ధారయేత్ ॥2॥ లోహపాత్రే శరావం చ దత్వోపరి విముద్రయేత్ । అధో వహ్నిం శనైః కుర్యాద్యామార్ధం తత ఉద్ధరేత్ ॥3॥ రసతుల్యామతివిషాం దద్యాన్మోచరసం తథా । కపిత్థవిజయానీరైర్భావయేత్సప్తధా పృథక్ ॥4॥ ధాతకీన్ద్రయవాముస్తాలోధ్రప్రతివిషామృతాః । ఏతద్ద్రవైర్భావయిత్వా దినైకం చ విశోషయేత్ ॥5॥ రసో వజ్రకవాటాఖ్యో మాషైకం మధునా లిహేత్ । వహ్నిం శుణ్ఠీం వేల్లబిల్వౌ లవణం చూర్ణయేత్సమమ్। పిబేదుష్ణామ్బునా చాను సర్వాం చ గ్రహణీం హరేత్ ॥6॥

అ॥ రసభస్మ, అభ్రకభస్మ, తు॥ గంధకము, యవక్షారము, తు॥ వెలిగారము, కూరవెల్లి, వస, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి తెక్కలి, నిమ్మకాయ, గుంటగలగర, వీనియొక్క రసములతో మూడురోజులు మర్దించి ఉండచేసి ఎండించి లోహపాత్రయందుంచి పైన మూకుడుమూసి సంధిబంధనముచేసి క్రిందను అరజాము మెల్లగ మంటవేసి తీసి యామందుకు సమానమగు అతివసను, బూరుగబంకను, కలిపి వెలగయొక్కయు, గంజాయియొక్కయు, రసములతో నేడేసి రోజులును ఆరెపువ్వు, కొడిశపాలవిత్తులు, తుంగగడ్డలు, లొద్దుగ, అతివస, తిప్పతీగ, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజును భావనచేసి ఎండింపవలయును. వజ్రకవాటరసమని చెప్పబడును. దీనిని మాషపరిమితిగ తేనెతో పుచ్చుకొని వెంటనే చిత్రమూలము, శుంఠి, వాయువిడంగములు, మారేడు, సైంధవలవణము, సమభాగములగు వీనియొక్క చూర్ణమును వేడినీటితో పుచ్చుకొనవలయును. సమస్తమైన గ్రహణీరోగములు హరించును.

ప్రదరరిపురసము

శ్లో॥ రసం గన్ధం సీసం మృతమితిసమం తైస్తు రసకం సమానం సర్వైస్తైస్తులితమపి లోధ్రం వృషరసైః। దినం పిష్టం నామ్నా ప్రదర రిపురేషోఽపహరతి ద్వివల్లః క్షౌద్రేణ ప్రదరమపి దుస్సాధ్యమపి చ ॥1॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, సీసభస్మ, ఇవి సమభాగములు వీనితో సమానము శు॥ కపరి, వీనియన్నిటితో సమానము లొద్దుగచూర్ణము, వీనిని అడ్డసరపురసముతో నొకరోజు మర్దించవలయును. ఇది ప్రదరపురరిసమనబడును. దీనిని రెండువల్లములపరిమితిగ తేనెతోపుచ్చుకొనినయెడల కఠినసాధ్యమైనప్రదరవ్యాధికూడ నశించును.

నింబనిర్యాసయోగము

శ్లో॥ పిచుమన్దస్య నిర్యాసో ధాత్రీక్వాథేన పేషితః। శిలాధాతుసమాయుక్తశ్శుక్లమేహవినాశకః ॥1॥

అ॥ వేపబంకను ఉసిరికపండ్లరసముతో నూరి శిలాజతు కలిపి సేవించినయెడల శుక్లమేహము హరించును.

నారాచరసము

శ్లో॥ భృష్టటఙ్కణకం చైవ మరిచం చ రసం తథా। ఏకైకభాగం సంగృహ్య యత్నతః కుశలో భిషక్ ॥1॥ గన్ధకం పిప్పలీం శుణ్ఠీం ద్విభాగం చ విచూర్ణయేత్ ॥ సర్వతుల్యం తథా దన్తీబీజం కృతమకల్మషమ్। ద్విగుఞ్జం రేచనం చైతదుదరాణి వ్యపోహతి ॥2॥

అ॥ పొంగించిన వెలిగారము 1 భా, మిరియాలు 1 భా, శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, పిప్పళ్లు 2 భా, శుంఠి 2 భా, శు॥ నేపాళపువిత్తులు 9 భా, వీనిని చూర్ణముచేసి రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల విరేచనములను చేయును. ఉదరములను నశింపచేయును.

మృతసంజీవనీరసము

శ్లో॥ కర్పూరం రసగన్ధకే చ దరదం తీక్ష్ణోద్భవం భస్మకం। కాలేయేన్ద్రియవాజమోదహుతభుక్చి ఞ్చాస్థికం ధాతకీమ్ । ఏలామాంసిలవఙ్గ శాల్మలిమలం జాతీఫలం టఙ్కణం । నీకాసిన్ధుభవం విషం సమమిదం ప్రత్యేకనిష్కాన్వితమ్॥1॥ సర్వేషాం సదృశం చ బిల్వఫలకం కాన్తాభ్రసిన్దూరకం । సిన్దూగం చ సఫేనకం చ తులితం దుత్తూరబీజం క్షిపేత్ భఙ్గా పత్రకకోకిలాక్షసహితం సర్వం చ చూర్ణీకృతం ।

సన్తతమిదం గుఞ్జాప్రమాణా వటీ ॥2॥ సేవ్యా చేన్మధునా హరేద్భ్రశమియం రక్తాతిసారం పరం । సర్వేషు గ్రహణీగదేషు సహజేష్వామాతిసారేషు చాతద్వచ్చూర్ఛాలయుతాంశ్చ దుస్తరతరాన్నానాతిసారాన్జయేత్ ॥3॥

అ॥ శు॥ రసకర్పూరము, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ ఇంగిలీకము, తీక్ష్ణలోహభస్మ, కస్తూరిపసుపు, కొడిశపాలవిత్తులు, వాము, చిత్రమూలము, చింతగింజలు, ఆరెపువ్వు, ఏలకులు, జటామాంసి, లవంగములు, బూరుగబంక, జాజికాయలు, శు॥ టంకణము, సముద్రఫలవిత్తులు, శు॥ నాభి, వీనిని ఒక్కొక్కనిష్కము చొప్పునను మారేడు బేసము (గుజ్జు), కాంతభస్మ, అభ్రకసిందూరము, రససిందూరము, శు॥ నల్లమందు, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు, శు॥ గంజాయాకు, నీరుగొలిమిడివిత్తులు, వీనిని పండ్రెండునిష్కముల చొప్పునను గ్రహించి ఉమ్మెత్తరసముతో ఎడతెగక మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలనుచేసి తేనెతో సేవించినయెడల రక్తాతిసారము, సమస్తగ్రహణీరోగములు, ఆమాతిసారములు, ఇవి నశించును. నొప్పితోకూడినట్టియు, అసాధ్యములైనట్టియు, అతిసారములుకూడ నశించును.

పూగాదిలేపము (ఉపదంశమునకు)

శ్లో॥ పూగం సుదగ్ధమేకైకం రసం గన్ధకహిఙ్గులౌ । ఖదిరం తుత్థకం చైవ మర్దయేన్నిమ్బనీరకైః । ఉపదంశే ఘృతైర్లేపస్త్రిదినాద్వ్రణరోపణమ్ ॥1॥

అ॥ పోకచెక్కలమసి, రసము, గంధకము, ఇంగిలీకము, చండ్ర, మైలతుత్థము, వీనినొక్కొకభాగము గ్రహించి వేపాకురసముతోనూరి నేతితోపూసినయెడల కొరుకురోగమందలి పుండ్లు మూడురోజులలో శమించును.

స్వర్ణమాలినీవసంతము

శ్లో॥ స్వర్ణం ముక్తాదరదమరిచం భాగవృద్ధ్యా ప్రదేయం। ఖర్పర్యష్టౌ ప్రథమనవనీతేన నిమ్బామ్బునా చ। యావత్స్నేహో వ్రజతి విలయం మర్దయేద్దియతేఽసౌ । గుఞ్జాద్వన్ద్వం మధుచపలయా సర్వరోగే వసన్తః ॥1॥ శ్లో॥ జీర్ణజ్వరే ధాతుగతేఽతిసారే రక్తాన్వితే రక్తభవే వికారే । ఘోరవ్యథే పిత్తభవే చ దోషే వల్లద్వయం దుగ్ధయుతం చ పథ్యమ్ ॥2॥ శ్లో॥ ప్రదరం నాశయత్యాశు తథా దుర్నామశోణితమ్ । విషమం నేత్రరోగం చ గజేన్ద్రమివ కేసరీ ॥3॥ వసన్తో మాలినీపూర్వస్సర్వరోగహరశ్శివః । గర్భిణ్యాస్తత్ర దేయో వై జయన్త్యాః పుష్పకైస్సహ। సర్వరోగహరశ్శ్రేష్ఠో గర్భపోషణ ఉత్తమః ॥4॥

అ॥ బంగారుభస్మ, 1 భా, ముత్యభస్మ, 2 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 3భా, మిరియాలచూర్ణము 4 భా, శు॥ కపరి 8 భా, వీనిని పాలుచిలికితీసిన వెన్నతోడను, నిమ్మకాయరసముతోడను, మర్దింపవలయును. వెన్న యొక్కచమురు(జిడ్డు)పోవువరకు మర్దింపవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ తేనె,పిప్పళ్లు, వీనితో సమస్తవ్యాధుల యందు నియ్యవలయును. స్వర్ణమాలినీవసంతమని చెప్పబడును. జీర్ణజ్వరము, ధాతుగతజ్వరము, అతిసారము, రక్తాతిసారము, రక్తదోషము, అధికమగుబాధకల పిత్తదోషము, వీనియందు రెండువల్లములపరిమితిగ నిచ్చి పాలతోకూడిన యాహారము నియ్యవలయును. ప్రదరము, అర్శస్సునుంచి రక్తము స్రవించుట, విషమజ్వరము, నేత్రవ్యాధులు, వీనిని "ఏనుగును సింహమువలె" హరించును. పసిపిల్లలకు కలుగు సమస్తవ్యాధులను హరించును. గర్భిణీ స్త్రీలకు తెక్కలిపువ్వరసముతో నియ్యవలయును. సమస్తజ్వరములను హరించుటయందు శ్రేష్ఠమైనది. గర్భమును పోషించుటయందు త్తమమైనది.

స్వర్ణమాల్యవసంతము

శ్లో॥ హేమభస్మ చ భాగైకం మౌక్తికం చ ద్విభాగకమ్ । దరదం చ త్రిభాగం చ చతుర్థం మరిచం క్షిపేత్ ॥ 1 ॥ భాగాష్టకం సూతభస్మ జమ్బీరేణ విమర్దయేత్ । నవనీతేన మర్ద్యం చ గులికాన్ కారయేద్భిషక్ ॥ 2 ॥ యక్ష్మరాజం నిహన్త్యాశు ధాతుగజ్వరనాశకః । ఛర్ద్యతీసారహన్తా చ స్వర్ణమాల్యవసన్తకః॥ 3 ॥

అ॥ బంగారుభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 2 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 3 భా, మిరియాలచూర్ణము 4 భా, రసభస్మ 8 భా, వీనిని నిమ్మకాయరసముతోడను, వెన్నతోడను, మర్దించి కుప్పెలను కట్టవలయును. ఇది రాజయక్ష్మను, ధాతుగతజ్వరమును, వాంతిని, అతిసారమును, హరించును. స్వర్ణమాల్యవసంతమని చెప్పబడును.

సువర్ణవసంతమాల్యము

శ్లో॥ సువర్ణం మౌక్తికం తారం వజ్రం వైక్రాన్తమభ్రకమ్ ॥ కాన్తం ఖర్పరతాలే చ ప్రవాలం తామ్రమహిజ్జులా॥ 1॥ సర్వభాగైస్సమం సూతం సూతతుల్యం చ గన్ధకమ్ । సుముహూర్తే ఖల్వమధ్యే చాదిత్యే గురువాసరే ॥2॥ మర్దయేద్ద్రాక్షజరసై రక్తకార్పాసజద్రవైః। కుమార్యాశ్చ రసేనైవ కాచకూప్యాం ప్రపాచయేత్ ॥3॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య నవనీతేన మర్దయేత్ । పునర్జమ్బీరనీరేణ మర్దయేద్యామమాత్రకమ్ ॥4॥ మాషమాత్రం ప్రదాతవ్యం మధుశర్కరయా యుతమ్। ఏకాదశక్షయాన్ హన్తి పాణ్డుకామలనాశకః ॥5॥ వింశతిం

చ ప్రమేహాంశ్చ చతుర్వింశతిప్రైత్తికాన్ । శుక్లమేహామజీర్ణం చ కాస శ్వాసజ్వరాన్ హరేత్ । అశ్వినీదేవతైః ప్రోక్తః స్వర్ణమాల్యవసన్తకః॥6॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, ముత్యభస్మ, రజతభస్మ, వంగభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, అభ్రక భస్మ, కాంతలోహభస్మ, శు॥ కఫరి, శు॥ తాలకము, పగడభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, వీనిని సమభాగములుగను వీనియన్నిటితో సమానమగు శు॥పాదరసమును, పాదరసముతో సమానమగు శు॥ గంధకమును, యోగ్యమైన ముహూర్తమునందు ఖల్వమందుంచి ఆదిత్య (ఆది) వారమునందును గురువారమునందును ద్రాక్షపండ్లరసము తోడను, ఎఱ్ఱపత్తిపువ్వులరసముతోడను, కలుబందరసముతోడను, మర్దించి కాచకుప్పె యందుంచి వండి సాంగశీతలమునతీసి వెన్నెతో మర్దించి మరల నిమ్మకాయరసముతో నొకజాము మర్దించి మాషపరిమితిగ తేనె, పంచదార, వీనితోకూడ నిచ్చినయెడల పదు నొకండు క్షయలు, పాండువు, కామిర్లు, ఇరువది ప్రమేహములు, ఇరువదినాలుగు పైత్య వ్యాధులు, శుక్లనష్టము, అజీర్ణము, దగ్గు, ఆయాసము, జ్వరము, ఇవి హరించును. ఇది అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడినది. స్వర్ణమాల్యవసంతమని చెప్పబడును.

సువర్ణమాల్యము

వ॥ బంగారుభస్మ 1 భా, వెండిభస్మ 2 భా, ఇనుపలోహభస్మ 3 భా, ఖడ్గలోహ భస్మ 4 భా, శంఖభస్మ 5 భా, మాండూరభస్మ 6 భా, ముత్యభస్మ 7 భా, పగడ భస్మ 8 భా, హేమమాక్షికభస్మ 9 భా, వైక్రాంతభస్మ 10 భా, కాంతభస్మ 11భా, సీసభస్మ 12 భా, వంగభస్మ 13 భా, అభ్రకభస్మ 14 భా, కఫరి 3½ భా, వీనిని ఆవువెన్న, వేపచెక్కరసము, నిమ్మపండ్లరసము, వీనితోనూరి పుప్పెలు కట్టవలయును. దీనిని సేవించినయెడల ఏకాదశక్షయలు, ఇరువదిప్రమేహములు, శుక్లనష్టము, శ్వేత రక్తప్రదరములు, జీర్ణజ్వరము, దౌర్బల్యము, దగ్గు, పాండువు, అజీర్ణము, అతిమూత్ర ము, మధుమేహము, మొదలగువ్యాధులు నశించును. ఇది వీర్యమును చిక్కపరచి వీర్యస్తంభమును చేయును. సంభోగశక్తిని హెచ్చించును.

జలజామృతరసము

శ్లో॥ త్వక్‌క్షీరీం చ శిలాధాతుం వఙ్గం కుణ్డలిసత్వకమ్। మేహారి బీజకాన్యేవ విదారీజీవనీరసైః॥ 1 ॥ భావయేచ్చ త్రివారం తు సితోపల సమన్వితః। జలజామృతవిఖ్యాతో రసోఽయం మేహకృచ్ఛ్రనుత్ ॥2॥

అ॥ వెదురుప్పు, శిలాజతు, వంగభస్మ, తిప్పసత్తు, నేలతంగేడివిత్తులు, వీనిని నేలగుమ్మడియొక్కయు, పాలకూరయొక్కయు, రసములతో మూడురోజులు భావన చేయవలయును. జలజామృతరసమనెడి యీయౌషధమును పటికబెల్లముతో సేవించిన యెడల మేహములును, మూత్రకృచ్ఛ్రమును నశించును.

లోకనాథరసము (గ్రహణ్యాదులకు)

శ్లో॥ శుద్ధసూతం విషం గన్ధం టఙ్కణం లోహభస్మకమ్ । జాతీఫలం ధాతకీం చ వరాఙ్గం చిత్రమూలకమ్ ॥1॥ జీరకం నాగరం సిన్ధుం చూతబీజం చ పిప్పలీమ్। మోచాపిచ్ఛాం బిల్వమజ్జాం ముస్తాం చాతివిషాం పృథక్ ॥2॥ సప్తభాగమఫేనం చ సర్వతుల్యం మృతాభ్రకమ్ । ధత్తూరత్వక్కషాయేణ మర్దయేద్యామమాత్రకమ్ ॥3॥ బదరాస్థిసమం ఖాదేద్వహ్నిదీప్తికరః పరమ్ । అనుపానవిశేషేణ గ్రహణీం చ చిరస్తనామ్ । సర్వాజీర్ణాని మధునా శమయత్యేవ నిశ్చయమ్ ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ టంకణము, లోహభస్మ, జాజికాయలు, ఆరెపువ్వు, దాసెనచెక్క, చిత్రమూలము, జీలకఱ్ఱ, శుంఠి, సైంధవలవణము, మామిడిటెంకలోనిపప్పు, పిప్పళ్ళు, బూరుగబంక, మారేడుగుజ్జు, తుంగగడ్డలు, అతివస, వీనినొక్కొక భాగముగను, శు॥ నల్లమందును 7 భాగములుగను, అభ్రకభస్మను వీనియన్నిటితో సమానముగను, గ్రహించి ఉమ్మెత్తవేళ్ళపట్టయొక్క కషాయముతో నొకజాము మర్దింపవలయును. దీనిని రేగుగింజంత పరిమితిగ సేవింపవలయును. అగ్నిదీప్తిని చేయును. అనుపానవిశేషముతో చిరకాలగతమైన గ్రహణీరోగమును, తేనెతో సమస్తమైన అజీర్ణములను, నిశ్చయముగ శమింపజేయును.

హృదయబంధురసము

శ్లో॥ రసగన్ధాభ్రభస్మాని పార్థవృక్షత్వగమ్బునా । ఏకవింశతిధా ఘర్మే భావయేచ్చ విధానతః ॥1॥ మాషమాత్రమిదం చూర్ణం మధునా సహ లేహయేత్ । వాతజం పిత్తజం శ్లేష్మసముద్భూతం వా త్రిదోషజమ్ । కృమిజం చాపి హృద్రోగం నిహన్త్యేవ న సంశయః ॥2॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, అభ్రకభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మద్దిచెక్కరసముతో ఇరువదియొక పర్యాయములు ఎండయందు యథావిధిగ భావనను చేసి చూర్ణము చేయవలయును. ఈ చూర్ణమును తేనెతో కూడ పుచ్చుకొనినయెడల వాతమువలనను, పిత్తమువలనను, శ్లేష్మమువలనను, జనించినట్టియు త్రిదోషముల వలనగాని క్రిములవలనగాని జనించునట్టియు హృద్రోగము నిశ్చయముగ నశించును.

శూలేభహరిరసము

శ్లో॥ రసవిషగన్ధకపర్దక్షారేణ సిన్ధుపిప్పలీవిశ్వైః। అహివల్ల్యమ్బువిఘృష్టశ్శూలేభహరిరసో గుఞ్జాద్వయకః ॥1॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ నాభి, శు॥ గంధకము, గవ్వలభస్మ, శు॥ వెలిగారము, సైంధవలవణము, పిప్పళ్ళు, శుంఠి, వీనిని తమలపాకురసముతో నూరి రెండు గురువింద గింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల ఏనుగును సింహమువలె శూలను హరించును.

సువర్ణభూపతి

శ్లో॥ శుద్ధసూతం సమం గన్ధం మృతశుల్బం తయోస్సమమ్ । అభ్రలోహకయోర్భస్మ కాన్తభస్మ సువర్ణజమ్ ॥1॥ రజతం చ విషం సమ్యక్ పృథక్సూతసమం భవేత్ । హంసపాదీరసైర్మర్ద్యం దినమేకం వటీకృతమ్ ॥2॥ కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య మృదా సంలేపయేద్బహిః । శుష్కాం తాం వాలుకాయన్త్రే శనైర్మృద్వగ్నినా పచేత్ ॥3॥ చతుర్గుఞ్జామితం దేయం పిప్పల్యార్ద్రద్రవేణ తు। క్షయం త్రిదోషజం హన్తి సంనిపాతాంస్త్రయోదశ ॥4॥ ఆమవాతం ధనుర్వాతం శృఙ్ఖలావాతమేవ చ । ఆఢ్యవాతం పఙ్గువాతం కఫవాతాగ్నిమాన్ద్యకమ్ ॥5॥ కటివాతం సర్వశూలం నాశయేన్నాత్ర సంశయః । గుల్మశూలముదావర్తం గ్రహణీమతిదుస్తరామ్ ॥6॥ ప్రమేహముదరం సర్వామశ్మరీం మూత్రవిడ్గ్రహమ్ । భగన్దరం సర్వకుష్ఠం విద్రధిం మహతీం తథా । శ్వాసం కాసమజీర్ణం చ జ్వరమష్టవిధం తథా ॥ 7 ॥ కామలాం పాణ్డురోగం చ శిరోరోగం చ నాశయేత్ ॥8॥ అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగాన్వినాశయేత్ । యథా సూర్యోదయే నశ్యేత్తమః సర్వగతం తథా । సర్వరోగవినాశాయ సర్వేషాం స్వర్ణభూపతిః ॥9॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥గంధకము 1భా, తామ్రభస్మ 2భా, అభ్రకభస్మ 1భా, లోహభస్మ 1భా, కాంతిభస్మ 1భా, సువర్ణభస్మ 1భా, వెండిభస్మ 1భా, శు॥ నాభి 1భా, వీనిని హంసపాదిరసముతో నొకదినము మర్దించి మాత్రలు చేసి కాచకుప్పెయందుంచి మట్టితో పైనపూసి ఎండినపిదప వాలుకాయంత్రమందుంచి మందాగ్నిచే మెల్లగ వండవలయును. దీనిని నాలుగుగురివిందగింజల పరిమితిచొప్పున పిప్పళ్లు, అల్లము, వీనియొక్క రసముతో నిచ్చినయెడల త్రిదోషజక్షయ, త్రయోదశసంనిపాతములు, ఆమవాతము, ధనుర్వాతము, శృంఖలావాతము, ఆఢ్యవాతము, పంగువాతము, కఫము, వాతము, అగ్నిమాంద్యము, కటివాతము, సమస్తశూలలు, గుల్మశూల, ఉదావర్తము, కఠినమైనగ్రహణి, ప్రమేహము, ఉదరవ్యాధి, అశ్మరి, మూత్రబంధము, మలబంధము, భగందరము, సమస్తకుష్ఠములు, విద్రధి, శ్వాస, కాస, అజీర్ణము, ఎనిమిది జ్వరములు, కామిర్లు, పాండురోగము, శిరోరోగము, ఇవి నశించును. అనుపాన

విశేషముతో సమస్తవ్యాధులను హరించును. సూర్యోదయము సర్వవ్యాప్తమైన చీకటినివలె నీ స్వర్ణభూపతి సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును.

గుంజాగర్భరసము

శ్లో॥ నిష్కత్రియం శుద్ధసూతం నిష్కద్వాదశగన్ధకమ్ । గుఞ్జాబీజం విషం నిష్కం నిమ్బబీజం జయాం తథా॥1॥ ప్రత్యేకం నిష్కమాత్రం తు మాషం జేపాలబీజకమ్ । జాతీజమ్బీరధత్తూరకాకమాచీద్రవైర్దినమ్ ॥2॥ మర్దయేచ్చ వటీః కుర్యాత్ ఘృతైర్గుఞ్జాద్వయం లిహేత్ । గుఞ్జాగర్భరసో నామ హిఙ్గుసైన్ధవసంయుతమ్ । మణ్డం తు దాపయే త్పథ్యమూరుస్తమ్భప్రశాన్తయే ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము 3 నిష్కములు, శు॥ గంధకము 12 ని, గురివిందగింజలు 1 ని, శు॥ నాభి 1 ని, వేపగింజలు 1 ని, తెక్కలి 1 ని, శు॥ నేపాళములు 1 మాషము, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి జాజికాయలు, నిమ్మకాయలు, ఉమ్మెత్త, కాచికూర, వీని యొక్క రసములతో నొకదినము మర్దించి కుప్పెలు కట్టవలయును. దీనిని రెండు గురివిందగింజల పరిమితిగ నేతితో సేవింపవలయును. గుంజాగర్భరసమని చెప్పబడును. ఇంగువ, సైంధవలవణము, వీనితోకూడిన మండమును (జావమీదితేటను) పథ్యముగ నియ్యవలయును. ఊరుస్తంభము శాంతించును.

లంకేశ్వరరసము

శ్లో॥ పలైకం శుద్ధసూతం చ కర్షైకం శుద్ధగన్ధకమ్ । గన్ధతుల్యం మృతం తామ్రం సూతాంశం మర్దయేద్విషమ్ ॥1॥ సర్వతుల్యం పునర్గన్ధం దత్వా కించిద్విమర్దయేత్ । ఘృతాభ్యక్తే లోహపాత్రే పచేద్యామం సముద్ధరేత్ ।2॥ రమ్భాపత్రపుటే చాథ పాచయేత్పర్పటీం యథా । మాషైకం చూర్ణితం ఖాదేత్సర్వకుష్ఠం నియచ్ఛతి । నిష్కైకం వాకుచీచూర్ణం క్షౌద్రైరేహ్యాం తథాను చ ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 పలము, శు॥ గంధకము 1 కర్షము, తామ్రభస్మ 1 కర్షము, శు॥ నాభి 1 పలము, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి మర్దించి అన్నిటికిని సమానమగు శు॥ గంధకమును మరల చేర్చి కొద్దిగనూరి నేతితో పూయబడిన ఇనుపపాత్రియందు నొక జాము వండి పర్పటీరసమునువలెనే అరటియాకులయందుంచుకొనవలయును. పిదప చూర్ణముచేసి మాషపరిమితిగ సేవించి వెంటనే నిష్కపరిమితిగల బావంచాలచూర్ణమును తేనెతో పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తకుష్ఠవ్యాధులును నశించును.

రక్తమారేశ్వరము

శ్లో॥ సూతం గన్ధం మృతం స్వర్ణం రససిన్దూరకాన్తకే। అభ్రకం సర్వద్విగుణం తామ్రభస్మ ద్విభాగకమ్ ॥ 1 ॥ నాగం వఙ్గం తథా రౌప్యం ప్రత్యేకం సూతసామ్యకమ్। లోహభస్మ త్రిభాగం చ ముణ్డసిన్దూరకం తథా ॥2॥ సర్వం ఖల్వే వినిక్షిప్య మర్దయేదతియత్నతః। ఖర్జూరో యష్టికా ద్రాక్షా మధుపుష్పం శతావరీ ॥3॥ లోధ్రః కాశ్మర్య హ్రీబేరే పద్మకేసరపద్మకే। మృణాలం చన్దనోశీరనీలోత్పలఘనాస్తథా ॥4॥ శ్రీగన్ధం వాలుకం కుష్ఠం బలాశాల్మలిమూలకే। రమ్భాకన్దం గోక్షురకః మాధవీ సహదేవికా ॥5॥ పరూషణం తద్రసైర్భిస్తు భావయేచ్ఛతవారకమ్। వల్లప్రమాణకం చైవ శర్కరామృతమాక్షికైః ॥6॥ భక్షయేత్ ఘృతమిశ్రం తు రక్తపిత్తహరః పరమ్।వింశతిం చ ప్రమేహాణాం మూత్రకృచ్ఛ్రం సుదుస్తరమ్ ॥7॥ మధుమేహం శుక్లమేహం ప్రదరా శ్వేతరక్తకా। సర్వాంశ్చ పైత్తికాన్ హన్తి రక్తమారేశ్వరో రసః ॥8॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, బంగారుభస్మ 1 భా, రససిందూరము 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 10 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 3 భా, ముండలోహసిందూరము 3 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి బాగుగ మర్దించి ఖర్జూరకాయలు, అతిమధురము, ద్రాక్షపండ్లు, ఇప్పపువ్వు, పిల్లితేగలు, లొద్దుగచెక్క, పెగ్గుమ్మడు, కురువేరు, తామరఅగరులు, పద్మకాష్ఠము, తామరతూండ్లు, రక్తచందనము, వట్టివేళ్లు, నల్లకలువ, తుంగగడ్డలు, చందనము, కూతురుబుడమ, చంగల్వకోష్టు, ముత్తవపులగము, బూరుగచెక్క, ముల్లంగి, అరటిదుంప, పల్లేరు, పువ్వులగురివింద, సహదేవి, చిట్టీత, వీనియొక్క రసములతో నూరుసారులు భావనచేయవలయును. దీనిని వల్లపరిమితిగ పంచదార తిప్పసత్తు, తేనె, వీనితోకూడ చేర్చి నేతితోకలిపి సేవింపవలయును. రక్తపిత్తము, ఇరువది ప్రమేహములు, కఠినమైన మూత్రకృచ్ఛ్రము, మధుమేహము, వీర్యనష్టము, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, సమస్తమైన పైత్యములు, ఇవి హరించును. రక్తమారేశ్వరరసమని చెప్పబడును.

రక్తమారేశ్వరము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ సూతం గన్ధకచూర్ణం చ కాన్తం వైక్రాన్తమాక్షికౌ।నాగం వఙ్గం చ తారం చ ప్రత్యేకం వేదభాగకమ్ ॥1॥ లోహభస్మ త్రిభాగం చ తత్సమం కృష్ణలోహకమ్।తామ్రభస్మ ద్విభాగం చ తత్సమం

కాకమాక్షికమ్ ॥ 2 ॥ శాల్మలీరససంమిశ్రం మర్దయేదేకరాత్రికమ్ । పాచయేద్వాలుకాయన్త్రే తత ఉద్ధృత్య శీతలమ్ ॥ 3 ॥ అభ్రం వింశతిభాగం చ సిన్దూరం సూతభాగకమ్ । విమిశ్రయే త్తతః క్షిప్త్వా ఖల్వమధ్యే తు యత్నతః ॥ 4 ॥ ఖర్జూరో యష్టికా ద్రాక్షా మధుపుష్పం శతావరీ । లోధ్రః కాశ్మర్యహ్రీబేరే పద్మకేసరపద్మకే ॥ 5 ॥ మృణాలం చన్దనోశీరనీలోత్పలఘనా స్తథా । శ్రీగన్ధం వాలుకం కుష్ఠం బలా శాల్మలిమూలకే ॥ 6 ॥ రమ్భాకన్దం గోక్షురకో మాధవీ సహదేవికా । పర్యూషణం తథైభిస్తు భావయేచ్ఛతవారకమ్ ॥ 7 ॥ వల్లప్రమాణకం చైవ శర్కరామృతశర్కరైః ॥ భక్షయేత్ ఘృతమిశ్రం తు రక్తపిత్తహరః పరమ్ ॥ 8 ॥ వింశతిం చ ప్రమేహాణాం మూత్రకృచ్ఛ్రం సుదుస్తరమ్ ! మధుమేహం శుక్లమేహం ప్రదరౌ శ్వేతరక్తకౌ । సర్వాంశ్చ పైత్తికాన్ హన్తి రక్తమాహేశ్వరో రసః ॥ 9 ॥

అ॥ శు॥ రసము 4 భా, శు॥ గంధకము 4 భా, కాంతభస్మ 4 భా, వైక్రాంత భస్మ 4 భా, హేమమాక్షికభస్మ 4 భా, సీసభస్మ 4 భా, వంగభస్మ 4 భా, వెండి భస్మ 4 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 3 భా, మాండూరభస్మ 3 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, కాకమాక్షికభస్మ 2 భా, వీనిని బూరుగచెక్కరసముతో నొకరోజు మర్దించి వాలుకా యంత్రమందు వండి చల్లారినపిదప తీసి 20 భాగముల అభ్రకభస్మను, 4 భాగముల రససిందూరమును, కలిపి ఖర్జూరపుకాయలు, యష్టిమధుకము, ద్రాక్షపండ్లు, ఇప్ప పువ్వు, పిల్లిపీచర, లొద్దుగ, పెగ్గుమ్మడు, కురువేరు, తామరఅగరులు, పద్మకాష్టము, తామరతూండ్లు, రక్తచందనము, వట్టివేళ్లు, నల్లకలువ, తుంగగడ్డలు, చందనము, కూతురు బుడమ, చెంగల్వకోష్టు, ముత్తవపులగము, బూరుగ, ముల్లంగి, అరటిదుంప, పల్లేరు, పువ్వులగురువింద, సహదేవి, చిట్టీత, వీనియొక్కరసములతో నూరుసారులు భావనచేయ వలయును. దీనిని వల్లపరిమితిగ పంచదార, తిప్పసత్తు, వీనితోగూడచేర్చి నేతితోకలిపి సేవింపవలయును. రక్తపిత్తము, ఇరువదిప్రమేహములు, కఠినమైన మూత్రకృచ్ఛ్రము, మధుమేహము, వీర్యనష్టము, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, సమస్తమైన పైత్యములు, ఇవి హరించును. రక్తమాహేశ్వరరసమని చెప్పబడును.

తాలకభస్మయోగము

శ్లో॥ అపామార్గస్య భస్మాని ఘటే నిక్షిప్య యత్నతః । తన్మధ్యే తాలకం క్షిప్త్వా పచేద్ద్వాదశయామకమ్ ॥ 1 ॥ ధవలం జాయతే భస్మ సర్వకుష్ఠనివారణమ్ । సర్వవాతప్రశమనం సర్వరోగనివారణమ్ ॥ 2 ॥

అ॥ ఉత్తరేణిబూడిదను కుండయందుంచి యాబూడిదమధ్యయందు శు॥ తాళకమును ఉంచి 12 ఝాములు వండినయెడల తెల్లగ భస్మ యగును. ఇది సమస్త కుష్ఠములను, సమస్తవాతములను, సమస్తరోగములను, నివారింపజేయును.

క్షయకుఠారము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం విషం గన్ధమభ్రం తామ్రం వరాటకమ్ | ప్రవాలం తారకం చైవ లోహం మణ్డూరటఙ్కణౌ ॥ 1 ॥ మాక్షికం నాగవఙ్గే చ తథా మౌక్తికకాన్తకే । సమభాగం చ సంగ్రాహ్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥ 2 ॥ వర్షాభూమూలసారేణ వజ్రవల్లీరసేన చ | పీలూచిత్రకసాభ్యాం చ హంసపాదీరసేన చ ॥ 3 ॥ గుడూచ్యా భృఙ్గరాజస్య నాగవల్ల్యాస్తథైవ చ । కుణ్డల్యాశ్చ రసేనాపి పృథగ్యామం విమర్దయేత్ ॥ 4 ॥ శరావసమ్పుటే చైవ కౌక్కుటే పుటకే పచేత్ । స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥ 5 ॥ శిగ్రుమూలరసేనైవ దినైకం మర్దయేద్దృఢమ్ । గులికాః కారయిత్వాథ ఛాయాశుష్కాంశ్చ కారయేత్ ॥ 6 ॥ తత్తద్రోగానుపానేన దేయం గుఞ్జాచతుష్టయమ్ । తువరీముద్గయూషౌ చ తణ్డులీయకమేవ చ ॥ 7 ॥ గోక్షీరం వాస్తుకం చైవ తథాఽలర్కం త్వజాపయః । గోఘృతం మధు తక్రం చ సైన్ధవం లవణం భిషక్ ॥ 8 ॥ తథా పురాణశాలిం చ దీయతాం తత్ర యత్నతః । క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీనస్థిగజ్వరకం తథా ॥ 9 ॥ వాతం పిత్తం హరేచ్చైవ పాణ్డుం గుల్మం కఫం హరేత్ ॥ సద్యః క్షయకుఠారోఽయం పూజ్యపాదేన నిర్మితః ॥ 10 ॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, శు॥ నాభి, శు॥ గంధకము, అభ్రకభస్మ, తామ్రభస్మ, గవ్వలభస్మ, పగడభస్మ, వెండిభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, మండూరభస్మ, శు॥ టంకణము, హేమమాక్షికభస్మ, నాగభస్మ, వంగభస్మ, ముత్యభస్మ, కాంతభస్మ, వీనిని సమభాగములు గ్రహించి ఖల్వ మందుంచి గలిజేరువేళ్లు, నల్లేరు, వరగోగు, చిత్రమూలము, హంసపాది, తిప్పతీగె, గుంటగలగర, తమలపాకులు, ఉప్పి, వీనియొక్కరసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకజాము మర్దించి శరావసంపుటమందుంచి కుక్కుటపుటము వేసి స్వాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమందుంచి మునగవేళ్ళరసముతో నొకరోజు దృఢముగ మర్దించి కుప్పెలుచేసి నీడను ఎండించవలయును. దీనిని ఆయారోగములకు తగిన యనుపానములతో నాలుగుగురివిందగింజల పరిమితిగ నిచ్చుచు కందికట్టు, పెసరకట్టు, చిట్టికూర, ఆవుపాలు, చక్రవర్తికూర, తెల్లజిల్లేడుకూర, మేకపాలు, ఆవునెయ్యి, తేనె, ఆవుమజ్జిగ, సైంధవలవణము, పాతబియ్యము, వీనిని పథ్యముగ నిచ్చుచుండినయెడల క్షయ, క్షయవలన కలిగినవ్యాధులు, అస్థిగతజ్వరము, వాతవ్యాధులు, పిత్తవ్యాధులు,

పాండువు, గుల్మము, శ్లేష్మవ్యాధులు, ఇవి వెంటనే హరించును. ఈ క్షయ కుఠారము పూజ్యపాదునిచే జెప్పబడినది.

మహాక్షయకుఠారము

శ్లో॥ స్వర్ణం తారం తామ్రలోహే నాగం వఙ్గం చ మౌక్తికమ్ । ప్రవాలం విషమాణిక్యే సూతభస్మ[illegible] సమాంశకమ్ ॥1॥ గన్ధకం పఞ్చభాగం చ వ్యాభ్రకం చ త్రిభాగకమ్ । అహిఫేనం చతుర్భాగం చతుర్భాగం చ చిత్రకమ్ ॥2॥ లవఙ్గం పిప్పలీమూలం ప్రత్యేకం పఞ్చభాగకమ్ । మరిచం పిప్పలీం చైవ ప్రత్యేకం చైకభాగకమ్ ॥3॥ ప్రత్యేకం త్రిదినం మర్ద్యం ధత్తూరవిజయారసైః । చతుర్దినం పచేదగ్నౌ వాలుకాయన్త్రయోగతః ॥4॥ ద్విగుఞ్జం మధుసర్పిర్భ్యాం లవఙ్గేన చ దీయతామ్ । వాతికాన్ శ్లైష్మికాంశ్చైవ యక్ష్మాణం శూలకం తథా ॥5॥ పాణ్డురోగ మజీర్ణం చ హరేచ్చైవ న సంశయః । మహాక్షయకుఠారోఽయం గౌరీనాథప్రకల్పితః ॥6॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, వెండిభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, మాణిక్యభస్మ 1 భా, రసభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 5 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, శు॥ నల్లమందు 4 భా, చిత్రమూలము 4 భా, లవంగములు 5 భా, మోడి 5 భా, మిరియాలు 1 భా, పిప్పళ్ళు 1 భా, ఇట్లు వీనిని ఖల్వమందుంచి ఉమ్మెత్త, గంజాయి, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు నాలుగురోజులు వండవలయును. దీనిని తేనె, నెయ్యి, లవంగములు, వీనితో రెండు గురివిందగింజల పరిమితిగ నిచ్చినయెడల వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, రాజయక్ష్మ, శూల, పాండురోగము, అజీర్ణము, ఇవి హరించును. ఈ మహాక్షయ కుఠారము గౌరీనాథునిచే చెప్పబడినది.

మహాక్షయకుఠారము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ లోహస్య భసితం తామ్రం వైక్రాన్తం కాన్తమభ్రకమ్ । నాగం వఙ్గం చ మాణ్డూరం శఙ్ఖశుక్తివరాటకాన్ ॥1॥ పారదం గన్ధకం చైవ తాలకం చ మనశ్శిలామ్ । సువర్ణం రజతం చైవ ప్రత్యేకం సమభాగకమ్ ॥2॥ కన్యారసేన సంమర్ద్య కాచకూప్యన్తరే క్షిపేత్ । పాచయేద్వాలుకాయన్త్రే క్రమాగ్నౌ యామయుగ్మకమ్ ॥3॥ రక్తచిత్రకమూలం చ వ్యాఘ్రీ కన్దమురాలభే । కన్యా భృఙ్గీ కాకమాచీ నిర్గుణ్డీ చ

కురణ్టకః ॥4॥ వాసా ముణ్డీ కాకజఙ్ఘా నీలీ నిమ్బపటోలకే । ఏభిర్ద్రా మం పృథక్ మర్ద్యం భావయేచ్చ పునఃపునః ॥5॥ మహాక్షయకుఠారోఽయం సర్వరోగనిబర్హణః । క్షయం కాసం జ్వరం శ్వాసం శోఫం పాణ్డుం చ పీనసమ్ ॥6॥ మన్దాగ్నిం తిమిరం వాతం మేహాజక్షయకం జయేత్ । కఫజాన్వివిధాన్ రోగానజీర్ణం గుల్మమేవ చ । సర్వరోగాన్హరే చ్ఛీఘ్రం మాత్రేయమునిభాషితః ॥7॥

అ॥ లోహభస్మ, తామ్రభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, నాగభస్మ, వంగభస్మ, మాండూరభస్మ, శంఖభస్మ, ముత్యపుచిప్పలభస్మ, గవ్వలభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, శు॥ మనశ్శిల, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కలుబందరసముతో మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు క్రమాగ్నులచే రెండుజాములు వండి తీసి ఎఱ్ఱచిత్రమూలము, వాకుడు, అడవికంద, దూలగొండి, కలుబంద, గుంటగలగర, కాచికూర, వావిలి, గోరింటు, అడ్డసరము, బోడసరము, వెలుమసంధి, నీలి, వేప, చేదుపొట్ల, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకజాము మర్దింపవలయును. తఱుచు భావననుకూడ చేయవలయును. ఈ మహాక్షయకుఠారము సర్వరోగములను నశింపజేయును. మఱియు క్షయ, కాస, జ్వరము, శ్వాస, నంజువ్యాధి, పాండువు, జలుబు, అగ్నిమాంద్యము, తిమ్మిర్లు, వాతవ్యాధులు, మేహక్షయ, సమస్తమైన శ్లేష్మవ్యాధులు, అజీర్ణము గుల్మము, వీనిని నశింపజేయును. సమస్తవ్యాధులను వెంటనే హరించును. ఆత్రేయమునిచే చెప్పబడినది.

అర్శఃకుఠారము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం పలైకం తు ద్విపలం శుద్ధగన్ధకమ్ । మృతం తామ్రం మృతం లోహం ప్రత్యేకం చ పలత్రయమ్ ॥1॥ త్ర్యూషణం లాఙ్గలీం దన్తీం చిత్రకం పీలుకం తథా । ప్రత్యేకం ద్విపలం యోజ్యం యవక్షారం చ టఙ్కణమ్ ॥2॥ ఉభే పఞ్చపలం యోజ్యే సైన్ధవం పలపఞ్చకమ్ । ద్వాత్రింశత్పలగోమూత్రం స్నుహీక్షీరం చ తత్సమమ్ ॥3॥ మృద్వగ్నినా పచేత్సమ్యక్ స్థాల్యాం యావత్సుపిణ్డితమ్ । మాషద్వయం సదా ఖాదే దర్శసో వ్యార్శఃకుఠారకః ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము 1 పలము, శు॥ గంధకము 2 ప, తామ్రభస్మ 3 ప, లోహభస్మ 3 ప, త్రికటుకములు 2 ప, చెన్నచెర్లగడ్డ 2 ప, శు॥ నేపాళములు 2 ప, చిత్రమూలము 2 ప, వరగోగు 2 ప, యవక్షారము 5 ప, శు॥ వెలిగారము 5 ప, సైంధవలవణము 5 ప, గోమూత్రము 32 ప, జెముడుపాలు 32 ప, వీనినన్నిటిని కలిపి కుండయందు చిన్నమంటచే ముద్దయగువరకు చక్కగ వండవలయును. దీనిని రెండుమాషములపరిమితిగ నెల్లప్పుడు తినవలయును. ఈ అర్శఃకుఠారరసము అర్శస్సులను ఛేదించును.

శుద్ధామృతరసము

శ్లో॥ పారదం చ క్రియాశుద్ధం తత్తుల్యం శుద్ధగన్ధకమ్। అభ్రకంతు ద్వయోస్తుల్యం త్రిభిస్తుల్యం తు గుగ్గులుమ్ ॥ 1 ॥ సర్వాంశ మమృతా సత్వం భావయేచ్చ పృథక్ పృథక్ । నిర్గుణ్డీగోక్షురచ్ఛిన్నా కోకిలాక్షా ఝ్రిజై రసైః ॥ 2 ॥ సప్తవారం తతో యుఞ్జ్యాద్వాతరక్తే త్రివల్లకమ్ । కోకిలాక్షస్య మూలానాం కషాయ మనుపాయయేత్ ॥ 3॥

అ॥- శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, అభ్రకభస్మ 2 భా, శు॥ మహిషాక్షిగుగ్గులు 4 భా, తిప్పసత్తు 8 భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి వావిలి, పల్లేరు, తిప్పతీగ, నీరుగొలిమిడివేళ్ళు వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నేడేసిరోజులు భావనను చేయవలయును. దీనిని మూడువల్లములపరిమితిగ సేవించి వెంటనే నీరుగొలి మిడివేళ్లకషాయమును త్రాగినయెడల వాతరక్తము నశించును.

అర్శోలేపము

శ్లో॥ గౌరీపాషాణైకకర్షం స్నుహీకాణ్డే వినిక్షిపేత్ । పాచయే త్పుటపాకేన తత ఉద్ధృత్య యత్నతః ॥1॥ రేవాచనీం చ కుష్ఠం చ కల్కీకృత్య త్రయం సమమ్। లేపయేత్తేన చార్శాంసి నివార్యన్తే న సంశయః॥

అ॥ ఒకకర్ష పరిమితిగల గౌరీపాషాణమును జెముడుకాడయందుంచి పుటపాకముగ పచనము చేసి జాగ్రత్తగ తీసి రేవల్చిన్ని, చెంగల్వకోష్టు, వీనిని ప్రత్యేకముగ పాషాణముతో సమానముగ గ్రహించి మూడింటిని కలిపి నూరి ముద్దచేసి లేపనము (పూత) చేసినయెడల మూలవ్యాధులు నిస్సందేహముగ నివారించును.

క్షయగజకేసరిరసము

శ్లో॥ మృతాభ్రం మృతం సూతం మృతం లోహం చ తామ్రకమ్। మృతం నాగం మృతం కాంస్యం మణ్డూరం విమలం మృతమ్ ॥1॥ వఙ్గం ఖర్పరకం తాలం శఙ్ఖం టఙ్కణమాక్షికౌ। స్వర్ణం కాన్తం మౌక్తికం చ వైక్రాన్తం విద్రుమం తథా ॥ 2 ॥ వరాటికాకునటికే తథా వికటగన్ధకౌ । సమమేకత్ర సంమిశ్ర్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్॥3॥ మర్దయేదగ్ని భానుభ్యాం ప్రపుటే త్రిదినం లఘు। భావయేన్మర్దయే దేభిర్వారాంస్త్రీంశ్చపృథక్పృథక్ ॥ 4 ॥ మాతులుఙ్గపర్ణావహ్నిస్వల్పవేతసమార్కవైః। హాయమారార్ద్రకరసైః పాచయేల్లఘువహ్నినా ॥5॥ వాతపిత్తకఫోత్క్లేశాన్ జ్వరాన్ సంమర్దితానపి । సంనిపాతం నిహన్త్యాశు సర్వాఙ్గైకాఙ్గ

మారుతాన్ ॥6॥ క్షయమేకాదశవిధం శోషం పాణ్డుం కృమీన్జయేత్ ।
కాసం పఞ్చవిధం శ్వాసం మేహాం మేదో మహోదరమ్ ॥ 7 ॥ అశ్మరీం
శర్కరాం శూలం ప్లీహగుల్మౌ హలీమకమ్ । సేవితశ్చ సితాయుక్తః
మాగధీరజసాయుతః ॥ 8 ॥ మధుకార్ద్రకసంయుక్తః తద్వ్యాధిహారణౌ
షధైః । సర్వవ్యాధిహరో బల్యో వృష్యో మేధ్యో రసాయనమ్ ।
క్షయేభ కేసరిరసో బ్రహ్మణా నిర్మితః పురా ॥ 9 ॥

అ॥ అభ్రకభస్మ, రసభస్మ, లోహభస్మ, తామ్రభస్మ, సీసభస్మ, కంచుభస్మ, మండూరభస్మ, విమలభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ కపరి, శు॥ తాళకము, శంఖభస్మ, శు॥ టంకణము, హేమమాక్షికభస్మ, బంగారుభస్మ, కాంతభస్మ, ముత్యభస్మ, వైక్రాంత భస్మ, పగడభస్మ, గవ్వలభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ గౌరీపాషాణము, శు॥ గంధకము, వీనిని సమభాగములుగ కలిపి ఖల్వమందుంచి చిత్రమూలము, జిల్లేడు, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి మూడురోజులు లఘుపుటము వేయవలయును. పిదప మాదీఫలము, సేలతాడి, చిత్రమూలము, అమ్లవేతసము, గుంటగలగర, గన్నేరు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు భావనను, మర్దనను, చేసి మందాగ్నిచే వండవలయును. దీనిని పంచదార, పిప్పళ్ళచూర్ణము, తేనె, అల్లపురసము, వీనితో సేవించినయెడల వాతపిత్తకఫములవలన జనించిన జ్వరములు, కఠినమైన జ్వరములు, సంనిపాతము, సర్వాంగవాతము, ఏకాంగవాతము, పదునొకండుక్షయలు, కృశించుట, పాండువు, కృములు, దగ్గు, అయిదువిధములైనశ్వాసలు, మేహములు, మేదోవ్యాధులు, మహోదరము, అశ్మరి, శర్కరయనెడివ్యాధి, శూల, ప్లీహవ్యాధి, గుల్మము, హలీమకము, ఇవి హరించును. ఆయావ్యాధినాశకములగు అనుపానములతో సేవించినయెడల సర్వవ్యాధులును, హరించును. బలమును, వీర్యమును, జ్ఞాపకశక్తియు, వృద్ధినొందును. ముసలితనమును, వ్యాధులును, నశించును. ఈ క్షయగజకేసరిరసము పూర్వమందు బ్రహ్మచే చెప్పబడినది.

కీటమర్దరసము (కృమిముద్గరరసము)

శ్లో॥ శుద్ధసూతం శుద్ధగన్ధ మజమోదాం విడఙ్గకమ్ । విషముష్టిం
బ్రహ్మబీజం క్రమాదూర్ధ్వగుణంగ్రహేత్ ॥1॥చూర్ణయేన్మధునా లేహ్యాం
నిష్కైకం జన్తుజిద్భవేత్ । కీటమర్దరసోనామ ముస్తాతోయంపిబేదను ॥2॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వాము 3 భా, వాయువిడంగములు 4 భా, శు॥ విషముష్టిగింజలు 5 భా, మోదుగవిత్తులు 6 భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి చూర్ణము చేయవలయును. దీనిని తేనెతోగూడ నిష్కపరిమితిగ సేవించి వెంటనే తుంగగడ్డలకషాయమును త్రాగినయెడల కృములు నశించును.కీటమర్దరసమని చెప్పబడును.

స్మృతిసాగరరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకతాలానాం సశిలాతామ్రభస్మనామ్ । శుద్ధానాం మూర్ఛితానాం చ చూర్ణం భావ్యం వచాశృతైః॥ 1 ॥ ఏకవింశతిధా పశ్చాత్ బ్రాహ్మీస్వరసా తథైవ చ । కటభీబీజతైలేన భావయే దేక వారకమ్ ॥2॥ స్మృతిసాగరనామాఽయం రసోఽపస్మారనాశకః । సర్పిషా మాషమాత్రోఽయం భుక్తో హన్యాదపస్మృతిమ్॥ 3॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, శు॥ మణిశిల, తామ్రభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి వసకషాయముతో 21 సారియు, సరస్వతీయాకు రసముతో 21 సారియు, జ్యోతిష్మతీతైలముతో 1 సారియు, భావనను చేయవలయును. ఇది స్మృతిసాగరరసమని చెప్పబడును. దీనిని నేతితో మాషపరిమితిగ పుచ్చుకొనిన యెడల అపస్మారము హరించును.

శ్వాసకాసక్షయమత్తగజకేసరిరసము

శ్లో॥ రసం విషం చాభ్రకాలే గన్ధకం టఙ్కణం శిలాఃఫు । గరలం దరదం తుత్థం నిర్విషం విషబీజకమ్॥ 1 ॥ తీక్ష్ణం తామ్రమయోభస్మ వఙ్గం నాగం చ కాంస్యకమ్ ॥ వైక్రాన్తం కాన్తవిమలౌ మనోహ్వాం చ వరాటికామ్ ॥2॥ మృతం రౌప్యం మృతం స్వర్ణం మృతౌ మౌక్తిక విద్రుమౌ । మాణిక్యం గారుడం నీలం గోమేదం పుష్యరాగకమ్ ॥ 3 ॥ వైదూర్యం వజ్రకం చైవ సమభాగం చ కారయేత్। బృహతీక్షురగోకణ్ట ముణ్డీమర్కటిభృఙ్గకైః ॥ 4 ॥ నిదిగ్ధికామృతావాసావిషముష్టికషాయకైః । పృథక్ పృథక్ దినం భావ్యం కాచకూప్యన్తరే క్షిపేత్ ॥5॥ మృదా సంలేపనం కృత్వా తామ్రపాత్రేఽథ నిక్షిపేత్ । వాలుకాయన్త్రకే పాచ్యం త్రియామం మన్దవహ్నినా॥6॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । వాసానిర్గుణ్డ్యోఃక్వాథేనబృహతీత్రయక్వాథకైః ॥7॥ చిత్రమూలకషాయేణ కణ్టకార్యా పృథక్పృథక్ । కాసఘ్నమూలక్వాథేన ముణ్డీక్వాథేన మర్దయేత్ ॥8॥ పృథక్సంభావ్య తత్తుల్యం మిశ్రయేత్ మారిచం రజః । అనుపానవిశేషేణ శ్లేష్మజ్వరవినాశకః ॥9॥ క్షుద్రశ్వాసం మహాశ్వాసం తమకం చోర్ధ్వశ్వాసకమ్ । ఛిన్నశ్వాసం చ పఞ్చైతాన్సర్వాన్ శ్వాసాన్ హరేత్పరమ్ ॥10॥ కాసం పఞ్చవిధా హిక్కాః హృద్రోగం పీనసం తతః । ఏకాదశ క్షయాన్

హన్తి శ్లేష్మరోగం మహాభయమ్ ॥11॥ తిమిరం చ తథా శూలం వాతవ్యాధిం చ నాశయేత్ । పాణ్డుం శోఫం చ వివిధం జీర్ణజ్వరమజీర్ణకమ్ ॥ 12 ॥ అనుపానవిశేషేణ మహారసప్రభావతః । బహురోగహరః శ్రేష్ఠః విద్యతే నాత్ర సంశయః ॥ 13 ॥ నామ్నా కాసక్షయశ్వాసమత్తద్విరద కేసరీ । లోకోపకరణార్థం చ శమ్భునా నిర్మితః పురా॥ 14 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ నాభి, అభ్రకభస్మ, శు॥ తాళకము, శు॥ గంధకము, శు॥ వెలిగారము, శు॥ గౌరీపాషాణము, గరళము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ విషముష్టిగింజలు, ఖడ్గలోహభస్మ, తామ్రభస్మ, ఇనుపభస్మ, వంగభస్మ, సీసభస్మ, కంచుభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, కాంతభస్మ, విమలభస్మ, శు॥ మణిశిల, గవ్వలభస్మ, వెండి-భస్మ, బంగారుభస్మ, ముత్యభస్మ, పగడభస్మ, కెంపులభస్మ, పచ్చలభస్మ, నీలభస్మ, గోమేధికభస్మ, పుష్యరాగభస్మ, వైడూర్యభస్మ, వజ్రభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి పెద్దవాకుడు, పెద్ద నేలములగ, గొబ్బి, పల్లేరు, బోడతరము, దూలగొండి, గుంటగలగర, చిన్న నేలములగ, తిప్పతీగ, అడ్డసరము, ముషిణిగింజలు, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకదినము భావనజేసి మట్టిచే పూయబడిన కాచకుప్పెయందు పోసి తామ్రపాత్రయందుంచి కాచకుప్పెచుట్టును ఇసుకపోసి మందాగ్నిచే మూడు జాములు వండి సాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమందుంచి అడ్డసరము, వావిలి, చిన్న నేలములగ, నేలములగ, పెద్ద నేలములగ, చిత్రమూలము, పల్లేరు, కసివింద, బోడసరము, వీనియొక్క రసముతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకరోజు మర్దనను, భావనను జేసి ఆ మందుకు సమానపరిమితిగల మిరియాల చూర్ణమును కలపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల శ్లేష్మజ్వరము, క్షుద్రశ్వాస, మహాశ్వాస, తమకశ్వాస ఊర్ధ్వశ్వాస చిన్నశ్వాస అనెడి యైదువిధములైన సమస్తశ్వాసలు, దగ్గులు, అయిదు విధములైన ఎక్కిళ్ళు, హృద్రోగము, జలుబు, పదునొకండుక్షయలు, భయంకరమైన శ్లేష్మవ్యాధులు, తిమిరవాతము, శూల, వాతవ్యాధులు- పాండువు- సమస్తమైన వంజులు, జీర్ణజ్వరము, అజీర్ణము ఇవి హరించును. ఇది మహారసమగుటచే ననుపానవిశేషములతో ననేకములైన రోగములను నిశ్చయముగ హరించును. ఈ శ్వాసకాసక్షయమత్తగజకేసరిరసము లోకోపకారార్థమై పూర్వమందు శివునిచే చెప్పబడినది.

అజీర్ణబడబానలరసము

శ్లో॥ ద్విపలం శుద్ధసూతం చ గన్ధకం చ సమం మతమ్। లోహం తామ్రం తథా తాలం విషం తుత్థం చ వఙ్గకమ్ ॥ 1 ॥ పృథక్ వల్లప్రమా

ణం చ లవఙ్గం టఙ్కణం తథా।దన్తీమూలం త్రివృచ్చూర్ణ మేకైకం పల సంమితమ్ ॥2॥ అజమోదాం యవానీం చ ద్వౌక్షారౌ లవణాని చ ॥ పృథగర్ధపలం గ్రాహ్యమేకీకృత్య చ భావయేత్ ॥3॥ ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ వింశతిః పఞ్చకోలజైః । దశవై భావనాస్తోయైర్గుడూచీనాం రసైర్దశ ॥4॥ సర్వార్ధం మరిచం దత్వా కాచకూప్యాం చ ధారయేత్। చణమాత్రాం వటీం కృత్వా ఛాయాయాం పరిశోషయేత్ ॥5॥ ఏషః ప్రఖ్యాసితరసో హ్యజీర్ణబడబానలః । అనేక కాలనష్టాగ్నేర్దీపకో నితరాం స్మృతః ॥6॥ ఆమవాతకులధ్వంసీ ప్లీహపాణ్డుగదాపహః । ప్రమేహానాహావిష్టమ్భసూతికా గ్రహణీహరః ॥7॥ శ్వాసకాసప్రతిశ్యాయయక్ష్మక్షయవినాశకః । అమ్లపిత్తం చ శూలం చ భగన్దరగుదోద్భవా ॥8॥ అష్టోదరాణి ప్లీహానం యకృతం హన్తి దారుణమ్ । ఆకణ్ఠం భోజయిత్వా తు ఖాదయేచ్చ రసోత్తమమ్ ॥9॥ అర్ధయామేన తత్సర్వం భస్మీభవతి నిశ్చయమ్ । చతుర్విధరసోపేతం మహాభోజనమిచ్ఛతః ॥10॥ భోజస్యనృపతేః కాఙ్క్షా భోజనాయ దయాకృతః। గహనానన్దనాథేన సర్వలోకహితైషిణా ॥11॥

అ॥ శు॥ రసము 2 పలములు, శు॥ గంధకము 2 ప, లోహభస్మ 1 వల్లము, తామ్రభస్మ 1 వ, శు॥ తాళకము 1 వ, శు॥ నాభి 1 వ, శు॥ మైలతుత్థము 1 వ వంగభస్మ 1 వ, లవంగములు 1 వ, శు॥ వెలిగారము 1 వ, శు॥ నేపాళములు 1 పలము, తెగడ 1 ప, ఓమము ½ ప, కురాసానివాము ½ ప, సద్యఃక్షారము ½ ప, యవక్షారము ½ ప, పంచలవణములు ½ ప, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి ఏకముగచేసి, అల్లపురసముతో 20 సారులును, పంచకోలకషాయముతో 10 సారులును, తిప్పతీగరసముతో 10 సారులును, భావనచేసి యీ మందునకు సగము మిరియాలచూర్ణమును కలిపి సెనగగింజలంత మాత్రలనుచేసి నీడను ఎండించి సీసాయందుంచవలయును. ఇది అజీర్ణబడబానల రసమని చెప్పబడును. దీనిని సేవించినయెడల చిరకాలముగనున్న యగ్నిమాంద్యము, ఆమవాతములు, ప్లీహవృద్ధి, పాండువ్యాధి, ప్రమేహములు, ఆనాహము, మలబంధము, సూతికావ్యాధులు, గ్రహణీరోగము, శ్వాస, కాస, జలుబు, రాజయక్ష్మ, కృశించుట, ఆమ్లపిత్తము, శూల, భగందరము, మూలవ్యాధి, ఎనిమిదివిధములైన ఉదర వ్యాధులు, ప్లీహవ్యాధులు, దారుణమైన యకృద్వ్యాధులు, ఇవి హరించును. కంఠము పర్యంతము భుజింపజేసి యీమందును తినిపించినయెడల నా భోజనమంతయు నర్ధయామమునకు నిశ్చయముగ జీర్ణమగును. చతుర్విధరసోపేతమైనట్టియు, అధికమైనట్టియు, భోజనమునందిచ్ఛగల భోజమహారాజునకు భోజనమునందధికమగు ఇచ్ఛ కలుగుటకై సర్వలోకహితమును కోరిన గహనానందనాథునిచే నీయౌషధము చెప్పబడినది.

ఛర్దిరిపురసము

శ్లో॥ మనశ్శిలామాగధికోషణానాం చూర్ణం కపిత్థామ్లరసేన యుక్తమ్ । లాజైస్సమాంశైర్మధునాఽవలీఢం ఛర్దిం ప్రసక్తామసకృన్నిహన్తి ॥

అ॥ శు॥ మణిశిల, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, వీనిని వెలగపండ్లరసము (గుజ్జు) తోకలిపి వీనికి సమానమగు పేలాలను కలిపి తేనెతో సేవించినయెడల తఱుచు కలుగు వాంతి హరించును.

అరోచకరిపురసము

శ్లో॥ సూతగన్ధాభ్రమగధామ్లికామరిచసైన్ధవైః । గుటికాఽరోచకహరా జిహ్వావదనశుద్ధికృత్ ॥1॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, అభ్రకభస్మ, పిప్పళ్ళు, చింతపండు, మిరియాలు, సైంధవలవణము వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మాత్రలు చేసి సేవించిన యెడల అరోచకమును పోగొట్టును. నాలుకకును, నోరునకును, శుభ్రతను కలుగ చేయును.

వాసాసూతము

శ్లో॥ ఆటరూషనవపల్లవద్రవే పాలికేసరసభస్మవల్లకమ్ । కర్షసంమితమధుప్రయోజితం ప్రాశనాద్ధరతి రక్తపిత్తకమ్ ॥1॥

అ॥ అడ్డసరపు లేతచిగుళ్ళయొక్క యొక పలమురసమందు నొక వల్లపరిమితి గల రసభస్మను కలిపి యందొకకర్ష పరిమితిగల తేనెను కలిపి సేవించిన యెడల రక్తపిత్తము నశించును.

త్రిభువనకీర్తిరసము

శ్లో॥ హిఙ్గులం చ విషం వ్యోషం టఙ్కణం మాగధీం శిఫామ్। సంచూర్ణ్య భావయేత్త్రేధాసురసార్ద్రకహేమభిః ॥1॥ రసస్త్రిభువనకీర్తిర్గుఞ్జైకార్ద్రరసేనవై । వినాశయేజ్జ్వరాన్సర్వాన్సంనిపాతాంస్త్రయోదశ ॥2॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నాభి, త్రికటుకములు, శు॥ టంకణము, పిప్పళ్ళు, మోడి, వీనిని చూర్ణము చేసి తులసి, అల్లము, ఉమ్మెత్త, వీనియొక్క రసములతో మూడేసిసారులు భావన చేయవలయును. ఈ త్రిభువనకీర్తిరసమును అల్లపురసముతో గురివిందగింజ పరిమితిగ నిచ్చినయెడల సమస్తజ్వరములును, పదమూడు సంనిపాతము లును, హరించును.

క్రవ్యాదరసము (క్రవ్యాది లేక రసక్రవ్యాది)

శ్లో॥ ద్విపలం గన్ధకం శుద్ధం ద్రావయిత్వా వినిక్షిపేత్ । పారదం పలమానం తు మృతశుల్బాయసీ పృథక్ ॥1॥ పలార్ధమానే సమ్మిశ్ర్య పఞ్చాఙ్గులదలే క్షిపేత్ । తతో విచూర్ణ్య యత్నేన లోహపాత్రే విచక్షణః ॥2॥ నిధాపయేచ్ఛతపలం తత్రి జమ్బీరవారిణః । వస్త్రపూతం తతః కృత్వా లోహపాత్రే వినిక్షిపేత్ ॥ 3 ॥ మృద్వగ్నినా పచేత్తత్ర దర్వ్యా సంచాలయేన్ముహుః । సంచూర్ణ్య పఞ్చకోలోత్థైః కషాయైస్సామ్లవేతసైః ॥ 4 ॥ భావనాః కిల దాతవ్యాః పఞ్చాశత్ప్రమితాః పృథక్ । భృష్టటఙ్కణచూర్ణేన తుల్యేన సహ మేలయేత్ ॥5॥ తదర్ధం కృష్ణలవణం మరిచం సర్వతుల్యకమ్ । సప్తధా భావయేత్పశ్చాత్ చణకక్షారవారిణా ॥6॥ తతస్సంశోష్య సంపేష్య కూప్యాశ్చ జఠరే క్షిపేత్ । అత్యన్తగురుమాంసాని గురుభోజ్యాన్యనేకశః ॥ 7 ॥ భుక్త్వా చ కణపర్యన్తం చతుర్వల్లమితో రసః । పట్వమ్లతక్రసహితః పీతమాత్రో హి పాచయేత్ ॥8॥ పునర్భోజయతి క్షిప్రం కింపునర్మన్దవహ్నితామ్ । రసః క్రవ్యాదనామాఽయం ప్రోక్తో మన్థానభైరవైః ॥ 9 ॥ సింహలక్షోణిపాలస్య భూరిమాంస ప్రియస్య చ । ప్రోక్తో భోజనకామస్య భైరవానన్దయోగినా ॥ 10 ॥ శ్లో॥ కుర్యాద్దీపనమూర్ధ్వజత్రుగదహృద్దుష్టామసంశోధక । స్తున్దసౌల్యనిబర్హణో మదహరః శూలార్తిమూలాపహః । గుల్మప్లీహవినాశకో బహురుజాం విధ్వంసకో వాతహః। వాతగ్రన్థిమహోదరాపహారణః క్రవ్యాదనామా రసః ॥ 11 ॥

అ॥ శు॥ గంధకము 2 పలములు కరగించి యందు శు॥ పాదరసము 1 ప, తామ్రభస్మ ½ ప, లోహభస్మ ½ ప, వీనిని మిశ్రమము జేసి ఆముదపాకునందు పోయవలయును. పిదప లోహపాత్రియందు నూరి నూరుపలముల నిమ్మకాయరసమును పోసి వడపోసి లోహపాత్రియం దుంచి, గరిటెతో త్రిప్పుచు మందాగ్నిచే వండవలయును. పిదప చూర్ణముచేసి పిప్పళ్లు, మోడి, చవ్యము, చిత్రమూలము, శొంఠి, వీని యన్నిటియొక్కయు, అమ్లవేతసముయొక్కయు, కషాయములతో ప్రత్యేకముగ ఏబది భావనలను చేసి యందు పొంగించిన వెలిగారచూర్ణము 4 పలములు, కృష్ణలవణము 2 ప, మిరియాలచూర్ణము 10 ప, ఇట్లు వీనిని కలిపి సెనగపులుసుతో ఏడుసారులు భావనను చేసి ఎండించి నూరి సీసాయందుంచవలయును. అత్యంతగురుగుణముకల మాంసములను

అనేకవిధములైన గుర్వాహారములను, కంఠపర్యంతము భుజించి సైంధవలవణము, పుల్లని మజ్జిగ, వీనితో నీ మందును నాలుగువల్లముల పరిమితిగ సేవించినయెడల సేవించిన వెంటనే యా భుజింపబడిన వానిని పచింపజేయును. మరల వెంటనే భోజనము కావలసినట్లు చేయును. ఇట్లుండ అగ్నిమాంద్యమును నశింపచేయునని యేమిచెప్ప వలయును ? మన్థానభైరవులచే చెప్పబడిన యీక్రవ్యాదరసము, ఎల్లప్పుడును అధికమగు మాంసమును భుజించు స్వభావముకలిగినట్టియు, భోజనప్రియుడైనట్టియు, సింహళ ద్వీపపురాజునకు శైరవానందయోగిచే చెప్పబడినది. ఇది అగ్నిదీపనమును చేయును. మరియు ఊర్ధ్వజత్రుగతవ్యాధులు, దుష్టమైన ఆమము, కడుపు పెరుగుట, స్థౌల్యము, మదము, శూల, మూలవ్యాధి, గుల్మము, ప్లీహవ్యాధి, అనేకవిధములైన వ్యాధులు, వాతము, వాతగ్రంథులు, మహోదరము, వీని నీ క్రవ్యాదరసము హరించును.

లఘుక్రవ్యాదరసము

శ్లో॥ పారదాద్ద్విగుణం గన్ధం గన్ధాంశం మృతలోహకమ్ । పిప్పలీం పిప్పలీమూలమగ్నిం శుణ్ఠీం లవఙ్గకమ్ ॥1॥ లోహసామ్యం పృథక్కుర్యాద్రససామ్యం తథాఽక్షికమ్ । టఙ్కణం మరిచం చాపి గన్ధతుల్యం ప్రదాపయేత్ ॥2॥ ఏతద్విచూర్ణ్య యత్నేన భావయే త్సప్తధాఽమ్లకైః । అయం రసాయనశ్రేష్ఠో మాషమాత్రం ప్రదాప యేత్ ॥3॥ తక్రేణ కేవలం వాఽపి దద్యాద్భోజనపక్తయే । క్షిప్రం తజ్జీ ర్యతే భుక్తం దీపనం చ భవేద్ధ్రువమ్ । సర్వాజీర్ణప్రశమకో లఘు క్రవ్యాదసంజ్ఞితః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, లోహభస్మ 2 భా, పిప్పళ్ళు 2 భా, మోడి 2 భా, చిత్రమూలము 2 భా, శుంఠి 2 భా, లవంగములు 2 భా, సౌవర్చలవణము 1 భా, పొ॥ వెలిగారము 2 భా, మిరియాలు 2 భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి బాగుగ చూర్ణించి ఆమ్లవర్గద్రవ్యరసములతో ఏడుసారులు భావనను చేయువలయును. ఇది శ్రేష్ఠమైన రసాయనము. ఆహారము జీర్ణించుటకై దీనిని మాష పరిమితిగ మజ్జిగతోగాని కేవలముగ గాని సేవించినయెడల ఆహారము వెంటనే జీర్ణ మగును. అగ్నిదీప్తి కలుగును. ఇది సమస్తమైన అజీర్ణములను శమింపజేయును. లఘు క్రవ్యాదరసమని చెప్పబడుచున్నది.

సువర్ణక్రవ్యాదరసము

శ్లో॥ సువర్ణతారే త్వహికాన్తతీక్ష్ణం వైక్రాన్తకం మాక్షికమేక కర్షమ్ । పలం రసస్య ద్విపలం బలేస్స్యాత్సుల్బాయసీ చార్ధపలప్రమా ణమ్॥1॥ సంపేష్య సర్వం ద్రుతమగ్నియోగాదేరణ్డపత్రేషు నివేశనీయమ్। కృత్వా తతః కజ్జలికాం నిధాయ లోహే సుపాత్రే రసపూరితేఽస్మిన్ ॥2॥

జీర్ణే రసే భావితమేతదేవ సపఞ్చకోలోద్భవవారిపూరైః । సవే
తసామ్లం చ శతార్ధభావ్యం సమం రజో టఙ్కణజం సుభృష్టమ్ ॥3॥
బిడం తదర్ధం మరిచం సమాంశం తత్సర్వమార్ద్రే చణకామ్లకే చ ।
క్రవ్యాదనామా ఖలు చైవ భావ్యో రసస్సమన్థానకభైరవోక్తః ॥4॥
వల్లద్వయం సైన్ధవతక్రమిశ్రితం సేవ్యేత ఖల్వేష చ భోజనాన్తే ।
గురూణి మాంసాని పయాంసి పిష్టం కృత్వాని ఖాద్యాన్యఖిలాని
వేగాత్ ॥ 5 ॥ మాత్రాతిరిక్తాన్యపి తాని చైవ యామద్వయే జార
యతి ప్రసిద్ధః । నిహన్త్యజీర్ణానపి షట్ప్రవృద్ధానగ్నిం కరోతి క్రమ
సేవనేన ॥ 6 ॥ కుర్యాద్దీపనముద్ధృతం చ పవనం దుష్టామయోన్మూ
లనమ్ । తున్దస్థౌల్యనిబర్హణం మదహరం మూలార్తిశూలాపహమ్ ॥7॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 కర్షము, వెండిభస్మ 1 క, సీసభస్మ 1 క, కాంతభస్మ 1 క, ఖడ్గలోహభస్మ 1 క, వైక్రాంతభస్మ 1 క, హేమమాక్షికభస్మ 1 క, శు॥ రసము 1 పలము, శు॥గంధకము 2 ప, తామ్రభస్మ ½ ప, ఇనపలోహభస్మ ½ ప, వీనిని నూరి అగ్నియందు కరగించి ఆముదపాకులయందు పోసి పిదప మెత్తగా నూరి లోహపాత్రయందుంచి యందు నిమ్మకాయరసము పోసి యారసము ఇగురునట్లు పక్వముచేసి పిదప పంచకోలములు, అమ్లవేతసము, వీనియొక్క రసములతో నేబదిసార్లు భావనచేసి పూర్వపుమందుకు సమానమగు పొంగించిన వెలిగారచూర్ణమును, వెలిగారములోసగము బిడాలవణమును, మొత్తమునకు సమానమగు మిరియాలచూర్ణమును, కలిపి అల్లపురసములోడను, సెనగపులుసుతోడను, భావనచేయవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైనది క్రవ్యాదరసమనబడును. ఇది మంథానకభైరవునిచే చెప్పబడినది. దీనిని రెండువల్లములపరిమితిగ సైంధవలవణము, మజ్జిగ, వీనితో భోజనానంతరమునందు సేవింపవలయును. గురుకరములైనమాంసములు, పాలు, పిండివంటలు, భక్ష్యములు, వీని నధికముగ భుజించినను రెండుజాములలో వెంటనే జీర్ణింపజేయును. ప్రవృద్ధములైన యారువిధములగు నజీర్ణములను నశింపజేయును. క్రమముగ సేవించుటచే జాఠరాగ్నిని వృద్ధిపరచును. ప్రకోపించిన వాతము, దుష్టవ్యాధులు, కడుపుపెరుగుట, స్థౌల్యము, మదము, మూలవ్యాధి, శూల, వీనిని హరించును.

సువర్ణక్రవ్యాదరసము (ప్రకారాంతరము).

శ్లో॥ మృతం స్వర్ణం మృతం కాన్తం మృతం శుల్బం చ తీక్ష్ణ
కమ్ । మృతం రౌప్యం చ శఙ్ఖం చ తోలమానం పృథక్పృథక్ ॥1॥
మాతులుఙ్గరసైర్మర్ద్యం లోహపాత్రే వినిక్షిపేత్ । గన్ధకం ద్విపలం
శుద్ధం పారదం పలమానకమ్ ॥2॥ తత్ర సంమేలయేత్పశ్చాజ్జ్వాలయే
న్మృదువహ్నినా । అమ్లవేతసకేనైవ హ్యామ్లవర్గేణ చైవ హి ॥3॥

పఞ్చకోలకషాయేణ శతార్ధం భావయేత్క్రమాత్ । భృష్టటఙ్కణచూర్ణేన తుల్యేన సహ మేలయేత్ ॥4॥ తదర్ధపఞ్చలవణైః సర్వసామ్యమరీచకైః । త్రిస్సప్తభావనాః పశ్చాచ్చణకక్షారవారిణా ॥5॥ తతస్సంశోష్య సంపేష్య కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్ । అత్యన్తగురుమాంసాని గురుభోజ్యాన్యనేకశః ॥6॥ భుక్త్వా చ కణ్ఠపర్యన్తం చతుర్వల్లమిమం రసమ్ । పట్వమ్లతక్రసహితం పిబేత్తదనుపానతః ॥7॥ క్షిప్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం దీపనం జాయతే పునః । రసః క్రవ్యాదనామాఽయం ప్రోక్తశ్చానన్దభైరవైః ॥8॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 తులము, కాంతభస్మ 1 తు, తామ్రభస్మ 1 తు, ఖడ్గలోహభస్మ 1 తు, వెండిభస్మ 1 తు, శంఖభస్మ 1 తు, వీనిని మాదీఫలరసముతో మర్దించి లోహపాత్రయందుంచి శు॥ గంధకము 2 పలములు, శు॥ రసము 1 ప, ఇట్లు వీనిని అందు కలిపి చిన్నమంటచే వండి (గంధకము కరగి అన్నియు కలియువరకు) పిదప అమ్లవేతసము, అమ్లవర్గద్రవ్యములు, పంచకోలములు, వీనిరసములతో క్రమముగ నేబది సారులు భావనచేసి యీమందుకు సమానమగు పొంగించిన వెలిగారమును, వెలిగారములో సగముపంచలవణములను, మొత్తముమందునకు సమానమగు మిరియాలచూర్ణమును, కలిపి సెనగపులుసుతో నిరువదియొక్క భావనలను చేసి పిదప నెండించి నూతి సీసాయందుంచవలయును. మిక్కిలి గురుగుణముకలమాంసమును, గురుగుణముకలిగినట్టియు అనేకములైనట్టియు ఆహారములను, కంఠపర్యంతము భుజించి సైంధవలవణము, పుల్లని మజ్జిగ, వీనియనుపానముతో నీయౌషధమును నాలుగువల్లములపరిమితిగ సేవించిన యెడల నా పదార్థములు వెంటనే జీర్ణమగును. తిరిగి వెంటనే జాఠరదీప్తి (ఆకలి) కలుగును. ఈ క్రవ్యాదరసము ఆనందభైరవులచే చెప్పబడినది.

మహాసువర్ణక్రవ్యాదరసము

శ్లో॥ స్వర్ణం రజతం తామ్రం కాన్తం వైక్రాన్తతీక్ష్ణకే । ప్రత్యేకం తోలమానేన ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥1॥ పారదం పలమానం చ ద్విపలం గన్ధకం తథా । సర్వం చైకత్ర సంమిశ్ర్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥2॥ పఞ్చకోలకషాయేణ భావయేద్దినపఞ్చకమ్ । తతో విచూర్ణ్య యత్నేన నిక్షిప్యాయసపాత్రకే ॥3॥ చుల్ల్యాం నివేశ్య యత్నేన జ్వాలయేన్మృదువహ్నినా । తత్పాత్రస్థం చ జమ్బీరరసం సమ్యక్ప్రపచ్యతామ్ ॥4॥ జమ్బీరఫలసారేణ పఞ్చకోలకషాయకైః । భావనాః ఖలు దాతవ్యాః చణకక్షారవారిణా ॥5॥ ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ శిగ్రుమూలరసేన చ । పఞ్చాంశపరిమిత్యా తు భావనాః కిల వింశతిః । సద్యఃక్షారం యవక్షారం

క్షారం ధామార్గవాక్షితమ్ ॥6॥ భృష్టటఙ్కణచూర్ణం తు సర్వతుల్యం చ మేలయేత్ । సౌవర్చలం తదర్ధం చ సర్వతుల్యం మరీచకమ్ ॥7॥ సప్తధా భావయేత్పశ్చాచ్చణకక్షారవారిణా । తతస్సంశోష్య సంపేష్య కూపికాజఠరే క్షిపేత్ ॥8॥ అత్యన్తగురుమాంసాని గురుభోజ్యాన్యనేకశః । భుక్త్వా చ కణ్ఠపర్యన్తం చతుర్వల్లమిమం రసమ్ ॥9॥ పట్వమ్లతక్రసహితం పిబేత్తదనుపానతః । క్షిప్రం తజ్జీర్యతే భుక్తం జాయతే దీపనం పునః । చతుర్విధమజీర్ణం చ హన్తి దీపకపాచకః ॥10॥
॥శ్లో॥ కుర్యాద్దీపనముద్ధృతం చ పవనం దుష్టామయం ధ్వంసయేత్ । తున్దస్థౌల్యనిబర్హణో గరహరః శూలామమూలాపహః । గుల్మప్లీహవినాశకో గ్రహణికారోగం చ విధ్వంసయేత్ । వాతవ్యాధిమహోదరాపహరణః క్రవ్యాదనామా రసః ॥ 11 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 తులము, రజతభస్మ 1 తు, తామ్రభస్మ 1 తు, కాంతభస్మ 1 తు, వైక్రాంతభస్మ 1 తు, ఖడ్గలోహభస్మ 1 తు, శు॥ రసము 1 పలము, శు॥గంధకము 2 ప, వీనిని ఖల్వమందుంచి నూరి అన్నిటిని కలిపి (వండి) ఖల్వమందుంచి పంచకోల కషాయముతో నైదుదినములు భావనను చేసి పిదప చూర్ణించి లోహపాత్రయం దుంచి పొయ్యిమీదనుంచి నిమ్మకాయరసముపోసి ఆ రసము ఇగురువరకు మందాగ్నిచే పచనము చేసి నిమ్మకాయలరసము, పంచకోలకషాయము, సెనగపులుసు, అల్లపురసము, మునగవేళ్ళరసము, వీనితో నాలుగునాలుగు చొప్పున ఇరువది భావనలను చేసి సద్యక్షారము, యవక్షారము, ఉత్తరేణిక్షారము, వీనిని ఒక్కొక్కతులము చొప్పున కలిపి ఆ మందునకు సమానమగు పొంగించిన వెలిగారమును, వెలిగారములో సగము సౌవర్చలవణమును, మొత్తము మందునకు సమానమగు మిరియాలచూర్ణమును, కలిపి సెనగపులుసుతో నేడు సారులు భావనచేసి పిదప ఎండించి నూరి సీసాయం దుంచవలయును. మిక్కిలి గురుగుణముకలమాంసములను, అనేకవిధములైనట్టియు గురుగుణముకలిగినట్టియు ఆహారములను, కంఠముపర్యంతము భుజించి సైంధవలవణము, పుల్లనిమజ్జిగ, వీని యనుపానముతో నీ యౌషధమును నాలుగువల్లములు పరిమితిగ సేవించినయెడల నా పదార్థములు వెంటనే జీర్ణమగును. తిరిగి వెంటనే జాఠరదీప్తి(ఆకలి)కలుగును. ఇది నాలుగువిధములగు అజీర్ణములను హరించును. జాఠరదీప్తిని ఆహారపాచనమును చేయును. ప్రకోపించిన వాతము, దుష్టమైనవ్యాధులు, కడుపుపెరుగుట, స్థౌల్యము, కృత్రిమవిషము, శూల, ఆమము, మూలవ్యాధి, గుల్మము, ప్లీహవ్యాధి, గ్రహణీరోగము, వాతవ్యాధులు, మహోదరము, వీనిని హరించును. క్రవ్యాదరసమని చెప్పబడును.

శీతాంకుశరసము

శ్లో॥ తుత్థం టఙ్కణసూతశుల్బతకిమం స్యాద్గన్ధకం తాలకమ్ ।

సర్వం ఖల్వతలే విమర్ద్య ఘుటికాం తత్కారవల్లీరసైః । గుఞ్జైకా ఘుటికా సుశర్కరయుతా సజ్జీరకేణాథవా । ఏకద్విత్రిచతుర్థశీతహారణ శ్శీతాఙ్కుశో నామతః ॥ 1 ॥

అ॥ శు॥ మైలతుత్తము, శు॥ వెలిగారము, శు॥ రసము, శు॥ కఫరి, శు॥ నాభి, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, వీనిని ఖల్వమందు కాకరరసముతో నొకఘడియ మర్దించి గురివిందగింజపరిమితికల మాత్రను పంచదారతోగాని జీలకఱ్ఱతోగాని సేవించిన యెడల ఏకాహికజ్వరము, ద్వ్యాహికజ్వరము, త్ర్యాహికజ్వరము, చాతుర్థికజ్వరము, శీతజ్వరము, ఇవి హరించును. ఇది శీతాంకుశమనెడి పేరుకలది.

రక్తపిత్తకులకుఠారరసము

శ్లో॥ శుద్ధపారదబలిప్రవాలకం హేమమాక్షికత్రపుర్భుజ జకమ్ । మారితం సకలమేతదుత్తమం భావనాం కురు పృథక్త్రివై స్త్రిధా ॥ 1 ॥ చన్దనస్య కమలస్య మాలతీకోరకస్య వృషపల్లవస్య చ । ధాన్యవీరణశతావరీద్రవైశ్శాల్మలీవటజటామృతస్య చ ॥ 2 ॥ రక్తపిత్తకులఖణ్డనాభిధో జాయతే రసవరోఽస్రపిత్తినామ్ । ప్రాణదో మధువృషద్రవైరయం సేవితస్తు వసుకృష్ణలైర్మితః । నాస్త్యనేన సమమత్ర భూతలే భేషజం కిమపి రక్తపిత్తినామ్ ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, పగడభస్మ, హేమమాక్షికభస్మ, వంగభస్మ, సీసభస్మ, వీనిని మంచిగంధకము, కమలములు, మాలతీపుష్పములు, అడ్డసరపుచిగుళ్లు, ధనియాలు, వట్టివేళ్లు, పిల్లిపీచర, బూరుగ, మర్రియూడలు, తిప్పతీగ, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిసారులు భావనచేయవలయును. రక్తపిత్తకులఖండనము(కుఠారము) అని చెప్పబడును. దీని నెనిమిదిమిరియాలపరిమితిగ తేనె, అడ్డసరపు రసము, వీనితో సేవించినయెడల నిది రక్తపిత్తవ్యాధికలవారలకు ప్రాణము నిచ్చును. రక్తపిత్తవ్యాధికలవారలకు దీనితో సమానమైన మందు భూతలమందు లేదు.

కృమికుఠారరసము

శ్లో॥ విశ్వం రామఠసైన్ధవాగ్నిమరిచం పథ్యా వచా గుగ్గులు ర్బోలం రాత్రివిడఙ్గకుష్ఠలశునం గన్ధః కుబేరాక్షకః । ఇన్ద్రోర్ద్రవ్యాభిత పలాశబీజఖదిరాజాజీకణాదీప్యకం । సౌవర్చం మధునా గుటీ కృమికుఠారాహ్వా హరేజ్జన్తురుక్ ॥ 1 ॥

అ॥ శుంఠి, శు॥ ఇంగువ, సైంధవలవణము, చిత్రమూలము, మిరియాలు, ఉసిరిపప్పు వస, శు॥ మహిసాక్షిగుగ్గులు, శు॥ బాలింతబోలు, పసుపు, వాయువిడంగములు, చెం

గల్వకోష్టు, వెల్లుల్లి, కచ్చూరములు, కలిగొట్టు, కొడిశపాలవిత్తులు, మోదుగవిత్తులు, చండ్రి, వాము, పిప్పళ్ళు, జీలకఱ్ఱ, సౌవర్చలవణము, వీనిని తేనెతో మాత్రిలు చేసి సేవించినయెడల, కృమివ్యాధులు నశించును. ఇది కృమికుఠారమని చెప్పబడును.

స్వర్ణవంగము (హేమసుందరరసము)

శ్లో॥ పారదం గన్ధకం వఙ్గం నవసారం చ తుల్యకమ్ । కన్యారసేన సంమర్ద్య వాలుకాయన్త్రయోగతః ॥1॥ పాచయేద్దినమేకం తు స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ । అనుపానవిశేషేణ సర్వమేహాన్వినాశయేత్ ॥2॥ మూత్రకృచ్ఛ్రం శుక్లమేహం ద్వివిధౌ ప్రదరౌ తథా। నాశయేత్పిత్తరోగాంశ్చ దాహం వై పాణిపాదయోః ॥3॥ ఆస్యపాకం చాఙ్గదాహం నేత్రదాహం తథైవ చ। హేమసున్దరనామాఽయం విష్ణునా నిర్మితః పురా॥4॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ వంగము, నవాసారము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కలుబందరసముతో నూరి వాలుకాయంత్రిమందు ఒకరోజు వండి సాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో సేవించిన యెడల సమస్తమేహములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, శుక్లమేహము, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము పైత్యవ్యాధులు, కాళ్లయందును చేతులయందును మంట, నోటిపూత, శరీరమందు, మంట, కండ్లయందు మంట, ఇవి హరించును, హేమసుందరరసమని చెప్పబడును. పూర్వమందు విష్ణువుచే చెప్పబడినది.

స్వర్ణవంగము (హేమసుందరరసము)

(ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ పారదాద్ద్విగుణం గన్ధం గన్ధసామ్యం తు వఙ్గకమ్। నవసారం సూతతుల్యం ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥1॥ కన్యారసేన సంమర్ద్య వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । గుఞ్జాత్రయం ప్రదాతవ్యం గుడూచీసత్వకేన చ ॥2॥ త్రిఫలాచూర్ణకేనాఽపి సర్వమేహాన్వినాశయేత్ । మూత్రకృచ్ఛ్రం శుష్కకాసం సోమరోగం చ దారుణమ్ ॥3॥ ఆస్యపాకం చాఙ్గదాహం నేత్రదాహం తథైవ చ। శుక్లమేహాంశ్చ శ్వాసం చ ప్రదరౌ శ్వేతరక్తకౌ। హేమసున్దరనామాఽయం విష్ణునా నిర్మితః పురా ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, శు॥ వంగము 2 భా, నవాసారము 1 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి కలుబందరసముతో మర్దించి వాలుకాయంత్రిమందు వండవలయును. దీనిని తిప్పసత్తుతో గాని, త్రిఫలాచూర్ణముతో గాని, మూడు

గురివిందగింజల పరిమితిగ నిచ్చినయెడల సమస్తమేహములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, పాడి దగ్గు, కఠినమైనసోమరోగము, నోటిపూత, శరీరతాపము, నేత్రములయందు మంట, శుక్లమేహము, శ్వాస, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, ఇవి హరించును. ఈ హేమ సుందరరసము పూర్వకాలమందు విష్ణువుచే చెప్పబడినది.

వంగరాజీయము

శ్లో॥ రసమేకం ద్వయం వఙ్గం వఙ్గసామ్యం తు గన్ధకమ్ । కుమార్యాస్స్వరసే మర్ద్యం దినమేకం విచక్షణః ॥ 1 ॥ పాచయేద్వాలుకాయన్త్రే దినమేకం క్రమాగ్నినా । తత ఉద్ధృత్య శీతం చ సేవ్యం తదనుపానతః ॥2॥ వింశతిం చ ప్రమేహాణాం నాశయేన్నాత్ర సంశయః । మూత్రాతిసారం కృచ్ఛ్రం చ గ్రహణీం పాదదాహకమ్ । మూత్రాఘాతం చాశ్మరీం చ హన్త్యత్ర న విచక్షణా ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ వంగము 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, ఇట్లు వీనిని కలబందరసముతో నొకరోజు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు నొకరోజు వండి చల్లారినపిదప తీయవలయును. దీనిని అనుపానభేదములతో సేవించినయెడల ఇరువది మేహములు, మూత్రమనేకసారులు వెడలుట, మూత్రకృచ్ఛ్రము, గ్రహణీరోగము, కాళ్ళమంటలు, మూత్రాఘాతము, అశ్మరి, ఇవి నిశ్చయముగ హరించును.

మేహవంగరాజీయము

శ్లో॥ రసమేకం త్రయం వఙ్గం వఙ్గసామ్యం తు గన్ధకమ్ । మర్దయేద్దినమేకం తు కుమార్యాస్స్వరసే బుధః ॥1॥ సంస్థాప్య గోలకం భాణ్డే రోధయేత్సుదృఢం ముఖమ్ । పాచయేద్వాలుకాయన్త్రే దినమేకం దృఢాగ్నినా ॥2॥ స్వాఙ్గశీతలమాదాయ సంపూజ్య ద్విజదేవతాః । పిప్పలీమధునా యుక్తం సర్వమేహేషు యోజయేత్ ॥3॥ క్షీరాన్నం యోజయేత్పథ్యం లవణామ్లవివర్జితమ్ । మేహవఙ్గేశ్వరో నామ సర్వమేహనికృన్తకః ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ వంగము 3 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, వీనిని కలబందరసముతో నొకరోజు మర్దించి కాచకుప్పెయందు పోసి కుండయందుంచి ఇసుకపోసి కుండయొక్క ముఖమును బాగుగమూసి (సంధిబంధనము చేసి) దృఢాగ్నిచే నొకరోజువండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. పిదప బ్రాహ్మణులను, దేవతలను, పూజించి పిప్పళ్ళచూర్ణము, తేనె, వీనితో సమస్తమేహములయందును నియ్యవల యును. క్షీరాన్నమును, ఉప్పు పులుపులేని ఆహారమును, ఇయ్యవలయును మేహవంగేశ్వరము (మేహవంగరాజీయము) అని చెప్పబడెను. సమస్తమేహములను హరించును.

రజతమేహవంగరాజీయము

శ్లో॥ రసమేకం ద్వయం వఙ్గం వఙ్గసామ్యం తు గన్ధకమ్ । రజతం త్వేకభాగం చ కన్యయా తు విమర్దయేత్ ॥ 1 ॥ వాలుకాయన్త్రకే పాచ్యం దినమేకం విచక్షణః । స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య నారికేలామ్బుమర్దితమ్ ॥2॥ వటకాన్కారయిత్వా తు ద్విగుఞ్జం భక్షయేత్సదా । సర్వ మేహాన్హరత్యేవ శుక్రవృద్ధిం చ కారయేత్ ॥3॥ శుక్రదోషం హరత్యేవ బుద్ధీన్ద్రియబలప్రదః । నానారోగప్రశమకస్సర్వమేహనికృన్తకః ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ వంగము 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, రజతము (వెండి) 1 భా, వీనిని కలుబందరసముతో మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు ఒక రోజు వండి స్వాంగశీతలమున తీసి కొబ్బరికాయనీటితో మర్దించి ఉప్పెలు కట్టవలయును. వీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల సమస్తమేహములును హరించును. శుక్రవృద్ధి కలుగును. శుక్రదోషములు నశించును. బుద్ధికిని, ఇంద్రియముల కును, బలము కలుగును. సమస్తరోగములును శమించును.

సువర్ణమేహవంగరాజీయము

శ్లో॥ స్వర్ణమేకం ద్వయం వఙ్గం స్వర్ణసామ్యం తు పారదమ్ । గన్ధకం తు ద్విభాగం చ కన్యయా చ విమర్దయేత్ ॥1॥ పాచయేద్వాలుకాయన్త్రే దినం సార్ధం భిషగ్వరైః । స్వాఙ్గశీతలమాదాయ గుఞ్జాద్వయప్రమాణకమ్ ॥2॥ సేవనీయం తథా హన్తి చాఙ్గదాహం చ కృచ్ఛ్రకమ్ । క్షయం క్షయకృతాన్వ్యాధీ౯ దౌర్బల్యం శ్వాసమేవ చ ॥3॥ ప్రమేహాన్వివిధాంశ్చైవ బహుమూత్రం తథైవ చ । వృష్యం రసాయనం చైవ బుద్ధీన్ద్రియబలప్రదమ్ ॥4॥

అ॥ సువర్ణము 1 భా, శు॥ వంగము 2 భా, శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వీనిని కలుబందరసముతో మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు ఒకటిన్నర రోజు వండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల శరీరతాపము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, క్షయ, క్షయవలనకలిగిన వ్యాధులు, దౌర్బల్యము, శ్వాస, సమస్తమైన ప్రమేహములు, బహుమూత్రము, ఇవి హరించును. ఇది వీర్యవృద్ధిని చేయును. రసాయనము. బుద్ధికిని, ఇంద్రియములకును బలము కలిగించును.

అమృతకళానిధిరసము

శ్లో॥ అమృతవరాటకమరిచైర్ద్విపఞ్చనవమాంశైః। ముద్గప్రమాణ

వటకో జ్వరపిత్తకఫాగ్నిమాన్ద్యహారీ ॥1॥

అ॥ శు॥ నాభి 2 భా, గవ్వలభస్మ 5 భా, మిరియాలు 9 భా, వీనిని పెసర గింజలంత మాత్రలు చేసి సేవించినయెడల జ్వరము, పైత్యము, కఫము, అగ్నిమాంద్యము, ఇవి నశించును.

రసరాట్

చ॥ దరదము గన్ధలోహపొడి ధాతురకప్పురముల్ రసంబునున్ । ధర వసువేదచన్ద్రహిమధామసుధాంశులగూర్చి నేర్పుమై । వరుసకుమారి సారమున నొప్పుగ నూరి శరావమందు సు । స్థిరముగనుంచి యగ్నినిడ శీఘ్రమె గన్ధము దగ్ధమయ్యెడున్ । మఱలకుమారిసారమున మర్దనమై రస రాట్టనందగున్ । వరకఫజాతులన్ ప్రబలవాయువులన్ దెగటార్చువేగమే॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ గంధకము 8 భా, లోహరాపొడి 4 భా, రససిందూరము 1 భా, రసకర్పూరము 1 భా, శు॥ పాదరసము 1 భా, వీనిని కలుబందరసముతో మర్దించి మూకుళ్ళయందుంచి అగ్ని వేయగ నందలి గంధకము కాలిపోవును.దానిని మఱల కలుబందరసముతో మర్దింపవలయును. ఇది రసరాట్టు అనబడును. కఫవ్యాధులను, వాతవ్యాధులను, వెంటనే నశింపజేయును.

అగ్నిముఖరసము

శ్లో॥ సూతం గన్ధం విషం తుల్యం మర్దయేదార్ద్రకద్రవైః । అశ్వత్థ చిఞ్చాపామార్గక్షారాః క్షారా చ టఙ్కణమ్ ॥1॥ జాతీఫలం లవఙ్గం చ త్రికటు త్రిఫలాం సమమ్ । శఙ్ఖక్షారం పఞ్చపలం హిఙ్గు జీరం ద్విభాగకమ్ ॥2॥ మర్దయేదమ్లయోగేన గుఞ్జామాత్రా వటీ శుభా । పాచనీ దీపనీ సద్యోఽజీర్ణశూలవిషూచికాః ॥3॥ హిక్కాం గుల్మం చోదరం చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః । రసేన్ద్రసంహితాయాం చ నామ్నా వహ్నిముఖో రసః ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము 1 పలము, శు॥ గంధకము 1 ప, శు॥ నాభి 1 ప, వీనిని అల్లపురసముతో మర్దించి యందు రావిక్షారము 1 ప, చింతక్షారము 1 ప, ఉత్తరేణిక్షారము 1 ప, యవక్షారము 1 ప, సంధ్యాక్షారము 1 ప, పొ॥ వెలిగారము 1 ప, జాజికాయలు 1 ప, లవంగములు 1 ప, త్రికటుకములు 1 ప, త్రిఫలములు 1 ప, శంఖభస్మ 5 ప, శు॥ ఇంగువ 2 ప, జీలకఱ్ఱ 2 ప, వీనిని కలిపి అమ్లవర్గద్రవ్యరసములతో మర్దించి గురివిందగింజలంత మాత్రలను చేయవలయును. ఇవి పచనశక్తిని, అగ్నిదీప్తిని, కలుగజేయును. అజీర్ణము, శూల, విషూచి, ఎక్కిళ్లు, గుల్మము, ఉదరము, వీనిని నిశ్చయముగ హరించును, ఇది రసేంద్రసంహితయందు వహ్నిముఖరసమని చెప్పబడినది.

హేమాభ్రికరససిందూరము (క్షయకు)

శ్లో॥ అభ్రికం రససిన్దూరమిశ్రితం హేమభస్మనా । సమభాగం ప్రయుఞ్జీత రసేనార్ద్రికజేన చ ॥ 1 ॥ క్షయం చ క్షయపాణ్డుం చ క్షయ కాసం చ కుష్ఠకమ్ । జయేన్మణ్డలపర్యన్తే పూర్వకర్మ విపాకకృత్ ॥ 2 ॥

అ॥ అభ్రకభస్మ, రససిందూరము, సువర్ణభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ కలిపి అల్లపురసముతో సేవించినయెడల క్షయ, క్షయవలనకలిగిన పాండువు, క్షయకాస, కుష్ఠము, ఇవి యొకమండలమునకు హరించును. పూర్వకర్మ విపాకమునొందును.

శంఖోదరరసము

శ్లో॥ శఙ్ఖభస్మ చతుష్కర్షం కర్షైకమహిఫేనకమ్ । జాతీఫలం టఙ్కణాం చ పృథక్కర్షం వినిక్షిపేత్ ॥ 1 ॥ అతిసూక్ష్మం మర్దయేచ్చ నవనీతేన గుఞ్జకః । రసః శఙ్ఖోదరో నామ సర్వాతీసారనాశకః ॥ 2 ॥

అ॥ శంఖభస్మ 4 కర్షములు, శు॥ నల్లమందు 1 క, జాజికాయలు 1 క, పొ॥ వెలిగారము 1 క, వీనిని మిక్కిలిమెత్తగ నూరవలయును. ఇది శంఖోదరరసమని చెప్పబడును. దీనిని వెన్నతోకూడ ఒక గురివిందగింజ పరిమితిగ నిచ్చినయెడల సమస్తమైన అతిసారములును నశించును.

వంగేశ్వరరసము (లఘు)

శ్లో॥ వఙ్గం కాన్తం చ గగనం హేమపుష్పం సమాంశకమ్ । కుమారీరసకే భావ్యం సప్తవారం భిషగ్వరైః ॥ 1 ॥ ఏష వఙ్గేశ్వరో నామ ప్రమేహాన్వింశతిం జయేత్ । మూత్రకృచ్ఛ్రం సోమరోగం పాణ్డురోగం మహాశ్మరీమ్ । రసాయనేషు శ్రేష్ఠోఽయం నాగార్జునవినిర్మితః ॥ 2 ॥

అ॥ వంగభస్మ, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, నేలతంగేడుపువ్వులచూర్ణము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కలబందరసముతో నేడుసారులు భావనచేయవలయును. ఇది వంగేశ్వరరసమని చెప్పబడును. దీని సేవనచే వింశతిప్రమేహములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, సోమరోగము, పాండురోగము, అశ్మరి, ఇవి హరించును. ఇది రసాయనములలో శ్రేష్ఠమైనది. నాగార్జునునిచే చెప్పబడినది.

వంగేశ్వరరసము

శ్లో॥ రసం వఙ్గం సమం కృత్వా చతుర్భాగం చ గన్ధకమ్।కుమారీ రససంయుక్తం దినమేకం విమర్దయేత్ ॥ 1 ॥ మన్దమధ్యమతీవ్రాగ్నౌ

వాలుకాయన్త్రగం పచేత్ । అశ్వగన్ధామృతాసారో మోచారస శతావరీ ॥ 2 ॥ గోక్షురాంధాత్రీకూష్మాణ్డాః వారాహీపత్రకం కణా । త్రిఫలామర్కటీముస్తా యష్టి చైతాన్విచూర్ణయేత్ ॥ 3 ॥ సర్వసామ్య సితాయుక్తాం చూర్ణకర్షరసంయుతామ్। గుఞ్జాచతుష్టయాం మాత్రాం గోక్షీరమనుపానతః ॥4॥ ప్రాతరుత్థాయ సేవేత లవణామ్లాం చ వర్జయేత్ । బహుమూత్రం మూత్రకృచ్ఛ్రం రక్తార్శశ్చ ప్రమేహకమ్ ॥ 5 ॥ మధుమేహం నష్టశుక్రం నష్టలిఙ్గం చ నాశయేత్ । సర్వమేహప్రశమకో వఙ్గేశ్వర ఇతి స్మృతః ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ వంగము 1 భా, శు॥ గంధకము 4 భా, వీనిని కలబందరసముతో నొకరోజు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు మందమధ్యమతీవ్రాగ్నులచే వండవలయును. పెన్నేరు, తిప్పసత్తు, బూరుగబంక, పిల్లిపీచర, పల్లేరు, నేలయుసిరిక, బూడిదగుమ్మడికాయ, నేలతాడి, ఆకుపత్రి, పిప్పళ్లు, త్రిఫలములు, దూలగొండివిత్తులు, తుంగగడ్డలు, అతిమధురము, వీనిని సమభాగములుగను పంచదారను వీనికన్నిటికిని సమానముగను గ్రహించి చూర్ణము చేయవలయును. అర్ధకర్ష పరిమితిగల యీ చూర్ణముతో నాలుగుగురివిందగింజల పరిమితిగా నా యౌషధమును కలిపి ఉదయమున లేచి సేవించి వెంటనే ఆవుపాలను త్రాగవలయును. ఉప్పును, పులుపును, విసర్జింపవలయును. ఇట్లు చేసినయెడల బహుమూత్రము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, రక్తార్శస్సు, ప్రమేహము, మధుమేహము, శుక్రము తగ్గుట, లింగముక్షీణించుట, సమస్తమేహములు, ఇవి నశించును. వంగేశ్వరరసమని చెప్పబడును.

బృహద్వంగేశ్వరరసము

శ్లో॥ రసం గన్ధం మృతం లోహం మృతం రౌప్యం చ ఖర్పరమ్ । మృతాభ్రకం మృతం తామ్రం సర్వతుల్యం చ వఙ్గకమ్ ॥ 1 ॥ పుటేద్గజపుటేనైవ స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ । రక్తికాద్వయమానేన మధునా సేవయేన్నరః ॥ 2 ॥ నిశాచూర్ణం క్షౌద్రయుతం పిబేద్ధాత్రీరసం హ్యను । బృహద్వఙ్గేశ్వరో నామ మహాదేవప్రకాశితః ॥ 3 ॥ ప్రమేహాన్వింశతిం హన్తి చామదోషం విషూచికామ్ । విషమజ్వరగుల్మార్శోమూత్రాఘాతాశ్మరీ సారపిత్తజిత్ । వీర్యవృద్ధికరో హ్యేష సోమరోగనిబర్హణః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, వెండిభస్మ 1 భా, శు॥ కపరి 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 7 భా, వీనిని నూరి గజపుటమువేసి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని రెండురక్తికల పరిమితిగ తేనెతో పుచ్చుకొని, వెంటనే పసుపుచూర్ణమును తేనెతో పుచ్చుకొని

ఉసిరికపండ్లరసమును తొ్రిగవలయును. ఇది బృహద్వంగేశ్వరమని చెప్పబడును. మహా దేవునిచే చెప్పబడినది. వింశతిప్రమేహములు, ఆమదోషము, విషూచి, విషమజ్వరము, గుల్మము, అర్శస్సు, అతిమూత్రము, పిత్తవ్యాధులు, వీనిని నశింపజేయును. వీర్యవృద్ధిని చేయును. సోమరోగమును నశింపజేయును.

మహావంగేశ్వరరసము

శ్లో॥ వఙ్గభస్మ రసం గన్ధం రౌప్యం కర్పూరమభ్రకమ్ । కర్షం కర్షం సూతపాదే గృహీత్వా హేమమౌక్తికే ॥ 1 ॥ కేశరాజరసై ర్భావ్యం గుఞ్జాద్వయప్రమాణతః । ప్రమేహాన్వింశతిం చైవ సాధ్యా సాధ్యమథాపి వా ॥ 2 ॥ మూత్రకృచ్ఛ్రం తథా పాణ్డుం ధాతుస్థం చ జ్వరం జయేత్ । హాలీమకం రక్తపిత్తం వాతపిత్తకఫోద్భవాన్ ॥3॥ గృహణీమామదోషం చ మన్దాగ్నిత్వమరోచకమ్ । బహుమూత్రం బహువిధం ప్రదరౌ శ్వేతరక్తకౌ ॥4॥ ఏతాన్సర్వాన్నిహన్త్యాశు వృక్షమిన్ద్రాశనిర్యథా।ఓజస్తేజస్కరో నిత్యం స్త్రీషు సమ్యక్ వృషాయతే ॥ 5 ॥ బలవర్ణకరో వృష్యః శుక్లసంస్తమ్భకః పరమ్।ఛాగం వా యది వా గవ్యం పయో వా దధి నిర్మలమ్ ॥ 6 ॥ అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం బుద్ధ్వా దోషగతీర్భిషక్ । దద్యాచ్చ బాలే ప్రౌఢే చ సేవనార్థం రసాయనమ్ । మహావఙ్గేశ్వరో నామ సోమరోగం నిహన్తి చ ॥7॥

అ॥ వంగభస్మ 1 కర్షము, శు॥ రసము 1 క, శు॥ గంధకము 1 క, వెండిభస్మ 1 క, పచ్చకర్పూరము 1 క, అభ్రకభస్మ 1 క,బంగారపుభస్మ ¼ క, ముత్యభస్మ ¼క, వీనిని గుంటగలగరరసముతో భావనచేయవలయును. దీనిని రెండు గురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల నిది వింశతిప్రమేహములు, సాధ్యమైనట్టిగాని అసాధ్యమైనట్టిగాని మూత్రకృచ్ఛ్రము, పాండువు, ధాతుగతజ్వరము, హాలీమకము, రక్తపిత్తము, వాతపిత్తకఫములవలనకలిగిన వ్యాధులు, గ్రహణీరోగము, ఆమదోషము, అగ్నిమాంద్యము, అరోచకము, బహుమూత్రము, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, వీనిని పిడుగు వృక్షమునువలె నశింపజేయును. ఓజస్సును, తేజస్సును చేయును. స్త్రీల నెల్లప్పుడు వృషభమువలె రమించునట్లుచేయును. బలమును, శరీరకాంతిని, వీర్యవృద్ధిని, శుక్రస్తంభనమును చేయును. ఈ యౌషధమును సేవించినవెంటనే మేకపాలనుగాని ఆవుపాలను గాని మేకపెరుగునుగాని ఆవుపెరుగునుగాని దోషగతులను తెలిసికొని అనుపానముగ నియ్యవలయును. దీనిని బాలురకును, యౌవనవంతులకును, ఇయ్యవచ్చును. రసాయనము. మహావంగేశ్వరరసమని చెప్పబడును. సోమరోగమును నశింపజేయును.

విష్ణుచక్రరసము

శ్లో॥ కాన్తభస్మ చతుర్భాగం తీక్ష్ణం లోహం త్రిభాగకమ్। తత్సమం గిరిజం చైవ సౌభాగ్యం చ ద్విభాగకమ్ ॥ 1 ॥ తాలం మనశ్శిలాం చైవ ప్రత్యేకం వేదభాగకమ్ । శిలాం వైక్రాన్తమభ్రం చ స్వర్ణం రజతమాక్షికౌ ॥2॥ ప్రత్యేకం తు ద్విభాగం చ నాగవఙ్గే వరాటకమ్ । శుక్తిం ప్రవాలం శఙ్ఖం చ ప్రత్యేకం పఞ్చభాగకమ్ ॥ 3 ॥ తామ్రభస్మ చతుర్భాగం సర్వతుల్యం చ పారదమ్ । తత్సమం గన్ధకం చైవ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥4॥ మాసమేకం తథా కుర్యాత్కార్పాసరసమర్దనమ్ । వాలుకాయన్త్రకే క్షిప్త్వా పాచయేత్సప్తరాత్రకమ్॥5॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య దేయం గుఞ్జాప్రమాణతః । క్షయాదికాన్సర్వరోగాన్వాతవ్యాధీంశ్చ నాశయేత్ ॥ 6 ॥ కఫవ్యాధీనశేషాంశ్చ సంనిపాతాంస్త్రయోదశ । జ్వరాంశ్చ వివిధాన్హన్తి నాత్ర కార్యా విచక్షణా । విష్ణుచక్రరసో నామ బ్రహ్మణా నిర్మితః పురా ॥ 7 ॥

అ॥ కాంతభస్మ, 4 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 3 భా, శిలాజతు 3 భా, శు॥ టంకణము 2 భా, శు॥ తాళకము 4 భా, శు॥ మణిశిల 4 భా, శు॥ గౌరీపాషాణము 2 భా, వైక్రాంతభస్మ 2 భా, అభ్రకభస్మ 2 భా, సువర్ణభస్మ 2 భా, వెండిభస్మ 2 భా, హేమమాక్షికభస్మ 2 భా, సీసభస్మ 5 భా, వంగభస్మ 5 భా, గవ్వలభస్మ 5 భా, ముత్యపుచిప్పలభస్మ 5 భా, పగడభస్మ 5 భా, శంఖభస్మ 5 భా, తామ్రభస్మ, 4 భా, శు॥ పాదరసము 66 భా, శు॥ గంధకము 66 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి ప్రత్తివేళ్ళరసముతో నొకమాసము మర్దించి వాలుకాయంత్రమందుంచి యేడురోజులు వండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని ఒకగురివిందగింజపరిమితిగ నిచ్చినయెడల క్షయమొదలగు సమస్తవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, సమస్తమైన శ్లేష్మవ్యాధులు, పదుమూండు సంనిపాతములు, సమస్తజ్వరములు, ఇవి నిశ్చయముగ హరించును. ఇది విష్ణుచక్రరసమని చెప్పబడును. పూర్వకాలమందు బ్రహ్మచే చెప్పబడినది.

మహావిష్ణుచక్రరసము

శ్లో॥ పారదం గన్ధకం చైవ తుత్థం చైవ మనశ్శిలామ్ । తాలకద్వితయం చైవ స్వర్ణభస్మ సమాంశకమ్ ॥ 1 ॥ ఏతైస్సర్వైస్సమం చైవ నాగభస్మ వినిక్షిపేత్ । ఏతైస్సర్వైస్సమం చైవ వత్సనాభం వినిక్షిపేత్ ॥ 2॥ ఏతైస్సర్వైస్సమం చైవ గరలం చ వినిక్షిపేత్ । ఏతై

స్సర్వైస్సమం చైవ హ్యుల్లిపాషాణకం క్షిపేత్ ॥3॥ సర్వం ఖల్వే వినిక్షిప్య వహ్నిమూలరసేన చ । కటుత్రయకషాయేణ మూార్ద్రకజహారసైః ॥4॥ ప్రత్యేకేన త్రిదివసం దృఢం సంమర్దయ్య కారయేత్ ॥ గులికాః ఛాయయా శుష్కాః వంశనాళే వినిక్షిపేత్ ॥5॥ శాలిబీజప్రమాణేన హ్యానుపాన విశేషతః । ఘోరాణి సంనిపాతాని త్రయోదశ హరేచ్ఛ వై ॥ 6 ॥ కఫజాన్వివిధాః వ్యాధీన్వాతవ్యాధీం స్తథైవ చ । సఞ్జీవనీవ సంరక్షే దస్యకాలప్రయోగతః ॥7॥ నాతః పరతరః కశ్చిదస్తి శీతలనాశకః । విష్ణుచక్రమితి ఖ్యాతో లక్ష్మీనాథప్రకల్పితః ॥8॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా॥ శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ మైలతుత్థము 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ పిండతాళకము (అరిదళము) 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 7 భా, శు॥ నాభి 14 భా, గరళము 28 భా, శు॥ ఉల్లి పాషాణము 56 భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి ఖల్వమందుంచి చిత్రమూలము, త్రికటుక ములు, చాగ, అల్లము, దూలగొండి, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసి రోజులు దృఢముగ మర్దించి కుప్పెలు కట్టి నీడనుఎండించి వెదురుగొట్టమం దుంచవల యును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో నొక వడ్లగింజపరిమితిగ నిచ్చినయెడల ఘోరమైన పదుమూడు సన్నిపాతములు, సమస్తమైన శ్లేష్మవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, ఇవి నశిం చును. ప్రాణావసానకాలమందు నిచ్చినయెడల సంజీవనివలె జీవింపజేయును. శీతలమును తగ్గించి వెంటనే వేడి చేయుటకు దీనికంటె శ్రేష్ఠమైన మందు వేరొకటిలేదు. ఇది విష్ణుచక్రరసమని ప్రసిద్ధమైనది. లక్ష్మీనాథునిచే చెప్పబడినది.

అగ్నికుమారరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం రసగన్ధా చ సమభాగం త్రయం విషమ్ । కపర్ద శఙ్ఖా త్రినవా వసుభాగం మరీచకమ్ ॥1॥ దినం జమ్బామ్బునా పిష్టం భవేదగ్నికుమారకః । విషూచీశూలవాతాదివహ్నిమాన్ద్యే ద్విగుఞ్జకః । అజీర్ణే సంగ్రహణ్యాం చ ప్రయోజ్యోఽయం నిజౌషధైః ॥2॥

అ॥ శు॥ టంకణము 1 భా, శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ నాభి 3 భా, గవ్వలభస్మ 3 భా, శంఖభస్మ 9 భా, మిరియాలచూర్ణము 8 భా, వీనిని నిమ్మకాయరసముతో నొకరోజు మర్దించినచో నగ్నికుమార మగును. విషూచి, శూల, వాతవ్యాధులు, అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, సంగ్రహగ్రహణి, వీనియందు దీనిని తగినయనుపానములతో రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ నియ్యవలయును.

అగ్నికుమారరసము

శ్లో॥ రసశ్చ గన్ధోపి చ టఙ్కణామ్లస్సమం విషం యోజ్యమతస్త్రిభాగమ్। కపర్దశఙ్ఖావపి నేత్రభాగా మరీచకం చాష్టగుణం విమర్ద్య ॥1॥ సుపక్వజమ్బీరరసేన ఖల్వే సిద్ధో భవత్యగ్నికుమారకోఽయమ్ । అజీర్ణవాతం గుదగుల్మవాతం విషూచికాద్యం వినిహన్తి సద్యః ॥2॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, శు॥ నాభి 3 భా, గవ్వలభస్మ 3 భా, శంఖభస్మ, 3 భా, మిరియాలచూర్ణము 8 భా, వీనిని ఖల్వమందు నిమ్మకాయలరసముతో మర్దించినయెడల అగ్నికుమారమగును. ఇది అజీర్ణము, వాతము, గుదవాతము, గుల్మవాతము, విషూచి మొదలగువ్యాధులు, వీనిని వెంటనే హరించును.

అగ్నికుమారరసము

శ్లో॥ మరిచోగ్రాకుష్ఠముస్తాస్సర్వ్వేరేవ సమం విషమ్ । పేషయేదార్ద్రకేనైవ వటికా రక్తికామితా ॥2॥ ఆమజ్వరే ప్రథమతః శుణ్ఠ్యా చ మధుపిష్టయా। ఆర్ద్రకస్వరసేనాపి నిర్గుణ్డ్యాశ్చ కఫజ్వరే ॥2॥ పీనసే చ ప్రతిశ్యాయే మరీచస్య చ వారిణా । అగ్నిమాన్ద్యే లవఙ్గేన శోఫే చ దశమూలకైః ॥3॥ గ్రహణ్యాం సహ శుణ్ఠ్యా చాతిసారే దశమూలకైః। సామే చ ధాన్యశుణ్ఠీభ్యాం పక్వే సమధుకౌటజైః ॥4॥ సంనిపాతజ్వరారమ్భే పిప్పల్యార్ద్రకవారిణా । కణ్టకార్య్యా రసైః కాసే శ్వాసే వాసారసేన చ ॥5॥ పీత్వా వటీద్వయం రోగీ స్వాస్థ్యం సముపగచ్ఛతి। సర్వేష్వేవ చ రోగేషు చామదోషప్రశాన్తయే । అగ్నివృద్ధికరో నామ్నా విఖ్యాతోఽగ్నికుమారకః ॥6॥

అ॥ మిరియాలు 1 భా, వస 1 భా, చెంగల్వకోష్టు 1 భా, తుంగగడ్డలు 1 భా, శు॥ నాభి 4 భా, వీనిని అల్లపురసముతో నూరి రక్తికపరిమితిగల మాత్రలను జేయవలయును. వీనిని ఆమజ్వరముయొక్క ప్రారంభమందు తేనెతో నరగదీయబడిన శుంఠితోడను లేక అల్లపురసముతోడను, కఫజ్వరమందు వావిలాకురసముతోడను, పీనసయందును జలుబునందును మిరియాలరసముతోడను, అగ్నిమాంద్యమందు లవంగకషాయముతోడను, నంజునందు దశమూలకషాయముతోడను, గ్రహణీవ్యాధియందు శుంఠిరసముతోడను, అతీసారమందు దశమూలకషాయముతోడను, ఆమాతీసారమందు ధనియాలు శుంఠి వీనియొక్క రసముతోడను, పక్వాతిసారమందు తేనెతోకూడిన కొడిశెపాలకషాయముతోడను, సంనిపాతజ్వరారంభమందు పిప్పళ్ళు అల్లము వీనియొక్క రసము

తోడను, దగ్గునందు వాకుడురసముతోడను, శ్వాసయందు అడ్డసరపురసముతోడను, రెండుమాత్రలు చొప్పున పుచ్చుకొనినయెడల ఆయావ్యాధులయందు స్వాస్థ్యము కలుగును. సమస్తవ్యాధులయందును ఆమదోషమును శాంతింపజేయును. అగ్నివృద్ధిని చేయును. అగ్నికుమారరసమనెడి పేరుతో ప్రసిద్ధమైనది.

లఘుసూర్యావర్తి

శ్లో॥ మృతాభ్రం మాక్షికం చైవ హేమకార్పాసబీజకమ్ । కాకబిమ్బ్యాశ్చ బీజాని గుడూచీసత్వమేవ చ ॥ 1 ॥ టఙ్కణం మౌక్తికం చైవ గీర్వాణకుసుమం తథా । హిఙ్గులం సర్వతుల్యం స్యాజ్జమ్బీరేణ విమర్దయేత్ ॥ 2 ॥ దాడిమార్ద్రకరసైశ్చాపి భావయేత్సప్తవారకమ్ । గుఞ్జామాత్రప్రమాణేన హ్యనుపానవిశేషతః ॥ 3 ॥ సర్వపిత్తగదధ్వంసీ వాతపిత్తగదాపహః । ఛర్దిహిక్కాహరశ్చైవ గ్రహణీదోషకం జయేత్ ॥4॥ మన్దాగ్నిమమ్లపిత్తం చ కాసం శ్వాసమరోచకమ్ । సూర్యావర్తిరసో నామ హ్యశ్వినీదేవనిర్మితః ॥5॥

అ॥ అభ్రకభస్మ 1 భా, హేమమాక్షికభస్మ 1 భా, పమిడిపత్తిగింజలలోని పప్పు 1 భా, కాకిదొండవిత్తులలోని పప్పు 1 భా, తిప్పసత్తు 1 భా, పా॥ వెలిగారము 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, లవంగాలచూర్ణము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 8 భా, వీనిని నిమ్మపండ్లు, దాక్షపండ్లు, అల్లము, వీనిరసములతో ఏడురోజులు మర్దనము, భావనను చేయవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో నొకగురివిందగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల సమస్తపైత్యవ్యాధులు, వాతపైత్యవ్యాధులు, వాంతులు, ఎక్కిళ్లు, గ్రహణీరోగము, అగ్నిమాంద్యము, అమ్లపిత్తము, దగ్గు, వగర్పు, అరోచకము, ఇవి హరించును. ఇది సూర్యావర్తిరసమని చెప్పబడును. అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడినది.

లఘుసూర్యావర్తి (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ మౌక్తికం మాక్షికం చైవ టఙ్కణం చోగ్రగన్ధకమ్ । హేమకార్పాసబీజం చ కాకబిమ్బ్యుద్భమాషజమ్ ॥1॥ పృథక్పృథక్పతుర్భాగం ద్వాదశామృతసత్వకమ్ । తత్సమం శుద్ధదరదం జమ్బీరార్ద్రాభ్యాం విమర్దయేత్ ॥2॥ మన్దాగ్నిం ఛర్దిరోగం చ శ్వాసం కాసమరోచకమ్ । హిక్కాం చ మూత్రకృచ్ఛ్రం చ గ్రహణీమమ్లపిత్తకమ్ ॥3॥ సర్వపిత్తగదాన్హన్తి వాతపిత్తగదాపహః । సూర్యావర్తిరసో నామ చేశ్వరేణ సుభాషితః ॥4॥

అ॥ ముత్యభస్మ 4 భా, హేమమాక్షికభస్మ 4 భా, పా॥ టంకణము 4 భా, వస 4 భా, పమిడిపత్తిగింజలలోని పప్పు 4 భా, కాకిదొండవిత్తులలోని పప్పు 4 భా, తిప్పసత్తు 12 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 12 భా, వీనిని నిమ్మకాయలు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో మర్దింపవలయును. దీనిని సేవించినయెడల అగ్నిమాంద్యము, వాంతులు, శ్వాస, కాస, అరోచకము, ఎక్కిళ్లు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, గ్రహణీరోగము, అమ్లపిత్తము, సమస్తమైన పైత్యవ్యాధులు, వాతపైత్యవ్యాధులు, ఇవి నశించును, సూర్యావర్తిరసమని చెప్పబడును. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

సువర్ణసూర్యావర్తి

శ్లో॥ ఏకభాగం జాతరూపం తదర్ధాం మృగనాభికామ్ । త్రిభాగం టఙ్కణం చైవ త్రిభాగం నాగకేసరమ్ ॥1॥ లవఙ్గం చ చతుర్భాగం శుణ్ఠీం వై పఞ్చభాగికామ్। ఏలాం తథా వై షడ్భాగాం హ్యమృతాసత్వమేవ చ ॥2॥ సప్తభాగం తథా శుద్ధం హిఙ్గులం సప్తభాగకమ్ । లవఙ్గార్ద్రగసేనాపి మర్దయేదష్టవాసరమ్ ॥ 3 ॥ మాషమాత్రప్రయోగేణ హ్యనుపానవిశేషతః । పఞ్చహిక్కాస్తథా ఛర్దిం శ్వాసం కాసమరోచకమ్ ॥4॥ సమస్తాన్ పైత్తికాన్ రోగాన్ జీర్ణజ్వరమజీర్ణకమ్ । ఆస్యపాకం కణ్ఠదాహం హృద్రోగం పాణ్డుకామలే ॥5॥ ఉన్మాదం మూర్ఛరోగం చ హ్యపస్మారం జ్వరం తథా । మూత్రకృచ్ఛ్రం ప్రమేహాంశ్చ శుక్లమేహం తథాఽశ్మరీమ్ ॥6॥ గ్రహణీం శూలతృష్ణే చ దాహం వై కరపాదయోః । నాశయేన్నాత్ర సందేహో వృష్యశ్చైవ రసాయనమ్ ॥7॥ పుష్ట్యాయుఃకాన్తిజనకో హ్యశ్వినీదేవనిర్మితః । సూర్యావర్తిరసో నామ మహాకనకపూర్వకః । నాతః పరతరః శ్రేష్ఠోవిద్యతే పిత్తనాశకః ॥8॥

అ॥ బంగారుభస్మ 1 భా, కస్తూరి ½ భా, శు॥ టంకణము 3 భా, నాగకేసరములు 3 భా, లవంగములు 4 భా, శుంఠి 5 భా, ఏలకులు 6 భా, తిప్పసత్తు 7 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 7 భా, వీనిని లవంగములు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో నెనిమిది దినములు మర్దింపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో మాషపరిమితిగ నిచ్చినయెడల అయిదువిధములైన ఎక్కిళ్లు, వాంతి, ఆయాసము, దగ్గు, అరోచకము, సమస్తమైన పైత్యవ్యాధులు, జీర్ణజ్వరము, అజీర్ణము, నోటిపూత, కంఠమండుమంట, హృదయవ్యాధి, పాండువు, కామిర్లు, ఉన్మాదము, మూర్ఛరోగము, అపస్మారము, జ్వరము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, ప్రమేహములు, వీర్యనష్టము, అశ్మరి, గ్రహణీరోగము, శూల, దప్పిక, కాళ్లయందును చేతులయందును మంట, ఇవి నిశ్చయముగ నశించును. ఇది వీర్యవృద్ధిని చేయును. ముసలితనమును వ్యాధులను పోగొట్టును. శరీరపుష్టిని, ఆయురభివృద్ధిని,

శరీరకాంతిని, కలిగించును. మహాసువర్ణసూర్యావర్తియని చెప్పబడును. పైత్యమును నశింపజేయుటకు దీనికంటె శ్రేష్ఠమైనది వేరొకటి లేదు.

మహాసువర్ణసూర్యావర్తి (వంటయోగము)

సీ॥ హేమభస్మమొకండు హేమమాక్షికమును కాంతమభ్రకము వైక్రాంత పవడ। భస్మముల్ మౌక్తికభస్మ వంగంబు టంకణభస్మ పరిశుద్ధగంధకంబు । రౌహిమశృంగంబు రససిందురంబును వెండిభస్మయు పాళ్లు రెండుగాను । పచ్చవరాటకభస్మంబు నాలుగు నాగసిందూరంబు నాల్గుపాళ్లు । ఇంగిలీకపుపాళ్లు నింపుగా పదునారు నిమ్మదాడిమఫలనీరములను। నారంగ పులిచింత సారంపు వారి నామలకమాదీఫలసలిలములను। దబ్బకాయలనీట నిబ్బరంబుగ నూరి తగినట్టి తామ్రపాత్రిమున మందు। మాత్రిలుగాఁజేసి మఱి వాలుకంబున నాల్గుజాములువండినయముగాను। తులితమౌ తిప్పసత్తును కాకిదొండవిత్తులు పైడిపత్తివిత్తులును దంచి । ఔషధంబుకు సరియౌనట్లుగాఁజూచి తొల్లిటిరసములతోడ నేడు।దివసంబులును నూరి దిటవుగా నందున మృగనాభిశశిఖండములను జేర్చి । కుంకుమంబును గల్పి కుప్పెల నమఱిచి రేపుమాపును గుంజరీతి గ్రోల । పైత్యకామిలములు పైత్యహృద్రోగముల్ పరిణామశూలల బారద్రోలు। పండతల్ మూర్ఛలు కందువుల్ రుధిరముల్ పైత్యదద్దురముల బాయజేయు । మేహముల్ దుస్తరదాహముల్ కరపాదదాహముల్ వహ్నులఁ దరిమివైచు । పైత్యకాకలు మహాపైత్యపైత్యపస్మారగదముల కృమిశూల। గదలడంచు । పైత్యవాతములను పైత్యమేహంబుల పైత్యహిక్కల నెల్ల భస్మజేయు । మందాగ్నులను ఘోరమారుతమరిశస్సు పిచ్చులున్మాదముల్ బెజికివైచు । మూత్రకృచ్ఛ్రిలు బహుమూత్రముల్ కుష్ఠలు శోఫలు పాండువుల్ శూలలార్చు।జ్వరములు సన్నులు శ్వాసకాసంబులు శ్లేష్మముల్ గ్రహణుల చెండివైచు। వీర్యవృద్ధియొనర్చు నవార్యమైన। వంధ్యతలమాన్పు నశ్మరుల్ వదలఁజేయు । నరుచులనుగూల్చు శోఫల నార్చివైచు । మహిత కనకసూర్యావర్తి మహిని వెలయు॥

అ॥ బంగారుభస్మ 1 భా, హేమమాక్షికభస్మ 2 భా, కాంతభస్మ 2 భా, అభ్రికభస్మ 2 భా, వైక్రాంతభస్మ 2 భా, పగడభస్మ 2 భా, ముత్యభస్మ 2 భా, వంగ

భస్మ 2 భా, టంకణభస్మ 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, దుప్పికొమ్ముభస్మ 2 భా, రససిందూరము 2 భా, వెండిభస్మ 2 భా, పచ్చగవ్వలభస్మ 4 భా, నాగసిందూరము 4 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 16 భా, వీనిని నిమ్మకాయలు, దానిమ్మకాయలు, నారింజపండ్లు, పులిచింత, ఉసిరికపండ్లు, మాదీఫలములు, దబ్బకాయలు, వీనియొక్కరసములతో నూరి రాగిపాత్రియందు మాత్రిలుచేసి వాలుకాయంత్రిమందు నాలుగుజాములు వండి తీయవలయును. పిదప తిప్పసత్తు, కాకిదొండవిత్తనములలోనిపప్పు, పమిడిపత్తివిత్తనముల లోని పప్పు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రిహించి మెత్తగ దంచి పూర్వపుమందుతో సమానముగ తూచి దానితో కలిపి మొదటివియగు నిమ్మ మొదలగువానియొక్క రసములతో నేడురోజులు నూరి యందు కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము, కుంకుమపువ్వు, వీనిని కలిపి కుప్పెలను చేయవలయును. దీనిని ఉదయమందును, సాయంకాలమందును, గురివిందగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల పైత్యకామిర్లు, పైత్యహృద్రోగములు, పరిణామశూలలు, నపుంసకత్వము, మూర్ఛలు, కందుట, రక్తవ్యాధులు, పైత్యదద్దుర్లు, మేహములు, మంటలు, కాళ్ళయందును చేతులయందును మంటలు, పైత్యకాకిలు, మహాపైత్యములు, పైత్యములు, అపస్మారములు, కృమిశూలలు, పైత్యవాతములు, పైత్యమేహములు, పైత్యహిక్కలు, అగ్నిమాంద్యము, వాతవ్యాధులు, అర్శస్సు, పిచ్చులు, ఉన్మాదములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, బహుమూత్రము, కుష్ఠములు, నంజులు, పాండువులు,శూలలు, జ్వరములు, సంనిపాతములు, ఆయాసములు, దగ్గులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, గ్రహణులు, ఇవి నశించును. ఇది వీర్యవృద్ధిని చేయును. వంధ్యతలు, అశ్మరులు, అరుచులు, శోఫలు, వీనిని హరించును. మహాసువర్ణసూర్యావర్తి యనబడును.

హుతాశనరసము

శ్లో॥ ఏకం చ దిగ్ద్వాదశభాగమానం యోజ్యం విషం టఙ్కణమూషణం చ । హుతాశనో నామ హుతాశనస్య కరోతి వృద్ధిం కఫవాతహన్తా॥

అ॥ శు॥ నాభి 1 భా, శు॥ టంకణము 8 భా, మిరియాలచూర్ణము 12 భా, వీనిని గ్రిహింప (ఉదకముతో నూర) వలయును. ఇది హుతాశనరస మనబడును. జాఠరాగ్ని వృద్ధిని చేయును. కఫవ్యాధులను, వాతవ్యాధులను, హరించును.

హుతాశనరసము

శ్లో॥ గన్ధేశటఙ్కాం శ్చైకైకాన్విషమత్ర త్రిభాగకమ్। అష్టభాగం మరీచం చ జమ్బాభిర్మర్దయేద్దినమ్॥ తద్వటీం ముద్గమానేన కృత్వా ఽఽర్ద్రేణ ప్రయోజయేత్ । శూలారోచక గుల్మేషు విషూచ్యాం వహ్నిమాన్ద్యకే । అజీర్ణే సంనిపాతాద్యా శైత్యరోగే శిరోగదే ॥2॥

అ॥ శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ రసము 1 భా, టంకణము 1 భా,

శు॥ నాభి 8 భా, మిరియాలు 8 భా, వీనిని నిమ్మకాయల రసముతో నొకనాజు మర్దించి పెసరగింజలంతి మాత్రలు చేయవలయును. వీనిని అల్లపురసముతో శూల, అరోచకము, గుల్మము, విషూచి, అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, సన్నిపాతము మొదలగువ్యాధులు, శైత్యరోగములు, శిరోవ్యాధి, వీనియం దియ్యవలయును.

హుతాశనరసము

శ్లో॥ ఏకాంశకాః పారదగన్ధటఙ్కాః కపర్దశఙ్ఖామృతగేహధూమాః। త్ర్యంశా ఇమేఽథో మరిచం త్రిభాంశం సంమర్దితం జమ్భరసేన గాఢమ్ ॥1॥ గుల్మాఽరోచకజాఠరాగ్నిసదనాజీర్ణం విషూచీం కఫమ్। జాడ్యం శీర్షసముద్భవం చ కసనం ముద్గప్రమాణా వటీ। లీఢార్ద్రస్య రసేన హన్తి కథితా చైతాన్గదాన్ బ్రహ్మణా। పూర్వం నిర్మిత ఏష యత్నశతకై ర్నామ్నా హుతాశోరసః ॥2॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, గవ్వలభస్మ 3 భా, శంఖభస్మ 3 భా, నాభి 3 భా, కటిధూపము 3 భా, మిరియాలు 3 భా, వీనిని నిమ్మకాయలరసముతో దృఢముగ మర్దించి పెసరగింజపరిమాణపు మాత్రను అల్లపురసముతో సేవించినయెడల గుల్మము, అరోచకము, అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, విషూచి, కఫము, శిరోరోగము, దగ్గు, ఈవ్యాధులు హరించును. ఇవి బ్రహ్మచే పూర్వకాలమం దనేక ప్రయత్నములచే చెప్పబడినది. హుతాశనరస మనబడును.

వాతాగ్నికుమారరసము

శ్లో॥ పారదం గన్ధకం తుల్యం తాలకం తుల్యభాగకమ్। తామ్బూలీవారిణా మర్ద్యం మాసమేకం ప్రయత్నతః ॥1॥ తతః సూర్యపుటం కృత్వా పునరేవ చ మర్దయేత్। కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య సికతాయన్త్రకే పచేత్ ॥2॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య హ్యనుపానవిశేషతః। సమస్తవాతరోగేషు జ్వరే జీర్ణే తథైవ చ ॥3॥ కాసే శ్వాసే క్షయే చైవ కఫరోగేషు యోజయేత్। శ్లేష్మజ్వరేషు సర్వేషు తథా శీతజ్వరేఽపి చ। నామ్నా ఖ్యాతశ్చ వాతాగ్నికుమారో ధరణీతలే ॥4॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, తాళకము ¼ భా, వీనిని తమలపాకులరసముతో నొకమాసము బాగుగ మర్దించి సూర్యపుటమువేసి మరల తమలపాకులరసముతో మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషముతో సమస్తమైన వాతవ్యాధులు, జీర్ణజ్వరము, దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, శ్లేష్మవ్యాధులు, సమస్తమైన శ్లేష్మజ్వరములు,

శీతజ్వరము, వీనియం దియ్యవలయును. వాతాగ్నికుమారరసమనెడి పేరుతో భూమండల మందు ప్రసిద్ధమైనది.

శీతాంశురసము

శ్లో॥ కునటీం శుద్ధతాలం చ తద్యుగ్మం వ్యోషకం క్షిపేత్ । మర్దయేన్నిమ్బనీరేణ గుఞ్జాయుగ్మం తు సేవయేత్ ॥1॥ అనుపానం క్షౌద్రపథ్యే చోష్ణవారి తథార్ద్రికమ్ । శీతజ్వరం సంనిపాతం కామలాం పఞ్చగుల్మకమ్ ॥2॥ సర్వశ్వాసం చ కాసం చ హ్యుదరే పూర్వరూపకమ్। సంనిపాతం తథా ఛర్దిం వాతాశీతిం చ పైత్తికాన్ ॥3॥ శూలం శూకమజీర్ణం చ నాభికుక్షిస్థశూలకమ్ । ఆధ్మానానాహవిష్టమ్భాన్ తాపం సర్వాఙ్గదాహకమ్ ॥4॥ జఙ్గమస్థావరవిషం హిక్కాం వై వహ్నిమాన్ద్యకమ్ । శోఫం చ భ్రమమూర్ఛే చ తిమిరం విద్రధిం హరేత్ ॥5॥ మర్దితో నిమ్బతోయేన లేపనాద్గజచర్మకమ్ । విసర్పమణ్డలే చైవ తుషాచర్మ వ్యపోహతి ॥6॥ సేవనం లేపనం కుర్యాద్వ్యధిత్వా గ్రన్థికేఽర్బుదే । లేపితో దన్తరోగాంశ్చ జిహ్వానేత్రరుజస్తథా ॥7॥ అర్కపత్రరసైః కర్ణే కర్ణరోగస్య నాశకః । నిర్గుణ్డీమిశ్రితో నస్యే హ్యపస్మారం శిరోరుజమ్ ॥8॥ అఞ్జనం సర్షపసమం నేత్రరోగవినాశకమ్। మాషమాత్రో సంనిపాతాన్ కామలాం శీతకం జ్వరమ్। ॥9॥ ధనుర్వాతం హరేత్ భూతాన్ శేషరోగేషు కా కథా । భాషితో రేవణేనైవ రసః శీతాంశునామకః ॥10॥

అ॥ శు॥ మణిశిల 1 భా, శు, తాళకము 1 భా, త్రికటుచూర్ణము 2 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి వేపచెక్కరసముతో మర్దింపవలయును. దీనిని తేనె, కరక్కాయల రసము, వేడినీళ్ళు, అల్లపురసము, వీనియొక్క అనుపానములతో రెండుగురివింద గింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల శీతజ్వరము, సంనిపాతజ్వరము, కామిర్లు, అయిదువిధములైన గుల్మములు, సమస్తమైన శ్వాసలు, కాస, ఉదరరోగముయొక్క పూర్వరూపములు, సంనిపాతము, వాంతి, ఎనుబదివాతములు, పైత్యవ్యాధులు, శూల, శూకదోషము, అజీర్ణము, బొడ్డునందలినొప్పి, కడుపునందలినొప్పి, కడుపుబ్బరము, ఆనాహము, విష్టంభము, తాపము, సమస్తశరీరమందు మంటగనుండుట, జంగమవిషము, స్థావరవిషము, ఎక్కిళ్ళు, అగ్నిమాంద్యము, నంజు, భ్రమ, మూర్ఛ, తిమ్మెర్లు, విద్రధి, ఇవి హరించును. వేపాకురసముతో అరగదీసి లేపనముచేసినయెడల గజచర్మము, విసర్పము, మండలకుష్ఠము, చర్మము పొట్టువలెనూడుట, ఇవి హరించును. కత్తివాట్లువేసి లేపనముచేసి లోనికికూడ పుచ్చుకొనినయెడల గ్రంథి, అర్బుదము, ఇవి నశించును. లేపనము చేసినయెడల దంతరోగములు, జిహ్వారోగములు, నేత్రరోగములు, ఇవి హరించును. జిల్లేడాకురసముతో చెవిలో పోసినయెడల కర్ణరోగములు హరించును. వావిలాకురసముతో

కలిపి నస్యము చేయించినయెడల అపస్మారము, శిరోరోగములు, ఇవి హరించును. కన్నులయందు ఆవగింజంత కలికము వేసినయెడల నేత్రరోగములు హరించును. ఇది మాషపరిమితిగ నుపయోగింపబడి సంనిపాతములు, కామిర్లు, శీతజ్వరము, ధనుర్వాతము, భూతవ్యాధులు, వీనినే హరించుచుండగ నితరవ్యాధులను హరించునని చెప్పనవసరము లేదు. ఇది రేవణునిచే చెప్పబడినది. శీతాంశురసమని చెప్పబడును.

సువర్ణపుష్పరసాయనము

శ్లో॥ ద్విభాగం పారదం శుద్ధం గన్ధకం చ తథావిధమ్ రజతం చ తథా వఙ్గమేకభాగం తదర్ధకమ్ ॥1॥ సువర్ణం చైవ ఘటకీం టఙ్కణం చ తథావిధమ్ । ద్విభాగం నవసారం చ మర్దయిత్వా భిషగ్వరైః ॥2॥ కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య, వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । స్వాఙ్గశీతలము ధృత్వా భక్షయేచ్చ నిరన్తరమ్ ॥3॥ మణ్డలం మణ్డలార్ధంవా గుఞ్జాద్వయ ప్రమాణతః । అశ్మరీం మూత్రకృచ్ఛ్రం చ సర్వమేహాన్నికృన్తయేత్ ॥4॥ దేహపుష్టికరం నృణాం పుత్రప్రసవకారణమ్।వీర్యవృద్ధిం బలాధిక్యం కురుతే నాత్ర సంశయః ॥5॥ మహారాజోపచారేణ పథ్యం దద్యాద్యథావిధి । పూజ్యపాదేన కథితం స్వర్ణపుష్పరసాయనమ్ ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వెండిభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ ½ భా, పటిక ½ భా, శు॥ టంకణము ½ భా, నవాసారము 2 భా, వీనిని మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి సాంగ శీతలమున తీయవలయును. దీనిని మండలముగాని అర్ధమండలముగాని విడువకుండ రెండు గురివిందగింజలపరిమితిచొప్పున సేవించినయెడల అశ్మరి, మూత్రకృచ్ఛ్రము, సమస్తమైనమేహములు- ఇవి నశించును. ఇది శరీరపుష్టినిచేయును. పుత్రసంతానము కలుగుటకు కారణముగ నుండును. వీర్యవృద్ధిని; బలవృద్ధిని నిశ్చయముగ చేయును. దీనిని సేవించునప్పుడు మహారాజులకుచేయు నుపచారమునుచేయుచు పథ్యాహారమును యథావిధిగ నియ్యవలయును. ఇది పూజ్యపాదునిచే చెప్పబడినది. సువర్ణపుష్పరసాయన మని చెప్పబడును.

జ్వాలాంకుశరసము

శ్లో॥ సూతం గన్ధం విషం తుల్యం ధూర్తబీజం త్రిభిస్సమమ్ । చతుర్ణాం ద్విగుణం వ్యోషం చూర్ణయేద్దినమాత్రకమ్ ॥1॥ జమ్బీరస్య రసైర్మర్ద్యమార్ద్రకస్య ద్రవేణచ। గుఞ్జాద్వయం ప్రదాతవ్యం వాతజ్వరహరః పరమ్ ॥2। అయం జ్వరాఙ్కుశో నామ్నా సర్వజ్వరవినాశకః। ఐకాహికం ద్వ్యాహికం చ త్ర్యాహికం చాతురాహికమ్ । త్రిదోషజం

వా విషమం హన్తి సత్యం న సంశయః ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, శు॥ ఉమ్మెత్త విత్తులు 3 భా, త్రికటుకములు 12 భా, వీనిని చూర్ణించి నిమ్మకాయరసము, అల్లపు రసము, వీనితో నొకరోజు మర్దింపవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ నిచ్చినయెడల వాతజ్వరము హరించును. ఇది జ్వరాంకుశరసమని చెప్పబడును. సమస్త జ్వరములను హరింపజేయును. ఐకాహికజ్వరము, ద్వ్యాహికజ్వరము, త్ర్యాహిక జ్వరము, చాతుర్థికజ్వరము, త్రిదోషజ్వరము, విషమజ్వరము, వీనిని నిశ్చయముగ హరింపజేయును.

మహాజ్వరాంకుశరసము

శ్లో॥ పారదో గన్ధకస్తామ్రం హిఙ్గులస్తాలమేవ చ। లోహం వఙ్గం మాక్షికశ్చ ఖర్పరశ్చ మనశ్శిలా ॥1॥ మృతాభ్రకం గైరికం చ టఙ్కణో దన్తిబీజకం । సర్వాణ్యేతాని తుల్యాని చూర్ణయిత్వా విభావ యేత్ ॥2॥ జమ్బీరవిజయాచిత్రవిజయాతిన్త్రిణీరసైః । ఏతైర్దినత్రయం రాద్రే నిర్జనే ఖల్వగహ్వరే ॥3॥ చణమాత్రవటీః కృత్వా ఛాయా శుష్కాశ్చ కారయేత్ ।మహాగ్నిజననీ చైషా సర్వజ్వరవినాశనీ ॥4॥ ఏకజం ద్వన్ద్వజం చైవ చిరకాల సముద్భవమ్ । ఐకాహికం ద్వ్యాహికం చ తథా చ త్ర్యాహికం జ్వరమ్ ॥5॥ చాతుర్థికం తథాత్యుగ్రం జలదోష సముద్భవమ్ । సర్వాన్ జ్వరాన్నిహన్త్యాశు భాస్కర స్తిమిరం యథా ॥6॥ నాతః పరతరం కిఞ్చిజ్జ్వరనాశకభేషజమ్। మహాజ్వరాఙ్కుశో నామ రసోఽయం మునిభాషితః ॥7॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, తామ్రభస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ తాళకము, లోహభస్మ, వంగభస్మ, మాక్షికభస్మ, శు॥ కపరి, శు॥ మణిశిల, అభ్రక భస్మ, శు॥ కావిరాయి, శు॥ వెలిగారము, శు॥ నేపాళములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నూరి నిమ్మకాయలు, తులసి, చిత్రమూలము, గంజాయి, చింతాకు, వీని యొక్క రసములతో భయంకరమైనట్టియు, నిర్జనమైనట్టియు, ప్రదేశమందు ఖల్వములో మూడురోజులు భావనచేసి సెనగగింజలంత మాత్రలనుచేసి నీడను ఎండింపవలయును. ఈ మాత్రనుపయోగించినచో నధికమగు అగ్నిదీప్తి కలుగును. సమస్తజ్వరములును నశించును. ఏకదోషజ్వరము, ద్వంద్వజజ్వరము, చిరకాలముక్రిందట జనించినజ్వరము, ఐకాహిక జ్వరము, ద్వ్యాహికజ్వరము, త్ర్యాహికజ్వరము, చాతుర్థికజ్వరము, అత్యుగ్రమైన జ్వరము, జలదోషముచే జనించినజ్వరము, వీనిని హరింపజేయును. సూర్యుడు చీకటినివలె నిది సమస్తజ్వరములను హరింపజేయును. ఇంతకంటెను శ్రేష్ఠమైనజ్వరనాశకమగు మందు వేరొకటి లేదు. మహాజ్వరాంకుశమని చెప్పబడును. ఇది మునీశ్వరులచే చెప్పబడినది.

లోకనాథరసము

శ్లో॥ వరాటతుల్యమాణ్డూరం తదర్ధం తీక్ష్ణలోహకమ్ । తత్పాదాంశం మృతం సూతం సూతాద్ద్విగుణగన్ధకమ్ ॥1॥ ఖల్వోదరే వినిక్షిప్య మర్దయేద్దివసత్రయమ్। వర్షాభూమూలసారేణ వజ్రవల్లీరసేన చ॥2॥ వాసాపాతలకాభ్యాం చ చిత్రమూలేన మర్దయేత్ । గోలకాశ్చాతపే శోష్యా దినాన్తం తు వినిక్షిపేత్ ॥3॥ శరావయోస్తు మృద్వగ్నౌ కుక్కుటాఖ్యపుటే పచేత్। సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా తత్సమం మారిచం క్షిపేత్ ॥ 4 ॥ భావ్యం చానన్తరం చైవ నాగవల్ల్యార్ద్రయోస్తథా । భృఙ్గరాజస్య నిర్గుణ్డ్యా ముణ్డ్యాశ్శిగ్రో రసేన వై ॥5॥ త్రిఫలాయా రసేనైవ ఛాయాశుష్కం తు కారయేత్ । నిష్కార్ధం మధునా లేహ్యం యామేయామే చ లేహయేత్ ॥6॥ క్షయం క్షయకృశం వ్యాధీన్వాతపిత్తకఫోద్భవాన్ । కాసశ్వాసప్రతిశ్యాయశోఫపాణ్డుగదాదికాన్ ॥7॥ హలీమకం చాస్థిగతం వినిహన్తి తథా జ్వరమ్ । దీపనం వీర్యవృద్ధిం చ కారయేన్నాత్ర సంశయః । లోకనాథరసో నామ శమ్భునా పరికీర్తితః ॥8॥

అ॥ గవ్వలభస్మ 1 భా, మాండూరభస్మ 1 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 1/2 భా, సూత (రస) భస్మ 1/8 భా, శు॥ గంధకము 1/4 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి గలిజేరువేళ్లు, నల్లేరు, అడ్డసరము, సాంబరేణాకు, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో మూడు రోజులు మర్దించి మాత్రలు (ఉండలు) చేసి ఎండయందొకరోజు ఎండించి మూకుళ్ల యందుంచి మందాగ్నిచే కుక్కుటపుటమందు పక్వముచేసి పిదప మెత్తగ చూర్ణము చేసి యీ మందుకు సమానపరిమితిగల మిరియాలచూర్ణమును కలిపి తమలపాకులు, అల్లము, గుంటగలగర, వావిలి, బోడతరము, మునగచెక్క, త్రిఫలములు, వీని యొక్క రసములతో భావనచేసి నీడయందెండించవలయును. దీనిని అర్ధనిష్కపరిమితిగ తేనెతో ప్రతిజామునందున సేవింపుచుండినయెడల క్షయ, క్షయచే కలిగిన శరీరకృశత్వము, వాతపిత్తకఫములవలనకలిగిన వ్యాధులు, దగ్గు, వగర్పు, జలుబు, నంజు, పాండురోగము మొదలగు వ్యాధులు, హలీమకము, అస్థిగతజ్వరము, ఇవి హరించును. అగ్నిదీప్తియు, వీర్యవృద్ధియు, నిశ్చయముగ కలుగును. ఇది లోకనాథరసమని ప్రసిద్ధమైనది. శివునిచే చెప్పబడినది.

మహాలోకనాథరసము

శ్లో॥ శుద్ధో బుభుక్షితస్సూతో భాగద్వయమితో భవేత్। తథా గన్ధస్య

భాగౌ ద్వౌ కుర్యాత్కజ్జలికాం ద్వయోః ॥ 1 ॥ సూతాచ్చతుర్గుణేష్వేవ కపర్దేషు వినిక్షిపేత్। భాగైకం టఙ్కణం మర్ద్యం గోక్షీరేణ నిరోధయేత్ ॥ 2 ॥ తథా శఙ్ఖస్య ఖణ్డానాం భాగా నష్టౌ ప్రకల్పయేత్ । క్షిపేత్సర్వం పుటస్యాన్తశ్చూర్ణలిప్తశరావయోః । గర్తే హస్తోన్మితే క్షిప్త్వా పచేద్గజపుటేన చ ॥ 3 ॥ స్వాఙ్గశీతం సముద్ధృత్య పేషయేత్సర్వమేకతః । షడ్గుఞ్జా సంమితం చూర్ణమనుపానవిశేషతః ॥ 4 ॥ క్షయం తథాతిసారం చ శ్వాసం కాసమరోచకమ్। అజీర్ణం గ్రహణీదోషమామం శూలమథాపి చ ॥ 5 ॥ శ్లేష్మజాన్వివిధాన్ రోగాన్నాశయేన్నాత్ర సంశయః । లోకనాథరసో నామ్నా సర్వరోగాన్వినాశయేత్ ॥6॥

అ॥ శుద్ధిచేయబడి బుభుక్షితంబై గంధకాభ్రకాదులను జీర్ణింపచేయబడిన పాదరసము 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, ఈ రెండింటియొక్క కజ్జలిని 8 భాగముల గవ్వలయందుంచి 1 భాగము టంకణమును ఆవుపాలతో నూరి దీనితో గవ్వలయొక్క ముఖములను మూసి యీగవ్వలను, 8భాగముల శంఖపుముక్కలను, మూకుళ్ళయందుంచి శీలయిచ్చి మూరప్రమాణముగల గోతియందుంచి గజపుటమువేసి స్వాంగశీతలమున తీసి యన్నిటిని కలిపి యేకముగ నూరవలయును. ఇది అనుపానవిశేషములతో ఆరుగురివింద గింజలపరిమితిగ సేవించబడి క్షయ, అతిసారము, ఆయాసము, దగ్గు, అరుచి, అజీర్ణము, గ్రహణిదోషము, ఆమదోషము, శూల, సమస్తమైన శ్లేష్మవ్యాధులు, వీనిని నిశ్చయముగ నశింపజేయును. మహాలోకనాథరసమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును.

సువర్ణలోకనాథరసము

సీ॥ కాంచనభస్మంబు గరమొక్కపాలును పారదంబును రెండుపాళ్ళుగాను। వరగంధకము మూడు వత్సనాభము నాల్గు ఖడ్గలోహంబైదు కాంతమాఱు। మాండూరమారును మఱిదరదమునేడు నేడుసిందూరమై దభ్రకంబు। శుద్ధటంకణమారు సొంపుగా గ్రహియించి త్రిఫలరసమున తెల్లతెగడనీట। వారాహిరసమున వావిలిరసమున చింతాకురసమున శృంగుకంద। రసమున నుమ్మెత్తరసమున జిల్లేడుపత్రరసంబునబ్రాహ్మినీట। తెలిపునర్నవనీట కలగరాకురసాన చేదుపుచ్చరసంబుచేర్చియింక । సాంబరాణిరసంబు శైఖరికరసంబు నల్లేరురసముతో నయముగాను । గొబ్బివేళ్లరసాన కూతురుబుడమాకురసమున వరగోగురసముతోడ। నొక్కొక్కదానిచే నొక్కొక్కదివసంబు మర్దించి కుప్పెనమర్చి మఱియు। వాలుకాయంత్రాన మేలుగ నాల్గుయామములు గంధము జీర్ణమగువఱకును ।

వండి కుక్కుటస్సై రిభంబు కోతిమయూరచేపచేదుల నందు జేర్చి పిదప। తొల్లిటిరసములతో పదునెన్మిదివాసరంబులు నూరి వల్లమాత్ర। త్రిఫల కషాయాన దినిన శోఫలడంగు రాజయక్ష్మలు పాండురాజి యడగు। మారుతంబులు నగ్నిమాంద్యముల్ షండతల్ శ్వాసకాసములు మూర్ఛలు నడంగు। కామలాదుల నెల్లను గండడంచు। సూతికా వాతశూలముల్ సొక్కఁజేయు। సన్నిపాతజ్వరంబుల సమయఁజేయు। ధరను లోకనాథరసము తథ్యముగను॥

అ॥ బంగారుభస్మ 1 భా, శు॥ పాదరసము 2 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, శు॥ నాభి 4 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 5 భా, కాంతలోహభస్మ 6 భా, మాండూరభస్మ 6 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 7 భా, రససిందూరము 7 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, శు॥ టంకణము 6 భా, వీనిని త్రిఫలములు, తెగడ, నేలతాడి, వావిలి, చింతాకు, మునగవేళ్లు, ఉమ్మెత్త, జిల్లేడాకు, సరస్వతీయాకు, తెల్లగలిజేరు, గుంటగలగర, వెట్టిపుచ్చకాయలు, సాంబ్రాణాకు, ఉత్తరేణి, నల్లేరు, గొబ్బివేళ్లు, కూతురుబుడమాకు, వరగోగు, వీని యొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకదినము మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు నాలుగుజాములు గంధకము జీర్ణమగునట్లుగ వండి తీసి కోడి, దున్నపోతు, కోతి, నెమలి, చేప, వీనియొక్క చేదులను చేర్చి మొదటిరసములతో పదునెనిమిది రోజులు నూరవలయును. దీనిని వల్లపరిమితిగ త్రిఫలాకషాయముతో సేవించినయెడల నంజు, రాజయక్ష్మ, పాండువు, వాతవ్యాధులు, అగ్నిమాంద్యము, నపుంసకత్వము, శ్వాస, దగ్గు, మూర్ఛ, కామిర్లు, సూతికావాతము, శూల, సంనిపాత జ్వరము, ఇవి నశించును. ఇది సువర్ణలోకనాథరస మనబడును.

అభ్రికయోగము

శ్లో॥ నిశ్చన్ద్రమాభ్రికం భస్మ సవరారజనీరజః । మధునా లీఢమచిరాత్ప్రమేహాన్వినివర్తయేత్ ॥ 1 ॥

అ॥ చంద్రికలేని అభ్రికభస్మను త్రిఫలాచూర్ణము, పసుపుచూర్ణము, వీనితో కూడ చేర్చి తేనెతో కలిపి సేవించినయెడల ప్రమేహములు వెంటనే నివర్తించును.

లోహరసాయనము

శ్లో॥ రసం చ తీక్ష్ణలోహం చ భాగమేకం ప్రకల్పయేత్ । గన్ధకం చ ద్విభాగం చ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥ 1 ॥ సహదేవీ వజ్రవల్లీ కన్యార్క త్రిఫలారసైః।గోమూత్రేణ చ సంమర్ద్య కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్ ॥2॥ వాలుకాయన్త్రకే పాచ్యమగ్నిత్రయవిభాగతః । గతోష్ణకం

తథోద్ధృత్య పూర్వైరేవ రసైః పునః ॥ 3 ॥ మర్దయేదర్ధమాసం చ గుఞ్జా త్రయనిషేవణాత్ । శోఫం పాణ్డుం క్షయం శూలమజీర్ణం కామలాం తథా ॥ 4 ॥ జీర్ణజ్వరం తథాధ్మానం కఫవాతగదాంస్తథా । నాశయత్యేవ క్షిప్రం చ నామ్నా లోహరసాయనమ్ ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి సహదేవి, నల్లేరు, కలుబంద, జిల్లేడు, త్రిఫలములు, వీనియొక్క రసములతోడను గోమూత్రముతోడను మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మందమధ్యమతీక్ష్ణాగ్నులచే వండి చల్లారినపిదప తీసి పూర్వపురసములతో మరల అర్ధమాసము మర్దింపవలయును. దీనిని మూడుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల నంజు, పాండువు, క్షయ, శూల, అజీర్ణము, కామిర్లు, జీర్ణజ్వరము, కడుపుబ్బరము, కఫవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, ఇవి వెంటనే నశించును. లోహరసాయనమని చెప్పబడును.

ఆనందభైరవరసము

శ్లో॥ హిఙ్గులం చ చతుర్భాగం టఙ్కణం వసుసంమితమ్ । కణాం చ వత్సనాభం చ ప్రత్యేకమినసఙ్ఖ్యయా ॥ 1 ॥ ఆర్ద్రికస్య రసేనైవ మాసాని త్రీణి మర్దయేత్ । ఆర్ద్రికస్య రసేనైవ గుఞ్జామాత్రం ప్రదాపయేత్ । సర్వేషు సంనిపాతేషు రసో హ్యానన్దభైరవః ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము 4 భా, శు॥ టంకణము 8 భా, పిప్పళ్లు 12 భా, శు॥ నాభి 12 భా, వీనిని అల్లపురసముతో మూడుమాసములు మర్దింపవలయును. దీనిని అల్లపు రసముతోడనే యొకగురివిందగింజపరిమితిగ సమస్తమైన సంనిపాతములయందు నియ్యవలయును. ఆనందభైరవరసమని చెప్పబడును.

ఆనందభైరవరసము

శ్లో॥ హిఙ్గులం చ విషం వ్యోషం మరిచం టఙ్కణం కణామ్ । మాతులుఙ్గరసైర్మర్ద్యం చతుర్మాసం ప్రయత్నతః ॥ 1 ॥ కాసే శ్వాసే క్షయే గుల్మే ప్రమేహే విషమజ్వరే ॥ తృష్ణాయాం గ్రహణీరోగేఽప్యజీర్ణే సంనిపాతకే । గుఞ్జైకం తు ప్రదాతవ్యో రసో హ్యానన్దభైరవః ॥2॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నాభి, త్రికటుకములు, మిరియాలు, శు॥ టంకణము, పిప్పళ్ళు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మాదీఫలరసముతో నాలుగుమాసములు బాగుగ మర్దింపవలయును. దీనిని కాస, శ్వాస, క్షయ, గుల్మము, ప్రమేహములు, విషమజ్వరము, దప్పిక, గ్రహణీరోగము, అజీర్ణము, సంనిపాతము, వీని

యందు ఒకగురివిందగింజపరిమితిగ నియ్యవలయును. ఇది ఆనందభైరవరస మని చెప్పబడును.

ఆనందభైరవరసము

శ్లో॥ దరదం వత్సనాభం చ మరిచం టఙ్కణం కణామ్ । చూర్ణ యేత్సమభాగేన జామ్బీరేణ విమర్దయేత్ ॥ 1 ॥ షణ్మాసం తు దృఢం చైవ రసో హ్యానన్దభైరవః । గుఞ్జైకం వా ద్విగుఞ్జం వా బలం జ్ఞాత్వా ప్రయోజయేత్ ॥2॥ మధునా లేహయేచ్చాను కుటజస్య ఫలం త్వచమ్ । చూర్ణితం కర్షమాత్రం తు త్రిదోషోత్థాతిసారజిత్ ॥3॥ దధ్యన్నం దాపయేత్పథ్యం గవ్యాజ్యం తక్రమేవ చ । పిపాసాయాం జలం శీతం విజయా చ హితా నిశి ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నాభి, మిరియాలు, శు॥ టంకణము, పిప్పళ్లు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చూర్ణించి నిమ్మకాయరసముతో ఆరునెలలు దృఢముగ మర్దింపవలయును. ఇది ఆనందభైరవరసమని చెప్పబడును. దీనిని ఒకగురివిందగింజ పరిమితిగ గాని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ గాని రోగియొక్క బలమును తెలిసికొని యిచ్చి వెంటనే కొడిశపాలయొక్క విత్తులచూర్ణము, పట్టచూర్ణము, వీనిని తేనెతో కర్ష పరిమితిగ నిచ్చినయెడల త్రిదోషములవలన కలిగిన అతిసారము నశించును. దీని నిచ్చునప్పుడు పెరుగుఅన్నము, ఆవునెయ్యి, ఆవుమజ్జిగ, వీనిని పథ్యముగ నియ్యవలయును. దప్పిక అయినయెడల చల్లనినీటిని యియ్యవలయును. రాత్రియందు గంజాయియాకును ఇచ్చుట మంచిది.

వంగభస్మప్రయోగము

శ్లో॥ వఙ్గం శిలాజతుయుతం తు మతం ప్రమేహే। జాతీఫలార్కకరహాటలవఙ్గయుక్తమ్। ధాతుక్షయే దుర్బలనష్టశుక్రయోః। రక్తేణ యుక్తం తు సుతప్రదం స్యాత్ ॥ 1 ॥ శ్లో॥ శాల్మలీత్వగ్రసోపేతం సక్షౌద్రరజనీరజః । వఙ్గభస్మ హరేన్మేహాన్పఞ్చాననవ ఇవ ద్విపాన్ ॥3॥ గుడూచీసారమధునా వఙ్గభస్మ ప్రమేహజిత్ । నాగభస్మ తథైవాపి సర్వమేహవినాశకమ్॥4॥

అ॥ వంగభస్మను శిలాజతుతో కూడ ప్రమేహమందియ్యవలయును. జాజికాయలు, జిల్లేడు, తామరదుంప, లవంగములు, వీనితో ధాతుక్షయ, దౌర్బల్యము, శుక్లనష్టము, వీనియందియ్యవలయును. అభ్రకభస్మముతో నిచ్చినయెడల పుత్రసంతానము కలుగును. బూరుగచెక్కరసముతోడను, తేనె పసుపుచూర్ణము వీనితోడను, ఇచ్చిన

యెడల సింహము ఏనుగులనువలె ప్రమేహములను హరించును. తిప్పసత్తు, తేనె, వీనితో ప్రమేహములను హరించును. ఈవిధముగనే సీసభస్మకూడ ప్రమేహములను హరించును.

నవగ్రహి

శ్లో॥ గౌరీశిలాహిఙ్గులగన్ధకాంశ్చ రసం చ గోదన్తమయూరతుత్థే। తాలం శిలాం ఖర్పరసంయుతాం చ సామ్యేన కృత్వా నవ ఖల్వమధ్యే। సుకారవేల్లీరసనిమ్బతోయైర్విమర్దయేత్సార్ధదినం చ గాఢమ్ ॥1॥
శ్లో॥ కాచకుమ్భే తతః క్షిప్త్వా వాలుకాయాం చ పాచయేత్ ।
సర్వరోగేషు దాతవ్యశ్చానుపానవిశేషకైః ॥2॥

అ॥ శు॥ గౌరీపాషాణము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ గంధకము, శు॥ పాదరసము, శు॥ తాళకము, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ పిండతాళకము, శు॥ మణిశిల, శు॥ కషరి, ఈ తొమ్మిదింటిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి కాకరాకు రసముతోడను, వేపాకురసముతోడను, ఒకటిన్నరరోజు దృఢముగ మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండవలయును. దీనిని సమస్తవ్యాధులయందును అనుపానవిశేషములతో నియ్యవలయును.

లక్ష్మీవిలాసము (సూతికలకు సర్వవాతములకు)

వ॥ శు॥ ఇంగిలీకమును చిత్రమూలరసముతో నూరి ఎండించి కోడిగ్రుడ్ల పెంకుల యందుంచి యొకకుండలో ఇసుక పోసి యందు నాకోడిగ్రుడ్ల పెంకులను కంఠము వరకు మునుగునట్లు పెట్టి యొకజాము వండవలయును. ఔషధము పక్వమై గట్టి పడును.

లక్ష్మీవిలాసము (ప్రకారాంతరము)

వ॥ శు॥ ఇంగిలీకమును కోడిగ్రుడ్లయందలి తెల్లసొనతో మర్దనచేసి కుప్పెలుకట్టి బాగుగ ఆరనిచ్చి కోడిగ్రుడ్లలో తెల్లసొనమాత్రముంచి యందు నీకుప్పెలనుంచి వత్తి పిండితో మూతమూసి డోలాయంత్రమందు సున్నపునీటిలో నొకజాము వండవలయును.

అరచిన్నము మోతాదుచొప్పున తమలపాకురసముతో రెండు పూటల యందు నియ్యవలయును.

గుణములు:— సూతికావాతములు, సమస్తవాతవ్యాధులు, జ్వరములు, చంటిపిల్లలకు కలుగు శ్లేష్మవ్యాధులు, మొదలగువానిని నశింపజేయును.

కస్తూరిమాత్రలు (4 వ రకము)

వ॥ కస్తూరి 1 భా, మిరియాలచూర్ణము 1 భా, గోరోచనము 1 భా, రససిందూరము 1 భా, పిప్పళ్ళచూర్ణము 1 భా, అక్కలకర్రచూర్ణము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, వీనిని తమలపాకులరసముతో మర్దించి మాత్రలను కట్టవలయును.

కస్తూరిమాత్రలు (3 వ రకము)

వ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, వీనిని మొదట మెత్తగా నూరి కజ్జలిచేసి పిదప శు॥ రసకర్పూరము 1 భా, గోరోచనము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ నాభిచూర్ణము 1 భా, మిరియాలచూర్ణము 1 భా, రససిందూరము 1 భా, శుంఠిచూర్ణము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, వీనిని కలిపి తమలపాకురసముతోడను, మిరియాలరసముతోడను, నూరి మాత్రలు కట్టవలయును.

కస్తూరిమాత్రలు (2 వ రకము)

వ॥ పావుదారు 1 భా, జున్ను 1 భా, శు॥ రసకర్పూరము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, గోరోచనము 1 భా, రససిందూరము 1 భా, లవంగములచూర్ణము 1 భా, మిరియాలచూర్ణము 1 భా, గొయ్యిపీత 1 భా, శు॥ నాభిచూర్ణము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, వీనిని మిరియాలరసముతోగాని, చిత్రమూలకషాయముతోగాని మర్దించి మాత్రలు కట్టవలయును.

కస్తూరిమాత్రలు (1 వ రకము)

వ॥ శు॥ రసకర్పూరము 1 భా, రససిందూరము 1 భా, సన్నిపాతభైరవి 1 భా, జున్ను 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ నాభిచూర్ణము 1 భా, వాతరాక్షసము 1భా, పావుదారు 1 భా, గోరోచనము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, వీనిని మునగచెక్కరసముతోగాని చిత్రమూలరసముతోగాని నూరి మాత్రలు కట్టవలయును.

గుణములు:— అజీర్ణము, వాతప్రకోపము, శ్లేష్మప్రకోపము, అతిసారము, కాళ్లు, చేతులుచల్లపడుట, చెమటలు కలుగుట, సూతికావాతము, పక్షవాతము, జ్వరము, మొదలగు వ్యాధులను బోగొట్టి వాతమును నశింపజేసి వేడిని కలిగించును. మరియు నివి చంటిపిల్లలకు కలుగు ఎగరొప్పు, డొక్క లెగరవేయుట, దగ్గు, అజీర్ణవిరేచనములు, జ్వరము, శ్లేష్మప్రకోపము, జలుబు, మాంద్యము, వాతవ్యాధులు, కడుపుబ్బరము, వాంతులు, మొదలగువ్యాధులను నశింపజేసి చక్కని వేడిని కలిగించును.

విజయసిందూరము

వ॥ నాగభస్మ 3 భా, వంగభస్మ 3 భా, రజతభస్మ 3 భా, పాదరసము 3 భా, శు॥ గంధకము 18 భా, వీనిని కలుబందరసముతోడను, గంజాయాకురసముతోడను,

నూరి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి సాంగశీతలమునతీసి మొదటి రసములతో మర్దింపవలయును. దీని ననుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల ఉడుకు (మేహ) వ్యాధులు, శుక్లనష్టము, బలహీనము, తెల్లబట్ట, ఎఱ్ఱబట్ట, సెగవ్యాధులు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అతిమూత్రము, మొదలగు వ్యాధులు నశించును. వీర్యవృద్ధియు, వీర్యస్తంభనమును, కలుగును. ఇది రసాయనము.

కుముదేశ్వరరసము

శ్లో॥ పారదం శోధితం గన్ధమభ్రకం చ సమం సమమ్ । తదర్ధం దరదం దద్యాత్తదర్ధాం చ మనశ్శిలామ్ ॥1॥ సర్వార్ధం మృతలోహం చ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । ద్విస్సప్త భావనా దేయాః శతావర్యా రసేన చ ॥2॥ తతస్సిద్ధో భవత్యేష కుముదేశ్వరసంజ్ఞకః । సితయా మరిచేనాథ గుఞ్జాద్విత్రిప్రమాణతః ॥3॥ భక్షయేత్ప్రాతరుత్థాయ పూజయిత్వేష్టదేవతామ్ । యక్ష్మాణముగ్రం హన్త్యేవ వాతపిత్తకఫామయాన్ ॥4॥ జ్వరాదీనఖిలాన్ రోగాన్యథా దైత్యాన్ జనార్దనః । సతతాభ్యాసయోగేన వలీపలితనాశకః ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము $\frac{1}{2}$ భా, శు॥ మణిశిల $\frac{1}{4}$ భా, లోహభస్మ $1\frac{7}{8}$ భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి పిల్లిపీచరరసముతో 14 సారులు భావనచేయవలయును. ఇది కుముదేశ్వరరసమని చెప్పబడును. ఉదయమున లేచి ఇష్టదేవతను పూజించి పంచదార మిరియాలచూర్ణము, వీనితో 2 లేక 3 గురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల కఠినమైనయక్ష్మను, వాతపిత్తకఫములచేజనించిన వ్యాధులను, జ్వరముమొదలగు వ్యాధులను, విష్ణువు రాక్షసులనువలె హరించును. ఎల్లప్పుడును సేవించుచుండినయెడల శరీరము ముడతలు పడుటను, వెంట్రుకలు నెరయుటను, నశింపజేయును.

మహాకుముదేశ్వరరసము

శ్లో॥ హేమభస్మ రసభస్మ గన్ధకం మౌక్తికం తు రసటఙ్కణం తథా। తారభస్మ గరుడం చ తుల్యకం కాఞ్జికేన పరిమర్ద్య గోళకమ్ ॥1॥ మృత్స్నయా చ పరివేష్ట్య శోషితం భాణ్డకే లవణగేఽథ పాచయేత్॥ సంపుటేన మృదునైకరాత్రకం సిద్ధిమేతి కుముదేశ్వరో రసః । వల్లమస్య మరిచైర్ఘృతాప్లుతై రాజయక్ష్మపరిశాన్తయే పిబేత్ ॥2॥

అ॥ బంగారుభస్మ, రసభస్మ, శు॥ గంధకము, ముత్యభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ టంకణము, వెండిభస్మ, పచ్చలభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి పులికడుగుతో.

నూరి ముద్దచేసి యా ముద్దకు మట్టిపూసిన గుడ్డలను చుట్టి ఎండించి చిన్న సంపుట మందిడి ఉప్పుపోసిన కుండయందుంచి యొకరాత్రి వండవలయును. తయారగును. ఇది కుముదేశ్వరరసమని చెప్పబడును. దీని నొకవల్లపరిమితిగ నేతితో కలపబడిన మిరి యాలచూర్ణముతో సేవించినయెడల రాజయక్ష్మ శాంతించును.

షడ్గుణము

వ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥గంధకము 6 భా, ఇట్లు వీనిని కలుబందరసముతో నొక మాసమురోజులు నూరి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండవల యును. దీని ననుపాన భేదములతో సేవించినయెడల ప్రమేహములు, పొడిదగ్గు, శుక్ల నష్టము, బలహీనత, శరీర మెల్లప్పుడు వేడిగనుండుట, జీర్ణజ్వరము, శుష్కించుట, పాండువు, నోటిపూత, మొదలగు వేడివలన జనించు వ్యాధులెల్లను నిశ్చయముగ నశించును.

సర్వమేహారిపురసము

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం కాన్తం నాగం వఙ్గం తథాభ్రకమ్ । రసే న్ద్రం దేవతాపుష్పం సమభాగం తు యోజయేత్ ॥ 1 ॥ మాతులుఙ్గ రసేనైవ లవఙ్గశ్వేతచన్దనైః । త్రిదినం మర్దనం కృత్వా వల్ల మాత్రం ప్రదాపయేత్ ॥ 2 ॥ శ్రీచన్దనానుపానేన దాపయేద్భిష గుత్తమః । బద్ధమూత్రం ఖణ్డమూత్రం మధుమూత్రం హాలీమకమ్ ॥ 3 ॥ అశ్మరీం మూత్రకృచ్ఛ్రం చ సర్వమేహాన్నికృన్తయేత్ । దేహపుష్టికరో నృణాం పుత్రప్రసవకారణమ్ ॥4॥ వీర్యవృద్ధిం బలాధిక్యం కురుతే నాత్ర సంశయః । మహారాజోపచారేణ పథ్యం దద్యాద్యథావిధి । సర్వమేహా రిపుర్నామ్నా కాలజ్ఞానేన భాషితః ॥5॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, వెండిభస్మ, కాంతభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, అభ్రకభస్మ, రససిందూరము, లవంగములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మాదీఫలము, లవంగ ములు, తెల్లచందనము, వీనియొక్క రసములతో మూడురోజులు మర్దింపవలయును. దీనిని చందనముయొక్క అనుపానముతో వల్లపరిమితిగ నిచ్చినయెడల మూత్రము వెడలకుండుట, మూత్రము ఆగిఆగివచ్చుట, మూత్రమునందు తీపియుండుట, హాలీమ కము, అశ్మరీవ్యాధి, మూత్రకృచ్ఛ్రము, సమస్తమైన మేహములు, ఇవి హరించును. ఇది శరీరపుష్టిని కలుగజేయును. పుత్రులు కలుగుటకు కారణముగ నుండును. వీర్య వృద్ధిని, బలవృద్ధిని, నిశ్చయముగ చేయును. దీనిని సేవించినప్పుడు మహారాజోపచార మును చేయుచు పథ్యమును యథావిధిగ చేయింపవలయును. ఇది సర్వమేహారిపురస మనెడి పేరుకలది. కాలజ్ఞానునిచే చెప్పబడినది.

సువర్ణకల్పామృతము

వ॥ మేలిమిబంగారము 1 భా, శు॥ ఛాదీవెండి 2 భా, శు॥ సీసము 3 భా, శు॥ తగరము 1½ భా, శు॥ సత్తు 2½ భా, వీనినన్నిటి నేకముగ కరిగించి యందు బోడసరపాకుపసరు పోసినయెడల గుల్లగ పొంగును. దీనిని ఖల్వములో కాటుకవలె మెత్తగ నూరి బోడసరపాకురసముతో బాగుగ మర్దించి బిళ్ళచేసి ఆరనిచ్చి కుక్కుట పుటము వేసినయెడల భస్మమగును. దీనిని పంచదార, నెయ్యి, వీనితో పుచ్చుకొనిన యెడల వీర్యవృద్ధియు, మేహశాంతియు, కలుగును. మరియు బలహీనత, శుక్లనష్టము, అతిమూత్రము, మొదలగు సమస్తవ్యాధులును నశించును.

సువర్ణాదిలేపము (సంనిపాతములయందు)

శ్లో॥ సువర్ణముక్తారజతప్రవాలం కస్తూరికా కుఙ్కుమరోచనం
చ । వరాటరుద్రాక్షమధూకబిల్వం కుష్ఠం చ ఖర్జూరపునర్నవే చ ॥1॥
ద్రాక్షా కణా నాగరపుత్రజీవీ సారఙ్గశృఙ్గం కతకస్య బీజమ్ । ఏరణ్డమూ
లం కరశీరకం చ మయూరికా శ్వేతపునర్నవే చ । స్తన్యేన పిష్ట్వా కురు
సంనిపాతే లేపం సదా సర్వగదాన్నిహన్తి ॥ 2 ॥

అ॥ బంగారము, ముత్యములు, వెండి, పగడములు, కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, గోరోచనము, గవ్వలు, రుద్రాక్ష, ఇప్ప, మారేడు, చెంగల్వకోష్టు, ఖర్జూరము, గలిజేరు, ద్రాక్ష, పిప్పళ్ళు, శుంఠి, పుత్రజీవి, లేడికొమ్ము, చిల్లగింజ, ఆముదపువేరు, రెల్లుగడ్డి, నెమలిపింఛము, తెల్లగలిజేరు, వీనిని చనుపాలతో నూరి సంనిపాతమందు లేపనము చేసినయెడల సకలరోగములు నశించును.

శ్లేష్మవిధ్వంసిరసము

సీ॥ తామ్రకాంతాభ్రకతారవిద్రుమలోహభస్మముల్ గంధకపారద
ములు। పర్పాటకము గంటుభారంకి పిప్పళ్లు చిత్రమూలము మణిశిలయు
నాభి। తాళకం బగరును తగ గజపిప్పళ్ళు పొగచెట్టుకట్టెలబూడిదయును ।
పరిశుద్ధులొనరించి సరిపాళ్ళుగానూర్చి వెల్లుల్లి జిల్లేడువేళ్ళరసము । మునగ
రక్కిస చిత్రమూలము వావిలిరసములు వేర్వేరు కసటుతీసి । యొక్కొక్క
దినమును నొప్పుగా మర్దించి యనుపానములచేత నడ్డిగొత్తు । మాత్రమి
వ్వగ నగ్నిమాంద్యంబు లణచును మారుతరుజముల మడియజేయు। దోష
త్రయంబు నిశ్శేషంబుగాఁజేయు కృమిరోగములనెల్ల కూలజేయు । క్షయ
కాస శుష్కకాసలు రక్తకాసయు శీతకాసయు కంఠశ్లేష్మకాస ।

పైత్యకాస క్షతబంగాళకాసలు బలమైనశ్వాసముల్ బారజేయు । భువిని విద్వేషుడగు పఙ్క్తిముఖుని ద్రుంచి । నట్టి రఘురాము దివ్యబాణాగ్ని మాడ్కి । నఖిలరోగంబులను బట్టి హతముచేయు । శ్లేష్మవిధ్వంసి యిది యండ్రు శేషశయన ॥

అ॥ తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, వెండిభస్మ, పగడభస్మ, లోహభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ పాదరసము, పర్పాటకము, గంటుభారంకి, పిప్పళ్ళు, చిత్రమూలము, శు॥ మణిశిల, శు॥ నాభి, శు॥ తాళకము, అగరు, గజపిప్పళ్లు, పొగాకు చెట్టుకాడలబూడిద, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి వెల్లుల్లి, జిల్లేడువేళ్ళు, మునగ చెక్క, రక్కిస, చిత్రమూలము, వావిలి, వీనియొక్కరసములతో వేరువేరుగ నొక్కొక దినము మర్దించి అనుపానవిశేషములతో నడ్డిగెత్తు సేవించినయెడల నిది అగ్నిమాంద్యము, వాతవ్యాధులు, దోషత్రయము, క్రిమిరోగములు, క్షయ, కాస, శుష్కకాస, రక్తకాస, శీతకాస, కంఠజిహ్వాక కాస, శ్లేష్మకాస, పైత్యకాస, క్షతకాస, బంగాళకాస, కఠినమైన శ్వాసవ్యాధులు, వీనిని నశింపజేయును. మఱియు శ్రీరామునియొక్క దివ్య బాణములు రావణాసురునియొక్క ముఖములను ద్రుంచినట్లు సకలరోగములను నశింప జేయును. దీనిని శ్లేష్మవిధ్వంసి యందురు.

కఫవిధ్వంసకరసము

శ్లో॥ సూతం గన్ధం స్వర్ణతారే తామ్రం రీతిప్రవాలకే । నాగ వఙ్గాభ్రకస్తూర్యో రోపీతామోమలే విషమ్ ॥ 1 ॥ హారీతకీం త్రికటుకం సమం ఖల్వే వినిక్షిపేత్ । నిర్గుణ్డీశృఙ్గ్రదజార్ద్రైశ్చ త్రిదినం మర్దయే ద్దృఢమ్ ॥2॥ గుఞ్జామాత్రోఽనుపానేన నాశయేత్ శ్లేష్మజాన్గదాన్ । వాతజాన్వివిధాంశ్చైవ కాసం శ్వాసమజీర్ణకమ్ । కఫవిధ్వంసకో నామ్నా సీతానాథప్రకల్పితః ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, సువర్ణభస్మ, వెండిభస్మ, తామ్రభస్మ, ఇత్తడిభస్మ, పగడభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, అభ్రకభస్మ, కస్తూరి, గోయ్యిపీత, మాండూరభస్మ, శు॥ నాభి, కరక్కాయ, త్రికటుకములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి వావిలి, వాకుడు, అల్లము, వీనియొక్కరసములతో మూడురోజులు దృఢముగ మర్దింపవలయును. దీనిని ఒక గురివిందగింజపరిమితిగ అనుపానముతో నిచ్చినయెడల శ్లేష్మవ్యాధులు, సమస్తమైన వాతవ్యాధులు, దగ్గు, వగర్పు, అజీర్ణము, ఇవి హరించును, ఇది కఫవిధ్వంసకరసమని చెప్పబడును. సీతానాథునిచే చెప్పబడినది,

అ॥ మృదువైన సువర్ణదళము 1 పలము, శు॥ పాదరసము 8 ప, శు॥ గంధకము 16 ప, వీనిని ఎఱ్ఱప్రత్తిపువ్వుల రసముతో మర్దించి పిదప కలబందరసముతో మర్దించి మట్టిపూయబడినగుడ్డలతో బాగుగ చుట్టబడిన కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు క్రమాగ్నులచే మూడురోజులు వండి చిగురుటాకువలె ఎఱ్ఱగ రమ్యంబుగ నుండు రసమును (మందును) గ్రహించి పచ్చకర్పూరము 1 ప, జాజికాయలు 1 ప, పిప్పళ్లు 1 ప, లవంగాలు 1 ప, కస్తూరి 1 శాణము, వీనిని కలుపవలయును. ఇది చంద్రోదయమని చెప్పబడును. దీనిని మాషపరిమితిగ తమలపాకులలోనుంచి సేవించినయెడల మిక్కిలి మదించిన నూరుగురు స్త్రీలయొక్క గర్వాధిక్యమును వెంటనే నశింపజేయును. దీనిని సేవించునప్పుడు పేరిన (గడ్డగనున్న) నెయ్యి, అధికమగు పాలు, మృదువైన మాంసము, మీగడ, మినుము, హితకరమైన యన్నము, పిండివంటలు, మనస్సునకు సంతోషమును కలిగించు నితరములు, ఇవి పథ్యకరములుగ (సేవింపదగినవిగ) నుండును. ఇది శరీరము ముడతలు పడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, వీనిని నశింపజేయును.వయస్సు నాపును. సమస్తవ్యాధులను ఖండించును. ప్రసిద్ధరోగములకు సింహమువంటిది. ఎవనిగృహమందు నీ చంద్రోదయ ముండునో నా గృహాయజమాని మన్మథోద్రేకముకలవాడై అనేకమంది స్త్రీలకు ఇష్టుడగు(రమించు)ను. ఈ దివ్యౌషధమును రతికాలమందుగాని రతాంతమందుగాని సేవింపవలయును. దీని సేవన స్త్రీలకు మానహానిని నిశ్చయముగ జేయును. దీని నొకసంవత్సరము సేవించినయెడల కృత్రిమస్థావర జంగమవిషములు ఉపద్రవమును కలుగజేయనేరవు. ఈశ్వరధ్యానముచే మృత్యువు నశించు రీతి దీని సేవనచే ముసలితనమును, మృత్యువును, నశించును, కొన్ని గ్రంథములం దిది మకరధ్వజమని చెప్పబడినది.

మకరధ్వజము (కజ్జలి)

శ్లో॥ రౌప్యస్య భాగా వఙ్గం చ మౌక్తికం కాన్తమేవ చ । జాతీకోశఫలే నాగం కాంస్యం సిన్దూరకం తథా॥ 1 ॥కస్తూరీం చన్ద్రమభ్రం చ ప్రవాలం చైకభాగకమ్ । స్వర్ణసిన్దూరతో భాగాంశ్చతురః కల్పయేద్బుధః ॥ 2 ॥ నాతః పరతరః శ్రేష్ఠస్సర్వరోగనిషూదనః । తన్త్రాన్తరే ప్రసిద్ధోఽయం మకరధ్వజనామతః । సర్వలోకహితార్థాయ శివేన పరిభాషితః ॥3॥

అ॥ రజతభస్మ 2 భా, వంగభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, జాపత్రి 1 భా, జాజికాయలు 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, . కంచుభస్మ 1 భా, రససిందూరము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, పచ్చకర్పూరము 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, సువర్ణసిందూరము 4 భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహింపవలయును. సర్వరోగములను నశింపజేయుటకు దీనికంటెను శ్రేష్ఠమైన మందు మరియొకటిలేదు. ఇది తంత్రాంతరములలో మకరధ్వజమనెడి పేరుతో ప్రసిద్ధమైనది. సర్వలోకములకును మేలుకొరకు ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది,

మకరధ్వజము

శ్లో॥ స్వర్ణాదష్టగుణం సూతం మర్దయేత్త్రిగుణగన్ధకమ్।రక్తకార్పాస కుసుమైః కుమార్యాద్భిర్విమర్దయేత్ ॥ 1 ॥ శుష్కం కాచఘటే క్షిప్త్వా వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । భస్మ గృహ్ణీయాదసేన్ద్రస్య నవార్కకిరణోపమమ్ ॥ 2 ॥ భాగా అస్య చతుర్భాగాః కర్పూరస్య సుశోభనాః । లవఙ్గం మరిచం జాతీఫలం కర్పూరమాత్రయా ॥ 3 ॥ మేలయేన్మృగనాభిం చ తత్పాదకమితం తతః । శ్లక్ష్ణపిష్టో రసో నామ్నా జాయతే మకరధ్వజః ॥ 4 ॥ వల్లం వల్లద్వయం ఖాదేత్తామ్బూలీదలసంయుతమ్ । భక్షయేన్మధురం స్నిగ్ధం మృదుమాంసమవాతలమ్ ॥ 5 ॥ శృతశీతం సితాయుక్తం దుగ్ధం గోభవమాజ్యకమ్ । మధ్వాద్యమిష్టమపరం మద్యాని వివిధాని చ ॥6॥ కరోత్యగ్నిబలం పుంసాం వలిపలితనాశకః । మేధాయుః కాన్తిజనకః కామోద్దీపనకృన్మహాన్ ॥ 7 ॥ అభ్యాసాదస్య తు స్త్రీణాం శతం జయతి నిత్యశః । రతికాలే రతాన్తే వా సేవితోఽయం రసోత్తమః ॥8॥ మానహానిం కరోత్యేవ ప్రమదానాం సునిశ్చితమ్ । కృత్రిమం స్థావరం చైవ జఙ్గమం చాపి యద్విషమ్ ॥ 9 ॥ న భవేచ్చ వికారాయ సాధకేన్ద్రస్య వత్సరాత్ । మృత్యుఞ్జయో యథాఽభ్యాసాన్మృత్యుం జయతి దేహినామ్ । తథాఽయం సాధకేన్ద్రశ్చ జరామరణనాశకః ॥ 10 ॥

అ॥ సువర్ణము 1 భా, శు॥ రసము 8 భా, శు॥ గంధకము 24 భా, వీనిని నూరి ఎఱ్ఱపత్తిపువ్వులరసముతోడను, కలుబందరసముతోడను, మర్దించి ఎండినపిదప కాచ కుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి బాలసూర్యునియొక్క కిరణమువలెనుండు దానిని తీసి పచ్చకర్పూరము 4 భా, లవంగములు 4 భా, మిరియాలు 4 భా, జాజి కాయలు 4 భా, కస్తూరి 1 భా, వీనిని కలిపి మెత్తగ నూరవలయును. ఇది మకరధ్వజమని చెప్పబడును. దీనిని వల్లము లేక రెండువల్లముల పరిమితిగ తమలపాకులతో సేవించుచు తియ్యనివస్తువులను,స్నిగ్ధగుణము(చమురు)కల వస్తువులను, వాతముసుచేయనట్టియు మృదువైనట్టియు మాంసమును, కాగి చల్లారినట్టియు పంచదారకలపబడినట్టియు ఆవుపాలను, నేతిని, తేనెమొదలగు ఇష్టమైనఇతరపదార్థములను,అనేకవిధములైన మద్యములను, పుచ్చుకొనవలయును. దీనివలన జాఠరాగ్నికి బలము కలుగును. శరీరము ముడుతలుపడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, ఇవి నశించును. సూక్ష్మబుద్ధి, ఆయురభివృద్ధి, శరీరకాంతి, అధికమగు కామోద్దీపనము, ఇవి కలుగును. దీనిని సేవించుటవలన అనేకమంది స్త్రీలను నిత్యము రమించును. రతికాలమందుగాని రతాంతమందుగాని ఈ దివ్యౌషధమును సేవిం

చినచో స్త్రీలకు మానవహానికలుగునట్లు చేయును. దీని నొకసంవత్సరము సేవించినచో కృత్రిమస్థావరజంగమవిషములు ఉపద్రవమును కలుగజేయనేరవు. ఈశ్వరధ్యానముచే మృత్యువు నశించురీతి దీని సేవనచే ముసలితనమును, మరణమును, నశించును.

షడ్గుణబలిజారిత మకరధ్వజము

వ॥ స్వర్ణపత్రము 8 తు, శు॥ పాదరసము 64 తు, శు॥ గంధకము 128 తు, వీనిని కలుబందరసముతో మర్దించి ఎండినపిదప కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి చల్లారినపిదప తీసి 128 తులముల శు॥ గంధకమును కలిపి కలుబందరసముతో బాగుగ మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి చల్లారినపిదప తీసి మరల 128 తులముల శు॥ గంధకమును కలిపి కలుబందరసముతో మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు వండవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైన దీనిని షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజ మందురు.

సిద్ధమకరధ్వజము

శ్లో॥ పలమానం రసం సమ్యగ్బహుసంస్కారసంస్కృతమ్ । తథా పలద్వయం గన్ధం శుద్ధం హేమ ద్వికర్షికమ్ ॥ 1 ॥ కైలాసాచల సమ్భూతే సుదృఢే చ సుచిక్కణే । శోణప్రస్తరజే ఖల్వే సర్వం సంస్థాప్య మిశ్రయేత్ ॥ 2 ॥ మర్దయేద్యత్నతో వైద్యో యామానష్టౌ నిరన్తరమ్ । రక్తకార్పాసపుష్పాణాం శ్వేతాఙ్కోటఫలస్య చ ॥ 3 ॥ కుమార్యాశ్చ రసే మర్ద్యం సంభావ్య చ పృథక్పృథక్ । స్థాపయిత్వా కాచకూపీమధ్యే సర్వం ప్రయత్నతః ॥4॥ తథా చ సాలసరళఖదిరశ్రీఫలోద్భవైః । కాష్ఠైశ్శ్లేష్మతమైరేవ నీరసైస్తు ప్రతాపయేత్ ॥ 5 ॥ మృదునానలయోగేన ప్రాగ్యామద్వితయం పచేత్ । పునర్యామద్వయం పాచ్యం మధ్యతాపేన వహ్నినా ॥6॥ అగ్నినా ప్రఖరేణైవ తతో యామద్వయం పచేత్ । భూయో మన్దాగ్నినా పాచ్యమవశిష్టద్వియామకమ్ ॥ 7 ॥ స్వాఙ్గశీతమథోద్ధృత్య నవచూతదలోపమమ్ । భఙ్గురే లోహితం పిష్టే దాడిమీకుసుమోపమమ్ ॥ 8 ॥ తతోఽవతార్య గన్ధేన ద్విగుణేన విమర్దయేత్ । భావయేత్పూర్వవద్ద్రవ్యైః పాచయేచ్చ ప్రయత్నతః ॥ 9 ॥ ఏవం వారద్వయం కుర్యాత్సమ్యగౌషధసిద్ధయే । సంనిపాతం జ్వరం ఘోరం మన్దాగ్నిత్వమరోచకమ్ ॥ 10 ॥ ఆమశూలం కటీశూలం హృచ్ఛూలం పక్తి

శూలకమ్। కాసం శ్వాసం చ యక్ష్మాణం శూలం కుష్ఠమశేషతః ॥ 11 ॥ గలోత్థాన స్త్రివృద్ధిం చ తథాఽతీసారమేవ చ । శ్లీపదం కఫవాతోత్థం చిరజం కులజం తథా ॥12॥ నాడీవ్రణం వ్రణం ఘోరం గుదామయభగన్దరా । వాయుం బహువిధం హన్తి ధ్వజభఙ్గం విశేషతః ॥ 13 ॥ సేవనాదస్య నశ్యన్తి సర్వే రోగా న సంశయః । కరోత్యగ్నిబలం వీర్యం వలీపలితనాశకః ॥14॥ విధివత్సేవితో హ్యేష ముమూర్షుమపి జీవయేత్। స్వేచ్ఛాహారవిహారోఽపి న కదాచిద్విపద్యతే ॥15॥ మేధాయుః కాన్తిజనకః కామోద్దీపనకృన్మహాన్ । వృద్ధోఽపి తరుణస్పర్ధః స్త్రీషు చాపి వృషాయతే ॥16॥ సేవనాదస్య సమ్రాజో గచ్ఛన్తి ప్రమదాశతమ్ । త్రైలోక్యశుభదం శ్రీమదేతదేవ మహౌషధమ్ ॥ 17 ॥ మృత్యుఞ్జయో యథాఽభ్యాసాన్మృత్యుం జయతి దేహినామ్ । తథాఽయం సాధకేన్ద్రశ్చ జరామరణనాశకః॥18॥ స్వయం త్రైలోక్యనాథేన త్రైలోక్యహితమిచ్ఛతా । సమర్పితోఽయం సిద్ధేభ్యః కరుణార్ద్రేణ వై యతః ॥19॥ అతోఽయం భువనే ఖ్యాతః శ్రీసిద్ధమకరధ్వజః । భాస్వాన్ యథా తమో హన్తి కేసరీ కరిణం యథా। తూలసఙ్ఘం యథా వహ్నిస్తథా రోగానసౌ హరేత్ ॥ 20 ॥

అ॥ బహువిధములగు సంస్కారములచే బాగుగ సంస్కరింపబడిన పాదరసము 1 పలము, శు॥ గంధకము 2 ప, శు॥ బంగారము 2 కర్షములు (½ప), ఇటుల వీనిని గ్రహించి కైలాసపర్వతమందు జనించినట్టియు, దృఢముగను దట్టముగను నున్నట్టియు, ఎఱ్ఱనిరంగుతోకూడినట్టియు, రాతితో చేయబడిన ఖల్వమందు అన్నిటినుంచి కలిపి యెనిమిదిజాములు నెడతెగక బాగుగ మర్దించి పిదప ఎఱ్ఱప్రత్తిపువ్వులు, తెల్లయూడిగపండ్లు, కలుబంద వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకప్రత్యేకముగ మర్దనను, భావనను చేసి కాచకుప్పెయందుంచి ఏపి, సరళదేవదారు, చండ్ర, మారేడు, వీనియొక్క శ్రేష్ఠములైనట్టియు, ఎండినట్టియు, కట్టెలతో వంటను వేయవలయును. మొదటి రెండుజాముల యందు మందాగ్నిచేతను, పిదప రెండుజాములయందు మధ్యమాగ్నిచేతను, పిదప రెండుజాములయందు మరల తీవ్రాగ్నిచేతను, మిగిలిన రెండుజాములయందు మరల మందాగ్నిచేతను, వండవలయును. చల్లారినపిదప తీసి మామిడిచిగురుతో సమానవర్ణము కలిగినట్టియు, విరచినచో ఎఱ్ఱగనుండునట్టియు, నూరినచో దానిమ్మపువ్వువలె నుండునట్టియు, ఔషధమును గ్రహించి ఖల్వమందుంచి పాదరసమునకు రెట్టింపు శు॥ గంధకమును చేర్చి పూర్వమరీదువలెనే మర్దనను, భావనను, వంటను, సరిగ చేయవలయును. ఔషధము సరిగ సిద్ధించుటకై యిట్లు రెండుసారులు చేయవలయును. దీనిని సేవించినచో, సంనిపాతము, ఘోరమైన జ్వరము, అగ్నిమాంద్యము, అరోచకము, ఆమశూల,

కటిశూల, హృదయశూల, పరిణామశూల, కాస, శ్వాస, రాజయక్ష్మ, శూల, సమస్తములగు కుష్ఠములు, కంఠవ్యాధులు, అంత్రవృద్ధి, అతిసారము, కఫవాతములవలన జనించినట్టియు, చిరకాలమై జనించినట్టియు, వంశపారంపర్యముగ జనించినట్టియు బోదకాలు, నాడీవ్రణము, ఘోరమైనవ్రణము, గుదవ్యాధి, భగందరము, బహువిధములైన వాతవ్యాధులు, ఇవి నశించును. ధ్వజభంగము ముఖ్యముగ నశించును. దీనిని సేవించినచో సమస్తవ్యాధులును, నిశ్చయముగ నశించును. ఇది జాఠరదీప్తిని, వీర్యవృద్ధిని చేయును. శరీరము ముడతలుపడుటను, వెంట్రుకలు నెరయుటను, నశింపచేయును. విధిప్రకారము సేవించినయెడల చచ్చుటకు సిద్ధముగ నున్నవానినిగూడ జీవింపచేయును. దీనిని సేవించినప్పుడు స్వేచ్ఛాహారవిహారములు కలవాడైనను ఎప్పుడును వికృతిని కలిగింపదు. జ్ఞాపకశక్తిని, ఆయువును, శరీరకాంతిని, మన్మథోద్రేకమును వృద్ధిపొందించును. వృద్ధుడుకూడ పడుచువారలను ధిక్కరించువాడగును. స్త్రీలను ఆబోతువలె రమించును. అనేకమంది స్త్రీలను రమించు శక్తిగలవాడగును. గొప్పది యగు నీయౌషధము మూడులోకములయందు మేలును కలిగించును. ఈశ్వరధ్యానముచే మృత్యువు నశించు విధమున నీయౌషధమును సేవించుటచే ముసలితనమును, మృత్యువును, నశించును. మూడులోకములయొక్క మేలుకోరిన త్రైలోక్యనాథునిచే నీయౌషధము సిద్ధులకొరకు దయతో స్వయముగ చెప్పబడినది. అందుచే నిది సిద్ధమకరధ్వజమని చెప్పబడినది. సూర్యుడు చీకటిని, సింహము ఏనుగును, అగ్ని దూదిపోగును, హరింపచేయువిధమున నీయౌషధము రోగములను హరింపచేయును.

పంచశరరసము

శ్లో॥ రసాభ్రహేమతారాణి వఙ్గమాక్షికభస్మ నీ। నాగశుల్బైకాన్తభస్మ సమభాగం చ కారయేత్ ॥2॥ కోకిలాక్షస్య బీజాని వ్యోషచూర్ణం తథైవ చ। మర్కటీమూలజద్రావై రోక్షీరేణ చ మర్దయేత్ ॥ 2 ॥ శాల్మలీవృక్షనిర్యాసతాలమూలీభవై ర్ద్రవైః। కణాకుఙ్కుమతక్కోలచన్దనానాం కషాయకైః ॥3॥ ఏకైకేన త్రిదివసం మర్దయేచ్ఛ పృథక్పృథక్। వల్లయుగ్మం ప్రదాతవ్యం సితాజ్యక్షీరసంయుతమ్॥4॥ అష్టాదశ ప్రమేహాంశ్చ సర్వరోగాన్నిహన్త్యయమ్। కామం వర్ధయతే నౄణాం స్త్రీణామత్యన్తవల్లభః। కథితో హరగౌరీభ్యామయం పఞ్చశరో రసః॥5॥

అ॥ రసభస్మ, అభ్రకభస్మ, బంగారుభస్మ, వెండిభస్మ, వంగభస్మ, మాక్షికభస్మ, సీసభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, గొబ్బివిత్తులచూర్ణము, త్రికటుకములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి దూలగొండివేళ్ళకషాయము, ఆవుపాలు, బూరుగబంక, రసము, తాటివేళ్ళరసము, పిప్పళ్ళు, కుంకుమపువ్వు, తక్కోలములు, చందనము వీనియొక్క కషాయములు,వీనిలో నొక్కొకదానితో మూడేసిరోజులు ప్రత్యేకముగ మర్దింపవలయును. దీనిని రెండువల్లముల పరిమితిగ పంచదార, నెయ్యి, పాలు, వీనితో

నిచ్చినయెడల పదునెనిమిది ప్రమేహములును, సర్వరోగములును హరించును. కామము వృద్ధినొందును. దీని సేవనచే స్త్రీలకు మిక్కిలి ఇష్టుడగును. ఇది పార్వతీపరమేశ్వరులచే చెప్పబడినది. పంచశరరసమని చెప్పబడును.

సూతికామాత్రలు (3 వ రకము)

వ॥ సూతికాభరణము ½ భా, సన్నిపాతభైరవి 1 భా, వాతవిధ్వంసి 1 భా, శు॥ రసకర్పూరము ½ భా, శు॥ ఇంగిలీకము ½ భా, పావుదారు ½ భా, జున్ను ½ భా, గోరోచనము ½ భా, కస్తూరి ¼ భా, వీనిని మిరియాలరసముతోడను, చిత్రమూలరసముతోడను, నూరి మాత్రలు కట్టవలయును.

సూతికామాత్రలు (2 వ రకము)

వ॥ సూతికాభరణము 1 భా, శు॥ రసకర్పూరము 1 భా, శు॥ నాభిచూర్ణము 1 భా, పావుదారు 1 భా, జున్ను 1 భా, గోరోచనము 1 భా, సంనిపాతభైరవి 1 భా, వాతరాక్షసము 1 భా, వాతవిధ్వంసి 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, కస్తూరి ½ భా, వీనిని ఉప్పిచెక్క, చిత్రమూలము, వరగోగుచెక్క, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి మాత్రలు కట్టవలయును.

సూతికామాత్రలు (1 వ రకము)

వ॥ సూతికాభరణము 1 భా, త్రైలోక్యచింతామణి 1 భా, వాతరాక్షసము 1 భా, శు॥ రసకర్పూరము 1 భా, సువర్ణవాతరాక్షసము 1 భా, వాతవిధ్వంసి 1 భా, సంనిపాతభైరవి 1 భా, కాలకూటము 1 భా, పావుదారు 1 భా, జున్ను 1 భా, గోరోచనము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, వీనిని మునగచెక్క, వరగోగు, నల్ల ఉప్పి, తెల్లఉప్పి, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి మాత్రలు కట్టవలయును.

గుణములు సూతికాజ్వరములు, వాతదోషములు, దోషజ్వరములు, సంనిపాతజ్వరములు, కాళ్ళుచేతులు చల్లబడుట, శ్లేష్మప్రకోపము, మొదలగు ఘోరవ్యాధులను నశింపచేసి వెంటనే ఉష్ణమును కలిగించును.

రాజరసాయనము

శ్లో॥ కస్తూరీ హేమరశ్మి కుఙ్కుమసితే జాతీఫలం హాటకమ్ । చామ్పేయం వృషహేమబీజవిజయాయష్టీజయ స్త్రీవిషమ్ ॥1॥ శ్లో॥ ప్రత్యేకం వల్లమానం ఘృతమధుసహితం లిహ్యమానం దినాన్తే కిఞ్చిన్మార్గాఞ్చ భజన్తే హారతి చ సమయే భక్షయేదిక్షుఖణ్డాన్ । స్త్రీణాం గర్భాధికారం శమయతి సకలం వీర్యపాతం న యాతి । లిఙ్గం వై యాతి వృద్ధిం

స్థిరతరవపుషాం స్తమ్భకృద్యోనిభంగమ్ ॥2॥ శ్లో॥ సేవనాదస్య కందర్ప రూపో భవతి మానవః।సహస్రం యాతి నారీణాముత్సాహో జాయతేఽధికః॥3॥ నిత్యం స్త్రీసేవనాద్యస్తు క్షీణశుక్లో భవేన్నరః । మహాశుక్లో భవేత్సోఽపి సేవనాదస్య నాన్యథా ॥4॥ మహాబలో మహాబుద్ధిర్జాయతే నాత్ర సంశయః।స్థూలానాం కర్షకశ్చైవ కృశానాం పుష్టికారకః ॥5॥ శ్లో॥ సర్వాంగజం సన్నివాతం బహువిధవ్రణతా గ్రన్థిలూతాః స్ఫుటన్తి । దుర్గన్ధావిష్టలూతాః స్రవతి చ బహులం తీవ్రదుఃఖేన యుక్తమ్ । దాహం మోహం చ తృష్ణాం క్షయకృమికృశతాం పీనసం పాణ్డురోగమ్ । గుల్మాధ్మానే చ శూలం గ్రహణిగుదరుజౌ కుష్ఠరోగం నిహన్తి ॥6॥

అ॥ కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము, కుంకుమపువ్వు, పంచదార, జాజికాయలు, సువర్ణభస్మ, దొమ్మడోలుగడ్డ, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు, శు॥ గంజాయాకు, అతిమధురము, తెక్కలివిత్తులు, శు॥ నాభి, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి తేనె, నెయ్యి, వీనితో సాయంకాలమునందు వల్లపరిమాణముగ సేవింపవలయును. కొంచెము మూర్ఛను పొందును. అప్పుడు చెరుకుతునకలను భక్షించినయెడల నా మూర్ఛ హరించును. దీనిని సేవించువాడు స్త్రీలయొక్క గర్వాధిక్యమును హరించును. వీర్యస్ఖలనమును పొందడు. లింగవృద్ధియు, దృఢశరీరమును, వీర్యస్తంభనమును, కలవాడగును. స్త్రీలయొక్క మదము నణగించును. దీనిసేవనచే మన్మథరూపమును పొందును. చాలమంది స్త్రీలను రమించును. అధికమైన యుత్సాహమును పొందును. స్త్రీల నెల్లప్పుడు రమించుటచే క్షీణించిన శుక్లముకలవాడుకూడ దీనిసేవనచేతనే యధికమగు శుక్లము కలవాడగును. అధికమగు బలమును, అధికమగు బుద్ధియు, కలవాడగును. ఇది స్థూలురను కృషింపజేయును. కృషించినవారలకు పుష్టిని కలిగించును. సర్వాంగవాతము, సంధివాతము, బహువిధవ్రణములు, గ్రంథులు, లూతవ్రణములు, దుర్గంధము కలిగినట్టియు అధికమైనట్టియు బాధతో కూడినట్టియు చీమును స్రవించుచున్న లూతవ్రణములు, తాపము, మోహము, దప్పిక, క్షయ, కృమివ్యాధులు, కృశించుట, పీనసము, పాండురోగము, గుల్మము, కడుపుబ్బరము, శూల, గ్రహణి, గుదస్థానమందలి బాధ, కుష్ఠము, వీనిని హరించును.

మహాకామసంజీవనరసము

శ్లో॥ మారితం హేమ భాగైకం ద్విభాగం శుద్ధమాక్షికమ్।త్రిభాగం రజతం చైవ వైక్రాన్తం వేదభాగకమ్ ॥1॥ పఞ్చభాగం కాన్తభస్మ షడ్భాగం తామ్రభస్మకమ్। నాగవఙ్గే సప్తభాగే హ్యభ్రకం వసుభాగకమ్॥2॥ మౌక్తికం బ్రహ్మభాగం చ విద్రుమం దశభాగకమ్ । సిన్దూరం రుద్రభాగం చాప్యేకాదశ చ తీక్ష్ణకమ్ ॥ 3 ॥ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య

మర్దయేల్లుఙ్గవారిణా। శాల్మలీకోకిలాక్షాభ్యాం గాన్ధార్యా చ విమర్దయేత్ ॥4॥ కణాలవఙ్గతక్కోలగోక్షీరేణ చ మర్దయేత్। వాశాపిదారీ వారాహీగోక్షురేక్షురకై స్తథా ॥5॥ ఏతైశ్చ భావితవ్యాని త్రిస్త్రిర్భావ్యం పృథక్పృథక్। కాచకూప్యాం పాచయిత్వా దినమేకం క్రమాగ్నినా ॥6॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్। అఫేనం చాస్య పాదాంశం లవఙ్గం జాతిపత్రికమ్ ॥7॥ కస్తూరీం చన్ద్రికం చైవ దాపయేచ్చ యథావిధి। ధత్తూరబీజతైలేన గాన్ధార్యా చ విమర్దయేత్ ॥8॥ కదల్యాః ఫలసారేణ జాతీక్వాథైః పునఃపునః। ద్రాక్షాదాడిమ ఖర్జూరైః పన్నీరేణ చ మర్దయేత్ ॥9॥ శతపత్రరసేనైవ కుఙ్కుమస్య కషాయకైః। ఏతైశ్చభావయేచ్చాపి యామంయామంపృథక్పృథక్ ॥10॥ వల్లద్వయమితం ఖాదేత్కదలీఫలమధ్యతః। జాతీఫలం జాతిపత్రం శ్రీగన్ధం చ వరాఙ్గకమ్ ॥11॥ ఏలా కణైభిస్సంయుక్తం సితాక్షౌద్రేణ సంయుతమ్। అశ్వస్యదణ్డవద్భూయాత్ స్వదణ్డమనివారితమ్ ॥12॥ మన్మథోద్రేక యుక్తస్తు మహోమదగజేన్ద్రవత్। సిర న్తరమహాగాఢరతిక్రీడాసమర్థకః ॥13॥ యామత్రయే శతం స్త్రీణాం రత్యుద్యోగే జనో జయేత్। ముహుర్ముహుః పిబేత్ క్షీరం శర్కరేణ చ సంయుతమ్ ॥14॥ నారికేల జలం పీత్వా తతః శీతోపచారితః। కర్పూరాన్వితతామ్బూలం కుర్యాన్నిత్యమనర్గలమ్ ॥15॥ వృద్ధస్య స్తమ్భనకరం నష్టలిఙ్గం చ షణ్ఢతామ్। లిఙ్గరోగం పృష్ఠరోగం వ్రణాన్ సర్వాన్నివారయేత్ ॥16॥ జమ్బీరఫల సారం వా మహోపఞ్చఫలాని వా। స్థాపయేత్ క్షణమాత్రేణ తదుద్రేకం వినాశయేత్ ॥17॥ సర్వేషామపి రోగాణాం మనుష్యాణాం విశేషతః। ఏత దౌషధరాజం తు న ప్రమత్తః ప్రయోజయేత్ ॥18॥ క్షయమేకాదశవిధం మేహావింశతికం జయేత్। మన్దాగ్నిం గ్రహణీం చైవ హ్యాజీర్ణత్రయమేవ చ। కామసఞ్జీవనం నామ్నా సర్వవ్యాధివినాశకమ్ ॥19॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, శు॥ మాక్షికము 2 భా, రజితభస్మ 3 భా, వైక్రాంత భస్మ 4 భా, కాంతభస్మ 5 భా, తామ్రభస్మ 6 భా, సీసభస్మ 7 భా, వంగభస్మ 7 భా, అభ్రకభస్మ 8 భా, ముత్యభస్మ 9 భా, పగడభస్మ 10 భా, రససిందూరము 11 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 11 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి మాదీఫలము, బూరుగబంక, గొబ్బివిత్తులు, గంజాయాకు, పిప్పళ్ళు, లవంగములు, తక్కోలములు, అడ్డసరము, నేల గుమ్మడి, నేలతాడి, పల్లేరు, గొలిమిడి, వీనియొక్క రసములతోడను ఆవుపాలతోడను

మూఁడేసిగోజులు ప్రత్యేకముగ మర్దనను, భావనను, చేసి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకా యంత్రమందు క్రమాగ్నులచే నొకరోజువండి సాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమందుంచి ఈమందుకు 4 వ వంతు శు॥ వల్లమందును కలిపి లవంగములు, జాపత్రి, కస్తూరి, పచ్చ కర్పూరము, వీనిని తగునీతిని కలిపి ఉమ్మెత్తవిత్తులతైలము, గంజాయాకురసము, అరటి పండ్లరసము, జాజికాయలకషాయము, ద్రాక్షపండ్లరసము, దానిమ్మపండ్లరసము, ఖర్జూరపుకాయలరసము, పన్నీరు, పద్మములరసము, కుంకుమపువ్వుకషాయము, వీనితో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకజాము మర్దనను, భావనను, చేయవలయును. దీనిని రెండు వల్లముల పరిమితిగ జాజికాయలు, జాపత్రి, చందనము, లవంగములు, ఏలకులు, పిప్పళ్లు, పంచదార, తేనె, వీనితోకూడ అరటిపండుమధ్యయందుంచి పుచ్చుకొనినయెడల గుర్రపుదండమువలె అనివార్యమైన దండముకలవాఁడై మన్మథోద్రేకముతో మదించిన గొప్పఏనుగువలె ఎల్లప్పుడును మహాగాఢమైనరతినిచేయుటయందు సామర్థ్యముకలవాఁడై మూఁడుజాములలో నూరుగురుస్త్రీలను రమించి జయించును. పంచదారవేయబడిన పాలను తరుచుగ త్రాగవలయును. కొబ్బరికాయనీళ్ళనుత్రాగి పిదప శీతోపచార మును చేసికొనవలయును. పచ్చకర్పూరముతోకూడిన తాంబూలమును ఎల్లప్పుడు సేవింపవలయును. ఈఔషధము వృద్ధునికిగూడ వీర్యస్తంభనమును చేయును. మరియు లింగము కృశించుట, నపుంసకత్వము, లింగదోషములు, నడుమునొప్పి, సమస్తమైన వ్రణములు, వీనిని నశింపజేయును. నిమ్మకాయలరసమునుగాని ఫలపంచామ్లరసమునుగాని నోటియందుంచుకొనినచో క్షణకాలములో నామందుయొక్క ఉద్రేకము నశించును. విశేషమైన జాగరూకతకలవాఁడై సమస్తమైనవ్యాధులకు నీయౌషధమును ప్రయోగింప వలయును. ఇది ఏకాదశక్షయలు, వింశతిమేహములు, అగ్నిమాంద్యము, గ్రహణీ రోగము, మూఁడువిధములైన అజీర్ణము, వీనిని హరింపజేయును. కామసంజీవనరస మని చెప్పబడును. సర్వవ్యాధులను నశింపజేయును.

సువర్ణపర్పటీరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం పలమితం తుర్యాంశస్వర్ణసంయుతమ్ । మర్దయే జ్జమ్భనీరేణ యావదేకత్వమాప్నుయాత్ ॥1॥ ప్రక్షాల్యోష్ణామ్బునా పశ్చాత్పలమాత్రే తు గన్ధకే । ద్రుతే లోహమయే పాత్రే బదరానల యోగతః ॥2॥ ప్రక్షిప్య చాలయేల్లోహే మన్దం లోహశలాకయా । తతః పాకం విదిత్వా తు రమ్భాపత్రే శనైః క్షిపేత్ ॥3॥ గోమయస్థే తతశ్చైవ రమ్భాపత్రేణ యన్త్రయేత్ । శీతం తు చూర్ణితం గుఞ్జాక్రమ వృద్ధం నిషేవయేత్ ॥4॥ మాషమాత్రం భవేద్యావత్తతో మాత్రాం న వర్ధయేత్ । సక్షౌద్రేణోషణేనైవ లేహయేద్భిషగుత్తమః ॥5॥ గ్రహణీం

హన్తి శోషం చ సువర్ణరసపర్పటీ । సద్యోబలకరీ శుక్రవర్ధనీ వహ్నిదీపనీ । క్షయకాసశ్వాసమేహశూలాతీసారపాణ్డునుత్ ॥ 6 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 పలము, శు॥ సువర్ణము ¼ పలము, వీనిని నిమ్మకాయరసముతో బాగుగా కలియువరకు నూరి వేడినీటితో కడిగి పిదప ఒక పలముపరిమితిగల శుద్ధగంధకమును ఇనుపపాత్రయందు రేగుకట్టెలమంటచే కరగించి యందు వేసి ఇనుపగరటితో మెల్లగి కలియత్రిప్పి పాకమువచ్చినపిదప ఆవుపేడను కుండువలె చేసి యందుపై అరటియాకునుంచి యందుపై నీ మందును పోసి పైన మరల అరటియాకును కప్పి చల్లారిన పిదప చూర్ణము చేయవలయును. దీనిని ఒక్కొక్క గురివిందగింజపరిమితి వొప్పున హెచ్చుచేయుచు నొకమాషపరిమితియగువరకు పరిమితిని హెచ్చుచేయవలయును. పిదప పరిమితిని హెచ్చుచేయరాదు. తేనె, పిప్పళ్ళచూర్ణము, వీనితో పుచ్చుకొనవలయును. ఇట్లు సేవించినయెడల గ్రహణీరోగము, శోష, వీనిని, హరించును. ఇది సువర్ణరసపర్పటియని చెప్పబడును. వెంటనే బలమును చేయును శుక్రమును వృద్ధినొందించును. అగ్నిదీప్తిని చేయును. క్షయ, కాస, శ్వాస, మేహములు, శూల, అతిసారము, పాండువు, వీనిని హరించును.

సువర్ణపర్పటీరసము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ శుద్ధంసువర్ణదలమష్టగుణేన శుద్ధసూతేన పిణ్డితమథో వసుభాగభాజి । గన్ధే ద్రుతే బదరవహ్నిషు లోహపాత్రే దత్వావలోడ్య లఘులోహశలాకయా తత్ ॥ 1 ॥ మన్దం నిరస్య సురభీమలమణ్డలస్థే రమ్భాదలే తదుపరి ప్రణిధాయ చాన్యత్ । రమ్భాదలం లఘు నియన్త్ర్య తదా దదీత శీతం సువర్ణరసపర్పటికాభిధానమ్ ॥2॥ పిత్తోల్బణే ససితయా తుగయాఽథ వాతశ్లేష్మోల్బణే కిల తుగామధుపిప్పలీభిః। క్షీణే విరేకిణి చ శోషిణి మన్దవహ్నౌ పాణ్డౌ ప్రమేహిణి చిరజ్వరిణి గ్రహణ్యామ్ । వృద్ధే శిశౌ సుఖిని రాజ్ఞి తథైవ నార్యాం భైషజ్య మేతదుదితం హితమామయఘ్నమ్ ॥3॥

అ॥ శు॥ కుందనపురేకులు 1 భా, శు॥ రసము 8 భా, వీనిని కలియనూరి 8 భాగముల శు॥ గంధకమును రేగుకట్టెలమంటయందు ఇనుపపాత్రలో కరగించి యందు పోసి చిన్న ఇనుపగరిటెతో కలియత్రిప్పి ఆవుపేడ కుదురునందు అరటియాకు వేసి యందు మెల్లగపోసి పైన చిన్న అరటియాకును కప్పి చల్లారినపిదప తీయవలయును. ఇది సువర్ణపర్పటీరసమని చెప్పబడును. దీనిని పిత్తప్రధానవ్యాధులయందు పంచదార, తవాక్షీరి వీనితోడను, వాతశ్లేష్మప్రధానవ్యాధులయందు తవాక్షీరి, తేనె, పిప్పళ్ళు, వీనితోడను, ఇయ్యవలయును. క్షీణించుట, విరేచనములగుచుండుట, శోష, అగ్నిమాంద్యము, పాండువు, ప్రమేహము, జీర్ణజ్వరము, గ్రహణి, వీనియందియ్యవలయును. వృద్ధుడు,

శిశువు, సుకుమారుడు, రాజు, స్త్రీ, వీరలకు హితకరమైనది. సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును.

శూలనికృంతనము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం తథా తామ్రం శిలా మాక్షికతాలకే। రజతం గన్ధవఙ్గేచ లోహమభ్రం చ నాగకమ్ ॥2॥ చూర్ణయేత్పఞ్చలవణం దేయం సర్వైశ్చతుల్యకమ్। సువర్ణం మిశ్రయేత్పశ్చాద్రసైరేతైర్విభావయేత్ ॥2॥ శుణ్ఠీజయన్తీ విజయా మహారాష్ట్రికధూర్తజైః। ఖాదేదేరణ్డశుణ్ఠీభ్యాం మాషమాత్రం దినే దినే ॥3॥ కఫవాతామయం హన్తి చానుపానం వదామ్యహమ్। వ్యోషం సౌవర్చలం హిఙ్గు కారఞ్జం బీజమేవ చ ॥4॥ పిబేదుష్ణామ్బునా నామ్నా సర్వశూలనికృన్తనమ్।అజీర్ణం గ్రహణీదోషంచామశూలం తథాహరేత్। ఆధ్మానముదరం గుల్మ మతీసారాగ్నిమాన్ద్యకే॥5॥

అ॥ శు॥ రసము, తామ్రభస్మ, శు॥ మణిశిల, మాక్షికభస్మ, శు॥ తాళకము, రజతభస్మ, శు॥ గంధకము, వంగభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, సీసభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నూరి వీనియన్నిటికిని సమానమగు పంచలవణములను కలిపి పిదప సువర్ణభస్మ 1 భా, కలిపి శుంఠి, టెక్కలి, గంజాయాకు, మరాటీమొగ్గలు, ఉమ్మెత్త, వీనియొక్క రసములతో భావనచేయవలయును. దీనిని ఆముదము, శుంఠి, వీనితో నొకమాష పరిమితిగ ప్రతిదినమందు సేవించినయెడల కఫవాతములచే జనించిన వ్యాధులు నశించును. త్రికటుకములు, సౌవర్చలవణము, శు॥ ఇంగువ, కానుగవిత్తులు, వీనితోచేర్చి పుచ్చుకొని వేడినీటిని త్రాగవలయును. సర్వశూలనికృన్తనరసమని చెప్పబడును. ఇది అజీర్ణము, గ్రహణీదోషము, ఆమము, శూల, కడుపుబ్బరము, ఉదరవ్యాధి, గుల్మము, అతిసారము, అగ్నిమాంద్యము, వీనిని హరించుసు.

చంద్రశీతరసము

శ్లో॥ రసగన్ధక వైక్రాన్తాక తారం హేమ తథైకతః। త్రిభాగం లోహకాన్తే౽భ్రం త్రైఫలేన విమర్దయేత్ ॥1॥ శతావర్యారసేనైవ మత్స్యాక్షీమేఘనాదయోః। మేహారిపుష్పతోయేన నారికేలామ్బునా తథా ॥2॥ మర్దయేత్త్రిదినం చైవ హ్రీబేరం దాడిమం ఫలమ్। ముస్తకం చన్దనం చైభిః సప్తధా పరిభావయేత్ ॥3॥ ఏకగుఞ్జామితం సేవ్యం ద్రాక్షాఖర్జూరమాక్షికైః।స్త్రీణాం ప్రదరరోగం చ సర్వమేహాన్వినాశయేత్ ॥4॥ యోనిదోషం లిఙ్గదోషం తృష్ణాం తాపం చ నాశయేత్।గర్భస్య వృద్ధిం పుష్టిం

చ శీతం వీర్యం చ వర్ధయేత్ ॥5॥ అనుపానవిశేషేణ వాతపిత్తహరః పరమ్ । పుష్టితేజోబలకరః క్షయిణామమృతం తథా । చన్ద్రశీతరసో నామ శ్రీమచ్చన్ద్రవినిర్మితః ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, రజత భస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 3 భా, కాంతభస్మ 3 భా, అభ్రక భస్మ 3 భా, వీనిని త్రిఫలములు, పిల్లిపీచర, పొన్నగంటికూర, చిత్రీకూర, తంగేడు పువ్వులు, వీనియొక్క రసములతోడను కొబ్బరికాయనీటితోడను మూఁడేసిరోజులు మర్దించి వట్టివేళ్ళు, గానిమ్మపండ్లు, తుంగగడ్డలు, మంచిగంధము, వీనియొక్క రసము లతో ఏడేసి భావనలను చేయవలయును. దీనిని ద్రాక్షపండ్లరసము, ఖర్జూరపుకాయల రసము, తేనె, వీనితో నొకగురివిందగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల స్త్రీలయొక్క ప్రదరవ్యాధి, సమస్తమైన మేహములు, యోనిదోషములు, లింగదోషములు, దప్పిక, శరీరతాపము, ఇవి నశించును. ఇది గర్భవృద్ధిని, గర్భపుష్టిని, చలువను, వీర్యవృద్ధిని, చేయును. అనుపానభేదముచే వాతపైత్యములను హరించును. శరీరపుష్టి, తేజస్సు, బలము, వీనిని చేయును. క్షయరోగులకు అమృతముతో సమానమైనది. చంద్రశీతరస మని చెప్పబడుచున్నది. చంద్రునిచే చెప్పబడినది.

ఆమకులాంతకము

శ్లో॥ పారదం గన్ధకం చాభ్రం లోహం చాపి వరాటకమ్ । రౌప్యం చాతివిషం చైవ కర్షభాగం ప్రకల్పయేత్ ॥ 1 ॥ ధాన్యశుణ్ఠీ కృతక్వాథైర్భావయేచ్చ పృథక్పృథక్ । గుఞ్జాప్రమాణవటికాం కారయేత్కుశలో భిషక్ ॥ 2॥ భక్షయేత్ ప్రాతరుత్థాయ గురుదేవద్విజార్చకః । దగ్ధబిల్వం గుడం చైవ కుర్యాత్తదనుపానకమ్ ॥ 3 ॥ అజాదుగ్ధేన వా పేయః జమ్బూత్వక్శృతకేన వా । అతిసారే జ్వరే ఘోరే గ్రహణ్యామరుచౌ తథా ॥ 4॥ ఆమే శూలే భ్రమే చైవ పిచ్ఛారక్తస్రుతౌ తథా । శోఫే రక్తాతిసారే చ సంగ్రహాగ్రహణీషు చ ॥5॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, అభ్రకభస్మ, లోహభస్మ, గవ్వలభస్మ, రజత భస్మ, అతివస, వీనినొక్కొకకర్షపరిమితిగ గ్రహించి ధనియాలు, శుంఠి, వీనియొక్క కషాయములతో ప్రత్యేకముగ భావనచేసి యొకగురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. ఉదయమున లేచి గురువులను, దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, పూజించి యొకమాత్రను మారేడుకాయలమసి, బెల్లము, వీనితోగాని మేకపాలతోగాని నేరేడు చెక్కకషాయముతోగాని సేవించినయెడల అతిసారము, తీవ్రమైన జ్వరము, గ్రహణి, అరుచి, ఆమదోషము, శూల, భ్రమ, జిగురుపడుట, రక్తస్రావము, నంజు, రక్తాతి సారము, సంగ్రహాగ్రహణి, ఇవి నశించును.

కామవిలాసరసము

శ్లో॥ రసం చాభ్రం హేమ తారం వఙ్గం మాక్షికభస్మకమ్ । నాగం శుల్బం మృతం కాన్తం సమభాగం చ కారయేత్ ॥ 1 ॥ మర్కటీక్షురబీజాని శుద్ధం చైవాహిఫేనకమ్ । ఏతదేకీకృతం సర్వం గోక్షీరేణ చ మర్దయేత్ ॥ 2 ॥ శాల్మలీరసకేనైవ తాలమూల్యా రసేన చ । కణాకుఙ్కుమకక్కోలచన్దనైశ్చ విభావయేత్ ॥ 3 ॥ వల్లయుగ్మం చ దాతవ్యం క్షీరాజ్యమధుసంయుతమ్ । వింశతిం చ ప్రమేహాంశ్చ సర్వరోగాన్నిహన్తి చ ॥ 4 ॥ వీర్యస్తమ్భం కరోత్యేవ కామోద్దీపనకృన్మహాన్ । సహర్షమనసా నిత్యం రమతే యోషితాం శతమ్ । అయం కామవిలాసాఖ్యో రసో దేవవినిర్మితః ॥5॥

అ॥ రసభస్మ, అభ్రకభస్మ, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, వంగభస్మ, మాక్షికభస్మ, సీసభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, దూలగొండివిత్తులు, గొబ్బివిత్తులు, శు॥ నల్లమందు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఆవుపాలతోడను బూరుగబంక, తాటివేళ్ళు, పిప్పళ్ళు, కుంకుమపువ్వు, తక్కోలములు, చందనము, వీనియొక్క రసములతోడను మర్దనను, భావనను, చేయవలయును. దీనిని రెండువల్లముల పరిమితిగ పాలు, నెయ్యి, తేనె, వీనితో సేవించినయెడల ఇరువదిప్రమేహములును, సర్వరోగములును, హరించును. ఇది వీర్యస్తంభనమును, అధికమగు కామోద్రేకమును, చేయును. దీనిని సేవించువాడు సంతోషముతోకూడిన మనస్సుతో ననేకస్త్రీలను రమించును. ఈకామవిలాసరసము దేవతలచే చెప్పబడినది.

సూర్యప్రభారసము

సీ॥ కాంతవిద్రుమశంఖగంధకమాక్షికటంకణరోచనకుంకుమములు । కటుకరోహిణి చిత్రకము జున్ను రొయిపీత పావుదారులును పిప్పలిమరీచి।కపురంబు కస్తూరి కమఠనక్రంబులచేదు లొక్కొకపాలుచెలువుగాను । రసభస్మగరళతామ్రములు నభ్రకము లోహమును రెండేసిభాగములు నల్ల । మందును నాభియు సిందూరములు నాలుగేసి భాగంబులు వేసి పిదప । త్రికటుకటుకవహ్నిత్రిఫలకషాయంబు ఝషబర్హిగొధికఛాగపిత్త । ములలికుచదత్తూరముల హంసపాదిస్వరసముల మూడహోరాత్రములను । మర్దించి సర్షపమానమాత్రలుచేసి సేవింప ననుపానచిత్రమెరిగి । సర్వరోగప్రపంచంబు సమయజేసి । భాసిలుచునుండు సూర్యప్ర

భారసంబు । సూర్యనారాయణజగత్పతి సుకృతబుద్ధి । నవని నిర్మించె బ్రిఖ్యాతి నమృతముగను॥

అ॥ కాంతభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, శంఖభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, హేమమాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, గోరోచనము 1 భా, కుంకుమ పువ్వు 1 భా, కటుకరోహిణి 1 భా, చిత్రిమూలము 1 భా, జున్ను 1 భా, రాయ్యిపీత 1 భా, పావుదారు 1 భా, పిప్పళ్లు 1 భా, మిరియాలు 1 భా, పచ్చకర్పూరము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, మొసలిచేదు 1 భా, తాబేలుచేదు 1 భా, రసభస్మ 2 భా, గరళము 2 భా, తామ్రిభస్మ 2 భా, అభ్రికభస్మ 2 భా, లోహభస్మ 2 భా, శు॥ నల్లమందు 4 భా, శు॥ నాభి 4 భా, రససిందూరము 4 భా, వీనిని త్రికటుకములు, కటుకరోహిణి, చిత్రిమూలము, త్రిఫలములు, వీనియొక్క రసములతోడను చేప, నెమలి, ఉడుము, మేక, వీనియొక్క పిత్తములతోడను నిమ్మకాయలు, ఉమ్మెత్త, హంసపాది, వీనియొక్క రసములతోడను మూ డహోరాత్రిములు మర్దించి ఆవాలంత మాత్రిలు చేయవలయును. వీని ననుపాన భేదములతో సేవించినయెడల సమస్తవ్యాధులు నశించును. సూర్యపరిభారసంబనబడు దీనిని సూర్యనారాయణ జగత్పతిభూమియం దమృతమగునట్లుగ చెప్పెను.

నీలకంఠరసము

శ్లో॥ వజ్రిసూతేఽభ్రిహేమ్న్యర్కం తీక్ష్ణం ముణ్డం క్రిమోత్తరమ్ । మారితాని విమర్ద్యామ్లవర్గేణ దివసత్రియమ్ ॥1॥ త్రిక్షారం పఞ్చలవణం మర్దితస్య సమం తథా । దత్వా నిర్గుణ్డికాద్రావైర్మర్దయేద్దివసత్రియమ్ ॥2॥ శుష్కమేతద్విచూర్ణ్యాథ విషం స్యాదష్టమాంశతః । టఙ్కణం విషతుల్యాంశం దత్వా జమ్బీరజద్రవైః ॥3॥ భావయేద్దినమేకం తు రసోఽయం నీలకణ్ఠకః ॥ దాతవ్యస్సర్వరోగేషు సంనిపాతే విశేషతః ॥4॥ ద్విగుఞ్జమార్ద్రికద్రావైర్వల్లత్రైర్వా వాతరోగిణామ్ । నిర్గుణ్డీమూలచూర్ణం తు మాహిషాఖ్యం చ గుగ్గులుమ్ ॥ 5 ॥ సమాంశం మర్దయేదాజ్యే తద్వటీకర్షసంమితా । అనుయోజ్యా ఘృతైర్నిత్యం స్నిగ్ధముష్ణం చ భోజనమ్ ॥6॥ మణ్డలాన్నాశయేత్సర్వాన్వాతరోగాన్న సంశయః । సంనిపాతే పిబేచ్చాను రవిమూలకషాయకమ్ । ధాన్యశుణ్ఠీకషాయేణ త్వజీర్ణకులనాశకః ॥7॥

అ॥ వజ్రిభస్మ 1 భా, రసభస్మ 2 భా, అభ్రికభస్మ 3 భా, సువర్ణభస్మ 4 భా, తామ్రిభస్మ 5 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 6 భా, ముండలోహభస్మ 7 భా, వీనిని ఆమ్లవర్గద్రివ్యరసములతో మూడురోజులు మర్దించి వీనియన్నిటికిని సమానమగు మూడు క్షారములను, పంచలవణములను, కలిపి వావిలిరసముతో మూడురోజులు మర్దించి ఎండిన పిదప మారి యీ మందుకు నెనిమిదవవంతు శు॥ నాభిని, నాభితో సమానమ

శు॥ టంకణమును, కలిపి నిమ్మకాయరసముతో నొకరోజు భావనచేయవలయును. ఇది నీలకంఠరసమని చెప్పబడును. దీనిని అల్లపురసముతో రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సమస్తవ్యాధులయందును, ప్రధానముగ సంనిపాతమందును, ఇయ్యవలయును. వాత రోగులకు నేతితోకూడ నీయవచ్చును. వావిలివేళ్లచూర్ణమును, శు॥ మహిసాక్షిగుగ్గులును, సమభాగములుగ గ్రహించి నేతితో నూరి కర్షప్రమాణముకల మాత్రలనుచేసి నేతితో కూడ నీ మాత్రను మందు సేవించినవెంటనే పుచ్చుకొనుచు స్నిగ్ధగుణమును ఉష్ణవీర్యమును కల ఆహారమును భుజించుచుండినయెడల నొకమండలము దినములకు సమస్తవాత వ్యాధులును నిశ్చయముగ నశించును. సంనిపాతమందు జిల్లేడువేళ్ల కషాయముతోడను, అజీర్ణమందు ధనియాలు శుంఠి వీనియొక్క కషాయముతోడను ఇయ్యవలయును.

లఘుబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ హరవీర్యాం త్రిభాగం చ నిశరాజం చ గన్ధకమ్ । శుద్ధామృతం ద్వాదశం చ తీక్ష్ణం చ ద్విజరాజకమ్ ॥1॥ వరాటం తు చతుర్భాగం బాణభాగం తథాఽభ్రకమ్ । మరిచం సూతతుల్యం తు గన్ధతుల్యం తు తామ్రకమ్ ॥2॥ హరవీర్యార్ధకిట్టం తు శరభాగం తు విద్రుమమ్। మర్దయే దార్ద్రకస్యైవ జమ్బీరస్య రసేన చ ॥3॥ గులికాన్బదరీబీజాన్వజ్రమూషే వినిక్షిపేత్ । యన్త్రేణ వాలుకాఖ్యేన పాచయేత్ రుద్రయామకమ్ ॥4॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య దాతవ్యాశ్చానుపానకైః । అన్తర్జ్వరశ్వాసకాసఛర్దిపాణ్డుషు శ్లేష్మకే ॥5॥ మూత్రకృచ్ఛ్రేఽతిసారే చ సర్వరోగే హితస్తథా । బాలసూర్యోదయో నామ ప్రసిద్ధో దేహవృద్ధిదః ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము 3 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ నాభి 12 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 1 భా, గవ్వలభస్మ 4 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, మిరియాలు 3 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, మాండూరభస్మ 1½ భా, పగడభస్మ 5 భా, వీనిని అల్లపురసముతోడను, నిమ్మకాయలరసముతోడను, మర్దించి రేగుగింజలంతమాత్రలను చేసి వజ్రమూసయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు పదునొకండుజాములు వండి సాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని తగు ననుపానములతో అంతర్గతజ్వరము, శ్వాస, కాస, వాంతి, పాండువు, శ్లేష్మవ్యాధులు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మూత్రాతిసారము, వీనియందును సర్వరోగములందును ఇయ్యవలయును. ఇది బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. దేహవృద్ధిని చేయును.

వంటబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ సూతం స్యాద్దశధా చ హాటకమిదం హైకం మృతం వారిజం । భాగం ద్వాదశ గన్ధకస్య సకలం ద్రవ్యం కృతం నిర్మలమ్ ।

కన్యాహంసపదీరసైశ్చ సుచిరం పిష్ట్వా కృతం గోలకమ్ । క్షిప్త్వా కాచ ఘటోదరే పటవృతే కుమ్భే చ సికతాయుతే ॥1॥ పక్త్వా తు త్రిదినం క్రమాగ్నిసహితం స్వాఙ్గం సశీతోద్భవం । చోద్యద్భాస్కరతుల్యరాగ సహితం భిత్వా తు దివ్యౌషధమ్ । తత్పాదాంశకమభ్రభస్మ సహితం కాన్తం తదర్ధాన్వితం । రౌప్యం తత్తులితం నిధాయ చ మృతం నాగం తదర్ధం క్షిపేత్ ॥ 2 ॥ కస్తూరీఘనసారకుఙ్కుమరజోజాతీఫలం త్ర్యూషణం। ప్రత్యేకం భుజగాంశపాదసహితం క్షిప్తం చ ఖల్వోదరే । మర్ద్యం పూర్వరసేన యోజితమిదం వల్లం సదా ఖాదయేత్ । పాణ్డుం శోఫహలీమకోదరగదాన్యక్ష్మాణి మేహం జయేత్ ॥ 3 ॥ కాసశ్వాసగలామయాశ్మరిరుజం మూత్రేక్షుమేహాదికాన్ । హిక్కారోచకముగ్రరక్తప్రదరం ప్లీహానమున్మాదకమ్ । నానారోగహితానుపానసహితం నానామయధ్వంసకం। సర్వం సౌఖ్యకరం రసాయనమిదం శ్రీనిత్యనాథోదితమ్। యద్భైషజ్యగణస్య భూషణమిదం శ్రీబాలసూర్యోదయమ్ ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము 10 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 12 భా, వీనిని కలుబంద, హంసపాది, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి మాత్రలుచేసి మట్టిపూసిన గుడ్డలతో చుట్టబడిన కాసకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు క్రమాగ్నులచే మూడుగోజులు వండి సాంగశీతలమున తీసి ఉదయించుచున్న సూర్యునివలె ఎర్రగనుండు ఆ మందును గ్రహించి యా మందుకు నాలుగవవంతు అభ్రకభస్మను, అభ్రకభస్మలో సగము కాంతభస్మను, కాంతభస్మతో సమానము వెండిభస్మను, వెండిభస్మలో సగము సీసభస్మను, సీసభస్మలో ప్రత్యేకముగ నాల్గవవంతు చొప్పున కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము, కుంకుమపువ్వు, జాజికాయలు త్రికటుకములు వీనిని, కలిపి ఖల్వమందుంచి హంసపాది, కలుబంద, వీనియొక్క రసములతో మర్దింపవలయును. దీనిని వల్లపరిమితిగ సేవించినయెడల పాండువు, నంజు, హలీమకము, ఉదరరోగము, రాజయక్ష్మ, మేహము, కాస, శ్వాస, కంఠవ్యాధులు, అశ్మరి, మూత్రకృచ్ఛ్రము, ఇక్షుమేహము మొదలగువ్యాధులు, ఎక్కిళ్ళు, అరోచకము, తీవ్రమైన రక్తప్రదరము, ప్లీహవ్యాధి, ఉన్మాదము, ఇవి నశించును. ఆయారోగములకు తగిన యనుపానములతో నిది సమస్తవ్యాధులను హరించును. సౌఖ్యమును కలిగించును. రసాయనము నిత్యనాధునిచే చెప్పబడినది. సమస్తౌషధములలోను శ్రేష్ఠమైనది. బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును.

బాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ సూతం త్రైగుణ్యగన్ధం పరిమితమమృతం భానుతీక్ష్ణం చ నేత్రం। చారూఘం తచ్చతుర్థం గగనశరయుతం మాక్షికం సర్వతుల్యమ్ ।

ఏతద్ద్యాన్నిహన్తి జ్వరవనదహనం శ్వాసకాసం చ ఛర్దిం । పాణ్డుం ప్లీహప్రమేహా క్షయగుదజరుజౌ లిఙ్గదోషం చ పుంసామ్ ॥1॥ నారీణాం యోనిదోషం బహువిధప్రదరాన్మూత్రకృచ్ఛ్రం చ సర్వం।నామ్నాయం బాలసూర్యోదయ ఇతి కథితో రోగహారీ మునీన్ద్రైః ॥2॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, శు॥ నాభి 3 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 2 భా, శు॥ ఇంగువ ½ భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, మిరియాలు 16½ భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి సేవించినయెడల జ్వరము, శ్వాస, కాస, వాంతి, పాండువు, ప్లీహవ్యాధి, ప్రమేహము, క్షయ, అర్శస్సు, పురుషులయొక్క లింగదోషము, స్త్రీలయొక్క యోనిదోషము, సమస్తమైన ప్రదరములు, సమస్తమైన మూత్రకృచ్ఛ్రములు, ఇవి నశించును. ఇది బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధులను హరించును. మునీశ్వరులచే చెప్పబడినది.

మహాబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ సూతం త్రైగుణ్యగన్ధం పరిమితమమృతం భానుతీక్ష్ణం చ నేత్రం చారూఢం తచ్చతుర్థం గగనశరయుతం కాన్తతారే చ తుల్యే । మారీచం చైకయుక్తం త్రిచతురసహితం నాగవఙ్గం క్రమేణ । తే రమ్యాం సూక్ష్మమర్ద్యం మునిరసమథితం చాటరూషే(క)రాభ్యామ్ ॥1॥ ఏతద్ద ద్యాన్నిహన్తి జ్వరకులవిపినం శ్వాసకాసం చ ఛర్దిం । పాణ్డుం శూల ప్రమేహాన్జయతి గుదరుజాః ప్లీహగుల్మాన శేషాన్ । వాతవ్యాధేః కుఠారః క్షయజకఫరుజో రాజయక్ష్మాదిరోగాన్ । నామ్నాఽయం బాలసూర్యోదయ ఇతి కథితో విష్టపేఽయం ప్రసిద్ధః ॥2॥

శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, శు॥ నాభి 3 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 2 భా, శు॥ ఇంగువ ½ భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, కాంతభస్మ 5 భా, వెండిభస్మ 5 భా, మిరియాలు 1 భా, సీసభస్మ 3 భా, వంగభస్మ 4 భా, వీనిని మెత్తగనూరి అవిసియాకు, అడ్డసరము, గొబ్బి, వీనియొక్క రసములతో మర్దింపవలయును. దీనిని సేవించినయెడల జ్వరములు, శ్వాస, కాస, వాంతి, పాండువు, శూల, ప్రమేహములు, మూలవ్యాధి, ప్లీహవ్యాధి, గుల్మము, వాతవ్యాధులు, క్షయవలన జనించిన కఫవ్యాధులు, రాజయక్ష్మ మొదలగువ్యాధులు, ఇవి నశించును. ఇది బాలసూర్యోదయమనబడును. లోకమందు ప్రసిద్ధమైనది.

వంటమహాబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ దశభాగం శుద్ధసూతం గన్ధం ద్వాదశభాగకమ్।ద్విభాగే చ శిలాతాలే తాలార్ధం శుద్ధస్వర్ణకమ్ ॥1॥ తారం తామ్రం నాగవఙ్గే

స్వర్ణపాదాంశకాని చ। కుమారీదాడిమద్రాక్షైశ్చిత్రిమూలద్రవేణ చ ॥2॥ త్రిదినం మర్దయేత్సమ్యక్కాచకూప్యన్తరే క్షిపేత్ । సమ్యగావేష్టయేత్పశ్చాద్వస్త్రఖణ్డైస్సమృత్తికైః ॥3॥ గోలకం తం క్షిపేద్భాణ్డే వాలుకాసహితే భిషక్ । త్రిదినం పాచయేచ్చుల్ల్యాం మన్దమధ్యోత్తమైః క్రమాత్ ॥4॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య సిన్దూరం రక్తవర్ణకమ్। సిద్ధం చైతదితి జ్ఞాత్వా సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥5॥ సంనిపాతజ్వరం ఘోరం చైకాదశక్షయం హరేత్ । ఉదరాణి చ సర్వాణి వాతరోగాన్విశేషతః ॥6॥ సన్తతోచ్ఛ్వాసకాసౌ చ వలీపలితనాశకః । గుఞ్జాద్వయం ప్రదాతవ్యం తత్తద్రోగానుపానతః ॥7॥ నాశయేదితి తత్సర్వం శివేన పరిభాషితః । బాలసూర్యోదయో నామ భిషగాశ్చర్యకారకః ॥8॥

అ॥ శు॥ రసము 10 భా, శు॥ గంధకము 12 భా, శు॥ మణిశిల 2 భా, శు॥ తాళకము 2 భా, శు॥ బంగారము 1 భా, వెండిభస్మ $\frac{1}{4}$ భా, తామ్రభస్మ $\frac{1}{4}$ భా, సీసభస్మ $\frac{1}{4}$ భా, వంగభస్మ $\frac{1}{4}$ భా, వీనిని కలుబంద, దానిమ్మ, చిత్రమూలము, వీని యొక్క రసములతో మూడురోజులు బాగుగ మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి పైన మట్టిపూసినగుడ్డలతో బాగుగచుట్టి దానిని ఇసుకతోకూడిన కుండయందుంచి పొయ్యిమీదనుంచి మందమధ్యమతీవ్రాగ్నులచే మూడురోజులు వండి సాంగశీతలమున తీసి ఎఱ్ఱగసిందూరించుటచే తయారైనదానిని గ్రహింపవలయును. దీనిని సర్వరోగముల యందు నియ్యవలయును. ఇది ఘోరమైన సంనిపాతజ్వరము. ఏకాదశక్షయలు, సమస్తమైన ఉదరోగములు, వాతవ్యాధులు, ఎల్లప్పుడు ఎగరొప్పుట, దగ్గు, శరీరము ముడతలుపడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, వీనిని హరింపజేయును. రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ నాయా యనుపానములతో నిచ్చినయెడల సమస్తరోగములను నశింప జేయునని ఈశ్వరునిచే చెప్పబడెను. బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. గుణములచే వైద్యుల కాశ్చర్యమును కలిగించును.

సువర్ణబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం కాంస్యం తామ్రభస్మ తథైవ చ । మృతసూతం తథా గన్ధం నాగం వఙ్గం చ లోహకమ్ ॥1॥ పునర్నవాకుమారీభ్యాం ద్విదినం చ విమర్దయేత్ । గులికాన్కారయేచ్చైవ హ్యాతపే చైవ శోషితాన్ ॥2॥ కాచకూప్యాం నివేశ్యాథ వాలుకాయన్త్రయోగతః। త్రివిధాగ్నిక్రమేణైవ పాచయేత్సుఖ్ఛయామకమ్ ॥3॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృ

త్వ దినమేకం విమర్దయేత్ । త్రిఫలాక్వాథకేనైవ చణ్డాల్యార్ద్రరసై స్తథా ॥4॥ మత్స్యాక్ష్యాశ్చ రసేనైవ నాగవల్లీరసేన చ । అనుపాన విశేషేణ నానారోగనివారణమ్ । బాలసూర్యోదయో నామ సీతా నాథపరికల్పితః ॥5॥

అ॥ బంగారుభస్మ, వెండిభస్మ, కంచుభస్మ, తామ్రభస్మ, రసభస్మ, శు॥ గంధకము, నాగభస్మ, వంగభస్మ, లోహభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కలిజేరు, కలుబంద, వీనియొక్క రసములతో రెండురోజులు మర్దించి గులికలుచేసి ఎండయందు ఎండించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడువిధములైన యగ్నులచే క్రమముగ నైదుజాములు వండి సాంగశీతలమున తీసి త్రిఫలాకషాయముతోడను నీలియాకు, అల్లము, పొన్నగంటికూర, తమలపాకులు, వీనియొక్క రసములతోడను ఒక్కొక దినము మర్దించవలయును. వీనిని అనుపానవిశేషములతో నిచ్చినయెడల సమస్తవ్యాధులు నశించును. బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. సీతానాథునిచే చెప్పబడినది.

సువర్ణమహాబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం గృహీత్వాదౌ పలద్వితయసమ్మితమ్ । శుద్ధగన్ధం చ తత్సామ్యం హేమరౌప్యే చ కర్షకే ॥1॥ కాన్తాభ్రే తామ్రతీక్ష్ణే చ నాగవఙ్గే చ మాక్షికమ్ । వైక్రాన్తం చ తథా సర్వం కర్షార్ధం చ నిధాపయేత్ ॥ 2 ॥ హంసపాదీకుమారీభ్యామీశ్వరీమూలచిత్రకైః । సంమర్ద్య కజ్జలీం కృత్వా కాచకూప్యాం నివేశయేత్ ॥3॥ వాలుకాయన్త్రభాణ్డస్థం న్యసేచ్చుల్ల్యాం ప్రయత్నతః।దినత్రయం త్వహోరాత్రే క్రమవహ్నిం చ దీపయేత్ ॥ 4 ॥ స్వాఙ్గశీతలతాయాం తు సమాకృష్య రసోత్తమమ్ । ఇన్ద్రగోపసమం చైవ తేజసా యోజయేద్బుధః ॥ 5 ॥ ఏతత్సర్వం నిధాయాథ పునః ఖల్వే శుభే౽హని । ద్వినిష్కం మృగనాభిం చ దేవపుష్పం చ తత్సమమ్ ॥6॥ నిష్కమాత్రం చ కర్పూరం సమ్యఙ్మేలయ యత్నతః దృఢం మర్ద్యం జలేనైవ గులికాన్కారయేత్సుధీః ॥7॥ యోజ్యం సర్వేషు రోగేషు గుఞ్జాద్వయమితం రసమ్। అశీతివాతజాన్రోగాన్హన్తి శూలత్రయం తథా ॥8॥ వింశతిశ్లేష్మరోగాంశ్చ చతుర్వింశతి పైత్తికాన్ । తత్తద్రోగానుపానేన నిహన్తి సకలామయాన్ ॥9॥ క్షయమేకాదశవిధం గ్రహణీం పాణ్డుకామలే।కుమ్భకామలకాం చైవ హృద్యాదావర్తం మహోదరమ్ ॥10॥ దీపనం పరమం ప్రోక్తం సర్వనాశకరః పరమ్।

బాలానాం పరమం పథ్యం వృష్యశ్చాయుర్వివర్ధకః ॥11॥ బహునాత్ర కిముక్తేన సర్వరోగహరః పరమ్ । బాలసూర్యసమాభశ్చ బాలసూర్యోదయో రసః ॥12॥

అ॥ శు॥ రసము 2 పలములు, శు॥ గంధకము 2 ప, సువర్ణభస్మ 1 కర్షము, వెండిభస్మ 1 క, కాంతభస్మ ½ క, అభ్రకభస్మ ½ క, తామ్రభస్మ ½ క, ఖర్గలోహభస్మ ½ క, సీసభస్మ, ½ క, వంగభస్మ, ½ క, మాక్షికభస్మ ½ క, వైక్రాంతభస్మ ½ క, ఇట్లు వీనిని గ్రహించి హంసపాది, కలుబంద, ఈశ్వరివేరు, చిత్రమూలము, వీని యొక్క రసములతో కాటుకవలె మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడురోజులు అహోరాత్రములందు క్రమాగ్నులచే వండి స్వాంగశీతలమైనపిదప ఆరుద్ర పురుగుతో సమానకాంతిగల రసమును (సిందూరము) గ్రహించి యామందును అన్నిటిని తిరిగి ఖల్వమందుంచి కస్తూరి 2 నిష్కములు, లవంగములు 2 ని, పచ్చకర్పూరము 1 ని, వీనినికూడ కలిపి ఉదకముతో దృఢముగ మర్దించి గులికలను (కుప్పెలను) చేయవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సమస్తరోగములం దియ్యవలయును. ఇది ఎనుబది వాతవ్యాధులను,మూడువిధములగుశూలలను,ఇరువదిశ్లేష్మవ్యాధులను,ఇరువది నాలుగు పైత్యవ్యాధులను, హరించును.ఆయారోగములకు తగినయనుపానములతో సమస్త రోగములను హరించును. ఏకాదశక్షయలు, గ్రహణి, పాండువు, కామిర్లు, కుష్ఠకామల, ఉదావర్తము, మహోదరము, వీనిని సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును. అగ్నిదీప్తిని చేయును. బాలురకు మిక్కిలి హితకరమైనది. శుక్రమును, ఆయువును, వృద్ధినొందించును. సమస్తరోగములను హరించునని విశేషముగ చెప్పనవసరములేదు. ఇది బాలసూర్యునితో సమానమైన కాంతికలదిగ నుండును. బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును.

కనకబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ సూతాత్త్రిగుణ్యాగంధం విషకనకయుతం భానుతీక్ష్ణం చ నేత్రం।చారూధం తచ్చతుర్థం గగనశరయుతం కాన్తభూతిం చ తుల్యమ్। మారీచం సూతభాగం త్రియమపి రజతం విద్రుమం శుక్తిజాతం। సిన్దూరం నాగవజ్రం త్రయమపి సకలం ఖల్వమధ్యే తు మర్ద్యమ్ ॥1॥ గోక్షీరం గోక్షురం వై శతపదిసహితం గోపివాశేక్షురాశ్చ । భూకూష్మాణ్డస్య కన్దం ముసలికదలికాశాల్మలీమూలమేతైః । ఏనం దద్యాన్నిహన్తి జ్వరవనదహనం శ్వాసకాసం చ ఛర్దిం । పాణ్డుం శూలప్రమేహాన్ హరతి గుదరుజా లిఙ్గదోషం చ పుంసామ్ ॥2॥ యోషాణాం యోనిదోషం బహువిధప్రదరాన్నాశయత్యోతిసారాన్ । నామ్నాయం బాలసూర్యోదయ ఇతి కథితో రోగహారీ మునీన్ద్రైః ॥3॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, శు॥ నాభి 2 భా, బంగారుభస్మ 2 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, లోహభస్మ 2 భా, గవ్వలభస్మ ½ భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, కాంతభస్మ 5 భా, మిరియాలు 1 భా, వెండిభస్మ 1 భా, పగడ భస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, రససిందూరము 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, వీని నన్నిటిని ఖల్వమందుంచి ఆవుపాలతోడను పల్లేరు, పిల్లిపీచర, పాలసుగంధి, అడ్డసరము, గొబ్బి, నేలగుమ్మడుదుంప, నేలతాడి, అరటిదుంప, బూరుగవేళ్లు, వీనియొక్క రసములతోడను మర్దించవలయును. దీని నిచ్చినయెడల జ్వరము, శ్వాస, కాస, వాంతి, పాండువు, శూల, ప్రమేహములు, అర్శస్సు, పురుషులయొక్క లింగ దోషము, స్త్రీలయొక్క యోనిదోషము, అనేకవిధములైన ప్రదరములు, రాజయక్ష్మ, అతిసారము, ఇవి హరించును. ఇది బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధు లను హరించును. మునీశ్వరులచే చెప్పబడినది.

కామేశ్వరరసము

శ్లో॥ మృతసూతాభ్రకే స్వర్ణం కాన్తం తీక్ష్ణం మృతం తథా। ప్రవాలం మౌక్తికం వజ్రం శోధితం చ శిలాజతు ॥1॥ రమ్భా గోక్షుర శాల్మల్యావిక్షురాస్యా శతావరీ। బీజానీక్షురకస్యైవ మర్కటీ జీరకం బలా॥2॥ అశ్వగన్ధా విదారీ చ తథా భూశర్కరాపి వై। మృణాలం వాలకం కుష్ఠం చైలా చన్దనముత్పలమ్ ॥3॥ జాతీపత్రం జాతిఫలం కూష్మాణ్డః కదలీఫలమ్। ద్రాక్షా ఖర్జూరవిజయే చార్ద్రకం తు తథైవ చ ॥4॥ కుఙ్కుమం చ లవఙ్గం చ రసైరేషాం విమర్దయేత్। ప్రత్యేకం యామమాత్రం తు గోక్షీరేణ తు భావయేత్ ॥5॥ ఘనసారం మిశ్రయేచ్చ హ్యాష ధస్య దశాంశకమ్। ఏతద్రసాయనం సర్వం పన్నీరేణ చ భావయేత్ ॥6॥ గులికాః ఛాయయా శుష్కాః వంశనాలే వినిక్షిపేత్। చతుర్గుఞ్జాప్రమాణేన శర్కరాక్షీరసంయుతమ్ ॥7॥ పూర్వయామే తథా గ్రాహ్యం చాపరాహ్ణే తదర్ధకమ్। స్నాత్వా గోక్షీరసితయా త్వభ్యాసేన మహౌషధమ్ ॥8॥ వలీపలితనాశం చ వృద్ధోఽపి తరుణాయతే। వన్ధ్యాఽపి లభతే పుత్రం వీర్యవృద్ధికరం నృణామ్ ॥9॥ స్తమ్భనం మోహనం చైవ కాన్తిదం పుష్టివర్ధనమ్। లాలామేహం వసామేహం హాస్త్రిదం శుక్రమేహకమ్ ॥10॥ మధుమేహం చేక్షుమేహం బహుమూత్రం చ తన్తుకమ్। రక్తమేహం మూత్రకృచ్ఛ్రమశ్మరీం పిష్టమేహకమ్ ॥11॥ కదలీకాకవన్ధ్యాత్వం స్త్రీణాం రోగాన్నివారయేత్। రక్తపిత్తం చామ్లపిత్తం నారీణాం

వటీ। రోగం సూతికమేవ హన్తి నిఖిలం తాపం చ ఛర్దిం తథా ॥ 3 ॥
శ్లో॥ జీర్ణజ్వరం తథా శోఫం గ్రహణీప్లీహకాసకాన్। గుల్మం మహో
దరం హన్తి కఫవాతం హరేత్తథా। సూతికారిరసో నామ సోమనా
థోదితో౽గదః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ తాళకము, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, త్రికటుకములు, జాజికా యలు, సైంధవలవణము, సీసభస్మ, వంగభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, తామ్ర భస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ నేపాళము, శు॥ నాభి, శు॥ వెలి గారము, యవక్షారము, గరళము, రజితభస్మ, శు॥ పిండకాళకము, శు॥ ఇంగిలీకము, వీని నొక్కొక భాగముగ గ్రహించి నిమ్మకాయలు, అల్లము, చిర్రికూర, చిత్రి మూలము, తులసియాకు, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజు మర్దించి మినప గింజపరిమితిగ మాత్రలను చేసి సేవించినయెడల సమస్తమైన సూతికారోగములు, తాపము, వాంతి, జీర్ణజ్వరము, సంజు, గ్రహణి, ప్లీహవ్యాధి, దగ్గు, గుల్మము, మహో దరము, కఫవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, ఇవి హరించును ఇది సూత్రిశ నొక్కొక బడును. సోమనాథునిచే చెప్పబడినది.

, పదియవవంతు పచ్చ

సువర్ణతిలకరసః కుప్పెలుకట్టి నీడ నెండించి

శో॥ తోలం పేూపనిని ఉదయమందు నాలుగుగురివిందగింజల పరిమితి స్వాగశాః శ్యాహ్న మందు నాలుగుగురివిందగింజల పరిమితిగను, రాత్రియందు రెండు గురివిందగింజల పరిమితిగను, పంచదార, పాలు వీనితో సేవించినయెడల శరీరము ముడతలుపడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, ఇవి నశించును. దీనిసేవనచే ముసలివాడు కూడ యౌవనవంతుడగును. సంతానములేనివాడుకూడ పుత్రసంతానమును పొందును. వీర్యవృద్ధి, వీర్యస్తంభనము, మోహము, శరీరకాంతి, శరీరపుష్టి, ఇవి కలుగును. లాలా మేహము, వసామేహము, హరిద్రామేహము, శుక్లమేహము, మధుమేహము, ఇక్షు మేహము, బహుమూత్రము, తంతుమేహము, రక్తమేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, పిష్టమేహము, కదలీవంధ్యాత్వము, కాకవంధ్యాత్వము, స్త్రీలకుకలుగు వ్యాధులు, రక్త పిత్తము, అమ్లపిత్తము, స్త్రీలయొక్క ప్రదరము, వాంతి, ఎక్కిళ్లు, అపస్మారము, ఉన్మా దము, మూర్ఛ, శరీరతాపము, లింగమందలి మంట, వీర్యము నశించుట, గుల్మము, ఉద రము, ఎనిమిదివిధములగు శూలలు, ఇవి నశించును. ఆయారోగములకు తగు అనుపాన ముతో సమస్తరోగములును హరించును. ఇది శ్రేష్ఠమైనరసాయనము. మన్మథోద్రేక మును కలిగించును. కామేశ్వరరసమని చెప్పబడును. అశ్వనీదేవతలచే చెప్పబడినది.

కృశామృతరసము

శ్లో॥ రసభస్మ ద్విభాగం చ భాగైకం హేమభస్మకమ్। గుడూచీ
సత్వకం తుల్యం ఖల్వే సంమర్దయేద్దినమ్॥ 1 ॥ సితయా మధుసర్పిర్భ్యాం
మాషైకం భక్షితం సదా। అశ్వగన్ధాపలార్థం చ గవాం క్షీరైః పిబే

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, శు॥ నాభి 2 భా, బంగారుభస్మ 2 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, లోహభస్మ 2 భా, గవ్వలభస్మ ½ భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, కాంతభస్మ 5 భా, మిరియాలు 1 భా, వెండిభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, రససిందూరము 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, వీని నన్నిటిని ఖల్వమందుంచి ఆవుపాలతోడను పల్లేరు, పిల్లిపీచర, పాలసుగంధి, అడ్డసరము, గొబ్బి, నేలగుమ్ముడుదుంప, నేలతాడి, అరటిదుంప, బూరుగవేళ్లు, వీనియొక్క రసములతోడను మర్దించవలయును. దీని నిచ్చినయెడల జ్వరము, శ్వాస, కాస, వాంతి, పాండువు, శూల, ప్రమేహములు, అర్శస్సు, పురుషులయొక్క లింగదోషము, స్త్రీలయొక్క యోనిదోషము, అనేకవిధములైన ప్రదరములు, రాజయక్ష్మ, అతిసారము, ఇవి హరించును. ఇది బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధు హరించును. మునీశ్వరులచే చెప్పబడినది.

కామేశ్వరరసము

తుల్యాం తీక్ష్ణ
నిర్గుండీచిత్రమూలకైః ।
గతః ॥2॥ శీతాగ్నికం చ సంగృహ్య స్వర్ణం కాన్తం తీక్ష్ణం మృతం తథా ।
చ గులికాన్సమ్యక్ త్రిగుఞ్జాం భక్షయేత్తతః ॥3॥ రమ్భా గోక్షుర
తథా జీర్ణం కామలాం క్షయశోఫకా । వాతవ్యాధీన్ తథా శ్లేష్మం కఫ
వ్యాధీ న శేషతః । సర్వరోగాన్హరత్యేవ స్వర్ణలోహరసాయనమ్ ॥ 4 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, శు॥ రసము 2 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 2 భా, వీనినన్నిటిని కలిపి నిమ్మకాయలు, తులసి, అడ్డసరము, వావిలి, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి కాచెకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి చల్లారినపిదప తీసి పూర్వపురసములతోడనే మర్దించి కుప్పెలను కట్టవలయును. దీనిని మూడుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల దగ్గు, పగర్పు, అజీర్ణము, కామిర్లు, క్షయ, నంజు, వాతవ్యాధులు, కఫవ్యాధులు, ఇవి వెంటనే హరించును. ఈ స్వర్ణలోహరసాయనము సమస్తవ్యాధులను హరించును.

సూతికారిరసము

శ్లో॥ తాలం గన్ధకపారదం త్రికటుకం జాతీఫలం సైన్ధవమ్ । నాగం వఙ్గకలోహకాభ్రకమిదం తామ్రం శిలా తుత్థకమ్ ॥ 1 ॥ నేపాలం విషటఙ్కణం చ యవజక్షారామృతే వై తథా । తారం తాలకహిఙ్గులం చ సకలం ప్రత్యేకభాగాన్వితమ్ ॥ 2 ॥ జమ్బీరార్ద్రకమేఘనాదసహితం చిత్రం చ గౌరీదలమ్ । ఏకైకం దివసం విమర్దయ రసై ర్మాషప్రమాణా

వటీ। రోగం సూతికమేవ హన్తి నిఖిలం తాపం చ ఛర్దిం తథా ॥ 3 ॥ శ్లో॥ జీర్ణజ్వరం తథా శోఫం గ్రహణీప్లీహకాసకాన్। గుల్మం మహోదరం హన్తి కఫవాతం హరేత్తథా। సూతికారిరసో నామ సోమనాథోదితోఽగదః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ తాళకము, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, త్రికటుకములు, జాజికాయలు, సైంధవలవణము, సీసభస్మ, వంగభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ సేపాళము, శు॥ నాభి, శు॥ వెలిగారము, యవక్షారము, గరళము, రజితభస్మ, శు॥ పిండకాళకము, శు॥ ఇంగిలీకము, వీని నొక్కొక భాగముగ గ్రహించి నిమ్మకాయలు, అల్లము, చిర్రికూర, చిత్రమూలము, తులసియాకు, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజు మర్దించి మినపగింజపరిమితిగ మాత్రలను చేసి సేవించినయెడల సమస్తమైన సూతికారోగములు, తాపము, వాంతి, జీర్ణజ్వరము, నంజు, గ్రహణి, ప్లీహవ్యాధి, దగ్గు, గుల్మము, మహోదరము, కఫవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, ఇవి హరించును ఇది సూతికారిరస మనబడును. సోమనాథునిచే చెప్పబడినది.

సువర్ణతిలకరసము

శ్లో॥ తోలం హేమ చ రౌప్యకం ద్విగుణితం లోహాత్త్రయః పారదాత్। చత్వారో నియతం తు వఙ్గయుగలం చైకీకృతం మర్దయేత్। ముక్తావిద్రుమయో రసేన సమతా గోక్షీరవాసేకభిః। మర్ద్యం వన్యకరీషకైశ్చ సుదృఢం తప్తం పుటే శీతలమ్ ॥ 1 ॥ కస్తూరీఘనసారమర్దితరసః పశ్చాత్సుసిద్ధో భవేత్। కాసశ్వాస సపిత్తవాతకఫజాన్వ్యాధిక్షయాదీన్హరేత్। శూలార్తిగ్రహణీం విషాదిరుజకం మేహాశ్మరిం వింశతిం। హృద్రోగాదిహరం జ్వరాదిశమకం వృష్యం వయోవర్ధకమ్। శ్రేష్ఠం పుష్టికరం సువర్ణతిలకం మృత్యుఞ్జయేనోదితమ్ ॥ 2 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 తు, రజితభస్మ 2 తు, లోహభస్మ 3 తు, రసభస్మ 4 తు, వంగభస్మ 2 తు, ముత్యభస్మ 4 తు, పగడభస్మ 4 తు, వీనిని ఆవుపాలతోడను అడ్డసరము, చెఱుకు, వీనియొక్క రసములతోడను మర్దించి ఏరుపిడకలతో గొప్పపుటము వేసి చల్లారినపిమ్మట తీసి కస్తూరిని, పచ్చకర్పూరమును, కలిపి మర్దించినయెడల తయారగును. ఇది కాస, శ్వాస, పైత్యవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, కఫవ్యాదులు, పాండువు, క్షయ మొదలగునవి, శూల, గ్రహణి, విషాదులచే జనించిన వ్యాధులు, ఇరువది మేహములు, అశ్మరి, వీనిని హరించును. హృద్రోగము మొదలగువ్యాధులను, జ్వరాదులను, నశింపజేయును. శుక్రవృద్ధిని, ఆయుర్వృద్ధిని, పుష్టిని, చేయును. శ్రేష్ఠమైనది. సువర్ణతిలక మనబడును. మృత్యుంజయునిచే చెప్పబడినది.

తామ్రలోహరసాయనము

శ్లో॥ పారదం గన్ధకం శుద్ధం ద్విభాగం పరికల్పయేత్ । తామ్రభస్మ త్వయోభస్మ చైకభాగం పృథక్పృథక్ ॥1॥ నిర్గుణ్డీబృహతీ వాశారవిదుగ్ధకచిత్రకైః । మరీచశృఙ్గవేరాభ్యాం మర్దయేచ్చ పృథక్పృథక్ ॥2॥ కాచకూప్యన్తరే క్షిప్త్వా వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । తత ఉద్ధృత్య తత్సర్వం మర్దయేల్లికుచద్రవైః ॥3॥ గులికాన్ ఛాయయా శుష్కా ననుపానవిశేషతః । కఫరోగే ప్రయోక్తవ్యం ద్విగుఞ్జాపరిమాణతః ॥4॥ తిమిరం వాతశూలే చ కాసం శ్వాసం హరేత్పరమ్ । క్షయం కుష్ఠం తథాఽజీర్ణం శోఫం పాణ్డ్వామయం హరేత్ । ప్రసిద్ధం భువనే నిత్యం తామ్రలోహరసాయనమ్ ॥5॥

అ॥ శు॥ రసము 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, వీనిని వావిలి, నేలములగ, అడ్డసరము, చిత్రమూలము, మిరియాలు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతోడను జిల్లేడుపాలతోడను వేరువేరుగ మర్దించి కాచ కుప్పెయం దుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి తీసి యీమందునంతను నిమ్మకాయల రసముతో నూరి కుప్పెలను కట్టి నీడను ఎండింపవలయును. దీనిని రెండుగురివింద గింజల పరిమితిగ ననుపానవిశేషములతో కఫవ్యాధులయం దియ్యవలయును. మరియు నిది తిమ్మిర్లు, వాతివ్యాధులు, శూల, దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, కుష్ఠము, అజీర్ణము, నంజు, పాండువు, వీనిని హరించును. ఈ తామ్రలోహరసాయనము లోకమునం దెల్లప్పుడును ప్రసిద్ధమైనది.

కాసశ్వాసాంకుశరసము

శ్లో॥ విషం చతుర్గుణం దద్యాత్తదర్ధం తీక్ష్ణకం తథా। విద్రుమం మౌక్తికం శఙ్ఖం కాన్తం వ్యోమరసం తథా ॥1॥ సమభాగమాయూరమకరీపిత్తకాని చ । హరీతకీం గన్ధమేతాన్యేకైకం మరిచం తథా ॥2॥ సర్వమేతత్తు సంమిశ్ర్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । నిర్గుణ్డీచిత్రకరసైర్మర్దయేద్దివసత్రయమ్ ॥3॥ గుఞ్జామాత్రప్రమాణేన దాపయేద్భిషగుత్తమః । పాణ్డుశూలప్రమేహాంశ్చ కాసశ్వాసాగ్నిమాన్ద్యకాన్ ॥4॥ వాతాదీన్ సంనిపాతాంశ్చ జ్వరం శ్లేష్మికమాహరేత్ । కాసశ్వాసాఙ్కుశఖ్యాతో ఽశ్వినీదేవనిర్మితః ॥5॥

అ॥ శు॥ నాభి 4 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 2 భా, పగడభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, శంఖభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, రసభస్మ 1 భా, తాబేలుచేదు 1 భా, మేకచేదు 1 భా, నెమలిచేదు 1 భా, మొసలిచేదు 1 భా, కరక్కాయ 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, మిరియాలు 1 భా, వీని నన్నిటిని కలిపి ఖల్వమందుంచి వావిలి, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో మూఁడేసి రోజులు మర్దింపవలయును. దీని నొక గురివిందగింజ పరిమితిగ నిచ్చిన యెడల పాండువు, శూల, ప్రమేహము, కాస, శ్వాస, అగ్నిమాంద్యము, వాతవ్యాధులు, సంనిపాతములు, శ్లేష్మజ్వరము, ఇవి హరించును. ఇది కాసశ్వాసాంకుశమని ప్రసిద్ధమైనది. అశ్వినీ దేవతలచే చెప్పబడినది.

ఆనందరసము

శ్లో॥ వఙ్గభస్మ మృతం స్వర్ణం రసభస్మ విమర్దయేత్ । ద్విగుఞ్జం భక్షయేన్నిత్యం హన్తి మేహం చిరోద్భవమ్ । గుడూచీసత్వకం క్షౌద్రై రనుపానం ప్రశస్యతే ॥ 1 ॥

అ॥ వంగభస్మ, సువర్ణభస్మ, రసభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నూరి రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించి వెంటనే తిప్పసత్తును తేనెతో పుచ్చుకొనిన యెడల చిరకాలముక్రిందటజనించిన ప్రమేహముకూడ నశించును.

సంనిపాతసూర్యరసము

శ్లో॥ రసేన గన్ధం ద్విగుణం ప్రగృహ్య తత్పాదభాగం రవితార హేమ । భస్మీకృతం యోజయ మర్దయిత్వా దినత్రయం వహ్నిరసేన ఘర్మే ॥ 1 ॥ విషం చ దత్వాత్ర కలార్ధమానం మత్స్యాజపిత్తైః పరిభావయేచ్చ । కటుత్రయార్ద్రాగ్నిరసప్రయుక్తం; వల్లద్వయం చాస్య దదీత వైద్యః । తైలేన చాభ్యఞ్జనమేవ కుర్యాత్స్నానం జలేనాపి చ శీతలేన ॥2॥ శ్లో॥ సంనిపాతే మహాఘోరే సర్వేష్వపి జ్వరేషు చ । విషమేషు సమస్తేషు జ్వరేషు జీర్ణే తథైవ చ ॥3॥ అజీర్ణేచాగ్నిమాన్ద్యే చ వాతశ్లేష్మగదేషు చ । సూతికాజ్వరవాతేషు ప్రయోక్తవ్యం రసోత్తమమ్। విష్ణునా నిర్మితస్సంనిపాతసూర్యరసశ్చ వై ॥4॥

అ॥ శు। రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, తామ్రభస్మ ¼ భా, రజతభస్మ ¼ భా, సువర్ణభస్మ ¼ భా, వీనిని చిత్రమూలరసముతో మూఁడురోజులు ఎండయందు మర్దించి 8 భాగముల శు॥ నాభి కలిపి చేపయొక్కయు, మేకయొక్కయు, చేదులతో భావనచేయవలయును. దీనిని రెండువల్లములపరిమితిగ త్రికటుకములు, అల్లము చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసముతో నిచ్చి తైలాభ్యంగనమును, శీతలజలస్నానమును'

చేయింపవలయును. మహాఘోరమైన సంనిపాతము, సమస్తమైన జ్వరములు, సమస్తమైన విషజ్వరములు, జీర్ణజ్వరము, అజీర్ణము, అగ్నిమాంద్యము, వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, సూతికాజ్వరము, సూతికావాతము, వీనియం దియ్యవలయును. ఈ సంనిపాతసూర్యరసము విష్ణువుచే చెప్పబడినది.

వృష్యహేతురసము

శ్లో॥ రసభస్మ త్రిభాగం స్యాదష్టభాగం తు గన్ధకమ్ । చతుర్థా మౌక్తికం హేమ ద్విభాగం తాలకం శిలామ్ ॥1॥ తారమభ్రం లోహకం చ వఙ్గం మాక్షికనాగకే । అయస్కాన్తం ప్రవాలం చేత్యేకభాగం ప్రకల్పయేత్ ॥2॥ భావయేత్త్రిశ్చ దుగ్ధేన చోశీరం కేతకీ జయా। బలాశ్వగన్ధామాషాశ్చ దశధైభిః పృథక్పృథక్ ॥3॥ లవఙ్గైశ్చ రజాతీభిః త్వగేలా గోక్షురైస్తథా । శతావరీమోచసారమర్కటీ చన్దనోత్పలైః ॥4॥ ఏకైకా భావనా దేయా పాదాంశం శుద్ధఫేనకమ్ । మేలయిత్వా ప్రయత్నేన హ్యనుపానవిశేషకైః ॥ 5 ॥ మాషమాత్రం ప్రయోక్తవ్యం మధునా సితయా తథా । మైథునే దృఢలిఙ్గశ్చ హ్యఙ్గనానాం శతత్రయమ్॥6॥ గచ్ఛేదవికృతో నిత్యం భోక్తవ్యం చ యథేప్సితమ్ । ప్రాతరుత్థాయ సేవేత తత్తద్రోగోపశాన్తయే ॥ 7 ॥ శుక్లమేహం ప్రమేహం చ మూత్రకృచ్ఛ్రం చ నాశయేత్ । కాసం శ్వాసం క్షయం ఛర్దిం సర్వాంశ్చ గ్రహణీగదాన్ ॥ 8 ॥ సర్వాతిసారశోథాం చ త్వగ్నిమాన్ద్య మజీర్ణకమ్ । వృష్యహేతురసో నామ లోకైక హితకాఙ్క్షయా ॥ ఆరోగ్యరక్షణార్థం చ పూజ్యపాదేన నిర్మితః ॥ 9 ॥

అ॥ రసభస్మ 3 భా, శు॥ గంధకము 8 భా, ముత్యభస్మ 4 భా, సువర్ణభస్మ 2 భా, శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, అయస్కాంతభస్మ 1 భా, పగడభస్మ1భా, వీనిని ఆవుపాలతో మూడుభావనలను, వట్టివేళ్ళు, మొగలిపువ్వులు, టెక్కలి, ముత్తవపులగము, పెన్నేరు, మినుములు, వీనిరసములతో పదేసిభావనలను, లవంగములు, గొబ్బివిత్తులు, జాజికాయలు, దాసెనచెక్క ఏలకులు, పల్లేరు, పిల్లిపీచర, బూరుగబంక, దూలగొండి, మంచిగంధము, నల్లకలువ, వీనిరసములతో నొక్కొకభావనను చేసి యీమందుకు నాల్గవవంతు శు॥ నల్లమందును కలుపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతోడను, తేనెతోడను, పంచదారతోడను, మాషపరిమితిగ సేవించుచు యథేష్టముగ భుజించుచుండినయెడల మైథునమందు దృఢమైన లింగముకలవాడై

మూడువందల స్త్రీలను అలసటలేనివాడై రమించును. ఆయారోగములు నశించుటకై ఉదయమున లేచి సేవించినయెడల ఇంద్రియస్ఖలనము, ప్రమేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, కాస, శ్వాస, క్షయ, వాంతి, సమస్తమైన గ్రహణులు, సమస్తమైన అతిసారములు, నంజు, అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, ఇవి శాంతించును. ఇది వృష్యహేతు రసమని చెప్పబడును. లోకముయొక్క మేలుకోరి ఆరోగ్యమునిమిత్తము పూజ్యపాదునిచే చెప్పబడినది.

నేత్రామృతవర్తి

శ్లో॥ తారం తామ్రం రసం తుత్థం ఖర్పరం కటురోహిణీమ్। రసాఞ్జనం కాంస్యశఙ్ఖౌ హంసపాద్యా ద్రవైర్దినమ్। వర్తిం కృత్వాఽఞ్జనాద్ధన్తి సమస్తాన్నేత్రజామయాన్ ॥ 1 ॥

అ॥ రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, రసభస్మ, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ కపరి, కటుకరోహిణి, రసాంజనము, కంచుభస్మ, శంఖభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి హంసపాదిరసముతో నొకరోజు మర్దించి కణికలుచేసి నేత్రములయందు అంజనము వేసినచో సమస్తనేత్రవ్యాధులును హరించును.

మహానేత్రామృతవర్తి

శ్లో॥ తారం తామ్రం రసం సీసం కర్పూరం ఖర్పరం శిలామ్। రసాఞ్జనం కాంస్యశఙ్ఖౌ ద్రోణపుష్పీద్రవైర్దినమ్। వర్తిం కృత్వాఽఞ్జనాద్ధన్తి సమస్తాన్నేత్రజామయాన్ ॥ 1 ॥

అ॥ రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, రసభస్మ, సీసభస్మ, పచ్చకర్పూరము, శు॥ కపరి, శు॥ మైలతుత్థము, రసాంజనము, కంచుభస్మ, శంఖభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి తుమ్మిపువ్వులరసముతో నొకరోజు మర్దించి కణికలుచేసి నేత్రములయందు అంజనము వేసినచో సమస్తనేత్రవ్యాధులు హరించును.

శృంగారాభ్రకరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం ద్విభాగం చ భాగైకం శుద్ధగన్ధకమ్। త్రిభాగం తామ్రజం భస్మ త్రిభాగే నాగవఙ్గకే ॥ 1 ॥ భాగైకే లోహమణ్డూరే భాగైకం స్వర్ణభస్మకమ్। మాక్షికం కోశకం లాక్షాం మాంసీం తాలీసపత్రకమ్ ॥ 2 ॥ కర్పూరం జాతికోశం చ మృగనాభిం చ హిఙ్గులమ్। మఞ్జిష్ఠాం దేవదారుం చ లవఙ్గం చ మనశ్శిలామ్ ॥ 3 ॥ ఏతాన్యేకైకభాగాని సర్వస్యార్ధం తథాఽభ్రకమ్। అభ్రకార్ధాం యవానీమప్యుత్పలం

చ తథావిధమ్ ॥4॥ ఏకీకృత్యాఽఖిలం మర్ద్యం నాగవల్లీరసైస్త్ర్యహమ్। శృఙ్గారాభ్రరసో నామ మహాదేవేన నిర్మితః ॥5॥ చణమాత్రాం వటీం ఖాదేల్లవఙ్గస్యానుపానతః। పయశ్శాల్యోదనం పథ్యం ఘృతం మాంసాది భోజనమ్ ॥6॥ శర్కరామధుకం పిష్టమిష్టాన్నం వివిధం తథా । వినాశయేత్సర్వరోగానగ్నిమాన్ద్యమజీర్ణకమ్ ॥ 7 ॥ వాతవ్యాధ్యతిసారౌ చ గ్రహణీం మూత్రకృచ్ఛ్రకమ్। పైత్తికం శ్లైష్మికం చైవ వ్యాధిం సర్వప్రమేహకమ్ । హృదిన్ద్రియాం చ పుష్ణాతి శతస్త్రీరమణో భవేత్ ॥ 8 ॥

అ॥ శు॥ రసము 2 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, తామ్రభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 3 భా, వంగభస్మ 3 భా, లోహభస్మ 1 భా, మండూరభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, మరాటీమొగ్గలు 1 భా, లక్క 1 భా, జటామాంసి 1 భా, తాళీసపత్రి 1 భా, పచ్చకర్పూరము 1 భా, జాపత్రి 1 భా, కస్తూరి 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, మంజిష్ఠ 1 భా, దేవదారు 1 భా, లవంగములు 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, అభ్రకభస్మ 14 భా, వాము 7 భా, నల్లకలువ దుంప 7 భా, వీనిని తమలపాకురసముతో మూడురోజులు మర్దింపవలయును. ఇది శృంగారాభ్రకరసమని చెప్పబడును. మహాదేవునిచే చెప్పబడినది.వీనిని సెనగగింజంత పరిమితిగ పుచ్చుకొని లవంగములరసమును అనుపానముగ త్రాగవలయును. పాలు, శాల్యన్నము, నెయ్యి, మాంసము మొదలగువానియొక్క భోజనము, పంచదార, తేనె, పిండివంటలు, ఇష్టములైన వివిధాహారములు, వీనిని సేవింపవలయును. ఇట్లు చేసినచో సమస్తవ్యాధులు, అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, వాతవ్యాధులు, అతిసారము, గ్రహణి, మూత్రకృచ్ఛ్రము, పిత్తవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, సమస్తప్రమేహములు, ఇవి నశించును. ఇది హృదయమునకును, ఇంద్రియములకును, బలమును చేయును. వీనిని సేవించువాడు నూరుగురుస్త్రీలను సంతోషింపజేయును.

కాసకుఠారరసము

శ్లో॥ రసం గన్ధం సమం తారం శిలాతాలే చతుర్గుణే । వాసాగోక్షురసారాభ్యాం మర్దయేచ్చ దినద్వయమ్ ॥ 1 ॥ ద్వియామం వాలుకాయన్త్రే పాచయేచ్చూర్ణయేత్తతః । గుఞ్జాద్వయం నిహన్త్యాశు కాసం శ్వాసం క్షయం తథా ॥2॥ రసః కాసకుఠారోఽయమనుపానం చ కథ్యతే। దాడిమం త్రిఫలాం వ్యోషం త్రయాణాం తు సమం గుడమ్। చూర్ణితం భక్షయేత్కర్షం క్షయకాసాపనుత్తయే ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 4 భా, శు॥ తాళకము 4 భా, వీనిని అడ్డసరము, పల్లేరు, వీనియొక్క రసములతో రెండురోజులు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు రెండుజాములు వండవలయును.

దీనిని చూర్ణించి రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, ఇవి వెంటనే నశించును. ఇది కాసకుఠారరసమని చెప్పబడును. దానిమ్మ బెరళ్లు, త్రిఫలములు, త్రికటుకములు, వీనిని సమభాగములుగను వీనికి సమానమగు బెల్లమును, గ్రహించి చూర్ణించి యా చూర్ణమును కర్ష పరిమితిగ ననుపానముగ పుచ్చుకొనవలయును. క్షయ, దగ్గు, నశించును.

రోగశోషణరసము

శ్లో॥ చతుర్వింశతిభాగశ్చ గన్ధో వజ్రం తదర్ధకమ్ । వజ్రభాగాద్భవేదర్ధః పారదః కృష్ణమభ్రకమ్ ॥1॥ చతుర్దశవిభాగం స్యాన్మృతం తద్గృహ్యాతాం పునః।మృతలోహం చాష్టభాగం మృతతామ్రం నవాష్టచ ॥2॥ మృతహేమ ద్విభాగం స్యాద్రౌప్యకం సప్తభాగకమ్ । అతిశుద్ధమతిస్థూలం మృతం హీరం త్రయోదశ ॥ 3 ॥ మాక్షికం తు విశుద్ధం తు గ్రాహ్యం షోడశభాగకమ్ । అష్టాదశమితం గ్రాహ్యం తథా కాసీసకం పునః ॥ 4 ॥ షడ్భాగం తుత్థకం చైవ శుద్ధం సంగ్రాహ్యమేవ చ । తాలకం చ చతుర్భాగం శిలా యోజ్యా త్రిభాగికా ॥5॥ శైలేయం పఞ్చభాగం చ సర్వానేకత్ర నూతనాన్।మౌక్తికం చైకభాగం స్యాత్సౌభాగ్యం చ ద్విభాకమ్ ॥6॥ కుట్టయిత్వా విచూర్ణ్యాథ జమ్బీరస్వరసేన వై। భావయేత్సప్తధా గాఢం గులికాం స్తస్య కారయేత్ ॥ 7 ॥ శరావద్వితయే క్షిప్త్వా ముద్రయేద్వా శరావకౌ।ఘటమధ్యే నివేశ్యాథ దత్వా పూర్వం చ వాలుకామ్ ॥8॥ ఊర్ధ్వం చ తాం పునర్దత్వా వాలుకాం ముద్రయేన్ముఖమ్ । అహోరాత్రం దహేదగ్నా స్వాఙ్గశీతం సముద్ధరేత్ ॥ 9 ॥వకులస్య చ బీజేన కణ్టకారీద్వయేన చ ।గుడూచ్యా త్రిఫలావారా భావయేత్సప్తధా పృథక్ ॥10॥ గిరికర్ణ్యా గసేనాపి తతో రోహితపి త్తతః । ఏవం సిద్ధో భవేత్సమ్యగ్రసోఽసౌ రోగశోషకః ॥1॥ దేవాన్గురూన్సమభ్యర్చ్య యతినో విప్రకాం స్తథా। రక్తికాద్వితయం దేయం సంనిపాతే సముచ్ఛ్రియే ॥ 12 ॥ మరిచేన సమం దేయం తేన జాగర్తి మానవః । శ్లైష్మికే చ గదే దేయం గ్రహణ్యామగ్నిమాన్ద్యకే ॥13॥ ప్లీహ్ని పాణ్డౌ ప్రయోక్తవ్యం త్రికటుత్రిఫలామ్భసా। శూలరోగే ప్రయోక్తవ్యం వాతరోగే విశేషతః ॥14॥ కుష్ఠే సుదుష్టే దేయోఽయం కాకోదుమ్బరికామ్భసా । క్షయహాసకరశ్శ్రీదో బలవర్ణాగ్నివర్ధకః ॥15॥

ధన్వన్తరికృతస్సద్యో రసః పరమదుర్లభః । సర్వరోగేషు యోక్తవ్యో నిస్సందేహం భిషగ్వరైః ॥ 16 ॥

అ॥ శు॥ గంధకము 24 భా, వంగభస్మ, 12 భా, శు॥ రసము 6 భా, అభ్రక భస్మ 14 భా, లోహభస్మ 8 భా, తామ్రభస్మ 17 భా, సువర్ణభస్మ 2 భా, రజత భస్మ 7 భా, వజ్రభస్మ 13 భా, శు॥ మాక్షికము 16 భా, శు॥ కాసీసము 18 భా, శు॥ మైలతుత్థము 6 భా, శు॥ తాళకము 4 భా. శు॥ మణిశిల 3 భా, శిలాజితు 5 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, శు॥ వెలిగారము 2 భా, వీనిని దంచి చూర్ణముచేసి నిమ్మ పండ్లరసముతో నేడుసారులు బాగుగ భావనజేసి మాత్రలుచేసి రెండుమూకుళ్ళయం దుంచి సంధిబంధనముచేసి యొకకుండయందు ముందుగ నిసుకబోసి యందుపై నీసం పుటమునుంచి పైన మరల నిసుకపోసి కుండయొక్క ముఖమును మూసి సంధిబంధనము చేసి యొకరాత్రియు బవలును వండి స్వాంగశీతలమున తీసి పొగడగింజలు, చిన నేలములగ, పెదనేలమునగ, తిప్పతీగ, త్రిఫలములు, పెద్దమ్రాను, కొండగురి గింద, వీనియొక్క రసములతోడను రోహీతకమనెడి చేపయొక్క పిత్తము తోడను ఏడేసిసార్లు భావన చేయవలయును. ఈప్రకారముగ బాగుగ తయారైన యీ యౌషధము రోగశోషణరసమని చెప్పబడును. దేవతలు, గురువులు, యతీశ్వరులు, బ్రాహ్మణులు, వీరిని పూజించి దీనిని రెండురక్తికల పరిమితిగ సుద్వృత్తమైన సంని పాతమందు మిరియాలరసముతో నిచ్చినయెడల రోగి వెంటనే స్వాస్థ్యమును పొందును. శ్లేష్మవ్యాధి, గ్రహణి, అగ్నిమాంద్యము, ప్లీహవ్యాధి, పాండువు, శూల, వాతవ్యాధి వీనియందు త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, వీనియొక్క రసముతో నియ్యవలయును. దుష్టమైన కుష్ఠమందు మేడిరసముతో నియ్యవలయును. ఇది క్షయను తగ్గించును. లక్ష్మి, బలము, శరీరకాంతి, జాఠరాగ్ని, వీనిని వృద్ధినొందించును. ధన్వంతరిచే చెప్ప బడినది. వ్యాధులను వెంటనే తగ్గించును. మిక్కిలి దుర్లభమైనది. వైద్యులచే సమస్త వ్యాధులయందును నిస్సందేహముగ ప్రయోగింపదగినది.

పాశుపతాస్త్రరసము

శ్లో॥ రసభస్మ చ తామ్రం చ గన్ధకం చ మనశ్శిలామ్। పాషాణ ద్వితయం చాథ భృఙ్గనీరేణ మర్దయేత్ ॥ 1 ॥ ద్విదినం వాలుకాయన్త్రే చణ్డాగ్నౌ చ ద్వియామకమ్ । పచేద్ద్విగుఞ్జం భక్ష్యం వై చార్ద్రక స్యానుపానతః ! పశుపత్యస్త్రనామాఽయం సర్వాహికజ్వరం హరేత్ ॥2॥

అ॥ రసభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ మణిశిల, శు॥ ఉల్లిపాషాణ ము, శు॥ గౌరీపాషాణము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి గుంటగలగరరసము తో రెండుదినములు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు గాఢాగ్నిచే రెండుజాములు వండ వలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ అల్లపురసానుపానముతో సేవింపవల యును. ఇది పాశుపతాస్త్రమని చెప్పబడును. సమస్తమైన ఆహ్నికజ్వరములను హరించును.

మహాపాశుపతాస్త్రరసము

శ్లో॥ ద్విభాగం శ్వేతపాషాణం రసం నేపాలమ్లేచ్ఛకే । ప్రత్యేక మేకభాగం తు ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥1॥ కృష్ణధత్తూరతోయేన మర్ద యేద్యామమాత్రకమ్ । ముద్గప్రమాణమాత్రశ్చ త్వార్ద్రకస్యానుపానతః । ఐకాహికం ద్వ్యాహికం చ త్ర్యాహికం నాశయేజ్జ్వరమ్ ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ ఉల్లిపాషాణము 2 భా, రసభస్మ 1 భా, శు॥ నేపాళములు 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి నల్లఉమ్మెత్తరసముతో నొకజాము మర్దింపవలయును. దీనిని పెసరగింజపరిమితిగ అల్లపురసానుపానముతో సేవించిన యెడల ఐకాహికజ్వరము, ద్వ్యాహికజ్వరము, త్ర్యాహికజ్వరము, ఇవి నశించును.

సంనిపాతపాశుపతాస్త్రరసము

శ్లో॥ ద్విపాషాణం ద్వితుత్థం చ నేపాలం తాలకం విషమ్ । సర్వతుల్యం సూతభస్మ త్వర్కక్షీరేణ మర్దయేత్ ॥1॥ డోలాయన్త్రే పచేద్యామం తముద్ధృత్య విచూర్ణయేత్ । భావయేత్ఫణిపిత్తేన గుఞ్జామాత్రం భిషగ్వరః ॥2॥ లశునస్య చ తైలేన బ్రహ్మద్వారే విలేపయేత్ । తత్క్షణేన నిహన్త్యాశు సంనిపాతాంస్త్రయోదశ । రసః పాశుపతాస్త్రోఽయం శఙ్కరేణ ప్రకల్పితః ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ ఉల్లిపాషాణము, శు॥ గౌరీపాషాణము, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ పాలతుత్థము, శు॥ నేపాళములు, శు॥ తాళకము, శు॥ నాభి, వీనిని సమభాగములుగను రసభస్మను, వీనియన్నిటితో సమానముగను గ్రహించి జిల్లేడుపాలతో మర్దించి డోలాయంత్రమం దొకజాము వండి తీసి చూర్ణించి త్రాచుపాముచేదుతో భావన చేయవలయును. దీనిని ఒక గురివిందగింజపరిమితిగ వెల్లుల్లితైలముతో బ్రహ్మద్వారమందు లేపనము చేసినయెడల పదుమూడు సంనిపాతములు వెంటనే హరించును. ఇది పాశుపతాస్త్రరసమని చెప్పబడును. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

మాణిక్యరసాయనము

శ్లో॥ సుజాతిగుణమాణిక్యం సమకర్షమితం శుభమ్ । కనకాభ్రకతామ్రాణాం కాన్తస్య భసితం పృథక్ ॥ 1 ॥ త్రిగుణత్వేన సమ్బన్ధం మర్దయేత్సమగన్ధకైః । ఘృతే వన్యకరీషైశ్చ పఞ్చవారాణియత్నతః ॥ 2 ॥ ఏవం శిలాలకాభ్యాంచపుటేన్నీలాఞ్జనేన చ । తుల్యగన్ధాశ్మసూతాభ్యాం

విహితాం కజ్జలీం శుభామ్ ॥ 3 ॥ లోహపాత్రే పరిద్రావ్యం బాదరేణాల్ప వహ్నినా । మాణిక్యాదీని భస్మాని క్షిప్త్వా తత్ర విమిశ్రయేత్ ॥4॥ అథా ర్ద్రికరసేనాం తు సమ్యక్ప్రాప్య కజ్జలిమ్ । సముత్క్షిప్య విచూర్ణ్యాథ క్షిపేద్ద్రవ్యం కరణ్డకే ॥5॥ వ్యోషాజ్యసహితం హ్యేతన్మాణిక్యాఖ్యం రసా యనమ్ । వ్యోషాజ్యేన హితం లీఢం షణ్మాసం పథ్యభోజినా ॥ 6 ॥ నిహన్తి సకలాన్రోగాన్జరాపలితసంయుతాన్ । జీవేద్వర్షశతం చైవ త్రివారకృతభోజనః । క్షయకాసాదికాన్సర్వాన్తత్ర్ద్రోగానుపానతః ॥ 7 ॥

అ॥ మంచిజాతి కలిగినట్టియు మంచిగుణముగలిగినట్టియు యోగ్యమైనట్టియు మాణిక్య ములు 1 కర్షము, సువర్ణభస్మ 3 క, అభ్రకభస్మ 3 క, తామ్రభస్మ 3 క, కాంతభస్మ 3 క శు॥ గంధకము 13 క, వీనిని మర్దించి కుండయందుంచి అడవియేరుపిడకలతో నైదు సారులు పుటములు వేయవలయును. పిదప 13 కర్షముల శు॥ మణిశిలతో మర్దించి కుండయందుంచి అడవియేరుపిడకలతో నైదుపుటములు వేయవలయును. ఇట్లు 13 కర్షముల శు॥ తాళకముతోడను, 13 కర్షముల శు॥ నీలాంజనముతోడను, ఐదేసి పుట ములు వేయవలయును. పిదప 13 క శు॥ గంధకమును, 13 క శు॥ రసమును, కజ్జలి చేసి యా కజ్జలిని లోహపాత్రయందు రేగుకట్టెలతో చిన్నమంటయందు కరిగించి యందు మాణిక్యము మొదలగువానియొక్క భస్మలనుంచి కలిపి యందు అల్లపురస మును పోసి చల్లార్చి తీసి చూర్ణించి దానిని భరణి (కొయ్యపాత్ర) యందుంచవల యును. ఈ మాణిక్యరసాయనమును త్రికటుకములు, నెయ్యి, వీనితో నాఱు మాసములు సేవించుచు పథ్యాహారమును భుజించుచుండినచో సమస్తవ్యాధులును, ముసలితనమును, వెంట్రుకలు నెరయుటయు, నశించును. దీనిని సేవించువాడు మూడుసారులు భోజన మును చేయుచు ననేకసంవత్సరములు జీవించును. ఇది ఆయారోగములకు తగిన అను పానములతో క్షయ, దగ్గు, మొదలగు వ్యాధులను హరించును.

మౌక్తికరసాయనము

శ్లో॥ జయస్త్రీరసనిష్పిష్టం బర్హిపిత్తేనమారితమ్ । మౌక్తికం ఫల మాత్రం హి ద్విగుణం స్వర్ణభస్మకమ్ ॥ 1 ॥ త్రిగుణం కాన్తజం భస్మ వ్యోమభస్మ చతుర్గుణమ్ । తత్పాదగన్ధసౌభాగ్యం భృఙ్గసారేణ మర్ద యేత్ ॥ 2 ॥ పుటేద్వింశతివారాణి విధేయం పటగాలనమ్ । సర్వ తుల్యేన బలినా రసేన కృతకజ్జలీమ్॥3॥ విద్రావ్య పూర్వవద్భస్మ ముక్తా దీనాం వినిక్షిపేత్ । విమిశ్ర్య నిక్షిపేత్తత్ర క్షీరం ఛాగీసముద్భవమ్ ॥ 4 ॥ విశోషితం విచూర్ణ్యాథ కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్ । పిప్పలీమధునా

సారం సేవయేద్వల్లమాత్రయా ॥5॥ రసాయనవిధానేన లభతే వత్సరేణ వై । వలీపలితనిర్ముక్తో వార్ధకేన వివర్జితః ॥6॥ నవయౌవనసంపన్నః శతాయుశ్చ సుచక్షుషీ । మదహస్తిబలోద్రేకః రాజీవనయనాన్వితః ॥ 7 ॥ లీఢం మధ్వాజ్యతైలైస్సకణోపేతాశ్వగన్ధికైః । క్షయరోగం నిహన్త్యాశు మణ్డలార్ధేన నిశ్చయః ॥ 8 ॥ తత్తద్రోగానుపానైశ్చ నిహన్తి సకలామయాన్ । వర్ణ్యం పుత్రప్రదం హ్యేతత్ సూతికామయనాశకమ్ ॥ 9 ॥ బాలానాం పరమం పథ్యం వృష్యమాయుర్వివర్ధకమ్। నాగోదరోపవిష్టౌ చ హన్తి స్త్రీణాం చ వేగతః ॥10॥ హైయఙ్గవీన సంయుక్తం స్థలరాజసమన్వితమ్ । గర్భిణీసర్వరోగేషు ప్రశస్తం పరికీర్తితమ్ ॥11॥

అ॥ తెక్కలిరసముతో నూరబడినట్టియు నెమలిపింఛముతో భస్మచేయబడినట్టియు ముత్యభస్మ 1 పలము, సువర్ణభస్మ 2 ప, కాంతభస్మ 3 ప, అభ్రకభస్మ 4 ప, శు॥ గంధకము ౩ ప, శు॥ వెలిగారము ౪ ప,వీనిని గుంటగలగరరసముతో భావన చేయుచు ఇరువదిపుటములు వేయవలయును. పిదప వస్త్రగాలితము చేయవలయును. శు॥ గంధకము 11 ప, శు॥ రసము 11 ప, వీనిని కజ్జలిచేసి కరగించి యందు పూర్వమందలి ముత్యభస్మమొదలగువానిని వేసి కలిపి యందు మేకపాలను పోయవలయును. ఎండించి పిదప చూర్ణముచేసి సీసాయందుంచవలయును. దీనిని పిప్పళ్ళు, తేనె, వీనితో వల్లపరిమితిగ రసాయనవిధితో నొకసంవత్సరము సేవించినయెడల శరీరము ముడతలు పడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, ముసలితనము, ఇవి లేనివాడై నూతనమైన యౌవనముతో కూడుకొని నూరుసంవత్సరముల ఆయువును, యోగ్యమైన దృష్టిని, పొందును. మదించిన యేనుగుతో సమానమైన బలమును పద్మములవంటి నేత్రములును కలవాడగును. తేనె, నెయ్యి, నూనె, పిప్పళ్ళు, పెన్నేరు, వీనితో నొకయర్ధమండలము సేవించినయెడల క్షయరోగము నిశ్చయముగా నశించును. ఆయారోగములకు తగిన అనుపానములతో సేవించినయెడల సమస్తవ్యాధులును హరించును. శరీరకాంతిని, సంతానమును కలిగించును. సూతికావ్యాధులను నశింపజేయును. బాలురకు మిక్కిలి హితకరము. వీర్యవృద్ధిని, ఆయురభివృద్ధిని చేయును. స్త్రీలకు కలుగు నాగోదరము నందును ఉపవిష్టకోదరమునందును వెన్నతోడను, గర్భిణీస్త్రీలకు కలుగు సమస్త వ్యాధులయందును కలుబందరసముతోడను, పుచ్చుకొనుట ప్రశస్తముగ నుండును.

ప్రవాలరసాయనము

శ్లో॥ చతుష్పలం ప్రవాలస్య భస్మ స్యాన్మృతపారదమ్ । తత్సమం భసితం తామ్రం ప్రవాలాదర్ధభాగకమ్ ॥ 1॥ త్రింశద్విభాగకం వజ్రం షోడశాంశం చ నీలకమ్ । వ్యోమసత్త్వం సమం సర్వైస్తాలకం

సర్వతః పరమ్ ॥2॥ మర్దయేల్లుజతో యేన యావద్దినచతుష్టయమ్ । సర్వార్ధ శుద్ధసూతేన తస్మాద్ద్విగుణగన్ధకైః ॥ 3 ॥ విహితాం కజ్జలీం సమ్యక్ ద్రావయిత్వా తథాపరమ్ । ప్రవాలాదీని భస్మాని వినిక్షిప్య విమిశ్ర్య చ ॥4॥ నిర్వాప్య గోఘృతైస్సమ్యగ్ద్వాదశాబ్దపురాతనైః । శరావసంపుటే రుద్ధ్వా ఘృతాంశం స్వేదయేచ్ఛనైః ॥5॥ విచూర్ణ్య భావయేల్లుజ రసైర్వారాణి సప్త చ।వ్యోషాజ్యసహితం హన్తి సర్వరోగం దినైస్త్రిభిః ॥6॥ క్షయం తు మణ్డలార్ధేన గ్రహణీం పాణ్డుకామలే।కుమ్భకామలకా రోగముదావర్తం మహోదరమ్ ॥ 7 ॥ ప్రమేహం మేదసో వృద్ధిం వాతవ్యాధిం కఫామయమ్ । గుదరోగం చ మన్దాగ్నిం మూత్రరోగ మశేషకమ్ ॥8॥ స్మరమన్దిరరోగాంశ్చ వన్ధ్యారోగాంస్త్వగామయాన్ । వ్యోషార్ద్రచిత్రతోయైశ్చ సంనిపాతానశేషకాన్ ॥9॥ భూయోభూయో విషూచ్యార్తిర్దేహినో యస్య జాయతే।రసోఽయం తస్య దాతవ్యాం మణ్డలానాం త్రయం ఖలు।ఆమరోగే చ దాతవ్యో భిషగ్భిర్వత్సరావధి ॥10॥

అ॥ పగడభస్మ 4 పలములు, రసభస్మ 4 ప, తామ్రభస్మ 2 ప, వజ్రభస్మ 30 ప, నీలభస్మ 16 ప, అభ్రకసత్వము 56 ప, శు॥ తాళకము 112 ప, వీనిని మాదీఫలరసముతో నాలుగుదినములు మర్దింపవలయును. శు॥ పాదరసము 112 ప, శు॥ గంధకము 224 ప, వీనిని బాగుగ కజ్జలిచేసి కరగించి యందు పగడభస్మ మొదలగు వానిని కలిపి పండ్రెండుసంవత్సరములు నిలవయున్న ఆవునేతిని పోసి చల్లార్చి మూకుళ్ళయందుంచి నెయ్యి యిగురువరకు మెల్లగ నుడికించి పిదప చూర్ణించి మాదీఫల రసముతో నేడుసారులు భావనచేయవలయును. దీనిని త్రికటుకములు, నెయ్యి, వీనితో సేవించినయెడల సమస్తవ్యాధులను మూడురోజులకు హరింపజేయును. క్షయను అర్ధ మండలమునకు హరింపజేయును. గ్రహణి, పాండువు, కామిర్లు, కుంభకామల, ఉదావర్తము, మహోదరము, ప్రమేహము, మేదోవృద్ధి, వాతవ్యాధులు, కఫవ్యాధులు, గుదస్థానమందలి రోగము, అగ్నిమాంద్యము, మూత్రరోగము, యోనిరోగములు, వంధ్యారోగములు, చర్మవ్యాధులు, వీనిని హరింపజేయును. త్రికటుకములు, అల్లము, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో సమస్త సంనిపాతములను హరించును. తఱచు విషూచివ్యాధి కలుగువానికి దీనిని మూడుమండలము లియ్యవలయును. ఆమ రోగమం దొకసంవత్సర మియ్యవలయును.

తార్క్ష్యరసాయనము

శ్లో॥ తార్క్ష్యజం భస్మ శాణైకం వజ్రభస్మ తదర్ధకమ్ । భస్మ స్వ

ర్ణార్క-కాన్తానాం నిష్క-ద్వయమితం పృథక్ ॥ 1 ॥ లోహమేవం తథా సర్వమేకత్ర పరిమర్దయేత్ । పుటేద్వింశతివారాణి పుటైః కుక్కుటసంజ్ఞకైః ॥2॥ అమృతామ్బుసమాయుక్తైశ్శిలాగన్ధకతాలకైః । సప్తవారం ద్రవైస్సార్థం దశభిః పుటయేత్పుటైః ॥3॥ ఏవం సిద్ధప్రచారోఽపి తార్క్ష్యం నామ రసాయనమ్ । చిత్రార్ద్రియో రసేనైవ రాజికానాం చ సేవితమ్ ॥4॥ త్రిదోషజాన్సర్వాన్ రోగాన్కఫవాతోద్భవానపి । అసాధ్యాన్సర్వవైద్యానాం భేషజానాం చ కోటిభిః । కరోతి క్షుధమత్యర్థం జితానలవతాం నృణామ్ ॥5॥

అ॥ గరుడపచ్చరాళ్ళభస్మ 1 శాణము, వజ్రభస్మ ½ శా, సువర్ణభస్మ 2 నిష్కములు, తామ్రభస్మ 2 ని, కాంతభస్మ 2 ని, లోహభస్మ 2 ని, వీనినన్నిటిని నూరి ఇరువదికుక్కుటపుటములు వేయవలయును. పిదప శు॥ మణిశిల, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, వీనిని చేర్చి తిప్పతీగరసముతో ఏడురోజులు నూరి పదిపుటములు వేయవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైనది తార్క్ష్యరసాయనమని చెప్పబడును. దీనిని చిత్రమూలము, అల్లము, ఆవాలు, వీనియొక్క రసములతో సేవించినయెడల త్రిదోషములవలనకలిగిన వ్యాధులును, కఫవాతములచే కలిగిన వ్యాధులును, సమస్తవైద్యులకును కోట్లసంఖ్యగల మందులచే నశింపని వ్యాధులును, నశించును. ఇది అగ్నిమాంద్యముకలవారలకు అధికమగు ఆకలిని కలిగించును.

పుష్యరాగరసాయనము

శ్లో॥ పుష్యరాగోద్భవం భస్మ పలార్ధపరిమితం శుభమ్ । తదర్ధం పీతకాచం చ తదర్ధం తామ్రభస్మకమ్ ॥ 1 ॥ తామ్రస్యార్ధం చ రజతం జాతరూపం తదర్ధకమ్ । వజ్రభస్మ తదర్ధం చ సర్వైస్తుల్యాం మృతాభ్రకమ్ ॥2॥ తత్సమం సూర్యకాన్తం చ మారితం బలినా సహ । తుల్యేన బలినా సార్ధం దశవారం పుటేత్తతః ॥ 3 ॥ ఏతత్సిద్ధౌషధం నామ్నా పుష్యరాగరసాయనమ్ । క్షయాది సర్వరోగఘ్నం కుష్ఠవ్యాధిహరం పరమ్ ॥ 4 ॥ గుదశూలార్తిశమనం సుపూతం వృష్యముత్తమమ్ । ప్లీహగుల్మహరం ప్రోక్తం రక్తగుల్మం హరేత్ స్త్రియః ॥ 5 ॥ దీపనం పరమం ప్రోక్తం కామలాపాణ్డునాశనమ్ । బహునాత్ర కిముక్తేన సర్వరోగహరం పరమ్ ॥6॥

అ॥ పుష్యరాగభస్మ ½ ప, పచ్చలభస్మ ¼ ప, తామ్రభస్మ ⅛ ప, రజతభస్మ 1/16 ప, సువర్ణభస్మ 1/32 ప, వజ్రభస్మ, 1/64 ప, వీనియన్నిటితో సమానమగు అభ్రక

భస్మ, అభ్రకభస్మతో సమానమగు గంధకసంయోగముతో భస్మచేయబడిన సూర్య కాంతపురాళ్ళభస్మ, వీనిని అన్నిటికిని సమానమగు శు॥ గంధకముతో పదిపుటములు వేయవలయును. ఇట్లు తయారైన మందు పుష్యరాగరసాయనమని చెప్పబడును. ఇది క్షయమొదలగు సమస్తవ్యాధులను, కుష్ఠవ్యాధిని, గుదప్రదేశమందలి శూలను, హరించును. పవిత్రమైనది. వీర్యవృద్ధిని చేయును. గుల్మమును వెంటనే హరించును. స్త్రీలకు కలుగు రక్తగుల్మమును హరించును. జాఠరదీప్తిని కలిగించును. కామిర్లను, పాండువును, హరించును. విశేషించి చెప్పనవసరములేదు. సమస్తవ్యాధులను హరించును.

వజ్రరసాయనము

శ్లో॥ ఏకకర్షం మృతం వజ్రం తావద్భూనాగసత్వకమ్। తస్మాచ్చ ద్విగుణం స్వర్ణం స్వర్ణతుల్యాభ్రసత్వకమ్ ॥1॥ తావన్మానం చ కాన్తాయ స్సత్వం వారితరీకృతమ్। రసం చాష్టాంశభాగం తు సర్వేషాం పరికీర్తితమ్ ॥2॥ బర్హిపిఞ్ఛం సమం సర్వైర్మర్దయేచ్చణకామ్లకైః। విధాయ గోలకం తత్తు ఛాయాశుష్కం సమాచరేత్ ॥3॥ తతో భూనాగధౌతంహి తుల్యాగన్ధకసంయుతమ్। పుటేత్తు శతవారాణి శతవారాణి త్ర్యూష్యకైః ॥ 4 ॥ తతో పిష్టం చ దుగ్ధైశ్చ వారాణాం వింశతిం తతః। గుఞ్జాటఙ్కణసిద్ధం చ భూనాగానాం రజోమృతమ్ ॥5॥ వర్గయిత్వా కృతం గోలం కల్కేనానేన లేపయేత్। అర్ధాఙ్గులదలేనాపి పరిశోష్య ఖరాతపే॥6॥ నిక్షిప్య వాలుకాయన్త్రే ప్రపచేద్దినపఞ్చకమ్। తతస్త్రికోణగణ్డీర దుగ్ధైరన్ధకసంయుతైః ॥7॥ మర్దయిత్వా కృతం గోలం పుటే ద్వారాణి వింశతిం। పటచూర్ణం తతః కృత్వా క్షిపేద్దన్తకరణ్డకే ॥8॥ గుఞ్జామితం భజేదేనం రమ్యం వజ్రరసాయనమ్। జ్ఞాత్వాజ్ఞాతేషు సర్వేషు గదేషు వివిధేషుచ॥9॥ తత్తద్రోగానుపానేన దాతవ్యం భిషజా ఖలు। న సోఽస్తి రోగో లోకేఽస్మిన్ యోఽనేనచ నశామ్యతి ॥10॥ రసాయన ప్రయోగేణ సేవితం మణ్డలత్రయమ్। దేహసిద్ధిం కరోత్యేవ విశ్వవిస్మయకారిణీమ్।బిల్వమేకం వినాచాన్యత్పథ్యమత్ర ప్రకీర్తితమ్ ॥11॥

అ॥ వజ్రభస్మ 1 కర్షము, వానపాములయొక్క సత్వము 1 క, సువర్ణభస్మ 2 క, అభ్రకసత్వము 2 క, అయస్కాంతసత్వము 2 క, శు॥ రసము 8 క, నెమలిపింఛము 16 క, వీనిని సెనగపులుసుతో మర్దించి ఉండగచేసి నీడను ఎండించి వానపాముల యొక్క క్షారోదకముతో కడిగి 32 కర్షముల శు॥ గంధకమును కలిపి నూరుసారులు

పుటము వేయవలయును. పిదప మాక్షికమును కలిపి నూరుసారులు పుటము వేయవలయును. పిదపపాలతో నూరి ఇరువదిసారులు పుటము వేయవలయును. పిదప ఉండగా చేసి గురివిందగింజలు, వెలిగారము, వీనితో తయారైన వానపాములయొక్క భస్మ (బూడిద)ను నూరి యామద్దచే నా ఉండను అరంగుళము దళసరిగ పూసి తీవ్రమైన ఎండయందు ఎండించి వాలుకాయంత్రమందుంచి యైదురోజులు బాగుగవండవలయును. పిదప శు॥ గంధకమును కలిపి మూడుపలకల జెముడుపాలతోనూరి యుండగజేసి ఇరువదిసారులు పుటము వేయవలయును. పిదప వస్త్రగాలితముచేసి దంతిపుభరణి (పాత్ర) యందుంచవలయును. ఈవజ్రరసాయనమును శ్రేష్ఠమైనదానినిగ తెలిసికొని గురివిందగింజపరిమితిగ సేవింపవలయును. వైద్యులచే తెలిసిన సమస్తమైన వ్యాధులయందును ఆయారోగములకుతగిన అనుపానములతో నియ్యతగినది. లోకమునందు దీనిచే శాంతింపని వ్యాధి లేదు. మూడుమండలములకాలము రసాయనవిధిచే సేవించినయెడల ప్రపంచకమందు ఆశ్చర్యకరమైన దేహసిద్ధిని చేయును. దీనిని సేవించునప్పుడు మారేడునుగాక నితరములను పథ్యములనుగ సేవింపవచ్చును.

నీలరసాయనము

శ్లో॥ నీలరత్నం పలం స్యాచ్చ పలమాత్రం మనోహరమ్ । స్వర్ణం రౌప్యం చ కాన్తం చ తాప్యం చ నృపకీర్తితమ్॥ 1 ॥ సమాంశం సర్వమేతత్స్యాత్సర్వతుల్యం చ శుల్బకమ్।సర్వమేతన్మృతం గ్రాహ్యం సమగన్ధకసంయుతమ్ ॥2॥ మర్దయేత్కఙ్గుణీతైలైర్యావత్స్యాచ్చ దినాష్టకమ్॥ ఊర్ధ్వాధో గన్ధకం దత్వా పుటేద్వారాణి వింశతిమ్ ॥3॥ శ్వేతముణ్డీరసైః పశ్చాద్భావయేత్సప్తవారకమ్॥ ఇతిసిద్ధంప్రతాపాఢ్యం ఖ్యాతం నీలరసాయనమ్ ॥ 4 ॥ నిహన్తి సకలాన్ రోగాన్గుఞ్జామాత్రం నిషేవితమ్ । జ్వరం పాణ్డుం క్షయం శోఫం శూలం మూలం చ గుల్మకమ్ ॥ 5 ॥ ఉదుమ్బరం కుష్ఠరోగం శ్వాసం పఞ్చవిధం తథా । తత్తద్భైషజ్యయోగేన తత్తద్రోగనివారణమ్ ॥ 6 ॥

అ॥ నీలములభస్మ 1 పలము, సువర్ణభస్మ 1 ప, రజతభస్మ 1 ప, కాంతభస్మ 1 ప, మాక్షికభస్మ 1 ప, తామ్రభస్మ, 5 ప, శు॥ గంధకము 10 ప, వీనిని మాల్కంగునీతైలముతో నెనిమిదిరోజులు మర్దించి దీనికి క్రిందను మీదను గంధకమునుంచి ఇరువదిపుటములు వేయవలయును. పిదప తెల్లబోడసరరసముతో నేడుసారులు భావన చేయవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైన యిది నీలరసాయనమని చెప్పబడును. దీని నొకగురివిందగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల సమస్తవ్యాధులు హరించును. మఱియు జ్వరము, పాండువు, క్షయ, నంజు, శూల, మూలవ్యాధి, గుల్మము, ఉదుంబరకుష్ఠము, కుష్ఠము, అయిదు విధములైన శ్వాసలు, ఇవి నశించును. ఆయారోగములకు తగిన యౌషధములతో సేవించినయెడల ఆయారోగములు నశించును.

వైడూర్యరసాయనము

శ్లో॥ కాన్తిప్రకృష్టం వైడూర్యం సగన్ధకమృతం శుభమ్ ।తథాహి చాష్టభాగం తు తదర్ధం మృతహేమ చ ॥ 1॥ తయోస్సమం తు తీక్ష్ణం చ వ్యోమాయో ర్వాప్యకాని చ।మృతం చ విమలం స్వర్ణైస్సమం సర్వం విమర్దయేత్ ॥2॥ హిమలోచకసారేణ గోలీకృత్య విశోషయేత్ । వాలుకాయన్త్రమధ్యస్థం పక్షార్ధం శనకైః పచేత్ ॥3॥ స్వాఙ్గశీతం సమాహృత్య కుమారీమూలసారతః । మర్దయిత్వా విశోష్యాథ పీలుమూలజలైస్తథా ॥4॥ తథైవచిత్రమూలార్ద్రకన్దాదీనాంచసారతః । చిరిబిల్వత్వచస్తోయై ర్విశోష్య చ విచూర్ణయేత్ ॥5॥ మృతసఞ్జీవనం హ్యేతద్వైడూర్యక రసాయనమ్ । ఆర్ద్రకద్రవసంయుక్తం గుఞ్జామాత్రం రసాయనమ్ ॥ 6 ॥ దాతవ్యంచిత్రతోయైర్వా సంనిపాతే విసంజ్ఞకే।దన్తబాధేతుసఞ్జాతే ఏతద్రసనిషేవణాత్ ॥7॥ పాదయోరూర్ధ్వయన్వాతం తత శ్చేష్టా మవాప్నుయాత్ । ఏతచ్చేష్టాసు సలిలం మూర్ధ్ని శీతం వినిక్షిపేత్ ॥ 8 ॥ శతకుమ్భమితం స్వాదుతీవ్రాక్షోజాయతే తతః ।యత్కిఞ్చిద్యాచతే చాస్మై తత్తద్దేయమశఙ్కితః॥9॥ ఆయుషో విద్యమానత్వే సుఖం జీవతి మానవః । త్రిదోషజాతరోగేషు దాతవ్యం తణ్డులామ్భసా ॥ 10 ॥ పలార్ధసితయాయుక్తం సోఽన్యథా హన్తి రోగిణామ్। ఏకదోషోద్భవే రోగే సంసర్గజనితే తథా । తద్దాతవ్యం హి భిషజా వైడూర్యకరసాయనమ్ ॥1॥

అ॥ గంధకముతో భస్మచేయబడిన వైడూర్యభస్మ 8 భా, సువర్ణభస్మ 4 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 12 భా, అభ్రకభస్మ 12 భా, ఇనుపభస్మ 12 భా, వెండిభస్మ 12 భా, విమలభస్మ60భా,వీనిని వట్టివేళ్లు, అరటిదుంప,వీనియొక్క రసముతో మర్దించి యుండలుగజేసి ఎండించి వాలుకాయంత్రమందు ఏడున్నరరోజులు మెల్లగవండి స్వాంగశీతలమున తీసి కలబంద, కొండగోగు, చిత్రమూలము, అల్లము, కంద మొదలగునవి, కానుగపట్ట, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొక్కదానితో మర్దించుచు నెండించుచు తుదకు చూర్ణము చేయవలయును. ఇది సంజీవినితో తుల్యముగనుండును. వైడూర్యరసాయనమని చెప్పబడును. స్మారకములేని సంనిపాతరోగికి, దీని నొకగురివిందగింజపరిమితిగ అల్లపురసముతోగాని చిత్రమూలరసముతోగాని యియ్యవలయును. దీనిని సేవించుటచే దంతములయందు బాధకలిగి పాదములనుండి వాతము ఊర్ధ్వగతినొంది ఆయాచేష్టలను కలిగించినయెడల చల్లగను తియ్యగను నుండు జలమును అనేకకుంభముల (పాత్రల) పరిమితిగ శిరస్సునందు పోయవలయును. పిదప తీవ్రమైన నేత్రములు కలవాడై ఆయా

పదార్థములనుకోరినయెడల వానిని నిస్సందేహముగ నియ్యవలయును. ఇట్లుచేసినయెడల ఆయువున్నచో సుఖముగ జీవించును. మూడుదోషములవలనను జనించిన వ్యాధుల యందు దీనిని అర్ధఫలపరిమితిగల పంచదారతో కలిపి బియ్యపుకడుగుతో నియ్యవల యును. అట్లియ్యనియెడల రోగిని చంపును. ఏకదోషమువలన జనించినట్టియు ద్విదోష మువలన జనించినట్టియు వ్యాధులయందీ వైడూర్యరసాయనము నియ్యవలయును.

గోమేదకరసాయనము

శ్లో॥ గోమేదం గన్ధయోగేన లికుచద్రావయోగినా । పుటిత్వా దశవారేణ జాతం భస్మ పలాన్వితమ్ ॥1॥ సువర్ణం రజతం కాన్తం సర్వమేతచ్చ మానితమ్ । గ్రాహయేత్ పాదపాదేన గ్రాసితం చూలికా మ్బునా ॥2॥ పుటయేత్తాప్యగన్ధర్వతైలేన దశవారకమ్ । నిరుద్ధం జాయతే భస్మవ్యక్తాస్తేషాం గుణాదయః ॥3॥ తదర్ధసూతగన్ధాభ్యాం కృతకజ్జలికా ద్రవే। పూర్వభస్మచయం క్షిప్త్వా విమిశ్ర్య చ సమాహరేత్ ॥4॥ విచూర్ణ్య ముణ్డికాద్రావైర్భావయేత్సప్తవారకమ్ । పటచూర్ణం విధాయాథ క్షిపేద్దాశనికే శుభే ॥5॥ ఇదం హి పరమం శ్రేష్ఠం గోమేదికరసాయనమ్। యోజ్యం చ సర్వరోగేషు తత్తద్రోగానుపానతః ॥6॥ కరోతి దీపనం తీవ్రం సర్వవ్యాధిభయంకరమ్। దదాతి పరమాం పుష్టిం బలం వీర్యబలావహమ్। పరమం వృష్యమాయుష్యం నేత్ర్యం ముఖగదాపహమ్ ॥7॥

అ॥ శు॥ గంధకము చేర్చబడి నిమ్మకాయరసముతో నూరబడి పదిసారులు పుటము వేయబడిన గోమేదకభస్మ 1 పలము, సువర్ణభస్మ 1/16 ప, వెండిభస్మ, 1/16ప కాంతభస్మ 1/16 ప, వీనిని గ్రహించి చూలికాక్షారోదకములతో మర్దించి మాక్షికము, ఆముదము, వీనితో పదిపుటములు వేయవలయును. పరిశుద్ధమగు భస్మయగును. శు॥ రసము 19/64 ప, శు॥ గంధకము 19/64 ప, వీనిని కజ్జలిజేసి కరగించి యందు పూర్వభస్మసముదాయమునుంచి కలిపి తీసి చూర్ణించి బోడసరరసముతో నేడుసారులు భావనచేసి వస్త్రగాలితముచేసి దంతపుపాత్రయం దుంచవలయును. ఈ గోమేదక రసాయనము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. దీనిని ఆయావ్యాధులకు తగిన యనుపానములతో సమస్తవ్యాధులయందు నీయవలయును. ఇది తీవ్రమైన జాఠరదీప్తిని చేయును. సమస్త వ్యాధులను హరింపజేయును. శరీరపుష్టి, బలము, వీర్యబలము, వీర్యవృద్ధి, ఆయురభివృద్ధి, వీనిని చేయును. నేత్రవ్యాధులు, ముఖవ్యాధులు, వీనిని నశింపజేయును.

శ్లో॥ ధృతాని దత్తాని సమర్చితాని దృష్టాని భుక్తాని పరిష్టుతాని। నిఘ్నన్తి రత్నాన్యఖిలం దురిష్టం కుర్వన్త్యభీష్టం సతతం సదేష్టమ్ ॥1॥

హార న్త్యలక్ష్మీం సతతం సమస్తాన్ దుష్కర్మభిర్నిర్మితసర్వరోగాన్ । ఆయుర్వివృద్ధిం ప్రదదాతి సర్వం రత్నం ప్రశస్తాని రసాయనాని ॥2॥

అ॥ రత్నములను ధరించినను, ఇచ్చినను, పూజించినను, చూచినను, సేవించినను, స్తోత్రము చేసినను, సమస్తమైన పాపములు నశించును. ఎల్లప్పుడు నభీష్టసిద్ధి కలుగును. అలక్ష్మి నశించును. దుష్టకార్యములచే కలిగిన వ్యాధులును నశించును. ఆయుర్వివృద్ధి కలుగును. ముసలితనమును, వ్యాధులును, నశించును.

భేదిజ్వరాంకుశరసము

శ్లో॥ విషం సూతం హిఙ్గులం చ ప్రత్యేకం నిష్కసంమితమ్ । ద్వినిష్కం గన్ధకం చైవ టఙ్కణం చ ద్వినిష్కకమ్ ॥1॥ మరిచం పఞ్చనిష్కం స్యాత్ షణ్ణిష్కం దన్తిబీజకమ్ । సింహీఫలరసైర్మర్ద్యం ద్వియామం శ్లక్ష్ణతాం నయేత్ ॥2॥ మాషమాత్రా వటీః కృత్వా ఛాయాశుష్కాశ్చ కారయేత్ । ఆర్ద్రకద్రవయుక్తం చ జ్వరే జీర్ణే ప్రయోజయేత్ । సర్వజ్వరహరశ్చైవ నామ్నా భేదిజ్వరాఙ్కుశః ॥3॥

అ॥ శు॥ నాభి 1 నిష్కము, శు॥ రసము 1 ని, శు॥ ఇంగిలీకము 1 ని, శు॥ గంధకము 2 ని, శు॥ టంకణము 2 ని, మిరియాలు 5 ని, శు॥ నేపాళము 6 ని, వీనిని నేలములగపండ్లరసముతో రెండుజాములు మెత్తగనూరి మినపగింజల పరిమితిగ మాత్రలనుచేసి నీడను ఎండించవలయును. అల్లపురసముతో నిచ్చినయెడల జీర్ణజ్వరమును, సమస్తజ్వరములును, హరించును. ఇది భేదిజ్వరాంకుశమని చెప్పబడును.

కాంచనకాంతిరసము

శ్లో॥ కాఞ్చనం రససిన్దూరం మౌక్తికం లోహమభ్రకమ్ । విద్రుమం కాన్తతారే చ కస్తూరీం చ మనశ్శిలామ్ ॥1॥ ప్రత్యేకమేకభాగం స్యాత్సర్వం సంమర్ద్య యత్నతః । వారిణా వటకాః కార్యా ద్విగుఞ్జాఫలమానతః ॥2॥ అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం తథా దోషానుసారతః । నానారోగాన్ ప్రశమయేత్సర్వోపద్రవసంయుతాన్ ॥3॥ క్షయం హన్తి తథా కాసం శ్లేష్మపిత్తహరస్తథా । ప్రమేహం వివిధం చైవ సంనిపాతం జ్వరం తథా ॥4॥ కఫజాన్వాతజాన్రోగాన్నాశయేత్సద్య ఏవ హి । బలవృద్ధిం వీర్యవృద్ధిం లిఙ్గదార్ఢ్యం కరోతి చ ॥5॥ కాఞ్చనస్య సమాం కాన్తిం మదనస్య సమం వపుః । శ్రీకరః పుష్టిజనకః నానారోగనిషూదనః । గ్రహేనానన్దనాథోక్తః రసః కాఞ్చనకాన్తికః ॥6॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, రససిందూరము, ముత్యభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ,

పగడభస్మ, కాంతభస్మ, రజతభస్మ, కస్తూరి, శు॥ మణిశిల, వీని నొక్కొక్క భాగము చొప్పున గ్రహించి ఉదకముతో నూరి రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. వీనిని దోషానుసారమగు అనుపానములతో నిచ్చినయెడల ఉపద్రవములతో కూడిన సమస్తవ్యాధులు, క్షయ, దగ్గు, శ్లేష్మము, పిత్తము, సమస్తప్రమేహములు, సంనిపాతములు, జ్వరములు, కఫవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, ఇవి వెంటనే హరించును. ఇది బలవృద్ధి, వీర్యవృద్ధి, లింగదార్ఢ్యము, బంగారుతో సమానమైనకాంతి, మన్మథునితో సమానమైన శరీరము, లక్ష్మి, పుష్టి, వీనిని చేయును. సమస్తవ్యాదులను, గ్రహములను, నశింపజేయును. ఆనందనాథునిచే చెప్పబడినది. కాంచనకాంతిరసమని చెప్పబడును.

విస్ఫోటనాశకరసము

శ్లో॥ మృతస్వర్ణాభ్రకే శుణ్ఠీం భస్మసూతం త్రిభిస్సమమ్ । అమ్లైర్మర్ద్యం తు తద్గోలం పిష్ట్వా తుల్యకగన్ధకైః ॥ 1 ॥ కటుతైలయుతం పాచ్యం లోహే చ మృదునాగ్నినా । ద్రవే జీర్ణే విమర్ద్యాథ వహ్నిమూలకటుత్రికైః ॥2॥ త్వగ్విడఙ్గవిషాన్ తుల్యాన్ త్రిగుణాం త్రిఫలాం విషాత్ । అజామూత్రే దినం పిష్ట్వా గుఞ్జాకాం భక్షయే ద్వటీమ్ ॥ 3 ॥ నిమ్బైకం వాకుచీతైలం పిబేద్విస్ఫోటకుష్ఠజిత్ । మసూరికాదికహరో రసో విస్ఫోటనాశకః ॥ 4 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, శుంఠి 1 భా, రసభస్మ 3 భా, వీనిని అమ్లవర్గముతో మర్దించి శు॥ గంధకము 6 భా, కలిపి నూరి ఆవనూనె కలిపి ఇనుపపాత్రయందు మందాగ్నిచే తడి పోవువరకు వండి చిత్రమూలము, త్రికటుకములు, వీనితో మర్దించి దాసెనచెక్క 1 భా, వాయువిడంగములు 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, త్రిఫలములు 3 భా, వీనిని కలిపి మేకమూత్రముతో నొకదినము నూరి గురివిందగింజ పరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. ఈ మాత్రను సేవించి నిమ్మపరిమితిగల బావంచి తైలమును త్రాగినయెడల స్ఫోటకము, కుష్ఠము, ఇవి నశించును. మశూచికము మొదలగు వ్యాధులను నశింపజేయును. విస్ఫోటనాశకరసమని చెప్పబడును.

కందర్పరసము

శ్లో॥ రసభస్మ సువర్ణం చ కాన్తం వైక్రాన్తభస్మకమ్ । మధురత్రయసంయుక్తం మాషమాత్రం దినేదినే ॥ 1 ॥ లీఢ్వాఽనుపానం పాతవ్యం మన్థితప్తం గవాం పయః । త్రిస్సప్తదివసైః క్షీణో భవేదక్షీణధాతుకః ॥ 2 ॥ ఊర్ధ్వలిఙ్గస్సదా తిష్ఠేద్ద్రావయేద్వనితాశతమ్ । జ్వరాది

రోగనిర్ముక్తో దృఢదీపనపావకః । కామదేవ ఇవ శ్రీమాన్సంసారసుఖ మశ్నుతే ॥ 3 ॥

అ॥ రసభస్మ, సువర్ణభస్మ, కాంతభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నెయ్యి, తేనె, పంచదార, వీనితో మాషపరిమితిగ ప్రతిదినము సేవించుచు కొద్దిగ కాచబడిన ఆవుపాలను త్రాగవలయును. ఇట్లు మూడువారములు చేసినయెడల కృశించినవాడు వృద్ధిపొందినధాతువులు కలవాడగును. ఎల్లప్పుడును ఉత్థాపనమైన లింగముకలవాడగును. నూర్గురుస్త్రీలకు సంతోషము కలిగించును. జ్వరము మొదలగు రోగములులేనివాడై అధికమగు నగ్నిదీప్తి కలవాడగును. లక్ష్మీవంతుడై కామదేవుడు వలె సంసారసుఖమును పొందును.

క్షారతామ్రరసము

శ్లో॥ పలమితమృతశుల్బం తన్మితం గన్ధచూర్ణం వసుమితపరిమాణం తి న్త్రిణీక్షారచూర్ణమ్ । త్రయమిదమభిదిష్టం క్షారతామ్రాఖ్య మేతద్ధరతి సకలశూలం పీతముష్ణోదకేన ॥ 1 ॥

అ॥ తామ్రభస్మ 1 ఫలము, శు॥ గంధకము 1 ఫ, చింతక్షారము 8 ఫ, వీని నేకముగ చేర్చినయెడల క్షారతామ్రమని చెప్పబడును. దీని నుష్ణోదకముతో పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తశూలలు హరించును.

వీరవిక్రమరసము

శ్లో॥ పారదస్య తు భాగాష్టౌ ద్విభాగం మృదుకాఞ్చనమ్ । శిలాతాలకగన్ధానాం చత్వారః షట్చ ద్వాదశ ॥1॥ సర్వమేకత్ర సంచూర్ణ్య దాడిమీచిత్రకద్రవైః । త్రిదినం మర్దయేత్తత్తు కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్ ॥2॥ వాలుకాయన్త్రమధ్యస్థం పాచయేద్దివసత్రయమ్ । స్వాఙ్గశీతలమాదాయ క్షిపేత్సర్వం కరణ్డకే ॥3॥ ఆర్ద్రకస్య ద్రవే గుఞ్జాసంనిపాతం మహాజ్వరమ్।తత్క్షణేన హరేచ్చైవ సర్వరోగగణానపి । వీరవిక్రమ నామాऽయం క్షయకాసనికృన్తకః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 8 భా, కుందనపుబంగారము 2 భా, శు॥ మణిశిల 4 భా, శు॥ తాళకము 6 భా, శు॥ గంధకము 12 భా, వీనినన్నిటిని కలిపి నూరి దానిమ్మ, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో మూడుదినములు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడురోజులు వండి స్వాంగశీతలమున తీసి డబ్బిలో వేయవలెను. దీనినొక గురివిందగింజపరిమితిగ అల్లపురసముతో సేవించినయెడల గొప్పదియగు సంనిపాతజ్వరమును, సమస్తవ్యాధులను, వెంటనే హరించును. ఇది వీరవిక్రమరసమని చెప్పబడును. క్షయను, దగ్గును, నశింపజేయును.

శూలకుఠారరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం పారదం గన్ధం త్రిఫలాం వ్యోషతాలకే। విషం తామ్రం చ నేపాలం భృఙ్గకేన విమర్దయేత్ ॥1॥ ద్విగుఞ్జాం వటికాం ఖాదేన్మరిచేనార్ద్రకేన వా। కుఠారయతి శూలాని విష్ణుచక్రమివాసురాన్ ॥2॥

అ॥ శు॥ వెలిగారము, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, త్రిఫలములు, త్రికటుకములు, శు॥ తాళకము, శు॥ నాభి, తామ్రభస్మ, శు॥ నేపాళములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి గుంటగలగరరసముతో మర్దించి రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ మాత్రలను చేయవలయును. ఒకమాత్రను మిరియాలరసముతోగాని అల్లపురసముతోగాని సేవింపవలయును. విష్ణుచక్రము రాక్షసులనువలె నిది శూలలను నశింపజేయును.

సహస్రకిరణార్కరసము

శ్లో॥ త్రిక్షారం పఞ్చలవణం టఙ్కణం చైకభాగకమ్ । నాగవిద్రుమకాన్తాభ్రరజతానాం చ భస్మకమ్ ॥1॥ పాషాణపఞ్చకం వత్సనాభతాప్యమనశ్శిలాః । ద్విభాగమష్టభాగాఢ్యరసగన్ధకసంయుతమ్ ॥2॥ చతుర్భాగం లోహతామ్రతాలవైక్రాన్తభస్మకమ్ । ఏతత్సర్వం రసైరేతైః శిగ్రుచిత్రకపీలుజైః ॥3॥ త్రిఫలాకుణ్డలీశ్యామావృశ్చీరకగుడూచిజైః । నైదిగ్ధికాచక్రపర్ణీవారుణైర్వ్రజవల్లిజైః ॥4॥ సంమర్ద్య ఖల్వే ప్రత్యేకం యామంయామం ప్రయత్నతః । తత్కాచకూప్యాం నిక్షిప్య మృద్ఘటే సికతాన్తరే ॥5॥ యామద్వయం పచేదగ్నిక్రమవిద్భిషగుత్తమః । స్వాఙ్గశీతం సముద్ధృత్య మాత్స్యమాయూరకౌక్కుటైః ॥6॥ ఔష్ట్రవారాహశశకకమఠైణకగాధికైః । మార్కటైర్భల్లుకైరాజైః సలరామతపిత్తకైః ॥7॥ ఏతైర్గాఢం చాపమత్తః భావయేత్పక్రిటీకృతః । సహస్రకిరణాఖ్యోఽయం రసశ్చారోగ్యవర్ధకః ॥8॥ సంనిపాతం మహాఘోరం సర్వాన్దోషజ్వరానపి । అశీతివాతరోగాంశ్చ వింశతిశ్లేష్మరోగకాన్ । సూతికారోగకాన్హన్తి మహాతాపః ప్రజాయతే ॥9॥

అ॥ మూడుక్షారములు, పంచలవణములు, శు॥ టంకణము, సీసభస్మ, పగడభస్మ, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, రజితభస్మ, వీని నొక్కొక భాగముగను శు॥ ఐదుపాషాణములు, శు॥ నాభి, హేమమాక్షికభస్మ, శు॥ మణిశిల, వీనిని రెండేసిభాగములుగను శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, వీనిని ఎనిమిదేసిభాగములుగను లోహభస్మ, తామ్రభస్మ,

శు॥ తాళకము, వైక్రాంతభస్మ, వీనిని నాలుగేసి భాగములుగను గ్రహించి మునగ, చిత్రమూలము, వరగోగు, త్రిఫలములు; ఉప్పి, నల్లతెగడ, గలిజేరు, తిప్పతీగ, వావిడు, తులసి, ఉలిమిరి, నల్లేరు, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకజాము మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు క్రమాగ్నులచే రెండుజాములు వండి చల్లారినపిదప తీసి చేప, నెమలి, కోడి, ఒంటె, అడవిపంది, చెవులపిల్లి, తాబేలు, లేడి, ఉడుము, కోతి, ఎలుగుబంటి, మేక, మెట్టతాబేలు, వీనియొక్క పిత్తములతో నతిజాగరూకతగ భావనచేయవలయును. ఇది సహస్రకిరణార్కరసమని చెప్పబడును. ఆరోగ్యమును వృద్ధినొందించును. మహాఘోరమైన సంనిపాతము, సమస్తదోషజ్వరములు, ఎనుబదివాతవ్యాధులు, ఇరువదిశ్లేష్మవ్యాధులు, సూతికావ్యాధులు, వీనిని నశింపజేయును. అధికమగు వేడిని కలిగించును.

శ్వాసకుఠారరసము

శ్లో॥ రసం గన్ధం విషం చైవ టఙ్కణం చ మనశ్శిలామ్। ఏతాని టఙ్కమాత్రాణి మరిచం చాష్టటఙ్కకమ్ ॥1॥ ఏకైకం మరిచం దత్వా ఖల్వే సూక్ష్మం విమర్దయేత్ । వ్యోషం తు టఙ్కషట్కం చ దత్వా పశ్చాద్విచూర్ణయేత్ ॥2॥ సర్వమేకత్ర సంయోజ్య కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్ । శ్వాసే కాసే చ మన్దాగ్నౌ వాతశ్లేష్మామయేషు చ ॥3॥ గుఞ్జామాత్రం ప్రదాతవ్యం పర్ణఖణ్డేన ధీమతా । సంనిపాతే చ మూర్ఛాయామపస్మారే తథా పునః ॥4॥ అతిమోహత్వమాపన్నే నస్యం దద్యాద్విచక్షణః । రసః శ్వాసకుఠారోఽయం సర్వశ్వాసగదప్రణుత్ ॥5॥

అ॥ శు॥ రసము 1 టంకము, శు॥ గంధకము 1 టం, శు॥ నాభి 1 టం, శు॥ వెలిగారము 1 టం, శు॥ మణిశిల 1 టం, మిరియాలు 8 టం, ఇట్లు గ్రహించి ఖల్వమందు మిరియాలను ఒక్కొకటిచొప్పున వేయుచు మెత్తగనూరి 6 టంకముల త్రికటుకములను కలిపి మెత్తగనూరి సీసాయందుంచవలయును. దీని నొకగురివిందగింజ పరిమితిగ తమలపాకులతో శ్వాస, కాస, అగ్నిమాంద్యము, వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, వీనియందియ్యవలయును. సంనిపాతము, మూర్ఛ, అపస్మారము, వీనియందు స్పృహతప్పినప్పుడు దీనిని నస్యముచేయవలయును. ఇది శ్వాసకుఠారరసమని చెప్పబడును. సమస్తశ్వాసవ్యాధులను నశింపజేయును.

మహాశ్వాసకుఠారరసము

సీ॥ పారదంబొక్కటి బలిరెండు విసమైదు రసభస్మమొక్కటి రాగి రెండు। అభ్రకంబొక్కటి హరిదళంబును రెండు తాళకమణిశిలల్ తాళ

తామ్ర । భాగముల్ టంకనభస్మంబు మూడును కాంతమారును లోహ భస్మయొకటి । తుత్థమొక్కటి పరిశుద్ధదరదంబొట్టు స్థిరతర హేమమాక్షికము నైదు । జెముడుకాడలు నాకుజెముడాకురసముల చండ్రచెక్కలనీట నుండ్రనీట । పాసరసంబున వావిలిరసమున దుష్టుపపామార్గధూర్తపత్ర । రసముల భువి వేమురసమున వాకుడురసమున కసివింద దుంపరాస్న । రసముల రహిముల్కరసము నిరికిచెక్కనీట హారీతకినీటితోడ । నొక్కొక దానిచే నొక్కొకదివసంబు మర్దించి మాత్రలమర్చి యార్చి । వాలుకా యంత్రాన మేలుకుప్పెను గంధకము జీర్ణమగునట్లుగాను వండి । సర్వంబు నకు సమాంశములు పిప్పలిచూర కుక్కుటాండముల పైచెక్కభస్మ । కలిపి పూర్వపురసంబుల పదిరోజులు మర్దించి కుప్పె లమర్చి పూట । పూటకు చిన్నంబుపాటిగా గ్రోలిన శ్వాసలు శ్లేష్మముల్ కాసలార్చు । దగ్గునెగ రొప్పు లెల్లను దగ్ధపఱుచు । పాండువుల రాజయక్ష్మల భస్మచేయు।సూతి కావాతముల నెల్ల సొలయజేయు।ధరను శ్వాసకుఠారాఖ్య దనరుచుండు॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, శు॥ నాభి 5 భా, రస భస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, అభ్రికభస్మ 1 భా, శు॥ అరిదళము 2 భా, శు॥ పత్రతాళకము 2 భా, శు॥ మణిశిల 2 భా, పొ॥ వెలిగారము 3 భా, కాంత భస్మ 6 భా, లోహభస్మ 1 భా, శు॥ మైలతుత్థము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 6 భా, హేమమాక్షికభస్మ 5 భా, వీనిని జెముడుకాడలు, ఆకుజెముడాకులు, చండ్రిచెక్క, ఉండ్రి, అడ్డసరము, వావిలి, దుష్టుపు, ఉత్తరేణి, ఉమ్మెత్త, నేలవేము, వాకుడు, కసి వింద, దుంపరాస్నము, నేలములగ, ఇరికిచెక్క, కరక్కాయలు, వీనియొక్కరస ములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కరోజు మర్దించి మాత్రలుచేసి ఆరనిచ్చి కాచకుప్పె యందుంచి వాలుకాయంత్రమందు గంధకము జీర్ణమగువరకు వండి యామందుకు సమాన మగు పిప్పళ్లచూర్ణమును, కోడిగుడ్లపెంకులబూడిదెను, కలిపి పూర్వపురసములతో పదిరోజులు మర్దించి కుప్పెలు కట్టవలయును. దీనిని పూటకు చిన్నము చొప్పున పుచ్చుకొనినయెడల శ్వాసలు, శ్లేష్మవ్యాధులు, దగ్గులు, దగ్గు యెగరొప్పు, పాండువు, రాజయక్ష్మ, సూతికావాతములు, ఇవి నశించును. ఇది శ్వాసకుఠార మనబడును.

హేమగర్భపోటలీరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం త్రిభాగం చ తత్సమం శుల్బభస్మ చ। భాగైకం గన్ధకం దత్వా తదర్ధం స్వర్ణమేవ చ ॥ 1 ॥ కజ్జలీం కారయేత్తత్తు ఖల్వకే సప్తవాసరమ్ । అథ నిర్గుణ్డికాద్రావైర్మర్దయేద్దినసప్తకమ్ ॥ 2 ॥

అథవా కనకద్రావైర్గుటికాం కారయే త్తతః । కిఞ్చిద్బలిసమాయుక్తే వస్త్రే గోలం నిధాయ చ ॥3॥ బధ్నీయాత్పోటలీం గాఢామేవం చ త్రిపుటం చరేత్ । దృఢమృణ్మయపాత్రే తు గన్ధం దత్త్వాధరోత్తరమ్ ॥4॥ తన్మధ్యే పోటలీం న్యస్య నిర్వాతభవనాన్తరే । వితస్తిప్రమితే గర్తే తం చ సంస్థాప్య ముద్రయేత్ ॥5॥ అఙ్గులీమృత్తికాభిశ్చ జ్వాలయే దినానాని చ । యామేన సిద్ధతాం యాతి హేమగర్భాఖ్యపోటలీ ॥6॥ కాసే శ్వాసే క్షయే వాతే కఫే గ్రహణికాగదే । అనుపానానుసారేణ సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥7॥

అ॥ శు॥ రసము 3 భా, తామ్రభస్మ 3 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, సువర్ణభస్మ ½ భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి యేడురోజులు కాటుకవలె నూరి పిదప వావిలిరసముతో గాని ఉమ్మెత్తరసముతో గాని ఏడురోజులు మర్దించి ఉండగచేసి యొక బట్టయందు కొద్దిగ శు॥ గంధకము చల్లి యందు నీయుండనుంచి మూడుమడతలు వచ్చునట్లుగ మూడుసార్లు గట్టిగమూటగట్టి యొక గట్టికుండయందు క్రిందను మీదను శు॥ గంధకమును పోసి యాగంధకముయొక్కమధ్యయందు నామూటనుంచి గాలితగలనిప్రదేశమందు జానెడు లోతుగల గోతిని త్రవ్వి యాగోతియందు నాకుండనుంచి కుండపైన అంగుళముఎత్తున మన్ను కప్పి పైన మంటవేసినయెడల నొకజామునకు తయారగును. ఇది హేమగర్భపోటలీరస మనబడును. దీనిని దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, వాతవ్యాధులు, కఫవ్యాధులు, గ్రహణీరోగము, వీనియందియ్యవలయును. ఆయా అనుపానములతో సమస్తవ్యాధులయందు నియ్యవలయును.

చంద్రహాసరసము

శ్లో॥ ద్విభాగం పారదం దద్యాత్ షడ్భాగం శుద్ధగన్ధకమ్ । దరదం తు ద్విభాగం చ చతుర్భాగం తు టఙ్కణమ్ ॥1॥ అమృతం తు ద్విభాగం చ కునటీం చ ద్విభాగికామ్। సురక్షారం చతుర్భాగం వ్యోషం షోడశభాగకమ్ ॥2॥ త్రీణిత్రీణి లవఙ్గైలాద్వయం జాతీఫలం ద్విధా। దన్తిబీజం ద్విభాగం చ జమ్బీరేణ విమర్దయేత్ ॥3॥ భృఙ్గరాజస్య నిర్గుణ్ఢ్యా నాగవల్ల్యార్ద్రయో స్తథా । త్రిఫలాయా రసైర్మర్ద్యం చత్వారో ఘటికాస్తథా ॥4॥ మాషమాత్రాం వటీం కృత్వా హ్యనుపానవిశేషతః । జ్వరమష్టవిధం హన్తి సంనిపాతాం స్త్రయోదశ ॥5॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 2 భా, శు॥ గంధకము 6 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 2 భా, శు॥ టంకణము 4 భా, శు॥ నాభి 2 భా, శు॥ మణిశిల 2 భా, సూరేకారము 4 భా,

త్రికటుకములు 16 భా, లవంగములు 3 భా, చిన్న ఏలకులు 3 భా, పెద్దఏలకులు 3 భా, జాజికాయలు 2 భా, శు॥ నేపాళపువిత్తులు 2 భా, వీనిని నిమ్మకాయలు, గుంటగలగర, వావిలి, తమలపాకులు, అల్లము, త్రిఫలములు, వీనియొక్క రసములతో నాలుగేసి ఘడియలు మర్దించి మినపగింజలంత మాత్రలను చేయవలయును. ఒక్కొకమాత్రను అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల ఎనిమిదివిధములగు జ్వరములును, పదమూడు సంనిపాతములును, నశించును.

కఫకుంజరరసము

శ్లో॥ రసగన్ధౌ సమాంశౌ చ స్నుహ్యార్కపయసః పలమ్ । పలం చ పఞ్చలవణమేకీకృత్యావచూర్ణయేత్ ॥ 1 ॥ ఆలోడ్య చార్కదుగ్ధేన పూరయేచ్ఛఙ్ఖమధ్యతః ॥ పిప్పలీభకణావారిచూర్ణం కృత్వా ప్రలేపయేత్ ॥2॥ ప్రజ్వాలయేద్యామమాత్రం సూక్ష్మచూర్ణం తు కారయేత్ । కర్పూరనాగపత్రైశ్చ దేయో గుఞ్జార్ధమాత్రయా ॥3॥ శ్వాసం కాసం చ హృద్రోగం కఫం పఞ్చవిధం తథా । నాశయేత్సర్వరోగాంశ్చ రసోఽయం కఫకుఞ్జరః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 పలము, శు॥ గంధకము 1 ప, జెముడుపాలు ½ ప, జిల్లేడుపాలు ½ ప, పంచలవణములు 1 ప, వీనిని కలిపి నూరి జిల్లేడుపాలు పోసి కలిపి శంఖమునందుంచి పిప్పళ్ళు, గజపిప్పళ్ళు, కురువేరు, వీనిని నూరి (జలముతో) శంఖమునకు పూసి యొకజాము మంటవేసి (కుండయందుంచి) పిదప మెత్తగ నూరవలయును. దీనిని గురివిందగింజలో సగముపరిమితిగ పొరతికర్పూరము, తమలపాకులు, వీనితో నిచ్చినయెడల శ్వాస, కాస, హృద్రోగము, ఐదువిధములైన కఫము, ఇవి నశించును. ఇది సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును. కఫకుంజరరస మనబడును.

హంసమండూరము

శ్లో॥ మణ్డూరం చూర్ణితం శ్లక్ష్ణం గోమూత్రేఽష్టగుణే పచేత్ । త్ర్యూషణం త్రిఫలాం ముస్తం విడఙ్గం చవ్యచిత్రకే ॥1॥ దార్వీం గ్రన్థిం దేవదారుం తుల్యం సర్వం విచూర్ణయేత్। చూర్ణం మణ్డూరతుల్యం చ పాకకాలే విమిశ్రయేత్ ॥2॥ భక్షయేత్కర్షమాత్రం చ జీర్ణాన్తే తక్రభోజనమ్ । హలీమకం పాణ్డుశోఫావూరుస్తమ్భం చ కామలామ్ । అర్శాంసి హన్తి శీఘ్రం చ హంసమణ్డూరకాహ్వయమ్ ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ మండూరమును మెత్తగచూర్ణించి ఎనిమిదిరెట్లు గోమూత్రమందు పచనము చేయుచు త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, తుంగముస్తలు, వాయువిడంగములు

చవ్యము, చిత్రమూలము, మానుపసుపు, గ్రంథితగరము, దేవదారు, వీనిని సమభాగములుగ చూర్ణించి యాచూర్ణమును పాకసమయమున మండూరమునకు సమానపరిమితిగ కలపవలయును. దీనినొక కర్ష పరిమితిగ సేవించి యావుందు జీర్ణమైన పిదప మజ్జిగతో కూడినయన్నమును భుజింపవలయును. ఇట్లు చేసినయెడల హలీమకము, పాండువు, నంజు, ఊరుస్తంభము, కామిర్లు, మూలవ్యాధి, ఇవి వెంటనే హరించును. ఇది హంస మండూరమనెడి పేరుకలది.

కస్తూరికారసము

శ్లో॥ లవఙ్గజాతీఫలజాతిపత్రికా స్తథైవ నాగోషణగ్రన్థికాని। కర్షప్రమాణాని తథైకశాణం కస్తూరికాకుఙ్కుమయోః ప్రయుఞ్జ్యాత్ ॥ 1 ॥ శ్లో॥ ఆర్ద్రామ్బునాఽథ విహితా వటికా త్రిగుఞ్జా। చార్ద్రామ్బునాపి వినిహన్తి కఫక్షయాదీన్ ॥ శ్లో॥ కిం శ్వాసకాసం జఠరస్య శూలం నానానుపానైస్సకలామయఘ్నమ్ ॥ 2 ॥

అ॥ లవంగములు 1 కర్షము, జాజికాయలు 1 క, జాపత్రి 1 క, శుంఠి 1 క, పిప్పళ్ళు 1 క, గ్రంథితగరము 1 క, కస్తూరి ½ శాణము, కుంకుమపువ్వు ½ శా, వీనిని అల్లపురసముతో నూరి మూడుగురివిందగింజల పరిమితికల మాత్రలను చేసి అల్లపురసముతో సేవించినయెడల కఫవ్యాధులు, క్షయ, మొదలగునవి నశించును. శ్వాస, కాస, ఉదరశూల, నశించునని చెప్పనవసరములేదు. ఆయారోగములకు తగిన అనుపానములతో నిది సమస్తవ్యాధులను హరించును.

కృచ్ఛ్రహరరసము

శ్లో॥ రసేన్ద్రబలివైక్రాన్తాన్ స్వర్ణం చాపి పృథక్సమమ్ । ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మర్దయేజ్జమ్భజద్రవైః ॥ 1 ॥ భూధరాఖ్యపుటే పక్వా తత ఉద్ధృత్య చూర్ణయేత్ । మాషైకం సితయా లేహ్యం మూత్రకృచ్ఛ్రప్రశాన్తయే । రసః కృచ్ఛ్రహరో నామ్నా సర్వకృచ్ఛ్రేషు యోజయేత్ ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, వైక్రాంతభస్మ, సువర్ణభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి నిమ్మకాయరసముతో మర్దించి భూధరపుటము వేసి తీసి చూర్ణించవలయును. దీనిని మాషపరిమితిగ పంచదారతో సేవించిన యెడల మూత్రకృచ్ఛ్రము శాంతించును. ఇది కృచ్ఛ్రహరరసమని చెప్పబడును. దీనిని సమస్త మూత్రకృచ్ఛ్రములయందు నియ్యవలయును.

లోకేశ్వరపోటలీరసము

శ్లో॥ రసస్య భస్మనో హేమ పాదాంశేన ప్రకల్పయేత్ । ద్విగు

ణం గన్ధకం దత్వా మర్దయేచ్చిత్రకామ్బునా ॥1॥ వరాటకాంశ్చ సం పూర్య టఙ్కణేన నిరుధ్య చ । భాణ్డే చూర్ణప్రలిప్తేఽథ శోషయిత్వా రుద్ధ్వా తు మృణ్మయే ॥ 2 ॥ శోషయిత్వా గజపుటే పుటేద్దర్తేఽపరాహ్ణకే । స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య చూర్ణయిత్వాథ విన్యసేత్ ॥3॥ ఏష లోకేశ్వరో నామ్నా వీర్యపుష్టివివర్ధకః । గుఞ్జాచతుష్టయం ఖాదేత్పిప్పలీమధుసంయుతమ్ ॥4॥ భక్షయేత్పరయా భక్త్యా లోకేశస్సర్వనాశకః । అఙ్గకార్శ్యేఽగ్నిమాన్ద్యే చ కాసే పిత్తే రసస్త్వయమ్ ॥5॥ మరీచైర్ఘృతసంయుక్తైః ప్రదాతవ్యో దినత్రయమ్ । లవణం వర్జయేత్తత్ర సాజ్యం దధి చ యోజయేత్ ॥6॥ ఏకవింశత్యహాన్నీత్థం మరీచం సఘృతం పిబేత్ । పథ్యం మృగాఙ్కవత్ జ్ఞేయం శయీతోత్తానపాదతః ॥7॥

శ్లో॥ యే శుష్కా విషమాశనైః క్షయరుజా వ్యాప్తాశ్చ యే కుష్ఠినో । యే పాణ్డుత్వహతాః కువైద్యవిధినా యే శోఫిణో దుర్భగాః। యే తప్తా వివిధైర్జ్వరైర్భ్రమమదోన్మాదైః ప్రమాదం గతా । స్తేసర్వే విగతామయా హి పరయా స్యుః పోటలీసేవయా ॥8॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ ¼ భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వీనిని చిత్రిమూలరసముతో మర్దించి గవ్వలయందుంచి వెలిగారముతో గవ్వలయొక్క ముఖములను మూసి మట్టికుండయందుంచి కుండయొక్క మూతి మూసి సధింబంధనమును చేసి ఎండించి గోతియందు మధ్యాహ్నకాలమున గజపుటమును వేసి చల్లారినపిదప తీసి చూర్ణముచేసి భద్రపరచుకొనవలయును. ఇది లోకేశ్వరరస మనబడును. ఇది వీర్యమును, శరీరపుష్టిని, వృద్ధిపొందించును. దీనిని పిప్పళ్ళు, తేనె, వీనితో నాలుగుగురివిందగింజల పరిమితిగ పరమభక్తితో సేవింపవలయును. ఈ లోకేశ్వరరసము సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును. శరీరము కృశించుట, అగ్నిమాంద్యము, దగ్గు, పైత్యవ్యాధులు, వీనియందు నేతితోకూడిన మిరియాల చూర్ణముతో మూడురోజులు పుచ్చుకొని ఉప్పుకలియనట్టియు, నెయ్యి పెరుగు వీనితో కూడినట్టియు, ఆహారమును సేవింపవలయును. పిదప ఇరువదియొక్క రోజులవరకు నేతితోకూడిన మిరియాల చూర్ణమును పుచ్చుకొనవలయును. మృగాంకరసమునకు చెప్పినపథ్యమును చేయవలయును. వెల్లకిలగ పరుండవలయును. విషమాశనముచే శుష్కించినవారును, క్షయవ్యాధికలవారును, కుష్ఠరోగముకలవారును, కుత్సితవైద్యులయొక్క క్రియచే పాండువ్యాధిని పొందినవారును, కఠినమైన శోషవ్యాధి కలవారును, వివిధములగు జ్వరములచే బాధింపబడినవారును, భ్రమ మదము ఉన్మాదము వీనిచే ప్రమాదమును పొందినవారును, శ్రేష్ఠమైన యీ పోటలీరసమును సేవించుటచే ఆయావ్యాధులనుండి విముక్తులగుదురు.

యోగవాహిరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం సమం గన్ధం మృతతామ్రాభ్రహాటకమ్ । ప్రత్యేకం సూతతుల్యం స్యాత్సూతార్ధం మృతలోహకమ్ ॥1॥ లోహార్ధం మృతవైక్రాన్తం మర్దయేద్భృఙ్గజద్రవైః ॥ పర్పటీరసవత్పాచ్యం చూర్ణితం భావయేత్పృథక్ ॥2॥ శిగ్రువాసకనిర్గుణ్డీవచాభృఙ్గాగ్నిముణ్డికైః । ద్రాక్షామృతాజయన్తీభిర్మునిబ్రాహ్మీసుతిక్తకైః ॥3॥ కన్యాయాశ్చ ద్రవైర్భావ్యం ద్విత్రైర్ద్విత్రైస్త్రిధా త్రిధా । రుద్ధ్వా లఘుపుటే పాచ్యం వాలుకాయన్త్రమధ్యతః ॥4॥ యన్త్రం నిరుధ్య యత్నేన స్వాఙ్గశీతం సముద్ధరేత్ । చూర్ణం నవజ్వరే దేయం మాషమాత్రం రసస్య వై ॥5॥ కృష్ణాధాన్యసమాయుక్తం ముహూర్తాన్నాశయేజ్జ్వరమ్ । యోగవాహీ త్వయం స్యాద్వై రసో యోగస్య వాహకః ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, లోహభస్మ ½ భా, వైక్రాన్తభస్మ ¼ భా, వీనిని గుంటగలగరరసముతో మర్దించి పర్పటీరసమువలె తయారుచేసి చూర్ణించి మునగ, అడ్డసరము, వావిలి, వస, గుంటగలగర, చిత్రమూలము, బోడసరము, ద్రాక్షపండ్లు, తిప్పతీగ, తెక్కలి, అవిసి, సరస్వతియాకు, కటుకరోహిణి, కలుబంద, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసి సారులు భావనచేసి వాలుకాయంత్రమందుంచి బాగుగమూసి సంధిబంధనముచేసి లఘుపుటమువేసి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని చూర్ణించి పిప్పళ్లు, ధనియాలు, వీనితోకూడ మాషపరిమితిగ తరుణజ్వరమందిచ్చినయెడల ముహూర్తకాలములో నాజ్వరము నశించును. ఈ యోగవాహిరసమును ఏ యౌషధముతో నైనను చేర్చినయెడల నా యౌషధముయొక్క గుణమభివృద్ధినొందును.

ఉన్మత్తభైరవరసము

శ్లో॥ పారదం దరదం శుద్ధం గన్ధకం కజ్జలాకృతిమ్ । వత్సనాభం గజకణాం శుణ్ఠీంశ్చోన్మత్తబీజకమ్ ॥ 1 ॥ జాతీఫలం జాతిపత్రం లవఙ్గం మరిచం తథా । ఆకారకరభం తుల్యం మర్దయేచ్చ దినత్రయమ్ ॥ 2 ॥ ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ గుటికాం వల్లసంనిభామ్ । చపలామధునా చైవ శ్వాసకాసనిబర్హణః ॥3॥ కఫరోగవినాశాయ రస ఉన్మత్తభైరవః । అనుపానవిశేషేణ ధాతుపుష్టికరస్స్మృతః ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, గజపిప్పళ్ళు, శుంఠి, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు, జాజికాయలు, జాపత్రి, లవంగములు, మిరియాలు, అక్కల

జీలకర్ర, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి అల్లపురసముతో మూడురోజులు మర్దించి వల్లపరిమితిగల మాత్రలను చేసి పిప్పళ్ళు, తేనె, వీనితో సేవించినయెడల శ్వాస, కాస, కఫవ్యాధులు, ఇవి నశించును. ఇది ఉన్మత్తభైరవరసమనబడును. అనుపాన విశేషములతో ధాతుపుష్టిని చేయును.

హిక్కారిపురసము

శ్లో॥ హేమముక్తార్కకాన్తానాం భస్మ వల్లమితం వరమ్ । బీజపూరరసక్షౌద్రసౌవర్చలసమన్వితమ్ । హన్తి హిక్కాశతం సత్యమేక మాత్రాప్రయోగతః ॥1॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, ముత్యభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి వల్లపరిమితిగ మాదీఫలరసము, తేనె, సౌవర్చలలవణము, వీనితోకూడ నిచ్చినయెడల అనేకములగు ఎక్కిళ్లు ఒకమోతాదువకే నిశ్చయముగ హరించును.

సర్వకాలహితరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతసమం గ్రాహ్యం సువర్ణం గన్ధకం హ్యాయః।కజ్జలీకృత్య యత్నేన శుల్బపాత్రే భిషగ్వరః ॥ 1 ॥ రాజికాస్వరసం దత్త్వా కృష్ణోన్మత్తస్య వై రసమ్ । దత్త్వా దత్త్వా ప్రయత్నేన మర్దయేచ్చ త్రిభిర్దినైః॥2॥ త్రిభిశ్చ సార్షపం తైలం దత్త్వా కల్కం విమర్దయేత్ । శోషయేద్భానుభిర్భానోర్జ్వాలం దద్యాచ్ఛనైశ్శనైః ॥ 3 ॥ వాలుకాయన్త్రయోగే తు కూపికామధ్యయోగతః । తావజ్జ్వాలం ప్రదాతవ్యం యావత్స్యాదుష్ణవాలుకా ॥4॥ స్వాఙ్గశీతలతాం జ్ఞాత్వా కర్షయేత్తం భిషగ్వరః । తతో గుఞ్జాప్రమాణేన మాసం మాసార్ధకం పునః ॥5॥ జ్ఞాత్వా రోగం శరీరం చ యోజనీయం బుధైస్సదా । ఘృతేన మధునా సార్ధం పాణ్డుజీర్ణక్షయాపహః ॥6॥ సుస్నిగ్ధం నాతిమధురం భోజనం పక్షిమాంసకమ్ । భక్ష్యం ఛాగాదికం మాంసం యద్వా యస్య తు సాత్మ్యకమ్ ॥7॥ ఏతేనాపి విధానేన ప్రాతః ప్రాతర్నిషేవయేత్। సాధ్యాసాధ్యేషు రోగేషు వివిధేషు గదేషు చ ॥8॥ వలీపలితహాన్త్యాఽయం వార్ధకం చాపి నాశయేత్। రమతే శతవర్షోఽపి ప్రత్యహం కామినీశతమ్ ॥9॥ అస్య సేవాప్రసాదేన సహస్రం జీవితం భవేత్ ॥ రచితశ్శమ్భునా హ్యేషస్సర్వకాలహితో రసః ॥10॥

అ॥ శు॥ రసము, సువర్ణభస్మ, శు॥ గంధకము, లోహభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి రాగిపాత్రయందు మెత్తగనూరి తెల్లఆవాలరసము, నల్లఉమ్మెత్త రసము, ఆవనూనె, వీనిని బాగుగ పోసికొనుచు మూడేసిరోజులు బాగుగ మర్దించి సూర్యకిరణములచే (ఎండయందు) ఎండించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మెల్లగ మంటవేయుచు ఇసుక వేడిగ నగువరకు వండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని గురివిందగింజపరిమితిగ నలుబదియైదురోజులు రోగమును, శరీరమును, తెలిసికొని తేనె, నెయ్యి, వీనితో నిచ్చినయెడల పాండువు, అజీర్ణము, క్షయ, ఇవి నశించును. అధికమగు చమురుకలిగినట్టియు అధికమగు తీపిలేనట్టియు భోజనమును, పక్షిమాంసమును, మేక మొదలగువానియొక్క మాంసము లేక అభ్యాసమైన మాంసమును, పుచ్చుకొనవలయును. ఇట్లు ప్రతిప్రాతఃకాలమందును ఔషధమును సేవించిన యెడల సాధ్యములైనట్టియు, అసాధ్యములైనట్టియు, అనేకవిధములగు వ్యాధులు నశించును. ఇది శరీరము ముడతలుపడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, వీనిని నశింపజేయును. ముసలితనమును గూడ నశింపజేయును. దీనిని సేవించుటచే నూరుసంవత్సరములు వయస్సుకలవాడుకూడ ప్రతిదినము నూర్గురు స్త్రీలను రమించును. వెయ్యిసంవత్సరముల ఆయువు కలుగును. ఈ సర్వకాలహితరసము శివునిచే చెప్పబడినది.

లఘుచింతామణి

శ్లో॥ భాగత్రయం స్వర్ణభస్మ ద్విభాగం తారమభ్రకమ్ । లోహత్పఞ్చ ప్రవాలం చ మౌక్తికత్రయసంయుతమ్॥1॥ సూతభూతేస్సప్తకం చ సర్వం మర్ద్యం తు కన్యయా । ఛాయాశుష్కా వటీః కార్యాశ్ఛాగీదుగ్ధానుపానతః ॥2॥ క్షయం హన్తి తథా కాసం గుల్మం చాపి ప్రమేహకమ్। జీర్ణజ్వరహరశ్చైవ హ్యున్మాదస్య నికృన్తకః ॥3॥ సర్వదోషహరశ్చాపి వారిదోషనివారకః। లఘుచిన్తామణిర్నామ శివేన పరిభాషితః ॥4॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 3 భా, వెండిభస్మ 2 భా, అభ్రకభస్మ 2 భా, లోహభస్మ 5 భా, పగడభస్మ 3 భా, ముత్యభస్మ 3 భా, సూతభస్మ 7 భా, వీనినన్నిటిని కలుబంద రసముతో మర్దించి మాత్రలనుచేసి నీడనెండించి మేకపాలుయొక్క అనుపానముతో సేవించినయెడల క్షయ, దగ్గు, గుల్మము, ప్రమేహము, జీర్ణజ్వరము, ఉన్మాదము, ఇవి హరించును. మరియు సమస్తదోషములును, ఉదకదోషజనితవ్యాధులును, హరించును. ఇది లఘుచింతామణియని చెప్పబడును. శివునిచే చెప్పబడినది.

లఘుచింతామణి (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ హాటకం రజతం తాలం ముక్తాగన్ధకపారదాన్ । వ్యోషం కునటికాంచైవ కస్తూరీం చ పృథక్సమమ్ ॥1॥ జలేన వటికాః కార్యా ద్విగుఞ్జాఫలమానతః। చిన్తామణిరసోనామ జ్వరానష్టౌ నికృన్తయేత్ ॥ 2 ॥

కఫజాన్వాతజాంశ్చైవ కాసం శ్వాసం తథైవ చ । సంనిపాతజ్వరం చైవ హరత్యేవ తు నిశ్చయః ॥ 3 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, వెండిభస్మ, శు॥ తాళకము, ముత్యభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, త్రికటుకములు, శు॥ మణిశిల, కస్తూరి, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఉదకముతో నూరి రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. ఇది చింతామణి యనబడును. ఎనిమిదివిధములగు జ్వరములు, కఫవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, దగ్గు, వగర్పు, సంనిపాతజ్వరము, వీనిని నిశ్చయముగ హరించును.

చింతామణి

శ్లో॥ రసేన్ద్రవైక్రాన్తకరౌప్యతామ్రం సలోహముక్తాఫలగన్ధహేమ। త్రిర్భావితం చార్ద్రికభృఙ్గవహ్నిర్మసైరజాగోపయసా తథైవ ॥1॥ అర్శః క్షయం కాసమరోచకం చ జీర్ణజ్వరం పాణ్డుమపి ప్రమేహాన్। గుఞ్జాప్రమాణం మధుమాగధీభ్యాం లీఢం నిహన్త్యాద్విషమం చ వాతమ్ ॥2॥ శ్లో॥ చిన్తామణిరితిఖ్యాతః పార్వత్యా నిర్మితస్స్వయమ్ ॥

అ॥ శు॥ రసము, వైక్రాంతభస్మ, వెండిభస్మ, తామ్రభస్మ, లోహభస్మ, ముత్యభస్మ, శు॥ గంధకము, బంగారుభస్మ, వీనిని అల్లము, గుంటగలగర, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతోడను, మేకపాలతోడను, ఆవుపాలతోడను, మూడేసి భావనలను చేయవలయును. దీనిని తేనె, పిప్పళ్ళు, వీనితో గురివిందగింజపరిమితిగ సేవించిన యెడల అర్శస్సు, క్షయ, దగ్గు, అరోచకము, జీర్ణజ్వరము, పాండువు, ప్రమేహములు, విషమజ్వరములు, వాతవ్యాధులు, ఇవి నశించును. చింతామణియని ప్రసిద్ధమైనది. పార్వతీదేవిచే స్వయముగ చెప్పబడినది.

త్రైలోక్యచింతామణి

శ్లో॥ రసం వజ్రం హేమ తారం తామ్రం తీక్ష్ణాభ్రకే మృతమ్। గన్ధకం మౌక్తికం శఙ్ఖం ప్రవాలం తాలకం శిలామ్ ॥ 1 ॥ శోధితం చ సమం సర్వం సప్తాహం భావయేద్దృఢమ్ । చిత్రమూలకషాయేణ భానుదుగ్ధేనతత్రయమ్ ॥2॥ నిర్గుణ్డీసూరణద్రావైః వజ్రీదుగ్ధేనతత్రయమ్ । అనేన పూరయేత్సమ్యక్ పీతవర్ణాన్వరాటకాన్ ॥ 3 ॥ టఙ్కణం రవిదుగ్ధేన పిష్ట్వా తేషాం ముఖం లిపేత్ । రుద్ధ్వా భాణ్డే పుటేత్పశ్చాత్స్వాఙ్గశీతం విచూర్ణయేత్ ॥ 4 ॥ చూర్ణతుల్యం మృతం సూతం వైక్రాన్తం సూతపాదకమ్ । శిగ్రుమూలద్రవైస్సర్వం సప్తవారం విభావయేత్ ॥5॥ చిత్రమూలకషాయేణ భావనాశ్చైకవింశతిః । ఆర్ద్రికస్య రసే

నైవ భావనాస్సప్త ఏవ చ ॥ 6 ॥ జమ్బీరైర్మాతులుఙ్గైర్వా సప్తవారం విభావయేత్ । సూక్ష్మచూర్ణం తతః కృత్వా చూర్ణపాదాంశటఙ్కణమ్ ॥7॥ టఙ్కణాంశం వత్సనాభం తత్సమం మరిచం క్షిపేత్ । లవఙ్గం నాగరం పథ్యా కణా జాతీఫలం పృథక్ ॥8॥ ప్రత్యేకం వత్సనాభస్య పాదాంశం చూర్ణితం క్షిపేత్ । మాతులుఙ్గస్యార్ద్రకస్య రసైస్తద్విలోడయేత్ ॥9॥ చతుర్గుఞ్జామితం ఖాదేత్కణాక్షౌద్రం లిహేదను । క్షౌద్రైర్వార్ద్రకద్రావైశ్శుణ్ఠ్యావాథ గుడైర్యుతమ్ । అనుపానైస్సమాయోజ్య స్సర్వరోగోపశాన్తయే ॥10॥ శ్లో॥ వహ్నిం దీపయతే బలం చ కురుతే తేజో మహద్వర్ధతే । వీర్యం వర్ధయతే విషం చ హరతే దార్ఢ్యం విధత్తే తనోః । అభ్యాసేన నిహన్తి మృత్యుపలితం పుష్టిం ప్రదత్తే నృణాం । కాసం సూదయతే క్షయం క్షపయతే శ్వాసం చ నిర్నాశయేత్ ॥11॥ వాతం విద్రధిపాణ్డుశూలగ్రహణీరక్తాతిసారాన్ జయేత్ । శ్లేష్మప్లీహజలోదరాశ్మరితృషాశోఫం హలీమోదరమ్ । లూతాకృచ్ఛ్ర భగన్దరం జ్వరగణం చార్శాంసి కుష్ఠం జయేత్ । త్వాసాధ్యాసాధ్యరుజో నిహన్తి చ రసస్త్రైలోక్యచిన్తామణిః ॥ 12 ॥

అ॥ శు॥ రసము, వజ్రభస్మ, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, ముత్యభస్మ, శంఖభస్మ, పగడభస్మ, శు॥ తాలకము, శు॥ మణిశిల, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి చిత్రమూలకషాయముతో ఏడు రోజులును జిల్లేడుపాలు, వావిలిరసము, అడవికందరసము, జెముడుపాలు, వీనితో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులును భావనచేసి పచ్చగవ్వలయందుంచి జిల్లేడుపాలతో టంకణమును నూరి ఆ గవ్వలముఖములకు పూసి కుండయందుంచి సంధిబంధనము చేసి పుటమువేసి చల్లారినపిదప తీసి చూర్ణముచేసి యీ చూర్ణముతో సమానమగు సూతభస్మను, సూతభస్మలో నాల్గవవంతు వైక్రాంతభస్మను, కలిపి మునగవేళ్ళరసముతో ఏడుసార్లును, చిత్రమూలకషాయముతో ఇరువదియొక్కసార్లును, అల్లపురసముతో ఏడుసార్లును, నిమ్మకాయలరసముతోగాని మాదీఫలరసముతోగాని ఏడుసార్లును, భావనచేసి మెత్తగా చూర్ణముచేసి శు॥ టంకణము, శు॥ నాభి, మిరియాలు, వీనిని ప్రత్యేకముగ నాచూర్ణమునకు నాల్గవవంతు చొప్పున కలిపి లవంగములు, శొంఠి, కరక్కాయ, పిప్పళ్ళు, జాజికాయ, వీనిని ప్రత్యేకముగ నాభికి నాల్గవవంతు చొప్పున కలిపి మాదీఫలరసముతోడను, అల్లపురసముతోడను, కలియత్రిప్పవలయును. దీనిని నాలుగు గురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించి వెంటనే పిప్పళ్లిచూర్ణమును, తేనెను, పుచ్చుకొనవలయును. తేనెతోగాని, అల్లపురసముతోగాని, శొంఠితోగాని, బెల్లముతోగాని, సేవించినయెడల సమస్తవ్యాధులును నశించును. ఇది అగ్నిదీప్తిని, బలమును, తేజస్సును, వీర్యమును, వృద్ధినొందించును. విషమును హరించును. శరీరదార్ఢ్యమును కలుగజేయు

ను. కొంతకాలము సేవించినచో మృత్యువును, ముసలితనమును, పోగొట్టును. పుష్టిని చేయును. దగ్గు, క్షయ, శ్వాస, వాతవ్యాధులు, విద్రిధి, పాండువు, శూల, గ్రహణి, రక్తాతిసారము, మేహములు, ప్లీహవ్యాధి, జలోదరము, అశ్మరి, దప్పిక, నంజు, హాలీమకము, ఉదరవ్యాధి, లూతవ్రణము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, భగందరము, సమస్తమైనజ్వరములు, అర్శస్సు, కుష్ఠము, వీనిని నశింపజేయును. సాధ్యములైనట్టియు అసాధ్యములైనట్టియు వ్యాధులను నశింపజేయును. ఇది త్రైలోక్యచింతామణియని చెప్పబడును.

త్రైలోక్యచింతామణి (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ సూతాభ్రస్వర్ణతారారుణభిదురశిలాతాప్యగన్ధప్రవాలా। యోముక్తాశఙ్ఖతాలం సమమిదమనలక్వాథతస్సప్తభావ్యమ్। నిర్గుణ్డీసూరణామ్భఃపవిరవిపయసా త్రిః పృథగ్భావయిత్వా। చాపూర్య్యైతైర్వరాటానథ మిహిరపయస్టఙ్కణాలి ప్తవక్త్రాన్ ॥1॥ కృత్వా భాణ్డే చ రుద్ధ్వా గజపుటజఠరే యుక్తిక స్తత్తు పక్వ్వా। ధృత్వైతన్మర్దయిత్వా తదఖిలతులితం సూతభస్మ ప్రదద్యాత్। వైక్రాన్తం సూతతుర్యాంశకమథ మిలితం సప్తశశ్చిగుగ్రమూలాత్క్వాథ్యాభావ్యం తేన తుల్యం విషమనలవరం టఙ్కణం చోషణం చ ॥2॥ పథ్యాం జాతీఫలం చామరకుసుమకణానాగరం వత్సనాభా।త్తుర్యాంశం మేలయిత్వా పృథగథ దివసం మర్దయేల్లుఙ్గతోయైః। ఏత త్త్రైలోక్యచిన్తామణిరఖిలగదధ్వాన్తవిధ్వంసహంస। స్త్రత్తద్రోగానుపానైరుషసి కవలితస్సార్ధవల్లప్రమాణః ॥ 3 ॥ వాతవ్యాధ్యామవాతజ్వరజఠరకృమిశ్వాసశూలాసృవాతా। స్పృక్పిత్త శ్లేష్మకాసక్షయకఫజగదోరః క్షతాజీర్ణమేహే। కుష్ఠాతీసారపాణ్డుగ్రహణిషు తమకేఽథ వ్రణార్శః ప్రకృష్టే। ఖాఞ్జ్యే ఖఞ్జాఢ్యవాతస్థ్రితిభగజగదే సర్వథైవ ప్రశస్తః ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము, అభ్రకభస్మ, సువర్ణభస్మ, వెండిభస్మ, తామ్రభస్మ, వజ్రభస్మ, శు॥ మణిశిల, హేమమాక్షికభస్మ, శు॥ గంధకము, పగడభస్మ, లోహభస్మ, ముత్యభస్మ, శంఖభస్మ, శు॥ తాళకము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిత్రమూల కషాయముతో ఏడుసార్లు భావనచేసి పిదప వావిలిరసము, అడవికందరసము, నల్లేరు రసము, జిల్లేడుపాలు, వీనితో ప్రత్యేకముగ మూడుసార్లుచొప్పున భావనచేసి పచ్చ గవ్వలయందుంచి జిల్లేడుపాలతో నూరబడిన టంకణముచే గవ్వలముఖములను మూసి ఆ గవ్వలను కుండయందుంచి కుండయొక్క ముఖమునుమూసి గజపుటమునందు పక్వము చేసి చల్లారినపిదప తీసి నూరి యా చూర్ణమునకు సమానమగు పాదరసభస్మను, పాదరస భస్మకు నాల్గవవంతు వైక్రాంతభస్మను, కలిపి మునగవేళ్ళరసముతో ఏడుసార్లు భావన

చేసి శు॥ నాభి, చిత్రమూలము, శు॥ టంకణము, మిరియాలు, వీనిని ప్రత్యేకముగ వైక్రాంతభస్మకు సమానముగను కరక్కాయలు, జాజికాయలు, లవంగములు, పిప్పళ్లు, శుంఠి, వీనిని ప్రత్యేకముగ నాభికి నాల్గవవంతు చొప్పునను కలిపి మాదీఫలరసముతో ఒకరోజు మర్దింపవలయును. ఇది త్రైలోక్యచింతామణియని చెప్పబడును. దీనిని ఒకటిన్నరవల్లపరిమితిగ ఆయారోగములకు తగిన అనుపానములతో ఉదయమున సేవించినచో సమస్తమైన వ్యాధులును నశించును. వాతవ్యాధి, ఆమవాతము, జ్వరము, ఉదరరోగము, క్రిమిరోగములు, శ్వాస, శూల, వాతరక్తము, రక్తపిత్తము, కృశించుట, దగ్గు, క్షయ, కఫరోగములు, ఉరఃక్షతము, అజీర్ణము, మేహము, కుష్ఠము, అతిసారము, పాండువు, గ్రహణి, తమకశ్వాస, వ్రణము, అర్శస్సు, పంగువాతము, ఆఢ్యవాతము, కర్ణరోగములు, యోనిరోగములు, వీనియందిది మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది.

దివ్యచింతామణి

శ్లో॥ సువర్ణం కాన్తలోహం చ నాగవఙ్గే తథాభ్రకమ్। మౌక్తికం చ ప్రవాలం చ హ్యేతేషాం శుద్ధభస్మకమ్ ॥ 1 ॥ గన్ధకం సూతదరదే శుద్ధాన్యేతాని యోజయేత్ । సర్వైస్సమం వత్సనాభం ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥2॥ అశ్వగన్ధారసేనైవ దృఢం చైవ హి మర్దయేత్ । మాషమాత్రాం వటీం కృత్వా ఖాదయేత్పుణ్డ్రపాణ్డుజిత్ ॥ 3 ॥ ప్రమేహవాతరోగఘ్నస్సర్వరోగవినాశకః । దివ్యచిన్తామణిర్నామ గౌరీనాథప్రకల్పితః ॥4॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, కాంతభస్మ, లోహభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, అభ్రకభస్మ, ముత్యభస్మ, పగడభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, శు॥ ఇంగిలీకము, వీనిని సమభాగములుగను శు॥ నాభిని, వీని అన్నిటితో సమానముగను గ్రహించి ఖల్వమందుంచి పెన్నేరురసముతో దృఢముగా మర్దింపవలయును. దీనిని మినపగింజపరిమితిగ మాత్రలనుచేసి సేవించినచో అయిదువిధములైన పాండువ్యాధులు, ప్రమేహములు, వాతరోగములు, సర్వరోగములు, వీనిని నశింపజేయును. ఇది గౌరీనాథునిచే కల్పింపబడినది. దివ్యచింతామణి యని చెప్పబడును.

శ్లేష్మచింతామణి

శ్లో॥ రసం గన్ధం విషం చైవ త్రికటు త్రిఫలాం తథా।శిలాహ్వాం రౌప్యకం స్వర్ణం మౌక్తికం తాలకం సమమ్ ॥ 1 ॥ మృగకస్తూరికాయాశ్చ క్షిపేత్ షణ్మాషకం భిషక్। భృఙ్గరాజరసేనైవ తులస్యాస్స్వరసేన చ ॥2॥ ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ వటీం కుర్యాత్ ద్విగుఞ్జికామ్ । చిన్తామణిరసో హ్యేష సర్వరోగకులాన్తకః ॥ 3 ॥ సంనిపాతజ్వరం హన్తి కఫ

రోగం వినాశయేత్ । ఏకజం ద్వన్ద్వజం చైవ వివిధం విషమజ్వరమ్ ॥ 4 ॥ అగ్నిమాన్ద్యం శిరశ్శూలం విద్రధిం చ భగన్దరమ్ । ఏతాన్యేవ నిహన్త్యాశు భాస్కర స్తిమిరం యథా ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, శు॥ మణిశిల, వెండిభస్మ, సువర్ణ భస్మ, ముత్యభస్మ, శు॥ తాళకము, వీనిని సమభాగములుగను కస్తూరిని ఆరుమినుపగింజల పరిమాణముగను గ్రహించి గుంటగలగర, తులసి, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో మర్దింపవలయును. రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. ఇది చింతామణియని చెప్పబడును. సమస్త వ్యాధులను నశింపజేయును. మరియు సంనిపాతజ్వరము, కఫరోగములు, ఏకదోషజ జ్వరము, ద్వంద్వజజ్వరము, సమస్తమైన విషమజ్వరములు, అగ్నిమాంద్యము, శిరశ్శూల, విద్రధి, భగందరము, వీనిని సూర్యుడు చీకటినివలె పోగొట్టును.

రాజచింతామణి

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం తామ్రం కాన్తం తీక్ష్ణాభ్రకే సమమ్ । మనశ్శిలాయా ద్వౌ భాగౌ తాలం భాగత్రయం పృథక్ ॥ 1 ॥ చతుర్భాగం శుద్ధసూతం తత్సమం శుద్ధగన్ధకమ్ । ఖర్పరం టఙ్కణం చైవ భాగార్ధం స్యాత్పృథక్పృథక్ ॥ 2 ॥ ద్విభాగాం వజ్రభూతిం చ తత్సమం మృతమౌక్తికమ్ । విద్రుమం గారుడం భస్మ మౌక్తికేన సమం భవేత్ ॥3॥ దరదం తాలతులితం ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । రక్తకల్హారకన్దోత్థరసేనైవ విభావయేత్ ॥ 4 ॥ హంసపాదీరసేనైవ నిర్గుణ్డీస్వరసేన చ ॥ అశ్వగన్ధారసేనైవ ద్వౌ ద్వౌ యామౌ విమర్దయేత్ ॥ 5 ॥ రక్తకార్పాసకుసుమైర్మర్దితం తదనన్తరమ్ । తామ్రపాత్రోదరే క్షిప్త్వా వాలుకాయన్త్రమధ్యతః ॥ 6 ॥ మృద్వగ్నినా పచేద్ధీమానహోరాత్రం సమాహితః । స్వాఙ్గశీతం సమాదాయ మధునా వా ఘృతేన వా ॥ 7 ॥ వ్రీహిమానం ప్రదాతవ్యం సర్వదోషనివారకమ్ । యోనిదోషం రజోదోషం సంతాపం చ వినాశయేత్ ॥ 8 ॥ వాతపిత్తకఫోద్భూతజ్వరదోషవినాశకమ్ । మనఃప్రసాదకరణం తేజోవీర్యవివర్ధకమ్ ॥ 9 ॥ అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగనివారకమ్ । చిన్తామణీనాం సర్వేషాం రాజా భవతి నిశ్చయః ॥ 10 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 2 భా, శు॥ తాళకము 8 భా, శు॥ రసము 4 భా, శు॥ గంధకము 4 భా, శు॥ కఫరి ½ భా, శు॥ టంకణము ½ భా, వజ్రభస్మ 2 భా, ముత్యభస్మ 2 భా, పగడభస్మ 2 భా, పచ్చలభస్మ

152 ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరము

2 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 3 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి ఎఱ్ఱికలువదుంప, హంసపాది, వావిలి, పెన్నేరు, పైడిపత్తిపువ్వులు, వీనియొక్క రసములతో రెండేసిజాములు మర్దించి తామ్రపాత్రయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మందాగ్నిచే ఒక రాత్రింబగలు వండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. దీని నొకవడ్లగింజ పరిమితిగ తేనెతోగాని నేతితోగాని సేవించినయెడల సమస్తదోషములు నశించును. మఱియు యోనిదోషము, రజోదోషము, తాపము, వాతపిత్తకఫములచే జనించిన జ్వరములు, నశించును. ఇది మనోనైర్మల్యమును, తేజస్సును, వీర్యవృద్ధిని, చేయును. అనుపానవిశేషములతో సమస్త వ్యాధులను నశింపజేయును. సమస్తమైన చింతామణులలోను ప్రశస్తమైనది.

రసచింతామణి

శ్లో॥ సూతం స్వర్ణం తారతామ్రే వైక్రాన్తం లోహమభ్రకమ్। కాన్తం తాప్యం చ సౌభాగ్యం గన్ధకం దరదం శిలామ్ ॥ 1 ॥ శిఖిగ్రీవం క్షీరతుత్థం మౌక్తికం చ ప్రవాళకమ్। ఏకైకం చ సమాంశం తు సప్తాహం మర్దయేద్దృఢమ్ ॥2॥ చిత్రమూలకషాయేణ భానుదుగ్ధైర్దినత్రయమ్। కాచకూప్యన్తరే క్షిప్త్వా వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ ॥ 3 ॥ దినత్రయం పచేత్తీవ్రం స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్। ఆదాయ తద్గతం భాగం మృతసూతం ద్విభాగకమ్ ॥ 4 ॥ హంసపాదీరసైః కన్యాకటుభద్రరసైస్తథా। మర్కటీమూలస్వరసైర్మర్దయేచ్చ పృథగ్దినమ్ ॥ 5 ॥ ఆతపే శోషయిత్వాథ తత్తుల్యం వత్సనాభకమ్। తత్తుల్యం మరిచం చైవ హ్యార్ద్రకస్వరసైస్తథా ॥ 6 ॥ పఞ్చకోలకషాయేణ నాగవల్లీరసైస్తథా। వయస్థాస్వరసైశ్చైవ ప్రత్యేకం మర్దయేద్దినమ్ ॥7॥ శోష్యం పేష్యం చ మర్ద్యం చ వటీం కుర్యాత్ ప్రయత్నతః। ఆతపే శోషయిత్వాథ లవఙ్గకణయా సహ ॥ 8 ॥ చతుర్గుఞ్జామితం ఖాదేదార్ద్రకస్వరసేన వా। పఞ్చకోలకషాయస్య మాక్షికస్యానుపానతః ॥ 9 ॥ సర్వవ్యాధివినాశం చ కుర్యాచ్చైవాగ్నిదీప్తికమ్। వీర్యం తేజో బుద్ధిబలం కృశానాం పుష్టిమేవ చ ॥ 10 ॥ పురాణజ్వరనాశం చ సర్వజ్వరవినాశనమ్। సంనిపాతజ్వరఘ్నం చ హ్యేకాదశ తథా క్షయాన్ ॥ 11 ॥ పఞ్చహిక్కాః పాణ్డుశోఫౌ వాతగోగప్రమేహకాన్। తథా గ్రహణ్యతీసారమూత్రకృచ్ఛ్రాశ్మరీర్హరేత్। రసచిన్తామణిర్నామ ధన్వన్తరివినిర్మితః ॥ 12 ॥

అ॥ శు॥ రసము, సువర్ణభస్మ, వెండిభస్మ, తామ్రభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, కాంతభస్మ, హేమమాక్షికభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ మణిశిల, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ పాలతుత్థము, ముత్యభస్మ, పగడభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి చిత్రమూలకషాయముతో ఏడురోజులు బాగుగ

మర్దించి జిల్లేడుపాలతో మూడురోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకా యంత్రమునందు మూడురోజులు తీవ్రముగా వండి సాంగశీతలమున తీసి దానికి రెండు రెట్లు రసభస్మను కలిపి హంసపాది, కలుబంద, అల్లము, దూలగొండివేళ్లు, వీని రస ములతో ప్రత్యేకముగ ఒక్కొక్కరోజుచొప్పున మర్దించి ఎండలో ఎండించి రస భస్మతో సమానమగు శు॥ నాభిని, నాభితో సమానమగు మిరియాలను కలిపి అల్లము, పంచకోలములు, తమలపాకులు, తిప్పతీగ, వీని రసములతో ప్రత్యేకముగ ఒక్కొక్కదినము మర్దించి ఎండించి నూరి నుఱల మర్దించి, కుప్పెలుకట్టి ఎండయం దెండింపవలయును. దీనిని నాలుగు గురివిందగింజలపరిమితిగ లవంగములు, పిప్పళ్లు, అల్లపురసము, పంచకోలకషాయము, తేనె, వీనిలో దేనితోనైనను సేవించినచో సమస్త వ్యాధులును నశించును. ఇది అగ్నిదీప్తిని, వీర్యవృద్ధిని, కాంతిని, బుద్ధిబలమును, కృశించినవారలకు పుష్టిని, కలుగజేయును. మఱియు పురాణజ్వరము, సమస్తజ్వరములు, సన్నిపాతజ్వరములు, ఏకాదశక్షయలు, అయిదుశ్వాసలు, అయిదుకాసలు, అయిదు ఎక్కిళ్ళు, పాండువు, నంజు, వాతరోగములు, ప్రమేహములు, గ్రహణి, అతిసా రము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, వీనిని పోగొట్టును. ధన్వంతరిచే కల్పింపబడినది. రసచింతామణి యని చెప్పబడును.

పాషాణచింతామణి

శ్లో॥ రసం గన్ధం విషం తాలముల్లిపాషాణగౌరికే । తీక్ష్ణం వఙ్గాహితామ్రాణి రౌప్యం తుత్థం చ మాక్షికమ్ ॥ 1 ॥ సువర్ణవజ్రముక్తాశ్చ ప్రవాలం పుష్యరాగకమ్ । నీలం వైక్రాన్తసంయుక్తం సమం ఖల్వే వినిక్షిపేత్ ॥ 2 ॥ జమ్బీరమాతులుఙ్గార్ద్రద్రవైర్మర్ద్యం దినత్రయమ్। కృష్ణసర్పస్య పిత్తేన దినమేకం విభావయేత్ ॥3॥ మాయూరగమాత్స్యవారాహచ్ఛాగమాహిషపిత్తకైః । దినత్రయం చ సంమర్ద్య చూర్ణయేద్భిషగుత్తమః ॥ 4 ॥ రసమేనం ప్రయుఞ్జీత త్రివల్లపరిమాత్రయా । సంనిపాతం హరేత్సర్వం శీఘ్రం సర్వజ్వరాపహః ॥ 5 ॥ ఆర్ద్రకైశ్చ ప్రయోక్తవ్యస్తత్ర ద్రోగానుపానతః । సర్వరోగాన్ హరేచ్ఛాశు భాస్కరస్తిమిరం యథా । చిన్తామణిరితి ఖ్యాతో పాషాణపదపూర్వకః ॥ 6 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, శు॥ తాళకము, శు॥ ఉల్లి పాషాణము, శు॥ గౌరీపాషాణము, లోహభస్మ, వంగభస్మ, సీసభస్మ, తామ్రభస్మ, వెండిభస్మ, శు॥ మైలతుత్థము, మాక్షికభస్మ, సువర్ణభస్మ, వజ్రభస్మ, ముత్యభస్మ, పగడ భస్మ, పుష్యరాగభస్మ, నీలభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమం దుంచి నిమ్మకాయలు, మాదీఫలము, అల్లము, వీనిరసములతో మూడురోజులు మర్దించి నల్లత్రాచుపాముయొక్క పిత్తముతో ఒకరోజు భావనజేసి నెమలి, చేప, అడవిపంది, మేక, దున్నపోతు, వీని పిత్తములతో మూడురోజులు మర్దించి చూర్ణముచేయవలయును. దీనిని మూడువల్లముల పరిమితిగ సేవించినచో సర్వసన్నిపాతములను, సర్వజ్వరము

లను, వెంటనే హరింపజేయును. అల్లపురసముతోగాని ఆయారోగములకు తగిన యను పానములతోగాని పుచ్చుకొనినచో సర్వరోగములను వెంటనే సూర్యుడు చీకటిని నశింపజేయురీతిని నశింపజేయును. ఇది పాషాణచింతామణియని ప్రసిద్ధికెక్కినది.

లఘుపాషాణచింతామణి

వ॥ శు॥ ఉల్లిపాషాణము, శు॥ గౌరీపాషాణము, శు॥ శంఖపాషాణము, శు॥ తాలకము, శు॥ మణిశిల, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిట్లాముదముతో మర్దించి బిళ్ళచేసి ఒకకుండలో నుంచి ఆ బిళ్ళపై ఒక రాగిగిన్నెను బోర్లించి ఆ గిన్నెకు కుండకు శీలమన్నునిచ్చి గిన్నెపైన ఇసుక పోసి గాఢాగ్నిచే వండినయెడల ఎగిరి పువ్వుమాదిరిగా గిన్నెకు పట్టుకొనును. చల్లారినపిదప గిన్నెనున్న పువ్వును తీసి మాత్రలుచేసి రోగి యొక్కయు, రోగముయొక్కయు బలమునను సరించి వాడినచో సన్నిపాతజ్వరములు, శ్లేష్మవ్యాధులు, సవాయివ్యాధులు, క్రూరమైన వాతవ్యాధులు, కఠినవ్రణములు, మొదలగునవి నశించును.

మహాత్రైలోక్యచింతామణి

శ్లో॥ హేమాష్టసప్తతారం చ త్రయో భాగాశ్చ మిశ్రజమ్।చతుష్కమర్కలోహం చ పూతిలోహం త్రయోదశ ॥1॥ ధాతుజాని చ లోహాని హ్యేకైకం చ చతుర్దశ।మాక్షికం గారుడం వజ్రం ప్రత్యేకం చ చతుర్గుణమ్ ॥2॥ కురువిన్దాష్టభాగం చ విద్రుమం చ తథాష్టకమ్। గోమేదకం పుష్యరాగం నవభాగం పృథక్పృథక్ ॥3॥ వైడూర్యం శక్రనీలం చ దశభాగం పృథక్పృథక్।మాక్షికం సప్తభాగం చ పఞ్చపాషాణషోడశ ॥4॥ భాగైకం శుద్ధసౌవీరమఞ్జనాని త్రయోదశ । శతభాగం శుద్ధరసం ద్విశతం బలిమేవ చ ॥5॥నవసారం షష్టిభాగం సర్వచూర్ణాని పేషయేత్। కాచకూప్యన్తరే క్షిప్త్వా చతురగ్ని నిధాపయేత్ ॥6॥ చతుర్వింశతి వారాణి సికతాయన్త్రకే పచేత్ । చతుస్సహస్రవిప్రాంశ్చ భోజనం కారయేద్దినమ్ ॥7॥ నవగ్రహజపం కుర్యాదష్టదిక్పాలకార్చనమ్ । భూసురేభ్యః ప్రదేయాని దానాన్యేవ చ షోడశ ॥8॥ సతీపయశ్చ కాశ్మీరమనుపానం ప్రకథ్యతే । సర్వరోగకులఘ్నోఽయం భూతప్రేతనివారకః ॥9॥ సర్వప్రయోగశమనస్సర్వపాపవినాశకః । ఆయుర్వర్ధయతే నృణామశ్విభ్యాం నిర్మితః పురా । మహాత్రైలోక్యవిఖ్యాతశ్చిన్తామణిరయం మతః ॥ 10 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 8 భా, వెండిభస్మ 7 భా, ఇత్తడిభస్మ 1 భా, కంచుభస్మ 1 భా, వర్తలోహభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 4 భా, తగరభస్మ 6½ భా సీసభస్మ 6½ భా, ఇనుపభస్మ 14 భా, ఉక్కుభస్మ 14 భా, మాండూరభస్మ 14భా, కాంత

భస్మ 14 భా, ముత్యభస్మ 4 భా, పచ్చలభస్మ 4 భా, వజ్రభస్మ 4 భా, కెంపులభస్మ 8 భా, పగడభస్మ 8 భా, గోమేదకభస్మ 9 భా, పుష్యరాగభస్మ 9 భా, వైడూర్యభస్మ 10 భా, ఇంద్రనీలభస్మ 10 భా, హేమమాక్షికభస్మ 7 భా, శు॥ ఉల్లిపాషాణము నెల్లిపాషాణము శంఖపాషాణము దొడ్డపాషాణము గౌరీపాషాణము ఇవి 16 భా, శు॥ సౌవీరపాషాణము 1 భా, శు॥ పుష్పాంజనము స్రోతోఽంజనము నీలాంజనము రసాంజనము సౌవీరాంజనము ఇవి 13 భా, శు॥ రసము 100 భా, శు॥ గంధకము 200 భా, నవాసారము 60 భా, వీనిని ఖల్వములో నూరి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు దీపాగ్ని, కమలాగ్ని, మందాగ్ని, గాఢాగ్ని, వీనిచే 10 రోజులు వండి సాంగశీతలమున తీయవలయును. నాలుగువేల బ్రాహ్మణులకు అన్న దానమును, నవగ్రహజపమును, అష్టదిక్పాలకార్చనను, బ్రాహ్మణులకు పదునారు దానములను, చేసి ఈ మందును చనుబాలు, కుంకుమపువ్వు, వీని అనుపానముతో సేవించినచో సమస్తరోగములును, భూతములును, ప్రేతములును, సర్వప్రయోగము లును, సమస్తపాపములును, నశించును. ఆయువు అభివృద్ధినొందును. ఈమహా త్రైలోక్య చింతామణి పూర్వకాలమునందు అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడెను.

ప్రతాపలంకేశ్వరము

శ్లో॥ ఏకేన్దుచన్ద్రాగ్నిలవార్ధిదన్తీకలైకభాగం క్రమశో విమిశ్రమ్। సూతాభ్రగన్ధోషణలోహశఙ్ఖవన్యోత్పలాభస్మ విషం చ పిష్టమ్ ॥ 1 ॥ ప్రసూతివాతేఽనిలదన్తబాధే సార్ద్రామ్భసా వల్లమముష్య దద్యాత్।వాతామయే శ్లేష్మగదే ఽర్శసి స్యాత్పురామృతాద్రత్రిఫలాయుతోఽయమ్ ॥ 2 ॥ సశృఙ్గవేరద్రవ ఏష హన్తి ససంనిపాతం జ్వరముగ్రరూపమ్।నిజానుపానైర్నిజపథ్యయుక్తస్సర్వాతిసారాన్ గ్రహణీవికారాన్। ప్రతాపలఙ్కేశ్వరనామధేయో రసః ప్రయుక్తో గిరిరాజపుత్ర్యా ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, పిప్పళ్ళు 3 భా, లోహభస్మ 4 భా, శంఖభస్మ 8 భా, అడవిపిడకలభస్మ 1/16 భా, శు॥ నాభి 1 భా, వీనిని నూరవలయును. దీనిని అల్లపురసముతో వల్లప్రమాణముగ సేవించిన యెడల సూతికావాతమును, వాతముచేపుట్టిన దంతములతీపును, నశించును. వాతవ్యాధులు శ్లేష్మవ్యాధులు, అర్శస్సు, వీనియందు గుగ్గులు, తిప్పతీగ, అల్లము, త్రిఫలములు, వీనితోడను సంనిపాతజ్వరము, కఠినజ్వరములు, వీనియందు శొంఠిరసముతోడను సమస్తమైన అతిసారములు, గ్రహణీదోషములు, వీనియందు దానికి తగిన అనుపానముల తోడను పథ్యములతోడను సేవింపవలయును. ఈ ప్రతాపలంకేశ్వరము పార్వతీదేవిచే చెప్పబడినది.

లఘుప్రతాపలంకేశ్వరము

వ॥ శు॥ నాభి, శిలాజతుభస్మ, శు॥ తాళకము, శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, పా॥ వెలిగారము, తామ్రభస్మ, ఉక్కుభస్మ, పిప్పళ్ళు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిత్రమూలము, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి కుప్పెలు కట్ట వలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ అనుపానవిశేషములతో సేవించినచో సూతికావాతము, సూతికాజ్వరము, వాతవ్యాధులు, క్షయ, పాండువు, సంనిపాతములు, శ్లేష్మవ్యాధులు, మొదలగునవి నశించును.

మహాప్రతాపలంకేశ్వరము

శ్లో॥ మృతసూతం మృతం తామ్రం మృతం వజ్రం సువర్ణకమ్। ప్రవాలముక్తాదరదం మాక్షికం చ మనశ్శిలా ॥ 1 ॥ గన్ధకం తాలకం తారం కాన్తం తీక్ష్ణం చ ముణ్డకమ్।లోహాభ్రే నాగవఙ్గే చ కాంస్యం రీతి స్సమం సమమ్ ॥2॥ మర్దయేచ్చిత్రకద్రావై ర్ద్విదినం చ నిరన్తరమ్। హంసపాదీరసైః పశ్చాద్దినమేకం విమర్దయేత్ ॥ 3 ॥ ఉన్మత్తముణ్డిజ ద్రావైర్దినం తద్గోలకీకృతమ్। తద్గోలం సంపుటే రుద్ధ్వా పచేల్లఘుపుటే తథా ॥4॥ స్వాఙ్గశీతం విచూర్ణ్యాథ తత్సమం వత్సనాభకమ్। దత్వా చూర్ణీకృతం సర్వమేషాం ద్రావైశ్చ భావయేత్ ॥5॥ నిర్గుణ్డీ భృఙ్గరాజశ్చ మహావృక్షాగ్నిముణ్డికాః। దుత్తూరార్ద్రక ద్రవైశ్చైవ దినమేకం పృథక్పృథక్ ॥6॥ మర్దయేచ్ఛోషయేచ్చాథ తామ్రపాత్రాన్తరే క్షిపేత్। యామమాత్రం వాలుకాయన్త్రే పాచయేత్స్వాఙ్గశీతలమ్ ॥7॥ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య చూర్ణీకృత్య తు పూర్వవత్। హాలాహలం సమం యోజ్యం శృఙ్గవేరరసేన తు ॥8॥ పునస్సమ్మర్ద్య తద్భావ్యం పఞ్చపిత్తైర్భిషగ్వరః। సూతస్య చ సమం దేయం గరళం కృష్ణసర్పజమ్ ॥ 9 ॥ ఏకీకృత్య తు తత్సర్వం శ్లక్ష్ణం ఖల్వే విమర్దయేత్। గుఞ్జకమనుపానేన శృఙ్గవేరరసేన తు ॥10॥ సంనిపాతే మహాఘోరే సర్వత్రైవ ప్రదాపయేత్। దేశకాల వయోఽవస్థాచతురో భిషగుత్తమః ॥ 11 ॥ ద్రాక్షాదాడిమఖర్జూరఫలం దేయం చ ఖాదయేత్। రసస్యాస్య ప్రభావేణ వ్యాపమృత్యుర్భవేద్ధ్రువమ్ ॥12॥ రసః ప్రతాపలఙ్కేశో శ్రీధన్వన్తర్యుదాహృతః। దేవాసురమహాయుద్ధే సంనిపాతేన పీడితాః ॥13॥ తేషాం సంజీవనార్థాయ ప్రయుక్తశ్చ

మహర్షిభిః । అపి స్వమహిమా హ్యేష ఉపచారేణ మానవైః ।
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన కర్తవ్యో ఽయం మహారసః ॥ 14 ॥

అ॥ రసభస్మ, తామ్రభస్మ, వజ్రభస్మ, సువర్ణభస్మ, పగడభస్మ, ముత్యాభస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, మాక్షికభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, వెండి భస్మ, కాంతభస్మ, తీక్ష్ణలోహభస్మ, ముండలోహభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, కంచుభస్మ, ఇత్తడిభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిత్రమూలరసముతో రెండురోజులు నిరంతరము మర్దించి హంసపాది, ఉమ్మెత్త, బోడ సరము, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ ఒక్కొక్కరోజు మర్దించి మాత్రలంచేసి అమాత్రలను మూకుళ్ళయందుంచి సంధిబంధనముచేసి లఘుపుటమువేసి సాంగశీతలమున తీసి చూర్ణించి దీనితో సమానమగు శు॥ నాభిని కలిపి నూరి వావిలి, గుంటగలగర, జెముడు, చిత్రమూలము, బోడతరము, ఉమెత్త, అల్లము, వీనితో ప్రత్యేకముగ ఒక్కొక్క దినము చొప్పున భావనచేసి నూరి ఎండించి తామ్రపాత్రయందుంచి వాలుకా యంత్రమునందు అరజాము వండి సాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమందు నూరి దీనికి సమానమగు శు॥ నాభిని కలిపి శొంఠిరసముతో మర్దించి పాము, నెమలి, తాబేలు, దున్నపోతు, మేక, వీనియొక్క పేదులతో భావనచేసి నల్లత్రాచుపాముయొక్క గరళమును రసభస్మముతో సమానముగ కలిపి మెత్తగ నూరవలయును. దేశము, కాలము, వయస్సు వ్యాధ్యవస్థ, వీనిని గుర్తెరిగిన వైద్యుడు దీనిని ఒకగురివిందగింజపరిమితిగ శుంఠిరసాను పానముతో మహాఘోరమైన సంనిపాతమునందును సర్వవ్యాధులయందును ఇయ్యవల యును. దీనిని సేవించునప్పుడు ద్రాక్షపండ్లను దానిమ్మపండ్లను ఖర్జూరపండ్లను పుచ్చుకొనవలయును. దీనియొక్క ప్రభావముచే మృత్యువు నశించును. ఈ ప్రతాప లంకేశ్వరము ధన్వంతరిచే చెప్పబడినది. దేవరాక్షసయుద్ధమునందు సంనిపాతముచే బాధింపబడినవారిని జీవింపజేయుటకు మునీశ్వరులచే ప్రయోగింపబడినది. గొప్పమహిమ కలది. కావున దీనిని మనుజులు సర్వప్రయత్నములచేతను చేయవలయును.

పాషాణప్రతాపలంకేశ్వరము

వ॥ రసభస్మ, సువర్ణభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, సత్తుభస్మ, లోహభస్మ, త్రాడ్డిభస్మ, ఇత్తడిభస్మ, శు॥ ఉల్లిపాషాణము, నెల్లిపాషాణము, గౌరీపాషాణము, దొమ పాషాణము, శంఖపాషాణము, వీనిని సమభాగములుగను శు॥ గంధకమును వీని అన్నిటికి రెట్టింపుగను గ్రహించి ఖల్వమునందుంచి కలుబందరసముతో ఏడురోజులు నూరి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు గాఢాగ్నిచే ఈమందు కరుగు వఱకు వండి సాంగశీతలమున తీసి సాంబ్రాణియాకు, వావిలియాకు, వీనియొక్కరసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులును కాకరాకు, తమలపాకుతొడిమెలు, వీనిరసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిజాములును తులసియాకురసముతో ఒకజామును మర్దించి మాత్రలుచేసి నీడను ఎండించవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో పాతిక ఎత్తుచొప్పున సేవించినచో నూతికావాతములు, నూతికాజ్వరములు, శ్లేష్మవ్యాధులు,

వాతవ్యాధులు, క్షయ, భగందరము, అసాధ్యవ్రణము, సంనిపాతములు, దోషజ్వరములు, సవాయివ్యాధులు, మొదలగు అసాధ్యవ్యాధులు నశించును. ఈపాషాణప్రత్యాలంకేశ్వరము నుపయోగించునప్పుడు కఠినపథ్యము చేయవలయును.

నవరత్నచింతామణి

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం తామ్రం కాన్తం లోహం చ మాక్షికమ్। పారదం గన్ధకం నీలం రాజావర్తం తురుష్కరమ్ ॥ 1 ॥ వైక్రాన్తం వజ్రవైడూర్యే నాగం వఙ్గం వరాటకమ్ । గోమేదకం పుష్యరాగం ప్రవాళం మౌక్తికం శిలా ॥ 2 ॥ మాణిక్యం గారుడం శఙ్ఖం హరితాలం చ టఙ్కణమ్ । సర్వైస్సమం సూతభస్మ మర్దయేద్వింశతే ర్ద్వయమ్ ॥ 3 ॥ చిత్రమూలకషాయేణ భావయేదాతపే పుటేత్ । కోలమాత్రాం వటీం చైవ ఛాయాశుష్కాం చ కారయేత్ ॥ 4 ॥ కాచకూప్యాం నివేశ్యాథ యన్త్రే విద్యాధరే పచేత్ । దీపాగ్నౌ పాచయేద్యామమష్టసఙ్ఖ్యం చ శీతలమ్ ॥ 5 ॥ తద్రసం ఖల్వమధ్యే తు మర్దయేత్పూర్వవత్క్రమాత్ । ఏకధా సూతసిన్దూరం తత్సమం హాటకం తథా ॥ 6 ॥ తత్సమం టఙ్కణం చూర్ణం సూక్ష్మచూర్ణం విమర్దయేత్। బాహ్లికం మృగనాభిం చ వరాలం జాతికాఫలమ్ ॥ 7 ॥ ప్రత్యేకం పాదభాగం చ మర్దయేద్భావనావిధిః । చిత్రమూలకషాయేణ కేసరామ్లేన వింశతిః ॥ 8 ॥ మర్దయేద్భావనాత్పూర్వం యథాలాభం నియోజయేత్ । తద్రసం గులికాన్కృత్వా మేదినీపుటమాచరేత్ ॥ 9 ॥ మాసద్వయగతం చైవ తత స్తం సేవయేత్క్రమాత్ । మధుపిప్పలిసంయుక్తమనుపానవిశేషతః ॥ 10 ॥ తత్తద్రోగానుపానైశ్చ జీవేద్వర్షశతం సుఖీ । క్షయరోగాన్ హరత్యేష సప్తధాతుగతాన్ హరేత్ ॥ 11 ॥ నాశయేత్ శ్లేష్మరోగాంశ్చ మూత్రకృచ్ఛ్రాంశ్చ నాశయేత్। ప్రమేహాన్వింశతిం చైవ పైత్యరోగాంశ్చ నాశయేత్ ॥12॥ పాణ్డుశోఫోదరానాహగుల్మప్లీహాతిసారజిత్ ।అమ్లపిత్తం గ్రహణికామజ్ఞదాహం చ నాశయేత్ ॥13॥ మూత్రబన్ధాతిసారాం చ లిఙ్గశూలాక్షిరోగజిత్ । శోధకస్సర్వరోగాణాం శోషయేద్భ్రమరోగకాన్ ॥ 14 ॥ ఉన్మాదాంశ్చ హరత్యేష శిరోభ్రమణకమ్పనే । సూతికాజ్వరవాతఘ్నో జ్వరం నానావిధం హరేత్ ॥15॥ వ్రణానాం వింశతిం చైవ వన్ధ్యారోగనివారకః।కామ

లాత్రిత్రయం స్త్వైవ సంనిపాతం చ దారుణమ్ ॥ 16 ॥ సుసన్తానకరో వృష్యస్తేజోబుద్ధిబలప్రదః । అయం చ సర్వరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥ 17 ॥ సర్వలోకహితార్థాయ చాత్రేయమునిభాషితః । చిన్తామణిం నవరత్నం సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥ 18 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, లోహభస్మ, మాక్షికభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, నీలభస్మ, రాజావర్తభస్మ, తురుష్కరభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, వజ్రభస్మ, వైడూర్యభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, గవ్వలభస్మ, గోమేదకభస్మ, పుష్యరాగభస్మ, పగడభస్మ, ముత్యభస్మ, శు॥ మణిశిల, మాణిక్యభస్మ, గారుడభస్మ, శంఖభస్మ, శు॥ తాళకము, పొం॥ వెలిగారము, వీనిని ఒక్కొక్క భాగము గను రసభస్మను వీనిఅన్నిటికిని సమభాగముగను గ్రహించి చిత్రమూలకషాయముతో నలుబదిరోజులు మర్దించి భావనచేసి సూర్యపుటమువేసి రేగుపండు పరిమితిగ మాత్రలుచేసి నీడను ఎండించి కాచకుప్పెయందుంచి విద్యాధరయంత్రమునందు దీపాగ్నిచే నెనిమిదిజాములు వండి చల్లారినపిదప తీసి ఖల్వమందుంచి చిత్రమూలకషాయముతో పూర్వమందువలెనే మర్దించి భావనచేసి. రససిందూరము 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, పొం॥ టంకణము 1 భా, వీనిని కలిపి మెత్తగనూరి కుంకుమపువ్వు ¼ భా, కస్తూరి ¼ భా, లవంగములు ¼ భా, జాజికాయలు ¼ భా, వీనిని కలిపి చిత్రమూలకషాయముతోడను మాదీఫలరసముతోడను ఇరువదిరోజులు మర్దనను భావనను చేసి మాత్రలు చేసి మూకుళ్లయందుంచి భూమిలో పాతిపెట్టి రెండుమాసములైన పిదప తీయవలయును. దీనిని తేనె, పిప్పళ్ళు, వీనితోగాని ఆయారోగములకు తగిన అనుపానవిశేషములతోగాని సేవించినచో సుఖముకలవాడై నూరుసంవత్సరములు జీవించును. క్షయరోగములు, సప్తధాతుగతవ్యాధులు, శ్లేష్మరోగములు, మూత్రకృచ్ఛ్రములు, ఇరువదిప్రమేహములు, పైత్యరోగములు, పాండువు, నంజు, ఉదరవ్యాధి, కడుపుబ్బరము, గుల్మము, ప్లీహ, అతిసారము, ఆమ్లపిత్తము, గ్రహణి, శరీరతాపము, మూత్రబంధము మూత్రాతిసారము, మేఢ్రశూల, నేత్రరోగములు, వీనిని నశింపజేయును. సర్వరోగములను శోధింపజేసి, నశింపజేయును. భ్రమరోగము, ఉన్మాదము, శిరోభ్రమణము, శిరఃకంపము, సూతికాజ్వరము, సూతికావాతము, సమస్తజ్వరములు, ఇరువది వ్రణములు వంధ్యారోగము, మూడుకామిర్లు, దారుణమైన సంనిపాతము, వీనిని నశింపజేయును. సుసంతానము, వీర్యవృద్ధి, తేజస్సు, బుద్ధి, బలము, వీనిని కలుగజేయును. సర్వరోగములను తప్పక నశింపజేయును. సర్వలోకములయొక్క మేలుకొఱకు ఈనవరత్నచింతామణి ఆత్రేయమునిచే చెప్పబడినది. దీనిని సమస్తవ్యాధులయందును సేవింపవలయును.

నవరత్నచింతామణి

శ్లో॥ మాణిక్యం గారుడం వజ్రం నీలం వైడూర్యమౌక్తికే । గోమేదకం పుష్యరాగం ప్రవాలం తీక్ష్ణతామ్రకే ॥ 1 ॥ సువర్ణం రజతం

వఙ్గం కాన్తం తాలం మనశ్శిలా। గన్ధకం దరదం శఙ్ఖం ప్రత్యేకం కబల గ్రహమ్ ॥2॥ ఖల్వోదరే వినిక్షిప రసభస్మ సమాంశకమ్। మర్దయే త్పఞ్చరాత్రేణ పఞ్చకోలకషాయకైః ॥3॥ భృఙ్గరాజరసైశ్చైవ వజ్రవల్లీరసైస్తథా। నిర్గుణ్ద్యాశ్చ రసేనైవ వనశిగ్రురసైస్తథా ॥4॥ వాలుకోత్థద్రవేణార్ద్రనిమ్బనీరైర్దినత్రయమ్ । స్నుహీక్షీరేణ భావ్యం చ ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ ॥5॥ అనన్తరం కాచకూప్యాం యన్త్రే విద్యాధరే క్షిపేత్। త్రిదినం పాచయేచ్చైవ లఘుమధ్యోత్తమాగ్నిభిః ॥6॥ సాఙ్గశీతలమాదాయ చాఘోరేణ ప్రపూజయేత్! మాతులుఙ్గరసైశ్చైవ హ్యార్ద్రజైర్వేల్లజైరసైః ॥7॥ త్రిదినం మర్దితం కుర్యాద్గులికాన్నిష్కమాత్రకాన్। ధూపం దీపం చ నైవేద్యం తామ్బూలాద్యర్చనావిధిః ॥8॥ దేవబ్రాహ్మణపూజాం చ- ధన్వంతరిసమర్చనమ్। తులసీబిల్వపత్రైశ్చ కమలైః కరవీరకైః ॥9॥ ద్వికాలం సేవయేన్నిత్యం చతుర్గుఞ్జం హితాశనః। మాక్షికం మాగధీచూర్ణం లవఙ్గం జీరకం తథా ॥10॥ కటుత్రికం చార్ద్రకం చ హ్యజమోదాఽనుపానతః। రాజయక్ష్మహరశ్చైవ రక్తక్షయహరస్తథా ॥11॥ శ్లేష్మక్షయహరశ్చాశు వాతమేహా చ నాశయేత్। అసాధ్యరోగే విఖ్యాతః కుక్షిరోగహరస్తథా ॥12॥ వాతపిత్తకఫోద్భూతాన్ సర్వాన్రోగాన్వినాశయేత్। నానారోగవినిర్ముక్తో జీవేద్వర్షశతం నరః। చిన్తామణిః కాశ్యపోక్తో నవరత్నప్రపూర్వకః ॥13॥

అ॥ మాణిక్యములు, పచ్చలు, వజ్రము, నీలము, వైడూర్యము, ముత్యములు, గోమేదకము, పుష్యరాగములు, పగడములు, ఖడ్గలోహము, తామ్రము, సువర్ణము, రజితము, వంగము, కాంతము, వీనిభస్మలు, శు॥ తాళకము, శు॥ మణిశిల, శు॥ గంధకము, శు॥ ఇంగిలీకము, శంఖభస్మ, వీనిని ప్రత్యేకముగ కర్షప్రమాణముగను రసభస్మను వీని యన్నిటికిని సమానముగను గ్రహించి ఖల్వమందుంచి పంచకోలములు, గుంటగలగర, నల్లేరు, వావిలి, అడవిమునగ, వీనిరసములతో ఐదురోజులు మర్దించి కూతురుబుడమ, అల్లము, వేప, వీనిరసములతో మూడురోజులు మర్దించి జెముడుపాలతో భావన చేసి నీడను ఎండించి కాచకుప్పెయందుంచి విద్యాధరయంత్రమునందు లఘు మధ్యమ ఉత్తమ అగ్నులచే మూడురోజులు వండి సాంగశీతలమున తీసి అఘోరమంత్రముచే పూజించి మాదీఫలము, అల్లము, వాయువిడంగములు, వీని రసములతో మూడురోజులు మర్దించి నిష్కప్రమాణముగ కుప్పెలు కట్టవలయును. ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, తాంబూలము మొదలగుఅర్చనము, దేవతలను బ్రాహ్మణులను పూజించుట, తుల

మారేడు కమలములు గన్నేరు వీనిపత్రములతో ధన్వంతరిని పూజించుట, వీనిని చేసి తేనె, పిప్పళ్ళచూర్ణము, లవంగములు, జీలకర్ర, త్రికటుకములు, అల్లము, వాము, వీని యొక్క అనుపానముతో నాలుగు గురివిందగింజలపరిమితిగ ఉదయమునందును, సాయంకాలమునందును, సేవించి హితాహారమును భుజించినచో రాజయక్ష్మ, రక్తక్షయ, శ్లేష్మక్షయ, వాతవ్యాధులు, మేహవ్యాధులు, అసాధ్యవ్యాధులు, ఉదర రోగములు, వాతపిత్తకఫములచే జనించిన సమస్తవ్యాధులు, ఇవి నశించును. దీనిని సేవించువాడు ఏవిధమైన వ్యాధియులేనివాడై నూరుసంవత్సరములు జీవించును. ఈ నవరత్నచింతామణి కాశ్యపమునిచే చెప్పబడినది.

నవరత్నచింతామణి (ప్రకారాంతరము)

వ॥ మాణిక్యభస్మ, ముత్యభస్మ, పగడభస్మ, తార్క్ష్యభస్మ, పుష్యరాగభస్మ, వజ్రభస్మ, నీలభస్మ, గోమేదకభస్మ, వైడూర్యభస్మ, విమలభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, సువర్ణభస్మ, వెండిభస్మ, తామ్రభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, ఇనుపభస్మ, కంచుభస్మ, కాంతలోహభస్మ, వర్తలోహభస్మ, శు॥ కపరి, ఇత్తడిభస్మ, సత్తుభస్మ, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ పాలతుత్థము, సీసభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ పంచాంజనములు, శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, పంచలవణములు, హేమమాక్షికభస్మ, తారమాక్షికభస్మ, శంఖభస్మ, గవ్వలభస్మ, ముత్యపుచిప్పలభస్మ, మాండూరభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ వెలిగారము, త్రికటుకములు, శు॥ ఇంగిలీకము, వీనిని ఒక్కొక్కభాగముగ గ్రహించి నల్లేరు, అల్లము, వెల్లుల్లి, చిత్రమూలము, వావిలి, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడురోజులు వండి తీసి లవంగములు, దాసెనచెక్క, పిప్పళ్ళు, వీనినొక్కొక్కభాగముగను కస్తూరిని ½ భాగముగను కలిపి మాదీఫలరసము, చిత్రమూలరసము, మునగరసము, అల్లపురసము, జిల్లేడు పాలు, వీనితో మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. ఇది త్రయోదశసంనిపాతములు, సమస్తజ్వరములు, క్షయ, నూతికాజ్వరములు, నూతికా వాతములు, వాతవ్యాధులు, అసాధ్యకాస, శ్వాస, శ్లేష్మవ్యాధులు, వీనిని నశింపచేయును. వీర్యవృద్ధి, బలము, శరీరకాంతి, బుద్ధిబలము, వీనిని చేయును. ముసలితనమును, వ్యాధులను, నశింపజేయును. శివునిచే చెప్పబడినది. నవరత్నచింతామణి యనబడును.

పంచలోహరసాయనము

శ్లో॥ మృతాభ్రం కాన్తలోహం చ నాగవఙ్గౌ చ మారితే । యథోత్తరం భాగవృద్ధ్యా ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥ 1 ॥ తలపోతేన వారాహ్యా శతావర్యా హిమామ్బునా । భావనాఽత్ర ప్రకర్తవ్యా యామం యామం పృథక్పృథక్ ॥ 2 ॥ చణమాత్రాం వటీం కృత్వా నవనీతేన సేవయేత్ । ప్రాతరుత్థాయ విధినా సర్వమేహకులాన్తకమ్ ॥ 3 ॥ శాలి

మద్యాత్ పటోలం చ తణ్డులీయకవాస్తుకే । మత్స్యాక్షీం ముద్గయూషం చ హ్యాపక్వం కదలీఫలమ్ ॥ 4 ॥ అశాంసి గ్రహణీదోషమూత్రకృచ్ఛ్రాశ్మరీర్వారేత్ । కామలాం పాణ్డుశోఫౌ చ హ్యాపస్మారం క్షతక్షయాన్ । రక్తకాసం నిహన్త్యాశు పఞ్చలోహరసాయనమ్ ॥5॥

అ॥ అభ్రకభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 2 భా, లోహభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 4 భా, వంగభస్మ 5, వీనిని ఖల్వమందుంచి తంగేడు, నేలతాడి, పిల్లిపీచర, రక్తచందనము, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొకజాము మర్దించి సెనగగింజలపరిమితికల మాత్రలను చేయవలయును. ఉదయమున లేచి దీనిని వెన్నతో సేవించినయెడల సర్వమేహములును హరించును. దీనిని సేవించునప్పుడు వరియన్నము, పొట్ల, చిర్రికూర, ముల్లంగి, పొన్నగంటికూర, పెసరకట్టు, పచ్చిఅరటికాయ, వీనిని భుజింపవలయును. దీనిసేవనచే అర్శస్సులు, గ్రహణీదోషము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, కామిర్లు, పాండువు, నంజు, అపస్మారము, క్షతక్షయ, రక్తకాస, ఇవి హరించును. ఇది పంచలోహరసాయనమని చెప్పబడును.

పంచలోహరసాయనము (వంటయోగము)

శ్లో॥ స్వర్ణమభ్రం త్రపుః కాన్తం సీసకం రజతం తథా । భస్మ లబ్ధ్వా చ సర్వేషాం షడ్భాగా రసగన్ధకౌ ॥ 1 ॥ వాలుకాయన్త్రకే పాచ్యం మన్దమధ్యోత్తమాగ్నిభిః । తాపయేద్యామషట్కేన పఞ్చలోహరసాయనమ్ ॥ 2 ॥ పువర్ష వాముణ్డికిగుత్రివాసాఛిన్నాగ్నిభిస్తథా । మర్దయేద్దినమేకైకం భవేన్మేహహారం తథా ॥ 3 ॥ ఏకాదశక్షయాన్పాణ్డూన్కామలాన్సర్వశూలకాన్ । వింశతిశ్లేష్మకాన్రోగాన్వాతాశీతిం చ నాశయేత్ ॥ 4 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వెండిభస్మ 1 భా, శు॥ రసము 6 భా, శు॥ గంధకము 6 భా, వీనిని వాలుకాయంత్రమందు మందమధ్యమోత్తమాగ్నులచే ఆరు జాములు వండి గలిజేరు, బోడసరము, మునగ, అడ్డసరము, తిప్పతీగ, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజు మర్దింపవలయును. ఇది పంచలోహరసాయన మనబడును. సమస్తమేహములు, ఏకాదశక్షయలు, పాండువ్యాధులు, కామిర్లు, సమస్తశూలలు, ఇరువదిశ్లేష్మవ్యాధులు, ఎనుబదివాతవ్యాధులు, వీనిని నశింపజేయును.

నవలోహచింతామణి

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం తామ్రమయో నాగం చ వఙ్గకమ్ । రీతిః కాంస్యం చ వర్తం చ నవైతేషాం రజాంసి వై ॥1॥ శుద్ధీకృతానాం

సర్వేషాం సమభాగాని యోజయేత్ । తతో ద్విభాగం దరదం నవ భాగం తు తాలకమ్ ॥2॥ సంయోజ్య ఖల్వే నిక్షిప్య కుమారీస్వరసేన చ । ఏవం సర్వం మర్దయిత్వా తచ్ఛరావేషు నిక్షిపేత్ ॥3॥ మృద్వస్త్ర లేపనం కృత్వా పుటేచ్చ ద్విశతోత్పలైః। సాఙ్గశీతలమాదాయ చిత్రకేణార్ద్రికేణ చ ॥4॥ వాసాకుమారీస్వరసైర్మర్దయేద్భిషగుత్తమః । అనుపానవిశేషేణ ద్విగుఞ్జామాత్రభక్షణాత్ ॥5॥ ఏకాదశక్షయాం శ్చైవ సంనిపాతాంస్త్రయోదశ । కాసం శ్వాసం చ శూలం చ కుష్ఠరోగం తథైవ చ ॥6॥ శ్లేష్మజాన్వివిధాంశ్చైవ వాతాశీతిం చ నాశయేత్। చిన్తామణిస్సర్వహరో నవలోహపురోర్వకః ॥7॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, ఇత్తడిభస్మ, కంచుభస్మ, వర్తలోహభస్మ, వీనిని సమభాగములుగను కు॥ ఇంగిలీకమును 2 భాగములుగను కు॥ తాళకమును 9 భాగములుగను గ్రహించి ఖల్వమందుంచి కలుబందరసముతో మర్దించి మూకుళ్లయందుంచి మట్టిపూసినగుడ్డలతో సంధిబంధనము జేసి రెండువందలపిడకలతో పుటమువేసి సాంగశీతలమున తీసి చిత్రమూలము, అల్లము, అడ్డసరము, కలుబంద, వీనిరసములతో మర్దింపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషముతో రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినచో ఏకాదశక్షయలు, త్రయోదశసంనిపాతములు, కాస, శ్వాస, శూల, కుష్ఠము, సమస్తశ్లేష్మవ్యాధులు, ఎనుబదివాతవ్యాధులు, వీనిని నశింపజేయును. ఈ నవలోహచింతామణి సర్వరోగములను హరింపజేయును.

గద్యః. ఇతి శ్రీగోదావరీమణ్డలమణ్డనాయమానకోనసీమాన్తర్వర్తిమోడేకుఱ్ఱుగ్రామవాసినా భూసురాగ్రగణ్యేన శ్రీపాదోపనామ్నా కౌశికసగోత్రపవిత్రేణ వేఙ్కటేశ్వరపౌత్రేణ సోమయాజి పుత్రేణ సుబ్బమామ్బాగర్భశుక్తిముక్తాఫలాయమానేన. సద్గురుసేవాసమాసాదితసాహితీశబ్దశాస్త్రాయుర్వేదాదివిద్యానిధానేన భిషగ్వరాయుర్వేదభూషణాదిబిరుదావళీవిరాజమానేన విద్వత్ప్రభుసభాస్థానసమ్మాననభ్రాజమానేన సకలసజ్జనవిధేయేన కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిణా ప్రణీతే ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరే ద్వితీయగుచ్ఛస్సమాప్తః.

ఓమ్.

శ్రీ ర స్తు.

ఆ రో గ్య మ స్తు.

ఆంధ్రతాత్పర్యసహిత

ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరము

తృతీయగుచ్ఛము

చూడామణిరసము

శ్లో॥ మృతం సూతం ప్రవాలం చ స్వర్ణం తారం చ వఙ్గకమ్।
ముక్తా శుల్బం తీక్ష్ణమభ్రం సర్వమేకత్ర యోజయేత్ ॥1॥ అమృతా
ర్ద్రకకైరాతముస్తచిత్రకనిమ్బకైః । ఏతైశ్చ పిష్ట్వా వటికా కార్యా
వల్లప్రమాణతః ॥2॥ ధాతుస్థం సంనిపాతోత్థం జ్వరం విషమసంభవమ్।
కామశోకసముద్భూతం త్రిదోషజనితం తథా ॥3॥ కాసం శ్వాసం చ
వివిధం శూలం సర్వాఙ్గసంభవమ్। శిరోరోగం కర్ణశూలం దన్తశూలం
గలగ్రహమ్ ॥4॥ వాతపిత్తసముద్భూతాం గ్రహణీం సర్వసంభవామ్।
ఆమవాతం కటీశూలం వహ్నిమాన్ద్యం విషూచికామ్ ॥5॥ అర్శాంసి
కామలాం మేహం మూత్రకృచ్ఛ్రాదికం జయేత్। తత్సర్వం నాశయత్యా
శు విష్ణుచక్రమివాసురాన్। చూడామణిరసో హ్యేష శివేన పరికీర్తితః ॥6॥

అ॥ రసభస్మ, పగడభస్మ, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, వంగభస్మ, ముత్యభస్మ, తామ్రభస్మ, తీక్ష్ణలోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి తిప్పతీగ, అల్లము, నేలవేము, తుంగగడ్డలు, చిత్రమూలము, వేపచెక్క, వీనియొక్క రసములతో నూరి వల్లపరిమితిగ మాత్రలు చేయవలయును. దీనిని సేవించినచో ధాతుగతజ్వరము, సంనిపాతజ్వరము, విషమజ్వరము, కామజనితజ్వరము, శోకజనితజ్వరము, త్రిదోషజనిత జ్వరము, దగ్గు, ఆయాసము, సర్వశరీరమునందు పుట్టినశూల, శిరోరోగము, కర్ణశూల, దంతశూల, కంఠముపట్టుకొనిపోవుట, వాతపిత్తమువలనపుట్టిన గ్రహణి, త్రిదోషజనిత గ్రహణి, ఆమవాతము, కటిశూల, అగ్నిమాంద్యము, విషూచి, మూలవ్యాధి, కామిర్లు,

మేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మొదలగు వ్యాధులను విష్ణుచక్రము రాక్షసులనువలె ఖండించును. ఈ చూడామణిరసము ఈశ్వరునిచే చెప్పబడెను.

గ్రహణీమాతంగకంఠీరవము

శ్లో॥ గన్ధం పారదమభ్రకం చ దరదం లోహం చ జాతీఫలం। బిల్వం మోచరసం విషం ప్రతివిషాం వ్యోషం తథా ధాతకీమ్। భృఙ్గామప్యభయాం కపిత్థజలదౌ దీప్యానలౌ దాడిమం। టఙ్కాభ్రస్మ కలిఙ్గకాన్ కనకజం బీజం చ పక్షేక్షణమ్ ॥ 1 ॥ ఏతత్సాద్ధమ ఫేనమేతదఖిలం సంమర్ద్య సంచూర్ణయేత్। ధత్తూరచ్ఛదజైరసైశ్చ మతిమాన్ కుర్యాన్మరీచాకృతిమ్। దత్తా సా గ్రహణీగదం సరుధిరం సామం సశూలం చిరా। తీసారం వినిహన్తి జూర్తిసహితం తీవ్రాం విషూచీమపి। దుస్సాధ్యామపి బిమ్బసీం పరిహరేదుక్తానుపానైరయం। నామ్నా తు గ్రహణీమతఙ్గజమదధ్వంసీ చ కణ్ఠీరవః ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ గంధకము, శు॥ పాదరసము, అభ్రకభస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, లోహభస్మ, జాజికాయ, మారేడు, బూరుగబంక, శు॥ నాభి, అతివస, త్రికటుకములు, ఆరెపువ్వు, శు॥ గంజాయి, కరక్కాయ, వెలగ, తుంగగడ్డలు, జీలకర్ర, చిత్రమూలము, దానిమ్మబెరడు, వెలిగారభస్మ, కొడిశపాలవిత్తులు, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు, ఈ ఇరువది రెండింటిని సమభాగములుగను శు॥ నల్లమందును వీనియన్నిటికి నాల్గవవంతుగను గ్రహించి ఉమ్మెత్తాకుల రసముతో మర్దించి మిరియాలవలె మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని ఆ యా యనుపానములతో సేవించినయెడల రక్తముతోడను ఆమముతోడను, కడుపునొప్పితోడను కూడిన గ్రహణీరోగము, బాధతోకూడి చిరకాలమునుండి యున్న అతిసారము, కఠినమైన విషూచి, దుస్సాధ్యమైన విలంబిక, వీనిని నశింపజేయును. ఇది గ్రహణీమాతంగకంఠీరవమని చెప్పబడును.

జీవదరసము

శ్లో॥ సూతభూతిం తామ్రతారే ముణ్డం తీక్ష్ణాలమాక్షికాన్। వహ్నిటఙ్కణకౌ వ్యోషం సమం సమ్మర్దయేద్దినమ్ ॥ 1 ॥ పాతాళగరుడికా చిత్రబిల్వమూలార్ద్రకైస్తథా। తతో మూషాగతం రుద్ధ్వా విపచేద్భూధరే పుటే ॥ 2 ॥ మాషైకం కృష్ణశుణ్ఠీభ్యాం పాయయేచ్చ విచక్షణః। మన్దమగ్నిం కరోత్యాశు కాలాగ్నిసమతేజసమ్ ॥ 3 ॥ పర్వతా అపి జీర్యన్తి ప్రాశనాదస్య దేహినః। దుర్నామపాణ్డుశ్వ

యధుకుష్ఠప్లీహోదరాపహః ॥ 4 ॥ అఞ్జనేనాథవా నస్యాత్ సన్నిపాతం జయేత్ ధ్రువమ్ । జీవదాఖ్యరసశ్చాయం జీవం దాస్యతి దేహినః ॥ 5 ॥

అ॥ రసభస్మ, తామ్రభస్మ, రజతభస్మ, ముండలోహభస్మ, తీక్ష్ణలోహభస్మ, శు॥ తాళకము, మాక్షికభస్మ, చిత్రమూలము, శు॥ వెలిగారము, త్రికటుకములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిరుబొద్ది, వావిలి, చిత్రమూలము, మారేడువేళ్ళు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజు మర్దించి మూసయందుంచి సంధిబంధనముచేసి భూధరపుటము వేయవలయును. దీనిని మిరియాలు, శుంఠి, వీనితో మాషపరిమితిగ నిచ్చినయెడల మందగించిన జాఠరాగ్నిని ప్రళయకాలాగ్నితో సమానమైన దానినిగ చేయును. ఈ యౌషధమును సేవించినవానికి పర్వతములుకూడ జీర్ణమగును. ఇది అర్శస్సు, పాండువు, నంజు, కుష్ఠము, ప్లీహోదరము, వీనిని నశింపచేయును. కంటి యందు కలికముగగాని ముక్కునందు నస్యముగగాని ఉపయోగించినచో సంనిపాతము నిశ్చయముగ నశించును. ఇది జీవదరసమనబడును. ప్రాణులకు జీవము నిచ్చును.

పుష్పహాసరసము

శ్లో॥ సువర్ణమభ్రకం ముక్తాం తామ్రం నాగం చ వఙ్గకమ్ । పారదం గన్ధకం చైలాం కుఙ్కుమం చన్దనం తథా ॥ 1 ॥ కేసరం జాతి కోశం చ లవఙ్గం మృగనాభికామ్ । పిప్పలీం మరిచం పథ్యాం కర్పూ రం సమభాగకమ్ ॥ 2 ॥ నీలోత్పలస్య నీరేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వ యమ్ । వటికా గుఞ్జమాత్రేణ కరోతి వివిధాన్ గుణాన్ ॥ 3 ॥ మధు మేహం చేక్షుమేహం సికతామేహమేవ చ । బహుమూత్రం మూత్రకృచ్ఛ్రం ప్రమేహాన్ వింశతిం జయేత్ ॥ 4 ॥ వీర్యవృద్ధికరం పుంసాం శుక్రస్తమ్భకరం పరమ్ । ఉత్సాహం జనయేత్పుంసాం నారీణాం చ తథైవ చ । పుష్పహాసరసో నామ్నా పార్వతీపతి భాషితః ॥ 5 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, అభ్రకభస్మ, ముత్యభస్మ, తామ్రభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, ఏలకులు, కుంకుమపువ్వు, మంచిగంధము, నాగకేసర ములు, జాపత్రి, లవంగములు, కస్తూరి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక్కాయలు, పచ్చ కర్పూరము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నల్లకలువరసముతో రెండుజాములు మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని సేవించినయెడల అనేకములైన మంచిగుణములను చేయును. మధుమేహము, ఇక్షుమేహము, సికతా మేహము, బహుమూత్రము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, ఇరువదిప్రమేహములు, వీనిని నశింప జేయును. వీర్యవృద్ధిని, శుక్రస్తంభనమును, చేయును. పురుషులకును, స్త్రీలకును, ఉత్సాహమును కలిగించును. పుష్పహాసరస మనబడును. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

జ్వరగణాంతకరసము

శ్లో॥ సంభూతం దరదాత్సూతం గన్ధకం టఙ్కణం తథా । తామ్రం వఙ్గం మాక్షికం చ సైన్ధవం మరిచం తథా ॥ 1 ॥ సమం సర్వాం సమాహృత్య ద్విగుణం స్వర్ణభస్మకమ్ । తదర్ధం కాన్తలోహం చ రౌప్య భస్మాపి తత్సమమ్ ॥ 2 ॥ ఏతత్సర్వాం విచూర్ణ్యాథ భావయేత్కనక ద్రవైః । శేఫాలీదలజైశ్చాపి దశమూలరసేన చ ॥ 3 ॥ కిరాతతిక్తకక్వాథైస్త్రివారం భావయేత్సుధీః । భావయిత్వా తతః కుర్యాద్గుఞ్జాద్వయ మితాం వటీమ్ ॥4॥ అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం జీరకం మధుసంయుతమ్ । జీర్ణజ్వరం మహాఘోరం చిరకాలసముద్భవమ్ ॥ 5 ॥ జ్వరమష్టవిధం హన్తి సాధ్యాసాధ్యమథాపి వా। పృథగ్దోషాంశ్చ వివిధాన్ సమస్తాన్విషమజ్వరాన్ ॥6॥ మేదోమాంసగతం చైవ హ్యస్థిమజ్జగతం తథా। అన్తర్గతం మహాఘోరం బహిస్థం చ విశేషతః ॥ 7 ॥ నానాదోషోద్భవం చైవ జ్వరం శుక్రగతం తథా । నిఖిలజ్వరనామాపి హన్తి శ్రీశివ శాసనాత్ । జ్వరౌఘాన్తకనామాఽయం రసశ్శ్రీశివనిర్మితః ॥ 8 ॥

అ॥ ఇంగిలీకమునుండి తీయబడిన పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, సైంధవలవణము 1 భా, మిరియాలు 1 భా, సువర్ణభస్మ 2 భా, కాంతభస్మ 1 భా, రజత భస్మ 1 భా, వీనినన్నిటిని నూరి ఉమ్మెత్త, వావిలాకు, దశమూలములు, నేలవేము, వీనియొక్క రసములతో మూడేసిసార్లు భావనచేసి రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. వీనిని జీలకర్ర, తేనె, వీనియొక్క అనుపానముతో సేవించినయెడల మహాఘోరమైనట్టియు చిరకాలమై జనించినట్టియు జీర్ణజ్వరము, సాధ్యములైనట్టియు అసాధ్యములైనట్టియు ఎనిమిదివిధములైన జ్వరములు, సమస్తదోషములు, సమస్తములైన విషమజ్వరములు, మేదోగతజ్వరము, మాంసగతజ్వరము, అస్థిగత జ్వరము, మజ్జగతజ్వరము, అంతర్గతజ్వరము, ఘోరమైనజ్వరము, బహిర్గతజ్వరము, అనేకదోషములవలన జనించిన జ్వరము, శుక్రగతజ్వరము, ఇవి హరించును. ఇది ఈశ్వరాజ్ఞచే జ్వరమనే పేరునుకూడ హరించును. జ్వరగణాంతకరస మనెడిపేరు కలది. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

గ్రహణీగజకేసరిరసము

శ్లో॥ సూతం గన్ధకమభ్రం చ తారం లోహం చ టఙ్కణమ్।

యథుకుష్ఠప్లీహోదరాపహః ॥ 4 ॥ అఞ్జనేనాథవా నస్యాత్ సన్నిపాతం జయేత్ ధ్రువమ్ । జీవదాఖ్యరసశ్చాయం జీవం దాస్యతి దేహినః ॥ 5 ॥

అ॥ రసభస్మ, తామ్రభస్మ, రజతభస్మ, ముండలోహభస్మ, తీక్ష్ణలోహభస్మ, శు॥ తాళకము, మాక్షికభస్మ, చిత్రమూలము, శు॥ వెలిగారము, త్రికటుకములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిరుబొద్ది, వావిలి, చిత్రమూలము, మారేడువేళ్ళు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజు మర్దించి మూసయందుంచి సంధిబంధనముచేసి భూధరపుటము వేయవలయును. దీనిని మిరియాలు, శుంఠి, వీనితో మాషపరిమితిగ నిచ్చినయెడల మందగించిన జాఠరాగ్నిని ప్రళయకాలాగ్నితో సమానమైన దానినిగ చేయును. ఈ యౌషధమును సేవించినవానికి పర్వతములుకూడ జీర్ణమగును. ఇది అర్శస్సు, పాండువు, నంజు, కుష్ఠము, ప్లీహోదరము, వీనిని నశింపచేయును. కంటి యందు కలికముగగాని ముక్కునందు నస్యముగగాని ఉపయోగించినచో సంనిపాతము నిశ్చయముగ నశించును. ఇది జీవదరసమనబడును. ప్రాణులకు జీవము నిచ్చును.

పుష్పహాసరసము

శ్లో॥ సువర్ణమభ్రకం ముక్తాం తామ్రం నాగం చ వఙ్గకమ్ । పారదం గన్ధకం చైలాం కుఙ్కుమం చన్దనం తథా ॥ 1 ॥ కేసరం జాతికోశం చ లవఙ్గం మృగనాభికామ్ । పిప్పలీం మరిచం పథ్యాం కర్పూరం సమభాగకమ్ ॥ 2 ॥ నీలోత్పలస్య నీరేణ మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ । వటికా గుఞ్జమాత్రేణ కరోతి వివిధాన్ గుణాన్ ॥ 3 ॥ మధుమేహం చేక్షుమేహం సికతామేహమేవ చ । బహుమూత్రం మూత్రకృచ్ఛ్రం ప్రమేహాన్ వింశతిం జయేత్ ॥ 4 ॥ వీర్యవృద్ధికరం పుంసాం శుక్రస్తమ్భకరం పరమ్ । ఉత్సాహం జనయేత్పుంసాం నారీణాం చ తథైవ చ । పుష్పహాసరసో నామ్నా పార్వతీపతి భాషితః ॥ 5 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, అభ్రకభస్మ, ముత్యభస్మ, తామ్రభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, ఏలకులు, కుంకుమపువ్వు, మంచిగంధము, నాగకేసరములు, జాపత్రి, లవంగములు, కస్తూరి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, కరక్కాయలు, పచ్చకర్పూరము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నల్లకలువరసముతో రెండుజాములు మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని సేవించినయెడల అనేకములైన మంచిగుణములను చేయును. మధుమేహము, ఇక్షుమేహము, సికతామేహము, బహుమూత్రము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, ఇరువదిప్రమేహములు, వీనిని నశింపజేయును. వీర్యవృద్ధిని, శుక్రస్తంభనమును, చేయును. పురుషులకును, స్త్రీలకును, ఉత్సాహమును కలిగించును. పుష్పహాసరస మనబడును. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

జ్వరగణాంతకరసము

శ్లో॥ సంభూతం దరదాత్సూతం గన్ధకం టఙ్కణం తథా । తామ్రం వఙ్గం మాక్షికం చ సైన్ధవం మరిచం తథా ॥ 1 ॥ సమం సర్వాం సమాహృత్య ద్విగుణం స్వర్ణభస్మకమ్ । తదర్ధం కాన్తలోహం చ రౌప్య భస్మాపి తత్సమమ్ ॥ 2 ॥ ఏతత్సర్వం విచూర్ణ్యాథ భావయేత్కనక ద్రవైః । శేఫాలీదలజైశ్చాపి దశమూలరసేన చ ॥ 3 ॥ కిరాతతిక్తకక్వాథైస్త్రివారం భావయేత్సుధీః । భావయిత్వా తతః కుర్యాద్గుఞ్జాద్వయ మితాం వటీమ్ ॥4॥ అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం జీరకం మధుసంయుతమ్ । జీర్ణజ్వరం మహాఘోరం చిరకాలసముద్భవమ్ ॥ 5 ॥ జ్వరమష్ట విధం హన్తి సాధ్యాసాధ్యమథాపి వా। పృథగ్దోషాంశ్చ వివిధాన్ సమస్తాన్విషమజ్వరాన్ ॥6॥ మేదోమాంసగతం చైవ హ్యస్థిమజ్జగతం తథా। అన్తర్గతం మహాఘోరం బహిస్థం చ విశేషతః ॥ 7 ॥ నానాదోషోద్భవం చైవ జ్వరం శుక్రగతం తథా। నిఖిలజ్వరనామాపి హన్తి శ్రీశివ శాసనాత్ । జ్వరౌఘాన్తకనామాఽయం రసశ్శ్రీశివనిర్మితః ॥ 8 ॥

అ॥ ఇంగిలీకమునుండి తీయబడిన పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, సైంధవలవణము 1 భా, మిరియాలు 1 భా, సువర్ణభస్మ 2 భా, కాంతభస్మ 1 భా, రజత భస్మ 1 భా, వీనినన్నిటిని నూరి ఉమ్మెత్త, వావిలాకు, దశమూలములు, నేలవేము, వీనియొక్క రసములతో మూడేసిసార్లు భావనచేసి రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని జీలకఱ్ఱ, తేనె, వీనియొక్క అనుపానముతో సేవించినయెడల మహాఘోరమైనట్టియు చిరకాలమై జనించినట్టియు జీర్ణజ్వరము, సాధ్యములైనట్టియు అసాధ్యములైనట్టియు ఎనిమిదివిధములైన జ్వరములు, సమస్తదోషములు, సమస్తములైన విషమజ్వరములు, మేదోగతజ్వరము, మాంసగతజ్వరము, అస్థిగత జ్వరము, మజ్జగతజ్వరము, అంతర్గతజ్వరము, ఘోరమైనజ్వరము, బహిర్గతజ్వరము, అనేకదోషములవలన జనించిన జ్వరము, శుక్రగతజ్వరము, ఇవి హరించును. ఇది ఈశ్వరాజ్ఞచే జ్వరమనే పేరునుకూడ హరించును. జ్వరగణాంతకరస మనెడిపేరు కలది. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

గ్రహణీగజకేసరిరసము

శ్లో॥ సూతం గన్ధకమభ్రం చ తారం లోహం చ టఙ్కణమ్।

రసాఞ్జనం మాక్షికం చ శాణమేకం పృథక్పృథక్ ॥1॥ లవఙ్గం చన్దనం ముస్తం పాఠాం జీరకధాన్యకే। సమఙ్గాతివిషే లోధ్రం కుటజేన్ద్రయవత్వచౌ ॥2॥ జాతీఫలం విశ్వబిల్వౌ కనకం దాడిమీత్వచమ్। వరాఙ్గం ధాతకీం కుష్ఠం ప్రత్యేకం రససమ్మితమ్ ॥3॥ భావయేత్సర్వమేకత్ర కేశరాజరసైః పునః। చణాభా వటికాః కార్యాశ్ఛాగీదుగ్ధేన పేషితమ్ ॥4॥ అనుపానం ప్రదాతవ్యం దగ్ధబిల్వం సమం గుడైః। హన్తి సర్వానతీసారాన్ గ్రహణీం చిరజామపి ॥5॥ ఆమసంపాచకస్సమ్యగ్వహ్నివృద్ధికర స్తథా। గ్రహణీరోగనాశేన గ్రహణీగజకేసరీ ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, అభ్రకభస్మ, రజతభస్మ, లోహభస్మ, శు॥ వెలిగారము, రసాంజనము, మాక్షికభస్మ, లవంగములు, మంచిగంధము, తుంగగడ్డలు, చిరుబొద్ది, జీలకర్ర, ధనియాలు, మంజిష్ఠి, అతివస, లొద్దుగ, కొడిశపాలవిత్తులు, కొడిశపాల పండ్లచెక్క, జాజికాయ, శుంఠి, మారేడు, ఉమ్మెత్తవిత్తులు, దానిమ్మబెరడు, దాసెనచెక్క, ఆరెపువ్వు, చెంగల్వకోష్టు, వీని నొక్కొక్క శాణపరిమితిగ గ్రహించి గుంటగలగరరసముతో భావనచేసి మేకపాలతో నూరి సెనగగింజలపరిమితిగ మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని మారేడుమసి బెల్లము వీనియనుపానముతో సేవించినచో సమస్తాతిసారములను, చిరకాలగతగ్రహణీరోగమును, నశింపజేయును. ఆమమును పక్వముచేయును. అగ్నిదీప్తిని జేయును. ఇది గ్రహణీరోగములను నివారింపజేయును. కావున గ్రహణీగజకేసరియని చెప్పబడుచున్నది.

కనకసుందరరసము

శ్లో॥ రసభస్మ చతుర్థాంశం హేమభస్మ ప్రకల్పయేత్। తాలకం రసకం తుల్యం మాక్షికం గన్ధకం శిలామ్ ॥1॥ రసమానాని యుఞ్జీత సూతపాదం చ టఙ్కణమ్ ॥ పృథగ్దినం క్రమేణైవ తత్సర్వం మర్దయేద్దృఢమ్ ॥ 2 ॥ అర్కక్షీరం జయన్తీ చ భృఙ్గో వాసా చ లాఙ్గలీ। అగస్తిశ్చిత్రకః పాఠా మర్ద్యం తేషాం ద్రవైః పృథక్ ॥ 3 ॥ ద్విగుఞ్జం భక్షయేన్నిత్యమనుపానం మృగాఙ్కవత్। క్షయం హన్తి మహాతీవ్రం రసః కనకసున్దరః ॥4॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ $\frac{1}{4}$ భా, శు॥ తాళకము 1 భా, పాలతుత్థము 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, పొం॥ వెలిగారము $\frac{1}{4}$ భా, వీనిని గ్రహించి జిల్లేడుపాలు, టెక్కలి, గుంటగలగర, అడ్డసరము, చెన్నచెర్లగడ్డ, అవిసి, చిత్రమూలము, చిరుబొద్ది, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొక్కరోజు దృఢముగ మర్దింపవలయును. ఈ కనకసుందరరసమును మృగాంకరసము

నను చెప్పబడిన అనుపానములతో రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల మహాతీవ్రమైన క్షయ నశించును.

మహాకనకసుందరరసము

శ్లో॥ రసస్య తుల్యభాగేన హేమభస్మ ప్రయోజయేత్ । మన శ్శిలాం గన్ధకం చ తుత్థం మాక్షికతాలకే ॥1॥ విషం టఙ్కణకం సర్వం రసతుల్యం ప్రదాపయేత్ । మర్దయేత్సర్వమేకత్ర ఖల్వపాత్రే చ నిర్మలే ॥2॥ భృఙ్గరాజజయన్త్యోశ్చ పాఠాయా వాసకస్య చ । అగస్త్యలాఙ్గ లాగ్నినాం స్వరసైశ్చ పృథక్పృథక్ ॥3॥ భావయిత్వా విశోష్యాథ పునశ్చార్ద్రకవారిణా। సప్తధా భావనా చ్చైవ రసః కనకసున్దరః ॥4॥ గుఞ్జాద్వయం త్రయం వాస్య రాజయక్ష్మప్రశాన్తయే । మధునా పిప్ప లీభిర్వా మరిచైర్వా ఘృతాన్వితమ్॥5॥ సంనిపాతే ప్రదాతవ్యమార్ద్ర కస్య రసేన వై । జయపాలరజోభిస్తు గుల్మినే శూలరోగిణే ॥6॥ అమ్ల వర్జ్యం చరేత్పథ్యం బల్యం హృద్యం రసాయనమ్। వర్జయేల్లవణం హిఙ్గు తక్రం దధి విదాహి యత్ ॥7॥

అ॥ రసభస్మ, సువర్ణభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ గంధకము, శు॥ మైలతుత్థము, మాక్షికభస్మ, శు॥ తాళకము, శు॥ నాభి, శు॥ వెలిగారము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి శుభ్రమైన ఖల్వమందుంచి నూరి గుంటగలగర, టెక్కలి చిరుబొద్ది, అడ్డసరము, అవిసి, చెన్నచర్లగడ్డ, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో వేరువేరుగ భావనచేసి యెండించి మరల అల్లపురసముతో ఏడుసార్లు భావన చేయవలయును. ఇది కనకసుందరరసమని చెప్పబడును. దీనిని రెండు లేక మూడు గురివిందగింజల పరిమితిగ తేనె, పిప్పళ్లచూర్ణము, వీనితో గాని మిరియాలచూర్ణము, నెయ్యి, వీనితో గాని సేవించినయెడల క్షయవ్యాధి నశించును. అల్లపురసముతో సేవించినయెడల సంనిపాతము నశించును. శు॥ నేపాళచూర్ణముతో సేవించినయెడల గుల్మము, శూల, ఇవి నశించును. దీనిని సేవించునప్పుడు పులుపుపదార్థములు, ఉప్పు, ఇంగువ, మజ్జిగ. పెరుగు, వేడిచేయువస్తువులు, వీనిని సేవింపరాదు. బలకరములును, హితములును, రసాయనములును, అగు పదార్థములను సేవింపవలయును.

లఘుకనకసుందరరసము

శ్లో॥ మరీచబలిహిఙ్గులైరరలపిప్పలీటఙ్కణైస్సువర్ణభవబీజకైస్స మలవైద్ధరినార్ద్రావధి । జయారసవిమర్దితైః కనకసున్దరస్సున్దరి స్మృతో గ్రహణికాజ్వరాతిసృతివహ్నిమాన్ద్యాపహః ॥ 1 ॥

అ॥ మిరియాలు, శు॥ గంధకము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నాభి, పిప్పళ్లు, శు॥ టంకణము, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు, లవంగములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి యొక

పూట గంజాయియాకురయొక్క రసముతో మర్దింపవలయును. ఇది కనకసుందరరసము అని చెప్పబడును. గ్రహణి, జ్వరము, అతిసారము, అగ్నిమాంద్యము, వీనిని పోగొట్టును.

మహాసువర్ణకనకసుందరరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకనాగాని రసకం మాక్షికాభ్రకే। కాన్తవిద్రుమ ముక్తాశ్చ వఙ్గం చైవ చ తారకమ్ ॥1॥ భస్మ కృత్వా ప్రయత్నేన ప్రత్యేకం కర్షసంమితమ్। సర్వతుల్యం శుద్ధహేమ భస్మ కృత్వా ప్రయోజయేత్ ॥2॥ మర్దయేత్ త్రిదినం సర్వం హంసపాదీరసైర్భిషక్। తతో వై గోలకాన్కృత్వా కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్ ॥3॥ రుద్ధ్వా తత్కాచకూపీం చ సప్తవస్త్రేణ వేష్టితామ్। తతో వై సికతాయన్త్రే త్రిదినం చోక్తవహ్నినా ॥4॥ పాచితం స్వాఙ్గశీతం చ పూర్వోక్తరస మర్దితమ్। వినిక్షిప్య కరణ్డేఽథ సంపూజ్య రసరాజకమ్ ॥5॥ రాజయక్ష్మ హరశ్చైవ మహాకనకసున్దరః। పాణ్డురోగం శ్వాసకాసౌ కామలా గ్రహణీగదాన్ ॥ 6 ॥ క్రిమిశోఫోదరావర్తగుల్మమేహగుదాఙ్కు రాన్। మన్దాగ్నిం ఛర్దిమరుచిం చామశూలహలీమకాన్ ॥7॥ జ్వరాన్ ద్వన్ద్వాదిజాన్ సర్వాన్ సంనిపాతాంస్త్రయోదశ। పైత్యరోగమప స్మారం వాతరోగాన్విశేషతః ॥ 8 ॥ రక్తపిత్తప్రమేహాంశ్చ స్త్రీణాం చైవ స్రవాంస్తథా। వింశతిశ్లేష్మరోగాంశ్చ మూత్రరోగాన్నిహ న్త్యసౌ ॥ 9 ॥ హేమవర్ణ్యశ్చ బల్యశ్చాప్యాయుష్యశ్చ వివర్ధకః। సేవ నీయో రసశ్చాయం కాశ్యపేన వినిర్మితః ॥ 10 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, సీసభస్మ, శు॥ పాలతుత్థము, మాక్షికభస్మ, అభ్రకభస్మ, కాంతభస్మ, పగడభస్మ, ముత్యభస్మ, వంగభస్మ, రజతభస్మ, వీని నొక్కొక్క కర్షపరిమితిగను సువర్ణభస్మను వీనిఅన్నిటికి సమానముగను గ్రహించి ఖల్వమందుంచి హంసపాదిరసముతో మూడుగోజులు మర్దించి మాత్రలు చేసి కాచ కుప్పెయందుంచి మూతిని మూసి మట్టిపూసిన వస్త్రములను కుప్పెకు ఏడుసార్లు చుట్టి వాలుకాయంత్రమునందు మూడురోజులు క్రమాగ్నులచే వండి చల్లారినపిదప తీసి హంసపాదిరసముతో మరల నూరి భరిణియందుంచి రసరాజును పూజింపవలయును. ఈ మహాకనకసుందరరసమును సేవించినచో రాజయక్ష్మ, పాండువు, శ్వాస, కాస, కామిర్లు, గ్రహణి, క్రిమివ్యాధులు, నంజు, ఉదరరోగము, ఉదావర్తము, గుల్మము, మేహములు, మూలవ్యాధి, అగ్నిమాంద్యము, వాంతి, అరుచి, ఆమము, శూల, హలీ మకము, ద్వంద్వజజ్వరము, మొదలగు సమస్తజ్వరములు, పదుమూడు సంనిపాతములు, పైత్యవ్యాధులు, అపస్మారము, వాతవ్యాధులు, రక్తపిత్తము, ప్రమేహములు, శ్వేత ప్రదరము, రక్తప్రదరము, ఇరువదిశ్లేష్మవ్యాధులు, మూత్రరోగములు ఇవి నశించును.

బంగారపుకాంతి, బలము, ఆయువు, శుక్రవృద్ధి, ఇవి కలుగును. సేవింపతగిన ఈమహా కనకసుందరరసము కాశ్యపునిచే చెప్పబడినది.

నవరత్నకనకసుందరరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం చతుస్తోలం వినిక్షిప్య ప్రయత్నతః । హాటకత్రపుతారాణాం రజస్తోలం పృథక్పృథక్ ॥ 1 ॥ మాక్షికం తోలకం చైవ నవరత్నం చ తోలకమ్ । ఏతేషాం గన్ధకం చైవ ద్విగుణం చ వినిక్షిపేత్ ॥2॥ నవసారం చతుస్తోలం నిక్షేప్తవ్యం ప్రయత్నతః । సర్వం ఖల్వతలే క్షిప్త్వా మర్ద్యం చూర్ణం చ కారయేత్ ॥3॥ కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య పాతాలాఖ్యే చ యన్త్రకే । త్రియామం చ పచేదగ్నా స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ ॥4॥ అనుపానవిశేషేణ దేయం గుఞ్జా చతుష్టకమ్ । క్షయం పాణ్డుం శ్వాసకాసౌ పైత్త్యాపస్మారరోగకాన్ ॥5॥ రక్తపిత్తం ప్రమేహాంశ్చ ద్వివిధం ప్రదరం తథా । సీతానాథేన కథితో రసః కనకసున్దరః ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము 4 తులములు, శు॥ బంగారపురజను 1 తు, శు॥ వంగరజను 1 తు, శు॥ వెండిరజను 1 తు, శు॥ హేమమాక్షికము 1 తు, శు॥నవరత్నములు 1 తు, శు॥ గంధకము 18 తు, నవాసారము 4 తు, వీనిని గ్రహించి ఖల్వమందుంచి మర్దించి చూర్ణముచేసి కాచకుప్పెయందుంచి పాతాలయంత్రమునందు మూడు జాములు వండి సాంగశీతలమున తీయవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషముతో నాలుగు గురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల క్షయ, పాండువు, శ్వాస, కాస, పైత్య వ్యాధులు, అపస్మారము, రక్తపిత్తము, ప్రమేహములు, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, వీనిని నశింపజేయును. ఈకనకసుందరరసము సీతానాథునిచే చెప్పబడినది.

శూలకులకంటకరసము

శ్లో॥ లోహమభ్రం తామ్రభస్మ రసగన్ధే చ తారకమ్ । ఏతాని పలమాత్రాణి కారయేచ్చ పృథక్తతః ॥ 1 ॥ జాతీఫలలవఙ్గాబ్దత్వగేలాటఙ్కరామఠమ్। జీరకం పత్రకం చైవ హ్యజాజీవిశ్వసైన్ధవమ్ ॥2॥ మరిచం త్రివృతం క్షారం ప్రత్యేకం ద్విపలోన్మితమ్।ధాత్రీరసే వటీం కుర్యాచ్చతుర్గుఞ్జాప్రమాణతః ॥3॥ హన్తి శూలం తథా గుల్మం చామవాతం సుదారుణమ్। హృచ్ఛూలం పార్శ్వశూలం చ చక్షుశ్శూలం హలీమకమ్॥4॥ శిరశ్శూలం కటీశూలం హ్యానాహం చాష్టశూలకమ్ । క్రిమిరోగోదరవ్యాధీ వాతరక్తం భగన్దరమ్ ॥5॥ ఉపదంశమతీసారం గ్రహణ్యర్శః ప్రవాహికాః । శూలకణ్టకనామాఽయం మహేశేన ప్రకాశితః॥6॥

అ॥ లోహభస్మ 1 పలము, అభ్రకభస్మ 1 ప, తామ్రభస్మ 1 ప, శు॥ రసము 1 ప, శు॥ గంధకము 1 ప, రజతభస్మ 1 ప, జాజికాయలు 2 ప, లవంగములు 2 ప, తుంగగడ్డలు 2 ప, దాల్చినచెక్క 2 ప, ఏలకులు 2 ప, శు॥ టంకణము 2ప, శు॥ ఇంగువ 2ప, జీలకఱ్ఱ 2 ప, ఆకుపత్రి 2ప, వాము 2 ప, శుంఠి 2ప, సైంధవలవణము 2ప మిరియాలు 2 ప, తెగడ 2 ప, యవక్షారము 2 ప, వీనిని ఉసిరికపండ్లరసముతో నూర వలయును. దీనిని నాలుగుగురిగింజలపరిమితిగ మాత్రలుచేసి సేవించినయెడల శూల, గుల్మము, ఆమవాతము, హృదయశూల, పార్శ్వశూల, నేత్రశూల, హలీమ కము, శిరశ్శూల, కటిశూల, ఆనాహము, ఎనిమిదివిధములగు శూలలు, క్రిమిరోగ ములు, ఉదరవ్యాధి, వాతరక్తము, భగందరము, ఉపదంశము, అతిసారము, గ్రహణి అర్శస్సు, జిగటువిరేచనములు, ఇవి హరించును. ఇది శూలకులకంటక మనబడును. మహేశునిచే చెప్పబడినది.

అర్ధనారీశ్వరము

శ్లో॥ సువర్ణం పారదో మ్లేచ్ఛం మాక్షికశ్చ మనశ్శిలా । ఏతాని సమభాగాని మర్దయేత్ ఖల్వమధ్యకే ॥1॥ సితఘూసరసే భాణ్డే స్థాప్యం యామద్వయం తథా । డోలాయన్త్రే పచేత్సమ్యక్ తచ్ఛేషరసభావి తమ్ ॥2॥ మేషీక్షీరానుపానేన సర్వజ్వరనివారణమ్ । దక్షిణస్తన్యపా నేన తత్పార్శ్వజ్వరనాశనమ్ ॥3॥ వామస్తన్యానుపానేన వామపార్శ్వ జ్వరం హరేత్ । అర్ధనారీశ్వరో నామ రసోఽయం సర్వరోగజిత్ ॥4॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ ఇంగిలీకము, మాక్షికభస్మ, శు॥ మణిశిల, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి నూరి డోలాయంత్రమందు తెల్లగరికరసముతో రెండుజాములు వండి మిగిలిన (యంత్రమందున్న) రసముతో భావన చేయవలయును. ఇది మేకపాలయొక్క అనుపానముతో సమస్తజ్వరములను హరించును. కుడివైపు పాలతోనిచ్చినయెడల కుడిపార్శ్వమందలి జ్వరమును, ఎడమవైపు పాలతో నిచ్చిన యెడల ఎడమపార్శ్వమందలి జ్వరమును, హరించును. అర్ధనారీశ్వరమనబడును. సమస్తవ్యాధులను హరించును.

ప్రమేహగజకేసరిరసము

శ్లో॥ సంజాతం హిఙ్గులాత్సూతం చాఖునా మర్దయేద్బలిమ్ । తయోర్ద్విగుణితం కాన్తం కన్యయా తు విమర్దయేత్ ॥1॥ అభ్ర కం వఙ్గకం రౌప్యం ఖర్పరం మాక్షికం తథా । సమం సర్వం సువర్ణం తు ప్రత్యేకం చ రసార్ధకమ్ ॥2॥ తత్సర్వం కన్యకాద్రావైర్మర్దయే ద్భావయేత్తతః। భేకపర్ణీరసేనైవ గుఞ్జాద్వయవటీం తతః ॥3॥ సితయా

భక్షయేచ్చాపి సోమరోగనివృత్తయే । ప్రమేహాన్వింశతిం హన్తి బహుమూత్రం చ దారుణమ్ ॥ 4 ॥ బహుదోషం బహువిధం ప్రమేహం మధుసంజ్ఞకమ్ । అస్థిమేహేక్షుమేహౌ చ లాలామేహం వినాశయేత్ ॥ 5 ॥ వాతికం పైత్తికం చైవ శ్లైష్మికం సోమరోగకమ్ । నాశయేత్సర్వరోగాంశ్చ ప్రమేహగజకేసరీ ॥6॥

అ॥ ఇంగిలీకమునుండి తీయబడిన పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, వీనిని ఎలుకచెవికూర రసముతో మర్దించి 4 భాగముల కాంతభస్మను కలిపి కలుబంద రసముతో మర్దించి అభ్రకభస్మ 4 భా, వంగభస్మ, 4 భా, రజతభస్మ 4 భా, శు॥ కఫరి 4 భా, మాక్షికభస్మ 4 భా, సువర్ణభస్మ ½ భా, వీనిని కలిపి కలుబందరసముతో మర్దించి సరస్వతీయాకురసముతో భావనచేయవలయును. దీనిని రెండుగురివింద గింజల పరిమితిగల మాత్రలనుచేసి పంచదారతో సేవించినయెడల సోమరోగము, ఇరువదిప్రమేహములు, కఠినమైన బహుమూత్రము,బహుదోషములు గలిగినట్టియు అనేక విధములైనట్టియు మధుమేహము, అస్థిమేహము, ఇక్షుమేహము, లాలామేహము, వాతిక పైత్తిక శ్లేష్మిక సోమరోగములు, ఇవి హరించును. మరియు సమస్తవ్యాధులు హరించును. ఇది ప్రమేహగజకేసరి యనబడును.

కఫకుఠారరసము

వ॥ శు॥ వెండి 1 తులము, శు॥ రాగి 1 తు, వీనిని ప్రత్యేకముగ గొట్టములు చేయింపవలయును. శు॥ రసము 1 తు, శు॥ గంధకము 1 తు, వీనిని నూరి వెండిగొట్టములో పోసి అదిమి రాగిగొట్టమును బోర్లించి యీ వెండిగొట్టమునకు తొడిగి గోధుమ పిండితో మూడుపర్యాయములు కవచమిచ్చి (పైనపూసి) ఆరినపిదప మెత్తని మన్నుతో శీలనిచ్చి బాగుగ ఆరినపిదప క్రొత్తకుండలో నుంచి పైన ఇసుకపోసి పొయ్యిమీదనుంచి దీప్తాగ్నిచే నాలుగుజాములు వండి పిదప ఆయిసుకమీద గడ్డిపరకలు వేసినయెడల కాలిపోవును. అప్పుడు ఔషధమును తయారైనదానినిగ్రహించి మంటను తీసి చల్లారినపిదప పైనయిచ్చిన కవచములను చక్కగ తీసివేసి వెండిగొట్టమును, రాగిగొట్టమును కలిపి నూరినచో భస్మయగును. దీనిని వీసమెత్తు ఇచ్చినయెడల శ్లేష్మములు, దగ్గు, వగర్పు, వాతవ్యాధులు, శ్లైష్మవ్యాధులు, మొదలగునవి నశించును.

శ్లేష్మాంతకరసము

శ్లో॥ మృతసూతాభ్రకే చైవ హేమార్కే తీక్ష్ణభస్మకమ్ । మాక్షికం తాలకం గన్ధం మర్దయేత్తుల్యభాగకమ్ ॥ 1 ॥ వజ్రవల్లీరసే నైవ తులసీచిత్రకామ్బునా । వటకాన్ ఛాయయా శుష్కానుపాన విశేషతః ॥ 2 ॥ త్రిగుఞ్జాం దాపయేద్వైద్యశ్లేష్మకోపే విశేషతః । శ్వాసేషు చ సమస్తేషు కాసరోగే తథైవ చ ॥ 3 ॥ క్షయే పాణౌ

తథా శూలే వాతశ్లేష్మగదేషుచ । శ్లేష్మాన్తకరసో నామ్నా సూర్యవాక్యాన్యభాషితః ॥4॥

అ॥ రసభస్మ, అభ్రకభస్మ, సువర్ణభస్మ, తామ్రభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, మాక్షికభస్మ, శు॥ తాళకము, శు॥ గంధకము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నల్లేరు, తులసి, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి కుప్పెలను కట్టి నీడను ఎండింపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో మూడుగురివిందగింజల పరిమితిగ శ్లేష్మప్రకోపము, సమస్తశ్వాసలు, కాస, క్షయ, పాండువు, శూల, వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, వీనియం దియ్యవలయును. ఇది శ్లేష్మాంతకరస మనబడును. సూర్యునిచే చెప్పబడినది.

బడబానలరసము

సీ॥ రసకాంతహాటకాభ్రకహేమమాక్షికతామ్రభస్మంబులు తాళకమును । నీలాంజనము శుద్ధనీరధిఫేనముల్ లవణపంచకమును లాలితముగ । సమభాగములు బొమ్మజెముడుపాలను నూరి దినము భూధరయంత్రమునను వండి । తీసి యల్లపురసమువేసి నూరిన నది బడబానలంబని ప్రణుతికెక్కె । దుర్వారమైనట్టి సర్వరోగంబుల నిర్మూలనము జేసి నెగడుచుండు । ముదముతో పిప్పలీమూలజలంబున పిప్పలితోనైన ప్రేమమలర । మాషమాత్రంపు సేవ నిశ్శేషముగను । కఠినమౌ శృంఖవాతముల్ కఠినదండ । వాతముల్ బాహుకటి గుల్ఫవాతములను । పక్షజానుధనుర్వాతప్రతతులడచు॥

అ॥ శు॥ రసము, కాంతభస్మ, సువర్ణభస్మ, అభ్రకభస్మ, హేమమాక్షికభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ తాళకము, నీలాంజనము, శు॥ సముద్రపునురుగు, పంచలవణములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి బొమ్మజెముడుపాలతో నూరి భూధరయంత్రమందు ఒకరోజు వండి తీసి అల్లపురసముతో నూరవలయును. మహాబడబానల మనబడును. ఇది సమస్తవ్యాధులను పోగొట్టును. మోడికషాయముతో గాని పిప్పళ్ళకషాయముతో గాని మాషపరిమితిగ సేవించినయెడల కఠినమైన శృంఖలావాతము, కఠినమైనదండవాతము, బాహువాతము, కటివాతము, గుల్ఫవాతము, పక్షవాతము, జానువాతము, ధనుర్వాతము, ఇవి నశించును.

మహాబడబానలరసము

శ్లో॥ కాన్తం చ సూతం హరితాలగన్ధే సముద్రఫేనం లవణాని పఞ్చ । నీలాఞ్జనం తుత్థకమేవ రౌప్యభస్మ ప్రవాలాని వరాటకం చ ॥1॥ వైక్రాన్తశమ్బూకసముద్రశుక్తయస్సర్వాణి చైతాని సమాని కుర్యాత్ । సూతం భవేద్ద్వాదశకం చ సమ్యక్ స్నుహ్యార్కదుగ్ధేన విమర్దయేచ్చ

॥2॥ దినత్రయం వహ్నిరసైస్తతశ్చ నివేశయేత్తామ్రజసంపుటే తత్ । మృదా చ సంలిప్య రసం పుటేత్తద్రసస్తతస్స్యాద్బడబానలాఖ్యః ॥ 3 ॥ తత్పాదభాగేన విషం నియోజ్య కృశానుతోయేన దినం విమర్ద్యమ్। వాతప్రధానే చ కఫప్రధానే నియోజయేత్ త్ర్యూషణచిత్రియుక్తమ్। దోషత్రయోత్థేఽపి చ సంనిపాతే వాతాధికత్వాదిహ సూతకోక్తిః ॥4॥ శ్లో॥ అగ్నిమాన్ద్యమజీర్ణం చ హ్యతీసారం చ శూలకమ్ । ఆధ్మానం గ్రహణీమామం కుక్షిశూలం మహోదరమ్ । నాశయేన్నాత్ర సందేహస్సర్వవ్యాధివినాశకః ॥5॥

అ॥ కాంతభస్మ 1 భా, శు॥ రసము 1 భా, శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, సముద్రపునురుగు 1 భా, పంచలవణములు 1 భా, నీలాంజనము 1 భా, శు॥ సైంలతుత్తము 1 భా, వెండిభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, గవ్వలభస్మ 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, నత్తగుల్లలభస్మ 1 భా, ముత్యపుచిప్పలభస్మ 1 భా, శు॥ రసము 12 భా, వీనిని జెముడుపాలు, జిల్లేడుపాలు, చిత్రమూలరసము, వీనితో ప్రత్యేకముగ మూఁడేసిరోజులు మర్దించి తామ్రపాత్రసంపుటమునందుంచి పైన మట్టిపూసి పుటము పెట్టి తీసి దానికి నాల్గవవంతు శు॥ నాభిని కలిపి చిత్రమూలరసముతో ఒకరోజు మర్దింపవలయును. ఇది బడబానలరసమని చెప్పబడును. దీనిని త్రికటుకములు, చిత్రమూలము, వీనితో వాతప్రధానమైనట్టియు, కఫప్రధానమైనట్టియు, సంనిపాతములయందు సేవింపవలయును. మూఁడుదోషములవలన పుట్టిన సంనిపాతమునందుకూడ సేవింపవలయును. సంనిపాతము మూఁడుదోషములవలనపుట్టినను వానిలో వాతము అధికముగా నుండును గావున దీనిని సేవింపవచ్చును. అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, అతిసారము, శూల, కడుపుబ్బరము, గ్రహణి, ఆమము, కడుపునొప్పి, మహోదరము, వీనిని ఇది తప్పక నశింపజేయును. సమస్తవ్యాధులనుకూడ నశింపజేయును.

శూలవిధ్వంసకరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం జారితం స్వర్ణం శుల్బం శఙ్ఖం మృతం రసమ్ । దినం చైవార్ద్రకద్రావైర్మర్ద్యం రుద్ధ్వా పుటే పచేత్ ॥1॥ శూలవిధ్వంసకో నామ్నా హ్యసాధ్యం వ్యాధిం జయేత్ । శూలం గుల్మమథార్శాంసి నాశయత్యాశు దేహినామ్ ॥2॥

అ॥ పాం॥ వెలిగారము, సువర్ణభస్మ, తామ్రభస్మ, శంఖభస్మ, రసభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి అల్లపురసముతో ఒకరోజు మర్దించి మూసవళ్ళయందుంచి పుటము వేయవలయును. ఇది శూలవిధ్వంసకరస మనబడును. దీనిని సేవించినచో అసాధ్యమైన నంజు, శూల, గుల్మము, మూలవ్యాధి, ఇవి నశించును.

శంఖచూడరసము

శ్లో॥ రసాభ్ర హేమభస్మాని వైక్రాన్తం సర్వతుల్యకమ్ । సర్వ పఞ్చగుణం శఙ్ఖచూర్ణం శుష్కం విమర్దయేత్ ॥1॥ లేహయేన్మధునా మాషచతుష్కం సానుపానకమ్ । హిక్కాం పఞ్చవిధాం హన్తి ముమూర్షోరపి తత్క్షణాత్ ॥2॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1భా, వైక్రాంతభస్మ 3భా, శంఖభస్మ 30 భా, వీనిని పొడిగ నూరవలయును. దీనిని నాలుగుమాషముల పరిమితిగ తేనెతో కలిపి నాకినయెడల మృతినొందుటకు సిద్ధముగనున్నవాని యొక్కయు అయిదు విధములైన ఎక్కిళ్ళు వెంటనే హరించును.

పంచామృతరసము

శ్లో॥ భస్మీభూతసువర్ణ తారదినకృత్కృష్ణాభ్రసూతైః క్రమా । దేతేషాం ఖలు భాగవృద్ధిరపి తత్కృత్వా శుభాం కజ్జలీమ్ । నిర్గుణ్డీదశ మూలవహ్నిరజనీవ్యోషార్ద్రకైర్భావితం । గోలీకృత్య విశోష్య తన్నిగదితః పఞ్చామృతస్స్యాద్రసః ॥1॥ శ్లో॥ అనేన సదృశః క్కోఽపి నాస్త్యేవ భువనత్రయే । నిహన్తి సకలాన్రోగాన్భవరోగమివాచ్యుతః । అయం పఞ్చామృతో నృణాం త్రిదశానామివామృతమ్ ॥2॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 2 భా, తామ్రభస్మ 3 భా, అభ్రకభస్మ 4 భా, రసభస్మ 5 భా, వీనిని మెత్తగ నూరి వావిలి, దశమూలములు, చిత్రమూలము, పసుపు, త్రికటుకములు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో భావన చేసి కుప్పెలనుకట్టి ఆరనియ్యవలయును. ఇది పంచామృతరసమని చెప్పబడును. దీనితో సమానమైన మందు మూడులోకములయందును లేదు. విష్ణువు సంసారమనెడి రోగమును హరించురీతి నిది సకలవ్యాధులను హరించును. దేవతలకు అమృతమువలె మనుజులకు నీ పంచామృతరస ముపకరించును.

కుష్ఠప్రళయరసము

శ్లో॥ మృతం సూతం గన్ధకం చ చూర్ణం కుర్యాచ్చ కజ్జలీమ్। కజ్జల్యాశ్చైవ భాగస్య షోడశాంశం చ తామ్రకమ్ ॥ 1 ॥ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మర్ద్యం చామృతవారిణా । పుటం దేయం సూర్యవర్ణం చన్ద్రవర్ణం చ జాయతే ॥ 2 ॥ ఉదుమ్బరేణ సంయుక్తం కుష్ఠమష్టాదశం జయేత్ । అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగవినాశకః ॥ 3 ॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి మెత్తగ నూరి తామ్రభస్మ 1/8 భా, కలిపి తిప్పతీగరసముతో మర్దించి పుటము వేసినయెడల సూర్యచంద్రవర్ణతుల్యంబుగ నుండును. దీనిని మేడిచూర్ణముతో పుచ్చుకొనినయెడల పదు నెనిమిదికుష్ఠములు హరించును. అనుపానవిశేషములతో పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తవ్యాధులు హరించును.

కుష్ఠకుఠారరసము

శ్లో॥ శుల్బస్య గగనస్యాపి హేమధాతోరథాపి వై । సమాంశం పిష్టకం కృత్వా హ్యంధమూషానివేశితమ్ ॥ 1 ॥ నిమ్బపఞ్చాఙ్గసంయుక్తం కుష్ఠాన్ సర్వాన్ వినాశయేత్ । నామ్నా కుష్ఠకుఠారోఽయం శమ్భునా పరికీర్తితః ॥ 2 ॥

అ॥ తామ్రభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, వీనిని నూరి అంధమూషయందుంచి పుటము వేయవలయును. దీనిని పంచనింబములతో సేవించిన యెడల సమస్తకుష్ఠములును నశించును. ఈ కుష్ఠకుఠారరసము శివునిచే చెప్పబడెను.

శూలకుఠారము

శ్లో॥ రసభూతిశ్చాభ్రలోహే కాన్తం నాగం చ వఙ్గకమ్ । ప్రవాలం రజతం తామ్రం వరాటం శఙ్ఖశృఙ్గకే ॥1॥ విషం చ పారదం గన్ధం దరదం తాలకం శిలా । సర్వాణ్ సమం వినిక్షిప్య వహ్నిమూల రసేన చ ॥2॥ జమ్బీరార్ద్రరసేనైవ పృథగ్వై మర్దయేద్దినమ్ । ధూమానిర్గమనం చైవ దృఢమృద్వస్త్రలేపనాత్ ॥ 3 ॥ ద్వియామం డోలకాయన్త్రే పాచ్యం వహ్నికషాయకైః । స్వాఙ్గశీతలమాదాయ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥ 4 ॥ వజ్రవల్ల్యార్ద్రచిత్రైశ్చ త్రిదినం మర్దయేద్దృఢమ్ । గులికాన్కారయేచ్చైవ ఛాయాశుష్కాంశ్చ కారయేత్ ॥ 5 ॥ గోఘృతస్యానుపానేన ద్విగుఞ్జం భక్షయేత్సుధీః । అజీర్ణం చారుచిం వాన్తిం గ్రహణీమమ్లపిత్తకమ్ ॥ 6 ॥ కాసం శ్వాసం కఫం చైవ వాతవ్యాధీనశేషతః । అనుపానవిశేషేణ సర్వశూలాన్నివారయేత్ ॥ 7 ॥ తైలం సర్షపమమ్లం చ తక్రమిత్యాది వర్జయేత్ । నామ్నా శూలకుఠారోఽయం రాధానాథప్రకల్పితః ॥ 8 ॥

అ॥ రసభస్మ, అభ్రకభస్మ, లోహభస్మ, కాంతభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, పగడభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, గవ్వలభస్మ, శంఖభస్మ, శృంగభస్మ, శు॥ నాభి, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ తాళకము, శు॥ మణిశిల, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిత్రమూలము, నిమ్మకాయలు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొకరోజు మర్దించి పొగపోకుండునట్లుగ మట్టిగుడ్డలతో దృఢ

ముగ చుట్టబడిన డోలాయంత్రమందు చిత్రిమూలకషాయముతో రెండుజాములు వండి సాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమందుంచి నల్లేరు, అల్లము, చిత్రిమూలము, వీనియొక్క రసములతో మూడురోజులు దృఢముగ మర్దించి గుప్పెలను కట్టి నీడను ఎండింపవలయును. దీనిని ఆవునేతితో రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల అజీర్ణము, అరుచి, వాంతి, గ్రహణి, ఆమ్లపిత్తము, దగ్గు, వగర్పు, కఫవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, ఇవి హరించును. అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల సమస్తశూలలు హరించును. దీనిని సేవించునప్పుడు నూనె, ఆవ, పులుసు, మజ్జిగ, మొదలగువానిని వర్జింపవలయును. ఇది శూలకుఠార మనబడును. కృష్ణునిచే చెప్పబడినది.

సూతికాభరణము

సీ॥ తాళకంబును నాభి తామ్రము మణిశిల పార్వతీంద్రియ
మును పారదమును। నమృతవంగము లోహమభ్రనాగంబును హేమ
టంకణకాంతహింగులములు । శుంఠిపిప్పలిమరిచ శుద్ధనేపాళముల్
తారభస్మము నీలితప్పిటమును। శంఖతుత్థక్షారజాతీఫలంబులు మత్స్య
కూర్మమయూరమహిషమకరి । ఛాగశార్దూలంబు శశగోధికలచేదు
సమభాగములు గూర్చి సంఖ్యతోను। ఖల్వంబులోనుంచి ఘనమేఘ
నాదంబు చిత్రార్ద్రజంబీరశ్రీతులసిని।నయిదుదినములు మర్దింప నమృత
మౌను। మాషమాత్రప్రమాణంబు మాత్ర గొనిన। సూతికావాత
సర్వాంగశుష్కవాత। పక్షవాతంబులన్నియు పారిపోను। సూతికా
భరణమిదియు శుభము నిచ్చు॥

అ॥ శు॥ తాళకము, శు॥ నాభి, తామ్రభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, శు॥ గరళము, వంగభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, సీసభస్మ, సువర్ణభస్మ, శు॥ వెలిగారము, కాంతభస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, శుంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, శు॥ నేపాళములు, రజతభస్మ, నీలిమందు, శంఖభస్మ, శు॥ మైలతుత్థము, యవక్షారము, జాజికాయలు, చేపచేదు, తాబేలుచేదు, నెమలిచేదు, దున్నపోతుచేదు, మొసలిచేదు, మేకచేదు, పులిచేదు, చెవులపిల్లిచేదు, ఉడుముచేదు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి తుంగగడ్డలు, చిట్టీకూర, చిత్రమూలము, అల్లము, నిమ్మకాయలు, తులసి, వీనియొక్క రసములతో నైదేసిరోజులు మర్దింపవలయును. ఇది అమృతతుల్యముగ నుండును. దీనిని మాషపరిమితిగ నిచ్చినయెడల సూతికావాతములు, సర్వాంగవాతము, శుష్కవాతము, పక్షవాతము, ఇవి నశించును. ఇది సూతికాభరణ మనబడును. శుభమును చేయును.

సూతికాభరణము (వంటయోగము)

శ్లో॥ మృతాభ్రం హేమ వైక్రాన్తం తీక్ష్ణం తామ్రమృతే
సమమ్। పారదం గన్ధకం రౌప్యం నాగం వఙ్గం సమం సమమ్ ॥ 1 ॥

సర్వం నిర్గుణ్డికాద్రావైర్మర్దయేత్ఖల్వకే తతః । భృఙ్గీ పునర్నవా పాఠా చిత్రకం వాసకామృతే ॥2॥ తులసీ చార్కధుత్తూరే ముణ్డీ జమ్భశ్చ లాఙ్గలీ । కుమారీ కారవల్లీ చ ద్రవైరేషాం విమర్దయేత్ ॥3॥ కాచకూప్యన్తరే క్షిప్త్వా లిప్త్వా వై వస్త్రమృత్తికామ్ । దినం చ వాలుకాయన్త్రే పచేన్నిత్వాథ చూర్ణయేత్ ॥4॥ మత్స్యస్య చ వరాహస్య కమఠస్య మహిషస్య చ । మయూరస్య ఫణేశ్చాపి కుక్కుటచ్ఛాగదన్తినామ్ ॥5॥ గోధికాశ్వకపోతానాం మకరస్య చ పిత్తకైః । భావయేత్సూచికాగ్రేణ భక్షయేత్సూతికాగదే ॥6॥ ప్లీహగుల్మోదరం పైత్యం గ్రహణీమతిసారకమ్ । ధనుర్వాతం కమ్పవాతం హిక్కాబధిరమూకతాః ॥7॥ కాసం శ్వాసమపస్మారం విభ్రమం సంనిపాతకాన్ । తత్క్షణేన నిహన్త్యేతానిచ్ఛాపథ్యం ప్రదాపయేత్ ॥8॥ నారికేలోదకం దాహే దధ్యన్నం చ ప్రదాపయేత్ । తృష్ణార్తే శీతలం నీరమిక్షుఖణ్డాని భక్షయేత్ । సూతికాభరణం నామ రసోఽయం సర్వరోగజిత్ ॥9॥

అ॥ అభ్రకభస్మ, సువర్ణభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ నాభి, శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, రజతభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి వావిలి, గుంటగలగర, గలిజేరు, చిరుబొద్ది, చిత్రమూలము, అడ్డసరము, తిప్పతీగ, తులసి, జిల్లేడు, ఉమ్మెత్త, బోడసరము, నిమ్మకాయలు, చెన్నచెర్లదుంప, కలుబంద, కాకరాకు, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి మట్టిచేపూయబడిన వస్త్రముతో చుట్టి వాలుకాయంత్రమందు ఒకరోజు వండి తీసి చూర్ణముచేసి చేప, అడవిపంది, తాబేలు, దున్నపోతు, నెమలి, త్రాచుపాము, కోడి, మేక, ఏనుగు, ఉడుము, గుఱ్ఱము, పావురము, మొసలి, వీనియొక్క పిత్తములతో భావన చేయవలయును. దీనిని సూదికొనకువచ్చినంత యిచ్చినయెడల సూతికావ్యాధులు, ప్లీహవ్యాధి, గుల్మము, ఉదరవ్యాధి, పైత్యవ్యాధులు, గ్రహణి, అతిసారము, ధనుర్వాతము, కంపవాతములు, ఎక్కిళ్లు, చెముడు, మూగ, దగ్గు, వగర్పు, అపస్మారము, భ్రమ, సంనిపాతములు, ఇవి వెంటనే నశించును. దీని నిచ్చునప్పుడు ఇచ్ఛాపథ్యమును చేయింపవలయును. దీని సేవనచే తాపము కలిగినయెడల కొబ్బరికాయనీటిని, పెరుగుతో కూడిన యన్నమును, ఇయ్యవలయును. దప్పికకలిగినయెడల చల్లనినీటిని, చెరకుముక్కలను,ఇయ్యవలయును. ఇది సూతికాభరణ మనబడును. సమస్తరోగములనునశింపజేయును.

లఘుసూతికాభరణము

వ॥ రసభస్మ, గరళము, శు॥ నాభి, తామ్రభస్మ, శు॥ మైలతుత్థము, వీనిని చిత్రమూలరసముతో నూరి చేపచేదుతో భావనచేసి సూదికొనకువచ్చినంత యిచ్చినయెడల సూతికావాతములు, సూతికాజ్వరములు, సంనిపాతములు, వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, ఇవి నశించును.

సువర్ణాదిసూతికాభరణము

సీ॥ కనకాభ్రకంబులు గంధకలోహముల్ నాభియు తామ్రంబు నాగభస్మ । వంగవైక్రాంతముల్ వరపారదంబును సమభాగములుగాను సంతరించి । నిర్గుండి కాకర నింబ పునర్నవ వరభృంగరాజంబు వహ్ని తులసి । యర్కంబు కలుబంద యనువైన ముండియు పొలుపుగా చిరుబొద్ది పొత్తిదుంప । తిప్పతీగయు వీని యొప్పైన రసముల గడుశ్రద్ధతో నూరి కాచకుప్పె । లందు నిడి వండి తీసియు పొందుగాను । చూర్ణమును జేసి కుక్కుటసూకరముల । మహిషశిఖిసర్పసైంధవమనుజచేదు । లరయ జేర్చిన సూతికాభరణ మయ్యె॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, అభ్రికభస్మ, శు॥ గంధకము, లోహభస్మ, శు॥ నాభి, తామ్రభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, శు॥ రసము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి వావిలి, కాకర, నిమ్మకాయలు, గలిజేరు, గుంటగలగర, చిత్రమూలము, తులసి, జిల్లేడు, కలుబంద, బోడసరము, చిరుబొద్ది, పొత్తిదుంప, తిప్పతీగ, వీనియొక్క రసములతో, మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వండి తీసి చూర్ణముచేసి కోడి, అడవిపంది, దున్నపోతు, నెమలి, పాము, గుఱ్ఱము, మనుజుడు, వీనియొక్క చేదులతో నూరినయెడల సూతికాభరణ మనబడును.

అమృతసూతికాభరణము

శ్లో॥ సూతం వజ్రం చ తారం బలికనకయుతం నాగవజ్రం సమాంశం । భాగం తచ్చాహిఫేనం విషగరళయుతం ధూర్తతోయేన భావ్యః । పిత్తైర్మాయూరమత్స్యాజమహిషజనితైర్ద్వికే మానుషే వా। నామ్నా సూత్యాశ్చ భరణం మునికథితయుతం ప్రాణినాం జీవితార్థమ్ ॥1॥ శ్లో॥ అనుపానవిశేషణ దేయం గుఞ్జాప్రమాణతః । సాతికం శూలగుల్మౌ చ తిమిరం పక్షకమ్పకౌ ॥2॥ శ్లైష్మికం వాతికం వ్యాధిం నాశయేదగదోత్తమః । విషజ్వరం సంనిపాతం నానాదోషనివారకః ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము, వంగభస్మ, రజతభస్మ, శు॥ గంధకము, సువర్ణభస్మ, సీసభస్మ, వజ్రభస్మ,శు॥ నల్లమందు, శు॥ నాభి, గరళము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఉమ్మెత్త రసముతో భావనచేసి నెమలి, చేప, మేక, దున్నపోతు, వీనియొక్క పిత్తములతో భావన చేయవలయును. ఈ సూతికాభరణము ప్రాణులయొక్క జీవనమునిమిత్తము మునీశ్వరులచే చెప్పబడెను. దీనిని అనుపానవిశేషముతో గురివిందగింజపరిమితిగ సేవించిన యెడల సూతికావ్యాధులు, శూల, గుల్మము, తిమిరవాతము, పక్షవాతము, కంపవాతము,

శ్లేష్మవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, విషజ్వరము, సంనిపాతము, సమస్తదోషములు, ఇవి నశించును.

విషసూతికాభరణము

శ్లో॥ పారదాభ్రితారతామ్రిగన్ధతాలకం శిలాహాటకప్రివాల హేమమాక్షికం చ మౌక్తికమ్ । తీక్ష్ణలోహమశ్మసారకాన్తలోహక మ్బువైక్రాన్తతుత్థనాభకం రసాఞ్జనం సమాంశకమ్ ॥1॥ మర్దయే దేవ నిత్యనాథవేదితం త్ర్యహః పరం మాషబీజమాత్రకైశ్చ కాచ కూపిపూరితమ్ । వాలుకానుయన్త్రికేణ పాచితం దినత్రయం సాఙ్గశీత మౌషధం సతుల్యవత్సనాభకమ్ ॥2॥ మర్దయేచ్చ కూర్మబర్హిమకర సర్పపిత్తకైశ్ఛాగమహిషఘృష్టిగోధికుక్కుటాఖ్యపిత్తకైః । దన్తిబీజ చిత్రమూలవారిణా చ భావయేత్ సిన్దువారభృఙ్గజైశ్చ నిమ్బనీరపేషి తమ్ ॥3॥ వల్లమాత్రమౌషధం చ సర్వరోగశాన్తయే । సూతికాదివాత రోగశ్లేష్మరోగశాన్తయే । సూతికాభరణమేవ మన్త్రిజేన భాషి తమ్ ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము, అభ్రకభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, శు॥ మణిశిల, సువర్ణభస్మ, పగడభస్మ, హేమమాక్షికభస్మ, మౌక్తికభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, ఇనుపభస్మ, కాంతభస్మ, శంఖభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ నాభి, రసాంజనము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మూడురోజులు మర్దించి మినపగింజలపరిమితిగ మాత్రలు చేసి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్ర మునందు మూడురోజులు వండి చల్లారినపిదప తీసి దానికి సమానమగు శు॥ నాభిని కలిపి నూరి తాబేలు, నెమలి, మొసలి, త్రాచుపాము, మేక, దున్నపోతు, అడవిపంది, ఉడుము, కోడి, వీనియొక్క పిత్తములతోడను శు॥ నేపాళపుగింజలు, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతోడను భావన చేసి వావిలి, గుంటగలగర, వేపచెక్క, వీనిరస ములతో మర్దింపవలయును. దీనిని వల్లపరిమితిగ సేవించినచో సమస్తరోగములు, సూతికావాతము మొదలగు వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మరోగములు, ఇవి నశించును. ఈ సూతి కాభరణము మంత్రిజునిచే చెప్పబడెను.

పాషాణసూతికాభరణము

శ్లో॥ రసం హిఙ్గులతాలే చ కాన్తం కనకమభ్రకే । మాక్షికం కునటీం గన్ధం తామ్రం నేపాలతుత్థకే ॥1॥ సైన్ధవం చాఖుపాషాణం పిప్పలీం మరిచటఙ్కణే । సర్వైస్సమాంశమమృతం మర్దయేచ్చిత్ర కామ్బునా ॥2॥ వటికాశ్చ ఘటే రుద్ధ్వా పక్త్వా యామచతుష్టయమ్ । సాఙ్గశీతలముద్ధృత్య పాదాంశం మరిచామృతే ॥3॥ గరళం చ యథా

లాభం మర్ద్యం మాహిషపిత్తకైః । సూచికాగ్రప్రవృత్తం తు జిహ్వా మధ్యే ప్రదాపయేత్ ॥4॥ సంనిపాతం మహాఘోరం శీఘ్రం జయతి నిశ్చయమ్। సర్వాఙ్గవ్యాపకం వాతం సూతికారోగమేవ చ ॥5॥ ఏతజ్జ నితతాపే తు స్నాతవ్యం స్వేచ్ఛయా జలైః । నారికేలజలం దద్యాత్ శీతం చన్దనలేపనమ్ ॥6॥ ఇక్షుఖణ్డఫలైర్భక్ష్యం తక్రభక్తం యథేప్సితమ్ । బ్రహ్మాస్త్రరసవిఖ్యాతం సూతికాభరణనామకమ్ ॥7॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ తాళకము 1భా, కాంత భస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, శు॥ నేపాళము 1 భా, శు॥ మైలతుత్థము 1 భా, సైంధవలవణము 1 భా, శు॥ ఉల్లిపాషాణము 1 భా, పిప్పళ్లు 1 భా, మిరియాలు 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, శు॥ నాభి 17 భా, వీనిని చిత్రమూలరసముతో మర్దించి మాత్రలు చేసి కుండయందుంచి పైన మూకుడుమూసి సంధిబంధనమును చేసి నాలుగుజాములు వండి చల్లారినపిదప తీసి మిరియాలు, శు॥ నాభి, వీని నామందుకు నాల్గవవంతుగను గరళమును తగురీతిగను కలిపి గేదెపిత్తముతో మర్దింపవలయును. దీనిని సూదికొనకు వచ్చినంతగ గ్రహించి నాలుకమధ్యయందుంచిన యెడల మహాఘోరమైన సంనిపాతము, సర్వాంగవాతము, సూతికారోగములు, ఇవి వెంటనే హరించును. దీని సేవనచే తాపము కల్గినయెడల జలముతో ఇష్టానుసారము ముగ స్నానము చేయింపవలయును. చల్లనికొబ్బరికాయనీటిని ఇవ్వవలయును. మంచి గంధమును పూయవలయును. చెరుకుముక్కలను, ద్రాక్షపండ్లు మొదలగు పండ్లను, మజ్జిగతోకూడిన అన్నమును, ఇష్టానుసారముగ నియ్యవలయును. ఈ సూతికాభరణము నకు బ్రహ్మాస్త్రరసమనెడి పేరుకూడ కలదు.

రసామృతరసము

ఉ॥ నాగము తారతామ్రములు నాభియు మాక్షికదంతిబీజ
ముల్ । బాగుగ నింగిలీకమును వంగబలీరసముల్ సమానముల్ । గా
గని శృంగవేరమున గట్టిగ నూరియు సేవజేసినన్ । వేగమె సంనిపాత
ములు వెండియు వాతములన్నిటికి మహా । రోగముల హరించు నిది
రూఢి రసామృత మందు రచ్యుతా॥

అ॥ సీసభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ నాభి, మాక్షికభస్మ, శు॥ నేపాలపు విత్తులు, శు॥ ఇంగిలీకము, వంగభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి అల్లపురసముతో దృఢముగ మర్దింపవలయును. దీనిని సేవించిన యెడల సంనిపాతములు, వాతవ్యాధులు, మహారోగములు, ఇవి వెంటనే రూఢిగ హరించును. ఇది రసామృత మనబడును.

ప్లీహాంతకరసము

శ్లో॥ తామ్రభస్మం చ తారం చ గగనాయసమౌక్తికమ్ । దరదం శఙ్ఖకం సూతం గన్ధకం నవమం తథా ॥1॥ గుగ్గులుర్వ్యోషరాస్నే వై చేన్ద్రవారుణకం తథా । త్రిఫలా కటుకా దన్తీ దేవదారు చ సైన్ధవమ్ ॥ 2 ॥ త్రివృతం చ యవక్షారం వాతారితైలమర్దితమ్ । అష్టోదరాణి పాణ్డుత్వమానాహం విషమజ్వరమ్ ॥3॥ అజీర్ణమమ్లపిత్తం చ కఫం వై సర్వశూలకమ్ । కాసం శ్వాసం చ శోఫం చ సర్వామాశు వ్యపోహతి ॥4॥ ప్లీహాన్తకరసో నామ ప్లీహోదరవినాశకః। యకృద్వ్యాధిం హరేచ్చైవ మలబన్ధం తథైవ చ ॥5॥

అ॥ తామ్రభస్మ, రజతభస్మ, అభ్రకభస్మ, లోహభస్మ, ముత్యభస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, శంఖభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ మహిషాక్షిగుగ్గులు, త్రికటుకములు, సన్నరాష్ట్రము, చేదుపుచ్చకాయ, త్రిఫలములు, కటుకరోహిణి, శు॥ నేపాళములు, దేవదారు, సైంధవలవణము, తెగడ, యవక్షారము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఆముదముతో మర్దింపవలయును. దీనిని సేవించినయెడల ఎనిమిదివిధములగు ఉదరములు, పాండువు, ఆనాహము, విషమజ్వరము, అజీర్ణము, అమ్లపిత్తము, కఫవ్యాధులు, సమస్తశూలలు, కాస, శ్వాస, నంజు, ప్లీహోదరము, యకృద్వ్యాధులు, విరేచనబద్ధకము, ఇవి వెంటనే హరించును. ఇది ప్లీహాంతకరస మనబడును.

గ్రహణీకుఠారరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకయోశ్చాపి కర్షమేకం సుశోధితమ్ । ద్వయోః కజ్జలికాం కృత్వా హాటకం షోడశాంశకమ్ ॥ 1 ॥ లవఙ్గం నిమ్బపత్రం చ జాతీకోశఫలే తథా । ఏతేషాం కర్షచూర్ణేన సూక్ష్మైలాం చైవ మేలయేత్ ॥ 2 ॥ ముక్తాగృహే చ సంస్థాప్య పుటపాకేన సాధయేత్ । గుఞ్జాపఞ్చప్రమాణేన ప్రత్యహం భక్షయేన్నరః ॥3॥ సూతికాగ్రహణీ రోగం హరత్యేష సునిశ్చితః । దుర్వారం గ్రహణీరోగం చామశూలం చ నాశయేత్ ॥4॥ అర్శోఘ్నో దీపకశ్చైవ బలపుష్టిప్రసాదకః । కాసశ్వాసాతిసారఘ్నో వీర్యవృద్ధికరః పరమ్ । సంసారలోకరక్షార్థమేవం రుద్రేణ భాషితః ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 కర్షము, శు॥ గంధకము 1 క, వీనిని కజ్జలిచేసి సువర్ణభస్మ 1/16 క, లవంగములు 1 క, వేపాకు 1 క, జాపత్రి, 1 క, జాజికాయలు 1 క, చిన్న

ఏలకులు 1 క, వీనిని కలిపి ముత్యపుచిప్పలయందుంచి పుటపాకము చేయవలయును. దీనిని అయిదుగురివిందగింజలపరిమితిగ ప్రతిదినమందును సేవించినయెడల సూతికాస్త్రీ యొక్క గ్రహణీరోగము, కఠినమైన గ్రహణీరోగము, ఆమశూల, అర్శస్సు, కాస, శ్వాస, అతిసారము, ఇవి హరించును. ఇది అగ్నిదీప్తి, బలము, శరీరపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, వీనిని చేయును. సంసారములను రక్షించునిమిత్తము ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

శూలాంతకరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం హారిణం శృఙ్గం స్వర్ణం గన్ధం మృతం రసమ్ । దినైకమార్ద్రకద్రావైర్మర్ద్యం రుద్ధ్వా పుటే పచేత్ ॥1॥ శూలాన్తకరసో హ్యస్య మాషైకం మధుసర్పిషా । సైన్ధవం జీరకం హిఙ్గు మద్యాజ్యం చ లిహేదను ॥2॥ సర్వశూలహరః ఖ్యాతో యామమాత్రాన్న సంశయః । అజీర్ణం పాకశూలం చ వాతశూలం హరేత్తథా । ఆమాతిసారం గ్రహణీమగ్నిమాన్ద్యమరోచకమ్ ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ వెలిగారము, లేడికొమ్ముభస్మ, సువర్ణభస్మ, శు॥ గంధకము, రసభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి అల్లపురసముతో నొకరోజు మర్దించి మూకుళ్లయం దుంచి సంధిబంధనము చేసి పుటము వేయవలయును. ఇది శూలాంతకరసమని చెప్ప బడును. దీనిని తేనె,నెయ్యి, వీనితో మాషపరిమితిగ సేవించి వెంటనే సైంధవలవణము, జీలకర్ర, శు॥ ఇంగువ, తేనె, నెయ్యి, వీనిని పుచ్చుకొనినయెడల సమస్తశూలలును ఒక జాములో నిశ్చయముగ హరించును. అజీర్ణము, పరిణామశూల, వాతశూల, ఆమము, అతిసారము, గ్రహణి, అగ్నిమాంద్యము, అరుచి, ఇవికూడ హరించును.

మహాశూలాంతకరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం శృఙ్గకం గన్ధం సువర్ణం తామ్రకం పృథక్ । ఏకద్విత్రిచతుఃపఞ్చ క్రమాద్వై భస్మసూతకమ్ ॥1॥ చాఙ్గేర్యాశ్చ ద్రవైర్మర్ద్యం దినైకం గోలకీకృతమ్ । గన్ధకం తామ్రపర్ణ్యాథ గోలకాంశం ప్రమర్దయేత్ ॥ 2 ॥ గోలకం లేపయేత్తేన తతో వస్త్రేణ వేష్టయేత్ । వాలుకాపూరితే భాణ్డే క్షిప్త్వా పాచ్యం మృగాఙ్కవత్ ॥3॥ ఉద్ధృత్య చూర్ణయేత్ శ్లక్ష్ణం శూలాన్తకరసోత్తమః । మృగాఙ్కవత్ క్షయం హన్తి తద్వన్మాత్రానుసారతః ॥4॥ మహాశూలాన్హరేచ్చైవ శూలా వాతజపాకజౌ । ఆమజోదరజౌ శూలౌ సర్వవ్యాధిహరస్తథా ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ వెలిగారము 1 భా, శృంగభస్మ 2 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, సువర్ణ భస్మ 4 భా, తామ్రభస్మ 5 భా, రసభస్మ 6 భా, వీనిని పులిచింతరసముతో నొక రోజు మర్దించి ఉండచేసి ఆయుండతో సమానముగు శు॥ గంధకమును తామ్రపర్ణి

మూత్రకృచ్ఛ్రాంతకరసము

శ్లో॥ పారదాభ్రకవైక్రాన్త హేమకాన్తాని గన్ధకమ్ । మౌక్తికం విద్రుమం చైవ ప్రత్యేకం స్యాత్సమం సమమ్ ॥ 1 ॥జమ్బద్రవేణ సంమర్ద్యాథ మూషాయాం సంనిరోధయేత్ । పఞ్చవింశతిసంఖ్యాకైః పుటం దత్వా విచూర్ణయేత్ ॥ 2 ॥ మాషమాత్రం రసం దద్యాన్నవనీతసితాయుతమ్ । మూత్రకృచ్ఛ్రాశ్మరీమేహవాతపిత్తకఫామయాన్। క్షయానఖిలరోగాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము, అభ్రకభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, సువర్ణభస్మ, కాంతభస్మ, శు॥ గంధకము, ముత్యభస్మ, పగడభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నిమ్మకాయల రసముతో మర్దించి మూసయందుంచి సంధిబంధనము చేసి యిరువదియైదుపిడకలతో పుటము వేసి తీసి చూర్ణము చేయవలయును. దీనిని వెన్న, పంచదార, వీనితో మాష పరిమితిగ నిచ్చినయెడల మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, మేహవ్యాధి, వాతవ్యాధులు, పిత్తవ్యాధులు, కఫవ్యాధులు, క్షయ, సమస్తవ్యాధులు, ఇవి నిశ్చయముగ నశించును.

కాలకూటరసము

శ్లో॥ రుద్రసంఖ్యామృతం చైవ త్రిభాగం సూతమేవ చ । గన్ధకం పఞ్చభాగం చ శిలాయా ఋతుభాగకమ్ ॥ 1 ॥ తామ్రభస్మ చతుర్భాగమృషిభాగం చ టఙ్కణమ్ । తాలకం నవభాగం చ వహ్నిమూలం తథైవ చ ॥2॥ త్రిఫలా చ త్రికటుకం దశ ద్వాదశకం తథా । హిఙ్గుభాగైకసంఖ్యాకముగ్రగన్ధా తథైవ చ ॥ 3 ॥ ఏవం ఖల్వే చ సంస్థాప్య హ్యార్ద్రకం వహ్నిమూలకమ్ । జమ్బీరం లశునం చైవ శార్ఙ్గీ శిగ్ర్వర్కమూలకమ్ ॥ 4 ॥ లాఙ్గలీ హంసపాదీ చ సిన్ధువారస్య దలాని చ । అఙ్కోలశిగ్రుమూలాని చైభిర్యామం పృథక్పృథక్ ॥ 5 ॥ పఞ్చకోలకషాయేణ పఞ్చమూలేన మర్దయేత్ । గుఞ్జామాత్రాం వటీం లబ్ధ్వా శృఙ్గవేరం పిబేదను ॥6॥ అసాధ్యం సంనిపాతం చ సర్వజ్వరహారం పరమ్ । సంనిపాతకులం చైవ సప్తదోషాన్వినాశయేత్ ॥7॥ స్నానం కుర్యాత్ప్రయత్నేన శ్రీగన్ధం లేపమాచరేత్ । పథ్యం దధ్యోదనం చైవ ఖర్జూరాది ఫలాన్యపి ॥8॥ తామ్బూలచర్వణం కుర్యాత్క్రమేణైవం సమాచరేత్ । కాలకూటరసో నామ్నా శఙ్కరేణైవ భాషితః । భిషగ్వరైః కృతశ్చైవ రోగాణాం కులనాశకృత్ ॥9॥

అ॥ శు॥ నాభి 11 భా, శు॥ పాదరసము 3 భా, శు॥ గంధకము 5 భా, శు॥ మణిశిల 6 భా, తామ్రభస్మ 4 భా, శు॥ టంకణము 7 భా, శు॥ తాళకము 9 భా, చిత్రమూలము 9 భా, త్రిఫలములు 10 భా, త్రికటుకములు 12 భా, శు॥ ఇంగువ 1 భా, వస 1 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి అల్లము, చిత్రమూలము, నిమ్మకాయలు, వెల్లుల్లి, బండిగురివింద, కారుమునగ, జిల్లేడువేళ్ళు, చెన్నచెర్లగడ్డ, హంసపాది, వావిలి, తమలపాకులు, ఊడుగ, మునగవేళ్ళు, వీనియొక్క రసములతోడను పంచకోలకషాయముతోడను పంచమూలకషాయముతోడను ఒక్కొక్కజాము మర్దింపవలయును. దీనిని గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రను చేసి అల్లపురసముతో సేవించినయెడల అసాధ్యమైన సంనిపాతము, సమస్తజ్వరములు, సంనిపాతసముదాయములు, సప్తదోషములు, ఇవి హరించును, దీనిని సేవించునప్పుడు స్నానము చందనలేపనము, పెరుగుతోకూడిన యన్నమును భుజించుట, ఖర్జూరపుపండ్లు మొదలగు పండ్లను భుజించుట, తాంబూలము వేసికొనుట, వీని నాచరింపవలయును. ఇది కాలకూటరసమనబడును. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది. దీనిని వైద్యులు చేసి యుపయోగించినయెడల సమస్తవ్యాధులు నశించును.

అమృతకాలకూటరసము

శ్లో॥ సూతం సర్పవిషం హేమ తారం తామ్రం చ పిత్తలమ్। నాగవఙ్గే మృతం కాన్తం మాక్షికం మౌక్తికం శిలా ॥ 1 ॥ పాషాణత్రితయం చైవ గన్ధకం మ్లేచ్ఛటఙ్కణౌ । కాంస్యం తీక్ష్ణం చ వైక్రాన్తం తుత్థకం నటభూషణమ్ ॥2॥ ఏతాని సమభాగాని సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥ సర్వస్యార్ధం వత్సనాభం నిక్షిపేన్మతిమాన్భిషక్ ॥3॥ మత్స్యమాహిషమాయూరవారాహచ్ఛాగసమ్భవైః। ఇత్యేవం పఞ్చపిత్తైశ్చ దినైకైకం విమర్దయేత్ ॥4॥ అర్కశిగ్రుకసారేణ వహ్నిధుత్తూరలాఙ్గలీ । నిర్గుణ్డీ భృఙ్గముణ్డ్యౌ చ త్రిపాదీ నాగవల్లికా ॥ 5 ॥ మాతులుఙ్గామృతే చైవ మాలూరశ్చతురఙ్గులః । కరవీరాగ్నిమన్థే చ రావణో బహుపుత్రికా ॥6॥ ఏతైశ్చ క్రమమర్ద్యం చ మర్దితం త్వథ శోషితమ్ । ఫణిపిత్తైః పునర్భావ్యం ముద్గద్వయప్రమాణకమ్ ॥7॥ ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ సంనిపాతం నిహన్తి చ । శ్లేష్మజాన్వివిధాన్వ్యాధీన్వాతవ్యాధీం స్తథైవ చ ॥8॥ తత్క్షణేన నివర్తన్తే రసస్యాస్య ప్రభావతః । రసతాపే తు కర్తవ్యం భోజనం తదనన్తరమ్ ॥9॥ ఉశీరవ్యజనైర్వాయుర్దేయశ్చోదకశీతలైః । కాలకూటరసో నామ విష్ణునా నిర్మితః పురా ॥10॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, గరళము 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, ఇత్తడిభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ గౌరీపాషాణము శు॥ దొడ్డిపాషాణము శు॥ ఉల్లిపాషాణము ఇవి 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, కంచుభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, శు॥ మైలతుత్థము 1 భా, శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ నాభి 10½ భా, వీనిని మెత్తగనూరి చేప, దున్నపోతు, నెమలి, అడవిపంది, మేక, వీనియొక్క పిత్తములతో నొక్కొకరోజు మర్దించి జిల్లేడు, మునగవేళ్లు, చిత్రమూలము, ఉమ్మెత్త, లాంగలి (పొత్తి) దుంప, వావిలి, గుంటగలగర, బోడసరము, హంసపాది, తమలపాకులు, మాదీఫలము, తిప్పతీగ, మారేడు, ఏల, గన్నేరు, నెల్లి, పెద్దుమ్మడు, వాకుడు, వీనియొక్క రసములతో క్రమముగ మర్దించి ఎండించి పాముపిత్తముతో మరల భావనచేయవలయును. దీనిని అల్లపురసముతో రెండుపెసరగింజలపరిమితిగ నిచ్చినయెడల సంనిపాతము, సమస్తశ్లేష్మవ్యాధులు, సమస్తవాతవ్యాధులు, ఇవి దీనియొక్క ప్రభావమువలన వెంటనే హరించును. ఇది తాపమును కలిగించినయెడల భోజనమును పెట్టి పిదప నీళ్లుచల్లబడి చల్లగనున్న వట్టివేళ్ల విసనకర్రలచే విసరవలయును. ఈ కాలకూటరసము విష్ణువుచే పూర్వమందు చెప్పబడినది.

మహాకాలకూటరసము

శ్లో॥ తాలకం గన్ధకం సూతం శిలా టఙ్కణమాక్షికే । దరదం లోహభూతిశ్చ మౌక్తికం చ ఫణేర్విషమ్ ॥ 1 ॥ హిరణ్యం తారతామ్రే చ సర్వస్మాద్ద్విగుణం విషమ్ । మాతులుఙ్గరసైర్మర్ద్యం జమ్బీరస్వరసేన చ ॥ 2 ॥ కాలాహిపిత్తైస్సంభావ్యం దినాని త్రీణి మర్దయేత్ । గుఞ్జామాత్రప్రమాణేన హ్యనుపానవిశేషతః ॥ 3 ॥ దోషజ్వరం విషం హన్తి దాహతాపనివారకః । కాలకూటరసో నామ సోమనాథవినిర్మితః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ రసము 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, త్రాచుపాామువిషము 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, శు॥ నాభి 26 భా, వీనిని మాదీఫలము, నిమ్మకాయ, వీనియొక్క రసములతో మర్దించి నల్లత్రాచుపాముయొక్క పిత్తముతో భావన చేసి మూడుదినములు మర్దింపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో నొకగురివిందగింజపరిమితిగ నిచ్చినయెడల దోషజ్వరము, విషజ్వరము, శరీరముమంట, తాపము, ఇవి నశించును. ఈ కాలకూటరసము సోమనాథునిచే చెప్పబడినది.

మౌక్తికాదికాలకూటరసము

శ్లో॥ మౌక్తికం చ రసం చైవ శిలా గన్ధకతాలకే । కఙ్కుష్ఠం

చ విషం హేమ కృష్ణసర్పవిషం సమమ్ ॥ 1 ॥ తీక్ష్ణం తారం చ తామ్రం చ నాగభస్మసమన్వితమ్ । ఏతత్సమాంశం మతిమానర్కక్షీరేణ పేష యేత్ ॥ 2 ॥ మత్స్యమాహిషమాయూరవారాహచ్ఛాగపన్నగాః । పిత్తైర్భావితమేతేషాం దినమేకం పృథక్పృథక్ ॥ 3 ॥ కాలకూటరసో నామ ముద్గమాత్రం ప్రయోజయేత్ । దారుణే సంనిపాతే చ తరుణ జ్వరనాశకః । అనుపానవిశేషేణ సర్వరోగహరః పరమ్ ॥ 4 ॥

అ॥ ముత్యభస్మ, రసభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, కంకుష్ఠము, శు॥ నాభి, సువర్ణభస్మ, నల్లతాచుపాముబిషము, ఖడ్గలోహభస్మ, రజత భస్మ, తామ్రభస్మ, సీసభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి జిల్లేడుపాలతో నూరి చేప, దున్నపోతు, నెమలి, అడవిపంది, మేక, పాము, వీనియొక్క పిత్తము లతో నొక్కొకరోజు భావనచేయవలయును. ఈ కాలకూటరసమును పెసరగింజ పరిమితిగ నిచ్చినయెడల దారుణమైన సంనిపాతము, తరుణజ్వరము, ఇవి హరించును. అనుపానవిశేషములతో నిది సర్వరోగములను హరించును.

పాషాణకాలకూటరసము

శ్లో॥ సువర్ణం పారదం చైవ హ్యష్టలోహం చ గన్ధకమ్ । సర్వై శ్చాపి సమాయుక్తం హ్యష్టభాగం హలాహలమ్ ॥ 1 ॥ మనశ్శిలా ద్వాదశ వై గరలం సూతతుల్యకమ్ । తాలకం రసకం చైవ పాషాణ త్రితయం తథా ॥2॥ హింగులం చ ద్వాదశ వై తత్తుల్యం। మాక్షికం తథా । శిగ్ర్వగ్నివరుణైశ్చైవ న్యగ్రోధాదిగణేన చ ॥ 3 ॥ దశమూల కషాయేణ మర్ద్యం మర్ద్యం పునః పునః । కాచకూప్యాం విని క్షిప్య వాలుకాయాం చ యామకమ్ ॥ 4 ॥ పక్త్వా శీతలముద్ధృత్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । జమ్బీరవారుణైర్నిల్యా కారవేల్లేన భావి తమ్ ॥ 5 ॥ మత్స్యమాహిషమాయూరవారాహచ్ఛాగపన్నగాః । పారా వతకపోతౌ చ గృధ్రమార్జాలకచ్ఛపాః ॥ 6 ॥ ఏతేషాం పిత్తకై ర్భావ్యం యామం యామం పృథక్పృథక్ । ముద్గమాత్రప్రమాణేన హ్యనుపానవిశేషతః ॥ 7 ॥ సంనిపాతాన్మహాఘోరాన్ శ్లేష్మవ్యాధీంస్తథైవ చ । వాతవ్యాధీంస్తథా హన్యాన్నాత్ర కార్యా విచారణా ॥ 8 ॥ రసతాపే తు కర్తవ్యం భోజనం తదనన్తరమ్ । ఉశీరవ్య జనైర్వాయుర్దేయశ్చోదకశీతలైః ॥ 9 ॥ కాలకూటరసో నామ కాల కూటప్రకాశితః । ఉమాశఙ్కరసంవాదే విష్ణునా కథితః పురా ॥ 10 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, శు॥ పాదరసము 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, తామ్ర భస్మ 1భా, లోహభస్మ 1 భా, కాంతిభస్మ 1 భా, ఇత్తడిభస్మ 1 భా, కంచుభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ నాభి 8 భా, శు॥ మణిశిల 12 భా, గరళము 1 భా, శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ కఫరి 1 భా, శు॥ గౌరీపాషాణము శు॥ ఉల్లిపాషాణము శు॥ దొడ్డిపాషాణము ఇవి 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 12 భా, మాక్షికభస్మ 12 భా, వీనిని మునగ, చిత్రమూలము, ఉప్పి, న్యగ్రోధాదిగణము, దశమూలములు, వీనియొక్క కషాయములతో బాగుగ మర్దించి కాచ కుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు ఒకజాము వండి చల్లారినపిదప తీసి ఖల్వమందుంచి నిమ్మకాయలు, ఉలిమిరి, నీలి, కాకరాకు, వీనియొక్క రసములతో భావన చేసి చేప, దున్నపోతు, నెమలి, అడవిపంది, మేక, పాము, పావురము, గువ్వ, గద్ద, పిల్లి, తాబేలు, వీనియొక్క చేదులతో నొక్కొకజాము భావన చేయవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో పెసరగింజపరిమితిగ నిచ్చినయెడల మహాఘోరమైన సంనిపాతములు, శ్లేష్మవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, ఇవి నిశ్చయముగ హరించును. ఈఔషధము తాపమును కలిగించినయెడల భోజనము నివ్వవలయును. పిదప చల్లనినీళ్లు చల్లబడిన వట్టివేళ్లవిసనకర్రలతో విసరవలయును. ఈ కాలకూటరసము పూర్వమందు పార్వతీపరమేశ్వరసంవాదమందు విష్ణుదేవునిచే చెప్పబడి కాలకూటునిచే ప్రకాశింపచేయబడినది.

మేహకేసరిరసము

శ్లో॥ మృతం వజ్రం సువర్ణం చ కాన్తలోహం చ పారదమ్ ।
ముక్తాం పుష్పం త్వచం చైవ సూక్ష్మైలాపత్రకేసరాః ॥ 1 ॥ సమ
భాగం విచూర్ణ్యాథ కన్యానీరేణ భావయేత్ । ద్విమాషాం వటికాం
ఖాదేద్దుగ్ధాన్నం ప్రపిబేత్తతః ॥ 2 ॥ ప్రమేహం నాశయత్యాశు కేసరీ
కరిణం యథా । శుక్రప్రమేహం శమయేత్త్రిరాత్రాన్నాత్ర సంశయః ।
చిరజాతం ప్రమేహం చ మధుమేహం చ నాశయేత్ ॥ 3 ॥

ఉ॥ వంగభస్మ, సువర్ణభస్మ, కాంతభస్మ, శు॥ రసము, ముత్యభస్మ, లవంగములు, దాసెనచెక్క, చిన్నఏలకులు, ఆకుపత్రి, నాగకేసరములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చూర్ణముచేసి కలుబందరసముతో భావనచేసి రెండు మినపగింజల పరిమితిగల మాత్రను సేవించి పాలతోకూడిన అన్నమును భుజించినయెడల నిది, సింహము ఏనుగును వలె ప్రమేహమును హరింపజేయును. శుక్రమేహమును మూడురోజులలో నిశ్చయముగ నశింపజేయును. చిరకాలమై జనించిన ప్రమేహమును, మధుమేహమును, నశింపజేయును.

శ్లేష్మాంతకరసము

శ్లో॥ పారదం గన్ధకం తాలం తాప్యం తామ్రం మనశ్శిలామ్ ।

కృష్ణాక్వాథైః స్నుహీక్షీరైర్దినైకం మర్దయేత్సుధీః॥1॥ ద్విగుఞ్జః శ్లైష్మికం రోగం హన్తి యుక్తానుపానతః । శ్లేష్మాన్తకరసో నామ ఛాగీదుగ్ధం పిబేదను ॥2॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, మాక్షికభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ మణిశిల, వీనిని పిప్పళ్లకషాయముతోడను, జెముడుపాలతోడను, ఒకరోజు మర్దింపవలయును. దీనిని తగినయనుపానములతో రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల శ్లేష్మసంబంధమగు వ్యాధి నశించును. శ్లేష్మాంతకరసమని చెప్పబడును. దీనిని సేవించినప్పుడు మేకపాలను త్రాగవలయును.

జ్వరాతిసారగ్రహణీరిపురసము

శ్లో॥ కపర్దికాశఙ్ఖకమౌక్తికానాం భస్మాభ్రగన్ధాతివిషా విషం చ । అఫేనసూతం కనకం సకాన్తం సటఙ్కణం సర్వసమానభాగమ్ ॥1॥ జమ్బీరనీరేణ దినం విమర్ద్యం భావ్యం జయోన్మత్తకశృఙ్గవేరైః । మాషప్రమాణం మధునా లిహానం జ్వరాతిసారగ్రహణీగదేషు ॥ 2 ॥

అ॥ గవ్వలభస్మ, శంఖభస్మ, ముత్యభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, అతివస, శు॥ నాభి, నల్లమందు, శు॥ రసము, సువర్ణభస్మ, కాంతభస్మ, శు॥ వెలిగారము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నిమ్మకాయలరసముతో నొకరోజు మర్దించి తెక్కలి, ఉమ్మెత్త, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో భావన చేయవలయును. దీనిని తేనెతో మాషపరిమితిగ జ్వరము, అతిసారము, గ్రహణి, వీనియందు సేవింపవలయును.

గ్రహణీకవాటరసము

శ్లో॥ తారమౌక్తికహేమాని సారశ్చైకైకభాగకాః। ద్విభాగో గన్ధకస్సూతస్త్రిభాగో మర్దయేదిమాన్ ॥ 1 ॥ కపిత్థస్వరసైర్గాఢం మృగశృఙ్గే తతః క్షిపేత్ । పుటేన్మధ్యపుటేనైవ తత ఉద్ధృత్య మర్దయేత్ ॥2॥ బలారసైస్సప్తవేలమపామార్గరసైస్త్రిధా । లోధ్రప్రతివిషాముస్తాధాతకీన్ద్రయవామృతాః ॥3॥ ప్రత్యేకమేతత్స్వరసైర్భావనా స్యాత్త్రిధాత్రిధా । మాషమాత్రం రసో దేయో మధునా మరిచైస్తథా ॥ 4 ॥ హన్యాత్సర్వానతీసారాన్గ్రహణీం సర్వజామపి । కవాటో గ్రహణీరోగే రసోఽయం వహ్నిదీపకః ॥ 5 ॥

అ॥ రజతభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, హేమమాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, శు॥ రసము 3 భా, వీనిని వెలగరసముతో దృఢ

ముగ మర్దించి లేడికొమ్మునందుంచి మధ్యమపుటము వేసి తీసి ముత్తవపులగపు రస ముతో నేడురోజులును, ఉత్తరేణిరసముతో మూడురోజులును, మర్దనచేసి లొద్దుగ, అతివస, తుంగగడ్డలు, ఆరెపువ్వు, కొడిశపాలవిత్తులు, తిప్పతీగ, వీనియొక్క రసముల తో ప్రత్యేకముగ మూడేసిసారులు భావనను చేయవలయును. దీనిని తేనె, మిరియాలు, వీనితో మాషపరిమితిగ నిచ్చినయెడల సమస్తమైన అతిసారములును, త్రిదోషజనిత గ్రహణియు, నశించును. ఇది గ్రహణీరోగమును అడ్డుపరచును. అగ్నిదీప్తిని చేయును.

చంద్రిరసము

శ్లో॥ రసభస్మ త్రిభాగం చ భాగైకం తారభస్మకమ్ । మృత మభ్రం చ కాన్తం చ కాసీసం తు శిలాజతు ॥ 1 ॥ ఏతాని సమభా గాని ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । నిర్గుణీముసలీవాసాజయార్ద్రైరగ్నిమన్థజైః ॥ 2 ॥ అభయార్ద్రికజైర్మర్ద్యం సప్తాహం చ పృథక్పృథక్ । తద్గోలం కూపికాయన్త్రే షడ్యామం తు తుషాగ్నినా ॥ 3 ॥ పచేద్ద్విగుఞ్జస్సేవ్యో హి సర్వమేహప్రశాన్తయే । నిమ్బబీజకషాయం చ మధుయుక్తం పిబేదను । అయం చన్ద్రిరసో నామ్నా సర్వమేహకులాన్తకః ॥ 4 ॥

అ॥ రసభస్మ 3 భా, రజతభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, కాసీసభస్మ 1 భా, శిలాజతుభస్మ 1 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి వావిలి, నేలతాడి, అడ్డసరము, తెక్కలి, నెల్లి, కరక్కాయ, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేక ముగ నేడేసిరోజులు మర్దించి ఉండగ చేసి కూపికాయంత్రమందు ఊకనిప్పుతో ఆరు జాములు వండవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించి తేనెవేయబడిన వేపగింజల కషాయమును త్రాగినయెడల సమస్తమేహములును శాంతించును. ఇది చంద్రరస మనబడును. సమస్తమేహసముదాయమును అంతమొందించును.

ప్రదరాంతకరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం తథా గన్ధం వఙ్గభస్మ చ రౌప్యకమ్ । ఖర్పరం చ ప్రవాలం చ శాణమానం పృథక్పృథక్ ॥ 1 ॥ తృతీయం తోలకం గ్రాహ్యం కాన్తభస్మ క్షిపేత్సుధీః । కన్యానీరేణ సంమర్ద్యం దినమేకం భిషగ్వరైః । అసాధ్యం ప్రదరం హన్తి భక్షణాన్నాత్ర సంశయః ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 శాణము, శు॥ గంధకము 1 శా, వంగభస్మ 1 శా, రజత భస్మ 1 శా, శు॥ కపరి 1 శా, పగడభస్మ 1 శా, కాంతభస్మ 1/3 తులము, వీనిని ఖల్వమందుంచి కలబందరసముతో నొకరోజు మర్దింపవలయును. దీనిని సేవించిన యెడల ప్రదరము నిశ్చయముగ నశించును.

వాతమారకరసము

శ్లో॥ వజ్రం మృతాభ్రం హేమార్కే తీక్ష్ణం ముణ్డం క్రమోత్తరమ్ । మరిచైర్మర్దయేదమ్లవర్గేణ దివసత్రయమ్ ॥ 1 ॥ ద్విక్షారం పఞ్చలవణం మర్దితం స్యాత్సమం సమమ్ ॥ తతో నిర్గుణ్డికాద్రావైర్మర్దయేద్దివసత్రయమ్ ॥ 2 ॥ శుష్కమేతద్విచూర్ణ్యాథ విషం చాష్టమాంశకమ్ । టఙ్కణం విషతుల్యాంశం దత్వా జమ్బీరజద్రవైః ॥ 3 ॥ భావయేద్దినమేకం తు రసోఽయం వాతమారకః । దాతవ్యో వాతరోగేషు సంనిపాతే విశేషతః ॥ 4 ॥ ద్విగుఞ్జామార్ద్రకద్రావైర్ఘృతైర్వా వాతరోగిణే । నిర్గుణ్డీమూలచూర్ణం తు మాహిషాక్షం చ గుగ్గులుమ్ ॥ 5 ॥ సమాంశం మర్దయేదాజ్యై తద్వటీ కర్షసంమితా । అనుయోజ్యా ఘృతైర్నిత్యం స్నిగ్ధముష్ణం చ భోజనమ్ ॥ 6 ॥ మణ్డలాన్నాశయేద్రోగాన్వాతరోగాన్విశేషతః ॥ సంనిపాతే పిబేచ్చాను తాలమూలకషాయకమ్ ॥ 7 ॥

అ॥ వజ్రభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 2 భా,సువర్ణభస్మ 3 భా, తామ్రభస్మ 4 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 5 భా, ముండలోహభస్మ 6 భా, వీనిని మిరియాలు, అమ్లవర్గము, వీని యొక్క రసములతో మూడురోజులు మర్దించి క్షారద్వయము, పంచలవణములు, వీని నొక్కొకభాగముగ కలిపి వావిలిరసముతో మూడురోజులు మర్దించి ఎండించి యీ మందుకు ఎనిమిదవభాగము శు॥ నాభిని, నాభితో సమానమగు శు॥ టంకణమును, కలిపి నిమ్మకాయలరసముతో నొకరోజు భావనచేయవలయును. ఇది వాతమారకరస మన బడును. దీనిని వాతవ్యాధులయందు నివ్వవలయును. సన్నిపాతములయందు తరుచు ఇయ్యవలయును. వాతరోగికి అల్లపురసముతోగాని నేతితోగాని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ నియ్యవలయును. వావిలివేళ్ళచూర్ణము, శు॥ మహిషాక్షిగుగ్గులు, వీనిని సమ భాగములుగ గ్రహించి నేతితోమర్దించి కర్ష పరిమితికల మాత్రలనుచేసి మందు సేవించిన వెంటనే ఈ మాత్రను నేతితోసేవించి స్నిగ్ధగుణమును ఉష్ణవీర్యమునుగల ఆహారమును సేవించినయెడల నలుబదిరోజులకు సమస్తవ్యాధులు నశించును. వాతవ్యాధులు ముఖ్యముగ నశించును. సంనిపాతమం దిచ్చినప్పుడు తాటివేళ్ళకషాయమును అనుపానముగ నియ్యవలయును.

ముఖారిరసము

శ్లో॥ మృతసూతం మృతం స్వర్ణం ద్వాభ్యాం తుల్యాం మనశ్శిలామ్। విమర్దయేచ్చ తైలేన చాతసీసంభవేన చ ॥ 1 ॥ తద్గోలం వాససా బద్ధ్వా లేపయేచ్చ సమన్తతః । అతసీఫలకల్కేన డోలాయన్త్రే త్ర్యహం పచేత్ । ఉద్ధృత్య ధారయేద్వక్త్రే జిహ్వాదన్తాస్యరోగజిత్ ॥2॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 2 భా, వీనిని అవిసి నూనెతో మర్దించి ఉండగచేసి బట్టయందు కట్టి పైన అంతటను అవిసికాయల కల్కముతో పూసి డోలాయంత్రమందు మూడురోజులు వండవలయును. దీనిని నోటియందుంచుకొనినచో జిహ్వారోగములు, దంతరోగములు, ముఖ (నోటి) వ్యాధు లు, ఇవి నశించును.

వాతనాశకరసము

శ్లో॥ సూతం హాటకవజ్రే చ తామ్రం లోహం చ మాక్షికమ్ । తాలం నీలాఞ్జనం తుత్థం సిన్ధుఫేనం సమాంశకమ్ ॥ 1 ॥ పఞ్చానాం లవణానాం చ భాగమేకం విమర్దయేత్ । వజ్రీరసైర్దినైకం తు రుద్ధ్వా తం భూధరే పచేత్ ॥ 2 ॥ మాషైకమార్ద్రకద్రావైర్లిహ్యాద్వాతవినాశనమ్ । పిప్పలీమూలజక్వాథం సకృష్ణమనుపాయయేత్ ॥ 3 ॥ సర్వాన్వాతవికారాంశ్చ నిహన్త్యాక్షేపకాదికాన్ । వాతనాశకనామా చ రసోఽయం యోగ్యమౌషధమ్ ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము, సువర్ణభస్మ, వజ్రభస్మ, తామ్రభస్మ, లోహభస్మ, మాక్షికభస్మ, శు॥ తాళకము, నీలాంజనము, శు॥ మైలతుత్థము, సముద్రఫేనము, పంచ లవణములు, వీని నొక్కొకభాగముగ గ్రహించి నల్లేరురసముతో నొకరోజు మర్దించి మూకుళ్లయందుంచి సంధిబంధనము చేసి భూధరపుటము వేయవలయును. దీనిని అల్లపు రసముతో మాషపరిమితిగ సేవించినయెడల వాతము నశించును. దీనిని సేవించి పిప్పళ్ళ తోకూడిన మోడికషాయమును త్రాగినయెడల ఆక్షేపక వాతము మొదలగు సమస్తవాత వ్యాధులును నశించును. ఇది వాతనాశకరసమని చెప్పబడును. యోగ్యమైనయౌషధము.

చతుర్ముఖరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకలోహాభ్రం సమం సూతాఙ్ఘ్రి హేమ చ। సర్వం ఖల్వతలే క్షిప్త్వా కన్యయా చ విమర్దయేత్ ॥1॥ ఏరణ్డపత్రైరావేష్ట్య ధాన్యరాశౌ దినత్రయమ్ । సంస్థాప్య చ తదుద్ధృత్య సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥ 2 ॥ ఏతద్రసాయనశ్రేష్ఠం త్రిఫలాం మధుసంయుతామ్ । తద్యథాగ్నిబలం ఖాదేద్వలీపలితనాశనమ్ ॥ 3 ॥ క్షయమేకాదశవిధం కాసం పఞ్చవిధం తథా । కుష్ఠమష్టాదశవిధం పాణ్డురోగం ప్రమేహకాన్ ॥ 4 ॥ శూలం శ్వాసం చ హిక్కాం చ మన్దాగ్నిం చామ్లపిత్తకమ్ । వ్రణాన్సర్వానాఢ్యవాతం విసర్పం విద్రధిం తథా ॥ 4 ॥ అపస్మారం మహోన్మాదం సర్వార్శాంసి త్వగామయాన్ ।

క్రమేణ సేవితో హన్తి వృక్షమిన్ద్రాశనిర్యథా ॥ 6 ॥ పుష్టిదం వృష్యమాయుష్యం పుత్రప్రసవకారణమ్ । జగతాం చ హితార్థాయ చతుర్ముఖముఖోదితః । రసశ్చతుర్ముఖో నామ చతుర్ముఖ ఇవాపరః ॥ 7 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ ¼ భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి కలుబందరసముతో మర్దించి ఆముదపాకులతో చుట్టి ధాన్యరాశియందు మూడురోజులుంచి పిదప తీయవలయును. ఈ రసాయనశ్రేష్ఠమును త్రిఫలములు, తేనె, వీనితో అగ్నిబలానుసారముగ సమస్త వ్యాధులయందు నియ్యవలయును. క్రమముగ సేవించినచో నిది శరీరము ముడుతలు పడుట, వెండ్రుకలు నెరయుట, ఏకాదశక్షయలు, పంచవిధకాసలు, అష్టాదశకుష్ఠములు, పాండురోగము, ప్రమేహములు, శూల, శ్వాస, ఎక్కిళ్లు, అగ్నిమాంద్యము, అమ్లపిత్తము, సమస్తవ్రణములు, ఆఢ్యవాతము, విసర్పము, విద్రధి, అపస్మారము, ఉన్మాదము, సమస్తమూలవ్యాధులు, చర్మవ్యాధులు, వీనిని పిడుగు వృక్షమునువలె నశింపజేయును. శరీరపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, ఆయుర్వృద్ధి, పుత్రసంతానప్రాప్తి, వీనిని చేయును. లోకములయొక్క మేలుకొరకు బ్రహ్మదేవునిచే చెప్పబడినది. చతుర్ముఖరసమని చెప్పబడును. బ్రహ్మదేవునివంటిది.

సర్వవాతహరరసము

శ్లో॥ హేమార్కకాన్తలోహాభ్రం సూతభూతిం చ గన్ధకమ్ । వైక్రాన్తం విద్రుమం చైవ తారం తాలసమన్వితమ్ ॥ 1 ॥ సుముహూర్తే ఖల్వమధ్యే చిత్రమూలస్య చ ద్రవైః । చతుర్యామం చ సంమర్ద్యం ఛాయాశుష్కం చ కారయేత్ ॥ 2 ॥ కుక్కుటాఖ్యపుటే పక్వా స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ । ఇదం చ చూర్ణయేత్ శ్లక్ష్ణం తదర్ధం సూతభస్మకమ్ ॥3॥ సూతతుల్యం మృతం తాలం సర్వం ఖల్వే విమర్దయేత్ । చిత్రకార్ద్రకనీరేణ నిర్గుణ్డీవారుణద్రవైః ॥ 4 ॥ వాసానిమ్బరసైర్భావ్యం సప్తధా చ పృథక్పృథక్ । గుఞ్జామాత్రప్రయోగేణ కణామధ్వాజ్యసంయుతమ్ ॥ 5 ॥ సుప్తివాతం వాతశూలం వేదనావాతమేవ చ । స్నాయుకమ్పం గాత్రభఙ్గం పక్షవాతం హ్యనుగ్రహమ్ ॥ 6 ॥ వాతమూర్ఛాం చ తిమిరం వాతాశీతిం చ నాశయేత్ । వన్ధ్యా చ లభతే పుత్రం నష్టవీర్యే ప్రశస్యతే ॥7॥ సర్వవాతహరో నామ సర్వరోగనివారకః । లోకానాముపకారాయ హ్యశ్వినీదేవనిర్మితః ॥8॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, రసభస్మ, శు॥ గంధకము, వైక్రాంతభస్మ, పగడభస్మ, రజతభస్మ, శు॥ తాళకము, వీనిని సుముహూర్తమందు ఖల్వమందుంచి చిత్రమూలరసముతో నాలుగుజాములు మర్దించి నీడను

ఎండించికుక్కుటపుటము వేసి చల్లారినసిదప తీసి మెత్తగనూరి యీమందునకు సగము రసభస్మను రసభస్మతో సమానము తాళకభస్మను కలిపి నూరి చిత్రమూలము, అల్లము, వావిలి, ఉప్పి, అడ్డసరము వేప, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నేడేసిరోజులు భావన చేయవలయును. దీనిని పిప్పళ్ళు, నెయ్యి, తేనె, వీనితో నొకగురివిందగింజపరిమితిగ నిచ్చినయెడల సుప్తివాతము, వాతశూల, బాధతోకూడిన వాతము, స్నాయుకంపము, శరీరము చితుకకొట్టినట్లుండుట, పక్షవాతము, చెక్కిళ్ళుపట్టుకొనిపోవుట, వాతమూర్ఛ, తిమిరవాతము, ఎనుబదివాతివ్యాధులు, ఇవి నశించును. దీనిసేవనచే వంధ్యాస్త్రీ సంతానమును పొందును. ఇంద్రియనష్టమునకు ప్రశస్తమైనది. సర్వవాతహరరసమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును. లోకోపకారమునిమిత్తము అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడినది.

వాతకులాంతకరసము

సీ॥ గాఙ్గేయతామ్రముల్ కాన్తభస్మము లోహతారంబు వైక్రాన్తతాలకంబు। బలిరసభస్మముల్ పగడచూర్ణంబును నేకాంశలన్నియు జోకమరియు। వావిలిజిల్లేడువరిహంసపాదియు వాసభృఙ్గంబుల వరరసంబు। వేపచెక్కరసంబు వెస నిమ్మపుటసును గలిజేరుసారముల్ కలియనూరి। వజ్రమూసనునిచి వరుస నొక్కొకజాము వాలుకాయన్త్రిన వండి కుప్పె। వెలికిదీసి పునర్నవ వేడ్కనూరి। పరగ గుటికలుగావించి పరకయెత్తు। సేవజేసిన జనులకు సేమమగును। సర్వరోగసమూహముల్ సమసిపోను। నరయ నిదియును వాతకులాన్తకంబు॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, లోహభస్మ, రజతభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, శు॥ తాళకము, గంధకము, రసభస్మ, పగడభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి వావిలి, జిల్లేడు, పిల్లితేగలు, హంసపాది, అడ్డసరము, గుంటగలగర, వేపచెక్క, నిమ్మకాయలు, గలిజేరు, వీనియొక్క రసములతో నూరి వజ్రమూసయందుంచి వాలుకాయన్త్రమందు మందమధ్యమతీవ్రాగ్నులచే నొక్కొకజాము వండి మూసను విదల్చి మందును తీసి గలిజేరురసముతో బాగుగ నూరి మాత్రలు జేయవలయును. దీనిని పూటకు పరకయెత్తుచొప్పున సేవించినయెడల సమస్తవ్యాధులు నశించును. క్షేమము కలుగును. దీనిని వాతకులాంతకమందురు.

సర్వవాతకులాంతకరసము

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం తామ్రం వైక్రాన్తం కాన్తమభ్రకమ్। నిరుద్ధలోహభూతిశ్చ సర్వాణి చ సమాంశకమ్ ॥ 1 ॥ గన్ధకాద్ద్విగుణం తాలం తాలాద్ద్విగుణకాం శిలామ్। శిలాయా ద్విగుణం తాప్యం

పాదాంశం రసభస్మకమ్ ॥2॥ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మర్దయేద్దివసద్వయమ్ । సర్వస్యాష్టమభాగేన మేలయేచ్చ హాలాహలమ్ ॥3॥ విషతిన్దుకజైర్ద్రావైః పిష్ట్వా గోలకమాచరేత్ । కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ ॥4॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య శుద్ధం హిఙ్గ్వష్టమాంశకమ్ । భావయేద్బీజపూరేణ సప్తయామం విభావయేత్ ॥5॥ చిత్రమూలకషాయేణ సర్వవాతకులాన్తకమ్ । ఘృతేన సహితం పేయం వల్లద్వయప్రమాణకమ్ ॥6॥ నిహన్త్యశీతిం వాతానాం గుల్మాని వివిధాని చ । చతుర్విధం చ మన్దాగ్నిం శూలంచ్ఛర్ద్యుదరక్రిమీన్ ॥7॥ ఆధ్మానం చ తథా హిక్కామతిసారమరోచకమ్ । ఏకాదశక్షయాన్హన్తి సర్వవాతకులాన్తకః ॥8॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1భా, రజతభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1భా, వైక్రాంతిభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1భా, శు॥ తాళకము 2 భా, శు॥ మణిశిల 4 భా, హేమమాక్షికభస్మ 8 భా, రసభస్మ 2 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి రెండురోజులు నూరి 8 భాగముల శు॥ నాభిని కలిపి విషముష్టికషాయముతో నూరి మాత్రలు చేసి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు వండి సాంగశీతలమున తీసి యామందునకు ఎనిమిదవవంతు శు॥ ఇంగువను కలిపి మాదీఫలరసము, చిత్రమూలకషాయము, వీనితో నేడేసిరుఘాములు భావన చేయవలయును. ఈ సర్వవాతకులాంతకమును నేతితో రెండువల్లములపరిమితిగ పుచ్చుకొనినయెడల ఎనుబదివాతములు, ఎనుబది గుల్మములు, నాలుగు అగ్నిమాంద్యములు, శూల, వాంతి, ఉదరవ్యాధులు, క్రిమివ్యాధులు, కడుపుబ్బరము, ఎక్కిళ్ళు, అతిసారము, అరోచకము, పదునొకండు క్షయలు, ఇవి హరించును. ఇది సర్వవాతకులాంతక మనబడును.

వసంతకుసుమాకరము

శ్లో॥ పృథగ్ద్వౌ హాటకం చన్ద్రం త్రయో వఙ్గాహికాన్తజమ్ । చత్వారః పారదోఽభ్రం చ ప్రవాలం మౌక్తికం తథా ॥1॥ గవ్యదుగ్ధేక్షువాసాశ్రీద్విజలైర్నిశయా తథా । మోచకన్దరసైస్స్పృక్రిమాద్యాభావ్యం పృథక్పృథక్ ॥2॥ శతపత్రరసేనైవ మాలత్యాః కుసుమైస్తథా । పశ్చాన్మృగమదైర్భావ్యస్సుసిద్ధో రసరాడ్భవేత్ ॥3॥ కుసుమాకరవిఖ్యాతో వసన్తపదపూర్వకః । వల్లద్వయమితస్సేవ్యస్సితాజ్యమధుసంయుతః ॥ 4 ॥ వలీపలితహృన్మేధ్యః కామదస్సుఖదస్సదా । మేహఘ్నః పుష్టిదశ్శ్రేష్ఠః పరం వృష్యో రసాయనమ్ ॥5॥ ఆయుర్వృద్ధికరఃపుంసాం ప్రజాజనకఉత్తమః। క్షయకాసతృషోన్మాదశ్వాసరక్తవిషార్తిజిత్ ॥6॥ సితాచన్దనసంయుక్త

శ్చామ్లపిత్తాదిరోగజిత్ । హన్తి పాణ్డ్వామయాన్ శూలాన్మూత్రాఘాతాశ్మరీర్జయేత్ ॥7॥ సుసాత్మ్యమిష్టం భుఞ్జానో రమయేత్ప్రమదాశతమ్ । యోగవాహీత్వయం సేవ్యః కాన్తిశ్రీబలవర్ధకః ॥8॥ శ్లో॥ మదనం మదయేన్మదముజ్జ్వలయన్ ప్రమదానివహానతివిహ్వలయన్ । సురతైస్సుఖదైర్గతివివ్యచనైర్భవసారజుషామయమేవ సుహృత్ ॥9॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 2 భా, రజతభస్మ 2 భా, వంగభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 3భా, కాంతలోహభస్మ 3 భా, సూత (పాదరస) భస్మ 4 భా, అభ్రకభస్మ 4 భా, పగడభస్మ 4 భా, ముత్యభస్మ 4 భా, వీనిని ఆవుపాలతోడను చెఱకు, అడ్డసరము, చందనము, వట్టివేళ్ళు, కురువేరు, పసుపు, అరటిదుంప, కమలములు, మాలతీపుష్పములు, వీనియొక్క రసములతోడను ప్రత్యేకముగ నేడేసిసారులు భావన చేసి పిదప కస్తూరితో భావన చేసినయెడల శ్రేష్ఠమైనయౌషధముగ బాగుగ తయారగును. ఇది వసంతకుసుమాకరమని చెప్పబడును. దీనిని పంచదార, నెయ్యి, తేనె, వీనితో రెండువల్లముల పరిమితిగ సేవింపవలయును. ఇది శరీరము ముడతలుపడుట, వెండ్రుకలు నెరయుట, వీనిని హరింపజేయును. బుద్ధిబలము, కామము, సుఖము, వీనిని కలిగించును. మేహములను నశింపజేయును. శరీరపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, వీనిని కలిగించును. ముసలితనమును, వ్యాధులను, పోగొట్టును. ఆయుర్వృద్ధి, సంతానము, వీనిని కలిగించును. క్షయ, దగ్గు, దప్పిక, ఉన్మాదము, ఆయాసము, రక్తదోషము, విషదోషము, వీనిని నశింపజేయును. పంచదార, చందనము, వీనితో సేవించినయెడల అమ్లపిత్తముమొదలగువ్యాధులు నశించును. పాండువ్యాధులు, శూలలు, మూత్రఘాతము, అశ్మరి, వీనిని నశింపజేయును. అనుపానభేదములతో సమస్తవ్యాధులను నశింపచేయును. శరీరకాంతి, లక్ష్మి, బలము, వీనిని వృద్ధినొందించును. దీనిని సేవించుచు అభ్యాసమును, ఇష్టమును, అయిన ఆహారమును భుజించుచుండినయెడల అధికమగు కామోద్రేకము కలవాడై సుఖకరములైనట్టియు, అనేకవిధములైనట్టియు, సురతములచే స్త్రీసముదాయములను భయకంపితులనుగ జేయుచు ననేకమంది స్త్రీలను రమించును. సంసారసుఖమును పొందువారలకు దీనితో సమానమగు మందు వేరొకటి లేదు.

వసంతకుసుమాకరము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ మృతసూతాభ్రకే స్వర్ణం రౌప్యం కాన్తం చ తీక్ష్ణకమ్ । ప్రవాలముక్తాభసితే భసితే నాగవఙ్గయోః ॥1॥ సూతార్ధం భస్మవైక్రాన్తం గవ్యదుగ్ధేన మర్దయేత్ । జాతీపుష్పసముద్భూతైరసైశ్చ దివసత్రయమ్ ॥2॥ శాల్మలీకదలీద్రాక్షాద్రవైర్గాన్ధారికాద్రవైః । ఏతైస్తు సప్తధా భావ్యం సమ్యక్కస్తూరికాయుతమ్ ॥3॥ శతపత్రరసేనైవ కుఙ్కుమాగరుజద్రవైః । వల్లద్వయమితస్సేవ్యస్సితాజ్యక్షీరసంయుతః ॥4॥ ప్రదరాణి

ప్రమేహాణి యక్ష్మకృచ్ఛ్రాదికాన్హరేత్ । బహుమూత్రం ఖణ్డమూత్రం రక్తస్రావప్రవాహికే ॥5॥ తత్తద్రోగానుపానేన సర్వరోగనివారకః । సర్వపైత్త్యాన్హరేచ్చైవ వసన్తకుసుమాకరః ॥6॥

అ॥ రసభస్మ 1భా, అభ్రకభస్మ 1భా, సువర్ణభస్మ 1భా, రజతభస్మ1భా, కాంతభస్మ 1 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, వైక్రాంతభస్మ ½ భా, వీనిని ఆవుసాలతోడను, జాజిపువ్వుల రసముతోడను, మూడేసిరోజులు మర్దించి కిస్తూరిని కలిపి బూరుగచెక్క, అరటి దుంప, ద్రాక్షపండ్లు, గంజాయాకు, పద్మములు, కుంకుమపువ్వు, కృష్ణాగరుచెక్క, వీనియొక్క రసములతో ఏడేసిసారులు భావన చేయవలయును. దీనిని పంచదార, నెయ్యి, పాలు, వీనితో రెండువల్లముల పరిమితిగ సేవించినయెడల ప్రదరము, ప్రమేహములు, రాజయక్ష్మ, మూత్రకృచ్ఛ్రముమొదలగువ్యాధులు, అతిమూత్రము, మూత్రము ఆగిఆగిపడుట, రక్తస్రావము, జిగటవిరేచనములు, ఇవి హరించును. ఆయారోగములకు తగిన అనుపానములతో నిచ్చినయెడల సమస్తవ్యాధులు హరించును. ఇది సమస్త పైత్యవ్యాధులను హరింపజేయును. వసంతకుసుమాకరమని చెప్పబడును.

వసంతకుసుమాకరము (వంటయోగము)

శ్లో॥ ఏకభాగం రుద్రవీర్యం గన్ధకం చ ద్విభాగకమ్ । హేమరౌప్యం ప్రవాలం చ మాక్తికం హేమమాక్షికమ్ ॥1॥ కాన్తం గగన వైక్రాన్తే త్రిభాగం చ పృథక్పృథక్ । పఞ్చభాగం భుజఙ్గం చ వఙ్గకం పఞ్చభాగకమ్ ॥2॥ ఖల్వమధ్యే తు సర్వాణి నిక్షిప్య లికుచద్రవైః । ద్రాక్షాఖర్జూరవిజయాగోక్షురార్ద్రకక్షీరకైః ॥3॥ మర్దనం త్రిదినం కృత్వా కాచకుమ్భే వినిక్షిపేత్ । క్రమాగ్నా వాలుకాయన్త్రే పాచయేదష్టయామకమ్ ॥4॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । కస్తూరికాం చ కాశ్మీరం కర్పూరం జాతికాఫలమ్ ॥5॥ ప్రత్యేకమేకభాగం చ సమాయుఞ్జ్యాద్భిషగ్వరైః । కాన్తారం చన్దనం రమ్భా విదారీ ముసలీ వరీ ॥6॥ శాల్మలీపుష్పజలజే మాలతీకుసుమం తథా। ఇన్దీవరం చ మన్దారం పన్నీరం చ తథా భవేత్ ॥ 7 ॥ స్వైస్వైర్ద్రవైర్విభావ్యం తు త్రిదినం చ పృథక్పృథక్।వల్లమాత్రప్రమాణేన హ్యనుపానవిశేషతః ॥8॥ సేవితః ప్రాతరుత్థాయ మేహవింశతినాశకః। చతుర్వింశతిపైత్త్యాని పాణ్డుం ఛర్దిం క్షయం హరేత్ ॥9॥ శ్వాసకాసగదాన్హన్తి హర్షిద్రాన్మూత్రమేహకే । మధుమేహం చేక్షుమేహం బహుమూత్రం చ తన్తుకామ్ ॥10॥

లాలామేహం వసామేహం మూత్రకృచ్ఛ్రాశ్మరీం తథా । రక్తపిత్తం చామ్లపిత్తం నారీణాం ప్రదరం తథా ॥ 11 ॥ అఙ్గదాహం లిఙ్గదాహం వృద్ధోఽపి తరుణో భవేత్ । భవేద్వన్ధ్యా పుత్రవతీ పుంస్త్వమేతి నపుంసకః ॥ 12 ॥ కుసుమాకరనామాఽయం వసన్తపదపూర్వకః । సర్వరోగాన్నిహన్త్యాశు శమ్భునా పరికల్పితః ॥ 13 ॥

॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, సువర్ణభస్మ 3 భా, రజతభస్మ 3 భా, పగడభస్మ 3 భా, ముత్యభస్మ 3 భా, హేమమాక్షికభస్మ 3 భా, కాంతభస్మ 3 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, వైక్రాంతభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 5 భా, వంగభస్మ 5 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి నిమ్మకాయలు, ద్రాక్షపండ్లు, ఖర్జూరపుకాయలు, గంజాయి, పల్లేరు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతోడను ఆవుపాలతోడను ప్రత్యేకముగ మూడేసి రోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు క్రమాగ్నులచే ఎనిమిదిజాములు వండి సాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమునందుంచి కస్తూరి 1 భా, కుంకుమ పువ్వు 1 భా, పచ్చకర్పూరము 1 భా, జాజికాయలు 1 భా, ఇట్లు వీనిని కలిపి చెఱకు, చందనము, అరటి, నేలగుమ్మడి, నేలతాడి, పిల్లిపీచర, బూరుగపుష్పములు, కురువేరు, మాలతీపుష్పములు, నల్లకలువ, మందారపుష్పములు, వీనియొక్క రసముల తోడను పన్నీరుతోడను ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు భావనచేయవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో వల్లపరిమితిగ ఉదయమున లేచి సేవించినచో ఇరువదిమేహములు, ఇరువదినాలుగు పైత్యములు, పాండువు, వాంతి, క్షయ, శ్వాస, కాస, హారిద్ర మేహము, శుక్లనష్టము, మధుమేహము, ఇక్షుమేహము, బహుమూత్రము, తంతు మేహము, లాలామేహము, వసామేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, రక్తపిత్తము, అమ్లపిత్తము, ప్రదరవ్యాధులు, శరీరతాపము, లింగతాపము, ఇవి నశించును. దీనిని సేవించుటవలన వృద్ధుడుకూడ యౌవనవంతుడగును. గొడ్డురాలు సంతానవంతురాలగును. నపుంసకుడు పుంస్త్వమును పొందును. సమస్తరోగములు వెంటనే నశించును. ఈ వసంతకుసుమాకరము శివునిచే చెప్పబడెను.

వసంతకుసుమాకరము (కజ్జలి)

శ్లో॥ హేమతారప్రవాలాని వజ్రం వైడూర్యమౌక్తికే । అభ్రకం మృతలోహం చ ద్విభాగం సూతభస్మకమ్ ॥1॥ వఙ్గం నీలం చ వైక్రాన్తం నాగభస్మ సమాంశకమ్ । సర్వాణి చ సమాదాయ హ్యశ్వగన్ధావిదారిభిః ॥ 2 ॥ రమ్భాగోక్షురమోచాభిర్వరీవాసేక్షుభిస్తథా । మృణాలచన్దనోశీరజాతిపుష్పైశ్చ వారిణా ॥ 3 ॥ ద్రాక్షాఖర్జూరకూష్మాణ్డైః కదళ్యార్ద్రకసారికైః । మర్దయిత్వా పృథక్త్రీణి దినాని భిషగుత్తమః ॥ 4 ॥ ఘనసారం మృగమదం ప్రత్యేకం చైకభాగకమ్ । మేలయిత్వా లవ

ఙ్జేన కుఙ్కుమస్య ద్రవేణ చ ॥5॥ మాలతీజాతిపుష్పైశ్చ హారిద్రాగరు వారిజైః । సమస్తపుష్పజాత్యా చ పన్నీరేణ చ భావయేత్ ॥6॥ కుసుమాకరవిఖ్యాతో · వసన్తపదపూర్వకః । అనుపానవిశేషైశ్చ వల్లమాత్రనిషేవణాత్ ॥7॥ మధుమేహం చేక్షుమేహం బహుమూత్రం చ తన్తుకామ్ । రక్తమేహం మూత్రకృచ్ఛ్రం చాశ్మరీం పిష్టమేహకమ్ ॥8॥ లాలామేహం వసామేహం హారిద్రాశుక్లమేహకమ్ । వివిధాంశ్చ ప్రమేహాంశ్చ నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥ 9 ॥ రక్తపిత్తం చామ్లపిత్తం నారీణాం ప్రదరం తథా । క్షయశోషారుచిశ్వాసకాసపాణ్డ్వామయాన్ హ్వాకేత్ ॥ 10 ॥ ఛర్దిం హిక్కామపస్మారం చోన్మాదం మూర్ఛరోగకమ్ । అఙ్గదాహం లిఙ్గదాహం వృద్ధోఽపి తరుణాయతే ॥11॥ భవేద్వన్ధ్యా పుత్రవతీ పుంస్త్వమేతి నపుంసకః । సర్వరోగాన్హరత్యేష వృష్యశ్చైవ రసాయనమ్ । ఆయుర్మేధాబలకరో నవనాథేన భాషితః ॥12॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, వజ్రభస్మ 1 భా, వైడూర్యభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, రసభస్మ 2 భా, వంగభస్మ 1 భా, నీలభస్మ 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి పెన్నేరు, నేలగుమ్మడి, అరటిదుంప, పల్లేరు, బూరుగ, పిల్లిపీచర, అడ్డసరము, చెఱకు, తామరతూండ్లు, మంచిగంధము, వట్టివేరు, జాజిపువ్వులు, కురువేరు, ద్రాక్షపండ్లు, ఖర్జూరపుకాయలు, బూడిదగుమ్మడికాయ, అరటిస్తంభము, అల్లము, పాలసుగంధి, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు మర్దించి పచ్చకర్పూరము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, కలిపి లవంగములు, కుంకుమపువ్వు, మాలతీపుష్పములు, జాజిపుష్పములు, పసుపు, అగరుచెక్క, పద్మములు, వీనియొక్క రసములతోడను సమస్తవిధములగు పుష్పజాతులయొక్క రసములతోడను పన్నీరు తోడను భావన చేయవలయును. ఇది వసంతకుసుమాకర మనబడును. దీనిని అనుపాన విశేషములతో వల్లపరిమితిగ సేవించినయెడల మధుమేహము, ఇక్షుమేహము, అతి మూత్రము, తంతుమేహము, రక్తమేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, పిష్టమేహము, లాలామేహము, వసామేహము, హారిద్రామేహము, శుక్లమేహము, అన్నివిధములైన ప్రమేహములు, నశించును. ఎంతమాత్రమును సందేహము లేదు. రక్తపిత్తము, అమ్లపిత్తము, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, క్షయ, సంజు, అరుచి, శ్వాస, కాస, పాండువ్యాధి, వాంతులు, ఎక్కిళ్లు, అపస్మారము, ఉన్మాదము, మూర్ఛరోగము, శరీరతాపము, లింగతాపము, ఇవికూడ నశించును. దీనిని సేవించుటవలన వృద్ధుడు యౌవనవంతుడుగను, గొడ్డురాలు సంతానవంతురాలుగను, నపుంసకుడు పుంస్త్వము కలవాడుగను, అగును. సమస్తమైనరోగములు పోవును. వీర్యవృద్ధి, ఆయుర్వృద్ధి, బుద్ధిబలము, ఇవి కలుగును. ఇది రసాయనము. నవనాధునిచే చెప్పబడెను.

మహావసంతకుసుమాకరము (వంటయోగము)

శ్లో॥ సువర్ణం తామ్రకిట్టే చ వైక్రాన్తం తీక్ష్ణమాయసమ్ ముక్తాఫలం విద్రుమం చ పారదం గన్ధకం తథా ॥1॥ ప్రత్యేకం చైక భాగం చ నాగం వఙ్గం చ కాన్తకమ్ । అభ్రకం చ శిలాచూర్ణం చన్ద్రం వజ్రం చ టఙ్కణమ్ ॥2॥ ప్రత్యేకం వేదభాగం చ హ్యుత్పల ద్రవమర్దితమ్ । వాసావిదారీకూష్మాణ్డచన్దనోశీరవాలకైః ॥3॥ మర్దితం త్రిదినం గాఢం కాచకూప్యాం తు నిక్షిపేత్ । పాచితం తు క్రమేణైవ చైకరాత్రమతన్ద్రితః ॥ 4 ॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య పునః ఖల్వే వినిక్షిపేత్ । గుడూచీసత్వసిన్దూరే ప్రత్యేకం వేదభాగకే ॥5॥ ఘనసారం మృగమదం ప్రత్యేకం చైకభాగకమ్ । ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య సర్వం సంమిశ్రితం తథా ॥ 6 ॥ అష్టధా గవ్యదుగ్ధేన శతపత్రరసేన చ । ముసలీస్వరసేనాష్ట వాలుకోశీరకైస్తథా ॥7॥ భావయేదష్టరాత్రాణి హారిద్రాద్వయజీరకైః । రమ్భాకాణ్డరసేనైవ భావయేదష్ట రాత్రికమ్ ॥ 8 ॥ ఇన్దీవరవరీభ్యాం చ చన్దనద్వయజాతిభిః । సమస్తపుష్పజాత్యా చ భావయేదష్టవారకమ్ ॥9॥ కుసుమాకరనామాఽయం వసన్తపదపూర్వకః । ద్వివల్లం వాఽథ వల్లం వా హ్యనుపాన నిషేవితమ్ ॥10॥ నానామేహప్రశమకం మూత్రకృచ్ఛ్రం తథాఽశ్మరీమ్ ।క్షయం పాణ్డుం చ పిత్తం చ దేహదాహం నిహన్తి చ ॥11॥ కరపాదాక్షిదాహం చ శూలం చాపి శిరోరుజమ్ । మధుమేహం చాతిమూత్రం శ్వాసం కాసార్శసీ తథా ॥12॥ ప్రదరం యోనిశూలం చ వన్ధ్యాదోషం చ యోషితామ్ । వృష్యం రసాయనం శ్రేష్ఠం బుద్ధీంద్రియబలప్రదమ్ ॥5॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, మాండూరభస్మ 1 భా, వైక్రాంత భస్మ 1 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 1 భా, ఇనుపభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, శు॥ పాదరసము 1 భా, గంధకము 1 భా, సీసభస్మ 4 భా, వంగభస్మ 4 భా, కాంతభస్మ 4 భా, అభ్రకభస్మ 4 భా, శిలాజతుభస్మ 4 భా, వెండిభస్మ 4 భా, వజ్రభస్మ 4 భా, టంకణభస్మ 4 భా, వీనిని గ్రహించి నల్లకలువ, అడ్డసరము, నేలగుమ్మడి, బూడిదగుమ్మడి, మంచిగంధము, వట్టివేళ్ళు, కురువేరు, వీనిరసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలు కాయంత్రమునందు క్రమాగ్నులచే ఒకరోజు వండి స్వాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమం

దుంచి తిప్పసత్తు 4 భా, రససిందూరము 4 భా, పచ్చకర్పూరము 1 భా, కస్తూరి 1 భా, కలిపి ఆవుపాలతోడను పద్మములు, నేలతాడి, ఇక్షుగణము, కురువేరు, వట్టివేరు, పసుపు, మ్రానుపసుపు, జీలకఱ్ఱ, అరటిస్తంభము, నల్లకలువ, పిల్లిపీచర, మంచిగంధము, ఎఱ్ఱచందనము, జాజిపువ్వులు, అన్నిరకముల పువ్వులు; వీనియొక్కరసములతోడను ప్రత్యేకముగ ఎనిమిదేసిరోజులు భావన చేయవలయును. ఇది మహావసంతకుసుమాకర మనబడును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో రెండువల్లములపరిమితిగ గాని వల్లపరిమితిగగాని సేవించినచో సమస్తప్రమేహములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, క్షయ, పాండువు, పైత్యవ్యాధులు, శరీరతాపము, చేతులమంటలు, కాళ్ళమంటలు, కళ్ళమంటలు. శూల, తలనొప్పి, మధుమేహము, అతిమూత్రము, శ్వాస, కాస, మూలశంక, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, యోనిశూల, వంధ్యాదోషము, ఇవి నశించును. ముసలితనమును, రోగములును, పోవును. వీర్యవృద్ధియు, బుద్ధిబలమును, ఇంద్రియబలమును, కలుగును.

వసంతకుసుమాకరము (వంటయోగము) (ప్రకారాంతరము)

సీ॥ హాటకరౌప్యకాంతాభ్రకభస్మముల్ రసగంధకంబు లింపెసగ సమము। గూర్చి లెస్సగా గోక్షీరముల నూరి గుళికలు గావించి కుప్పెనుంచి। త్రివిధాగ్నులం దొక్కదినము వాలుకయంత్రమున వండి యౌషధమునకు సమము। పగడముత్యయసీసతగరభస్మంబులు రసభూతి రససిందురమును మఱియు। కస్తూరియును పచ్చకర్పూరమును మంచికుంకుమపువ్వును గూర్చి ద్రాక్ష। పండ్లు ఖర్జూరపుపండ్లు ధాత్రీఫలరంబాఫలంబుల రసముతోడ। నేలతాడియు మల్లెపూల రసంబుల మర్దించి పూటకు మాషమెత్తు। మధ్వాజ్యశర్కరామధురోష్ణధారలు మొదలుగా ననుపానములను గొనుచు। మధురాన్నపానముల్ మాంసమద్యంబులు బహువిధభక్ష్యముల్ ఫలము లమర। భుజియింప దేహసంపుష్టి తుష్టియు దృష్టి గలిగించు సంసర్గకామదంబు। కాంతిసుఖదంబు సంతానకారణంబు। నాయురారోగ్యవృద్ధియౌ నవనినివ్వ॥ సంతకుసుమాకరమున దయాంతరంగ। కంసమదభంగ శ్రీరంగ ఖగతురంగ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఆవుపాలతో నూరి మాత్రలుచేసి కుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు మూడగ్నులతోడను ఒకరోజు వండి పగడభస్మ, ముత్యభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, రసభస్మ, రససిందూరము, కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము, కుంకుమపువ్వు, వీనినన్నిటిని (కలిపి) వండగా వచ్చిన యామందుతో సమానమగునట్లు కలిపి ద్రాక్షపండ్లు, ఖర్జూరపండ్లు, ఉసిరికపండ్లు, అరటిపండ్లు, నేలతాడి,

మల్లెపువ్వు, వీనియొక్క రసములతో మర్దింపపలయును. దీనిని తేనె, నెయ్యి, పంచదార, తియ్యని ఉష్ణధారలు, మొదలగుఅనుపానములతో పూటకు మాషయెత్తు చొప్పున సేవించుచు తియ్యని అన్నపానములు, మాంసము, మద్యము, అనేకవిధములైన పిండివంటకములు, పండ్లు, వీనిని భుజించుచుండినచో శరీరపుష్టి, మనస్సునకు సంతోషము, దివ్యదృష్టి, మన్మథోద్రేకము, శరీరకాంతి, సుఖము, సంతానము, ఆయుర్వృద్ధి, ఆరోగ్యవృద్ధి, వీనిని ఈ వసంతకుసుమాకరము కలుగజేయును.

క్షయరాజమృగాంకరసము

సీ॥ పాలుతామ్రిపుభస్మ పాళ్ళు రెండును శిల గంధకంబును తాళకంబు నట్ల । పాళ్ళు రెండును సూతభస్మంబు గలిపి తత్సమభాగ హేమభస్మంబునొసగి । మేకపాలను నిన్ని యేకంబుగా నూరి గవ్వల దొలనిండ కలక ముంచి । వీనిముఖంబుల వెలిగారమును మెత్తగా పాలతో నూరి కప్పివైచి । కుండలోనుంచి మూకుట మూసి మృత్తిక గట్టిగా బూసియు గజపుటమును । వేసి గవ్వలలోన వెలయుచూర్ణము తీసి యహివల్లిరసమున నార్ద్రికమున । చక్కగా నూరి రాజమృగాంకమును చేసి యాయాయవ్యాధులహారములైన । యనుపానములతోడ నడ్డిగెత్తుగ పూటచొప్పున సేవించి యుప్పు పులుసు । నావ నూనెయు నెయ్యి నత్యుష్ణముల మాని విసుగకన్నంబును పెసరపప్పు । కుడుచుచుండిన రోగకులమెల్ల శాంతించు బహువిధక్షయములు బాయు నవని । నరుచిమందాగ్ని గుల్మరక్తార్శశూల । పాండుశోఫాంతరాధ్మానపవన కీల । శ్వాసకాసాతిసారముల్ శాంతి నొందు । రక్తగతమైన జీర్ణ జ్వరంబు లుడుగు॥

అ॥ తామ్రిభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, శు॥ తాళకము 2 భా, రసభస్మ 2 భా, సువర్ణభస్మ 2 భా, వీనిని మేకపాలతో నూరి గవ్వలయందుంచి మేకపాలతో నూరబడిన వెలిగారముతో ఆగవ్వలముఖములను మూసి కుండలో ఉంచి మూకుడు కప్పి సంధిబంధనము చేసి గజపుటము వేసి తీసి గవ్వలయందున్న చూర్ణమును తీసి తమలపాకులు, అల్లము, వీనియొక్క రసములతో నూరి కుప్పెలు కట్టవలయును. ఇది రాజమృగాంక మనబడును. దీనిని వ్యాధులను హరించు ఆ యా అనుపానములతో పూటకు అడ్డిగయెత్తుచొప్పున సేవించుచు ఉప్పు, పులుపు, ఆవ, నూనె, నెయ్యి, వేడిచేయు పదార్థములు, వీనిని భుజింపక పెసరపప్పును, అన్నమును, విసుగుదల లేకుండ తినుచుండినచో అన్నివిధములైన రోగములు, అన్నిక్షయలు, అరుచి, అగ్నిమాంద్యము, గుల్మము, రక్తార్శస్సు, శూల, పాండువు, నంజు, అంత్రివృద్ధి, కడుపుబ్బరము, వాతవ్యాధులు, శ్వాస, కాస, అతిసారము, జీర్ణమై రక్తగతమైన జ్వరములు, ఇవి శాంతి నొందును.

మహామృగాంకరసము

శ్లో॥ నిరుద్ధభస్మ సౌవర్ణం ద్విగుణం భస్మ సూతకమ్ । త్రిగుణం భస్మ ముక్తోత్థం శుకపుచ్ఛం చతుర్గుణమ్ ॥ 1 ॥ మృతతాప్యం చ షణ్మాంశం తారభస్మ చతుర్గుణమ్ । సప్తభాగాః ప్రవాలస్య రస తుల్యం చ టఙ్కణమ్ ॥ 2 ॥ సర్వమేకత్ర సంమర్ద్య త్రిదినం లుఙ్గ వారిణా । తతశ్చ గోలకం కృత్వా శోషయిత్వా ఖరాతపే ॥3॥ లవణైః పాత్రిమాపూర్య తన్మధ్యే గోలకం క్షిపేత్ । తన్ముఖం తు మృదా రుద్ధ్వా పచేద్యామచతుష్టయమ్ ॥ 4 ॥ ఆకృష్య చూర్ణితం సర్వం ప్రదేయం పూర్వభాగికమ్ । వజ్రం వా తదభావే తు వైక్రాన్తం తత్సమాంశకమ్ ॥5॥ శ్లో॥ మహామృగాఙ్కః ఖలు సిద్ధ ఏష శ్రీనన్దినాథప్రకటీకృతోఽయమ్ । వల్లోఽస్య సేవ్యో మరిచాజ్యయుక్తస్సేవ్యోఽథవా పిప్పలికాసమేతః ॥6॥ శ్లో॥ తత్రోపచారాః కర్తవ్యాస్సర్వే క్షయగదోదితాః । ముద్గం ఘృతం చ భోక్తవ్యం త్యాజ్యం సూతవిరోధి యత్ ॥ 7 ॥ శ్లో॥ యక్ష్మాణం బహురూపిణం జ్వరగణం గుల్మం తథా విద్రధిం । మన్దాగ్నిం స్వరభేదకాసమరుచిం వాన్తిం చ మూర్ఛాం భ్రమమ్ ॥ అష్టావేవ మహాగదాన్గదగణాన్వాత్ణా ఆమయం కామలాం । పిత్తార్తిం సకలగ్రహాన్బహువిధానన్యాంస్తథా నాశయేత్ ॥8॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, రసభస్మ 2 భా, ముత్యభస్మ 3 భా, శు॥ గంధకము 4 భా, హేమమాక్షికభస్మ 5 భా, రజతభస్మ 4 భా, పగడభస్మ 7 భా, శు॥ టంకణము 2 భా, వీనిని మాదీఫలరసముతో మూడురోజులు మర్దించి ఉండచేసి మట్టిచే పూయబడిన వస్త్రముతో చుట్టి తీవ్రమైన ఎండలో ఎండించి ఒకకుండయందు ఉప్పు పోసి దానిమధ్యయందు దాగోలకము నుంచి కుండపైన మూకుడు మూసి సంధిబంధనము చేసి నాలుగుజాములు వండి తీసి నూరి వజ్రభస్మ 1 భా, ఆ భస్మ లేకపోయినచో వైక్రాంతభస్మ 1 భా, కలపవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైనది మహామృగాంక మనబడును. ఇది నందినాథునిచే చెప్పబడెను. దీనిని మిరియాలచూర్ణము, నెయ్యి, వీనితోగాని పిప్పళ్ళచూర్ణముతోగాని వల్లపరిమితిగ సేవింపవలయును. క్షయవ్యాధికి చెప్పబడిన ఉపచారముల నన్నిటిని చేయవలయును. పెసరపప్పును, నెయ్యిని, పుచ్చుకొనవలయును. పాదరసమునకు విరుద్ధములైనవానిని విడిచిపెట్టవలయును. ఈవిధముగ చేసినచో అనేకవిధములైన క్షయ, జ్వరసముదాయము, గుల్మము, విద్రధి, అగ్నిమాంద్యము, స్వరభేదము, దగ్గు, అరుచి, వాంతి, మూర్ఛ, భ్రమ, వాతవ్యాధి మొదలగు

ఎనిమిదిమహావ్యాధులు, వ్యాధిసముదాయములు, పాండువు, కామిర్ల, పైత్యవ్యాధులు, సమస్తగ్రహములు, ఇతరమైన అనేకవ్యాధులు, ఇవి నశించును.

మహామృగాంకరసము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ శుద్ధసూతం స్వర్ణభూతిం జమ్బీరైర్మర్దయేద్దినమ్ । తయోర్ద్విగుణితం తామ్రం త్రిభిస్తుల్యం తు గన్ధకమ్ ॥ 1 ॥ టఙ్కణం గన్ధకార్ధం చ సర్వం జమ్బీరజైర్ద్రవైః । చతుర్యామం విమర్ద్యాథ వస్త్రే బద్ధ్వా విపాచయేత్ ॥ 2 ॥ డోలాయన్త్రే చారనాలే యామమాద్ధృత్య శోషయేత్ । తతో మృణ్మయభాణ్డాన్తర్లవణం చాఙ్గులద్వయమ్ ॥ 3 ॥ ఊర్ధ్వాధశ్చాపి కృత్వా చ గోలకం వస్త్రకైస్తతః । లవణైః పూరితే భాణ్డే మధ్యే ధృత్వా దినం పచేత్ ॥ 4 ॥ పాచ్యం క్రమాగ్నినా సిద్ధో రసశ్చాయం. మృగాఙ్కకః । అనేనైవ ప్రకారేణ మృగాఙ్కాన్పాచయేద్రసాన్ ॥ 5 ॥ రాజరోగనివృత్త్యర్థం దేయం చాజ్యసితాయుతమ్ । దశభిర్మరిచైస్సార్ధం పిప్పలీమధునాఽపి వా ॥ 6 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, వీనిని మొదట నిమ్మకాయల రసముతో ఒకరోజు మర్దించి తామ్రభస్మ 4 భా, శు॥ గంధకము 6 భా, శు॥ టంకణము 3 భా, వీనిని కలిపి నిమ్మకాయలరసముతో నాలుగుజాములు మర్దించి బట్టయందు మూటకట్టి డోలాయంత్రమున కలియందు ఒకజాము వండి తీసి ఎండించి ఒకకుండలో రెండంగుళముల ఉప్పును పోసి క్రిందుమీదుల నెనిమిదిసార్లు బట్టతో చుట్టబడిన యీమందుఉండయొక్క మూటను ఆ ఉప్పుమీదనుంచి పైన ఉప్పు బాగుగపోసి ఒకరోజు క్రమాగ్నులచే వండవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైనది మహామృగాంకరస మనబడును. ఈ విధముగనే మృగాంకరసములను వండవలయును. దీనిని నెయ్యి, పంచదార, వీనితోగాని పదిమిరియాలచూర్ణముతోగాని పిప్పలిచూర్ణము, తేనె, వీనితోగాని సేవించినయెడల రాజయక్ష్మ పోవును.

మృగాంకరసము

శ్లో॥ రసభూతిం స్వర్ణభూతిం నిష్కం నిష్కం ప్రకల్పయేత్ । శఙ్ఖగన్ధకముక్తానాం ద్వౌ ద్వౌ నిష్కౌ తు చూర్ణయేత్ ॥ 1 ॥ ముక్తాభావే వరాటం వా రసభాగం చ టఙ్కణమ్ । వహ్నిగోక్షురక్వాథేన మర్దయేత్ప్రహరద్వయమ్ ॥ 2 ॥ తద్గోలకం విశోష్యాథ భాణ్డే లవణపూరితే । పచేద్యామచతుష్కం చ మృగాఙ్కోఽయం మహారసః ॥ 3 ॥ రోగరాజనివృత్త్యర్థం చతుర్గుఞ్జామితం ఘృతైః । దాతవ్యం మరిచైస్సార్ధం పిప్పలీమధునాఽపి వా ॥ 4 ॥

మహామృగాంకరసము

శ్లో॥ నిరుద్ధభస్మ సౌవర్ణం ద్విగుణం భస్మ సూతకమ్ । త్రిగుణం భస్మ ముక్తోత్థం శుకపుచ్ఛం చతుర్గుణమ్ ॥ 1 ॥ మృతతాప్యం చ పఞ్చాంశం తారభస్మ చతుర్గుణమ్ । సప్తభాగాః ప్రవాలస్య రస తుల్యం చ టఙ్కణమ్ ॥ 2 ॥ సర్వమేకత్ర సంమర్ద్య త్రిదినం లుఙ్గ వారిణా । తతశ్చ గోలకం కృత్వా శోషయిత్వా ఖరాతపే ॥3॥ లవణైః పాత్రమాపూర్య తన్మధ్యే గోలకం క్షిపేత్ । తన్ముఖం తు మృదా రుద్ధ్వా పచేద్యామచతుష్టయమ్ ॥ 4 ॥ ఆకృష్య చూర్ణితం సర్వం ప్రదేయం పూర్వభాగికమ్ । వజ్రం వా తదభావే తు వైక్రాన్తం తత్సమాంశకమ్ ॥5॥ శ్లో॥ మహామృగాఙ్కః ఖలు సిద్ధ ఏష శ్రీనన్ది నాథప్రకటీకృతోఽయమ్ । వల్లోఽస్య సేవ్యో మరిచాజ్యయుక్త స్సేవ్యోఽథవా పిప్పలికాసమేతః ॥6॥ శ్లో॥ తత్రోపచారాః కర్తవ్యా స్సర్వే క్షయగదోదితాః । ముద్గం ఘృతం చ భోక్తవ్యం త్యాజ్యం సూతవిరోధి యత్ ॥ 7 ॥ శ్లో॥ యక్ష్మాణం బహురూపిణం జ్వరగణం గుల్మం తథా విద్రధిం । మన్దాగ్నిం స్వరభేదకాసమరుచిం వాన్తిం చ మూర్ఛాం భ్రమమ్ ।। అష్టావేవ మహాగదాన్గదగణాన్పాణ్డ్వామయం కామలాం । పిత్తార్తిం సకలగ్రహాన్బహువిధానన్యాంస్తథా నాశయేత్ ॥8॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, రసభస్మ 2 భా, ముత్యభస్మ 3 భా, శు॥ గంధకము 4 భా, హేమమాక్షికభస్మ 5 భా, రజతభస్మ 4 భా, పగడభస్మ 7 భా, శు॥ టంకణము 2 భా, వీనిని మాదీఫలరసముతో మూడురోజులు మర్దించి ఉండచేసి మట్టిచే పూయబడిన వస్త్రముతో చుట్టి తీవ్రమైన ఎండలో ఎండించి ఒకకుండయందు ఉప్పు పోసి దానిమధ్యయందు దాగోలకము నుంచి కుండపైన మూకుడు మూసి సంధిబంధనము చేసి నాలుగుజాములు వండి తీసి నూరి వజ్రభస్మ 1 భా, ఆ భస్మ లేకపోయినచో వైక్రాంతభస్మ 1 భా, కలపవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైనది మహామృగాంక మనబడును. ఇది నందినాథునిచే చెప్పబడెను. దీనిని మిరియాలచూర్ణము, నెయ్యి, వీనితోగాని పిప్పళ్ళచూర్ణముతోగాని వల్లపరిమితిగ సేవింపవలయును. క్షయవ్యాధికి చెప్పబడిన ఉపచారముల నన్నిటిని చేయవలయును. పెసరపప్పును, నెయ్యిని, పుచ్చుకొనవలయును. పాదరసమునకు విరుద్ధములైనవానిని విడిచిపెట్టవలయును. ఈవిధముగ చేసినచో అనేకవిధములైన క్షయ, జ్వరసముదాయము, గుల్మము, విద్రధి, అగ్నిమాంద్యము, స్వరభేదము, దగ్గు, అరుచి, వాంతి, మూర్ఛ, భ్రమ, వాతవ్యాధి మొదలగు

ఎనిమిదిమహావ్యాధులు, వ్యాధిసముదాయములు, పాండువు, కామిర్లు, శైత్యవ్యాధులు, సమస్తగ్రిహములు, ఇతరమైన అనేకవ్యాధులు, ఇవి నశించును.

మహామృగాంకరసము (ప్రికారాంతరము)

శ్లో॥ శుద్ధసూతం స్వర్ణభూతిం జమ్బీరైర్మర్దయేద్దినమ్ । తయోర్ద్విగుణితం తామ్రిం త్రిభిస్తుల్యం తు గన్ధకమ్ ॥ 1 ॥ టఙ్కణం గన్ధకార్ధం చ సర్వం జమ్బీరజైర్ద్రివైః । చతుర్యామం విమర్ద్యాథ వస్త్రే బద్ధ్వా విపాచయేత్ ॥ 2 ॥ డోలాయన్త్రే చారనాలే యామమాత్రం సమృత్య్వా శోషయేత్ । తతో మృణ్మయభాణ్డాన్తర్లవణం చాఙ్గులద్వయమ్ ॥ 3 ॥ ఊర్ధ్వాధశ్చాష్ట కృత్వా చ గోలకం వస్త్రకైస్తతః । లవణైః పూరితే భాణ్డే మధ్యే ధృత్వా దినం పచేత్ ॥ 4 ॥ పాచ్యం క్రిమాగ్నినా సిద్ధో రసశ్చాయం. మృగాఙ్కకః । అనేనైవ ప్రికారేణ మృగాఙ్కాన్పాచయేద్రిసాన్ ॥ 5 ॥ రాజరోగనివృత్త్యర్థం దేయం చాజ్యసితాయుతమ్ । దశభిర్మరిచైస్సార్ధం పిప్పలీమధునాఽపి వా ॥ 6 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, వీనిని మొదట నిమ్మకాయల రసముతో ఒకరోజు మర్దించి తామ్రిభస్మ 4 భా, శు॥ గంధకము 6 భా, శు॥ టంకణము 3 భా, వీనిని కలిపి నిమ్మకాయలరసముతో నాలుగుజాములు మర్దించి బట్టయందు మూటకట్టి డోలాయంత్రిమున కలియందు ఒకజాము వండి తీసి ఎండించి ఒకకుండలో రెండంగుళముల ఉప్పును పోసి క్రిందుమీదుల నెనిమిదిసార్లు బట్టతో చుట్టబడిన యీమందుఉండయొక్క మూటను ఆ ఉప్పుమీదనుంచి పైన ఉప్పు బాగుగపోసి ఒకరోజు క్రిమాగ్నులచే వండవలయును. ఇట్లు సిద్ధమైనది మహామృగాంక రస మనబడును. ఈ విధముగనే మృగాంకరసములను వండవలయును. దీనిని నెయ్యి, పంచదార, వీనితోగాని పదిమిరియాలచూర్ణముతోగాని పిప్పలిచూర్ణము, తేనె, వీనితోగాని సేవించినయెడల రాజయక్ష్మ పోవును.

మృగాంకరసము

శ్లో॥ రసభూతిం స్వర్ణభూతిం నిష్కం నిష్కం ప్రికల్పయేత్ । శఙ్ఖగన్ధకముక్తానాం ద్వౌ ద్వౌ నిష్కౌ తు చూర్ణయేత్ ॥ 1 ॥ ముక్తాభావే వరాటం వా రసభాగం చ టఙ్కణామ్ । వహ్నిగోక్షురక్వాథేన మర్దయేత్ప్రిహరద్వయమ్ ॥ 2 ॥ తద్గోలకం విశోష్యాథ భాణ్డే లవణపూరితే । పచేద్యామచతుష్కం చ మృగాఙ్కోఽయం మహారసః ॥ 3 ॥ రోగరాజనివృత్త్యర్థం చతుర్గుఞ్జామితం ఘృతైః । దాతవ్యం మరిచైస్సార్ధం పిప్పలీమధునాఽపి వా ॥ 4 ॥

అ॥ రసభస్మ 1 నిష్కము, సువర్ణభస్మ 1 ని, శంఖభస్మ 2 ని, శు॥ గంధకము 2 ని, ముత్యభస్మ 2 ని, ముత్యభస్మ లేనిచో గవ్వలభస్మ 2 ని, శు॥ టంకణము 1 ని, వీనిని చిత్రమూలము, పల్లేరు, ఏనియొక్క రసములతో రెండుజాములు మర్దించి ఉండచేసి ఎండించి ఉప్పుతో నిండింపబడిన కుండయందుంచి నాలుగుజాములు వండవలయును. ఈ మృగాంకరసమును నెయ్యి, మిరియాలచూర్ణము, వీనితోగాని పిప్పళ్ళచూర్ణము, తేనె, వీనితోగాని నాలుగుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినచో రాజయక్ష్మ నశించును.

లఘుమృగాంకరసము

శ్లో॥ రసభూతిం హేమభూతిం తుల్యం గుఞ్జాద్వయం పృథక్ । పూర్వవచ్చానుపానేన మృగాఙ్కోఽయం క్షయాపహః । ఛాగీదుగ్ధానుపానేన పథ్యం చైవ యథాక్రమమ్ ॥ 1 ॥

అ॥ రసభస్మ, సువర్ణభస్మ, ఇవి సమభాగములు కలిపి నాలుగుగురివిందగింజల పరిమితిగ ఇదివరలో చెప్పబడిన అనుపానములతో సేవించుచు మేకపాలను త్రాగి సరియైన పథ్యము చేసినచో ఈ మృగాంకరసము క్షయను పోగొట్టును.

రాజమృగాంకరసము

శ్లో॥ రసభస్మ త్రిభాగం చ భాగైకం హేమభస్మకమ్ । మృత తామ్రస్య భాగైకం శిలాగన్ధకతాలకమ్ ॥ 1 ॥ ప్రతిభాగద్వయం శుద్ధమేకీకృత్య విచూర్ణయేత్ । వరాటాన్పూరయేత్తేన హ్యజాక్షీరేణ టఙ్కణమ్ ॥ 2 ॥ పిష్ట్వా తేన ముఖం రుద్ధ్వా మృద్భాణ్డే సన్నిధాపయేత్ । శుష్కం గజపుటే పాచ్యం చూర్ణయేత్స్వాఙ్గశీతలమ్ ॥ 3 ॥ రసో రాజమృగాఙ్కోఽయం చతుర్గుఞ్జః క్షయాపహః । ఏకోనవింశన్మరిచైర్ఘృతేన సహ భక్షయేత్ ॥ 4 ॥ దశానాం పిప్పలీనాం చ చూర్ణం దత్వా ప్రదాపయేత్ । క్షయే కాసే జ్వరే పాణ్డౌ గ్రహణ్యామతిసారకే ॥ 5 ॥

అ॥ రసభస్మ 3 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, శు॥ మణిశిల 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, శు॥ తాళకము 2 భా, వీనిని కలిపి నూరి గవ్వలయందుంచి మేకపాలతో నూరబడిన టంకణముచే ఆ గవ్వలయొక్క ముఖములను మూసి కుండయందుంచి మూకుడు కప్పి సంధిబంధనముచేసి ఎండినపిదప గజపుటము వేసి స్వాంగశీతలమున తీసి చూర్ణము చేయవలయును. ఈ రాజమృగాంకరసమును 19 మిరియములు, 10 పిప్పళ్ళు, వీనియొక్క చూర్ణము నెయ్యి వీనితో నాలుగు గురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినచో క్షయ, దగ్గు, జ్వరము, పాండువు, గ్రహణి, అతిసారము, ఇవి నశించును.

రత్నరాజమృగాంకరసము

శ్లో॥ నీలం వజ్రం చ వైడూర్యం తార్క్ష్యకం చ ప్రవాలకమ్ । గోమేదకం మౌక్తికం చ మాణిక్యం పుష్యరాగకమ్ ॥1॥ తామ్రం తీక్ష్ణాభ్రకే కృష్ణం కాన్తసిన్దూరస్వర్ణకే । గన్ధం సూతం విషం తాలం సమాంశం చిత్రకద్రవైః ॥2॥ విశ్వౌషధరసైర్మర్ద్యం వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । త్రిదినం లఘునాద్యుక్తం స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ ॥3॥ మర్దయేచ్చూర్ణమాఖ్యాతం రత్నరాజమృగాఙ్కకమ్ । ఏతస్య మాషమాత్రాం చ భక్షయేత్ క్షయరోగజిత్ ॥4॥

అ॥ నీలభస్మ, వజ్రభస్మ, వైడూర్యభస్మ, పచ్చలభస్మ, పగడభస్మ, గోమేదికభస్మ, ముత్యభస్మ, కెంపులభస్మ, పుష్యరాగభస్మ, తామ్రభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, మాండూరభస్మ, కాంతభస్మ, సువర్ణభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, శు॥ నాభి, శు॥ తాళకము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి చిత్రమూలము, శుంఠి, వీని రసములతో మర్దించి వాలుకాయంత్రమునందు మూడుర్రోజులు క్రమప్రకారముగ వండి సాంగశీతలమున తీసి నూరి చూర్ణము చేయవలయును. ఈ రత్నరాజమృగాంకరసమును మాషప్రమాణముగ సేవించినచో క్షయ నశించును.

మౌక్తికరాజమృగాంకరసము

శ్లో॥ రసేన తుల్యం కనకం తయోర్ద్వే సామ్యేన యుఙ్క్త్వా న్నవమౌక్తికాని । రసప్రమాణో బలిరక్షిభాగః క్షారశ్చ సర్వం తుషవారిణా తు ॥1॥ సంమర్ద్య వస్త్రే తు నిధాయ గోలం దినం పచేత్తం లవణేన పూర్ణే । భాణ్డే మృగాఙ్కోఽయమతిప్రగల్భః క్షయాగ్నిమాన్ద్య గ్రహణీగదేషు ॥2॥ సాజ్యోషణాభిర్మధుపిప్పలీభిర్వల్లోఽస్య దేయో న తతోఽధికస్తు । పథ్యం హితం శీతలమేవ యోజ్యం త్యాజ్యం సదా పిత్తకరం విదాహి ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 2 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ టంకణము ¼ భా, వీనిని తాండ్రకషాయముతో నూరి ఉండచేసి మట్టిచే పూయబడిన వస్త్రమునందుంచి దానిని, ఉప్పుతో నిండింపబడిన భాండమునందుంచి, ఒకరోజు వండవలయును. గాఢమైన యీ మృగాంకరసమును నెయ్యి, మిరియాలచూర్ణము, వీనితోడను తేనె, పిప్పళ్ళచూర్ణము, వీనితోడను వల్లప్రమాణముగ సేవించినచో క్షయ, అగ్నిమాంద్యము, గ్రహణీరోగము, ఇవి నశించును. వల్లప్రమాణముకంటె ఎక్కువగ సేవింపరాదు. హితకరమైనట్టియు, శీతవీర్యము కలిగినట్టియు, పదార్థములనే భుజింపవలయును. పైత్యమును తాపమును కలిగించు పదార్థములను

ఎప్పుడును భుజింపకూడదు.

నవరత్నరాజమృగాంకరసము

శ్లో॥ సూతం గన్ధక హేమతారరసకం వైక్రాన్తకాన్తాయసం । వజ్రం నాగపవిప్రవాలవిమలామాణిక్య గారుత్మతమ్ । తాప్యం మౌక్తిక పుష్యరాగజలజం వైడూర్యకం శుల్బకం । శుక్తిస్తాలకమభ్రహిఙ్గుల శిలాగోమేదనీలం సమమ్ ॥ 1 ॥ గోక్షూరైః ఫణివల్లిసింహవదనాముణ్డీకణాచిత్రకైః । ఛిన్నరుహాహారప్రియజయాద్రాక్షావరీజద్రవైః । శోథఘ్నీశతపర్వికామధుజలైస్త్వచ్ఛాల్మలీధాతకీ । జాతీసస్యబలాచతుష్టయజలత్వగేవ పుష్పద్రవైః ॥ 2 ॥ తక్కోలైస్త్వథ నాగకేసర జలైర్భావ్యం పృథక్సప్తధా । భాణ్డే సిన్ధుభృతే మృగాఙ్కవదయం పాచ్యః క్రమాగ్నౌ దినమ్ । భూయః ప్రాక్సముదాహృతైర్ద్రవచయైస్తం। భావయేత్పూర్వవత్పశ్చాత్తుల్యవిభాగశీతలరజః కస్తూరికా భావనా ॥ 3 ॥ గోప్యాద్గోప్యతరం రసాయనమిదం శ్రీశఙ్కరేణోదితం గుఞ్జం సిన్ధుయుతం కణామధుయుతం శోఫే చ పాణ్డ్వామయే । వాతవ్యాధిముపద్రవైశ్చ సహితం మేహాంస్తథా వింశతిం । సంయోజ్యా చ హరీతకీ గుడయుతా వాతాస్రికే దుర్జయే ॥4॥ గమ్భారే చ గుడూచిసత్వచపలాక్షౌద్రైస్తు సంయోజిత । స్యాద్ధాత్మానారుచిశూలమాన్ద్యకసనాపస్మారవాతోదరాన్ । శ్వాసార్శ సంగ్రహణీం హలీమకమథో సర్వజ్వరాన్నాశయే । ధాతూనాప్యయతి క్షయం క్షపయతి శ్యామాశతం యౌవనమ్ । ప్రౌఢాటోపయుతం కరోతి సహసా తారుణ్య గర్వోజ్ఝితం । సిద్ధో రాజమృగాఙ్క ఏష జయతి స్వస్యానుపానైర్గదాన్ ॥5॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, శు॥ కఫరి, వైక్రాంత భస్మ, కాంతభస్మ, లోహభస్మ, వంగభస్మ, సీసభస్మ, వజ్రభస్మ, పగడభస్మ, విమల భస్మ మాణిక్యభస్మ, మరకతభస్మ, హేమమాక్షికభస్మ, ముత్యభస్మ, పుష్యరాగభస్మ, శంఖభస్మ, వైడూర్యభస్మ, తామ్రభస్మ, ముత్యపుచిప్పలభస్మ, శు॥ తాళకము అభ్రక భస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ మణిశిల, గోమేదభస్మ, నీలభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి పల్లేరు, తమలపాకులు, అడ్డసరము, బోడసరము, పిప్పళ్ళు, చిత్రమూలము, చెఱుకు, తిప్పతీగ, మారేడు, గంజాయి, ద్రాక్షపండ్లు, పిల్లిపీచర, గలిజేరు, నల్లగరిక, యష్టిమధుకము, కురువేరు, బూరుగ, ఆరెపువ్వు, జాజికాయలు, బలాచతుష్టయము, దాసినచెక్క, లవంగములు, కంకోలములు, నాగకేసరములు, వీనియొక్క రసములతో

ప్రత్యేకముగ ఏడేసిసారులు భావన చేసి ఉప్పుతో నింపబడిన కుండయందు మృగాంక రసమువలెనే క్రమాగ్నులయందు ఒకరోజు వండి తీసి పూర్వమందు చెప్పబడిన రస ములతో తిరిగి పూర్వమువలెనే భావన చేసి పచ్చకర్పూరమును, కస్తూరిని, సమభాగ ములుగ కలిపి భావన చేయవలెను. ఇది మిక్కిలి గోపనీయము. ఈ రసాయనము శంకరునిచే చెప్పబడెను. దీనిని గురువిందగింజపరిమితిగ సైంధవలవణము, పిప్పళ్ళ చూర్ణము, తేనె, వీనితో సేవించినయెడల సంజు, పాండువ్యాధి, ఉపద్రవములతో కూడిన వాతవ్యాధులు, ఇరువది మేహములు, ఇవి నశించును. కరక్కాయలచూర్ణము, బెల్లము, వీనితో సేవించినయెడల కఠినమయినట్టియు, అంతరాశ్రియమయినట్టియు, వాతరక్తము నశించును. తిప్పసత్తు, పిప్పళ్ళచూర్ణము, తేనె, వీనితో సేవించినయెడల కడుపుబ్బరము, అరుచి, శూల, అగ్నిమాంద్యము, దగ్గు, అపస్మారము, వాతోదరము, శ్వాస, సంగ్రహణి, హలీమకము, సమస్తజ్వరములు, క్షయ, ఇవి నశించును. ధాతు వులు వృద్ధిపొందును. దీనిని సేవించువాడు మిక్కిలి మదించినవాడై యౌవనవతు లయిన నూరుగురు స్త్రీలయొక్క మదము నణగగొట్టును. ఈ రాజమృగాంకరసమును ఆ యా అనుపానములతో సేవించినయెడల సమస్తవ్యాధులు నివారించును.

నవరత్నమహారాజమృగాంకరసము

శ్లో॥ రసభస్మ త్రిభాగం చ షడ్భాగం హేమభస్మకమ్ । మృత తామ్రం చైకభాగం ద్విభాగం రౌప్యభస్మకమ్ ॥1॥ తత్తుల్యే నాగవఙ్గే చ వజ్రమేకం చతుర్గుణమ్ । గోమేదకం చ ద్విగుణం కాశ్మీరం సప్తమాత్రి కమ్ ॥2॥ పద్మరాగేన్ద్రనీలే చ రాజావర్తం తథైవ చ । గరుడోద్గార వైక్రాన్తే ప్రవాలం హేమమాక్షికమ్ ॥3॥ తీక్ష్ణం కాన్తం వ్యోమ గన్ధౌ పఞ్చభాగం పృథక్పృథక్ । కదలీకన్దసారేణ మాలతీపుష్పజ ద్రవైః ॥4॥ ఉశీరద్వయసారేణ గోక్షురేణ విమర్దయేత్ । ఏలాలవఙ్గ సారేణ ఘనసారవరీరసైః ॥5॥ ముసలీమూలసారేణ మర్దయేచ్చ పృథ క్పృథక్ । త్రియామం వాలుకాయన్త్రే పాచయేత్కమలాగ్నినా ॥6॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య పూర్వద్రావైర్విమర్దయేత్ । మహారాజమృగా ఙ్కోఽయం రాజయక్ష్మరుజాపహః ॥7॥ పీనసం శ్వాసకాసౌ చ పాణ్డు కామలహృద్రుజాః । మహోదరార్శోగ్రహణీ వాతపిత్తహలీమకాః ॥8॥ దీపకం వృష్యమాయుష్యం కాన్తిస్త్రీబలవర్ధకమ్ । తుష్టిపుష్టికరం మేధ్యం సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥9॥ వల్లత్రిమమితం సేవ్యం సితాజ్య మధుసంయుతమ్ । వలీపలితవిధ్వంసి కామదం శుభదం తథా ॥10॥ మేహఘ్నం ప్రీతిదం సేవ్యం పరదృగ్జ్ఞానసాధకమ్ । పాణ్డ్వాదిగ్రహణీ

శూలమూత్రాఘాతాశ్మరీహరమ్ ॥11॥ జ్వరఘ్నమతివృష్యం చాప్యతీవ రతికారకమ్ । మహారాజమృగాఙ్కోఽయం సర్వరోగహరః పరమ్ ॥12॥

అ॥ రసభస్మ 8 భా, సువర్ణభస్మ 6 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 2 భా, సీసభస్మ 2 భా, వంగభస్మ 2 భా, వజ్రభస్మ 1 భా, గోమేదికభస్మ 4 భా, కుంకుమపువ్వు 2 భా, ముత్యభస్మ 7 భా, కెంపులభస్మ 7 భా, నీలభస్మ 7 భా, రాజావర్తభస్మ 7 భా, పచ్చలభస్మ 5 భా, వైక్రాంతభస్మ 5 భా, పగడభస్మ 5 భా, హేమమాక్షికభస్మ 5 భా, లోహభస్మ 5 భా, కాంతభస్మ 5 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, శు॥ గంధకము 5 భా, వీనిని గ్రహించి అరటిదుంప, మాలతీపువ్వములు, వట్టివేళ్ళు, తెల్లవట్టివేళ్ళు, పల్లేరు, ఏలకులు, లవంగములు, తుంగగడ్డలు, పిల్లితేగలు, నేలతాడి, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మర్దించి వాలుకాయంత్రమునందు క్రమలాగ్నిచే మూడుజాములు వండి సాంగశీతలమున తీసి పూర్వపురసములతో మరల మర్దింపవలయును. ఈ మహారాజమృగాంకరసమును పంచదార, నెయ్యి, తేనె, వీనితో వల్లపరిమితిగ సేవించినయెడల రాజయక్ష్మ, జలుబు, శ్వాస, కాస, పాండువు, కామిర్లు, హృద్రోగము, మహోదరము, అర్శస్సు, గ్రహణి, వాతవ్యాధులు, పైత్యవ్యాధులు, హలీమకము, సమస్తవ్యాధులు, శరీరము ముడతలుపడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, మేహములు, పాండువు మొదలగు వ్యాధులు, గ్రహణి, శూల, మూత్రాఘాతము, అశ్మరి, జ్వరము, ఇవి నశించును. మరియు అగ్నిదీప్తి, వీర్యవృద్ధి, ఆయుర్వృద్ధి, కాంతి, సంభోగశక్తి, మనస్సంతోషము, శరీరపుష్టి, బుద్ధికుశలత, కోరికలు నెరవేరుట, శుభములు, ప్రీతి, పరదృష్టిజ్ఞానము, మిక్కిలి వీర్యవృద్ధి, మిక్కిలి సంభోగశక్తి, ఇవి కలుగును. ఈ మహారాజమృగాంకరసము సర్వరోగములను హరింపజేయును.

విషూచీవిధ్వంసకరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం మాక్షికం శుణ్ఠీం పారదం గన్ధకం విషమ్। గరలం సమభాగం స్యాత్సర్వేషాం హిఙ్గులం సమమ్ ॥1॥ మర్దయేజ్జమ్బుజద్రావైర్వటీ కార్యా ప్రయత్నతః । శ్వేతసర్షపతుల్యా చ మృతసంజీవనీ తథా ॥2॥ విషూచీం నాశయత్యాశు దధ్యన్నం పథ్యమాచరేత్ । త్రిదోషోత్థమతీసారం సర్వోపద్రవసంయుతమ్ ॥3॥

అ॥ పాం॥ వెలిగారము, మాక్షికభస్మ, శుంఠి, శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, శు॥ నాభి, గరళము, వీనిని సమభాగములుగను శు॥ ఇంగిలీకమును, వీని అన్నిటియొక్క సముదాయముల సమానముగను గ్రహించి నిమ్మకాయలరసముతో మర్దించి తెల్లఆవాలపరిమితిగ మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని సేవించినచో విషూచి (కలరా) వెంటనే నశించును. పెరుగుఅన్నమును పథ్యముగ భుజింపవలయును. త్రిదోషములవలన పుట్టినట్టియు సమస్తోపద్రవములతో కూడినట్టియు అతిసారము నశించును.

గోరోచనముమాత్రిలు

వ॥ గోరోచనము 1 భా, రసకర్పూరము 1 భా, రససిందూరము 1 భా, ... చూర్ణము 1 భా, కటుకరోహిణి 1 భా, నాభి ½ భా, కస్తూరి ¼ భా, వీనిని లవంగకషాయముతో మర్దించి పెసరగింజలంతిమాత్రలు చేయవలయును. వీనిని చంటి పిల్లలకు చనుపాలతో నియ్యవలయును.

గోరోచనముమాత్రిలు (ప్రకారాంతరము)

వ॥ గోరోచనము 1 భా, కటుకరోహిణి 2 భా, ఇంగిలీకము 1 భా, రస కర్పూరము 1 భా, కుంకుమపుష్పి 1 భా, అక్కలకర్ర 1 భా, లవంగములు 1 భా, నాభి ½ భా, వీని మిరియాలకషాయముతో మర్దించి పెసరగింజలంతమాత్రలను చేయ వలయును. వీనిని చనుపాలతో గాని ఆయాయిఅనుపానములతోగాని చంటిపిల్లల కియ్య వలయును. జలుబు, జ్వరము, దగ్గు, వాంతి, అజీర్ణము, విరేచనములు, ..., కడుపుబ్బరము, మలబంధము, మొదలగునవి నశించును. ఆయాయి ...నుపానము లతో పెద్దవారుకూడ పుచ్చుకొనవచ్చును.

మృగాంకపోటలీరసము

శ్లో॥ శఙ్ఖనాభిం గవాం క్షీరైః పేషయేన్నిష్కషోడశ । తేన మూషా ప్రకర్తవ్యా తన్మధ్యే భస్మసూతకమ్॥ 1 ॥ నిష్కార్ధం గన్ధకా త్త్రీణి చూర్ణీకృత్య వినిక్షిపేత్ । రుద్ధ్వా తద్వేష్టయేద్వస్త్రైర్మృత్తికాం లేపయేద్బహిః ॥ 2 ॥ శోష్యం గజపుటే పాచ్యం మూషయా సహ చూర్ణయేత్ । గుఞ్జామాత్రః క్షయం హన్తి మృగాఙ్కః పోటలీరసః ॥ 3 ॥

అ॥ శంఖముయొక్క మొదటి భాగములను 16 నిష్కములుగ గ్రహించి ఆవు పాలతో నూరి దానిని మూష (డిప్ప)గా చేయవలయును. రసభస్మ ½ నిష్కము, శు॥ గంధకము 3 నిష్కములు, వీనిని చూర్ణము చేసి ఆ మూషయందుంచి మూత మూసి దానికి బట్టనుచుట్టి పైన మట్టిపూసి ఎండించి గజపుటము వేసి మూషతోకూడ చూర్ణముచేయవలయును. ఈ మృగాంకపోటలీరసమును గురివిందగింజపరిమితిగ సేవిం చినచో క్షయ పోవును.

ఆనందరసము

శ్లో॥ నాగం వఙ్గం తామ్రభస్మ శుద్ధపారదగన్ధకౌ । అయస్కాన్తం చాభ్రలోహే రాజావర్తం చ మౌక్తికమ్ ॥ 1 ॥ విద్రుమం మృత తారం చ కృష్ణాభ్రమ్యా(?)ప్రసూనయోః । స్వరసేన తు ఖల్వే చ త్రిదినం మర్దితం పృథక్ ॥ 2 ॥ కాచకూప్యాం నివేశ్యాథ యన్త్రే విద్యా

ధరే పచేత్ । సాఙ్గశీతలముద్ధృత్య గన్ధపుష్పాక్షతార్చనమ్ ॥ 3 ॥ ధూపం దీపం చ నైవేద్యం తామ్బూలం చ సమర్పయేత్ । తథా రసైః పునర్భావ్యం కస్తూరీం కుఙ్కుమం క్షిపేత్ ॥ 4 ॥ కర్పూరం నాగముస్తైస్తు మర్దయేద్యామమాత్రకమ్ । తతస్సంచూర్ణితం కుర్యాత్ వల్లమాత్రం ప్రమాణతః ॥5॥ సక్షౌద్రమాగధీచూర్ణం భక్షితం చ క్షయాపహమ్ । పాణ్డూదరాన్పఞ్చకాసాన్శ్వాసం చ హాలీమకమ్ ॥ 6 ॥ జీర్ణజ్వరం యక్ష్మరాజం ప్లీహప్రదరగుల్మకాన్ । సర్వవాతామయాన్పిత్తాన్ క్షయకాసం జ్వరం హరేత్ ॥ 7 ॥ దీపకం వృష్యమాయుష్యం తేజోధాతువివర్ధకమ్ । బుద్ధిమాన్నీతిమాన్భూత్వా బహుస్త్రీభిర్భవేత్సుఖీ । ఆనన్దరసవిఖ్యాతస్సర్వరోగహరః పరమ్ ॥ 8 ॥

అ॥ సీసభస్మ, వంగభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, అయస్కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, లోహభస్మ, రాజావర్తభస్మ, ముత్యభస్మ, పగడభస్మ, రజతభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి పిప్పళ్ళకషాయముతోడను, అరటిపువ్వు రసముతోడను, ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి విద్యాధరయంత్రమునందు వండి సాంగశీతలమున తీసి మంచిగంధము, పుష్పములు, అక్షతలు, వీనితో పూజించి ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, తాంబూలము, వీనిని సమర్పించి మరల పూర్వపురసములతో భావన చేసి కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, వీనిని కలిపి నాగముస్తలరసముతో నొకజాము మర్దించి పిదప చూర్ణము చేయవలయును. దీనిని తేనెతోకూడిన పిప్పళ్ల చూర్ణముతో వల్లపరిమితిగ సేవించినయెడల క్షయ, పాండువు, ఉదరవ్యాధి, అయిదువిధములగు దగ్గులు, జలుబు, హాలీమకము, జీర్ణజ్వరము, రాజయక్ష్మ, ప్లీహవ్యాధి, ప్రదరము, గుల్మము, సమస్తవాతవ్యాధులు, పైత్యవ్యాధులు, క్షయకాస, జ్వరము, ఇవి నశించును. అగ్నిదీప్తి, వీర్యవృద్ధి, ఆయుర్వృద్ధి, తేజస్సు, ధాతువృద్ధి, ఇవి కలుగును. దీనిని సేవించినవాడు బుద్ధిమంతుడును, నీతిమంతుడును, అయి చాలమందిస్త్రీలతో సుఖముగా రమించును. ఈ ఆనందరసము సమస్తరోగములను నివారింపజేయును.

పారదాదిలేపము

శ్లో॥ పారదం మర్దయేన్నిష్కం కృష్ణధత్తూరకద్రవైః । నాగవల్లీద్రవైర్వాఽథ వస్త్రఖణ్డం ప్రలేపయేత్ ॥ 1 ॥ తద్వస్త్రం మస్తకే బద్ధ్వా ధార్యం యామత్రయం తతః । యూకాః పతన్తి నిశ్చేష్టా సలిక్షా నాత్ర సంశయః ॥ 2 ॥

అ॥ నిష్కప్రమాణముకల పాదరసమును నల్లఉమ్మెత్తరసముతోగాని తమలపాకుల రసముతోగాని మర్దింపవలయును. దానిని చిన్నవస్త్రమునకు పూసి ఆవస్త్రమును తలకు చుట్టుకొని మూడుజాములు ఉంచుకొనినచో పేళ్ళును, ఈళ్ళును,తప్పక చచ్చిపడిపోవును.

ఉదయమార్తాండరసము (తామ్రమైనము)

శ్లో॥ పలోన్మితస్య శుల్బస్య సూక్ష్మపత్రాణి కారయేత్ । తత్సమం గన్ధకం దత్త్వా ఖల్వే సర్వం వినిక్షిపేత్ ॥ 1 ॥ జమ్బీరరస సంయుక్తం దినం ఘర్మే నిధాపయేత్ । తతశ్శుల్బే ద్రవీభూతే రస కర్షం నియోజయేత్ ॥ 2 ॥ తత్సిద్ధముదరే యోజ్యం శోఫే చైవ భగన్దరే । నామ్నా తూదయమార్తాణ్డరస ఏష ప్రకీర్తితః ॥ 3 ॥

అ॥ పలపరిమితికల శు॥ తామ్రమును పలుచని రేకులుగ చేసి ఆరేకులను, పల పరిమితికల శు॥ గంధకమును, ఖల్వమునందుంచి నిమ్మకాయలరసము పోసి ఎండయం దుంచి తామ్రపురేకులు కరిగినపిదప కర్షపరిమితిగల రసభస్మను కలపవలయును. సిద్ధ మైన దీనిని ఉదరవ్యాధి, పంజు, భగందరము, వీనియందు సేవింపవలయును. ఇది ఉదయమార్తాండరసమని చెప్పబడును.

కృచ్ఛ్రాంతకరసము

శ్లో॥ సూతం స్వర్ణం చ వైక్రాన్తం మృతం తుల్యం చ మర్దయేత్ । మధుయష్టి మేఘురసైర్ద్వియామం తచ్చ గోలకమ్ ॥1॥ శుష్కం బద్ధ్వా పుటేచ్ఛాహః కరీషాగ్నౌ మహాపుటే । మాషమాత్రం లిహేత్ క్షౌద్రైర్మూత్రకృచ్ఛ్రప్రశాన్తయే । జయన్తీ వా జయా శ్లేష్మకృచ్ఛ్రనుత్తణ్డులోదకైః ॥ 2 ॥

అ॥ రసభస్మ, సువర్ణభస్మ, వైక్రాంతకభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి యష్టిమధుకము, తుంగగడ్డలు, వీని రసములతో రెండుజాములు నూరి ఉండజేసి ఎండించి మూకుళ్ళయందుంచి సంధిబంధనము చేసి పిడకలతో ఒకరోజు పెద్ద పుటము వేయవలయును. దీనిని తేనెతో మాషపరిమితిగ సేవించినచో మూత్ర కృచ్ఛ్రము నశించును. తెక్కలినిగాని కరక్కాయనుగాని బియ్యపుకడుగుతో పుచ్చు కొనినచో శ్లేష్మమూత్రకృచ్ఛ్రము నశించును.

కర్పూరరసము

శ్లో॥ హిఙ్గులం చాహిఫేనం చ ముస్తకేన్ద్రయవం తథా । జాతీఫలం చ కర్పూరం సర్వం సంమర్ద్య యత్నతః ॥ 1 ॥ జలేన వటికా కార్యా ద్విగుఞ్జాపరిమాణతః । జ్వరాతిసారిణే చైవ తథాతీసార రోగిణే । షడ్విధాయాం గ్రహణ్యాం చ రక్తాతీసార ఉల్బణే ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నల్లమందు, తుంగగడ్డలు, కొడిశపాలవిత్తులు, జాజికాయ, హారతికర్పూరము, వీనిని జలముతో బాగుగ నూరి రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. వీనిని జ్వరాతిసారము, అతిసారము, ఆఱువిధములైన గ్రహణి, ప్రవృద్ధమైన రక్తాతిసారము, వీనియందు సేవింపవలయును.

క్షయేశ్వరరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకయోశ్చూర్ణ మేకీకృత్యాభ్రకం తథా । హేమభస్మ సమం కృత్వా మర్దయేద్యామకద్వయమ్ ॥ 1 ॥ త్ర్యూషణాని లవఙ్గైలాటఙ్కణం హేమతుల్యకమ్ । కణ్టకార్యా రసైర్భావ్య మేకవింశతివారకమ్ ॥ 2 ॥ శిగ్రుబీజార్ద్రకరసైస్సప్తధా భావయేత్పృథక్ । రసః క్షయేశ్వరో నామ కాసశ్వాసక్షయాపహః । అనుపానం ప్రయోక్తవ్యం విభీతకఫలత్వచమ్ ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, అభ్రకభస్మ సువర్ణభస్మ, వీని నొక్కొక భాగముగ గ్రహించి రెండుజాములు నూరి త్రికటుకములు, లవంగములు, ఏలకులు, పొం॥ వెలిగారము, వీని నొక్కొకభాగముగ కలిపి నేలములగరసముతో 21 సారులును, మునగగింజలరసముతోడను అల్లపురసముతోడను ప్రత్యేకముగ ఏడేసిసారులును, భావన చేయవలయును. ఈ క్షయేశ్వరరసమును తానికాయపై బెరడుయొక్క అనుపానముతో సేవించినయెడల దగ్గు, వగర్పు, క్షయ, ఇవి నశించును.

రసదోషారియోగము

శ్లో॥ గన్ధకం మాషయుగ్మం చ నాగవల్లీదలైస్సహ । ఖాదయేత్పారదగ్రస్తో దోషశాన్తిస్సదా భవేత్ ॥ 1 ॥

అ॥ శు॥ గంధకమును రెండుమాషములపరిమితిగ తమలపాకులతో రసదోషము కలవాడు తినినయెడల రసదోషము వెంటనే శాంతినొందును.

బడబానలరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం సమం గన్ధం మృతం తామ్రాభ్రటఙ్కణాన్ । సాముద్రం చ యవక్షారం సర్జసైన్ధవనాగరమ్ ॥ 1 ॥ అపామార్గస్య చ క్షారం పాలాశం వత్సనాభకమ్ । ప్రత్యేకం సూతతుల్యం స్యాచ్చణకామ్లేన మర్దయేత్ ॥ 2 ॥ హస్తికన్యాద్రవైశ్చాపి హాచార్ద్రయుక్తం పుటేల్లఘు । మాషైకం భక్షయేన్నిత్యం రసోఽయం బడబానలః ॥ 3 ॥ సర్వాగుల్మం విహన్త్యాశు గ్రహణీం చ విశేషతః । సర్వాజీర్ణప్రశమకస్సర్వశూలవినాశకః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, తామ్రభస్మ, అభ్రకభస్మ, పొం॥ వెలిగారము, సముద్రలవణము, యవక్షారము, స్వర్జికాక్షారము, సైంధవలవణము, శుంఠి, ఉత్తరేణి క్షారము, మోదుగక్షారము, శు॥ నాభి, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి సెనగపులుసు, అజామోదము, కలుబంద, అల్లము, వీనితో ఒకరోజు మర్దించి లఘుపుటము వేయవలయును. ఈ బడబానలరసమును మాషపరిమితిగ సేవించినచో సమస్త గుల్మములు, గ్రహణి, సమస్తములైన అజీర్ణములు, సమస్తశూలలు పోవును.

కస్తూరికారసము

శ్లో॥ హిఙ్గులం చ విషం టఙ్కో- జాతీకోశఫలే తథా । మరిచం పిప్పలీ చైవ కస్తూరీ చ సమాంశకాః ॥ 1 ॥ రక్తిద్వయం తతః ఖాదే త్సన్నిపాతే సుదారుణే । శ్లేష్మరోగేషు సర్వేషు వాతరోగే తథైవ చ ॥2॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నాభి, పొం॥ వెలిగారము, జాపత్రి, జాజికాయ, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, కస్తూరి, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి రెండురక్తులప్రమాణముగ సేవించినచో దారుణసంనిపాతము, సమస్తశ్లేష్మవ్యాధులు, వాతవ్యాధి, ఇవి నశించును.

మధుమేహాంతకరసము

శ్లో॥ స్వర్ణం రౌప్యం మౌక్తికం చ విశుద్ధం చ శిలాజతు । లోహమభ్రం తథా తాప్యం మధుయష్టీ చ పిప్పలీ॥1॥ మరిచం విశ్వకం చేతి సర్వమేకత్ర కారయేత్ । ప్రియత్నాత్ప్రహారం మర్ద్యం కజ్జలాకృతిసన్నిభమ్ ॥2॥ భృఙ్గరాజస్య నిమ్బస్య జమ్బ్వా అపి రసైః పృథక్ । ప్రమేహం వివిధం హన్తి మధుమేహం సుదుస్తరమ్ ॥ 3 ॥ వాతపిత్తసముద్భూతం సముద్భూతం తథా కఫాత్ । మధుమేహాన్తకో నామ ప్రమేహకులనాశకః ॥4॥

అ॥ సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, ముత్యాభస్మ, శు॥ గోమూత్రశిలాజతు, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, మాక్షికభస్మ, యష్టిమధుకము, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, శుంఠి, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఒకజాము కాటుకవలె నూరి గుంటగలగర, వేప, నేరేడు, వీని యొక్క రసములతో వేఱుగ మర్దింపవలయును. దీనిని సేవించినచో సమస్తప్రమేహములు, కఠినమైన మధుమేహము, వాతపిత్తకఫములవలన పుట్టిన మధుమేహము, ఇవి పోవును. ఈ మధుమేహాంతకరసము ప్రమేహసముదాయమును నశింపజేయును.

రక్తగుల్మాంతకరసము

శ్లో॥ తామ్రం దశగుణం స్వర్ణాత్స్వర్ణపాదం కటుత్రికమ్ । త్రిఫలా వ్యోషతుల్యా స్యాత్త్రిఫలార్ధమయోరజః ॥ 1 ॥ అయసోఽర్ధం విషం

చైవ సర్వం మర్దయ యత్నతః । రక్తగుల్మాన్తకో నామ నాశయేద్రక్త గుల్మకమ్ ॥2॥

అ॥ తామ్రభస్మ 10 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, త్రికటుకములు ¼ భా, త్రిఫలములు ¼ భా, లోహభస్మ 1/8 భా, శు॥ నాభి 1/16 భా, వీనిని కలిపి నూరవలయును. ఈ రక్తగుల్మాంతకమును సేవించినచో రక్తగుల్మము నశించును.

మహామేహాంతకరసము

శ్లో॥ సువర్ణం తామ్రతీక్ష్ణే చాప్యాయసం నాగవిద్రుమే । ముక్తాఫలం కమ్బుకం చ పారదం గన్ధకం తథా ॥1॥ ఏతాని చార్ధ భాగం స్యాత్పఞ్చభాగం చ రౌప్యకం । తత్సమం కాన్తలోహం చ తత్తుల్యం చాభ్రకం తథా ॥2॥ తత్తుల్యం త్రపుకం చైవ శాల్మలీరస మర్దితమ్ । కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ ॥3॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । సర్వతుల్యం శిలా చూర్ణం తత్పాదాంశం రసేన్ద్రకమ్ ॥4॥ మృగాణ్డజం చార్ధభాగం త్రిఫలారసమర్దితమ్ । అమృతాచన్దనోశీరవటాశ్వత్థవరీరసైః ॥ 5 ॥ ముసలీక్షుగణేనాపి కన్యయా చ విమర్దితమ్ । వల్లద్వయపరిమాణం తు హ్యనుపానవిశేషకైః ॥6॥ సేవితో మధుమేహం చ నానామేహం నివారయేత్ । శుక్లమేహం చాతిమూత్రం మూత్రకృచ్ఛ్రం తథాఽశ్మరీమ్ ॥7॥ వసామేహం సురామేహం మజ్జామేహం చ తాపకమ్। లిఙ్గదాహం మూత్రదాహం ద్వివిధం ప్రదరం తథా ॥8॥ క్షయం పాణ్డుం శ్వాసకాసౌ నిద్రానాశం శిరోవ్యథామ్ । మేహాన్తకరసో నామ సర్వమేహకులాన్తకః ॥9॥

అ॥ సువర్ణభస్మ ½ భా, తామ్రభస్మ ½ భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ ½ భా, ఇనుప భస్మ ½ భా, సీసభస్మ ½ భా, పగడభస్మ ½ భా, ముత్యభస్మ ½ భా, శంఖభస్మ ½ భా, శు॥ రసము ½ భా, శు॥ గంధకము ½ భా, రజతభస్మ 5 భా, కాంతభస్మ 5 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, వంగభస్మ 5 భా, వీనిని బూరుగరసముతో మర్దించి కాచ కుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు వండి సాంగశీతలమున తీసి ఖల్వమునం దుంచి దానికి సమానమగు శిలాజతుభస్మను, నాల్గవభాగము రససిందూరమును, అర్ధ భాగము కోడిగ్రుడ్లపెంకులను కలిపి, త్రిఫలములు, తిప్పతీగె, మంచిగంధము, వట్టివేళ్లు, మఱ్ఱి, రావి, పిల్లిపీచర, నేలతాడి, ఇక్షుగణము, కలబంద, వీనియొక్క రసము లతో మర్దింపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో రెండువల్లముల పరిమితిగ సేవించినయెడల మధుమేహము, సమస్తమేహములు, శుక్లమేహము, అతిమూత్రము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, వసామేహము, సురామేహము, మజ్జామేహము, శరీర

తాపము, మేఘ్రిమునందు మంట, మూత్రిము పోవునప్పుడు మంట, శ్వేతప్రిదరము, రక్తప్రిదరము, క్షయ, పాండువు, శ్వాస, కాస, నిద్రిలేకపోవుట, తలనొప్పి, ఇవి నశించును. ఈ మేహాంతకరసము సర్వమేహములను నివారింపజేయును.

మహామేహాంతకరసము

శ్లో॥ మాణ్డూరస్వర్ణతారాభ్రిరవిరసశిలాజిచ్ఛ వైక్రాన్తముక్తం। గన్ధం నాగం ప్రివాలాయసత్రపుభసితం కాన్తభస్మాపి తుల్యమ్ । లామజ్జావాలుకాశ్రీమలయజపయసా సప్తవారం ప్రిపిష్ట్వా । సేవ్యో ముద్గప్రిమాణో యది సకలరుజాహన్తి మేహాన్సర్వో౽యమ్ ॥1॥ శ్లో॥ రక్తమేహం మూత్రికృచ్ఛ్రముదకం శుక్లమేహకమ్ । క్షయం పాణ్డుం జ్వరం శోషం శ్వాసం కాసం తథాఽరుచిమ్ । అనుపానవిశేషేణ సర్వమేహాన్వినాశయేత్ ॥2॥

అ॥ మాండూరభస్మ, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, అభ్రికభస్మ, తామ్రభస్మ, రసభస్మ, శిలాజతుభస్మ, వైక్రాంతభస్మ, ముత్యభస్మ, శు॥ గంధకము, సీసభస్మ, పగడభస్మ, తీక్ష్ణలోహభస్మ, వంగభస్మ, కాంతభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రిహించి వట్టివేళ్లు, కురువేరు, మంచిగంధము, వీనియొక్క రసములతోడను ఆవుపాలతోడను ప్రిత్యేకముగ ఏడేసిరోజులు నూరవలయును. ఈ మేహాంతకమును పెసరగింజపరిమితిగ సేవించినచో సకలవ్యాధులు, రక్తమేహము, మూత్రికృచ్ఛ్రిము, ఉదకమేహము, శుక్లమేహము, క్షయ, పాండువు, జ్వరము, కృశించుట, శ్వాస, కాస, అరుచి, ఇవి పోవును. అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల సమస్తమేహములు నశించును.

మహామేహాంతకరసము

శ్లో॥ ద్విభాగం కానకం భస్మ తుల్యాం శుద్ధం చ గన్ధకమ్ । లోహభస్మ త్రిభాగం చ చతుర్భాగం మృతం రసమ్ ॥1॥ వంగభస్మ త్రిభాగం చ త్రిభాగం నాగభస్మకమ్ । ప్రివాలం మౌక్తికం చైవ గారుడం చ సమం సమమ్ ॥2॥ ఖల్వామధ్యే వినిక్షిప్య మాతులుఙ్గరసేన చ । ఇక్షుఖణ్డరసైనైవ శతావర్యా రసేన చ ॥3॥ దినమేకం విమర్ద్యం తు దాడిమీఖర్జూరకైస్తథా । వటాశ్వత్థకషాయైశ్చ త్రిదినం చ విమర్దయేత్ ॥4॥ ద్విగుఞ్జాపరిమాణేన నవనీతేన సేవయేత్ । వాతమేహం శుక్లమేహం చేక్షుమేహం చ కృచ్ఛ్రికమ్ ॥5॥ రక్తమేహం మూత్రిఘాతం క్షయకాసజ్వరాన్హరేత్ । మేహాన్తక రసో నామ పూజ్యపాదేన భాషితః ॥6॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 2 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, లోహభస్మ 3 భా, రసభస్మ 4 భా, వంగభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 3 భా, పగడభస్మ 3 భా, ముత్యభస్మ 3 భా,

పచ్చలభస్మ 8 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి మాదీఫలములు, చెఱుకుముక్కలు, పిల్లి పీచర, దా్రిక్షపండ్లు, ఖర్జూరపుపండ్లు, వీనియొక్క రసములతో నొక్కొక్క రోజును మఱ్ఱి, రావి, వీనియొక్క కషాయములతో మూడేసిరోజులును మర్దింపవల యును. దీనిని వెన్నతో రెండుగురివిందగింజల ప్రమాణముగ సేవించినచో వాత మేహము, శుక్ల మేహము, ఇక్షుమేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, రక్తమేహము, మూత్రా ఘాతము, క్షయ, కాస, జ్వరము, ఇవి నశించును. ఈ మేహాంతకరసము పూజ్య పాదునిచే చెప్పబడెను.

మహామేహాంతకరసము

వ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, ముత్యాభస్మ 1 భా, వజ్రభస్మ 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, రజతభస్మ 5 భా, కాంతభస్మ 5 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, వంగభస్మ 5 భా, వీనిని కలుబంద, నల్లకలువ, త్రికటుక ములు, వీనిరసములతో మర్దించి వాలుకాయంత్రమునందు ఒకరోజు వండి చల్లారిన పిదప తీసి శిలాజతుభస్మ, తిప్పసత్తు, పచ్చకర్పూరము, లవంగములు, జాజికాయలు, వీనిని ప్రత్యేకముగ మందునకు నాల్గవవంతు చొప్పునను, కస్తూరిని ½ భాగముగను కలిపి తుంగగడ్డలు, వట్టివేళ్లు, మంచిగంధము, కురువేరు, వీనియొక్క రసములతో మర్దింపవలయును. దీనిని పంచదార, వెన్న, తేనె, మొదలగు అనుపానములతో మూడుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల ఇక్షుమేహము, అతిమూత్రము, మధు మేహము, సురామేహము, వసామేహము, హరిద్రామేహము, శుక్లమేహము, పాండువు, క్షయ, కృశించుట, దగ్గు, దౌర్బల్యము, ఉత్థాపనశక్తిలేకపోవుట, కాళ్ళుమంటలు, చేతులుమంటలు, తలనాదు, నడుమునొప్పులు, మూత్రముపోవునప్పుడు మంట, జీర్ణ జ్వరము, అజీర్ణము, రక్తార్శస్సు, గ్రహణి, ప్రదరములు, మొదలగువ్యాధులు పోవును. శరీరకాంతి, బుద్ధికుశలత, ఇంద్రియబలము, ఇవి కలుగుటయేగాక చాలమంది స్త్రీలతో రమించుశక్తికూడ కలుగును. ఈ మేహాంతకరసము వీర్యవృద్ధిని చేయును. ముసలితనమును, వ్యాధులను, పోగొట్టును.

మహామేహాంతకరసము (పుటయోగము)

శ్లో॥ చతుర్భాగం హాటకం చ రసభస్మ చ రౌప్యకమ్ ॥ తీక్ష్ణ భూతిం వజ్రభస్మ నాగం వైక్రాన్తమభ్రకమ్ ॥1॥ శిలాం చ గన్ధకం చైవ ప్రత్యేకం చ త్రిభాగకమ్। సుముహూర్తే క్షిపేత్ఖల్వే త్రిఫలాద్రవమర్ది తమ్ ॥2॥ మోదకాః ఛాయయా శుష్కాన్విపుటేత్సాజ్గశీతలమ్ । ఉశీర చన్దనరసైశ్చతస్రో భావనాస్తథా ॥3॥ చతుర్గుఞ్జాప్రమాణేన శర్కరా మధుసంయుతమ్ । మధుమేహం చేక్షుమేహం చాజ్గతాపం చ నాశ యేత్ ॥4॥ ఉదకం శుక్లమేహం చ లాలాతన్తువినాశకమ్ । ఏకాదశక్ష యాన్హన్తి కాసశ్వాసౌ సహాన్తి చ ॥5॥ లిజ్గదాహం శిరోదాహం నానా

రోగాన్నివారయేత్ । బలపుష్టికరం వృష్యం భక్షణాదమృతం భవేత్ ।
మేహాన్తకరసో నామ్నా మూత్రరోగనివారకః ॥6॥

అ॥ బంగారుభస్మ, 4 భా, రసభస్మ 3 భా, రజతభస్మ 3 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 3 భా, వంగభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 3 భా, వైక్రాంతభస్మ 3 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, శిలాజతుభస్మ 3 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, వీనిని సుముహూర్తమునందు ఖల్వమందుంచి త్రిఫలారసముతో మర్దించి మాత్రలు చేసి నీడ నెండించి పెద్దపుటము వేసి సాంగశీతలమున తీసి వట్టివేళ్లు, మంచిగంధము, వీనియొక్క రసములతో నాలుగుభావనలు చేయవలయును. దీనిని పంచదార, తేనె, వీనితో నాలుగు గురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినచో మధుమేహము, ఇక్షుమేహము, శరీరతాపము, ఉదకమేహము, శుక్లమేహము, లాలామేహము, తంతుమేహము, ఏకాదశక్షయలు, కాస, శ్వాస, నేత్రమునందలి మంట, శిరస్సునందలి వేడి, సమస్తరోగములు, ఇవి శాంతించును. బలము, శరీరపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, ఇవి కలుగును. ఇది సేవించుటవలన అమృతముతో సమానమగును. ఈ మేహాంతకరసము మూత్రసంబంధమైన సమస్త వ్యాధులను హరింపజేయును.

క్రమవృద్ధిమహామేహాంతకరసము

సీ॥ ముందుగా నొకపాలు ముత్యభస్మంబును పవడభస్మము రెండుపాళ్ళు బెట్టి । తామ్రభస్మము మూడు తనరంగ నుంచియు నాగభస్మము నాల్గు నయముగాను । అనువైన లోహము నైదుభాగంబులు కాంతభస్మం బారు ఘనముగాను । ఆరును నొక్కటి యభ్రకభస్మంబు వంగంబు నెనిమిదిభాగములును । ఖల్వంబులో నుంచి కచ్చూరరసమున నుప్పి బూరుగు చెఱకు నుస్తినీట । నాల్గుదినంబులు ననువుగా మర్దించి పూటకడ్డిగెత్తుపుచ్చుకొన్న । వాతపైత్యశ్లేష్మవణుకురోగంబులు పాండువు మేహముల్ పారిపోను । మూత్రరుజలను క్షయలను మూర్ఛనణచు । సకలవ్యాధుల మాన్పను చాలియుంచు । విదితమేహాంతకరమన్ పేరుతోడ । జగతి విఖ్యాతిగన్న దీ యగదరాజు ॥

అ॥ ముత్యభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 2 భా, తామ్రభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 4 భా, లోహభస్మ 5 భా, కాంతభస్మ 6 భా, అభ్రకసిందూరము 7 భా, వంగభస్మ 8 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి కచ్చూరాలు, ఉప్పి, బూరుగ, చెఱకు, ఉస్తి, వీనియొక్క రసములతో నాలుగురోజులు మర్దింపవలయును. దీనిని పూటకు అడ్డిగెమెత్తుచొప్పున పుచ్చుకొనినచో వాతవ్యాధులు, పైత్యవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, వణుకురోగములు, పాండురోగములు, మేహములు, మూత్రవ్యాధి, క్షయలు, మూర్ఛలు, సమస్తవ్యాధులు, ఇవి పోవును. ఈ మేహాంతకరసము మిక్కిలి మేలు చేయును.

మహామేహాంతకరసము (వింటయోగము)

శ్లో॥ చతుర్భాగం హాటకం చ రౌప్యకం రసభస్మకమ్ । లోహం తామ్రం గన్ధకం చ మాణ్డూరం తాలమభ్రకమ్ ॥1॥ విద్రుమం మౌక్తికం వజ్రం వైక్రాన్తం నాగవఙ్గకే । సర్వాణి చ సమాయుజ్య ప్రత్యేకం చ త్రిభాగకమ్ ॥2॥ సర్వమేకత్ర సంచూర్ణ్య ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । న్యగ్రోధత్రిఫలానీరైర్మర్దయేద్దివసత్రయమ్ ॥3॥ కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య పాచయేత్స్వాఙ్గశీతలే । విశుద్ధకమఫేనం చ పాదభాగం వినిక్షిపేత్ ॥4॥ మృగనాభిం వినిక్షిప్య చన్దనోశీరజై రసైః । చాతుర్జాతరసైర్భావ్యం యామే యామే చ భావయేత్ ॥5॥ క్షిపేచ్చన్ద్రం భావనాన్తే గుఞ్జామాత్రప్రమాణతః । అనుపానవిశేషేణ సర్వమేహాన్వ్యపోహతి ॥6॥ నాశయేన్నిశ్చితం చైవ మధుమేహమతిధ్రువమ్ । ఇక్షుమేహం శుక్లమేహమశ్మరీం తన్తుమేహకమ్ ॥7॥ బహుమూత్రం మహారోగాన్కాసం శ్వాసం క్షయం తథా । జ్వరాతిసారమర్శాంసి కుక్షిగుల్మభగన్దరాన్ ॥8॥ వివిధాన్ప్రదరాన్హన్తి రక్తపిత్తం చ దారుణమ్ । తత్తద్రోగానుపానేన సర్వరోగహరం పరమ్ ॥9॥ వన్ధ్యా చ లభతే గర్భం వృద్ధోఽపి తరుణాయతే । తుష్టిపుష్టికరం చైవ వృష్యం చైవ రసాయనమ్ । మేహాన్తకరసో నామ బ్రహ్మణా నిర్మితః పురా ॥10॥

అ॥ బంగారుభస్మ 4 భా, రజతభస్మ 3 భా, రసభస్మ 3 భా, లోహభస్మ 3 భా, తామ్రభస్మ 3 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, మాండూరభస్మ 3 భా, శు॥ తాలకము 3 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, పగడభస్మ 3 భా, ముత్యభస్మ 3 భా, వజ్రభస్మ 3 భా, వైక్రాంతభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 3 భా, వంగభస్మ 3 భా, వీనిని ఖల్వమునందుంచి మఱ్ఱి, త్రిఫలములు, వీనియొక్క రసములతో మూడురోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు వండి సాంగశీతలమున తీసి శు॥ నల్లమందును పైమందునకు నాల్గవవంతుగ కలిపి కస్తూరిని కలిపి మంచిగంధము, వట్టివేళ్లు, చాతుర్జాతకములు, వీనిరసములతో ఒక్కొక్కజాము భావన చేసి పిదప పచ్చకర్పూరమును కలుపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషములతో గుంజాప్రమాణముగ సేవించిన యెడల సర్వమేహములు, మధుమేహము, ఇవి తప్పక నశించును. ఇక్షుమేహము, శుక్లమేహము, అశ్మరి, తంతుమేహము, అతిమూత్రము, కఠినవ్యాధులు, కాస, శ్వాస, క్షయ, జ్వరము, అతిసారము, మూలశంక, ఉదరవ్యాధులు, గుల్మము, భగందరము, సమస్తప్రదరములు, కఠినమైనరక్తపిత్తము, ఇవికూడ నశించును. ఆయారోగములకు తగిన అనుపానములతో సేవించినచో సమస్తరోగములు హరించును. గొడ్డు

రాలు గర్భమును ధరించును. వృద్ధుడుకూడ యౌవనవంతుడగును. మనస్సునకు సంతోషము, శరీరపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, ఇవి కలుగును. ఇది రసాయనము. ఈ మహాంతకరసము పూర్వమునందు బ్రహ్మచే చెప్పబడెను.

తామ్రరసాయనము

శ్లో॥ తామ్రభస్మ త్వజాక్షీరే పాచ్యం తుల్యఘృతే పచేత్ । తత్తామ్రం శుద్ధసూతం చ గన్ధకం చ సమం సమమ్ ॥ 1 ॥ నిర్గుణ్డ్యుత్థద్రవైర్మర్ద్యం దినం తద్గోలమాచరేత్ । యామైకం వాలుకాయన్త్రే పాచ్యం యోజ్యం ద్విగుఞ్జికమ్ ॥ 2 ॥ బీజపూరస్య మూలం తు సజలం చానుపాయయేత్ । తామ్రం రసాయనం నామ్నా చోదరం శూలమూలకే ॥ 3 ॥ అశ్మరీం విద్రధిం కుష్ఠం కఫవ్యాధీనశేషతః । అజీర్ణం తిమిరం హన్తి గుల్మరోగం చ నిశ్చితమ్ ॥ 4 ॥

అ॥ తామ్రభస్మను మేకపాలయందు వండి పిదప సమానమైన నేతియందు వండి ఆ తామ్రభస్మ, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి వావిలి రసముతో ఒకరోజు మర్దించి ఉండచేసి వాలుకాయంత్రమునందు ఒకజాము వండవలయును. మాదీఫలపువేళ్ళను నూరి జలముతో కలిపి ఆ అనుపానముతో ఈ తామ్ర రసాయనమును రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ పుచ్చుకొనినచో ఉదరము, శూల, మూలవ్యాధి, అశ్మరి, విద్రధి, కుష్ఠము, సమస్తకఫవ్యాధులు, అజీర్ణము, తిమ్మిర్లు, గుల్మరోగము, ఇవి నశించును.

త్రిపురభైరవరసము

శ్లో॥ భాగౌ రసస్య భాగశ్చ హేమ్నః పిష్టం విధాయ చ । తథా ద్వాదశభాగాని తామ్రపత్రాణి లేపయేత్ ॥ 1 ॥ ఊర్ధ్వాధో గన్ధకం దత్వా పలమాత్రం సమన్తతః । క్షారస్య మృగశృఙ్గస్య చూర్ణం యోజ్యం సమన్తతః ॥ 2 ॥ సిఞ్చేన్మత్స్యాక్షీనీరేణ రుద్ధ్వా యామచతుష్టయమ్ । పచేచ్చూల్యాలవారస్నాతో భవేత్త్రిపురభైరవః ॥ 3 ॥ మాషో మధ్వాజ్యసంయుక్తో దేయోఽస్య పరిణామజే । అన్యేష్వేరణ్డతైలేన కటుత్రయయుతో హితః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము 2 భా, బంగారము 1 భా, వీనిని నూరి 12 భాగముల శు॥ తామ్రమును పలుచని రేకులుగా చేసి ఆ రేకులకు పూసి మూకుళ్ళయందుంచి క్రిందను మీదను అంతటను ఒక పలము శు॥ గంధకము ఉంచి యవక్షారము, లేడికొమ్ము చూర్ణము, వీనిని అంతటను చల్లి పొన్నగంటికూరరసముతో తడిపి సంధిబంధనము చేసి

నాలుగుజాములు వండవలయును. ఈ త్రిపురభైరవరసమును తేనె, నెయ్యి, వీనితో మాషప్రమాణముగ సేవించినయెడల శూలయు పరిణామశూలయు పోవును. ఇతరము లైన గుల్మము, ఉదరము, మొదలగువ్యాధులయందు దీనిని త్రికటుకచూర్ణముతోడను, ఆముదముతోడను, పుచ్చుకొనవలయును.

పాషాణవజ్రికరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం త్రిధా గన్ధం ద్రవైశ్శ్వేతపునర్నవైః । మర్ద్యిత్వా దినం ఖల్వే రుద్ధ్వా తద్భూధరే పచేత్ ॥ 1 ॥ పాషాణభేది చూర్ణం తు సమం యోజ్యం ద్విమాషకమ్ । భక్షయేదశ్మరీం హన్తి రసః పాషాణవజ్రకః ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, వీనిని తెల్లగలిజేరురసముతో ఖల్వమునందు ఒకరోజు మర్దించి తీసి భూధరయంత్రమునందుంచి సంధిబంధనము చేసి వండి ఆమందునకు సమానమగు పాషాణభేదిచూర్ణమును కలుపవలయును. ఈ పాషాణవజ్రకరసమును రెండుమాషములపరిమితిగ సేవించినచో అశ్మరి పోవును.

మేహాంతకరసము

సీ॥ కాంతంబు నొక్కటి గగనభస్మము మూడు వంగభస్మము రెండుభాగములు । షడ్భాగములు శిలాజతును జేరిచి వేపచెక్కనీటను నూరఁజెలువుగాంచు । మేహాంతకము పాలమీగడచేగోళ్ల వహ్నిరోగంబుల వడి హరించు । జీరకరసమున నారగించిన మేహవాతముల్ పిత్తముల్ బాసి చనును । ద్రాక్షపండ్లరసంబున దాహమడచు । గసగసాలరసంబున కాకలణచు । త్రిఫలకల్కముచే శుష్కతెవులడంచు । నవని మేహాంతకంబను నాఖ్య దనరి ॥

అ॥ కాంతభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, వంగభస్మ 2 భా, శిలాజతుభస్మ 6 భా, వీనిని వేపచెక్కకషాయముతో నూరవలయును. ఈ మేహాంతకరసమును పాలమీదిమీగడతో సేవించినయెడల అగ్నిమాంద్యములును, జీలకఱ్ఱరసముతో సేవించినయెడల మేహవాతములును, పైత్త్యవ్యాధులును, ద్రాక్షపండ్లరసముతో సేవించినయెడల తాపములును, గసగసాలరసముతో పుచ్చుకొనినచో కాకలును, త్రిఫలాకల్కముతో పుచ్చుకొనినచో కృశించుటయు, నశించును.

మేహాంతకరసము

వ॥ కాంతభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 2 భా, లోహభస్మ 3 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 3 భా, రససిందూరము 3 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వీనిని గ్రహించి ద్రాక్షపండ్లు, నిమ్మకాయలు, కలుబంద, జీలకఱ్ఱ, త్రిఫలములు,

వీనిరసములతో మర్దించి కుప్పెలు కట్టవలయును. ఈ మేహాంతకరసమును అనుపాన విశేషములతో పూటకు మూడుగురువిందగింజల పరిమితిగ సేవించినయెడల శుక్లమేహము, వసామేహము, తంతుమేహము మొదలగు సమస్తమేహవ్యాధులు, క్షయ, పాండువు, అగ్నిమాంద్యము, శరీరతాపము, బలహీనము, బుద్ధిమాంద్యము, కాళ్ళుమంటలు, చేతులుమంటలు, నడుమునొప్పి, కాళ్ళులాగుట, కృశించుట, కండ్లుమంటలు, పైత్యవ్యాధులు, మూర్ఛ, అపస్మారము, వీర్యము పలుచనగుట, గుండెదడ, నోటిపూత, ఉత్సాహములేకుండుట, అతిమూత్రము, మూత్రము వెడలునప్పుడు మంట, దగ్గు, వగర్పు, సమస్తప్రదరవ్యాధులు, రక్తపిత్తము, రక్తార్శస్సు, మొదలగు వ్యాధులను వెంటనే నివారింపజేయును.

మేహాంతకరసము

వ॥ శిలాజతుభస్మ 2 భా, వంగభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 4 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, రససిందూరము 3 భా, రసము 1 భా, గంధకము 1 భా వీనిని ఖర్జూరపుకాయల కషాయముతో మర్దించి కుప్పెలు కట్టవలయును. ఈ మేహాంతకరసమును అనుపానవిశేషములతో పూటకు మూడుగురువిందగింజల పరిమాణముగ సేవించినయెడల మేహములు, రక్తార్శస్సు. మూత్రకృచ్ఛ్రము, తాపము, గ్రహణీదోషము, శుష్కించుట, దగ్గు, మొదలగు వ్యాధులు పోవును.

క్రిమవృద్ధి మేహాంతకరసము

శ్లో॥ రసేన్ద్రమేకభాగం చ ద్విభాగం గన్ధకం తథా। త్రిభాగం వఙ్గభూతిం చ చతుర్భాగం చ నాగకమ్ ॥1॥ పఞ్చభాగం వ్యోమభస్మ షడ్భాగం చ ప్రవాలకమ్। శిలాజిత్సప్తభాగం చ కుఙ్కుమం చాష్టభాగకమ్ ॥2॥ సర్వమేకీకృతం చూర్ణం జమ్బీరామ్లేన మర్దితమ్। మేహాన్తకరసో నామ సర్వమేహవినాశకః ॥3॥ సమస్తపైత్యరోగాంశ్చ మూత్రాఘాతం తథైవ చ। అతిమూత్రం బుద్ధిమాన్ద్యం గ్రహణీమప్యపస్మృతిమ్॥ 4॥ అఙ్గదాహం నేత్రదాహం నారీణాం ప్రదరం తథా। వీర్యదోషం రజోదోషం నాశయేన్నాత్ర సంశయః ॥5॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వంగభస్మ 3 భా, సీసభస్మ 4 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, పగడభస్మ 6 భా, శిలాజతుభస్మ 7 భా, కుంకుమపువ్వు 8 భా, వీనిని నిమ్మకాయపులుసుతో మర్దింపవలయును. ఈ మేహాంతకరసమును సేవించినచో సమస్తమేహములు, సమస్తపైత్యవ్యాధులు, మూత్రాఘాతము, అతిమూత్రము, బుద్ధిమాంద్యము, గ్రహణీదోషము, అపస్మారము, శరీరతాపము, నేత్రములు మండుట, ప్రదరవ్యాధులు, శుక్లదోషములు, రజోదోషములు, ఇవి నశించును.

లఘుమేహాంతకరసము

శ్లో॥ అభ్రకం గన్ధకం సూతం వఙ్గభస్మ సమాంశకమ్ । ఏలా శిలాజితీ చైవ రమ్భాసారేణ మర్దయేత్ । ప్రమేహాన్వింశతిం హన్యాత్కామలాపిత్తనాశకమ్ ॥1॥

అ॥ అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, వంగభస్మ, ఏలకులు, శిలాజతు భస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి అరటిదుంపరసముతో మర్దింపవలయును. దీనిని సేవించినచో ఇరువది ప్రమేహములు, కామిర్లు, పైత్యము, ఇవి నశించును.

విజయేశ్వరరసము

శ్లో॥ శుద్ధతాలం మృతం సూతం తుల్యం తాభ్యాం చతుర్గుణామ్। భర్జితాం విజయాం చైవ సర్వతుల్యం గుడం క్షిపేత్ ॥1॥ శ్వేతకుష్ఠహరో నిష్కో రసోఽయం విజయేశ్వరః । దార్వీఖదిరనిమ్బానాం క్వాథం తమనుపాయయేత్ ॥2॥

అ॥ శు॥ తాళకము 1 భా, రసభస్మ 1 భా, వేయించినగంజాయిఆకు 8 భా, బెల్లము 10 భా, వీనిని కలుపవలయును. ఈ విజయేశ్వరరసమును మ్రానిపసుపు, చండ్ర, వేప, వీని కషాయముయొక్క అనుపానముతో నిష్క ప్రమాణముగ సేవించినచో శ్వేతకుష్ఠము నశించును.

జేపాలరసము

శ్లో॥ జేపాలేన సమైస్సూతవ్యోషటఙ్కణగన్ధకైః । నారాచస్స్యాద్రసో హ్యేష మాషస్సర్పిస్సితాయుతః । హన్త్యుదావర్తమానాహముదరాణి చ గుల్మకమ్ ॥1॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, త్రికటుకములు 1 భా, శు॥ టంకణము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ నేపాళములు 4 భా, వీనిని కలుపవలయును. ఈ నారాచరసమును నెయ్యి, పంచదార, వీనితో మాషప్రమాణముగ సేవించినచో ఉదావర్తము, కడుపుబ్బరము, ఉదరవ్యాధి, గుల్మము, ఇవి నశించును.

షడ్వర్గసిందూరము

వ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 8 భా, పొం॥ వెలిగారము 8 భా, కాంతభస్మ 2 భా, ఖడ్గలోహభస్మ 12 భా, పాదరసము 5 భా, వీనిని కలుబందరసముతో మర్దించి వాలుకాయంత్రమునందు వండి తీసి మరల కలుబందరసముతో నూరి కుప్పెలు కట్టవలయును. దీనిని సేవించినచో నంజు, పాండువు, కామిర్లు, అశీతి వాతములు, అండవాతము, శిరోవాతము, మొదలగు వ్యాధులు నశించును.

సూతశేఖరరసము

శ్లో॥ శుద్ధం సూతం మృతం స్వర్ణం టఙ్కణం వత్సనాభకమ్ । వ్యోషమున్మత్తబీజం చ గన్ధకం తామ్రభస్మకమ్ ॥1॥ చాతుర్జాతం శఙ్ఖభస్మ బిల్వమజ్జాకచూరకే । సర్వం సమం క్షిపేత్తత్ర మర్ద్యం భృఙ్గరసైర్దినమ్ ॥2॥ ద్విగుఞ్జామధుసర్పిర్భ్యాం గుఞ్జామాత్రాం వటీం చరేత్ । భక్షయేదమ్లపిత్తఘ్నో వాన్తిం శూలామయం హరేత్ ॥3॥ పఞ్చగుల్మాన్సఞ్చకాసాన్గ్రహణ్యామయనాశకః । త్రిదోషోత్థాతిసారఘ్నశ్శ్వాసమన్దాగ్నినాశకః ॥4॥ ఉగ్రహిక్కాముదావర్తం దేహయాప్యగదాపహః । మణ్డలాన్నాత్ర సందేహస్సర్వరోగహరః పరమ్ । రాజయక్ష్మహరస్సాక్షాద్రసోఽయం సూతశేఖరః ॥5॥

అ॥ శు॥ రసము, సువర్ణభస్మ, శు॥ వెలిగారము, శు॥ నాభి, త్రికటుకములు, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు, శు॥ గంధకము, తామ్రభస్మ, చాతుర్జాతములు, శంఖభస్మ, మారేడుగుంజు, కచ్చూరాలు, వీనిని సమభాగములుగ ఖల్వమందుంచి గుంటగలగర రసముతో ఒకరోజు మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగ మాత్రలను చేయవలయును. రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ తేనె, నెయ్యి, వీనితో దీనిని సేవించినయెడల అమ్లపిత్తము, వాంతి, శూల, అయిదువిధములగు గుల్మములు, అయిదువిధములగు దగ్గులు, గ్రహణీవ్యాధులు, త్రిదోషములవలనపుట్టిన అతిసారము, శ్వాస, అగ్నిమాంద్యము, కఠినమైన ఎక్కిళ్ళు, ఉదావర్తము, యాప్యవ్యాధులు, ఇవి నశించును. మండలము రోజులు సేవించినచో సమస్తవ్యాధులు తప్పక నశించును. ఈసూతశేఖరరసము రాజయక్ష్మను తప్పక నశింపజేయును.

రామబాణరసము

శ్లో॥ తాలకం రసకర్పూరం గౌరీపాషాణశఙ్ఖకే । ఏతాని సమభాగాని కృష్ణధత్తూరపత్రకైః ॥1॥ మర్దితం చ యథాగాఢం గుఞ్జామాత్రప్రమాణతః । జీరకస్యానుపానేన శీతజ్వరవినాశకః । సంనిపాతం జ్వరం సర్వం హరత్యేవ న సంశయః ॥2॥

అ॥ శు॥ తాళకము, శు॥ రసకర్పూరము, శు॥ గౌరీపాషాణము, శు॥ శంఖపాషాణము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నల్లఉమ్మెత్తాకురసముతో బాగుగ మర్దింపవలయును. జీలకర్రరసముయొక్క అనుపానముతో గురివిందగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల శీతజ్వరము, సంనిపాతజ్వరము, సమస్తజ్వరములు, ఇవి తప్పక నశించును.

ప్రవాలపంచామృతరసము

శ్లో॥ ప్రవాలముక్తాఫలశఙ్ఖశుక్తి కపర్దికానాం చ సమాంశభాగమ్ ।

ప్రవాలమాత్రిం ద్విగుణం ప్రయోజ్యం సర్వైస్సమాంశం రవిదుగ్ధమేవ ॥1॥ ఏకీకృతం తత్తలు భాణ్డమధ్యే క్షిప్త్వా ముఖే బన్ధనమత్ర యోజ్యమ్ । పుటం విదధ్యాదతిశీతలే చ హ్యుద్ధృత్య తద్భస్మ క్షిపేత్కరణ్డే ॥2॥ నిత్యం ద్వివారం ప్రతిపాకయుక్తం వల్లప్రిమాణం హి నరేణ సేవ్యమ్ । ఆనాహగుల్మోదరప్లీహకాసశ్వాసాగ్నిమాన్ద్యాన్కఫమారుతోత్థా । అజీర్ణముద్గారహృదామయఘ్నం గ్రహణ్యతీసారవికారనాశనమ్ ॥3॥ శ్లో॥ మేహామయం మూత్రిరోగం మూత్రకృచ్ఛ్రిం తథాఽశ్మరీమ్ ॥ నాశయేన్నాత్రి సందేహస్సత్యం గురువచో యథా ॥4॥ శ్లో॥ పథ్యాశ్రితం భోజనమాదరేణ సమాచరేన్నిర్మలచిత్తవృత్త్యా । ప్రవాలపఞ్చామృతనామధేయో యోగోత్తమస్సర్వగదాపహారీ ॥5॥

అ॥ పగడభస్మ 2భా, ముత్యభస్మ 1 భా, శంఖభస్మ 1 భా, ముత్యపుచిప్పల భస్మ 1 భా, గవ్వలభస్మ 1 భా, జిల్లేడుపాలు 6 భా, వీనిని కలిపి కుండయందుంచి ముఖము మూసి పుటమువేసి బాగుగ చల్లారిన పిదప తీసి ఆభస్మను భరణియందుంచ వలయును. దీనిని రోజునకు రెండుసారులు వల్లపరిమితిగ సేవించినచో కడుపుబ్బరము, గుల్మము, ఉదరవ్యాధి, ప్లీహవ్యాధి, దగ్గు, ఆయాసము, అగ్నిమాంద్యము, కఫవ్యాధులు, వాతవ్యాధులు, అజీర్ణము, త్రేనుపులు, హృద్రోగము, గ్రహణి, అతిసారము, మేహవ్యాధులు, మూత్రిరోగము, మూత్రకృచ్ఛ్రిము, అశ్మరి, ఇవి తప్పక నశించును. దీనిని సేవించినప్పుడు నిర్మలమైన చిత్తవృత్తికలవాడై పథ్యయుక్తమైన ఆహారమును ఆదరముగ భుజింపవలయును. రసశ్రేష్ఠమైన ఈ ప్రవాలపంచామృతము సమస్త వ్యాధులను నశింపజేయును.

సవాయిసంజీవనీరసము

వ॥ శు॥ ఇంగిలీకము 1 తు, శు॥ రసకర్పూరము 1తు, శు॥ సౌవీరము 1తు, పటిక 2½ తు, రససిందూరము 1 తు, మృద్దారుసింగు 1 తు, వీనిని తీగజెముడు, గుంటగలగర, వీనియొక్క రసములతో చురకాయిచ్చి చివరకు తేనెమైనము 1 తులము వేసి దింపబోవునప్పుడు 1 తులము శుంఠిచూర్ణము వేసి కొద్దిగ తేనెవేసి బటానిగింజలంత మాత్రిలు కట్టవలయును. దీనిని సవాయి, కొరుకు, మేహవ్రణములు, మొదలగు వ్యాధులయందు పథ్యముతో సేవింపవలయును.

రసప్రితాపమార్తాండరసము

శ్లో॥ రసం హిఙ్గులజేపాలే పృక్షీరద్రవ్యమ్బుమర్దితమ్ । దినార్ధేన జ్వరంహన్యాద్గుడేన సితయా తథా। చతుర్వల్లమిమం ఖాదేత్సర్వజ్వర ప్రిశాన్తయే ॥1॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ నేపాళములు, వీనిని నేలదంతిరసముతో మర్దింపవలయును. దీనిని బెల్లముతోగాని పంచదారతోగాని నాలుగువల్లములపరిమితిగ సేవించినచో అర్ధదినములో సమస్తజ్వరములు నశించును.

తరుణార్కరసము

శ్లో॥ గన్ధకం టఙ్కణం చాభ్రం విషం దుత్తూరబీజకమ్ । కృష్ణసర్పస్య గరలం రక్తచన్దనవఙ్గకే ॥1॥ ఏతాని సమభాగాని సర్వతుల్యం తు హిఙ్గులమ్ । మాతులుఙ్గరసైర్మర్ద్యం త్రిదినం చ మహామృదు ॥2॥ వటీస్సర్షపమాత్రేణ హ్యనుపానవిశేషతః ॥ తరుణాఖ్యరసో ఖ్యాతస్సర్వజ్వరనివారకః ॥3॥

అ॥ శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ వెలిగారము 1 భా, అభ్రికభస్మ 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు 1 భా, నల్లత్రాచుపామువిషము 1 భా, రక్తచందనము 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, ఇంగిలీకము 8 భా, వీనిని మాదీఫలరసముతో మూడురోజులు మిక్కిలి మృదువుగ మర్దించి ఆవాలంతమాత్రలను చేయవలెను. ఈ తరుణార్కరసమును అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల సర్వజ్వరములు పోవును.

సమగరళతరుణార్కరసము

శ్లో॥ గోదన్తం హిఙ్గులం తుల్యం ద్వయోస్తుల్యం హాలాహలమ్ । త్రయాణాం గరలం తుల్యం గరలం కృష్ణసర్పజమ్ ॥1॥ మాతులుఙ్గరసైర్మర్ద్యం దినమేకం తు కజ్జలీమ్ । ముద్గప్రమాణవటికాం నారికేలోదకేన చ ॥2॥ దాతవ్యం సంనిపాతార్తే తతశ్శైత్యముపాచరేత్ । తరుణార్కరసో నామ మృత్యుం జయతి నిశ్చయమ్ ॥3॥

అ॥ శు॥ తాళకము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ నాభి 2 భా, నల్లత్రాచుపాముయొక్క గరలము 4 భా, వీనిని మాదీఫలరసముతో ఒకరోజు మెత్తగమర్దించి పెసరగింజలంత మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని కొబ్బరికాయలనీళ్ళతో సేవించి శీతలోపచారములను చేసినచో సంన్నిపాతజ్వరము నశించును. ఈ తరుణార్కరసము మృత్యువును నిశ్చయముగ జయించును.

మహాతరుణార్కము

శ్లో॥ అభ్రకం గన్ధకం తామ్రం టఙ్కణం నాగవఙ్గకే। మాక్షికం లోహభూతిం చ మాక్షికం ఫణినో విషమ్ ॥1॥ హేమ చోన్మత్తబీజాని ప్రవాలం రక్తచన్దనమ్ । వంశక్షీరీం చ కస్తూరీం సులోహితమనశ్శిలామ్॥2॥

ఏతత్సర్వం సమాంశం చ సర్వతుల్యం విషం తథా । సర్వేషాం పాదభాగం చ స్వచ్ఛసూతం చ హింగులమ్॥3॥ సర్వం ఖల్వే వినిక్షిప్య జమ్బీరార్ద్రకచిత్రకైః । మర్దయేత్ త్రిదినం ఖల్వే నవనీతసమం మృదు ॥4॥ గుఞ్జాయుగ్మం ప్రదాతవ్యం సంనిపాతాంస్త్రయోదశ । త్రిదోషజనితాన్పుంసాం రజోదోషం చ యోషితామ్ ॥5॥ సర్వవ్యాధీన్నిహన్త్యేవ హ్యనుపానవిశేషతః। ద్రాక్షాదాడిమఖర్జూరఫలం దేయం చ ఖాదయేత్ ॥6॥ దేయముష్ణోదకం చైవ తృష్ణార్తే తు ప్రకల్పయేత్ । సమాచరేద్ధి పథ్యం చ మనసా చాతిభీరుణా ॥ తరుణార్కో మహాపూర్వో బాలరోగప్రశాన్తికృత్ ॥7॥

అ॥ అభ్రకభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 1భా, తామ్రభస్మ 1భా, శు॥ టంకణము 1భా, సీసభస్మ 1భా, వంగభస్మ 1భా, మాక్షికభస్మ 1భా, లోహభస్మ 1భా, ముత్యభస్మ 1భా, త్రాచుపాముపిషము 1భా, సువర్ణభస్మ 1భా, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు 1భా, పగడభస్మ 1భా, రక్తచందనము 1భా, తవాక్షీరి 1భా. కస్తూరి 1భా, శు ॥ రక్తమణిశిల 1భా, శు॥ నాభి 7భా, శు॥ పాదరసము 8½ భా, శు॥ ఇంగిలీకము 8½ భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి నిమ్మకాయలు, అల్లము, చిత్రమూలము, వీనిరసములతో మూడురోజులు వెన్నవలె మెత్తగ మర్దింపవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ సేవించినచో పదుమూడు సంన్నిపాతములు, పురుషులయొక్క త్రిదోషజనిత వ్యాధులు, స్త్రీలయొక్క రజోదోషము, ఇవి నశించును, అనుపానవిశేషములతో సేవించినచో సమస్తవ్యాధులు నశించును. ఈమందును సేవించునప్పుడు ద్రాక్షపండ్లు దానిమ్మపండ్లు, ఖర్జూరపుపండ్లు, వీనిని తినవలయును. దప్పికఅయినచో వేడినీళ్ళుత్రాగవలయును. మిక్కిలిభయముతో కూడిన మనస్సుతో పథ్యము చేయవలయును. ఈ మహాతరుణార్కరసము బాలురవ్యాధులనుకూడ శాంతింపజేయును.

రత్నమహాతరుణార్కము

శ్లో॥ హింగులం తాలకం చైవ రసగన్ధకటఙ్కణా । సమాంశం వత్సనాభం చ సమాంశం తీక్ష్ణతామ్రకే ॥ 1 ॥ కాన్తాభ్రస్వర్ణభస్మాని ప్రవాలం మౌక్తికం తథా। రజతం నాగవఙ్గే చ మాక్షికం చ మనశ్శిలా ॥ 2 ॥ వైక్రాన్తం వజ్రవైడూర్యే పుష్యరాగేన్ద్రనీలకే । సర్వాణ్యేతాని తుల్యాని కృష్ణసర్పవిషం తథా ॥ 3 ॥ మాతులుఙ్గరసేనైవ మర్దయేద్దివసత్రయమ్ । చిత్రమూలరసేనైవ మర్దయేద్దినపఞ్చకమ్ ॥4॥ హంసపాదీరసేనైవ మర్దయేద్దివసద్వయమ్ । శిగ్రుమూలరసేనైవ జమ్బీరామ్లై

ర్దినత్రయమ్ ॥ 5 ॥ తత్కాచకూప్యాం నిక్షిప్య వాలుకాయన్త్రమధ్యతః । మృద్వగ్నినా పచేద్దీమాన్యామమాత్రం పచేత్క్రమాత్ ॥ 6 ॥ స్వాఙ్గశీతల మాదాయ మర్దయేద్గులికాం సతః । స్తన్యానుపానసంయుక్తం ద్విగుఞ్జం చ ప్రదాపయేత్ ॥ 7 ॥ సర్వరోగాన్హరత్యేవ తత్క్షణేన న సంశయః । అను పానవిశేషేణ సర్వరోగహరః పరమ్ । రత్నేన తరుణార్కశ్చ మహా యోగేన నిర్మితః ॥ 8 ॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ తాలకము, శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, పొం॥ వెలి గారము, శు॥ నాభి, లోహభస్మ, తామ్రభస్మ, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, సువర్ణభస్మ, పగడభస్మ, ముత్యభస్మ, రజతభస్మ, నాగభస్మ, వంగభస్మ, మాక్షికభస్మ, శు॥ మణిశిల, వైక్రాంతభస్మ, వజ్రభస్మ, వైడూర్యభస్మ, పుష్యరాగభస్మ, ఇంద్రనీలభస్మ, నల్లత్రాచు పాముviషము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి మాదీఫలరసముతో మూడురోజులును, చిత్రమూలరసముతో అయిదురోజులును, హంసపాదిరసముతో రెండురోజులును, మునగవేళ్లు నిమ్మకాయలు వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులును, మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు మందా గ్నిచే ఒక జాముమాత్రము వండి సాంగశీతలమున తీసి నూరి కుప్పెలు కట్టవలయును. దీనిని చనుపాల అనుపానముతో రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినచో వెంటనే సర్వరోగములు నిస్సందేహముగ నశించును. అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల ఈ రత్నమహాతరుణార్కము సర్వరోగములను నశింపచేయును.

పాషాణతరుణార్కము

శ్లో॥ రసభూతిం తథా స్వర్ణం మాక్షికం రౌప్యభస్మకమ్ । హి ఙ్గులం వత్సనాభం చ లోహం కాన్తాభతామ్రకమ్ ॥ 1 ॥ గోదన్తం చ శిలాతాలే ద్విక్షారం బలిసంయుతమ్ । ఏతాని సమభాగాని సంగృహ్య చ భిషగ్వరైః ॥ 2 ॥ సర్వేషాం త్రిగుణం యోజ్యం పాషాణత్రయమేవ చ । మాతులుఙ్గరసేనైవ సర్వం మర్ద్యం దినావధి ॥ 3 ॥ గులికాం శ్ఛాయయా శుష్కాన్కాచకూప్యాం నివేశయేత్ । వాలుకాయన్త్రకే పాచ్యం త్రియామం కమలాగ్నినా ॥ 4 ॥ స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య హిఙ్గులం చ రసార్ధకమ్ । సూతభాగం చ గరలం సర్వతుల్యం విషం తథా ॥ 5 ॥ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య మర్దయేన్మాతులుఙ్గకైః । సూర్యావర్తమునీభృఙ్గా స్త్రిపర్ణీ చేన్ద్రవారుణీ ॥6॥ దుత్తూరం తులసీ దన్తీ బృహతీ కణ్టకారికా । స్నుహ్యర్కా విజయా ముణ్డీ కటుతుమ్బా జయాఽమృతా॥7॥ ఏతేషాం

చ రసేనైవ దినం మర్ద్యం పృథక్పృథక్ । మత్స్యమాహిషమాయూరవారాహచ్ఛాగపన్నగైః ॥ 8 ॥ భావనా సప్తదివసాన్కణాక్వాథే దినం దృఢమ్ । ఆర్ద్రికస్యానుపానేన మాక్షికస్యానుపానతః ॥ 9 ॥ సంనిపాతజ్వరే ఘోరే త్రిదోషే చాహికజ్వరే । పురాణే తరుణే వాపి చాతుర్థికత్రిరాత్రికే ॥ 10 ॥ అన్యత్ర వివిధే దోషే శమనం చ వ్రణాన్జయేత్ । స హన్యాద్దుర్బలం జాతం చోద్ధరేచ్చ ముహుర్ముహుః ॥ 11 ॥ అనేన చానుపానేన సర్వరోగహరః పరమ్ । ద్రాక్షా దాడిమఖర్జూరఫలం దేయం చ ఖాదయేత్ ॥12॥ దేయముష్ణోదకం చైవ తృష్ణార్తే తు ప్రకల్పయేత్ । యావనాలోదకం చైవ పథ్యం చాపి సమాచరేత్ ॥13॥ వాతవ్యాధీనశేషాంశ్చ శ్లేష్మవ్యాధీంస్తథైవ చ । తరుణార్కరసో నామ హ్యపమృత్యుహరః పరమ్ ॥ 14 ॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా, స్వర్ణభస్మ 1 భా, మాక్షికభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, కాంతభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, శు॥ తాలకము 1 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ అరిదలము 1 భా, సద్యఃక్షారము 1 భా, యవక్షారము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ గౌరీపాషాణము 16 భా, శు॥ ఉల్లిపాషాణము 16 భా, శు॥ దొడ్డిపాషాణము 16 భా, వీనిని మాదీఫలరసముతో ఒకరోజు మర్దించి మాత్రలు చేసి నీడను ఎండించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు కమలాగ్నిచే మూడుజాములు వండి చల్లారిన పిదప తీసి శు॥ ఇంగిలీకము $\frac{1}{2}$ భా, త్రాచుపాముదిషము 1 భా, శు॥ నాభి 65$\frac{1}{2}$ భా, వీనినన్నిటిని ఖల్వమందుంచి మాదీఫలము, సూర్యకాంతము, అవిసె, గుంటగలగర, పర్ణత్రితయము, చేదుపుచ్చ, ఉమ్మెత్త, తులసి, నేపాలము, నేలమునగ, వాకుడు, జెముడు, జిల్లేడు, గంజాయి, బోడసరము, చేదుఆనప, టెక్కలి, తిప్పతీగె, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కరోజు మర్దించి చేప, దున్నపోతు, నెమలి, అడవిపంది, మేక, త్రాచుపాము, వీనియొక్క చేదుకట్లతో ఏడురోజులు భావనచేసి పిప్పళ్లకషాయముతో నొకరోజు దృఢముగ మర్దింపవలయును. వీనిని అల్లపురసము, తేనె, వీనియొక్క అనుపానములతో సేవించినయెడల ఘోరమైన సంనిపాతజ్వరము, త్రిదోషమువలన పుట్టిన ఆహికజ్వరము, పురాణముగాని తరుణముగాని అయిన చాతుర్థికజ్వరము, త్ర్యాహికజ్వరము, ఇతరములైన అనేకదోషములు, వ్రణములు, ఇవి నశించును. ఇది దుర్బలుడైనరోగిని నశింపచేయునుగావున మాటిమాటికి చూచుచుండవలయును. పై అనుపానములతో సేవించినయెడల సర్వరోగములు పోవును. దీనిని సేవించునప్పుడు ద్రాక్షపండ్లు, దానిమ్మపండ్లు, ఖర్జూరపుపండ్లు, వీనిని తినవలయును. దప్పిక అయినచో వేడినీళ్లను త్రాగవలయును. యవలగంజిని త్రాగవలయును. పథ్యము చేయవలయును.

ఈ తరుణార్కరసము సమస్తవాతవ్యాధులను, సమస్తశ్లేష్మవ్యాధులను, మృత్యువును, నశింపజేయును.

మహావిషతరుణార్కము

శ్లో॥ రసభూతిం హేమభస్మ మాక్షికస్యాపి భస్మకమ్ । హిఙ్గులం వత్సనాభం చ గౌరీపాషాణమేవ చ ॥1॥ ఏతాని సమభాగాని గృహీత్వా చ భిషగ్వరైః । సర్వేషాం త్రిగుణం సర్పవిషం సంగృహ్య యత్నతః ॥2॥ మాతులుఙ్గరసేనైవ సర్వం మర్ద్యం దినావధి । గులికాంశ్చాయయా శుష్కాన్కాచకూప్యాం నివేశయేత్ ॥3॥ వాలుకాయన్త్రమధ్యస్థం పాచితం చ ద్వియామకమ్ । స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య రసస్యార్ధం చ హిఙ్గులమ్ ॥4॥ తావత్సర్పవిషం దత్వా మర్దయేత్పూర్వవద్రసైః। ఏతస్య మాషమాత్రం తు సర్వరోగేషు యోజయేత్ ॥5॥ సంనిపాతే మహాఘోరే నారికేలోదకేన చ । అనేన చానుపానేన దత్వా చైనం మహారసమ్ ॥6॥ ద్రాక్షాదాడిమఖర్జూరఫలం దేయం చ ఖాదయేత్ । యావనాలోదకం చైవ పథ్యం చాపి సమాచరేత్ ॥7॥ ఉశీరవ్యజనానాం చ రఞ్జనీయశ్చ వాయునా । తరుణార్కరసో నామ మృత్యుం జయతి నిశ్చయమ్ ॥8॥ ప్రయత్నాద్రోగిణస్సర్వాన్ సంనిపాతేన పీడితాన్। పూర్వోక్తైరుపచారైశ్చ జీవయేత్తు న సంశయః ॥9॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా॥, సువర్ణభస్మ 1 భా॥, మాక్షికభస్మ 1 భా॥, శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా॥, శు॥ నాభి 1 భా॥, శు॥గౌరీపాషాణము 1 భా॥, త్రాచుపామువిషము 18 భా॥, వీనిని మాదీఫలరసముతో ఒకరోజు మర్దించి మాత్రలుచేసి నీడను ఎండించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు రెండుజాములు వండి చల్లారినపిదప తీసి శు॥ ఇంగిలీకము ½ భా॥, గరలము ½ భా॥, వీనిని కలిపి మాదీఫలరసముతో ఒకరోజు మర్దింపవలయును. దీనిని మాషపరిమితిగ సేవించినచో సమస్తరోగములు నశించును. కొబ్బరికాయనీళ్ళతో సేవించినచో మహాఘోరమైన సంనిపాతము నశించును. ద్రాక్షపండ్లు, దానిమ్మపండ్లు, ఖర్జూరపుపండ్లు, వీనిని తినవలయును. యవలగంజిని త్రాగవలయును. పథ్యము చేయవలయును. వట్టివేళ్ళవిసనకర్రలతో చక్కనిగాలి వచ్చునట్లు వీచవలయును. ఈ తరుణార్కరసము మృత్యువును జయించును. జాగ్రత్తగ నిచ్చి పూర్వమునందు చెప్పబడిన యుపచారములను చేసినచో సంనిపాతరోగిని జీవింపజేయును.

కాసశ్వాసహరరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకణాపథ్యాకలిద్రుఫలవాసకాః । భార్గీ చేతి క్రమా

ద్భృఙ్గరాజేతాన్నబబ్బూలజద్రవైః ॥1॥ దినానాం వింశతిం పిష్ట్వా కుర్యాత్ క్షౌద్రేణ గోలకాన్ । కర్షప్రమాణమేతస్య తమేకం ప్రాతరుత్థితః ॥2॥ దద్యాన్మాసత్రయం క్షుద్రా క్వాథం దశకణాయుతమ్ । పిబేత్తదను కాసాచ్చ శ్వాసాచ్చ పరిముచ్యతే ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, పిప్పళ్ళు 3 భా, కరక్కాయ 4 భా, తానికాయ 5 భా, అడ్డసరము 6 భా, గంటుభారంగి 7 భా, వీనిని తుమ్మ కషాయముతో ఇరువదిరోజులు మర్దించి తేనెతో కర్ష పరిమితిగ మాత్రలను చేయవలయును. ఉదయమున లేచి ఒక మాత్రచొప్పున పదిపిప్పళ్ళచూర్ణముతో కూడిన నేలములగ కషాయమురొయొక్క అనుపానముతో మూడుమాసములు సేవించినచో దగ్గును, ఆయాసమును నశించును.

నయనామృతము

శ్లో॥ రసేన్ద్రభుజగౌ తుల్యౌ తయోర్ద్విగుణమఞ్జనమ్ । సూత తుర్యాంశకర్పూరమఞ్జనం నయనామృతమ్ ॥1॥ తిమిరం పటలం కాచం శుక్రమర్మార్జునాని చ । క్రిమాత్పథ్యాశినో హన్తి తథాఽన్యానపి దృగ్గదాన్ ॥2॥

అ॥ రసభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, రసాంజనము 4 భా, పచ్చకర్పూరము ¼ భా, వీనిని అంజనము వేసికొనుచు పథ్యముగ భుజించుచుండినచో తిమిరము, పటలము, కాచము, శుక్రము, అర్మము, అర్జునము, మొదలగు నేత్రవ్యాధులు పోవును.

చంద్రప్రభారసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం ద్విధా గన్ధం మర్ద్యం నిమ్బమయూరయోః। ద్వయోర్ద్రావైస్సగోమూత్రైర్దినం వాకుచికాద్రవైః ॥ 1 ॥ ముస్తం పిణ్డీతకం క్షిప్త్వా తం రుద్ధ్వా భూధరే పుటేత్ । స్వాఙ్గశీతం సముద్ధృత్య చూర్ణాద్దశగుణం క్షిపేత్ ॥2॥ తథా చ వాకుచీబీజం గోమూత్రే మర్దయేద్దినమ్ । ద్వినిష్కాం వటికాం ఖాదేచ్ఛ్విత్రకుష్ఠవినాశినీ ॥3॥ ఖ్యాతా చన్ద్రప్రభా హ్యేషా కుర్యాత్తక్రేణ భోజనమ్ । కాకోదుమ్బరికామూలం జలైర్ఘృష్టం పిబేదను ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వీనిని వేపరసము, ఉత్తరేణిరసము, గోమూత్రము, బావంచాలరసము, వీనితో ఒక్కొక్కరోజు మర్దించి తుంగముస్తలు, మ్రంగకాయ, వీని చూర్ణమును కలిపి భూధరపుటము వేసి చల్లారిన పిదప తీసి దానికి పదిరెట్లు బావంచివిత్తులచూర్ణమును కలిపి గోమూత్రముతో ఒక

శోజు మర్దించి రెండునిష్కములప్రమాణముగ మాత్రలను చేయవలెను. బ్రహ్మ మేడివేళ్ళను ఉదకముతో నూరి ఆరసముయొక్క అనుపానముతో ఈ చంద్రప్రభా రసమును సేవించుచు మజ్జిగఅన్నమును భుజించుచుండినచో శ్వేతకుష్ఠము నశించును.

వజ్రికరసము

శ్లో॥ సూక్ష్మచూర్ణం తు మణ్డూరం గోమూత్రే పాచయేద్దినమ్। వజ్రవల్లీం సమాంశాం చ చిఞ్చాత్వక్క్షారసంయుతామ్। భక్షితం చాక్షమాత్రం తు హ్యసాధ్యం శ్వయథుం జయేత్ ॥1॥

అ॥ మెత్తని మండూరచూర్ణము, నల్లేరుచూర్ణము, చింతబెరళ్ళబూడిద, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి గోమూత్రములో నొకదినము వండి తానికాయపరిమితిగ సేవించినయెడల అసాధ్యమైన నంజు హరించును.

సువర్ణసూర్యావర్తి (వంటయోగము)

శ్లో॥ సువర్ణం రజతం వజ్రం శశివైక్రాన్తమౌక్తికమ్। ప్రవాలం నాగకాసీసే గుడూచీసత్త్వమేవ చ ॥ 1 ॥ టఙ్కణం జాసదాం భూతిం చైకభాగం పృథక్పృథక్। ద్విభాగం గగనం చైవ సిన్దూరం చ చతుర్దశ ॥2॥ ఇత్థం చ వస్తుసంయుక్తం సమం స్యాచ్చ హిఙ్గులమ్। తచ్ఛుద్ధవస్తుభూతిం చ ఖల్వమధ్యే తు నిక్షిపేత్ ॥3॥ ద్రాక్షామలకఖర్జూరకార్పాస కుసుమద్రవైః। కార్పాసబీజసారేణ జమ్బీరేణ విమర్దయేత్ ॥4॥ కపిత్థబిల్వమూలానాం రసేన చ విమర్దయేత్। ధాన్యకార్ద్రకనారఙ్గజీరక్షుద్రామ్లికారసైః ॥ 5 ॥ మాదీఫలైరావతయోర్దాడిమ్యాశ్చణకస్య చ। కాకబిమ్బస్య సారేణ మర్దితం చ ప్రయత్నతః ॥ 6 ॥ తదౌషధం కుక్కుటాణ్డే బిల్వమూలరసేన చ ॥ డోలాయన్త్రే యామమాత్రం పాచితం చ భిషగ్వరైః ॥7॥ స్వాఙ్గశీతం సమాదాయ మృత్తికాలేపమాచరేత్। పుటపాకం తతః కుర్యాత్కుమారీరసమర్దితమ్ ॥8॥ ముద్గమాత్రం ప్రదాతవ్యమనుపానవిశేషతః। రాజయక్ష్మక్షయాన్హన్తి హిక్కాం చ వమనాని చ ॥9॥ సర్వపైత్త్యం చ తాపం చ సర్వజ్వరనివారకః। సర్వవాతోపశమకస్సర్వమేహవినాశకః ॥10॥ తత్తద్రోగానుపానేన సర్వరోగాన్నికృన్తయేత్। తుష్టిపుష్టికరః కాన్తివర్ధకో బలవర్ధకః। గురుసూర్యావర్తిరసో నామ విష్ణువినిర్మితః ॥ 11 ॥

అ॥ సువర్ణభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, పచ్చకర్పూరము 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, ముత్యభస్మ 1 భా, పగడభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, అన్నభేదిభస్మ 1 భా, తిప్పసత్తు 1 భా, పా॥ వెలిగారము 1 భా, సత్తుభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 2 భా, రససిందూరము 14 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 28 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి ద్రాక్షపండ్లు, ఉసిరికపండ్లు, ఖర్జూరపుకాయలు, పమిడిప్రత్తిపువ్వులు, పమిడిప్రత్తిగింజలు, నిమ్మకాయలు, వెలగవేళ్లు, మారేడువేళ్లు, ధనియాలు, అల్లము, నారింజకాయలు, జీలకర్ర, పులిచింత, మాదీఫలములు, దబ్బకాయ, దానిమ్మగింజలు, సెనగ, కాకిదొండవిత్తులు, వీనియొక్క రసములతో బాగుగ మర్దించి కోడిగుడ్లయందుంచి డోలాయంత్రమందు మారేడువేళ్లకషాయముతో నొకజాము వండి సాంగశీతలమున తీసి పైన మట్టిపూసి పుటపాకముచేసి కలుబందరసముతో మర్దింపవలయును. దీనిని అనుపాన విశేషములతో పెసరగింజపరిమితిగ నిచ్చినయెడల రాజయక్ష్మ, క్షయ, ఎక్కిళ్లు, వాంతులు, సమస్తపైత్యములు, తాపము, సమస్తజ్వరములు, సమస్తవాతములు, సమస్తమేహములు, ఇవి నశించును. ఇది ఆయారోగములకు తగిన అనుపానములతో సమస్తవ్యాధులను ఖండించును. మనస్సంతోషము, శరీరపుష్టి, కాంతి, బలము, వీనిని కలిగించును. గురునూర్యావర్తియని చెప్పబడును. పూర్వమందు విష్ణువుచే చెప్పబడినది.

గద్య. ఇతి శ్రీగోదావరీమణ్డలమణ్డనాయమానకోనసీమాన్తర్వర్తి మోడేకుఱ్ఱుగ్రామవాసినా భూసురాగ్రగణ్యేన శ్రీపాదోపనామ్నా కౌశికసగోత్రపవిత్రేణ వేఙ్కటేశ్వరపౌత్రేణ సోమయాజిపుత్రేణ సుబ్బమామ్బాగర్భశుక్తిముక్తాఫలాయమానేన సద్గురుసేవాసమాసాదితసాహితీశబ్దశాస్త్రాయుర్వేదాదివిద్యానిధానేన భిషగ్వరాయుర్వేదభూషణాదిబిరుదావలీవిరాజమానేన విద్వత్ప్రభుసభాస్థానసమ్మాననభ్రాజమానేన సకలసజ్జనవిధేయేన కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిణా ప్రణీతే ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరే తృతీయగుచ్ఛః

సమాప్తః.

ఓమ్.

శ్రీరస్తు.

ఆరోగ్యమస్తు.

ఆంధ్రతాత్పర్యసహిత

ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరము

అనుబద్ధగుచ్ఛము

బ్రహ్మరంధ్రరసము

శ్లో॥ రసాభ్రగన్ధకాంస్తాలం హిఙ్గులం మరిచం తథా । టఙ్కణం సైన్ధవం చైవ సర్వాంశమమృతం తథా ॥ 1 ॥ సర్వపాదసమోపేత మహిషీపిత్తమర్దితమ్ । బ్రహ్మరన్ధ్రే ప్రయోక్తవ్యం సన్న్యాసజ్ఞాన సఙ్గమే ॥2॥ సహస్రకలశైః స్నానం లేపనం చన్దనాదిభిః । ఇక్షుముద్గ రసో భోజ్యస్తక్రభక్తం యథేప్సితమ్ ॥3॥

అ॥ శు॥ రసము, అభ్రకభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, శు॥ ఇంగిలీకము, మిరియాలు, శు॥ వెలిగారము, సైంధవలవణము, వీనిని ఒక్కొక్కభాగముగను శు॥ నాభిని, వీనియన్నిటితో సమానముగను గ్రహించి వీనిని వీనియన్నిటికిని నాలుగవ వంతుపరిమితిగల బఱ్ఱెపిత్తముతో మర్దింపవలయును. స్మారకముతప్పి మగతగలిగి యున్నప్పుడు దీనిని బ్రహ్మరంధ్రమునందు ప్రయోగించి వెయ్యికలశములతో స్నానమును, మంచిగంధము మొదలగువానితో లేపనమును, చెఱకురసమును, పెసరకట్టును, మజ్జిగతో కూడిన యన్నమును, ఇష్టానుసారముగ ప్రయోగింపవలయును.

మహాశ్లేష్మాంతకరసము

శ్లో॥ వజ్రమేకం ద్వయం గన్ధం త్రిభాగం సూతకం తథా । చతుర్భాగం చ పిణ్డం చ శాప్యకం పఞ్చభాగకమ్ ॥1॥ ద్విభాగం కాంస్యకం చైవ హ్యాశ్మసారం తథైవ చ । మ్లేచ్ఛభస్మ ద్విభాగం చ త్రిభాగం చాభ్రకం తథా ॥2॥ ఏకభాగాం శిలాం చైవ తత్సమం కనకప్రభమ్ । చిద్బిటం ఖర్పరం హేమ యవనేష్టం ద్వయం-ద్వయమ్ ॥3॥ ప్రవాలం వార్ధిజం కాన్తం త్రిభాగం కిట్టకం పృథక్ । ద్విభాగం చ వరాటం చ

సౌభాగ్యం శిఖితుత్థకమ్ ॥4॥ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య వజ్రివల్ల్యా చ మర్దయేత్ । కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య చతుర్యామం తు పాచయేత్ ॥5॥ సర్వసామ్యం హిఙ్గులం చ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । చిత్రమూలరసేనైవ వ్యోషేణార్ద్రిరసేన వై ॥6॥ జమ్బీరస్య రసేనైవ చార్కదుగ్ధేన భావయేత్ । గుఞ్జామాత్రిప్రమాణేన హ్యానుపానవిశేషతః ॥7॥ సర్వ శ్లేష్మహరశ్చైవ ప్లీహపాణ్డ్వామయాపహః । అజీర్ణం కఫశూలం చ వాతశూలం నివారయేత్ ॥8॥ అక్షిరోగహరశ్చైవ సర్వరోగహరః పరమ్। శ్లేష్మాన్తకరసో నామ హ్యశ్వినీ దేవనిర్మితః ॥9॥

అ॥ వజ్రభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, శు॥ రసము 3 భా, శు॥ పిండ తాళకము 4 భా, వెండిభస్మ 5 భా, కంచుభస్మ 2 భా, లోహభస్మ 2 భా, తామ్రిభస్మ 2 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, శు॥ మణిశిల 1 భా, శు॥ పత్రతాళకము 1 భా, వంగిభస్మ 2 భా, శు॥ కపరి 2 భా, బంగారుభస్మ 2 భా, సీసభస్మ 2 భా, పగడభస్మ 3 భా, శంఖభస్మ 3 భా, కాంతభస్మ 3 భా, మాండూరభస్మ 3 భా, గవ్వలభస్మ 2 భా, శు॥ వెలిగారము 2 భా, శు॥ మైలతుత్థము 2 భా, ఇటుల వీనిని గ్రిహించి ఖల్వమందుంచి నల్లేరురసముతో నూరి కాచకుప్పెయందుంచి నాలుగు జాములు వండి తీసి ఖల్వమందుంచి యీమందుకు సమానమగు శు॥ ఇంగిలీకమును కలిపి చిత్రమూలము, త్రికటుకములు, అల్లము, నిమ్మకాయలు, వీనియొక్క రసముల తోడను జిల్లేడుపాలతోడను భావనచేయవలయును. దీనిని నొకగురివిందగింజపరి మితిగ ననుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల సమస్తమైన శ్లేష్మములు, ప్లీహవ్యాధి, పాండురోగము, అజీర్ణము కఫశూల, వాతశూల నేత్రవ్యాధులు, ఇవి హరించును. సమస్తవ్యాధులు హరించును. శ్లేష్మాంతకరసమని చెప్పబడును. అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడినది.

హృద్రోగచింతామణిరసము

శ్లో॥ పారదం గన్ధకం చాభ్రిం లోహం వఙ్గం శిలాజతు । సమం సమం గృహీత్వా చ స్వర్ణం సూతాఙ్ఘ్రిసమ్మితమ్ ॥1॥ స్వర్ణస్య ద్విగుణం రౌప్యం సర్వమేకత్రి మర్దయేత్ । చిత్రకస్య ద్రివేణాపి భృఙ్గ రాజామ్భసా తతః ॥2॥ పార్థస్యాథ కషాయేణ సప్తకృత్వో విభావ యేత్ । తతో గుఞ్జామితాః కుర్యాద్వటీశ్ఛాయాప్రిశోషితాః ॥3॥ ఏకైకాం దాపయేదాసాం గోధూమక్వాథవారిణా। హృద్రోగాన్నిఖిలా న్హన్తి వ్యాధీన్ ఫుప్పుసజానపి ॥4॥ ప్రమేహాన్వింశతిం శ్వాసానాకా సానపి సుదుస్తరాన్। బలపుష్టికరో హృద్యో రసశ్చిన్తామణిస్మృతః ॥5॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 1 భా, శు॥ గోమూత్రశిలాజతు 1 భా, సువర్ణభస్మ ¼ భా, రజతభస్మ ½ భా, వీనిని బాగుగ నూరి చిత్రమూలరసము, గుంటగలగరరసము, మద్దిచెక్క కషాయము, వీనితో నేడేసిసారులు భావనచేసి గురివిందగింజ పరిమితికల మాత్రలను చేసి నీడ నెండించవలయును. వీనిలో నొక్కొక్కమాత్రను గోధుమల కషాయముతో సేవించినయెడల సమస్తమైన హృద్రోగములు, ఊపిరితిత్తుల సంబంధమగు సమస్తవ్యాధులు, ఇరువది ప్రమేహములు, ఆయాసములు, కఠినమైనదగ్గులు, ఇవి హరించును. ఇవి బలమును, పుష్టిని, కలిగించును. హృదయమునకు బలము మొదలగు వానిని చేయును. చింతామణియని చెప్పబడును.

నారాయణకవచము

శ్లో॥ సూతం శుల్బం చ వైక్రాన్తం తారం తీక్ష్ణం చ నాగకమ్ । గగనం హేమభూతిం చ సమభాగాని యోజయేత్ ॥ 1 ॥ గన్ధకం ద్విగుణం చైవ సర్వమేకత్ర చూర్ణయేత్ । వజ్రవల్లీరసేనైవ దినమేకం విమర్దయేత్ ॥ 2 ॥ యామద్వయం పచేత్తార్క్ష్యే సాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ । నారాయణస్య కవచం సర్వక్షయహరం పరమ్ ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, వైక్రాంతభస్మ 1 భా, రజతభస్మ 1 భా, తీక్ష్ణలోహభస్మ 1 భా, సీసభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, సువర్ణభస్మ 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, వీనినన్నిటిని నూరి నల్లేరురసముతో నొకరోజు మర్దించి తార్క్ష్యపుటమందు రెండుజాములు పక్వము చేసి సాంగశీతలమున తీయవలయును. ఈ నారాయణకవచము సమస్తక్షయలను హరింపజేయును.

లఘునారాయణకవచము

శ్లో॥ వఙ్గం తామ్రం లోహభస్మ రససిన్దూరహిఙ్గులే । భూతులస్యా రసేనైవ నవవారం తు మర్దయేత్ ॥ 1 ॥ రసదోషం శ్లేష్మరోగం క్షయాన్సర్వాన్నివారయేత్ । నారాయణస్య కవచం విష్ణుపాదేన నిర్మితమ్ ॥ 2 ॥

అ॥ వంగభస్మ, తామ్రభస్మ, లోహభస్మ, రససిందూరము, శు॥ ఇంగిలీకము, వీనిని భూతులసిరసముతో తొమ్మిదిరోజులు మర్దింపవలయును. ఇది రసదోషములను, శ్లేష్మవ్యాధులను, సమస్తమగు క్షయలను, నశింపజేయును. ఈ నారాయణకవచము విష్ణువుచే చెప్పబడినది.

శీతభంజీరసము

శ్లో॥ పారదం రసకం తాలం తుత్థం టఙ్కణగన్ధకౌ । సర్వమేతత్సమం శుద్ధం కారవేల్లీరసైర్దినమ్ ॥1॥ మర్దయేత్తేన కల్కేన తామ్ర

పాత్రోదరం లిపేత్ । అఙ్గుల్యార్ధమానేన తం పచేత్సికతాహ్వయే ॥ 2 ॥ యన్త్రే యావత్స్ఫుటన్త్యేవ విహాయ స్తస్య పృష్ఠతః । తామ్రపాత్రం సముద్ధృత్య చూర్ణయేన్మరిచైస్సహ ॥ 3 ॥ శీతభఞ్జీరసో నామ ద్విగుఞ్జో వాతికే జ్వరే । దాతవ్యః పర్ణఖణ్డేన ముహూర్తాన్నాశయేజ్జ్వరమ్ ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ కపరి, శు॥ తాళకము, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ వెలిగారము, శు॥ గంధకము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కాకరాకురసముతో నొకదినము మర్దించి యాముద్దను రాగిపాత్రలోపల అంగుళములో నాలుగవవంతు పరిమితిగ పూసి యా రాగిపాత్రను వాలుకాయంత్రమందుంచి పైన ధాన్యమును చల్లి యా ధాన్యము పేలువరకు వండవలయును. పిదప తీసి మిరియాలనుకూడ కలిపి చూర్ణము చేయవలయును. ఈ శీతభంజీరసమును రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగ తమలపాకులతో కూడ నిచ్చినయెడల వాతికజ్వరము పండ్రెండుక్షణములలో నశించును.

అభ్రకపంచామృతరసము

శ్లో॥ భుజఙ్గం త్రిపుకం శైలం కాన్తమభ్రకభస్మకమ్ । ఏకద్విత్రిచతుష్పఞ్చభాగమేతద్యథాక్రమమ్ ॥ 1 ॥ కాశ్మీరం ఘనసారం చ టఙ్కణం హేమమాక్షికమ్ । సిన్దూరం పూర్వవత్సర్వం ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥ 2 ॥ ధత్తూరతులసీభృఙ్గీముణ్డీమర్కటిగోక్షురైః । కుమారీశాల్మలీరమ్భాగుడూచీభిశ్చ మర్దయేత్ ॥ 3 ॥ గుఞ్జాద్వయప్రమాణేన హ్యనుపానవిశేషతః । వింశతిం మేహజాన్ రోగాన్ వింశతిక్షయరోగకాన్ ॥4॥ వింశతిశ్లేష్మజాన్ రోగాన్ చతుర్వింశతిపైత్తికాన్ । చతుర్వింశత్యతీసారాన్ గ్రహణీం శూలకం తథా ॥5॥ మూత్రకృచ్ఛ్రాణి సర్వాణి నాశయేన్నాత్ర సంశయః । స్త్రీణాం ప్రదరరోగం చ యోనిదోషం చ నాశయేత్ ॥6॥ గర్భవృద్ధిం వపుష్పుష్టిం శీతవీర్యం చ కారయేత్ । అన్తర్బాహ్యం తథా తాపం హిక్కాం ఛర్దిం చ నాశయేత్ ॥ 7 ॥ అన్తరతరం జ్వరం జీర్ణం సర్వాజీర్ణహరః పరమ్ । అభ్రపఞ్చామృతాభిఖ్యస్సీతానాథేన భాషితః ॥ 8 ॥

అ॥ సీసభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 2 భా, శిలాజతుభస్మ 3 భా, కాంతభస్మ 4 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, కుంకుమపువ్వు 1 భా, పచ్చకర్పూరము 2 భా, శు॥ వెలిగారము 3 భా, హేమమాక్షికభస్మ 4 భా, రససిందూరము 5 భా, ఇటుల వీనిని గ్రహించి ఖల్వమందుంచి ఉమ్మెత్త, తులసి, గుంటగలగర, బోడతరము, దూలగోవిల, పల్లేరు కలుబందయేరు, చాగంటిదుంప, తిప్పతీగ, వీనియొక్క రసములతో మర్దింపవలయును. దీనిని రెండు గురివిందగింజల పరిమితిగ అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల ఇరువది

మేహములు, ఇరువదిక్షయలు, ఇరువది శ్లేష్మవ్యాధులు, ఇరువది నాల్గు పైత్యవ్యాధులు, ఇరువదినాల్గు అతిసారములు, గ్రహణీదోషము, శూల, సమస్తములగు మూత్రకృచ్ఛ్రములు, స్త్రీలయొక్క ప్రదరరోగము, యోనిదోషము, ఇవి నశించును. ఇది గర్భవృద్ధిని, శరీరపుష్టిని, చలువను, చేయును. అంతస్తాపము, బాహ్యతాపము, ఎక్కిళ్లు, వాంతి, అంతర్గతజ్వరము, జీర్ణజ్వరము, సమస్తములగు అజీర్ణములు, వీనిని హరింపజేయును. అభ్రకపంచామృతరస మని చెప్పబడును. సీతానాథునిచే చెప్పబడినది.

శూలకుఠారము

శ్లో॥ ప్రవాలం పఞ్చలవణం శఙ్ఖం శుక్తివరాటకౌ । పవిత్రం కోలవహ్నీ చ చాకలాస్థి మయూరకః ॥ 1 ॥ద్రవ్యాణాం క్షారకం గ్రాహ్యం ప్రత్యేకం చైకభాగకమ్ । చిఞ్చాక్షారం సర్వతుల్యం లికుచస్య రసేన వై ॥ 2 ॥ మర్దయేత్పఞ్చరాత్రం చ హ్యార్ద్రకస్య రసేన చ । ద్వివల్లవటికాం ఖాదేత్సర్వశూలాన్నిహన్తి చ । రసశ్శూల కుఠారోఽయం పూజ్యపాదేన భాషితః ॥ 3 ॥

అ॥ పగడభస్మ, పంచలవణములు, శంఖభస్మ, ముత్యపుచిప్పలభస్మ, గవ్వలభస్మ, జమ్మిక్షారము, రేగుక్షారము, చిత్రమూలక్షారము, గాడిదగడపక్షారము, ఉత్తరేణు క్షారము, వీని నొక్కొకభాగముగను వీనియన్నిటితో సమానమగు చింతక్షారమును, గ్రహించి నిమ్మకాయలరసముతోడను, అల్లపురసముతోడను, అయిదేసిరోజులు మర్దించి రెండువల్లములపరిమితికల మాత్రలను చేసి సేవించినయెడల సమస్తమగు శూలలు హరించును. ఈ శూలకుఠారరసము పూజ్యపాదునిచే చెప్పబడినది.

శ్లీపదారిలోహము

శ్లో॥ హరీతక్యా విభీతక్యా ధాత్ర్యాశ్చూర్ణం సుచూర్ణితమ్ । షట్పలకప్రమాణేన గ్రాహ్యమేవ గుణైషిణా ॥ 1 ॥ తోలద్వయం కాన్తలోహచూర్ణం తద్వచ్ఛిలాజతు । కృత్వైకత్ర సమస్తేషు త్రిఫలాక్వాథభావనా ॥ 2 ॥ శ్లీపదాద్యగదధ్వంసీ సర్వవ్యాధివినాశకః । శ్లీపదారి రితిఖ్యాతో లోహో మునిభిరర్చితః ॥ 3 ॥

అ॥ కరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికపప్పు, వీనియొక్క చూర్ణమును, ఆరుతులముల పరిమితిగను, కాంతలోహభస్మను రెండుతులములపరిమితిగను, శిలాజతును రెండుతులములపరిమితిగను, గ్రహించి త్రిఫలాకషాయముతో భావన చేసి సేవించినయెడల శ్లీపదము (బోదకాలు) మొదలగువ్యాధులును, సమస్తమగువ్యాధులును, నశించును. శ్లీపదారిరసమని చెప్పబడును. మునీశ్వరులచే పొగడబడినది.

ప్లీహారిరసము

శ్లో॥ పారదం టఙ్కణం గన్ధం విషం వ్యోషం ఫలత్రికమ్। తోలకస్య సమోపేతం జైపాలం చ తదర్ధకమ్ ॥ 1 ॥ కింశుకస్య రసేనైవ యామమాత్రం తు మర్దయేత్ । గుఞ్జామాత్రాం వటీం కృత్వా ఛాయాయాం శోషయేత్తతః ॥ 2 ॥ వటికైకా ప్రదాతవ్యా శృఙ్గవేరరసేన చ । గుదాఙ్కురే గుల్మశూలే ప్లీహశోథే కఫాత్మకే ॥ 3 ॥ ఉదావర్తే వాతశూలే శ్వాసకాసజ్వరేషు చ । రసః ప్లీహారినామాఽయం కోష్ఠామయవినాశకః । ఆమవాతగదాన్భిన్ద్యాత్ శ్లేష్మామయవినాశకః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 తు, శు॥ వెలిగారము 1 తు, శు॥ గంధకము 1 తు, శు॥ నాభి 1 తు, త్రికటుకములు 1 తు, త్రిఫలములు 1 తు, శు॥ నేపాళములు 3 తు, ఇటుల వీనిని గ్రహించి మోదుగరసముతో నొకజాము మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగ మాత్రలు చేసి నీడను ఎండించి యొకమాత్రను శుంఠిరసముతో సేవించిన యెడల మూలవ్యాధి, గుల్మము, శూల, కఫమువలన కలిగిన ప్లీహావ్యాధి, నంజు, ఉదావర్తము, వాతశూల, ఆయాసము, దగ్గు, జ్వరము, ఇవి నశించును. ఇది ప్లీహారిరసమని చెప్పబడును. కోష్ఠవ్యాధులను నశింపచేయును. ఆమముచేగాని వాతముచేగాని కఫముచేగాని కలిగినవ్యాధులను నశింపజేయును.

వైక్రాంతకాంతవల్లభరరసము

శ్లో॥ కాన్తం షోడశభాగం చ చతుర్దశమయోరజః। కిట్టం ద్వాదశభాగం చ దశభాగం తు టఙ్కణమ్ ॥ 1 ॥ దశభాగాం శుల్బభూతిం నాగవఙ్గేఽష్టభాగకే। షడ్భాగం త్వభ్రకం చాపి కునటీం చాష్టభాగికామ్ ॥2॥ శైలజం చాపి షడ్భాగం ప్రవాలం పఞ్చభాగకమ్ । మాక్షికం చ చతుర్భాగం వైక్రాన్తం చ త్రిభాగకమ్ ॥ 3 ॥ సర్వతుల్యం చ సూతం చ గన్ధకం చాపి తత్సమమ్।సప్తరాత్రం మర్దయేచ్చ పఞ్చకోలకషాయకైః ॥4॥ఆర్ద్రకస్య రసేనైవ త్రిఫలాయా రసేనచ।సిన్ధువారరసేనైవవహ్నిమూలరసేన చ ॥ 5 ॥ ఆర్ద్రమూషోదరే న్యస్య వాలుకాయన్త్రకే క్షిపేత్ । పాచయేత్సప్తరాత్రం తు సంగ్రాహ్యః సూక్ష్మచూర్ణితః ॥6॥ సేవితో మధునా యుక్తశ్చానుపానవిశేషతః ॥7॥ అర్ధనిష్కప్రమాణేన రాజయక్ష్మనికృన్తకః । పాణ్డురోగం గుల్మరోగం గ్రహణీ రోగకం తథా। ॥8॥ కాసశ్వాసౌ జ్వరం ఛర్దిం ప్లీహోదరమరోచకమ్ । మన్దాగ్నింకుష్ఠ

రోగం చ మూత్రరోగం భగన్దరమ్ ॥ 9 ॥ వాతశూలే హరేద్వ్యాధీ స్తథా చైవాతిదీపకః । తుష్టిపుష్టికరః కాన్తివర్ధనో బలవర్ధనకః ॥10॥ కాన్తవల్లభనామాఽయం విష్ణునా నిర్మితః పురా । సర్వపాణ్డుక్షయ హరో లోకస్యారోగ్యకారణమ్॥ ॥11 ॥

అ॥ కాంతభస్మ 16 భా, ఉక్కుభస్మ 14 భా, మాండూరభస్మ 12 భా, శు॥ వెలిగారము 10 భా, తామ్రభస్మ 10 భా, సీసభస్మ 8 భా, వంగభస్మ 8 భా, అభ్రక భస్మ 6 భా, శు॥ మణిశిల 8 భా, శిలాజతుభస్మ 6 భా, పగడపుభస్మ 5 భా, ముత్యపు భస్మ 4 భా, వైక్రాంతభస్మ 3 భా, శు॥ రసము 110 భా, శు॥ గంధకము 110 భా, ఇటుల వీనిని గ్రహించి పంచకోలములు, అల్లము, త్రిఫలములు, వావిలి, చిత్రమూ లము, వీనియొక్క రసములతో నేడేసిరోజులు మర్దించి ఆర్ద్రమూసయందుంచి వాలుకా యంత్రమందు ఏడురోజులు వండి తీసి మెత్తగ నూరి అర్ధనిష్క పరిమితిగ తేనెతో కలిపి అనుపానవిశేషములతో సేవించినయెడల రాజయక్ష్మ, పాండురోగము, గుల్మ ము, గ్రహణీరోగము, దగ్గు, ఆయాసము, జ్వరము, వాంతి, ప్లీహోదరము, అరోచకము అగ్నిమాంద్యము, కుష్ఠము, మూత్రరోగము, భగందరము, వాతవ్యాధి, శూల, ఈవ్యా ధులు హరించును. వీర్యవృద్ధి, అధికమగుజాఠరదీప్తి, మనస్సంతోషము, శరీరపుష్టి, శరీరకాంతి, బలము, వీనిని కలిగించును. ఈ కాంతవల్లభరసము విష్ణువుచే పూర్వకాల మందు చెప్పబడినది. సమస్తములగు పాండురోగములను, క్షయలను, హరించును. లోకమున కారోగ్యమును కలిగించును.

కిన్నరకంఠరసము

శ్లో॥ రసం గన్ధకమభ్రం చ మాక్షికం లోహమేవ చ । కర్ష ప్రమాణం సంగృహ్య వైక్రాన్తం రసపాదికమ్ ॥ 1 ॥ వైక్రాన్తార్ధం తథా హేమ రౌప్యం హేమచతుర్గుణమ్ । వాసాయాశ్చ తథా భార్గ్యా బృహత్యోరార్ద్రకస్య చ ॥ 2॥ స్వరసేన సరస్వత్యా భావ యిత్వా పృథక్పృథక్ । రక్తిద్వయమితాః కుర్యాద్వటీశ్ఛాయాప్ర శోషితాః ॥3॥ స్వరభేదానశేషాంశ్చ కాసాన్ శ్వాసాంశ్చ దారుణాన్। నిఖిలాన్కఫజాన్వ్యాధీన్వాతశ్లేష్మసముద్భవాన్ ॥ 4 ॥ హన్యాత్కిన్నర కణ్ఠాఖ్యో రసోఽసౌ రుద్రనిర్మితః । కిన్నరస్యేవ కణ్ఠస్య స్వరోఽస్య ప్రాశనాద్భవేత్ ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ రసము 1 కర్షము, శు॥ గంధకము 1 క, అభ్రకభస్మ 1 క, మాక్షిక భస్మ 1 క, లోహభస్మ 1 క, వైక్రాంతభస్మ ¼ క, సువర్ణభస్మ 1/8 క, రజతభస్మ ½ క, వీనిని అడ్డసరము, గంటుభారంగి, చినసేలములగ, పెదసేలములగ, అల్లము, సర

స్వతీయావు, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ భావన చేసి రెండురక్తికల పరిమితికల మాత్రలను జేసి నీడ నెండింపవలయును. ఇది సమస్తమైనస్వరభేదములు దగ్గులు, దారుణమైనఆయాసములు, సమస్తమైన శ్లేష్మవ్యాధులు, వాతశ్లేష్మములచే జనించిన వ్యాధులు, వీనిని హరింపజేయును. కిన్నరకంఠరసమని చెప్పబడును. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది దీనిని సేవించుటచే కిన్నరకంఠస్వరముతో సమానమగు కంఠస్వరము కలుగును.

ద్విగుణసిందూరము

వ॥ శు॥ ఇంగిలీకము 10 భా, శు॥ గంధకము 20 భా, వీనిని కలుబందరసముతో మూడురోజులు మర్దించి వాలుకాయంత్రమందు 2-3 రోజులు వండవలయును. ఎర్రగ సిందూరించును దీనిని తగిన అనుపానముతో రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ మేహవ్యాధులు, జీర్ణించినసవాయివ్యాధులు, రక్తదోషములు, శుక్లనష్టము, శరీరము వెచ్చగ నుండుట, దగ్గు, మొదలగువ్యాధులయం దియ్యవలయును.

పంచాననరసము

శ్లో॥ పారదాంశకతుతం చ గన్ధం జైపాలపిప్పలీః । ఆరగ్వధఫలాన్మజ్జాం వజ్రిక్షీరేణ భావయేత్ ॥1॥ ధాత్రీరసయుతం ఖాదేద్రక్తగుల్మప్రశాన్తయే । చిఞ్చాదలరసం చాను పథ్యం దధ్యోదనం హితమ్ ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ గంధకము, శు॥ నేపాళములు, పిప్పళ్ళు, రేలగుజ్జు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి జెముడుపాలతో భావన చేసి ఉసిరికపండ్లరసముతోకూడ పుచ్చుకొని వెంటనే చింతాకులరసమును త్రాగి పెరుగుతోకూడిన యన్నమును తినినయెడల రక్తగుల్మము నశించును.

శిలావంగేశ్వరరసము

శ్లో॥ త్రిపుకం దశభాగం చ తత్సమం తు శిలాజతు । పారదం దశభాగం చ తత్సమం గన్ధకం తథా ॥ 1 ॥ కుమార్యాశ్చ రసేనైవ మర్దయేదేకరాత్రికమ్ । వాలుకాయాం కాచకుప్యా త్రిదినం పాచయేత్తథా ॥2॥ స్వాఙ్గశీతం విచూర్ణ్యాథ ద్వివల్లం సేవయేత్తథా । తనుపుష్టిం వర్ధయేచ్చ శుక్లదోషం నిహన్తి చ ॥3॥ త్రివిధం మూత్రకృచ్ఛ్రం చ బహుమూత్రం చ నాశయేత్ । శిలావఙ్గేశ్వరోనామ రసో రుద్రేణ భాషితః ॥ 4 ॥

అ॥ వంగభస్మ 10 భా, కర్పూరశిలాజతుభస్మ 10 భా, శు॥ పాదరసము 10 భా, శు॥ గంధకము 10 భా, వీనిని కలుబందరసముతో నొకరోజు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడురోజులు వండి స్వాంగశీతలమున తీసి చూర్ణముచేయవలయును. దీనిని రెండువల్లములపరిమితిగ సేవించినయెడల శరీరపుష్టి

కలుగును. శుక్లదోషములు, మూడువిధములగు మూత్రకృచ్ఛ్రము, బహుమూత్రము, ఇవి నశించును. ఇది శిలావంగేశ్వరమని చెప్పబడును. ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

తారకేశ్వరరసము

శ్లో॥ శుద్ధం సూతం సమం గన్ధం లోహం వఙ్గం మృతాభ్రకమ్ । దురాలభాం యవక్షారం బీజం గోక్షురజం శివామ్ ॥ 1 ॥ సమాంశం భావయేత్సర్వం కూష్మాణ్డఫలవారిణా । పఞ్చతృణభవక్వాథే రసే గోక్షురజే తథా ॥ 2 ॥ సంపిష్య వటికా కార్యా ద్విగుఞ్జాఫలమానతః । మధునా మిశ్రితం లేహ్యం మూత్రకృచ్ఛ్రవినాశకమ్ ॥ 3 ॥ ఉదుమ్బరఫలం పక్వం చూర్ణితం కర్షమాత్రకమ్ । లేహయేన్మధునా సార్ధమనుపానం సుఖావహమ్ । అజాక్షీరం భవేత్పథ్యం శర్కరేక్షురసో హితః ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, లోహభస్మ, వంగభస్మ, అభ్రకభస్మ, దూలగొండి, యవక్షారము, పల్లేరుకాయలు, కరక్కాయ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి బూడిదగుమ్మడికాయరసమందును, తృణపంచమూలముయొక్క కషాయమందును, పల్లేరురసమందును, భావన చేసి నూరి రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగల మాత్రలను చేసి తేనెతో కలిపి పుచ్చుకొని వెంటనే మేడిపండుచూర్ణమును కర్షపరిమితిగ తేనెతో నాకవలయును. మేకపాలను, పంచదారను, చెఱుకురసమును, సేవింపవలయును. ఇట్లు చేసినయెడల మూత్రకృచ్ఛ్రము నశించును.

స్వర్ణవంగము

శ్లో॥ ప్రక్షిప్య భాజనే వఙ్గమాయసే వాపి మృణ్మయే । విద్రుతే వహ్నితాపేన తస్మిం స్తన్మానకం రసమ్ ॥ 1 ॥ క్షిప్త్వా సంచూర్ణయేత్తత్ర నవసారం చ గన్ధకమ్ । తనువాసోమృదాలిప్త కాచకూప్యాం నిధాయ చ ॥ 2 ॥ తత్సర్వం సికతాయన్త్రే పచేద్యామచతుష్టయమ్ । పాకాత్సఞ్జాయతే చిత్రం కీర్ణం హేమకణైరివ॥3॥ రమణీయతరం స్వర్ణవఙ్గం నామ రసాయనమ్ । బల్యం మేహహరం కాన్తిమేధావీర్యాగ్నివర్ధకమ్ ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ వంగము 1 భా, ఇనుపపాత్రయందుగాని మట్టిపాత్రయందుగాని యుంచి కరగించి యందు శు॥ పాదరసము 1 భా, ఉంచి పిదప ఖల్వమందుంచి నవాసారము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, వీనిని వేసి నూరి పలుచని మట్టిగుడ్డలచే చుట్టబడిన కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు నాలుగుజాములు వండవలయును. పాకమైనపిదప బంగారపుకణములతో వ్యాప్తమైనట్లు రమణీయముగ నుండును.

స్వర్ణవంగమని చెప్పబడును. ఇది రసాయనము. బలమును కలిగించును. మేహములను హరించును. శరీరకాంతి, బుద్ధిబలము, శుక్లము, జాఠరాగ్ని, వీనిని వృద్ధినొందించును.

సంనిపాతభైరవరసము (వంటయోగము)

శ్లో॥ శుద్ధసూతం తథా గన్ధం టఙ్కణం తామ్రభస్మకమ్ । దరదం తారకం చైవ తీక్ష్ణలోహం మనశ్శిలామ్ ॥ 1 ॥ ద్వితుత్థం కాన్త లోహాభ్రే తాలకం నాగవఙ్గకే । నీలాఞ్జనం చ సర్వాణి ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥ 2 ॥ జమ్బీరఫలసారేణ చిత్రమూలరసేన చ । మర్దయే త్త్రిదినం చైవ గుఞ్జాం శుష్కం ప్రమాణతః ॥ 3 ॥ కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాయన్త్రమధ్యతః । త్రియామం పాచయేద్వహ్నౌ స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ ॥ 4 ॥ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిప్య ద్విభాగం వత్సనాభకమ్ । మర్దయేత్పూర్వనీరాభ్యాం ద్వియామం మర్దితం తథా ॥ 5 ॥ గుఞ్జామాత్రం ప్రదాతవ్యమనుపానవిశేషతః । సంనిపాతే మహాఘోరే విషమజ్వర ఏవ చ ॥ 6 ॥ సర్వానపి చ రోగాన్వై సంనిపాతకులాన్ హరేత్ । భైరవస్సంనిపాతానాం శఙ్కరేణ ప్రకల్పితః ॥ 7 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, శు॥ వెలిగారము, తామ్రభస్మ, శు॥ ఇంగిలీకము, వెండిభస్మ, ఉక్కుభస్మ, శు॥ మణిశిల, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ పాలతుత్థము, కాంతభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ తాళకము, సీసభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ నీలాంజనము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమందుంచి నిమ్మకాయలరసముతోడను, చిత్రమూల రసముతోడను, మూడురోజులు మర్దించి గురివిందగింజలంతమాత్రలను చేసి యెండించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడుజాములు వండి చల్లారినపిదప తీసి ఖల్వమందుంచి రెండుభాగముల శు॥ నాభిని కలిపి నిమ్మకాయలరసముతోడను, చిత్రమూలరసముతోడను, రెండుజాములు నూరవలయును. దీనిని గురివిందగింజపరిమితిగ అనుపానవిశేషములతో దారుణమైన సంనిపాతజ్వరమందును విషజ్వరమందును ఇయ్యవలయును. ఇది మూడుదోషములవలనను కలిగిన సమస్తవ్యాధులను హరించును. సంనిపాతములను నశింపజేయును. శంకరునిచే చెప్పబడినది.

హేమనాథరసము

శ్లో॥ సూతం గన్ధం హేమ తాప్యం ప్రత్యేకం కోలసమ్మితమ్ । అయశ్చన్ద్రం ప్రవాలం చ వఙ్గం చార్ధం వినిక్షిపేత్ ॥ 1 ॥ ఫణిఫేనస్య తోయేన కదలీకుసుమేన చ । ఉదుమ్బరరసేనాపి స ప్తధా పరిమర్దయేత్ ॥ 2 ॥ వల్లమాత్రాం వటీం ఖాదేద్యథా వ్యాధ్యనుపానతః । ప్రమేహా

న్వింశతిం హన్తి బహుమూత్రం సుదారుణమ్ ॥ 3 ॥ సోమరోగం క్షయం చైవ శ్వాసం కాసమురఃక్షతమ్ । హేమనాథరసో నామ్నా కృష్ణాత్రేయేణ భాషితః ॥ 4 ॥ రసగన్ధకయోస్స్థానే షడ్గుణో బలిజారితః । ప్రయోజితో భవేన్నౄణాం విశేషఫలదాయకః ॥ 5 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, సువర్ణభస్మ, మాక్షికభస్మ, వీని నొక్కొక్క కోలపరిమితిగను లోహభస్మ, వెండిభస్మ, పగడభస్మ, వంగభస్మ, వీని నొక్కొక్క యర్ధకోలపరిమితిగను గ్రహించి నల్లమందు, అరటిపువ్వు, మేడి, వీనియొక్క రసములతో నేడేసిరోజులు మర్దించి వల్లపరిమితిగ మాత్రలను చేసి వ్యాధికి తగిన యనుపానముతో పుచ్చుకొనినయెడల ఇరువదివిధములగు ప్రమేహములు, దారుణమైన బహుమూత్రము, సోమరోగము, క్షయ, శ్వాస, కాస, ఉరఃక్షతము, ఇవి నశించును. హేమనాథరసమనెడి పేరుతో కృష్ణాత్రేయునిచే చెప్పబడినది. రసగంధకములకు బదులుగ, రసమునకు ఆరురెట్లు గంధకమును వేసికొని వండుకొనిన షడ్గుణమును వేసికొనినయెడల అధికమగు గుణము నిచ్చును.

రసమాణిక్యము

శ్లో॥ తాలకం వంశపత్రాఖ్యం కూష్మాణ్డసలిలే క్షిపేత్ । సప్తధా వా త్రిధావాపి దధ్నా౽మ్లేన తథైవ చ ॥ 1 ॥ శోధయిత్వా పునశ్శుష్కం చూర్ణయేత్తణ్డులాకృతిమ్ । తతశ్శరావకే యన్త్రే స్థాపయేత్కుశలో భిషక్ ॥2॥ బదరీపల్లవోత్థేన లేపనం కారయేత్తతః । అరుణాభమధఃపాత్రం తావజ్జ్వాలాః ప్రదాపయేత్ ॥ 3 ॥ స్వాఙ్గశీతం చ గృహ్ణీయాన్మాణిక్యాభో భవేద్రసః । ఘృతక్షౌద్రేణ సంమర్ద్య ఖాదయేద్రక్తికాద్వయమ్ ॥4॥ సంపూజ్య దేవదేవేశం కుష్ఠరోగాద్విముచ్యతే । స్ఫుటితం గలితం కుష్ఠం వాతరక్తం భగన్దరమ్ ॥ 5 ॥ నాడీవ్రణం వ్రణం దుష్టముపదంశం విచర్చికామ్ । నాసాస్యసమ్భవాన్ రోగాన్ క్షయాన్హన్యాత్సుదారుణాన్ । పుణ్డరీకం చ చర్మాఖ్యం విస్ఫోటం మణ్డలం తథా ॥ 6 ॥

అ॥ పత్రితాళకమును బూడిదగుమ్మడికాయరసమందును, పుల్లనిపెరుగునందును ఏడురోజులుగాని మూడురోజులుగాని ఉంచవలయును. శుద్ధమగును. దీనిని ఎండించి బియ్యపుగింజలవలె చూర్ణముచేసి పెద్దమూకుళ్లయందుంచి రేగుచిగుళ్లముద్దతో పైన పూసి పొయ్యిమీదనుంచి క్రిందపాత్రి ఎర్రగనగువరకు మంటను వేయవలయును. చల్లారినపిదప తీయవలయును. మాణిక్యపురంగుకలదిగ నుండును. దీనిని నూరి నెయ్యి, తేనె, వీనితో రెండురక్తికలపరిమితిగ నియ్యవలయును. ఈశ్వరుని పూజింపవలయును.

ఇట్లు చేసినచో కుష్ఠరోగమునుండి విముక్తుడగును. బ్రిద్దలగుచున్నట్టియు, జారుచు న్నట్టియు, కుష్ఠము నశించును. వాతరక్తము, భగందరము నాడీవ్రణము, దుష్టమైన వ్రణము, ఉపదంశము (కొరుకువ్యాధి), విచర్చికాకుష్ఠము, నాసికావ్యాధులు, ముఖ వ్యాధులు, దారుణమైనక్షయలు, పుండరీకకుష్ఠము, గజచర్మకుష్ఠము, విస్ఫోటకుష్ఠము, మండలకుష్ఠము, ఇవి నశించును.

శ్వాసకాశేశ్వరరసము

శ్లో॥ మృతం వఙ్గం మృతం లోహం మృతార్కం మృతమభ్రకమ్ । శుద్ధసూతం తథా గన్ధం మాక్షికం హిఙ్గులం విషమ్ ॥ 1 ॥ జాతీఫలం లవఙ్గం చ త్వగేలానాగకేసరాన్ । ఉన్మత్తకస్య బీజాని నైపాలం రాత్రిదుర్లభే ॥ 2 ॥ ఏతాని సమభాగాని మరిచం హారనేత్రకమ్ । సర్వం తచ్చ క్షిప్త్వా ఖల్వే లోహదణ్డేన మర్దయేత్ ॥ 3 ॥ తావచ్చూర్ణీకృతం ధీమాన్యావత్సూతో న దృశ్యతే । శక్రాసనస్య స్వరసైర్భావనాశ్చైకవింశతిః ॥ 4 ॥ ద్విగుఞ్జా చోత్తమా మాత్రా హ్యార్ద్రకస్వరసైర్యుతా । తదర్ధా బాలవృద్ధేషు పథ్యం దేయం తదుచ్యతే ॥ 5 ॥ పఞ్చశ్వాసాన్ క్షయం కాసం యక్ష్మరాజం నిహన్తి చ। శ్వాసకాశేశ్వరో నామ లోకానామపి దుర్లభః ॥ 6 ॥

అ॥ వంగభస్మ 1 భా, లోహభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ 1 భా, అభ్రకభస్మ 1 భా, శు॥ రసము 1 భా, శు॥గంధకము 1 భా, స్వర్ణమాక్షికభస్మ 1 భా, శు॥ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ నాభి 1 భా, జాజికాయలు 1 భా, లవంగములు 1 భా, దాసెనచెక్క 1 భా, ఏలక్కాయలు 1 భా, నాగకేసరములు 1 భా, శు॥ ఉమ్మెత్తవిత్తులు 1 భా, శు॥ నేపాళపువిత్తులు 1 భా, పసపు 1 భా, కచ్చూరములు 1 భా, మిరియాలు 8 భా, వీనినన్నిటిని ఖల్వమందుంచి లోహదండముతో పాదరసము బాగుగ కలియువరకు నూరి కొడిశపాలరసముతో ఇరువదియొకపర్యాయము భావన చేయవలయును. దీనిని రెండుగురివిందగింజలపరిమితిగ సేవించినయెడల ఉత్తమమాత్రగ నుండును. అల్లపురస ముతో పుచ్చుకొనవలయును. బాలురకును వృద్ధులకును ఒకగురివిందగింజపరిమితిగ నియ్య వలయును ఇది అయిదువిధములైన శ్వాసలు, క్షయ, కాస, రాజయక్ష్మ, వీనిని నశింప జేయును. శ్వాసకాశేశ్వరమని ప్రసిద్ధమైనది. మిక్కిలి దుర్లభమైనది.

కందర్పరసము

శ్లో॥ రసం గన్ధం ప్రవాలం చ కాఞ్చనం గిరిమృత్తికామ్ । వైక్రాన్తం రజతం శఙ్ఖం మౌక్తికం చ సమం సమమ్ ॥ 1 ॥ న్యగ్రో

ధస్యైకషాయేణ భావయిత్వా చ సప్తధా । వల్లోన్మానాం వటీం కృత్వా త్రిఫలాక్వాథవారిణా ॥ 2 ॥ సురప్రియస్యార్జునస్య క్వాథేనాఽఽభామ్భసాఽపి వా । ఔపసర్గికమేహస్య శాన్త్యర్థం వినియోజయేత్ ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, పగడపుభస్మ, సువర్ణభస్మ, గైరికము, కాంతభస్మ, వెండిభస్మ, శంఖభస్మ, ముత్యభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మద్దికషాయముతో ఏడురోజులు భావన చేసి వల్లపరిమితిగల మాత్రలను చేసి త్రిఫలములయొక్కగాని దేవదారుయొక్కగాని మద్దియొక్కగాని తుమ్మయొక్కగాని కషాయముతో పుచ్చుకొనినయెడల అంటుమేహము (పచ్చసెగ మొదలగునవి) నశించును.

దీపనాగ్నికుమారము (మందాగ్నికుమారము)

శ్లో॥ సమానౌ గన్ధకరసౌ తదర్ధం వత్సనాభకమ్ । రసస్య తామ్రభస్మాపి సమం సంచూర్ణ్య మర్దయేత్ ॥ 1 ॥ హంసపాదీరసేనాథ కాచకూప్యాం వినిక్షిపేత్ । వాలుకాయన్త్రవిధినా త్రియామం పాచయేద్బుధః ॥2॥ రసార్ధమమృతం క్షిప్త్వా పునస్సంచూర్ణ్య దాపయేత్ ॥ వహ్నిత్రికటుసిన్ధూత్థయుక్తేనార్ద్రకవారిణా ॥ 3 ॥ గుఞ్జామాత్రం ప్రదాతవ్యం మన్దాగ్నౌ సంనిపాతకే । ధనుర్వాతేఽప్యజీర్ణేషు శూలేషు క్షయకాసయోః । దీపనాగ్నికుమారాఖ్యో రసోఽయం ప్లీహగుల్మజిత్ ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ గంధకము, శు॥ రసము, శు॥ నాభి, తామ్రభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నూరి హంసపాదిరసముతో మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడుజాములు వండి తీసి రసములో సగముభాగము శు॥ నాభిని కలిపి నూరవలయును. దీనిని చిత్రమూలము, త్రికటుకములు, సైంధవలవణము, వీనియొక్క చూర్ణముతోకూడిన అల్లపురసముతో గురివిందగింజపరిమితిగ అగ్నిమాంద్యము, సంనిపాతము, ధనుర్వాతము, అజీర్ణము, శూల, క్షయ, దగ్గు, ప్లీహవ్యాధి, గుల్మము, ఈ వ్యాధులయం దియ్యవలయును. ఇది దీపనాగ్నికుమారరసమని చెప్పబడును.

కామధేనురసము

శ్లో॥ సిన్దూరమభ్రం నాగం చ కర్పూరం హేమమాక్షికమ్ । ఖర్పరం రజతం చాపి మర్దయేత్కమలామ్భసా ॥1॥ తతో గుఞ్జామితాః కృత్వా వటీశ్ఛాయాప్రశోషితాః । ఏకైకాం దాపయేదాసాం కసేరుకరసేన చ ॥ 2 ॥ ప్రమేహాన్వింశతిం హన్తి శుక్రమేహం విశేషతః । జ్వరం జీర్ణం చ యక్ష్మాణం కామధేన్వభిధో రసః ॥ 3 ॥

అ॥ రససిందూరము, అభ్రకభస్మ, సీసభస్మ, పచ్చకర్పూరము, హేమమాక్షిక భస్మ, శు॥ కఫరి, వెండిభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి పద్మములరసముతో మర్దించి గురివిందగింజపరిమితిగల మాత్రలను చేసి నీడయందు ఎండించి ఒక్కొకమాత్రను తుంగగడ్డలరసముతో నియ్యవలయును. ఇరువదివిధములగు ప్రమేహములను నశింపచేయును. శుక్రస్రావమును ప్రధానముగ నశింపచేయును. జీర్ణజ్వరమును, రాజయక్ష్మను నశింపచేయును. కామధేనురసమని చెప్పబడును.

శ్వేతారిరసము

శ్లో॥ శుద్ధసూతం సమం గన్ధం త్రిఫలాం భృఙ్గవాకుచీమ్ । భల్లాతకం తిలం కృష్ణం నిమ్బబీజం సమం సమమ్ ॥ 1 ॥ మర్దయేత్ భృఙ్గజద్రావైః శోష్యం పేష్యం పునః పునః । ఇత్థం కుర్యా త్త్రిసప్తాహం రసః శ్వేతారికో భవేత్ । మధ్వాజ్యైర్మాషమాత్రం తు ఖాదే చ్ఛ్వేతం వినాశయేత్ ॥ 2 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, త్రిఫలములు, గుంటగలగర, బావంచాలు, శు॥ జీడిగింజలు, నల్లనువ్వులు, వేపగింజలు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి గుంటగలగరరసముతో నూరి ఎండింపవలయును. మరల నూరి ఎండింపవలయును. ఇట్లు ఇరువదియొకరోజు నూరుచు ఎండించుచుండవలయును. శ్వేతారిరసమని చెప్పబడును. దీనిని మాషపరిమితిగ తేనె, నెయ్యి, వీనితో సేవించినయెడల శ్వేతకుష్ఠము (బొల్లి) నశించును.

శ్వాసకుఠారరసము

శ్లో॥ రసో గన్ధో విషం చాపి టఙ్కణశ్చ మనశ్శిలా । ఏతాని కర్షమాత్రాణి మరిచం చాష్టకర్షకమ్ ॥ 1 ॥ కటుత్రయం కర్షయుగ్మం పృథగత్రవినిక్షిపేత్ । రసశ్శ్వాసకుఠారోఽయం సర్వశ్వాసనివారకః ॥2॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 1 కర్షము, శు॥ గంధకము 1 క, శు॥ నాభి 1 క, శు॥ వెలిగారము 1 క, శు॥ మణిశిల 1 క, మిరియాలు 8 క, త్రికటుకములు 2 క, ఇట్లు వీనిని గ్రహింపవలయును. ఇది శ్వాసకుఠారమనబడును. సమస్తశ్వాసలను నివారింపజేయును.

ఉదయభాస్కరరసము

శ్లో॥ గన్ధకేన హతం తామ్రం దశభాగం సముద్ధరేత్ । ఊషణం పఞ్చభాగం స్యాదమృతం చ ద్విభాగకమ్ ॥ 1 ॥ దాతవ్యం కుష్ఠినే సమ్యగనుపానస్య యోగతః । గలితే స్ఫుటితే చైవ విపులే మణ్డలే తథా । విచర్చికాద్రుపామా సర్వకుష్ఠప్రశాన్తయే ॥ 2 ॥

అ॥ గంధకముతో చేయబడిన తామ్రభస్మ 10 భా, మిరియాలు 5 భా, శు॥ నాభి 2 భా, ఇటుల వీని నేకముగ గ్రహించి తగిన యనుపానముతో నిచ్చినయెడల మాంసముజారుచున్నట్టియు, చర్మము పగిలినట్టియు, బాగుగవ్యాపించినట్టియు, కుష్ఠము నశించును. మండలము, విచర్చిక, దద్రు, పామ, మొదలగు సమస్తకుష్ఠములును నశించును.

సింధూరభూషణము

శ్లో॥ దరదం విద్రుమమభ్రకా న్తశిలజం వఙ్గం చ గన్ధం తథా। సౌభాగ్యం సమభాగయుక్తకథితం స్వైస్సమం సిన్దురమ్। సర్వం మర్దయ హంసపాదిసురసైర్గుఞ్జైకమాత్రాన్వితం। ప్రఖ్యాతం భువి సోమనాథకథితం సిన్దూరభూషాఖ్యకమ్ ॥ 1 ॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, పగడభస్మ, అభ్రకభస్మ, కాంతభస్మ, శిలాజతుభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ గంధకము, శు॥ వెలిగారము, వీనిని సమభాగములుగను రససిందూరమును, వీనియన్నిటితో సమానముగను గ్రహించి హంసపాదిరసముతో మర్దించి యొకగురివింద గింజపరిమితిగ సేవింపవలయును. ఈ సిందూరభూషణము సోమనాథునిచే చెప్పబడినది.

మహాతాలకేశ్వరరసము

శ్లో॥ సంమర్ద్య తాలకం శుష్కం వంశపత్రాఖ్యముచ్ఛకైః। కూష్మాణ్డనీరైః సంభావ్య త్రిదినం శోషయేత్పునః ॥ 1 ॥ ఘృతకన్యాద్రవైర్భూయో భావయేచ్ఛ దినత్రయమ్। సంమర్ద్య కాఞ్జికేనైవ దధ్నామ్లేన విమర్దయేత్ ॥ 2 ॥ సంమర్ద్య చూర్ణం సలిలే రసే పౌనర్నవే పునః। త్రిదినం మర్దయిత్వా తు కారయేత్ ఖటికాకృతిమ్ ॥ 3 ॥ స్థాల్యాం దృఢతరాయాం తు పలాశక్షారసఞ్చయమ్। ఉపర్యధశ్చ తాలస్య క్షారం దత్వా శరావకైః ॥ 4 ॥ పిధాయ లేపయేద్యత్నా త్పూరయేత్ క్షారసఞ్చయమ్। పునా రుద్ధం శరావేణ లేపయేత్తద్దృఢం పునః ॥5॥ ద్వాత్రింశద్యామపర్యన్తం వహ్నిజ్వాలాం ప్రదాపయేత్। ఏవం సిద్ధేన తాలేన గన్ధతుల్యేన మేలయేత్ ॥6॥ ద్వయోస్తుల్యం జీర్ణతామ్రం వాలుకాయన్త్రగం పచేత్। అయం తాలేశ్వరో నామ రసః పరమ దుర్లభః ॥ 7 ॥ హన్త్యష్టాదశ కుష్ఠాని వాతశోణితనాశకః। రక్తమణ్డల మత్యుగ్రం స్ఫుటితం గలితం తథా ॥ 8 ॥ బహురూపం సర్వజాతం నాశయేదవికల్పతః। దుష్టవ్రణం విసర్పం చ త్వగ్దోషం చ వినాశయేత్। దృష్టో వారసహస్రం చ రోగవారణకేసరీ ॥ 9 ॥

అ॥ శు॥ పత్రితాళకమును పొడిగనే బాగుగ నూరి బూడిదగుమ్మడికాయ రసముతో మూడురోజులు భావన చేసి మరల రెండించి నేతితోడను, కలుబందరసము తోడను, మూడురోజులు భావన చేసి కాంజికముతోడను, పుల్లని పెరుగుతోడను, నూరి చూర్ణించి నీటితో నూరి గలిజేరురసముతో మూడురోజులు నూరి గుండ్రనిబిళ్లను చేయ వలయును. ఒకమూకుడుయందు మోదుగక్షారమును పోసి యందుపై ఆ తాళకపుబిళ్లను ఉంచి పైనకూడ క్షారమును పోసి మూకుడును బోర్లించి బాగుగ సంధిబంధనమును చేయవలయును. ఒక గట్టికుండయందు మోదుగక్షారమును పోసి యందుపై ఈ మూకుడు సంపుటమును పెట్టి పైన నిండుగ క్షారమును పోసి కుండపైన మూకుడుమూసి గట్టిగ సంధి బంధనముచేసి ముప్పదిరెండుజాములు వండవలయును. ఇట్లు వండబడిన తాళకము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, తామ్రభస్మ 2 భా, ఇటుల వీనిని గ్రహించి వాలుకాయంత్రి మందు వండవలయును. ఇది తాళేశ్వరరసమని చెప్పబడును. మిక్కిలి దుర్లభమైనది. ఇది పదునెనిమిది కుష్ఠములను, వాతరక్తమును, నశింపజేయును. ఎఱ్ఱని దద్దుర్లు కలిగి నట్టియు, దారుణమైనట్టియు, పగుళ్లుకలిగినట్టియు, మాంసమును స్రవించుచున్నట్టియు, అనేకవిధములైనట్టియు, మూడుదోషములచేతను జనించునట్టియు, కుష్ఠమును నశింపచే యును. దుష్టవ్రణమును, విసర్పమును, చర్మదోషమును, నశింపజేయును. దీనియొక్క గుణములు వెయ్యిసారులు చూడబడినవి. కుష్ఠరోగమనెడి ఏనుగునకు సింహమువంటిది.

మేహాంతకరసము

శ్లో॥ కాన్తమేకం ద్వయం వఙ్గమభ్రకం తు త్రిభాగకమ్ । చతు ర్భాగం శిలాజిచ్చ నిమ్బతోయేన మర్దయేత్ ॥ 1 ॥ బదరాస్థిప్రమాణేన భక్షయేత్ ప్రాతరుత్థితః । నవనీతేన సంయుక్తస్సద్యో మేహం వినాశ యేత్ ॥ 2 ॥

అ॥ కాంతభస్మ 1 భా, వంగభస్మ 2 భా, అభ్రకభస్మ 3 భా, శిలాజతుభస్మ 4 భా, వీనిని వేపరసముతో మర్దింపవలయును. దీనిని రేగుగింజపరిమితిగ వెన్నతో ఉదయమున సేవించినయెడల మేహము వెంటనే నశించును.

కామినీవిద్రావణరసము

శ్లో॥ ఆకారకరభం శుణ్ఠీ లవఙ్గం కుఙ్కుమం కణామ్ । జాతీ ఫలం చ తక్కోలం చన్దనం కార్షికం పృథక్ ॥ 1 ॥ హిఙ్గులం గన్ధకం శాణం ఫణిఫేనం పలోన్మితమ్ । గుఞ్జాత్రయమితాం కుర్యాత్సంమర్ద్య వటికాం భిషక్ ॥2॥ పయసా పరిపీతోఽయం శుక్రస్తమ్భకరో రసః । విద్రావణః కామినీనాం వశీకరణ ఏవ చ ॥ 3 ॥

అ॥ అక్కలకఱ్ఱ, శుంఠి, లవంగములు, కుంకుమపువ్వు, పిప్పళ్ళు, జాజికాయలు, జాపత్రి, చందనము, వీని నొక్కొక కర్ష పరిమితిగను శు॥ ఇంగిలీకమును, శు॥ గంధ

కమును, ఒక్కొక్క శాణపరిమితిగను శు॥ నల్లమందును, ఒక పలపరిమితిగను గ్రహించి నూరి (నీటితో) మూడుగురివిందగింజలపరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. వీనిని పాలతో సేవించినయెడల శుక్రస్తంభనమును చేయును. స్త్రీలయొక్క మనస్సును కరగించును. స్త్రీలను వశ్యలనుగ చేయును.

ప్రళయానలరౌద్రరసము

శ్లో॥ హింగులోత్థరసం భాగం ద్విభాగం గన్ధకం తథా । బాణ భాగాభ్రగోదన్తే కాలభాగాం మనశ్శిలామ్ ॥1॥ టఙ్కణం నేత్రభాగం చ రసితం ఋతుభాగకమ్ । ఏకభాగం చ జైపాలం ద్విభాగం చ హాలాహాలమ్ ॥2॥ దరదం చ చతుర్భాగం లోహం తామ్రం చ భాగకమ్ । సర్వం ఖల్వోదరే క్షిప్త్వా క్షీరేణార్కస్య మర్దయేత్ ॥3॥ సిన్దువారాగ్ని ధుత్తూరజమ్బీరైశ్చ కళిలకైః । గన్ధతాలవిషమ్లేచ్ఛ భాగాం స్తత్ర క్షిపేద్బుధః ॥ 4 ॥ దశమూలకషాయేణ మర్దయేద్యామయుగ్మకమ్ । పఞ్చకోలకషాయేణ మర్దయేద్యామమాత్రకమ్ ॥ 5 ॥ పచేత్ క్షిప్త్వా తామ్రపాత్రే ద్వౌ యామౌ వాలుకాగ్నినా । నాసాఙ్గశీతలముద్ధృత్య వల్లమాత్రప్రమాణతః ॥ 6 ॥ యోజయేత్తరుణోపేతే దోషవాతజ్వరేఽపి చ । పిత్తవాతగతేచైవ ప్రత్యహం తరుణేఽపి చ ॥ 7 ॥ చాతుర్థికే త్రిరాత్రే చ హ్యన్యత్ర వివిధే జ్వరే । ఆమే చ దీపకం జ్ఞేయం దాహం స్వేదోల్బణం జయేత్ ॥ 8 ॥ పయశ్శాల్యోదనం పథ్యం దధితక్రసమన్వితమ్ । సితయా మిశ్రితం తోయం నారికేలామ్బు వై తథా ॥ 9 ॥ కదల్యాశ్చ ఫలాన్యత్ర పక్వాని వివిధాని చ । తామ్బూలం చన్దనంచైవ దేయం తత్ర భిషగ్వరైః ॥10॥ వాపీకూపతటాకేషు స్నానం కుర్యాద్యథేచ్ఛయా । ప్రలయానలరౌద్రాఖ్యో రసః కాలాగ్నిభైరవః ॥11॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకమునుండి తీయబడినపాదరసము 1 భా, శు॥ గంధకము 2 భా, అభ్రకభస్మ 5 భా, శు॥ తాళకము 5 భా, శు॥ మణిశిల 3 భా, శు॥ వెలిగారము 2 భా, శు॥ ఉల్లిపాషాణము 6 భా, శు॥ నేపాళములు 1 భా, శు॥ నాభి 2 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 4 భా, లోహభస్మ 1 భా, తామ్రభస్మ, 1 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి జిల్లేడు పాలతోడను వావిలి, చిత్రమూలము, ఉమ్మెత్త, నిమ్మకాయలు, కాకర, వీనియొక్క రసములతోడను మర్దించి పిదప గంధకము, తాళకము, నాభి, తామ్రభస్మ, వీని నిప్పుడు మొదటచెప్పిన భాగములప్రకారముగ నుంచి దశమూలకషాయముతో రెండుజాములును, పంచకోలకషాయముతో నొకజామును, మర్దించి తామ్రపాత్రయందుంచి

పాలుంకాయంత్రమందు రెండుజాములు వండి సాంగశీతలమున తీయవలయును. దీని నొకవల్లపరిమితిగ తరుణజ్వరము, గోపజ్వరము, వాతజ్వరము, పిత్తవాతజ్వరము, ప్రత్యాహము నుండు తరుణజ్వరము, చాతుర్థికజ్వరము, త్ర్యాహికజ్వరము, సమస్తమైన జ్వరములు, ఆమము, అగ్నిమాంద్యము, తాపము, అధికమగు చెమట, వీనియం దియ్యవలయును. దీని నిచ్చునప్పుడు పాలు, శాల్యన్నము, పెరుగు, మజ్జిగ, పంచదారకలుపబడిన జలము, కొబ్బరికాయనీళ్లు, అరటిపండ్లు, తాంబూలము, వీని నియ్యవలయును. చందన లేపనమును చేయవలయును. దిగుడుభావులు, బావులు, చెరువులు, వీనియం దిష్టానుసారముగ స్నానము చేయింపవలయును. ఇది ప్రశీయానలరౌద్రరసమనియు, కాలాగ్నిభైరవరసమనియు చెప్పబడును.

మన్మథాభ్రరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకయోర్గ్రాహ్యం పలమేకం సుశోధితమ్ । అభ్రం నిశ్చన్ద్రికం దద్యాత్పలార్ధం చ విచక్షణః ॥ 1 ॥ కర్పూరం తోలకం దద్యాద్వఙ్గం వైకోలసమ్మితమ్ । తామ్రం తోలార్ధకం తత్ర నిశ్శేషం మారితం పునః ॥2॥ లోహాకర్షం సుజీర్ణం చ వృద్ధదారం చ జీరకమ్ । విదారీం శతమూలీం చ క్షురబీజం బలాం తథా ॥3॥ మర్కట్యతివిషాం చైవ జాతీకోశఫలే తథా । లవఙ్గం విజయాబీజం శ్వేతసర్జం యవానికామ్ । శాణభాగాన్ గృహీత్వైతా నేకీకృత్యైవ పేషయేత్ ॥4॥ గుఞ్జాద్వయం తు కర్తవ్యం కోష్ణం క్షీరం పిబేదను । గృహే యస్య శతం నార్యో విద్యన్తేఽతి వ్యవాయినః ॥5॥ న తస్య లిఙ్గశైథిల్యమౌషధస్యాస్య సేవనాత్ । న చ శుక్రం క్షయం యాతి న బలం హ్రాసతాం వ్రజేత్ ॥6॥ కామరూపో భవేన్నిత్యం వృద్ధః షోడశవర్షవత్ । రసః శ్రీమన్మథాభ్రోఽయం మహేశేన ప్రకాశితః ॥7॥ అస్య భక్షణమాత్రేణ కామం జీర్యతి తత్క్షణాత్ । నాశయేత్ ధ్వజభఙ్గాదీన్ రోగాన్యోగకృతానపి ॥8॥

అ॥ శు॥ రసము 1 పలము, శు॥ గంధకము 1 ప, అభ్రకభస్మ ½ ప, పచ్చకర్పూరము 1 తులము, వంగభస్మ 1 కోలము, తామ్రభస్మ ½ తులము, లోహభస్మ 1 కర్షము, బొడ్దికూర, జీలకఱ్ఱ, నేలగుమ్మడి, పిల్లిపీచర, గొలిమిడివిత్తులు, ముత్తవపులగము, దూలగోవిలవిత్తులు, అతివస, జాజికాయలు, జాపత్రి, లవంగాలు, గంజాయివిత్తులు, తెల్లగుగ్గిలము, ఓమము, వీని నొక్కొకశాణము, ఇటుల వీనిని గ్రహించి కలిపి నూరి (నీటితో) రెండుగురివిందగింజల పరిమితిగల మాత్రలను చేయవలయును. వీనిని సేవించి వెంటనే గోరువెచ్చని పాలను త్రాగవలయును. అధికమైథునము నాచరించుస్వభావము కలిగి యనేకస్త్రీలు కలవాడు దీనిని సేవించినయెడల వానికి లింగశైథిల్యముగాని శుక్రక్షయముగాని బలహీనిగాని కలుగనేరదు, ముసలివాడు సేవించిన

యెడల పదునారు సంవత్సరములు వయస్సుకలవానివలె నై మన్మథునితో సమానుడగును. ఈ మన్మథాభ్రరసము మహేశునిచే చెప్పబడినది. దీనిని సేవించుటచే ప్రుడకలుకూడ వెంటనే జీర్ణమగును. దుర్యోగములచే గలిగిన ధ్వజభంగము మొదలగురోగములు నశించును.

అపుటాగ్నికుమారము

శ్లో॥ రసస్య భాగా చ్చత్వారో వఙ్గం చాష్ట ప్రకల్పయేత్। చత్వారో మరిచం గన్ధం విషకం చ త్రిభాగకమ్ ॥ 1 ॥ ద్వాదశ స్ఫటికాం చాపి సర్వం చూర్ణం ప్రకల్పయేత్ । అపుటాగ్నికుమారోఽయం దీయతాం గుఞ్జామాత్రికమ్ । ఆర్ద్రికస్వరసేనైవ సంనిపాతజ్వరాపహః ॥2॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 4 భా, వంగభస్మ 8 భా, మిరియాలు 4 భా, శు॥ గంధకము 3 భా, శు॥ నాభి 3 భా, పటిక 12 భా, వీనిని నూరి ఈ అపుటాగ్నికుమారమును ఒకగురివిందగింజపరిమితిగ అల్లపురసముతో సేవించినయెడల సంనిపాతజ్వరములు నశించును.

ప్రదరారిరసము

శ్లో॥ వఙ్గా యః ఫణిఫేనశ్చ రసః షడ్గుణజారితః । మూలం రక్తోత్పలభవం రక్తచన్దనమేవ చ ॥ 1 ॥ సమం సర్వమశోకస్య క్వాథైస్సంమర్ద్య యత్నతః । చణకాభా వటీ కార్యాఽశోకక్వాథం పిబేదను ॥2॥ ప్రదరారిరసో హన్తి ద్వివిధం ప్రదరామయమ్ । వస్తౌ చ వేదనాం రక్తస్రావం ఘోరజ్వరం తథా ॥3॥ మూత్రాధిక్యాదికాంశ్చైవ భాస్కరస్తిమిరం యథా । అథవా త్వగశోకస్య గుడూచీ వాసకత్వచః ॥4॥ రసాఞ్జనం ముస్తకం చ రక్తచన్దనమేవ చ । ఏషామను పిబేత్క్వాథం సర్వప్రదరశాన్తయే ॥ 5 ॥

అ॥ వంగభస్మ, లోహభస్మ, శు॥నల్లమందు, ఆరుశెట్లుగంధకముతో వండబడినరసము (షడ్గుణము), ఎఱ్ఱకలువదుంప, ఎఱ్ఱచందనము, వీనిని సమభాగములుగగ్రహించిఅశోకపట్టకషాయముతో బాగుగ మర్దించి సెనగలంతమాత్రలను చేయవలయును. వీనిని సేవించి వెంటనే అశోకపట్టకషాయమునుత్రాగవలయును. ఈప్రదరారిరసము శ్వేతప్రదరమును, రక్తప్రదరమును, వస్తియందలిబాధను, రక్తస్రావమును, తీవ్రమైనజ్వరమును, అతిమూత్రము మొదలగు వ్యాధులను, సూర్యుడు చీకటినివలె హరించును. లేక అశోకపట్ట, తిప్పతీగ, కొడిశపాలపట్ట, రసాంజనము, తుంగగడ్డలు, ఎఱ్ఱచందనము, వీనియొక్క కషాయమును వెంటనే త్రాగినయెడల సమస్తములైన ప్రదరములను హరించును.

జోగినీరసము

శ్లో॥ రసం విషం గన్ధకం చ టఙ్కణం తాలకం తథా । త్రికటు

త్రిఫలా చైవ జైపాలం చ సమం సమమ్ । భృఙ్గరాజేన సంమర్ద్యం జీవయేజ్జోగినీరసః ॥ 1 ॥

అ॥ శు॥పాదరసము, శు॥నాభి, శు॥గంధకము, శు॥ వెలిగారము, శు॥ తాళకము, త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, శు॥నేపాళములు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి గుంటగలగరరసముతో మర్దింపవలయును. ఇది ప్రాణము నిచ్చును. జోగినీరసమని చెప్పబడును.

నవలోహాగ్నికుమారము

శ్లో॥ సంశుద్ధం పారదం తుల్యం భస్మలోహాష్టకం సమమ్ । అర్కమూలకషాయేన మర్దితం దినపఞ్చకమ్ । కూపికాయాం నివేశ్యాథ లేపయేద్వస్త్రమృత్తికామ్ ॥ 1 ॥ మృదన్గ్నినా వాలుకాభిర్ద్వాదశప్రహరం పచేత్ । స్వాఙ్గశీతలముద్ధృత్య మర్దితం చూర్ణయేత్తతః ॥ 2 ॥ గుఞ్జామాత్రం ప్రదాతవ్యం సర్వరోగాన్వినాశయేత్ । సంనిపాతం తు శీఘ్రం చ సర్వజ్వరహరః పరమ్ । ప్రఖ్యాతం నవలోహాఖ్యో రసో హ్యగ్నికుమారకః ॥ 3 ॥

అ॥ శు॥ రసము, సువర్ణభస్మ, రజతభస్మ, వంగభస్మ, లోహభస్మ, నాగభస్మ, తామ్రభస్మ, కంచుభస్మ, ఇత్తడిభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి జిల్లేడువేళ్లకషాయముతో నైదురోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి మట్టిపూసిన గుడ్డలు చుట్టి వాలుకాయంత్రమందు మందాగ్నిచే పన్నెండుజాములు వండి స్వాంగశీతలమున తీసి మర్దించి చూర్ణము చేయవలయును. దీనిని గురివిందగింజపరిమితిగ నిచ్చినయెడల సమస్తవ్యాధులు నశించును. సంనిపాతము వెంటనే హరించును. సమస్తజ్వరములు హరించును. ఇది నవలోహాగ్నికుమారమని చెప్పబడును.

అర్ధనారీశ్వరరసము

శ్లో॥ వరాటం టఙ్కణం శుద్ధం పఞ్చభాగసమన్వితమ్। నవభాగం మరీచస్య విషం భాగత్రయం మతమ్ ॥ 1 ॥ స్తన్యేన వటికాం కృత్వా నస్యం దద్యాద్విచక్షణః । శిరోవికారాన్వివిధాన్ హన్తి శ్లేష్మోత్తరానపి ॥ 2 ॥

అ॥ గవ్వలభస్మ 5 భా॥, శు॥ వెలిగారము 5 భా॥, మిరియాలు 9 భా॥, శు॥ నాభి 3 భా॥, ఇటుల వీనిని గ్రహించి చనుబాలతో నూరి కణికలను చేసి నస్యముగ నుపయోగించినచో శ్లేష్మము (జలుబు) వలన కలిగినట్టిగాని స్వయముగ గలిగినట్టిగాని శిరోవ్యాధు లన్నియు నశించును.

చంద్రప్రభారసము (ప్రభావతీరసము)

శ్లో॥ శఙ్ఖం వరాటకం శుల్బం ప్రత్యేకం చార్ధభాగకమ్ । భుజఙ్గకాన్తలోహం చ ప్రత్యేకం వేదభాగకమ్ ॥ 1 ॥ తత్తుల్యం త్రపుకం చైవ

సర్వతుల్యం మృతాభ్రకమ్ । అభ్రతుల్యం శిలాజిచ్చ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ ॥2॥ నిమ్బుద్రవేణ సంమర్ద్య సప్తాహం భావయేద్దృఢమ్। ద్వివల్లవటికాం ఖాదేత్సర్వమేహాన్నిహన్తి చ ॥3॥ మూత్రకృచ్ఛ్రం శిలామేహం బహుమూత్రం నిహన్తి చ। శుక్లమేహం తథాత్యుగ్రం వ్యాగ్ని రోగం చ నాశయేత్ । చన్ద్రప్రభావతీనామా చన్ద్రవాక్చన్ద్రభాషితః ॥4॥

అ॥ శంఖభస్మ ½ భా, గవ్వలభస్మ ½ భా, తామ్రభస్మ ½ భా, సీసభస్మ 4 భా, కాంతలోహభస్మ 4 భా, వంగభస్మ 9½ భా, అభ్రకభస్మ 19 భా, కర్పూర శిలాజతుభస్మ 19 భా, వీనిని ఖల్వమందుంచి నిమ్మకాయలరసముతో నేడురోజులు దృఢమగు మర్దనను, భావనను, చేసి రెండువల్లములపరిమితికల మాత్రలను చేయవలయును. దీనిని సేవించినయెడల సమస్తమగు మేహములు, మూత్రకృచ్ఛ్రము, మూత్రమందు రాళ్లుపడుట, అతిమూత్రము, దారుణమైన శుక్లమేహము, జాఠరాగ్నిసంబంధమగు వ్యాధులు, ఇవి నశించును. ఇది ప్రభావతీరస మనబడును. చంద్రునిచే చెప్పబడినది.

నిత్యోదితరసము

శ్లో॥ మృతసూతార్కలోహాభ్రం విషం గన్ధం సమం సమమ్ । సర్వతుల్యాంశభల్లాతఫలమేకత్ర చూర్ణయేత్ ॥1॥ ద్రవైః శూరణమాణోత్థై ర్భావ్యం ఖల్వే దినత్రయమ్ । భాగమాత్రం లిహేదాజ్యై రసైశ్చార్శాంసి నాశయేత్ । రసో నిత్యోదితో నామ గుదోద్భవకులాన్తకః ॥2॥

అ॥ రసభస్మ, తామ్రభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ నాభి, శు॥ గంధకము, వీనిని సమభాగములుగను శు॥ జీడిగింజలను, వీనియన్నిటితో సమానముగను గ్రహించి చూర్ణించి అడవికందరసముతో మూడురోజులు ఖల్వమునందు భావన చేయవలయును. దీనిని మేకమాంసపురసముతో సేవించినయెడల మూలవ్యాధులు నశించును. నిత్యోదితరసమని చెప్పబడును.

రజఃప్రవర్తకరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం హిఙ్గు కాసీసం కన్యాసారం సమాంశకమ్।కుమారీస్వరసే మర్ద్యం చణకప్రమితా వటీ ॥1। రజోరోధం కష్టరజో వేదనాశ్చ తదుద్భవాః । రజఃప్రవర్తనీ నామ వటీ తూర్ణం వినాశయేత్ । భాషితా నీలకణ్ఠేన వహ్నేః కాష్ఠచయం యథా ॥2॥

అ॥ శో॥ వెలిగారము, శు॥ ఇంగువ, కాసీసపిందూరము, ముసాంబ్రము, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కలుబందరసముతో మర్దించి సెనగగింజలంతమాత్రలుమచేసి సేవించిన యెడల రజస్సు సరిగ వెడలకుండుట, రజస్సు వెడలునప్పుడు బాధ,

రజస్సంబంధమైన బాధలు, ఇవి నశించును. రజఃప్రవర్తినీవటి యని చెప్పబడును. నీల కంఠునిచే చెప్పబడినది. కట్టెలసముదాయము అగ్నివలె, నిది రజోదోషములను వెంటనే నశింపజేయును.

వాతాగ్నికుమారము

శ్లో॥ రసగన్ధక తాలానామేకద్విత్రిపలం క్రమాత్ । హంసపాదీరసేనాథ సూక్ష్మచూర్ణాని మర్దయేత్ ॥1॥ నిధాయ కూపికామధ్యే వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । క్రమాగ్నా త్రిదినం సాధు తతశ్శీతం సముద్ధరేత్ ॥2॥ విషం కలాంశమానేన యోజనీయం భిషగ్వరైః । స్యాద్వాతాగ్నికుమారాఖ్యో గుఞ్జామాత్రప్రమాణకమ్ ॥3॥ సంనిపాతే ధనుర్వాతే గృధ్రస్యామపబాహుకే । సర్వాఙ్గకమ్పవాతే చ హ్యగ్నిమాన్ద్యే తథైవ చ॥4॥

అ॥ శు॥ రసము 1 పలము, శు॥ గంధకము 2 ప, శు॥ తాళకము 3 ప, ఇటుల వీనిని గ్రహించి మెత్తగ చూర్ణించి హంసపాదిరసముతో మర్దించి కుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు క్రమాగ్నులచే మూడురోజులు వండి స్వాంగశీతలమయినపిదప తీసి యాయౌషధమునకు పదునారవవంతు శు॥ నాభిని కలుపవలయును. ఇది వాతాగ్నికుమార మని చెప్పబడును. దీనిని గురివిందగింజపరిమితిగ సంనిపాతము, ధనుర్వాతము, గృధ్రసి, అపబాహుకము, సర్వాంగవాతము, కంపవాతము, అగ్నిమాంద్యము, వీనియం దియ్యవలయును.

వంటబాలసూర్యోదయము

శ్లో॥ చతుష్పలం గన్ధకం చ చతుష్పలరసం తథా। పలమేకం తాలకం చ పలార్ధం చ మనశ్శిలామ్ ॥1॥ శిలార్ధం టఙ్కణం చైవ సర్వైస్తుల్యం తు హిఙ్గులమ్ । శాఖావృక్షస్య పత్రైస్తు మర్దయేచ్చ దినత్రయమ్ ॥2॥ కాచకూప్యన్తరే క్షిప్త్వా వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ మన్దాగ్నినా చ త్రిదినం స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ । బాలసూర్యోదయాభశ్చ సర్వజ్వరకులాన్తకః ॥3॥

అ॥ శు॥ గంధకము 4 పలములు, శు॥ రసము 4 ప, శు॥ తాళకము 1 ప, శు॥ మణిశిల ½ ప, శు॥ వెలిగారము ¼ ప, శు॥ ఇంగిలీకము 9¾ ప, ఇటుల వీనిని గ్రహించి తేకుఆకులరసముతో మూడురోజులు మర్దించి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మందాగ్నిచే మూడురోజులు వండి చల్లారినపిదప తీయవలయును.

ఉదయించుచున్న బాలసూర్యునితో సమానమైన కాంతిని (ఎఱుపును) కలిగియుండును. సమస్తమగు జ్వరములను హరించును.

విషమజ్వరాంతకరసము

శ్లో॥ కిరాతః పర్పటో దారు పృశ్నిపర్ణీ మనశ్శిలా । త్రికటుత్రాయమాణా చ ఛిన్నాఽరిష్టః పటోలకమ్ ॥ 1 ॥ మూర్వామూలం ఖర్పరాభ్రే సమభాగాని కారయేత్ । సర్వాఙ్గం జారితం తీక్ష్ణం వారిణా మర్దయేద్భిషక్ ॥2॥ చతుర్గుఞ్జామితం దద్యాత్ కిరాతక్వాథసంయుతమ్ ॥ ప్లీహాగ్నిసాద దౌర్బల్యయకృచ్ఛోఫసమన్వితాన్ । సర్వాన్ జ్వరాన్నిహన్త్యేవ భాస్కరస్తిమిరం యథా ॥ 3 ॥

అ॥ నేలవేము, పర్పాటకము, దేవదారు, కోలపొన్న, శు॥ మణిశిల, త్రికటుకములు, కలుగ్రానుగ, తిప్పతీగ, వేప, చేదుపొట్ల, చాగదుంప, శు॥ కపర, అభ్రకభస్మ, వీనిని సమభాగములుగను, లోహభస్మను వీనియన్నిటితో సమానముగను గ్రహించి ఉదకముతో నూరవలయును. దీనిని నాలుగు గురివిందగింజలపరిమితిగ నేలవేముకషాయముతో సేవించినయెడల ప్లీహాభివృద్ధి, అగ్నిమాంద్యము, దౌర్బల్యము, యకృద్వృద్ధి, నంజు, వీనితో కూడిన సమస్తములగు జ్వరములను సూర్యునివలన చీకటివలె నశించును.

మృత్యుంజయరసము

శ్లో॥ విషస్యైక స్తథా భాగో మరిచం పిప్పలీకణః। గన్ధకస్య తథా భాగో భాగస్స్యాట్టఙ్కణస్య వై ॥1॥ సర్వత్ర సమభాగస్స్యాద్ద్విభాగం హిఙ్గులం భవేత్ । జమ్బీరస్య రసేనాత్ర హిఙ్గులం భావయేద్భిషక్ ॥2॥ రసశ్చేత్సమభాగస్స్యాద్ధిఙ్గులం నేష్యతే తథా । గోమూత్రశోధితం చాత్ర విషం సారవిశోషితమ్ ॥3॥ చూర్ణయేత్ఖల్వమధ్యే తు ముద్గమాత్రాం వటీం చరేత్ । మధునా లేహనం ప్రోక్తం సర్వజ్వరనివృత్తయే॥4॥ దధివార్యనుపానేన వాతజ్వరనిబర్హణః । ఆర్ద్రకస్య రసైః పానం దారుణే సాంనిపాతికే ॥ 5 ॥ జమ్బీరరసయోగేన హ్యాజీర్ణజ్వరనాశకః । అజాజీ గుడసంయుక్తో విషమజ్వరనాశకః ॥6॥ జీర్ణజ్వరే మహాఘోరే పురుషే యౌవనాన్వితే । పూర్ణా మాత్రా ప్రదాతవ్యా పూర్ణం వటీచతుష్టయమ్ ॥7॥ అతిక్షీణేఽతివృద్ధే చ శిశౌ చాల్పవయస్యపి । తుర్యమాత్రా ప్రదాతవ్యా వ్యవస్థా సారనిశ్చితా ॥8॥ నవజ్వరే ప్రదానేన

యామైకాన్నాశయేజ్జ్వరమ్ । అక్షీణే చ కఫాభావే దాహే వై వాత పైత్తికే ॥9॥ సితాం దద్యాత్ప్రియత్నేన నారికేలామ్బు నిర్భయమ్ । అయం మృత్యుఞ్జయో నామ రసస్సర్వజ్వరాపహః । అనుపానప్రభేదేన నిహన్తి సకలాన్గదాన్ ॥ 10 ॥

అ॥ శు॥ నాభి 1 భా, మిరియాలు 1 భా, పిప్పళ్లు 1 భా, జీలకర్ర 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, శు॥ వెలిగారము 1 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 2 భా, (లేక) శు॥ పాదరసము 1 భా, ఇట్లు వీనిని గ్రహింపవలయును. ఇందు వేయు ఇంగిలీకమును నిమ్మకాయరసముతో భావన చేయవలయును. ఇందు పాదరసమును వేసికొనునెడల ఇంగిలీకమును వేయనవసరము లేదు. ఇందు గోమూత్రముతో భావనచేయబడి ఎండయందెండింపబడిన నాభిని వేయవలయును. పైవస్తువులను ఖల్వమందుంచి నూరి పెసరగింజలంత మాత్రలను చేయవలయును. తేనెతో సేవించినయెడల సమస్తజ్వరములును, పెరుగుమీగడనీటితో సేవించినయెడల వాతజ్వరమును, అల్లపురసముతో సేవించినయెడల దారుణమైన సంనిపాతమును, నిమ్మకాయలరసముతో సేవించినయెడల అజీర్ణజ్వరమును, సోపు బెల్లము వీనితో సేవించినయెడల విషమజ్వరమును, నశించును. జీర్ణజ్వరమందును ఘోరమైన జ్వరమందును, యౌవనవంతునికి కలిగిన జ్వరమందును, పూర్ణమైన మోతాదుగ అనగా నాలుగుమాత్రలుచొప్పున ఇయ్యవలయును. మిక్కిలి క్షీణించినవారు, మిక్కిలివృద్ధులు, శిశువు స్వల్పవయస్సుకలవారు, వీరికి నాల్గవవంతు పరిమితిగ నియ్యవలయును. మోతాదుయొక్కనిశ్చయము బలము ననుసరించియుండును. నవజ్వరమందిచ్చినయెడల నొకజామునకే యీ జ్వరము నశించును. రోగి క్షీణించకుండ నుండి కఫము లేకుండనుండి వాతపిత్తములకు సంబంధముండి తాపముగ నున్నయెడల పంచదారను, కొబ్బరికాయనీటిని, నిర్భయముగ నియ్యవలయును. ఇది మృత్యుంజయ రసమనబడును. సమస్తజ్వరములను హరింపజేయును. అనుపానభేదములతో సమస్త వ్యాధులను నశింపజేయును.

కనకబాలసూర్యోదయము (వంటయోగము)

శ్లో॥ రసం బలిం తాలకం చ టఙ్కణం తుల్యభాగకమ్ । నవసారం హేమభస్మ గగనం రజతం తథా ॥1॥ తామ్రం విద్రుమతీక్ష్ణే చ వఙ్గం చాపి సమం సమమ్ । రవిణా చ సమూలేన మర్దయేదార్ద్రకేణ చ ॥2॥ చిత్రమూలరసేనాపి షడ్దినం చ పృథక్పృథక్ । కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య మృదువస్త్రైశ్చ వేష్టయేత్ ॥3॥ వాలుకాయన్త్రకే పాచ్యం చోదయేద్రవిరూపకమ్ । బాలసూర్యోదయో నామ నాశయేత్సకలా రుజః । వాతజాన్వివిధాన్రోగాన్హన్తి సద్యః క్షయానపి ॥4॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, శు॥ తాళకము, శు॥ వెలిగారము, నవాసారము, సువర్ణభస్మ, అభ్రకభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, పగడభస్మ, ఖడ్గలోహ

భస్మ, వంగభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి వేళ్ళతోకూడిన జిల్లేడు, అల్లము, చిత్రిమూలము, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ ఆరేసిరోజులు మర్దించి కాచ కుప్పెయందుంచి పైన సన్న నివస్త్రములతో (మట్టిపూయబడిన) చుట్టి వాలుకాయంత్రి మందు వండి సూర్యుని (ఉదయించుచున్న)తో సమానవర్ణము కల యీ మందును గ్రిహింపవలయును. ఇది బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. సమస్తవ్యాధులను, వాతవ్యాధులను, క్షయలను వెంటనే నశింపచేయును.

పూర్ణచంద్రరసము

శ్లో॥ ద్వికర్షం శుద్ధసూతం చ గన్ధకం చ ద్వికర్షకమ్। లోహభస్మ పలం చాభ్రిం జారితం చ పలాంశకమ్ ॥1॥ ద్వితోలం రజతం చైవ వజ్ర భస్మ ద్వికర్షకమ్ । సువర్ణం తోలకం చైవ తామ్రం కాంస్యం చ తత్స మమ్ ॥2॥ జాతీఫలం చేన్ద్రిపుష్పమేలాం త్వక్పత్రజీరకాః । కర్పూరం వనితాం ముస్తం కర్షం కర్షం పృథక్పృథక్ ॥3॥ సర్వం ఖల్వతలే క్షిప్త్వా కన్యారసవిమర్దితమ్ । భావయిత్వా వరీతోయైరురుబూకరసేన చ ॥ 4 ॥ ఏరణ్డపత్రైస్సంవేష్ట్య ధాన్యే రాత్రిం దివోషితమ్। ఉద్ధృత్య మర్దయే త్కృత్వా వటికా వల్లసంమితాః ॥ 5 ॥ ఖాదేచ్చ వటికామేకాం పర్ణ ఖణ్డేన సంయుతామ్ । సర్వవ్యాధివినాశాయ కాశీనాథేన నిర్మితః ॥ 6 ॥ పూర్ణచన్ద్రిరసో నామ్నా సర్వరోగేషు యోజయేత్ । బల్యం రసాయనం చైవ వాజీకరణ ఉత్తమః ॥ 7 ॥ అయమష్టీలికాం హన్తి కాసం శ్వాస మరోచకమ్ । ఆమశూలం కటీశూలం హృచ్ఛూలం పక్తిశూలకమ్ ॥8॥ అగ్నిమాన్ద్యమజీర్ణం చ గ్రహణీం చిరజాం పరామ్ । ఆమవాతం చామ్ల పిత్తం భగన్దరమపి ద్రుతమ్ ॥ 9 ॥ కామలాం పాణ్డురోగం చ ప్రమేహం వాతశోణితమ్ । నాతఃపరతరం శ్రేష్ఠం విద్యతే వాజికర్మణి ॥ 10 ॥ రస స్యాస్య ప్రసాదేన నరో భవతి నిర్గదః । మేధాం చ లభతే వాగ్మీ తుష్టి పుష్టిసమన్వితః ॥11॥ మదనస్య సమాం కాన్తి మదనస్య సమం బలమ్ । గీయతే మదనేనైవ మదనస్య సమం వపుః ॥12॥ ప్రియాం చైవ రతిప్రా యాం పశ్యేచ్చ మదనాకులః । స్త్రీణామప్యనపత్యానాం దుర్బలానాం హితం తథా ॥13। క్షీణానామల్పశుక్రాణాం వృద్ధానాం వాతరేతసామ్ । ఓజస్తేజస్కరశ్చాయం స్త్రీషు కామవివర్ధకః ॥ శ్లో॥ అభ్యాసేన నిహన్తి మృత్యుపలితే సర్వామయధ్వంసకః । వృద్ధానాం మదనోదయోదయ

కరః ప్రౌఢాఙ్గనాసఙ్గమే । నిత్యానన్దకర స్తథాతిసుఖదో భూపైస్సదా సేవ్యతే । దృష్టస్సిద్ధఫలో రసాయనవరశ్శ్రీపూర్ణచన్ద్రో రసః ॥ 6 ॥

అ॥ శు॥ రసము 2 కర్షములు, శు॥ గంధకము 2 క, లోహభస్మ 1 పలము, అభ్రకభస్మ 1ప, రజతభస్మ 2 తులములు, వంగభస్మ 2 కర్షములు, సువర్ణభస్మ 1 తులము తామ్రభస్మ 1 తు, కంచుభస్మ 1 తు, జాజికాయలు 1 కర్షము, లవంగములు 1 క. ఏలకులు 1 క, దాసెనచెక్క 1 క, ఆకుపత్రి 1 క, జీలకఱ్ఱ 1 క, పచ్చకర్పూరము 1 క, ప్రేంఖణము 1 క, తుంగముస్తలు 1 క, వీనిని ఖల్వమందుంచి కలుబంద రసముతో మర్దించి పిల్లిపీచర, ఆముదపువేళ్ళు, వీనియొక్క రసములతో భావన చేసి ఆముదపాకులతో చుట్టి ధాన్యపురాశియం దొక రాత్రింబవలు నుంచి తీసి నూరి వల్లపరిమితికల మాత్రలను చేయవలయును. ఒక మాత్రను తమలపాకులతో సేవించిన యెడల సమస్తవ్యాధులు నశించును. ఇది కాశీరాజుచే చెప్పబడినది. పూర్ణచంద్రరస మనబడును. దీనిని సమస్తవ్యాధులయం దియ్యవలయును. ఇది బలమును కలిగించును. రసాయనము. శ్రేష్ఠమైన వాజీకరణము. అష్ఠీలిక, దగ్గు, ఆయాసము, ఆరోచకము, ఆమశూల, కటిశూల, హృదయశూల, పరిణామశూల, అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, చిరకాలమునుండియున్న గ్రహణీవ్యాధి, ఆమవాతము, ఆమ్లపిత్తము, భగందరము, కామిర్లు, పాండురోగము, ప్రమేహము, వాతరక్తము, వీనిని నశింపజేయును. దీని కంటె శ్రేష్ఠమైన వాజీకరణము లేదు. దీనిని సేవించుటచే వ్యాధులు లేనివాడగును. బుద్ధికుశలత, వాక్పటుత్వము, మనస్సంతోషము, శరీరపుష్టి, మన్మథునితో సమానమైన శరీరకాంతి, మన్మథబలము, మన్మథగానము, మన్మథశరీరము, వీనిని పొందును. మన్మథోద్రేకముకలవాడై భార్యను రతీదేవితో సమానమైనదానిగ తలచును. సంతానము లేనట్టియు, దుర్బలులైనట్టియు స్త్రీలకు హితకరమయినది. క్షీణించినవారలకును, స్వల్పమగు శుక్రము కలవారికిని, వృద్ధులకును, వాతముచే చెడిన శుక్రముకలవారలకును హితకరమైనది. ఓజస్సును, తేజస్సును, కలిగించును. కామమును వృద్ధినొందించును. కొంతి కాలము సేవించినయెడల మృత్యువును, ముసలితనమును, సమస్తవ్యాధులను కలుగకుండ చేయును. దీనిని సేవించినచో ముసలివారుకూడ మన్మథోద్రేకము కలవారై ప్రౌఢలగు స్త్రీలను సురతముచే తృప్తిపరచెదరు. ఇది ఎల్లప్పుడు ఆనందమును, అధికమగు సుఖమును, కలిగించును. రాజులచే సేవింపబడుచున్నది. ఈ పూర్ణచంద్రరసము రసాయనములతో శ్రేష్ఠమైనది. పైగుణములను నిశ్చయముగ కలిగించును. ఉపయోగించి చూడబడినది.

మహాగజాంకుశము

శ్లో॥ దరదదారదరఙ్గలవఙ్గకం । శరదశారదనీరదపారదమ్ । గరుడగారుడ తదర్ధసమర్దితం । పిబతు దారుణ మేహగజాఙ్కుశమ్ ॥1॥

అ॥ శు॥ ఇంగిలీకము, శిలాజతుభస్మ, వంగభస్మ, లవంగములు, రససిందూరము మండూరభస్మ, అభ్రకభస్మ, అయస్కాంతభస్మ, సీసభస్మ, ముత్యభస్మ, వీనిని సమభాగము

లుగ గ్రహించి దూసరిఆకురసముతో మర్దింపవలయును. ఇది దారుణమైన మేహ ములను నశింపచేయును.

కఫచింతామణి

శ్లో॥ పారదాభ్రే ఖడ్గలోహం తారతామ్రే చ గన్ధకమ్। కాన్తం నాగం వఙ్గతాలే వైక్రాన్తాయశ్శిలాశ్చవై ॥1॥ కిట్టశుక్తి విద్రుమం చ వరాటం హేమమాక్షికమ్ । బృహత్యా వజ్రివహ్నిభ్యాం బదరీసిన్ధుభృఙ్గకైః ॥2॥ పఞ్చకోలైశ్చ సంమర్ద్య కృత్వా చ గులికాం స్తతః। కాచకూప్యాం వినిక్షిప్య వాలుకాభిధయన్త్రకే ॥3॥ త్రిదినం పాచయత్వాఽథ స్వాఙ్గశీతలముద్ధరేత్ ।కాంస్యభస్మ చ తత్తుల్యం వాసయా నాగపత్రకైః ॥4॥ ముణ్డ్యా చ వజ్రవల్ల్యా చ బృహతీచిత్రమూలకైః । ప్రత్యేకం సప్తదివసం మర్దయే దనుపానకైః ॥ 5 ॥ ఏకగుఞ్జాప్రమాణేన కాసం శ్వాసం క్షయం హరేత్ । వాతవ్యాధీంశ్చ సర్వాంస్తు కఫరోగాన్విశేషతః । కఫచిన్తామణిర్నామ హ్యశ్వినీదేవనిర్మితః ॥6॥

అ॥ శు॥ పాదరసము, అభ్రకభస్మ, ఖడ్గలోహభస్మ, రజతభస్మ, తామ్రభస్మ, శు॥ గంధకము, కాంతలోహభస్మ, సీసభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ తాళకము, వైక్రాంత భస్మ, ఇనుపలోహభస్మ, శు॥ మణిశిల, మాండూరభస్మ, ముత్యపుచిప్పలభస్మ, పగడ భస్మ, గవ్వలభస్మ, హేమమాక్షికభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి నేలములగ, జెముడు, చిత్రమూలము, రేగు, వావిలి, గుంటగలగర, పంచకోలములు, గానియొక్క రసములతో మర్దించి మాత్రలుచేసి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమందు మూడురోజులు వండి స్వాంగశీతలమున తీసి ఆమందుకు సమానమగు కంచుభస్మను కలిపి అడ్డసరము, తమలపాకులు, బోడసరము, నల్లేరు, నేలములగ, చిత్రమూలము, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ నేడేసిరోజులు మర్దింపవలయును. దీనిని అనుపానవిశేషము లతో నొకగురివిందగింజపరిమితిగ సేవించినయెడల దగ్గు, ఆయాసము, క్షయ, సమస్త మగు వాతవ్యాధులు, ఇవి నశించును. కఫవ్యాధులు ముఖ్యముగ నశించును. కఫచింతా మణి యనబడును. అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడినది.

గద్య. ఇతి శ్రీ గోదావరీమణ్డల మణ్డనాయమానకోనసీమాన్తర్వర్తిమోడే కుఱ్ఱుగ్రామవాసినా భూసురాగ్రగణ్యేన శ్రీపాదోపనామ్నా కౌశికస గోత్రపవిత్రేణ వేఙ్కటేశ్వరపౌత్రేణ సోమయాజిపుత్రేణసుబ్బ మామ్బాగర్భశుక్తి ముక్తాఫలాయమానేన సద్గురుసేవా సమాసాదితసాహితీశబ్దశాస్త్రాయుర్వేదాదివిద్యానిధా నేన భిషగ్వరాయుర్వేదభూషణాదిబిరుదావలీ

విరాజమానేన విద్వత్ప్రభుసభాస్థానసమ్మాననభాజనమా
నేన సకలసజ్జనవిధేయేన కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిణా
ప్రణీతే ఆయుర్వే దౌషధరత్నాకరే
అనుబద్ధగుచ్ఛ స్సమాప్తః

తృతీయముద్రణమునందు నూతనముగ జేర్చబడిన యోగములు.

షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజము

శ్లో॥ పలమేకం సువర్ణస్య రసేన్ద్రస్య పలాష్టకమ్ । రసస్య ద్విగుణం గన్ధం కజ్జలీకృత్య యత్నతః ॥ 1 ॥ కుమారికారసైర్భావ్యం కాచపాత్రే నిధాపయేత్ । సంస్థాప్య వాలుకాయన్త్రే క్రమశ స్త్రిదినం పచేత్ ॥2॥ స్వాఙ్గశీతం సమాదాయ పుష్పారుణరజస్సమమ్ । రసస్య షడ్గుణైర్గన్ధైః పూర్వవత్కజ్జలీకృతే ॥3॥ భావితే పాచితే సమ్యక్ షడ్గుణో బలిజారితః। యవమాత్రం ప్రదాతవ్యమహివల్లీదలైస్సహ ॥4॥ విధివత్సేవితో హ్యేష ముమూర్షుణమపి జీవయేత్ । ఏతదభ్యాసతశ్చైవ జరామరణనాశనమ్ ॥5॥ అనుపానవిశేషేణ కరోతి వివిధాన్గుణాన్ । జ్వరం త్రిదోషజం ఘోరం మన్దాగ్నిత్వమరోచకమ్ ॥ 6 ॥ అన్యాంశ్చ వివిధాన్రోగాన్నాశయేన్నాత్ర సంశయః । కరోత్యగ్నిం బలం పుంసాం వలీపలితనాశకః ॥7॥ మేధాయుః కాన్తిజనకః కామోద్దీపనకృన్మహాన్ । భాస్వజ్జ్యోతిర్యథా భాతి కాచే నీలాదికే శుభే। తథాఽరినుపానభేదేన క్రియావాన్మకరధ్వజః ॥8॥

అ॥ స్వర్ణపత్రము 1 పలము, శు॥ పాదరసము 8 ప, శు॥ గంధకము 16 ప, వీనిని మెత్తగనూరి కలబందరసముతో భావన చేసి కాచకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు క్రమాగ్నులచే మూడురోజులు వండవలయును. చల్లారినపిదప పుష్పములయొక్క ఎఱ్ఱనిపరాగముతో సమానముగ నున్న దానిని గ్రహించి మరల 16 పలముల శు॥ గంధకమును చేర్చి మెత్తగనూరి పూర్వమునందువలెనే వండవలయును. గంధకము రసమునకు ఆరురెట్లు అగునట్లు మరల పూర్వమునందువలెనే వండ

వలయును. ఇట్లు మర్దింపబడి వండబడి ఆరుకెట్లుగంధకము జీర్ణింపజేయబడిన ఇది షడ్గుణ బలిజారిత మకరధ్వజ మనబడును. దీనిని తమలపాకులతో యవపరిమితిగ నియ్యవల యును. విధిప్రకారముగ సేవించినచో చచ్చుటకు సిద్ధముగ నున్నవానినికూడ బ్రతి కింపచేయును. దీనిని సేవించుచుండినచో ముసలితనమును మరణమును కలుగకుండును. అనుపానవిశేషములతో అనేకగుణములను కలిగించును. మూడుదోషములవలన జనించి నట్టియు ఘోరమైనట్టియు జ్వరమును, అగ్నిమాంద్యమును, అరోచకమును, ఇట్టి యితరవ్యాధులను, తప్పక నశింపచేయును. జాఠరవృద్ధిని, బలమును చేయును. శరీరము ముడతలు పడుటను, వెంట్రుకలు నెరయుటను నశింపచేయును. బుద్ధికుశలత, ఆయువు, మన్మథోద్రేకము, వీనిని వృద్ధినొందించును. నీలము మొదలగు పరిశుభ్రమైన కాచమణులయందు సూర్యకిరణమువలె నీ మకరధ్వజము అనుపానభేదములతో గుణ ములను కలుగచేయును.

వ్యాధిహరణరసము

శ్లో॥ హిఙ్గులోత్థరసం భాగం రసకర్పూరకం ద్విధా । రసతుల్యాం బలిం దద్యాత్ దక్షస్యాణ్డే తు కజ్జలీమ్ ॥ 1 ॥ మృత్పటైః పఞ్చధా బద్ధ్వా వాలుకాయన్త్రకే పచేత్ । దినైకం తు క్రమాగ్నా తు స్వాఙ్గశీతం సముద్ధరేత్ ॥ 2 ॥ పూజయేద్గురువిప్రాదీన్ యథారోగం ప్రయోజయేత్ । గుఞ్జాచతుష్టయం ఖాదేన్నాగవల్లీదలైర్యుతమ్ ॥ 3 ॥ షణ్ఢోఽపి లభతే పుంస్త్వం వాజీకరణముత్తమమ్ । అపుత్రః పుత్ర మాప్నోతి జీవేచ్చ శరదాం శతమ్ ॥4॥ వలీపలితహృచ్ఛూలవాతశ్లేష్మోప దంశకాన్ । హరేద్వ్యాధిహరస్సూతః పూజ్యపాదేన నిర్మితః ॥ 5 ॥

అ॥ ఇంగిలీకమునుండి తీయబడి శుద్ధిచేయబడిన పాదరసము 1 భా, శు॥ రస కర్పూరము 2 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, వీనిని మెత్తగ నూరి కోడిగ్రుడ్డునందు పోసి మట్టిపూయబడిన గుడ్డలతో పైన నైదుసారులు చుట్టి వాలుకాయంత్రమునందొక రోజు క్రమాగ్నులచే వండి స్వాంగశీతలమున తీయవలయును. గురువులు బ్రాహ్మణులు మొదలగువారిని పూజించి ఆయారోగములకు తగునట్లు నాలుగు గురివిందగింజలపరిమి తిగ తమలపాకులతో సేవింపవలయును. నపుంసకుడుకూడ పుంస్త్వము నొందును. వాజీకరణౌషధములలో శ్రేష్ఠమైనదిగ నుండును. సంతానములేనివాడు సంతానము నొందును. అనేకసంవత్సరములు జీవించును. శరీరము ముడతలు పడుట, వెంట్రుకలు నెరయుట, హృదయశూల, వాతవ్యాధులు, శ్లేష్మవ్యాధులు, ఉపదంశవ్యాధులు, వీనిని నశింపజేయును. ఈ వ్యాధిహరణరసము పూజ్యపాదునిచే చెప్పబడినది.

పంచబాణరసము

శ్లో॥ మృతసూతాభ్రకే స్వర్ణం కాన్తం తీక్ష్ణం మృతం తథా ప్రవాలం మౌక్తికం వఙ్గం శోధితం చ శిలాజతు ॥ 1 ॥ తామ్రరాప్యే

మృతం నాగం కస్తూరీ రోచనం తథా। సర్వం సమం ఖల్వమధ్యే సుముహూర్తే వినిక్షిపేత్ ॥ 2 ॥ రమ్భా గోక్షురశాల్మల్యౌ చేక్షుర్వాశా శతావరీ। కోకిలాక్షస్య బీజాని మర్కటీ జీరకో బలా ॥ 3 ॥ అశ్వగన్ధా విదారీ చ తథా భూశర్కరాఽపి చ। మృణాలం బిసహ్రీబేరే నారికేలశ్చ సప్తకమ్ ॥4॥ చన్దనం జాతిపత్రీ చ ఫలం ముస్తం సుచన్దనమ్। వివర్ణం తులసీబీజం కూష్మాణ్డకదలీఫలే ॥5॥ ద్రాక్షా ఖర్జూరవిజయే చార్ద్రం చైతైర్విమర్దయేత్। ఘనసారం మేలయిత్వా హ్యౌషధస్య దశాంశకమ్ ॥6॥ ఏతద్రసాయనం ఖల్వే పన్నీరేణ చ భావయేత్। గుటికా ఛాయయా శుష్కా వంశనాలే వినిక్షిపేత్ ॥7॥ చతుర్గుఞ్జాప్రమాణేన శర్కరాక్షీరమిశ్రితమ్। పూర్వకాలే తథా గ్రాహ్యం త్వపరాహ్ణే తదర్ధకమ్ ॥ 8 ॥ రాత్రౌ గోక్షీరసితయా చాభ్యాసేన గుణౌషధమ్। వలీపలితనాశం చ వృద్ధోఽపి తరుణాయతే ॥ 9 ॥ షణ్డోఽపి లభతే పుత్రం వీర్యవృద్ధికరం నృణామ్। స్తమ్భనం మోహనం చైవ ద్రావణం పుష్టివర్ధకమ్ ॥ 10 ॥ మధుమేహం చేక్షుమేహం బహుమూత్రం చ క్షతన్తుకామ్। లాలామేహం హస్తిమేహం హారిద్రాశుక్లమేహకే ॥ 11 ॥ రక్తమేహం మూత్రకృచ్ఛ్రం చాశ్మరీం ప్రదరం తథా। కదలీకాకవన్ధ్యాత్వం స్త్రీణాం రోగవినాశనమ్ ॥ 12 ॥ ఛర్దిం హిక్కామపస్మారం హ్యున్మాదం మూర్ఛరోగకమ్। అఙ్గదాహం లిఙ్గదాహం నష్టవీర్యప్రపూరకమ్ ॥ 13 ॥ ఏకాదశ క్షయాంశ్చైవ కామలాం పాణ్డురోగకమ్। అర్శో రక్తాతిసారం చ గుల్మం శూలం వినాశయేత్ ॥ 14 ॥ శ్రేష్ఠం రసాయనం జ్ఞేయం మన్మథోద్రేకకారకమ్। పఞ్చబాణరసో నామ హ్యశ్వినీదేవనిర్మితః ॥ 15 ॥

అ॥ రసభస్మ, అభ్రకభస్మ, సువర్ణభస్మ, కాంతభస్మ, లోహభస్మ, పగడభస్మ, ముత్యభస్మ, వంగభస్మ, శు॥ గోమూత్రశిలాజతు, తామ్రభస్మ, రజతభస్మ, సీసభస్మ, కస్తూరి, గోరోచనము, వీని నన్నిటిని సమభాగములుగ గ్రహించి సుముహూర్తమున ఖల్వమునందుంచి అరటి, పల్లేరు, బూరుగ, చెరకు, అడ్డసరము, పిల్లిపీచర, దూలగొండివిత్తులు, జీలకర్ర, ముత్తవపులగము, పెన్నేరు, నేలగుమ్మడి, భూశర్కర, తామరతూండ్లు, తామరఅగర్లు, కురువేరు, చెంగల్వకోష్టు, చందనము, జాపత్రి, జాజికాయలు, తుంగగడ్డలు, తెల్లచందనము, నల్లతులసిగింజలు, బూడిదగుమ్మడికాయ, అరటిపండ్లు, ద్రాక్షపండ్లు, ఖర్జూరపుకాయలు, అల్లము, వీని యొక్క రసములతోడను కొబ్బరికాయనీటితోడను మర్దించి ఈ ఔషధమునకు

పదియవవంతు పచ్చకర్పూరమును చేర్చి పన్నీరుతో భావనచేసి కుప్పెలను చేసి నీడను ఎండించి వెదురుగొట్టమునం దుంచవలయును. దీనిని నాలుగుగురివింద గింజల పరిమితిగ పంచదార, పాలు, వీనితో ఉదయమునందును మధ్యాహ్నము నందును రాత్రియందును పుచ్చుకొనవలయును. మధ్యాహ్నమునందు అర్ధపరిమితిగ పుచ్చుకొనవలయును. ఈ రసాయనమును కొంతకాలము సేవించినచో శ్రేష్ఠమైన గుణములను కలిగించును. శరీరము ముడతలుపడుటయు, వెంట్రుకలు నెరయుటయు, నశించును. ముసలివాడుకూడ యౌవనవంతుడగును. నపుంసకుడుకూడ సంతానమునొందును. వీర్యవృద్ధిని వీర్యస్తంభనమును చేయును. మోహమును కలిగించును. మనస్సును ద్రవింపచేయును. శరీరపుష్టిని కలిగించును. మధుమేహము, ఇక్షుమేహము, బహుమూత్రము, తంతుమేహము, లాలామేహము, హస్తిమేహము, హారిద్రామేహము, శుక్లమేహము, రక్తమేహము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, ప్రదరము, కదలీవంధ్యాత్వము, కాకవంధ్యాత్వము, స్త్రీలయొక్క వ్యాధులు, వాంతి, ఎక్కిళ్లు, అపస్మారము, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, శరీరతాపము, లింగమునందలి తాపము, శుక్రనాశము, పదునొకండు క్షయలు, కామిర్లు, పాండురోగము, అర్శస్సు, రక్తాతిసారము, గుల్మము, శూల, వీనిని నశింపచేయును. రసాయనములలో శ్రేష్ఠమైనదిగ నుండును. మన్మథోద్రేకమును కలిగించును. పంచబాణరసమని ప్రసిద్ధమైనది. అశ్వినీదేవతలచే చెప్పబడినది.

వాతాంతకరసము

శ్లో॥ రసం బలిం చాభ్రతాలే చాయసం నాగవఙ్గకే । శుల్బం వరాటకం శఙ్ఖం కునటీం కాంస్యకిట్టకే ॥1॥ తుత్థద్వయం హిఙ్గులం చ సౌభాగ్యం వత్సనాభకమ్ । గృహీత్వా సమభాగం తు చార్కక్షీరే దినత్రయమ్ ॥2॥ మర్దయేన్మాషమాత్రం చ కాచకుప్యాం వినిక్షిపేత్ । మన్దాగ్నా వాలుకాయన్త్రే పాచయేచ్చ త్రిరాత్రకమ్ ॥3॥ తత్తుల్యం విషతిన్దుం చ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । వీరవృక్షో ఘృతివహ్నా కరమోభ వక్త్రసిన్ధుకే ॥4॥ వైజయన్తీ భృఙ్గరాజో జమ్భశ్చైషాం రసేన చ । పృథక్పృథక్త్రివారం చ మర్దయే దతియత్నతః ॥5॥ ముద్గమాత్రాం వటీం ఖాదేదశీతిర్వాతనాశనమ్ । సర్వామయాన్నిహన్త్యేవ తత్క్షణేన న సంశయః। వాతాన్తకరసో నామ శమ్భునా పరికల్పితః ॥6॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, అభ్రకభస్మ, శు॥ తాళకము, లోహభస్మ సీసభస్మ, వంగభస్మ, తామ్రభస్మ, గవ్వలభస్మ, శంఖభస్మ, శు॥ మణిశిల, కంచుభస్మ, మాండూరభస్మ, శు॥ మైలతుత్థము, శు॥ పాలతుత్థము, శు॥ ఇంగిలీకము, శు॥ వెలిగారము శు॥ నాభి, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి జిల్లేడుపాలతో మూడురోజులు మర్దించి మాషపరిమితిగల మాత్రలను చేసి కాచెకుప్పెయందుంచి వాలుకాయంత్రమునందు మందాగ్నిచే మూడురోజులు వండి ఆ మందునకు

సమానముగు తు॥ విషముష్టిగింజలను కలిపి ఖల్వమునందుంచి కెణుతురు, నెమలి అడుగుచెట్టు, చిత్రమూలము, దుష్టపు, గ్రంథితగరము, వావిలి, తెక్కలి, గుంట గలగర, నిమ్మకాయలు, వీనియొక్క రసములతో ప్రత్యేకముగ మూడేసిరోజులు బాగుగ మర్దించి పెసరగింజలంత మాత్రలను చేసి సేవించినచో ఎనుబదివాతములను, సమస్తవ్యాధులను, వెంటనే తప్పక క్షశింపచేయును. ఈ వాతాంతకరసము ఈశ్వ రునిచే చెప్పబడినది.

సవాయిసంజీవనీరసము (ప్రకారాంతరము)

శ్లో॥ సూతగన్ధకమ్లేచ్ఛాని తుత్థం వహ్నిం చ తిన్దుకమ్ । రసభస్మారుష్కరే చ గౌరీపాషాణమేవ చ ॥ 1 ॥ ప్రత్యేకం చైక భాగం చ ఖల్వమధ్యే వినిక్షిపేత్ । నిమ్బద్రవేణ సంమర్ద్యం ముద్గ మాత్రం తు సేవయేత్ ॥ 2 ॥ శతం సవామేహరోగాన్ వ్రణాన్ సర్వాంశ్చ నాశయేత్ । సవాసంజీవనీనామా రసస్త్రైలోక్యపూజితః ॥3॥

అ॥ తు॥ రసము, తు॥ గంధకము, తు॥ ఇంగిలీకము, తు॥ పాలతుత్థము, చిత్రమూలము, తు॥ విషముష్టిగింజలు, రసభస్మ, తు॥ జీడిగింజలు, గౌరీపాషాణము, వీనిని ప్రత్యేకముగ ఒక్కొక్కభాగముచొప్పున గ్రహించి ఖల్వమునందుంచి వేపచెక్కరసముతో మర్దించి పెసరగింజలంత మాత్రలను చేసి సేవించినచో అనేకవిధములైన సవామేహములు, సమస్తవ్రణములు నశించును. సవాసంజీవనీరస మని చెప్పబడును.

కృష్ణోషణరసము

శ్లో॥ అకరాంభకకృష్ణే చ ప్రత్యేకసమభాగికే । ద్వితుల్యే రససిన్దూరం మర్దయేద్భృఙ్గరాజకైః ॥ 1 ॥ గుఞ్జామాత్రాం వటీం ఖాదేత్సర్వజ్వరనివారకః । శోథం పాణ్డుం నిహన్త్యేవ తత్క్షణేన న సంశయః । కృష్ణోషణరసో నామ సర్వామయనివారకః ॥2॥

అ॥ అక్కలకర్ర 1 భా, మిరియాలు 1 భా, రససిందూరము 2 భా, వీనిని గుంటగలగరరసముతో మర్దించి గురివిందగింజలంత మాత్రలను చేసి సేవించినచో సమస్తజ్వరములు, నంజు, పాండువు ఇవి వెంటనే తప్పక నశించును. ఈ కృష్ణో షణరసము సమస్తవ్యాధులను నశింపచేయును.

త్రైలోక్యాడంబరరసము

శ్లో॥ రసగన్ధకతామ్రాణి లోహమభ్రం విషం తథా । టఙ్క ణంసర్జకాక్షారం దరదం చ కపర్దికాః ॥ 1 ॥ అర్కక్షీరేణ సంమర్ద్య

వజ్రీక్షీరేణ భావయేత్ । నిర్గుణ్డ్యా భృఙ్గరాజస్య చార్ద్రకస్య ద్రవేణ చ ॥ 2 ॥ గుల్మే జలోదరే రోగే శోఫే పాణ్డ్వామయే క్షయే । శూలే విషూచికాయాం చ హ్యనుపానైః ప్రయోజయేత్ ॥ 3 ॥ త్రైలోక్యాడమ్బరో నామ కథితో రోగశాన్తయే । వల్లమాత్రప్రమాణేన త్రిస్సప్తాహం ప్రదాపయేత్ ॥ 4 ॥

అ॥ శు॥ రసము, శు॥ గంధకము, తామ్రభస్మ, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, శు॥ నాభి, సర్జక్షారము, సు॥ వెలిగారము, శు॥ ఇంగిలీకము, గవ్వలభస్మ, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి జిల్లేడుపాలు, జెముడుపాలు, వావిలిరసము, గుంటగలగరరసము, అల్లపురసము, వీనితో మర్దనను భావనను చేయవలయును. దీనిని గుల్మము, జలోదరము, నంజు, పాండువ్యాధి, క్షయ, శూల, విషూచి, వీనియందు తగు వనుపానములతో నియ్యవలయును. ఈ త్రైలోక్యాడంబరరసము రోగములు శాంతించు నిమిత్తము చెప్పబడినది. వల్లపరిమితిగ ఇరువదియొక్కరోజులు ఇయ్యవలయును.

విషూచీగజకేసరిరసము

శ్లో॥ టఙ్కణం పారదం గన్ధం ప్రత్యేకం వేదభాగకమ్ । శుక్తి ప్రవాలశఙ్ఖాంశ్చ ముక్తాఫలవరాటికే ॥ 1 ॥ పృథక్పృథక్పఞ్చభాగం విషం ద్వాదశభాగకమ్ । ద్వాత్రింశద్భాగకృష్ణం చ బిల్వాశ్చారలులోధ్రకా ॥ 2 ॥ కపిత్థనిమ్బచూతాశ్చ శుకేష్టం శాల్మలీ తథా । జమ్బ్వారేషాం చ నిర్యాసం ప్రత్యేకం చైకభాగకమ్ ॥ 3 ॥ నవభాగమఫేనం చ లికుచస్య రసేన చ । మర్దయేద్దశరాత్రం తు వల్లమాత్రం తు భక్షయేత్ ॥ 4 ॥ అత్యుగ్రాం త్రివిధాం చైవ విషూచీం వాతరోగకమ్ । జ్వరాతిసారం గ్రహణీం సర్వశూలాన్నిహన్తి చ ॥ 5 ॥ విషూచీగదనామాని కేసరీ కరిణం యథా । లోకానాముపకారాయ శమ్భునా పరికల్పితః ॥ 6 ॥

అ॥ శు॥ వెలిగారము, శు॥ పాదరసము, శు॥ గంధకము, వీనిని నాలుగేసి భాగములుగను, ముత్యపుచిప్పలభస్మ, పగడభస్మ, శంఖభస్మ, ముత్యభస్మ, గవ్వలభస్మ, వీనిని ఐదేసిభాగములుగను, నాభిని పండ్రెండుభాగములుగను, మిరియాలను ముప్పదిరెండు భాగములుగను, మారేడు, పెద్దమ్రాను, లొద్దుగ, వెలగ, వేప, మామిడి, దానిమ్మ, బూరుగ, నేరేడు వీనిజిగురులను ఒక్కొక్క భాగముగను, శు॥ నల్లమందును తొమ్మిది భాగములుగను, గ్రహించి నిమ్మకాయరసముతో పదిరోజులు మర్దించి వల్లపరిమితిగ సేవించినచో ఉగ్రమైనట్టియు మూడువిధములైనట్టియు విషూచి, వాతవ్యాధులు, జ్వరాతిసారము, గ్రహణి, సమస్తశూలలు, ఇవి నశించును. సింహము ఏనుగునువలె

నిది విషూచిని నశింపచేయును. లోకముయొక్క ఉపకారముకొరకు ఈశ్వరునిచే చెప్పబడినది.

భీమసేనకర్పూరము (పచ్చకర్పూరము)

శ్లో॥ సుధాంశోర్వసుభాగాః స్యు రేలాభాగద్వయం తథా । చన్దనం చాబ్ధిఫేనం చ బీజం కతకసంభవమ్ ॥ 1 ॥ రసాఞ్జనం భద్రముస్తం ప్రత్యేకం భాగసమ్మితమ్ । సర్వం దుగ్ధే విమర్ద్యాథ పిణ్డం గోధూమపిష్టవత్ ॥ 2 ॥ కృత్వా పాత్రే నిధాయాథ క్షిపేత్పాత్రం తథోపరి । అధః ప్రజ్వాలయేద్దీపం వర్త్యాఽఙ్గుష్ఠసమానయా ॥ 3 ॥ ఏవం ప్రహరపర్యన్తం వహ్నిం కుర్యాచ్చ యుక్తితః । పాత్రస్యోపరి భాగం తు శీతలం రక్షయేద్బుధః ॥ 4 ॥ సదాఽఽర్ద్రచైలఖణ్డేన శీతలేన చ వారిణా । స్వాఙ్గశీతం తతో జ్ఞాత్వా పశ్చాత్కర్పూర మాహరేత్ ॥ 5 ॥ స్ఫటికాకారమత్యచ్ఛం శ్వేతం హీరమణి ప్రభమ్ । భీమసేనాఖ్యకర్పూరమౌషధేషు ప్రయోజయేత్ ॥ 6 ॥

అ॥ ముద్దహారతికర్పూరము 8 భా, ఏలక్కాయలు 2 భా, చందనము 1 భా, సముద్రపునురుగు 1 భా, చిల్లగింజలు 1 భా, రసాంజనము 1 భా, భద్రముస్తలు 1 భా, వీనిని ఆవుపాలతో నూరి గోధుమపిండినివలె ముద్దను చేసి ఒక పాత్రయం దుంచి పైన పాత్రను పెట్టి వ్రేలితోసమానమగు వత్తిని వెలిగించి అడుగుపాత్ర యొక్క క్రిందను రెండుజాము లుంచవలయును. పై పాత్రయొక్క పై భాగ మందు తడిగుడ్డలను చల్లనినీటిని వేయుచు చల్లగ నుండునట్లు చేయవలయును. అట్లు రెండుజాములు వండి స్వాంగశీతలమైనపిదప స్ఫటికమువలెను మిక్కిలి స్వచ్ఛము గను తెల్లగను వజ్రమువంటి కాంతిగలదిగను నున్న కర్పూరమును గ్రహింపవల యును. ఇది భీమసేన కర్పూర మనబడును. సమస్తౌషధములయందును ఉపయోగింప వలయును.

లోహసౌవీరము

వ॥ శు॥ లోహరజనును 1 భాగముగను, శు॥ సౌవీరపాషాణమును 1 భాగ ముగను, గ్రహింపవలయును. లోహశోధనవిధి :— లోహరజనును ఇనుపకళాయి యందు బాగుగ వేయించి నువ్వులనూనెయందు ముంచవలయును. పిదప వేడి నీటితో కడుగవలయును. ఇట్లు రెండు పర్యాయములు చేసినయెడల శుద్ధినొందును. లేక లోహరజనును నిమ్మకాయరసమునం దొకరాత్రియంతయు నానబెట్టి మరునాడు వేడినీటితో కడిగి ఎండయం దెండింపవలయును. ఇట్లు నాలుగు రోజులు చేయవలయును. సౌవీరశోధనవిధి:— సౌవీరమును చనుపాలయందుంచి ఆ చనుపాల నింగురుఖరకు ఎండయం దుంచవలయును. ఇట్లు ఇరువదియొక పర్యాయములు

చేయవలయును. తరువాత ఎండింపవలయును. లేక సౌవీరమును ఆవుపాలయందుంచి పాలు గట్టిపడువరకు ఎండలో పెట్టి పిమ్మట వేడినీటితో కడిగి ఎండింపవలయును. ఇట్లు శుద్ధిచేయబడిన లోహసౌవీరములను ఖల్వమందుంచి మెత్తని చూర్ణమగువరకు బాగుగ నూరి పిమ్మట ఆ మృదుచూర్ణమును శరావసంపుటమునందుంచి చక్కగ సంధిబంధనమును చేసి ఎండించి పొయ్యిమీద పెట్టి ఆరుగంటలకాలము వండవలయును. అందు మొదటి రెండుగంటలు మధ్యమాగ్నిచేతను తర్వాత నాలుగుగంటలు తీక్ష్ణాగ్నిచేతను వండవలయును. స్వాంగశీతలమున సిందూరమును గ్రహింపవలయును. మాత్ర—1 మొదలు 5 గ్రేయినులవరకు. వాతరోగములకు ముఖ్యముగ నుపయోగింపవలయును.

రససిందూరవిధి

శ్లో॥ శుద్ధసూతస్య గృహ్ణీయాద్భిషగ్భాగచతుష్టయమ్ । శుద్ధగన్ధస్య భాగైకం తావత్కృత్రిమగన్ధకమ్ ॥ 1 ॥ అథవా పారదస్యార్ధం శుద్ధగన్ధకమేవ హి । తయోః కజ్జలికాం కుర్యాద్దినమేకం విమర్దయేత్ ॥ 2 ॥ మృత్తికాం వాససా సార్ధం కుట్టయేదతియత్నతః । తయా వారత్రయం సమ్యక్కాచకూపీం ప్రలేపయేత్ ॥ 3 ॥ మృత్తికాం శోషయిత్వా తు కూప్యాం కజ్జలికాం క్షిపేత్ । తాం కూపీం వాలుకాయన్త్రే స్థాపయిత్వా రసం పచేత్ ॥ 4 ॥ అగ్నిం నిరన్తరం దద్యాద్యావద్దినచతుష్టయమ్ । గృహ్ణీయాదూర్ధ్వసంలగ్నం సిన్దూరసదృశం రసమ్ ॥5॥

అ॥ శు॥ పాదరసము 4 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, కృత్రిమగంధకము 1 భా, ఇటుల వీనిని గ్రహింపవలయును. లేక శు॥ పాదరసమును 1 భా, శు॥ గంధకము ½ భా, ఇటుల వీనిని గ్రహింపవలయును. వీనిని ఒకరోజు మర్దించి కజ్జలి చేయవలయును. మట్టిని బాగుగ నలియగొట్టి గుడ్డకు పూసి కాచకుప్పెకు మూడుసారులు చుట్టవలయును. మట్టి ఎండినపిదప ఆ కాచకుప్పెయందు కజ్జలిని పోసి వాలుకాయంత్రమునందుంచి నాలుగుదినములు ఎడతెగకుండ మంటను వేసి వండవలయును. పిమ్మట కుప్పెకుపైన పట్టుకొనియున్న రససిందూరమును గ్రహింపవలయును.

హింగుళోత్థరససిందూరము

వ॥ శు॥ ఇంగిలీకము 1 భా, శు॥ గంధకము 1 భా, ఈ రెండింటిని మెత్తగ నూరి కాచకుప్పెయందు పోసి వాలుకాయంత్రమునందు మూడుదినములు క్రమాగ్నులతో వండి సిందూరమును గ్రహింపవలయును.

రసకర్పూరనిర్మాణవిధి

శ్లో॥ శుద్ధసూతసమం కుర్యాత్ప్రత్యేకం గైరికం సుధీః । ఇష్టికాం ఖటికాం తద్వత్స్ఫటికాం సిన్ధుజన్మ చ ॥ 1 ॥ వల్మీకం క్షారలవణం భాణ్డరఞ్జకమృత్తికామ్ । సర్వాణ్యేతాని సంచూర్ణ్య వాససా చాపి శోధయేత్ ॥ 2 ॥ ఏభిశ్చూర్ణైర్యుతం సూతం యావద్యామం విమర్దయేత్ । తచ్చూర్ణసహితం సూతం స్థాలీమధ్యే పరిక్షిపేత్ ॥3॥ తస్యాః స్థాల్యా ముఖే స్థాలీమపరాం ధారయేత్సమామ్ । సవస్త్రకుట్టితమృదా ముద్రయేదనయోర్ముఖమ్ ॥ 4 ॥ సంశోష్య ముద్రయేద్భూయో భూయః సంశోష్య ముద్రయేత్ । సమ్యగ్విశోష్య ముద్రాం తాం స్థాలీం చుల్ల్యాం విధారయేత్ ॥ 5 ॥ అగ్నిం నిరన్తరం దద్యాద్యావద్దినచతుష్టయమ్ । అఙ్గారోపరి తద్యన్త్రం రక్షేద్యత్నాదహర్నిశమ్ ॥ 6 ॥ శనైరుద్ఘాటయేద్యన్త్రమూర్ధ్వస్థాలిగతం రసమ్ । కర్పూరవత్సువిమలం గృహ్ణీయాద్గుణవత్తరమ్ ॥ 7 ॥ శ్లో॥ తద్దేవకుసుమచన్దనకస్తూరీకుఙ్కుమైర్యుక్తమ్ । ఖాదన్హరతి ఫిరఙ్గం వ్యాధిం సోపద్రవం సపది ॥8॥ విదధాతి వహ్నిదీప్తిం పుష్టిం వీర్యం బలం విపులమ్ । రమయతి రమణీశతకం రసకర్పూరస్య సేవకః సతతమ్ ॥9॥

అ॥ గైరికము, ఇటుకరాయి, సుద్ద, పటిక. సైంధవలవణము, పుట్టమన్ను సురేకారము, కుండలకు రంగువేయుమన్ను, వీనిని ప్రత్యేకముగ ఒక్కొక్క భాగము చొప్పున గ్రహించి చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసి అందు శు॥ పాదరసమును 1 భా, చేర్చి ఒకజాము మర్దించి ఒక పాత్రయందు పోసి ఆపాత్రతో సమానమైన పాత్రను పైన బోర్లించి ఈ రెండింటియొక్క ముఖమును మట్టిచే పూయబడిన గుడ్డతో చుట్టి చీలచేసి ఎండింపవలయును. మరల చీలచేసి ఎండింపవలయును. ఇట్లు మూడుసారులు చేయవలయును. పిమ్మట ఆ సంపుటమును బొగ్గులపొయ్యిమీద నుంచి నాలుగురోజులు రాత్రింబగళ్ళు ఎడతెగకుండ అగ్నియుండునట్లు చేయవలయును. తరువాత ఆ సంపుటమును మెల్లగ విప్పి పైపాత్రకు పట్టినట్టియు కర్పూరమువలె స్వచ్ఛముగనున్నట్టియు శ్రేష్ఠమైన గుణములు కలిగినట్టియు రసకర్పూరమును గ్రహింపవలయును. దానిని లవంగములు, చందనము, కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, వీనితో సేవించినయెడల ఉపద్రవముల తోకూడిన ఫిరంగవ్యాధులు (సవాయి మొదలగునవి) వెంటనే నశించును. అగ్నిదీప్తి, శరీరపుష్టి, వీర్యవృద్ధి, బలము, ఇవి కలుగును. చాలమంది స్త్రీలతో రమించుశక్తి కలవాడగును.

గ్రన్థస్సమాప్తః

ఔషధనామములక్రమము

పేరులయొక్క ఉద్దేశము

ఒకే పేరుగల ఔషధయోగములు కొన్ని యున్నప్పుడు ఆ యోగమునందు వస్తువులు స్వల్పముగ కలిసినచో "లఘు" అనియు, అధికముగ కలిసినచో "మహా" అనియు, బంగారము కలిసినచో "సువర్ణ" లేక "సువర్ణాది" అనియు, మొదలగు పేరులు వ్యవహారజ్ఞానముకొరకై ఏర్పరచబడును. ఒక్కొక్కప్పుడు అనేకయోగములు లేక పోయినను అధికమగువస్తువులు కలియుట, బంగారము కలియుట, మొదలగు కారణములచే "మహా" "సువర్ణ" మొదలగు పేరు లుండును. మరియు వంట కజ్జలీ పుట భేదములు, మందునందు కలియు ముఖ్యవస్తువులు, మందుయొక్క ముఖ్యగుణము, మందుయొక్క వర్ణము, మందుయొక్క స్వభావము, మొదలగువాని ననుసరించి మందులయొక్క పేరు లుండును. పేరుచేతనే మందుయొక్క స్వభావము, ముఖ్యగుణము, ముఖ్యముగ కలియు వస్తువు, మొదలగునవి తెలియునట్లుగ మందులయొక్క పేరులు పెద్దలచే పరికల్పింపబడినవి.

పేజీ

స్వచ్ఛందభైరవరసము—రోగములయొక్క స్వాతంత్ర్యమునకు భయమును కలిగించునది. అనగా రోగములను నశింపజేయునది. కావున స్వచ్ఛందభైరవరసమని చెప్పబడును. 33

మహాచంద్రికలారసము—చంద్రునియొక్క కలలవలె చలువను చేసి పైత్యవ్యాధులు మొదలగు వానిని నశింపచేయునది. కావున చంద్రకలారసమని చెప్పబడును. 33

శూలగజకేసరిరసము—శూలయనెడు గజమునకు సింహమువంటిది. కావున శూలగజకేసరిరసమని చెప్పబడును. 34

సిందూరభూషణము—చక్కని ఎరుపువర్ణముగల యౌషధము. కావున సిందూరభూషణమని చెప్పబడును. 35

ఆమకుఠారము—ఆమమునకు గండ్రగొడ్డలివంటిది. (ఛేదించునది). కావున ఆమకుఠారమని చెప్పబడును. 37

ఆనందరసము—గ్రహణీవ్యాధులను నశింపచేసి ఆనందమును కలిగించునది. కావున ఆనందరస మనబడును. 37

గ్రహణీవజ్రకవాటరసము—గ్రహణీరోగమునాపుటకు వజ్రముతో చేయబడిన తలుపువంటిది. కావున గ్రహణీవజ్రకవాటరసమని చెప్పబడును. 38

ప్రదరరిపురసము—ప్రదరములను నశింపజేయునది. కావున ప్రదరరిపురసమనబడును. 39

మృతసంజీవనీరసము—అతిసారము మొదలగువానిచే చచ్చుటకు సిద్ధముగనున్నవానినికూడ జీవింపచేయునది. కావున మృతసంజీవనీరస మనబడును. 39

లోకనాథరసము—శ్రేష్ఠమైన యౌషధము. కావున లోకనాథరసమని చెప్పబడును. 43

హృదయబంధురసము—హృదయమునకు మేలును కలుగచేయునది. కావున హృదయబంధురసమని చెప్పబడును. 43

శూలేభహరిరసము—శూలయనెడి ఏనుగునకు సింహమువంటిది. కావున శూలేభహరిరస మనబడును. 43

సువర్ణభూపతి—బంగారముకలిసిన శ్రేష్ఠమైన యౌషధము. కావున సువర్ణభూపతియని చెప్పబడును. 44

గుంజాగర్భరసము—గురివిందగింజలు కలసినదగుటచే గుంజాగర్భరసమని చెప్పబడును. 45

పేజి

రక్తపిత్తకులకుఠారరసము—రక్తపిత్తసముదాయములను నశింప చేయునది. కావున రక్తపిత్తకులకుఠారరస మనబడును. 62

క్రిమికుఠారరసము—క్రిమివ్యాధులను నశింపజేయునది. కావున క్రిమికుఠారమని చెప్పబడును. 62

స్వర్ణవంగము (హేమసుందరరసము)— బంగారమువలెనుండు నట్టియు వంగసంబంధము కలిగినట్టియు యౌషధము. కావున స్వర్ణవంగమని చెప్పబడును. మరియు బంగారమువలె సుందరముగనుండు నౌషధము. కావున హేమసుందరరసమని కూడ చెప్పబడును. 63

వంగరాజీయము—వంగము ప్రధానముగ కలదగుటచేగాని వంగము కలిసిన యౌషధములలో శ్రేష్ఠమైనదగుటచే గాని వంగరాజీయమని చెప్పబడును. 64

అమృతకళానిధిరసము— అమృతకల అనగా నాభియొక్క భాగము కలిసినది. కావున అమృతకళానిధిరస మనబడును. 65

రసరాట్—రసౌషధములలో శ్రేష్ఠమైనది. కావున రసరాట్ అని చెప్పబడును. 66

అగ్నిముఖరసము—జాఠరదీప్తిని చేయునది. కావున అగ్నిముఖ రస మనబడును. 66

శంఖోదరరసము—శంఖభస్మ ప్రధానముగ కలది. కావున శంఖోదరరస మనబడును. 67

వంగేశ్వరరసము—వంగగుణ ప్రధానమైనది కావున వంగేశ్వర రస మనబడును. 67

విష్ణుచక్రరసము—విష్ణుచక్రము రాక్షసులను సంహరించినభంగి నిది సమస్తవ్యాధులను నశింపజేయును. కావున విష్ణుచక్రరసమని చెప్పబడును. 70

అగ్నికుమారరసము—జాఠరాగ్నిని కోమాలమైనదానినిగ చేయు నది. అనగా వృద్ధిపరచునది. కావున అగ్నికుమారరసమని చెప్పబడును. 71

హుతాశనరసము—భుజించిన ఆహారమును హుతముచేయునది (జీర్ణింపచేయునది). కావున హుతాశనరసమని చెప్పబడును. 76

జ్వరాంకుశరసము—జ్వరమునకు అంకుశమువంటిది. కావున జ్వరాంకుశరసమని చెప్పబడును. 79

లోకనాథరసము—లోకమునందు శ్రేష్ఠమైన యౌషధము. కావున లోకనాథరసమని చెప్పబడును. 81

పేజీ

నవగ్రహి — తొమ్మిది వస్తువులను గ్రహించి తయారు చేయబడునది (తయారు చేయతగినది). కావున నవగ్రహియని చెప్పబడును. లేక పుచ్చుకొనునప్పుడు తొమ్మిది చుట్లు (సారులు) అరగదీసి పుచ్చుకొనదగినది. కావున నవగ్రహియని చెప్పబడును. 86

షడ్గుణము—పాదరసమునకు ఆరురెట్లు గంధకముతో వండబడునది. కావున షడ్గుణ మనబడును. 89

సర్వమేహారిపురసము— సమస్తమేహములను నశింపజేయునది. కావున సర్వమేహారిపురస మనబడును. 89

సువర్ణకల్పామృతము— బంగారముకలిసి అమృతతుల్యముగ నుండునది. కావున సువర్ణకల్పామృత మనబడును. 90

శ్లేష్మవిధ్వంసిరసము—శ్లేష్మములను, శ్లేష్మవ్యాధులను, నశింపజేయును. కావున శ్లేష్మవిధ్వంసి యనబడును. 90

కఫవిధ్వంసినీరసము— కఫమును, కఫవ్యాధులను, నశింపజేయునది. కాన కఫవిధ్వంసిని యనబడును. 91

పూర్ణచంద్రోదయము— పదునారుభాగముల గంధకమును కలిగి యుండుటచే గాని చంద్రోదయమువలె మన్మథోద్రేకమును కలిగించునదగుటచే గాని చంద్రునితో సమానమగు కాంతిని కలిగించునదగుటచేగాని పూర్ణచంద్రోదయమని చెప్పబడునని యందురు. (మన్మథోద్రేకమును కలిగించునది. కావున మకరధ్వజమనికూడ కొన్ని గ్రంథములయందు చెప్పబడినది. కాని పూర్ణచంద్రోదయమునకు మకరధ్వజమనెడి వాడుక ఆంధ్రదేశములో లేదు.) 93

మకరధ్వజము—మకరధ్వజుడనగా మన్మథుడు. మన్మథోద్రేకమును కలిగించునది. కావున మకరధ్వజమని చెప్పబడును. 94

షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజము—ఆరురెట్లు గంధకముతో వండబడునది. కావున షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజమని చెప్పబడును. 96

సిద్ధమకరధ్వజము—సిద్ధులకొరకు చెప్పబడినది. కావున సిద్ధమకరధ్వజమని చెప్పబడును. 96

పంచశరరసము—మన్మథోద్రేకమును కలిగించునది. కావున పంచశరరసమని చెప్పబడును. 98

రాజరసాయనము—రసాయనములలో శ్రేష్ఠమైనది. కావున రాజరసాయనమని చెప్పబడును. 99

మహాకామసంజీవనరసము—అధికమగు కామోద్రేకమును కలిగించునది. కావున మహాకామసంజీవనరసమని చెప్పబడును. 100

పేజీ

శ్వాసకుఠారరసము— శ్వాసను నశింపజేయునది. కావున శ్వాస కుఠారరస మనబడును. 138

హేమగర్భపోటలీరసము— బంగారముకలిసిపొట్లము (మూట)గ కట్టి తయారుచేయబడునది. కావున హేమగర్భపోటలీరస మనబడును. 139

కఫకుంజరరసము—కఫమనెడి ఏనుగును హరింపజేయునది. కావున కఫకుంజరరస మనబడును. 141

కస్తూరికారసము— కస్తూరికలిసిన యౌషధము. కావున కస్తూరికారసమని చెప్పబడును. 142

కృచ్ఛ్రహరరసము— మూత్రకృచ్ఛ్రములను హరించునది. కావున కృచ్ఛ్రహరరసమని చెప్పబడును. 142

యోగవాహిరసము—ఏద్రవ్యములతో కలియునో యాద్రవ్యములయొక్క గుణములను వృద్ధిపరచునది. కావున యోగవాహిరసమని చెప్పబడును. 144

ఉన్మత్తభైరవరసము— ఉమ్మెత్తగింజలు కలిసి వ్యాధులను నశింపజేయునది. కావున ఉన్మత్తభైరవరసమని చెప్పబడును. 144

సర్వకాలహితరసము— సమస్తకాలములయందును సేవింపదగిన యౌషధము. కావున సర్వకాలహితరసమని చెప్పబడును. 145

ప్రతాపలంకేశ్వరరసము — ప్రతాపముకల యౌషధము. కావున ప్రతాపలంకేశ్వరరసమని చెప్పబడును. 155

పంచలోహరసాయనము—అయిదులోహములు కలిసిన యౌషధము. కావున పంచలోహరసాయన మనబడును. 161

నవలోహచింతామణి— తొమ్మిదిలోహములు కలిసిన చింతామణి. కావున నవలోహచింతామణియని చెప్పబడును. 162

చూడామణిరసము— ప్రధానమైన యౌషధము. కావున చూడామణిరసమని చెప్పబడును. 164

గ్రహణీమతంగకంఠీరవరసము— గ్రహణియనెడి ఏనుగునకు సింహమువంటిది. కావున గ్రహణీమతంగకంఠీరవరసమని చెప్పబడును. 165

జీవదరసము— ప్రాణమునిచ్చునది. కావున జీవదరసమని చెప్పబడును. 165

జ్వరగణాంతకరసము— సమస్త జ్వరములను నశింపజేయునది. కావున జ్వరగణాంతకరసమని చెప్పబడును. 167

గ్రహణీగజకేసరిరసము— గ్రహణియనెడి ఏనుగునకు సింహమువంటిది. కావున గ్రహణీగజకేసరియని చెప్పబడును. 167

గ్రహణీరిపురసము—గ్రహణీవ్యాధికి, శత్రువు. కావున గ్రహణీ రిపురస మనబడును. పేజీ 185

రసాయనరసము—రసాయనౌషధము. కావున రసాయనరస మనబడును. 185

మేహాఖండనరసము—మేహాములను ఖండించునది. కావున మేహాఖండనరస మనబడును. 186

కాలకూటరసము— యమునికూడ పీడించునది. అనగా సంనిపాతము మొదలగు వ్యాధులను నశింపచేసి మరణమును రాకుండ చేయునది. కావున కాలకూటరసమని చెప్పబడును. 187

మేహాకేసరిరసము— మేహాములకు సింహామువంటిది. కావున మేహాకేసరిరస మనబడును. 191

శ్లేష్మాంతకరసము—శ్లేష్మరోగములను నశింపచేయునది. కావున శ్లేష్మాంతకరస మనబడును. 191

జ్వరాతిసారగ్రహణీరిపురసము— జ్వరములకును, అతిసారమునకును, శత్రువు. కావున జ్వరాతిసారగ్రహణీరిపురసమని చెప్పబడును. 192

గ్రహణీకవాటరసము—గ్రహణీవ్యాధులను అడ్డుపరచునది. కావున గ్రహణీకవాటరస మనబడును. 192

చంద్రరసము.— సంతోషింపజేయునది. కావున చంద్రరస మనబడును. 193

ప్రదరాంతకరసము—ప్రదరవ్యాధులను నశింపజేయునది. కావున ప్రదరాంతకరస మనబడును. 193

వాతమారకరసము— వాతవ్యాధులను చంపునది. (నశింపజేయునది.) కావున వాతమారకరస మనబడును. 194

ముఖారిరసము— నోటివ్యాధులకు శత్రువు. (నశింపజేయునది). కావున ముఖారిరస మనబడును. 194

వాతనాశకరసము— వాతవ్యాధులను నశింపజేయునది. కావున వాతనాశకరస మనబడును. 195

చతుర్ముఖరసము— బ్రహ్మచే చెప్పబడినది. కావున చతుర్ముఖరసమనబడును. 195

సర్వవాతహారరసము— సమస్తవాతవ్యాధులను హారింపజేయునది. కావున సర్వవాతహారరస మనబడును. 196

వాతకులాంతకరసము— వాతవ్యాధులను అంతమొందించునది. గావున వాతకులాంతకరస మనబడును. 197

పేజీ

సూతశేఖరరసము—రసౌషధములలో శ్రేష్ఠమైనది. కావున సూతశేఖరరస మనబడును. 227

రామబాణరసము—రామబాణమువలె నమోఘముగ జ్వరములను నశింపజేయునది. కావున రామబాణరస మనబడును. 227

ప్రవాలపంచామృతరసము— ప్రవాలప్రధానమైన ఐదు వస్తువులుకలిసి అమృతముతో సమానమైనది. కావున ప్రవాలపంచామృతరసమని చెప్పబడును. 227

సవాయిసంజీవనీరసము— సవాయివ్యాధికలవారలను రక్షించునది. కావున సవాయిసంజీవనీరసమని చెప్పబడును. 228

రసప్రతాపమార్తాండరసము— తీవ్రమైన సూర్యునితో సమానమైన ప్రతాపము కలది. కావున రసప్రతాపమార్తాండరసమని చెప్పబడును. 228

తరుణార్కము—తరుణసూర్యునితో సమానమైన తీక్ష్ణగుణము కలది. కావున తరుణార్కమని చెప్పబడును. 229

కాసశ్వాసహరరసము—దగ్గును, ఆయాసమును, హరింపజేయునది. కావున కాసశ్వాసహరరసమని చెప్పబడును. 233

నయనామృతము—నేత్రములకు అమృతముతో సమానమైనది. కావున నయనామృతమని చెప్పబడును. 234

బ్రహ్మరంధ్రరసము— బ్రహ్మరంధ్రమునందు ప్రయోగింపదగిన యౌషధము. కావున బ్రహ్మరంధ్రరసమని చెప్పబడును. 237

హృద్రోగచింతామణిరసము— హృద్రోగములకు చింతామణి వంటిది. కావున హృద్రోగచింతామణి యని చెప్పబడును. 238

శీతభంజీరసము— శీతజ్వరములను నశింపజేయునది. కావున శీతభంజీరసమని చెప్పబడును. 239

ప్లీహారిరసము—ప్లీహవ్యాధులకు శత్రువు. కావున ప్లీహారిరసమని చెప్పబడును. 242

పంచాననరసము—రక్తగుల్మములకు సింహామువంటిది. కావున పంచాననరసమని చెప్పబడును. 244

తారకేశ్వరరసము—చంద్రుడువలె చలవను చేయునది. కావున తారకేశ్వరరసమని చెప్పబడును. 245

హేమనాథరసము—బంగారము కలిసిన యౌషధము. కావున హేమనాథరసమని చెప్పబడును. 246

పేజీ

రసమాణిక్యము—మాణిక్యములవలె మెరయుచుండు నౌషధము. కావున రసమాణిక్యమని చెప్పబడును. 247

కామధేనురసము— కోరినకోరికలను ఇచ్చునది. అనగా ప్రమేహాదులను నశింపజేయునది. కావున కామధేనురసమని చెప్పబడును. 248

శ్వేతారిరసము—శ్వేతకుష్ఠమునకు శత్రువు. కావున శ్వేతారి రసమని చెప్పబడును. 249

మహాతాలకేశ్వరరసము—తాలకము ప్రధానముగాగల యౌషధము. కావున మహాతాళకేశ్వరరసమని చెప్పబడును. 250

కామినీవిద్రావణరసము—స్త్రీలయొక్క మనస్సును కరగించునది. కావున కామినీవిద్రావణరసమని చెప్పబడును. 251

ప్రళయానలరౌద్రరసము— ప్రళయకాలమునందలి యగ్నితో సమానమైన రౌద్రముకలది. కావున ప్రళయానలరౌద్రరసమని చెప్పబడును. 522

మన్మథాభ్రరసము—మన్మథునితో సమానముగ చేయునది. కావున మన్మథాభ్రరసమని చెప్పబడును. 253

ప్రదరారిరసము—ప్రదరములకు శత్రువు. కావున ప్రదరారి రసమని చెప్పబడును. 254

రజఃప్రవర్తకరసము—ఆర్తవమును సరిగ ప్రవర్తింపజేయునది. కావున రజఃప్రవర్తకరసమని చెప్పబడును. 257

బాలసూర్యోదయము—ఉదయించుచున్న బాలసూర్యునియొక్క వర్ణమువంటి వర్ణము (ఎఱుపు)కలది. కావున బాలసూర్యోదయమని చెప్పబడును. 258

విషమజ్వరాంతకరసము—విషమజ్వరములను నశింపచేయునది. కావున విషమజ్వరాంతకరసమని చెప్పబడును. 259

మృత్యుంజయరసము— మృత్యువును నశింపజేయునది. కావున మృత్యుంజయరసమని చెప్పబడును. 259

మేహగజాంకుశము—మేహములనెడి ఏనుగులకు అంకుశము వంటిది. కావున మేహగజాంకుశమని చెప్పబడును. 262

సువర్ణ,మహా,మొదలగు పేరులు కలుగుటకు కారణములు ప్రారంభమున వివరించి వ్రాయుటచేతను, కొన్నిటికి అర్థములు సరిగ తెలియకపోవుటచేతను, కొన్నిటికి తెలిసియుకూడ ప్రయోజనకారిగ నుండకపోవుటచేతను, అన్నియోగములయొక్క పేరులకు అర్థమును వ్రాసి చదువరులకు శ్రమను కలిగించలేదు. మరియు అంతక, కుఠార, అరి, మొదలగు శబ్దములు చాలసారులు వచ్చుటచే వానికి అర్థము గ్రహింపగలుగుదురు గదా యని అట్టిశబ్దములు తుదను కల చాలయోగములకు అర్థమును వ్రాయుట మానితిని

ఔషధవిశేషవివరణము

కాంతవల్లభరసము పేజి 3

ఇందు శిలాజతు అనగా తెల్లగనుండు కర్పూరశిలాజతుభస్మనే అనేకులు వేయుచున్నారు. కాని గోమూత్రశిలాజతును వేయుట శ్రేష్ఠము. మర్దననిమిత్తము రసము లేవియు చెప్పబడి యుండకపోవుటచే నీటితో మర్దింపవలయును. అర్ధ్రమాంసయని చెప్ప బడియున్నను ఇతరౌషధములను వండుగాజుకుప్పెలలో వండుచున్నారు. యోగమునందు చెప్పబడిన భాగముల ప్రకారముగ వేసిన(నూరిన)ఔషధమును 2,3,4 కుప్పెలయందుంచి వండవచ్చును. పాకవిశేషపరిజ్ఞానము-కడ్డీకి రసగంధకకజ్జలి పట్టుకొనుట మానగనే మణిశిల పచ్చగ పట్టుకొనును. పిమ్మట హిగారమును కర్పూరశిలాజతును కలిసి తెల్లగ బూడిద పూసినట్లు పట్టుకొనును. పిమ్మట పాదరసము తెల్లగ పట్టుకొనును. పాదరసము కడ్డీకి పట్టుకొనుట ప్రారంభింపగనే మంటను మానక కడ్డీకి గంధకపువాసన కొంచెమైనను లేనంతవరకు వండవలయును. ఒక్కొక్కప్పుడు 5,6 రోజులకే పక్వమగును. విశేష పరిజ్ఞానము—రసము సిందూరించి కొంతభాగము వంటకుప్పె పైభాగమునందు (లోపల) పట్టుకొనును. కొంతభాగము కుప్పెఅడుగుభాగమునందున్న యౌషధముపైన సిందూ రించియుండును. వంటకుప్పెకు అడుగుభాగమునందున్న యౌషధమును పైభాగమునందు పట్టుకొనియున్న సిందూరమును తీసి ఏకముగ కలిపి నీటితో నూరి కుప్పెలను కట్టవల యును. త్రిఫలారసము, కలుబందరసము, మొదలగువానితో నూరి కుప్పెలను కట్టు సాంప్రదాయముకూడ కలదు. గోమూత్రిశిలాజతును వేయునెడల వంటయైనపిదప కుప్పెలను కట్టునిమిత్తము నూరునప్పుడు వేయవలయును. తయారైన మందుకుప్పెలు కొంచెము ఎరుపువర్ణముకలసిన నలుపువర్ణమును కలిగియుండి గట్టిగ బరువుగ నుండును.

రజతలోహరసాయనము పేజి 5

3-వ యోగమునందు తీక్ష్ణ(ఖడ్గ)లోహమని సామాన్యముగ చెప్పబడియున్నను 1,2,4,5-వ యోగములయందు జీవలోహము (లోహరజను) అని చెప్పబడియుండుటచే నీ రజతలోహరసాయనము లన్నిటియందును శుద్ధిచేయబడిన ఖడ్గలోహపురజనునే వేయ వలయును. భస్మను వేసినను బాగుగ పనిచేయును. ఈ యోగములయందు (రజతలోహ రసాయనములయంగు)రజమును వేయవలయునని ప్రత్యేకముగ చెప్పుటకు తగిన కారణము లేదు (తెలియదు). రజనును కలిపి వండిన మందుయొక్క కుప్పెలు మిక్కిలి గట్టిగ నుండును. కొందరు వెండినికూడ రజనుగనే వేసెదరు. కాని భస్మనే వేయుట శ్రేష్ఠము. పాకవిశేషపరిజ్ఞానము—రసగంధకకజ్జలి కడ్డీకి పట్టుకొనుట మానినపిదప రసము కడ్డీకి తెల్లగ పట్టుకొనుటకు ప్రారంభించును. అప్పుడు పక్వమైనట్లు తెలిసికొనవలయును. వీనిలో కొన్నియోగములయందు కొన్నిగుణములు చెప్పబడియుండకపోయిు నను ప్రతియోగమునందును ఆగుణములన్నియు నున్నవని తెలిసికొనవలయును. ఈ యోగములయందు వ్రాయబడిన గుణములన్నిటియందును ఇది చక్కగ పనిచేయును. వెండి అధికముగ కలిసినది మేహప్రధానమైన వ్యాధులయందును, లోహ మధికముగ

కలిసినది వాతశ్లేష్మప్రధానమైన వ్యాధులయందును, చక్కగ పనిచేయును. ఆయా అనుపానములతో అరగదీసి చంటిపిల్లలకు కలుగు దగ్గు, ఎగరొప్పు, డొక్కలెగర వేయుట, మొదలగువానియందుగూడ వాడెదరు.

సన్నిపాతభైరవి పేజి 10

ఇందు శు॥ మణిశిల 3 భా, శు॥ వెలిగారము 3 భా, శు॥ ఇంగిలీకము 12 భా, అనెడి అర్థభేదముకూడ గలదు. దీనిని సన్నిపాతజ్వరము మొదలగువానియందు కలిగిన అతిసారములయందును, జలుబు మొదలగువానియందును, కూడ వాడెదరు. జ్వరము, జలుబు, మొదలగువానియందు కలికముగూడ నుపయోగించెదరు.

వాతవిధ్వంసి పేజి 12

ఇందు అల్లము అనుస్థలమున జిల్లేడు అనియు, నిమ్మకాయ అను స్థలమున వేప అనియు, అర్థముకలుగునట్లు పాఠభేదములు కలవు. మరియు నేలయుసిరిక మొదలగు మరి కొన్ని రసములతోగూడ మర్దింపవలసినట్లుగ కొన్ని యధికపాఠములు కలవు. దీనిని జ్వరమునందు కలిగిన అతిసారములందు ఉపయోగించు సాంప్రదాయము కలదు.

వాతగజాంకుశము పేజి 17

ఇందు కొందరు గంధకమును 8 భాగములుగ వేయుదురు. కాని అట్లు వేయుటకు తగిన అవకాశము కనబడదు. విశేషగుణములు—ఇందు ముషిణిగింజలు కలియుటచే అజీర్ణము, నరములయొక్క బలహీనత, అగ్నిమాంద్యము, గుండెవ్యాధులు, మల బంధము, మొదలగువానినికూడ నశింపజేయును.

మహాలక్ష్మీవిలాసము పేజి 17

పుటయోగమునందు "ఏతత్సమం వ్యోషరసేన మర్ద్యం" వీనిని సమభాగములుగ త్రికటుకషాయముతో మర్దించి అని పాఠభేదము కలదు. ఈ పాఠము ననుసరించినచో సమానమగు రసభస్మను వేయనవసరములేదు. క్రమవృద్ధిమహాలక్ష్మీవిలాసరసమునందు మామూలుగ నుపయోగించు రససిందూరమును వేసెదరు. కాని ఇంగిలీకమునుండి తీయ బడినరసముతో వండబడిన రససిందూరమునే వేయుట శ్రేష్ఠము. త్రిఫలాకషాయ మును పోసి నూరగనే ఔషధము కొద్దిగ నల్లగ నగును. కుంకుమపువ్వును, కస్తూరిని, బహుస్వల్పముగ అనగా సువర్ణభస్మను 1 తులము చొప్పున గ్రహించినయెడల వానిని ఒక్కొక్క 1/4 తులము చొప్పున గ్రహింపవలయును. విశేషగుణములు—శుక్లస్రా వము, నాడి నీరసముగనుండుట, పొడిదగ్గు, పొడిఆయాసము, శరీరము ఎల్లప్పుడును వేడిగనుండుట, వేడివలన బలహీనముగనుండుట, క్షయ, శ్వేతరక్తప్రదరములు, మొద లగు వేడివలన కలిగిన వ్యాధులయందు అమోఘములగు గుణముల నిచ్చును.

రసభూపతి పేజి 32

క్షయ దగ్గు ఆయాసము అజీర్ణము తిమ్మిర్లు మొదలగు శ్లేష్మవ్యాధులను, వాతవ్యాధులను, చంటిపిల్లలకుకలుగు జలుబు డొక్కలెగరవేయుట మొదలగువ్యాధు ను, ఇది నశింపజేయును.

స్వచ్ఛందభైరవరసము – పేజీ 32

ఈ యోగమునందు చెప్పబడకపోయినను దీనిని తమలపాకులరసముతో మర్దించెదరు. విశేషగుణములు—వాంతి, జ్వరము, జలుబు, దగ్గు, అజీర్ణము, అతిసారము, మొదలగు పసిపిల్లలకు కలుగు వ్యాధులయందు ప్రధానముగ వాడెదరు.

సిందూరభూషణము – పేజీ 35

దీనిని నోటిపూత, రక్తప్రదరములు, శుక్లనష్టము, మొదలగు ఉష్ణప్రధానమైన వ్యాధులయందుకూడ తరుచు వాడెదరు. లఘుసిందూరభూషణమునుమాత్రము గర్భిణీ స్త్రీలకుకలుగు సమస్తవ్యాధులయందును వాడెదరు.

స్వర్ణమాల్యవసంతము – పేజీ 40

ఇందు వెన్నను మిక్కిలిస్వల్పముగనే వేసి మర్దింపవలయును. వెన్నను అధికముగ వేసినచో మందునందలి చమురు ఆరక కుప్పెలు సరిగ కానేరవు. మిగిలిన మూడు యోగములయందు వెన్నయని సామాన్యముగ చెప్పబడియున్నను పచ్చిపాలను చిలకగ వచ్చిన వెన్ననే గ్రహించుట శ్రేష్ఠము.

తాలకభస్మయోగము – పేజీ 47

తాళకమును ముక్కలుగ నుంచుటకంటె ఉత్తరేణాకుపసరుతో నూరి బిళ్ళచేసి యుంచుట శ్రేష్ఠము. ఉత్తరేణిబూడిదను కుండయందు 5-6 అంగుళములయెత్తున పోసి పైన తాళకమునుంచి పైన మరల 4-5 అంగుళముల యెత్తున ఉత్తరేణిబూడిదను పోయవలయును. కొందరు కుండపైన మూకుడునుబోర్లించి సంధిబంధనమును చేసెదరు.

కీటమర్దరసము – పేజీ 52

కృములను, కృములవలన కలిగిన వ్యాధులను, నశింపజేయుననియు జాఠరదీప్తిని మూడురోజులలో కలుగజేయుననియు గ్రంథాంతరములయందు చెప్పబడినది.

క్రవ్యాదరసము – పేజీ 57

తామ్రభస్మ 1 పలము, లోహభస్మ 1 ప, అనియు తామ్రభస్మ ¼ ప, లోహభస్మ ¼ ప, అనియు మొదటి క్రవ్యాదరసమునందు పాఠభేదములు కలవు. ఈ భాగములననుసరించి వెలిగారముమొదలగువానియొక్క భాగములను మార్చుకొనవలయును. "తదర్థపఞ్చలవణైః" (వెలిగారమునకు సగముభాగము పంచలవణములు) అని యోగాంతరమునందు కలదు. శ్లో॥ విశ్వహిఙ్గుబిడైస్సార్థం క్రవ్యాదో భక్షితో రసః। గుల్మాన శేషాన్ ప్లీహానం విద్రధీనపి నాశయేత్॥శుంఠి, ఇంగువ, బిడాలలవణము, వీనితో క్రవ్యాదరసమును సేవించినయెడల సమస్తగుల్మములును, ప్లీహవ్యాధులును, విద్రధులును, నశించును. అనియుకూడ గ్రంథాంతరమునందు కలదు. ఈ క్రవ్యాదరసములలో కొన్నిటియందు, తయారైన పిదప ఎండించి నూరి సీసాయందుంచవలయునని చెప్పబడియున్నను తడిగ ముద్దగనే యుంచెదరు.

స్వర్ణవంగము – పేజీ 63

మొదట వంగమును కరగించి పొయ్యిమీదనుండిదింపి వెంటనే యందు పాదరస

మును పోసి వెంటనే మఱియొక పాత్రయందు పోయవలయును. కొద్దికాలమునకు (వెంటనే) బిళ్లవలె నగును. దానిని ఖల్వమందుంచి నలియకొట్టినచో తొందరగనే ముక్కలుగ విరుగును. దీనిని మెత్తగనూరి పిదప గంధకమును వేసి నూరి కలుబందరసముతో మర్దించి తుదకు నవాసారమును వేసి మరల కలుబందరసముతోడనే మర్దింపవలయును. నవాసారమును వేసినపిదప కలుబందరసమును మిక్కిలి స్వల్పముగనే వేయుచు మర్దింపవలయును. కలుబందరసము అధికమైనచో మందంతయు మిక్కిలి పలచనై చాలదినములవరకు గట్టిపడదు. వంగమును పలచనిరేకులుగ చేయించి చిన్న చిన్న ముక్కలుగ కత్తిరించి పాదరసమునందు వేసి నూరినను పాదరసమునందు కలిసి పోవును. పిదప గంధకమును చేర్చుట మొదలగువానిని చేయవచ్చును. పాకవిశేషపరిజ్ఞానము—పదేసితులములచొప్పున వేసి యొక్క కుప్పెయందు వండినచో సుమారు 15-30 గంటలు వండవలయును. మందు ఉడుకునప్పుడు కడ్డీవేసినయెడల మొదట కొద్దిగ నల్లగ పట్టుకొనును. క్రమముగ బంగారపువర్ణముగ పట్టుకొనును. అప్పుడు పూర్తిగ పక్వమైనట్లు తెలిసికొనవలయును. మరియు మొదట కడ్డీవేసినప్పుడు నవాసారము తెల్లనిజిగురుగ పట్టుకొనును. పాకమువచ్చునప్పటికి క్రమముగ పట్టుకొనుట తగ్గును. మరియు మందునందువేసిన కడ్డీకి గంధకపువాసన లేకుండ నుండవలయును. ఇదియు పాకలక్షణమే. దీనికి కుప్పెయొక్క మూతియందు సిందూరముండదు. మందు అడుగుననే యుండును. బంగారపువర్ణమును కలిగియుండును. పదితులములచొప్పున వేసినప్పుడు తయారైనమందు సుమారు 12-15 తులము లుండును. మందు మిక్కిలి చులకనగ నుండును. దీనిని కుప్పెలుకట్టరు. దీనిని నూరి నిలువయుంచి వండినచో పాకము సరిగ రానేరదు. ఈ మందును ఎట్టిసీసాలయందైనను (మట్టిపూసినగుడ్డలు చుట్టియే) వండెదరు. మరియు మట్టిమూకుళ్ళయందుంచి సంధిబంధనముచేసి యా సంపుటమును పొయ్యిమీదబెట్టి వండెదరు. ఇట్లుచేయునప్పుడు పైమూకుడునకు మధ్యయందు సన్నని రంధ్రమును పొడిచి యా రంధ్రమునుండి కడ్డీని వేయుచు పాకమును చూచుచుండవలయును. కాచకుప్పెయందు వండినమందే చక్కనివర్ణమును కలిగియుండును. దేనియందు వండినను మందునకు పైభాగమున కొంత మిగిలి నల్లగ నున్నయెడల దానిని తీసివేసి శుభ్రమైనదానినే గ్రహింపవలయును. విశేషగుణములు— సెగవ్యాధులయందుకూడ ప్రధానముగ నిచ్చెదరు.

రసరాట్ - పేజీ 66

ఇందు వస్తువుల నన్నిటిని సమభాగములుగ గ్రహింపవలయుననికూడ కొందరి మతము కలదు. దీనిని మూకుళ్ళయందుంచి బాగుగ సంధిబంధనము చేసి గంధకము నశించునట్లు పుటమును వేయవలయును. లేక పొయ్యిమీదనుంచి మంట వేయవలయును. విశేషగుణములు:—నంజు, తిమ్మెర్లు, దగ్గు, మొదలగువ్యాధులయందు వాడవచ్చును. చంటిపిల్లలకుకలుగు దగ్గు, ఎగరొప్పు, జలుబు, డొక్కలెగురవేయుట, మొదలగు శ్లేష్మవ్యాధులయందు ప్రధానముగ వాడెదరు.

సూర్యావర్తి - పేజీ 73

లఘుసూర్యావర్తి:—పమిడిపత్తిగింజలను కొద్దిగ వేయించి బట్టయందు మూటగ

కట్టి సామాన్యముగ నలియగొట్టి తీసి యాగింజలను విదల్చినయెడల నందలి పప్పు క్రిందపడును. గింజలలో నింకను పప్పు మిగిలియున్నట్లు తోచినయెడల మరల బట్టలో కట్టి మరల నలియక్కొట్టి విదల్పవలయును. గింజలను హెచ్చుగ (ఎఱ్ఱగగాని దోరగగాని) వేయించినయెడల పప్పు నల్లగ మాడిపోవును. కాన గింజలకు బాగుగవేడితగల (కలుగ) గనే వేగినట్లు గుర్తింపవలయును. 4 తులములగింజలకు 1 తులముపప్పు దిగును. కాకి దొండ యనగా కొద్దిగ పొడుగుగనుండు కాయలు కలదానిని గాక గుండ్రముగ నుండు కాయలు కలదానిని గ్రహింపవలయును. వీనివిత్తులు బీరవిత్తులవలె నుండును. బజారులో దొరకును. ఈవిత్తులపై పెంకును తీసివేసి లోనిపప్పును తీసికొనవలయును. ఈ విత్తులను అడ్డముగ గోడుగ నుంచి పైన మెల్లగ కొట్టినచో పైపెంకు త్వరలో నేకముగ నూడిపోయి లోనిపప్పు త్వరలో బయటికి తీసికొనుటకు బాగుగ వీలుగనుండును. తులము గింజలనుండి ౹ తులము పప్పు వచ్చును. ముత్యభస్మ అని చెప్పబడియున్నను కొందరు ముత్యపుచిప్పలభస్మనే వేయుదురు. చమురుకల పప్పులు కలియుటచే కుప్పెలు త్వరలో నారవు. విశేషగుణములు:—లఘుసూర్యావర్తి చలవను చేయునది. కావున నోటిపూతమొదలగు ఉడుకుతోకూడిన పైత్యవ్యాధులయందు చక్కగ పనిచేయును. దీనిని గర్భణీస్త్రీలకు కలుగు పైత్యవ్యాధులన్నిటియందును ఉపయోగించెదరు.

సువర్ణసూర్యావర్తి:—కొందరు దీనియందు కేవలము బంగారమునే వేయుదురు. కాని భస్మనువేయుట శ్రేష్ఠము. ఇందు టంకణము 2 భా, అనిపాఠభేదము కలదు. కస్తూరిని తుదకు కలిపి నూరవలయును. లవంగములకషాయముతో నధికముగ మర్దించినయెడల మందు నల్లగ నగును. ఇది ఉడుకుతోకూడిన పైత్యవ్యాధులయందుకంటె వాతముతోకూడిన పైత్యవ్యాధులయందు అమోఘముగ పనిచేయును. దీనికి సువర్ణసూర్యావర్తి, సువర్ణరసూర్యావర్తి, గురుసూర్యావర్తి, మహాసూర్యావర్తి, అనెడి పేరులు కలవు.

వంటసువర్ణసూర్యావర్తి:— రాగిపాత్రయని చెప్పబడియున్నను కాచకుప్పెలయందుకూడ వండెదరు. ఇంగు బంగారుభస్మను తులముచొప్పున గ్రహించినయెడల కస్తూరిని అరతులముగాని పావుతులముగాని వేయవలయును. పచ్చకర్పూరమును ఒక తులము వేయవలయును. పైత్యవ్యాధులయందు చక్కగ పనిచేయును.

హుతాశనరసము – పేజీ 77

దీనిని కొందరు గుంటగలగరరసముతో మర్దించెదరు. దీనిని శూల, పరిణామశూల, మొదలగువానియందుకూడ నియ్యవచ్చును.

శీతాంశురసము–పేజీ 78

కొందరు త్రికటుచూర్ణమును 4 భాగములుగను, కొందరు శుంఠిని 2భా, పిప్పళ్ళు 2 భా, మిరియాలు, 2భా, ఇటులను గ్రహించెదరు. కాని అట్లుచేయుటకు సరియైన ఆధారము కనబడదు. దీనిని కొందరు వేపచెక్కరసముతోడను, కొందరు నిమ్మకాయరసముతోడను, కొందరు రెండింటియొక్క రసములతోడను, మర్దించెదరు.

"జమ్భ" అని గాని "నిమ్బా" అని గాని పాఠభేద మున్నప్పుడే నిమ్మకాయరసముతో మర్దింపవలెను . కాని "నిమ్బ" అనెడి పాఠ మున్నప్పుడు వేపచెక్కరసముతోడనే మర్దింపవలయును. విశేషగుణములు:—దీనిని జలుబు, శిరోభారము, తలనొప్పి, జలుబుజ్వరము, మొదలగువానియందు నేత్రములలో కలికముగ వేయుదురు. శీతపైత్య జ్వరములయందు దీనిని, ఆనందభైరవిని, కలిపి మాత్రలు గట్టి అల్లపురసముతో నుపయోగించెదరు. తేలుకాటుమొదలగువానికికూడ నుపయోగించెదరు.

లోకనాథరసము—పేజీ 81

మహాలోకనాథరసమునందు వ్యాధిభేదము ననుసరించి అనుపానములును, పథ్యమును, చెప్పబడినవి. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే వానిని వ్రాయలేదు.

ఆనందభైరవరసము—పేజీ 84

మొదటియోగమునందు కేవలము అల్లపురసముతోడనే మర్దన చెప్పబడియున్నను నిమ్మకాయరసముతో కూడ మర్దించుట సాంప్రదాయసిద్ధమైనది. మొదటియోగమును చతురానందభైరవియనియు, రెండవయోగమును పఞ్చానందభైరవియనియు, మూడవ యోగమును పంచానందభైరవియనియు, కొందరు వ్యవహరించెదరు. ఆనందభైరవిని నాలుకయందుంచి చప్పరించినచో నాలుకయందు చిమచిమకలిగి నాలుక లాగుచున్నట్లుండకూడదనియు అవి తగ్గువరకు మర్దింపవలయుననియు చెప్పెదరు. దీర్ఘకాలము మర్దించుట శ్రేష్ఠమే కావచ్చును. కాని నాభి, పిప్పళ్లు, మొదలగునవి కలిసిన ఏమందు చప్పరించినను చిమచిమ మొదలగునవి కలుగవచ్చును. కాన చిమచిమ మొదలగునవి తగ్గువరకు మర్దింపవలయుననియు అట్టిమందే శ్రేష్ఠమనియు చెప్పుటకు తగినయవకాశము లేదు. పైత్యహారములగుమందులను చప్పరించు స్వభావముండుటచే దీనిని చప్పరించునప్పుడు అట్టిబాధలు లేకుండునట్లుండవలయునని కొందరట్లు చెప్పియుండవచ్చును.

నవగ్రహి—పేజీ 86

కొందరు "గారీశిలా" యనునప్పుడు గారీపాషాణము, ఉల్లిపాషాణము, అనెడి అర్థమును పరికల్పించి పదివస్తువులను వేయుచున్నారు. వారిమతమునందు, "నవఖల్వమధ్యే" యనునప్పుడు క్రొత్త (మంచి) ఖల్వమునందు అని యర్థము. పాకవిశేషపరిజ్ఞానము:—రసగంధకజ్జలి కడ్డీకి నల్లగ పట్టుకొనుట మానగనే కడ్డీ కొద్దిగ పచ్చగ నగును. అప్పుడు ఔషధము పక్వమైనట్లు అనుకొని వెంటనే మంటను తీసివేయవలెను. ఔషధమంతయు కలిసి పక్వమై వంటకుప్పెయడుగుభాగమునందు గడ్డకట్టి యుండును. బాగుగ నూరి కుప్పెలు కట్టవలయును. ఈ కుప్పెలు శీతాంశురసముకంటె కొంచెము తక్కువగనున్న పచ్చనిరంగును కలిగియుండును. విశేషగుణములు:—దీనిని సేవించుటచే శ్లేష్మవ్యాధులు, దోషజ్వరములు, సన్నిపాతజ్వరములు, విషమజ్వరములు, సవాయి వ్యాధులు, కుష్ఠములు, సూతికావ్యాధులు, మొదలగునవి నశించును. విశేషపరిజ్ఞానము:— పాషాణముమొదలగు తీక్ష్ణద్రవ్యములు కలియుటచే స్వల్పపరిమాణముగను కఠినపథ్యముతోడను నియ్యవలయును. కొందరు పాదరసమును, గంధకమును,

ప్రత్యేకముగ అన్నివస్తువులకును సమానముగ వేయుదురు. అట్లు చేసినయెడల సిందూర మధికముగ నేర్పడును. అందుచే మందుకప్పెలు ఎఱ్ఱగ నుండును. ఇట్లు చేయబడిన యౌషధము తీవ్రముగ పనిచేయక సౌమ్యముగ పనిచేయును.

లక్ష్మీవిలాసము – పేజీ 86

పాదరసము, గంధకము, మణిశిల, తాళకము, మొదలగునవి కలిసిన ఇంకొకవిధ మగు లక్ష్మీవిలాసము కలదని కొందరు చెప్పెదరు.

కస్తూరిమాత్రలు – పేజీ 87

వీనిని ఆవాలకంటె పెద్దవిగను పెసరగింజలకంటె చిన్నవిగను చేయవలయును. ఇవి, వీనియందుపడు కస్తూరియొక్క పరిమాణముననుసరించి అనగా మొత్తముమందులో కస్తూరి ఎన్నవవంతు కలిసినదో దానినిబట్టి గుణముల నిచ్చును. కస్తూరి అధికముగ కలుపబడినవిగాని వాతరాక్షసము మొదలగునవి చేర్చబడినవిగాని సూతికావాతము, దోషజ్వరము, మొదలగువానిని నశింపజేయును. కస్తూరి తక్కువగ కలుపబడినవానిని చంటిపిల్లలకుకలుగు జలుబు మొదలగువానియందు సామాన్యముగ వాడవలయును.

షడ్గుణము – పేజీ 89

పాదరసమునకు సమానమగు గంధకమును చేర్చుచు ఆరుసార్లు వండుపద్ధతియు, రెండురెట్లు గంధకమును చేర్చుచు మూడుసార్లు వండుపద్ధతియు, మూడురెట్లు గంధకమును చేర్చుచు రెండుసార్లు వండుపద్ధతియు,ఆరురెట్లగంధకమును ఒకేసారి చేర్చి ఒకేసారి వండుపద్ధతియు, కలవు. ఎన్నిసారులువండెదరో అన్నిరెట్లు అధికముగ గుణము లుండునని చెప్పెదరు. ఒకేసారి వండదలచినను అన్నిరెట్లగంధకమును నొకేసారి వేయక ఒకభాగమును వేసి బాగుగ నూరుచు మరల ఇంకొకభాగమును వేయుచుండవలయును. ఒకేసారి వేసినయెడల గంధకము పాదరసముతో సరిగ కలియదు. వండవలసిన వంటల ననుసరించి మొదటివంటలయందు లేతపాకములుగ నుండగనే దించుచుండవలయును. లేనిచో తుదకు ముదురువంట యగును. విశేషగుణములు:—ఇది ఆరురెట్లగంధకముతో వండబడినదిగావున చక్కగ రక్తశుద్ధిని చేయును. జీర్ణించినసవాయివ్యాధులను నశింప చేయును. గంధకము సమానముగ చేర్చబడినది రోగములను నశింపచేయుననియు, రెండు రెట్లు గంధకము చేర్చబడినది రాజయక్ష్మను నశింపచేయుననియు, మూడురెట్లుచేర్చబడినది అధికమగు మన్మథోద్రేకముకలవానిగ చేయుననియు, నాలుగురెట్లుచేర్చబడినది తేజోవంతునిగను సర్వశాస్త్రప్రావీణ్యముకలవానిగను చేయుననియు, అయిదురెట్లు చేర్చబడినది సిద్ధునిగ చేయుననియు, ఆరురెట్లుచేర్చబడినది మృత్యువును నశింపజేయు ననియు, యోగరత్నాకరమునందు చెప్పబడినది.

సువర్ణాది లేపము – పేజీ 90

ఈ లేపనమును శరీరమునకు చేయవలయునో నాలుకకు చేయవలయునో స్పష్టముగ చెప్పలేదు. కాని సంనిపాతజ్వరములయందు పగడము, ముత్యము, రుద్రాక్ష, మొద లగువానిని చనుపాలతోగాని నీటితోగాని అరగదీసి నాలుకకు పూసి బంగారపు రేకుతో గీయు సాంప్రదాయము కలదు.

పూర్ణచంద్రోదయము - పేజీ 93

ఇందు స్వర్ణదలమని స్పష్టముగ చెప్పుటచే పలచగ రేకులుగగాని చుట్టులుగగాని యుండు కుందనమునే వేయవలయును. కేవలకుందనమును వేసినయెడల అడుగున మిగిలి యున్న దీనిని మరల కరిగించినయెడల ముద్దగ బంగారమగును. కావున సరిగ నిది జీర్ణమై సరియైన గుణములను కలిగింపదు. కాబట్టి సువర్ణభస్మనే వేయవలయునని కొందరు చెప్పెదరు. కుందనమును వేయునెడల దానిని మొదట పాదరసములో 4, 5 రోజులు బాగుగ నూరి పిదప గంధకమును చేర్చి నూరవలయును. "మేము చేసినయెడల బంగారము పైకిఎక్కి సిందూరములో కలియును" అని కొందరు చెప్పెదరు. కాని నమ్మతగిన విషయముగ కనపడదు. పాదరసమునందు బంగారమును ఆరుమాసము లుంచి నూరినచో బంగారము పైకి ఎక్కునని చెప్పెదరు. అట్లుచేయగా కార్యసిద్ధికలుగ లేదు. "ఫలానిరసముతో మర్దించినచో పైకి ఎక్కును" అని చాలమంది అనేకరసము లను చెప్పిరి. కాని మాకు నమ్మకముగ చెప్పిన కొంతమందియొక్క మాటలను విని చెమ్మతీగ, ఉత్తరేణు, మొదలగువానియొక్క రసములతో వారుచెప్పినవిధముననే నూరి వండితిమి. కాని ఎంతమాత్రము పైకి ఎక్కలేదు. రసమునకు అష్టాదశసంస్కారములు చేసినచో పైకి ఎక్కునని కొందరు చెప్పెదరు. అది ఎంతవరకు నిజమో తెలియదు. "ఇట్లు మేము చేసితిమి. పైకిఎక్కినది" అనిఎవరును ధైర్యముగచెప్పలేదు. బంగారము కలిసిన ఇతర వంటౌషధములును, ఇతరలోహములుకలిసిన లోహరసాయనము మొదలగు నవియు, కలవు. లోహముపైకి ఎక్కునా? బంగారము పైకి ఎక్కునా? అనెడి విచ క్షణలను వానిలో మాని కేవలపూర్ణచంద్రోదయమువద్దనే బంగారము ఎక్కుట విష యమై ఆలోచన కలుగుటకు కారణము తెలియదు. "అడుగున నున్న బంగారము జీర్ణము కాదు. దానితో కలిసి యుడుకుటచే సిందూరమునందు బంగారుగుణము కొంత సంక్ర మించును. కావున అడుగునున్న బంగారమును తీసికొని కేవలసిందూరమునే వాడవల యును"అని కొందరు చెప్పెదరు. కాని అడుగున భస్మరూపకముగ నున్న బంగారమును కూడ కలుపుటయే సాంప్రదాయము. కుందనమును మాని భస్మను వేసినయెడల ఎట్టిసందే హమునులేదు. అనుపానద్రవ్యములను కలుపువిషయమై అర్థము 2,3 విధములుగ స్ఫురిం చుచున్నది, అనేకమంది అనేకవిధములుగ కలుపుకొనుచున్నారు. కస్తూరియొక్కయు పచ్చకర్పూరముయొక్కయు భాగముల ననుసరించి వేడిచేయుట, మందముచేయుట, మొదలగు లక్షణము లొక్కొక్కప్పుడు కలుగుచున్నవి. అర్థభేదములును, వేసికొనువిధాన ములును, గుణములును, గ్రంధవిస్తరభీతిచే వ్రాయలేదు. అనుభవమునుమాత్రము వ్రాయు చున్నాను. పైనున్నసిందూరమును అడుగునున్న బంగారమును పూర్తిగ గ్రహించి జాజికాయలు, పిప్పళ్ళు, లవంగములు, వీనిని ప్రత్యేకముగ మొదటవేసినబంగారమునకు సమానముగను, పచ్చకర్పూరమును సగముగను, కస్తూరిని పదనారవవంతుగను, గ్రహించి అనగా సిందూరమును బంగారమును కలిసిన మందు ఒకతులమైనయెడల జాజికాయలు మొదలగు మూడిండిని బేడయెత్తుచొప్పునను, పచ్చకర్పూరమును అణాఎత్తుగను, కస్తూ రిని అరకాని(సుమారు ¼ చిన్నము) చొప్పునను, కలుపవలయును. మందముచేయునెడి

భావముతో పచ్చకర్పూరమును శాస్త్రవిహితమగు భాగములో సగము తగ్గించడమైనది. అనుపానవస్తువులను కలిపినపిదప మొదటిరసములతో మర్దింపక పన్నీరుతో మర్దించు సాంప్రదాయము కలదు.

మొదటియోగమునకు పూర్ణచంద్రోదయమనియు, మూడవయోగమునకు మకరధ్వజమనియు, నాల్గవయోగమునకు మకరధ్వజము లేక షడ్గుణబలిజారిత మకరధ్వజమనియు, అయిదవయోగమునకు సిద్ధమకరధ్వజమనియు వాడుకకలదు. ఈనాలిగింటికిని రసము, గంధకము. బంగారము, వీనియొక్కయు వంటలయొక్కయు భేదముల ననుసరించియే భేదము కాని యితరభేదము లేదు. కాని బంగారము మొదలగువానియొక్క ఆధిక్యమునుబట్టి గుణాధిక్యమునందు భేదముండును.

మకరధ్వజమునందుకూడ అనుపానవిషయమై అర్థభేదములును, సాంప్రదాయ భేదములును, కలవు. పూర్ణచంద్రోదయమునందువలెనే చూచుకొనుడు.

షడ్గుణబలిజారితమకరధ్వజము మొదలగువానియందు అనుపానవస్తువులు చెప్పబడకపోయినను తగువిధమున కలుపుకొనవచ్చును.

మకరధ్వజమునందు మిరియాలు అని చెప్పబడియున్నది. పూర్ణచంద్రోదయమునందు పిప్పళ్లను వేయుచున్నారు. ఇందు "త్ర్యూషణ" (త్రికటుకములు) అని పాఠభేదములు కలవు. ఇటువంటి అనేకవిషయములు విమర్శింపదగినవి కలవు. కాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే ఏమియు విమర్శింపలేదు.

సిద్ధమకరధ్వజమునకు కొన్నిగ్రంథములయందు పాళ్ళభేదము కొద్దిగ కలదు. మరియు రెండురెట్లు గంధకమును చేర్చుచు మూడుసార్లు వండవలయుననికూడ స్పష్టముగ కలదు.

సూతికామాత్రలు – పేజీ 99

వీనిని పెసరగింజలకంటె పెద్దవిగను కందిగింజలకంటె చిన్నవిగను చేయవలయును. ఈమూడువిధానములలో క్రమముగ నొకదానికంటె నింకొకటి అధికగుణము కలదిగ నుండును. ఈమాత్రలను ప్రసవమైనరోజు మొదలుకొని మూడురోజుల వరకు ప్రతిసాయంకాలము ఒక్కొకమాత్రగను, పథ్యమునిచ్చురోజునను స్నానముచేయించు రోజునను ఉదయమున ఒక్కొకమాత్రగను, ఇచ్చునట్టి సాంప్రదాయము కలదు. అట్లు చేసినచో ఏవ్యాధియు చేరదని పెద్దలయభిప్రాయము. ఏవ్యాధియైనను కలిగినయెడల తగిన అనుపానముతో తగినన్ని మాత్రల నీయవలయును.

మహాకామసంజీవనరసము – పేజీ 100

ఈయోగము చాలబాగుగ పనిచేయునని విని దీనినిమిత్తము చాల ప్రయత్నించితిమనియు,. ఈప్రకారముచేసి యుపయోగింపగ చాలబాగుగ పనిచేసినదనియు, శుక్లనష్టము దగ్గు శ్వేతరక్తప్రదరములు మొదలగువానిమీద కూడ చాలబాగుగ పనిచేసినదనియు, అనేకులు చెప్పిరి.

పర్పటీరసము – పేజీ 102

పేడను వెడల్పుగ నుండు ఉండుగ కట్టి దానిపైన లేతయరటాకుచేసి కరగించిన మందును దానియందుపోసి పైన మరల లేతయరటాకును కప్పియుంచినచో

కొద్దికాలమునకే గట్టిపడి పలచగా అప్పడమువలె నగును. దీనిని నూరి జాగ్రత్తచేయువల యును. తొలుత గంధకమును కరగించి యందు మిగిలిన వస్తువులను వేసి కలిసిన పిదప అరటాకునందు పోయవలెనని శ్లోకములో చెప్పబడియున్నది. కాని అన్నిటిని కలిపి నూరినపిదపనే కరగించి పోయుట సాంప్రదాయము. బంగాళాదేశస్థులు పర్పటీరసము లను గ్రహణీరోగము మొదలగువానియందు తరుచుగా నుపయోగించెదరు.

బాలసూర్యోదయము – పేజీ 108

వీనిలో కజ్జల్యౌషధము లెర్రగా నుండకపోయినను బాలసూర్యోదయమని పేరు పెట్టుటకు తగినకారణము కనబడదు. కజ్జలీబాలసూర్యోదయములయందు ఆరూషశబ్దము నకు ఇంగువ అనియు, గవ్వలభస్మమనియు, అర్థభేదములు కలవు. బాలసూర్యోదయ ములను జీర్ణజ్వరములు, ఉడుకులు, శ్వేతరక్తప్రదరములు, మొదలగు వానియందు ప్రధానముగా వాడెదరు.

వసంతకుసుమాకరము – పేజీ 198

బసవరాజీయము మొదలగు కొన్నిగ్రంథములయందు కొద్దిపుష్పములచేతనే భా వన చెప్పబడియున్నను "వసంతఋతువునందలి పుష్పములన్నిటిచే భావనచేయదగినది" అనెడి వసంతకుసుమాకరశబ్దముయొక్క అర్థమునను సరించియు, 'శతపత్రరసైనైవ" అనుచోట "శతపుష్పరసైనైవ" (అనేకపుష్పములయొక్క రసముతో) అనెడి పాఠ భేదముండుటచేతను, కొన్నియోగములయందు "అనేకపుష్పజాత్యా చ" (అనేక పుష్పములతో) అనెడి పాఠముండుటచేతను, ఈ వసంతకుసుమాకరమును అనేక విధములగు (అనుకూలములైన) పుష్పములయొక్క రసములతో భావనచేయవల యును. మరియు నిందు "వాసానేత్రగణేన చ' అనెడి పాఠభేదము కలదనియు వాసా నేత్రగణమని పుష్పములధికముగకల గణమొకటి కలదనియు ఆ ద్రవ్యరసములన్నిటితో భావనచేయవలయుననియు కొందరు చెప్పెదరు. శాస్త్రమునందు ఆయారసములతో కేవలభావనలే చెప్పబడియున్నను భావనను చేయుచు మర్దనను కూడ చేయుట సాంప్ర దాయసిద్ధమై యున్నది. గంధకసంయోగము లేనిచో పాదరసము ఇతరద్రవ్యములతో సరిగ సమ్మేళనము కానేరదు. కావున నిందలి సూతశబ్దముచే రసభస్మను గ్రహింపవలసి యున్నది. ఇందు రసభస్మను వేసినచో వేడినిచేయును గావున శ్లో॥ బాలసూర్యో దయే తద్వద్వసంతకుసుమాకరే । సూతశబ్దప్రయోగేణ రససిందూరమానయేత్ ॥ అనెడి సాంప్రదాయశ్లోకమునను సరించి రసభస్మకు బదులుగా రససిందూరమును వేయు దురు. రససిందూరముకంటె షడ్గుణము గుణవత్తరమైనదగుటచే కొందరు షడ్గుణమునే వేయుదురు. రసము యోగవాహి (ఏవస్తువులతో కలియునో యా వస్తువులయొక్క గుణములనే వృద్ధిపరచును) అనెడి శక్తి కలది గావున సూతశబ్దముచే రసభస్మనే గ్రహింపవచ్చునని కొందరు పెద్దలు చెప్పుదురు. రసభస్మను వేసిన యౌషధము స్వల్పమగు నలుపువర్ణమును, రససిందూరమునుగాని షడ్గుణమునుగాని వేసిన యౌషధము బహుస్వల్పమగు ఎరుపువర్ణమును, గలిగియుండును. ఈ యౌషధము యొక్క మధ్యయందు సెనగగింజలనుంచినచో తడిసి మొలకల నెత్తవలయునని

చెప్పెదరు. అనగా ఎప్పుడును పచ్చిగ (తడిగ) నుండవలెనని భావము. సమస్తమగు పుష్పములయొక్క రసములతోడను భావనను మర్దనను చేయుటచేతనే యిట్లుండును ఈ యుద్దేశము ననుసరించియే యీ విషయము చెప్పబడుచున్నది. పుష్పములయందు తేనెకలదు. తేనెకలిసి మర్దింపబడినయందు ఆరక పచ్చిగనే యుండును. దీనిని కస్తూరితో భావనచేయవలెననగా కస్తూరిని నీటిలో కలిపి ఆ ద్రవముతో భావనచేయవలయును. ఇందు కస్తూరి సువాసననిమిత్తమే చెప్పబడినది. కాని గుణమును ప్రధానముగ నెంచి చెప్పబడలేదు. కాన కస్తూరియొక్క పరిమాణము సామాన్యముగ చెప్పబడి యున్నను భాగమనునప్పుడు తులమును గ్రహించినప్పుడు కస్తూరిని ఒక అణాయెత్తు చొప్పున కలుపవలయును. అధికముగ కలిపినచో వేడిచేయును. ఇతర యోగములయందు కస్తూరిని ఒకభాగముగ కలుపవలయునని స్పష్టముగ చెప్పబడియుండుటచే నిందు ఒక భాగము చొప్పున అనగా భాగశబ్దముచే తులమును గ్రహించినప్పుడు కస్తూరినికూడ తులముగ గ్రహింపవలయునని కొందరు చెప్పెదరు. కాని యది సాంప్రదాయసిద్ధముగ నున్నట్లు కనబడదు. వసంతకుసుమాకరమును వసంతఋతువునందే పుచ్చుకొనవలయునని కొందరనెదరు. వసంతఋతువునందు వేడిమిని తగ్గించుటకై పుచ్చుకొనవచ్చును. కాని ఇతరఋతువులయందు పుచ్చుకొనకూడదనుటకు తగిన కారణములేదు. దీనిని సేవించునప్పుడు ఇతరయోగములయందు చెప్పబడిన కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, జాజికాయలు, మొదలగు అనుపానద్రవ్యములను దీనియందు కొందరు కలుపుకొనెదరు. దీనిని మాత్రలుగ చేసి ఆవుపాలతోగాని ఆయా కషాయములతోగాని కేవలమాత్రలుగనేగాని సేవించుపద్ధతి కలదు.

ఉదయమార్తాండరసము (తామ్రమైనది) — పేజీ 215

దీనియందు గంధకమును తామ్రమునకు రెట్టింపుగకూడ వేయు సాంప్రదాయము కలదు. కొందరు తామ్రమునకు నాల్గవవంతు రసభస్మను వేయరు. నిమ్మకాయరసమును పోయుచు ఛర్దిపోవువరకు 10—15 రోజులు ఎండయం దుంచవలయును. దీనిని జీర్ణించిన సవాయివ్యాధులు, శూలలు, అజీర్ణము, కుష్ఠము, మొదలగు వ్యాధులయందు కూడ నుపయోగింపవచ్చును.

సువర్ణసూర్యావర్తి (వంటయోగము) — పేజీ 235

ఇది పైత్యవ్యాధులయందును, ఉష్ణవ్యాధులయందును, చక్కగ పనిచేయును.

శీతభంజీరసము — పేజీ 239

ఇందుచెప్పబడిన ద్రవ్యములను ఆరుతులములుగ గ్రహించి ఆరుతులముల పరిమితికల శు॥ రాగిసంపుటమునందు పూసి కుండయందుంచి పైన ఇసుకపోసి దానిమీద ధాన్యమును చల్లి, ధాన్యము పేలువరకు వండి పిదప, నాసంపుటమును, ఆరుతులముల మిరియాలను, కలిపి నూరి చూర్ణము చేయవలయునని చెప్పెదరు.

రసమాణిక్యము—పేజీ 247

మూడుతులముల తాళకమును చూర్ణించి రెండుపెద్దమూకుళ్ళయందుంచి సామాన్యపు మంటయందు మూడుగంటలు వండి తీసినయెడల సిందూరించియుండును. అడుగున నున్నపాత్రి ఎర్రగనగువరకు మంటవేయనక్కరలేదు. తెల్లఅభ్రికపురేకుల మధ్యయందుంచి పైన మట్టిపూసిన గుడ్డలను దళసరిగ చుట్టి 7–8 పిడకలతో పుటమువేసినను సిందూరించును. లేక ఈ సంపుటమును క్రింద స్పిరిట్ దీపముంచుటకు వీలగునట్లు ఎత్తుగ నుంచి క్రింద స్పిరిట్ దీపమును అరగంటయుంచి తీసినచో ఎర్రగ సిందూరించియుండును. రెండుతెల్ల అభ్రికపురేకులమధ్యయందు తాళకచూర్ణమునుంచి పైన ఏమియు చేయకుండగనే చక్కనినిప్పులుకల కుంపటియం దుంచినచో 2–3 నిమిషములకే సిందూరించును. సిందూరించుచున్నట్లు పైఅభ్రకపురేకులోనుండి అద్దములోనుండివలె మనకు తెలియుచునే యుండును. సిందూరించగనే తీయవలయును. మరికొన్ని విషయములు భస్మప్రకాశికయందు వ్రాయబడియున్నవి. దీనిని దగ్గు, ఆయాసము, మొదలగు శ్లేష్మవ్యాధుల యందుకూడ నుపయోగింపవచ్చును.

జోగినీరసము—పేజీ 255

దీనిని పెసరగింజలంత మాత్రలనుగ చేయవలయును. ఇది విషమజ్వరము, శీతపైత్యజ్వరము, ఆమజ్వరము, అజీర్ణజ్వరము మొదలగువానిని నశింపజేయును.

బాలసూర్యోదయము— పేజీ 258

కడ్డీకి రసగంధకకజ్జలి పట్టుకొనుట మానగనే పక్వమైనట్లు తెలిసికొనవలయును. ఒక్కొక్కప్పుడు మందు గడ్డకట్టి కుప్పెకు అడుగుభాగమునందే యుండును. విశేషగుణములు—జీర్ణజ్వరము, మేహాజ్వరము, శ్వేతప్రదరము, రక్తప్రదరము, మొదలగు వానిని నశింపజేయును.

జ్ఞప్తి:— ప్రతియోగముయొక్కయు ప్రతివిషయమును విమర్శించి వ్రాసినయెడల అంతములేని విషయమగును. సమస్తవిషయములును వేరువేరు స్థలములయందు విమర్శింపబడియుండుటచే ప్రతియోగముయొద్దను అవసరములేదని వ్రాయలేదు. ప్రత్యేకముగ అవసరమనితోచిన విషయములనే వ్రాసితిని.

ఔషధవిషయములు

---

1. కాంతవల్లభరసము, వంటబాలసూర్యోదయము, మొదలగు టంకణముకలియు వంటయౌషధములయందు టంకణమును పొంగించకుండగనే వేయవలయునని పెద్దలు చెప్పెదరు.

2. రజతలోహరసాయనము, వాతరాక్షసము, మొదలగు పుటౌషధములయందు గాని వంటయౌషధములయందుగాని గంధకము పూర్తిగనశింపక మిగిలియున్నట్లు తోచినయెడల మరల కొన్నిరసములతో మర్దించి మరల బాగుగ పుటమునుగాని వంటను గాని చేయవలయును.

3. షడ్గుణము, పూర్ణచంద్రోదయము, కాంతవల్లభరసము, మొదలగు వంటయౌషధములయందు గంధకము మిగిలినయెడల పైసిందూరము మొదలగువానినన్నిటిని కలిపి మరల కొంత గంధకమును చేర్చి ఆయా రసములతో నూరి మరల సరిగ వండవలయును.

4. ఔషధము పక్వమైనపిదప ఉండవలసినపరిమాణముకంటె నధికముగనుండుట, నిప్పుమీదనుంచినచో కొద్దిగపచ్చగను గంధకపువాసనతోడను పొగవచ్చుట, మందుయొక్క వర్ణము సరిగలేకుండుట, కుప్పెలు గట్టిగలేకుండుట, బరువుగ లేకుండుట, మొదలగు కారణములచే గంధకము మొదలగునవి సరిగ జీర్ణింపలేదని తెలిసికొనవలయును.

5. సువర్ణము, లోహము, తామ్రము, తాళకము, రసము, మణిశిల, గంధకము, అని సామాన్యముగ చెప్పబడియున్నను వంటయౌషధములయందుగాని కజ్జల్యౌషధముల యందుగాని సువర్ణము మొదలగువానిని పరిశుభ్రమగు భస్మలుగను తాళకము మొదలగు వానిని బాగుగ శుద్ధిచేయబడినవిగను చేర్చుకొనవలయును.

6. "ఈవస్తువులను గ్రహింపవలయును" అని సామాన్యముగ చెప్పి మర్దన ద్రవము, మాత్రలనుచేయుట, పరిమితి, అనుపానము, మొదలగునవి చెప్పకపోయినప్పుడు అన్నిటిని ఖల్వమునందుంచి జలముతో నూరి కుప్పెలను కట్టిగాని మాత్రలను చేసిగాని మెత్తనిచూర్ణముగ నుంచిగాని తగినమోతాదుతో తగినఅనుపానముతో నియ్యవలయును.

7. ఆనందభైరవి, పైత్యాంతకము, క్రవ్యాది, మొదలగునవి ఆరి గట్టిగనైన యెడల మరల నిమ్మకాయరసము మొదలగువానితో మర్దించి తడిగనుండునట్లు చేయవచ్చును.

8. కాంతవల్లభరసము మొదలగు మందులయందు పైనున్న సిందూరమునుకూడ కలిపి నూరి కుప్పెలు కట్టవలయును.

9. షడ్గుణమ్ము, స్వర్ణవంగము, మొదలగువానినికూడ నూరి కుప్పెలు కట్ట వచ్చును.

10. పైత్యాంతకము, ఆనందభైరవి, క్రవ్యాది, మొదలగు నిమ్మకాయరసము గాని ఉప్పులుగాని ప్రధానముగ కలియు మందులను నూరునప్పుడు కలియతిప్పు

టుకై ఇనుపసంబంధమైన రేకుల నుపయోగించినయెడల కిలుముతిగిలి మందులు చెడును. కావున కిలుమెక్కని వెదురుబద్ద మొదలగువాని నుపయోగింపవలయును.

11. నేపాళముంలుకలిసిన నారాచరసము, శ్వేదిజ్వరాంకుశము, మొదలగు మందులను నూరునప్పుడుగాని మాత్రిలు చేయునప్పుడుగాని యామందును ముఖము మొదలగువానికి అంటనిచ్చినయెడల కొన్ని తత్వములకు చర్మము పొక్కును. కావ అంటనీయకుండుట మంచిది.

12. క్రవ్యాది మొదలగు ముద్దగనుండు మందులను నిలవయుంచుటకుగాని చిల్లరగ వాడుటకుగాని తూచుటకు ముందు ఆయాపాత్రలను తూచి (పడికట్టి) పిదప మందును తూచినయెడల మందు త్రాసునకు అంటదు. మరియు నిలవయుంచు పాత్రను మొదట తూచి ఆతూకమును పాత్రమీద నుంచినయెడల మందు ఎంత నిలవయున్నదియు తెలిసికొనదలచినప్పుడు పాత్రతోకూడ తూచి పాత్రభారమును (బరువును) తీసివేసినయెడల మందుయొక్క పరిమితి తెలియకలదు.

13. ప్రతిమందును పరిశుభ్రమైన సీసాయందుంచవలయును. ప్రతిసీసాకును సరియైనమూత యుండవలయును. ప్రతిమందునకును సీసాపైన పేరు తప్పక యుండవలయును.

14. క్రవ్యాది, పైత్త్యాంతకము, ఆనందభైరవి, మొదలగు మెత్తనిమందులను కూడ కుప్పెలుగ చేసి యుంచవచ్చును.

$1\frac{1}{4}$ ఆనందభైరవి, క్రవ్యాది, మొదలగు పుల్లనిద్రవములుగాని ఉప్పులుగాని కలిసిన మందులువేసినట్టి సీసాలకు గాజు, జిలుగు మొదలగువానియొక్క మూతలనుంచవలయును. కాని కిలుమెక్కునట్టి సీనారేకు మొదలగువానియొక్క మూతల నుంచకూడదు. వీనిని జాడీలయందుకూడ నుంచవచ్చును.

15 మందును ఖల్వములోవేయుటకు ప్రారంభించిన రోజుమొదలుకొని నిలవ చేయువరకును ఏరోజున ఏవస్తువు వేయబడినది ? ఎప్పుడు ఏరసముతో ఎన్ని దినములు మర్దింపబడినది? మధ్య ఏయేమార్పులు జరిగినవి? మొదలగు సంగతుల నన్నిటిని వివరముగ నొకపుస్తకమున తప్పకవ్రాయుట యనేకవిధముల మంచిది.

16. ఆయా మందులయందు నాభి, ముషిణిగింజలు, మొదలగు విషవస్తువులు కలియునప్పుడు వానిని చూర్ణముచేసి వేయవచ్చును. కాని విషవస్తువులు కావున చూర్ణముచేయకయే వేసి ఆయారసములతో నానినపిదప నూరవచ్చును. లేదా మొదట తూచి ఆయా రసములలో వేరుగ నానబెట్టి మందునందు కలిపి నూరవచ్చును.

17. మందును వండినపిదప కుప్పెలుకట్టుటకు ఫలానిరసముతో నూరవలెననిచెప్పనియెడల మొదటిరసములతోగాని నీటితోగాని సాంప్రదాయానుసారమగు ద్రవముతోగాని నూరి కుప్పెలు కట్టవలయును.

18. అగ్నికుమారము, లఘుసూర్యావర్తి, కాంతవల్లభరసము, మొదలగు వెలిగారముకలిసినట్టి మందులయొక్క కుప్పెలు, కొంతకాలమునకు లోనివెలిగారము పైకి వచ్చుటచే కొంచెము తెల్లతెల్లగ నుండవచ్చును.

19. మందును కుప్పెలుగ కట్టుటకు బాగుగ నూరినపిదప ప్రారంభమున 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11 మొదలగు అణాలయెత్తుచొప్పున 5, 6 విధములగు కుప్పెలను కట్టి

ఏకుప్పెను ఎంతపరిమితిగ కట్టినదియు గుర్తుంచుకొని బాగుగ ఆరినపిదప ఎంతపరిమితిగకట్టిన కుప్పె ఎంతపరిమితికి వచ్చినదియు ఎన్నవవంతు తగ్గినదియు మొదలగుసంగతులు తెలిసి కొని అనగా 5 అణాలయెత్తుగ తూచినమందు ఆరినపిదప ¼ తులము కుప్పెయైనయెడల ప్రతి ¼ తులమునకు ఇంకొకఅణాఎత్తు హెచ్చుచేర్చుచు, ¼ తు, ½ తు, 1 తు, మొద లగు కుప్పెలు కట్టవలయును. ఖల్వమునందువేసిన మందు స్వల్పమైనయెడల ఏకముగా తీసి తూచి మొదటవేసిన మందునకు ఎంత హెచ్చున్నదియు గుర్తెరిగి ప్రతికుప్పెకు ఆ హెచ్చులను వేయుచు అనగా మొదటవేసిన మందు 10 తులములైయుండీ కుప్పెలు కట్టునప్పుడు తూచగా 15 తులములున్నయెడల ¼ కుప్పెకు రెండుఅణాలఎత్తుచొప్పున హెచ్చుచేర్చి (6 అణాలఎత్తు తూచి) అనగా ప్రతి ¼ తులమునకును రెండణాలఎత్తు హెచ్చుచేర్చుచు కుప్పెలు కట్టవలెను. మందును ఖల్వములో వేసినదిమొదలు అన్ని సంగతుల నొకపుస్తకములో వ్రాయుమని చెప్పియుంటిని. మందుకుప్పెలు ఎంతఎత్తు హెచ్చువేయగా ఎంతఎత్తునకు సరిగ సరిపోయినదియు నాపుస్తకములో వ్రాసినయెడల మరియొకసారి ఏమియు శ్రమ యక్కరలేకయే సరిగ కుప్పెలు కట్టవచ్చును.

20. ప్రతిమందుకుప్పెకును మొహరు (పేరు) ఉండుట అనేకవిధముల మంచిది. కాన ప్రతిమందుకును పేరును వేయవలయును. ఏకారణముచేనైనను అన్ని మొహరులను చేయించుటకు వీలులేనియెడల అచ్చాఫీసునందలి చిన్నయక్షరములను తెచ్చి యేకముగ కట్టి దానితో నొక్కినయెడల అక్షరములు లోనికి పడగలవు.

21. చేతికి నూనెను పూసికొని కుప్పెలు చేసినయెడల కుప్పెలు బాగు (నున్న)గ వచ్చును. మొహరుకుకూడ నూనెను పూయుచుండినచో అక్షరములు సరిగపడును. కాని మందుకుప్పెలకు నూనెతగులుట అంతశ్రేష్ఠము కాదు.

22. మందులను, అరుగుస్వభావములేనట్టియు అనుకూలముగనున్నట్టియు మంచి ఖల్వములయందు నూరవలయును.

23. ఎర్రగనున్న మందులుగాని తెల్లగానున్న మందులుగాని త్రిఫలాకషాయముతో మర్దనచేయుటచే కొద్దిగ నల్లనగును.

24. పాకము హెచ్చుగవచ్చిన షడ్గుణము, పూర్ణచంద్రోయము, మొదలగు మందులు వేడిని చేయును.

25. పాకముతక్కువగవచ్చిన కాంతవల్లభరసము, రజతలోహరసాయనము, మొదలగు మందులయొక్క కుప్పెలు సరియైనవర్ణముఁ లవిగను గట్టిగను నుండకపోవు టయేగాక వేడిని చేయక సరియైనగుణములను కలిగింపనేరవు.

26. రసము, గంధకము, ఇవికల ప్రతిమందునందును ప్రారంభమున రసమును గంధకమును కలిపి కజ్జలిచేసి అనగా కాటుకవలె నూరి పిదపనే మిగిలినవస్తువులను వేయ వలయును. అట్లు చేయనియెడల రసము సరిగ సమ్మేళనము కానేరదు.

27. పూర్ణచంద్రోదయము, సిద్ధమకరధ్వజము, మొదలగు మందనము కలియునట్టి వంటఁయౌనుధములయందు తొలుత బంగారమును కేవలపాదరసమునందు 5–6 రోజులు బాగుగ నూరి పిదపనే గంధకమును కలిపి నూరవలయును.

28. వెండిరజనుకలియు రజతలోహరసాయనము మొదలగువానియందు తొలుత వెండిరజనును రసమునందు 2, 3 రోజులు నూరి పిదప గంధకము మొదలగువానిని క్రమముగ కలుపవలయును.

29. వంగముకలియు స్వర్ణవంగము, వంగరాజీయము, మొదలగు వంటయౌషధములయందు వంగమును రేకులనుగ చేయించి చింతాకులవలె కత్తిరించి రసమునందు బాగుగ కలియువరకు నూరి పిదప గంధకము మొదలగువానిని కలిపి నూరవలయును. లేదా వంగమును కరిగించి యందు పాదరసమును పోసి వెంటనే ఇంకొకపాత్రయందు పోసి చల్లారినపిదప నూరినయెడల మెత్తగ చూర్ణమగును. పిదప గంధకము మొదలగువానిని చేర్చి నూరవలయును.

30. మందును కుప్పెలుగ చేసినపిదప నీడయందు బాగుగ ఎండినపిదపనే జాగ్రత చేయవలయును. లేనిచో త్వరలో నారకపోవుటయేగాక కొన్నికుప్పెలకు బూజుకూడ పట్టవచ్చును. ఎండయం దెండించినచో మందుయొక్క గుణమునకు వైపరీత్యము కలుగుటయేగాక కుప్పెలు సరిగనుండక పగులుట మొదలగు వికృతములు కలుగును.

31. వస్తువులను సామాన్యముగ చెప్పి భాగములను చెప్పనియెడల సమభాగములుగ గ్రహింపవలయును. "వీనిని వండవలయును" అని చెప్పినను అన్నిటిని కలిపి నూరియే వండవలయును. కాచకుప్పెయందు వండవలయునని సామాన్యముగ చెప్పినను వాలుకాయంత్రమునందే వండవలయును. సామాన్యముగ చెప్పినను క్రమాగ్నులయందే వండవలయును. చెప్పకపోయినను సాంగశీతలముననే తీయవలయును. 1, 2, 3 మొదలగు రోజులు చెప్పినను చెప్పకపోయినను సరియైన పాకమునొందువరకు వండవలయును. చెప్పకపోయినను నూరి కుప్పెలు కట్టవలయును. చెప్పకపోయినను ఇటులనే యనేక విషయములను గ్రహింపవలయును.

32. శీతాంశురసము, సంనిపాతము, కాలకూటము, మొదలగు మందులయందు కలియు తాళకమును వేరుగ కాటుకవలె నూరి కలపవలయును. లేనిచో అన్నియు కలిసినపిదప నెంతగ మర్దించినను తాళకపుతళుకు నశింపదు.

33. మనశ్శిలనుకూడ వేరుగ నూరి కలుపుటయే శ్రేష్ఠము.

34. పైత్యాంతకము, ఆనందభైరవి, సూర్యావర్తి, సంనిపాతభైరవి, సిందూరభూషణము, మొదలగువానియందుకలియు ఇంగిలీకమును, రససిందూరమును, తొలుత ఆయా రసములతో బాగుగ పలచగ నూరినపిదప ఆయావస్తువులను కలిపి నూరినయెడల ఇంగిలీకమును రససిందూరమును సరిగ కలియుటయేగాక మందులకు సరియైన వర్ణముకూడ కలుగును.

35. సంనిపాతభైరవి, సూర్యావర్తి, సిందూరభూషణము, క్రవ్యాది, పంచవక్త్రరసము, మొదలగు కజ్జల్యౌషధములయందు వేయు టంకణము (వెలిగారము) ను పొంగించకుండగనే భాగప్రకారముగ తూచి పిదప పొంగించి వేయవలయును. ఇతర ద్రవ్యములను శుద్ధియైనపిదపనే భాగప్రకారముగ తూచివేయుచుండగ పొంగించిన పిదప అధికముగ తగ్గుస్వభావముగల దీనినిట్లు వేయుటకు సాంప్రదాయముగాక వేరు కారణము కనబడదు. మరియు కాంతవల్లభరసము,వంటబాలసూర్యోదయము, మొదలగు

వంటయౌషధములయందు పొంగించకుండగనే వేయవలయునని చెప్పెదరు ఇంగువను కూడ భాగప్రికారముగ తూచియే పొంగించెదరు.

36. సంనిపాతభైరవి, లఘుసూర్యావర్తి, మొదలగు కొన్ని యౌషధములకు మర్దనయు, భావనయు, కొద్దిరోజులే చెప్పబడియున్నను కొందరు చాలదినములు చేయుదురు.

37. సంనిపాతభైరవి, వైష్ణవీరసము, మొదలగు కొన్ని మందులను తయారైన పిదప కుప్పెలుగ కట్టుమని చెప్పకపోయినను కుప్పెలుగను కట్టవలయును.

38. అగ్నికుమారము, శీతాంశురసము, వాతగజాంకుశము, వాతవిధ్వంసి, హుతాశనము, మొదలగు కొన్నిమందులను తయారైనపిదప కుప్పెలుగను మాత్రిలుగను కూడ చేసెదరు.

39. వాతమును నశింపచేయునని సామాన్యముగ చెప్పియున్నను వికృతినొందిన వాతముచేగలిగిన సమస్తవ్యాధులనుకూడ నశింపచేయునని తెలిసికొనవలయును. ఇటులనే పిత్తకఫములవిషయమైకూడ తెలిసికొనవలయును.

40. వసంతకుసుమాకరము, క్రిమవృద్ధిమహాలక్ష్మీవిలాసము, మహాసువర్ణసూర్యావర్తి, మొదలగు మందులయందు కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, పచ్చకర్పూరము, మొదలగు వానికి భాగములు చెప్పకపోయినను, కొన్ని యోగములయందు "యథాలాభమ్" అని సామాన్యముగ చెప్పినను, యుక్తినిబట్టియు సందర్భానుసారముగను వేయవలయును.

41. నవాసారము మొదలగు క్షారములుకలిసిన స్వర్ణవంగము మొదలగువానిని నూరి నిలువయుంచి వండినయెడల పాకము సరిగరాక మందు సరిగ తయారుకాదు. షడ్గుణము, కాంతవల్లభరసము, మొదలగు మందులనుకూడ నూరిన వెంటనే వండుటయే శ్రేష్ఠము.

42. కొన్ని యౌషధములు సరియైనమాత్రిలుగ కానియెడల కొందరు కొంచెము తుమ్మబంకను కలిపెదరు. కాని యిది శ్రేష్ఠమైనపద్ధతి కాదు.

43. సంనిపాతభైరవి, లఘుసూర్యావర్తి, శీతాంశురసము, మొదలగు వానిని శాస్త్రమునందు చెప్పబడినరోజులకంటె హెచ్చురోజులు మర్దించినయెడలనే వాని యొక్క కుప్పెలు చాలరోజులవరకు మెత్తగ నుండును. కాని శాస్త్రమునందు చెప్పిన రోజులప్రకారమే మర్దించినయెడల కుప్పెలు వెంటనే గట్టిపడును.

44. కొన్నిమందులయందు భావన చెప్పక ఆయారసములతో కేవలమర్దననే చెప్పినను సాయంకాలమునందు మందుకలియువరకు రసమునుపోసి రాత్రి యారసముతో ఊరనిచ్చి మరునాడు నూరుట శ్రేష్ఠము.

45. షడ్గుణము, స్వర్ణవంగము, పూర్ణచంద్రోదయము, మొదలగు మందుల యందు పాదరసము బాగుగ కలియకుండగనే రసమును పోసి నూరినయెడల పాదరసము ఉండలుగ పైకితేలును. అప్పుడు మందును బాగుగ ఆరనిచ్చి పాదరసము బాగుగ కలియువరకు మర్దించి పిదప రసములను పోసి నూరవలయును.

46. నవాసారము మొదలగు క్షారములు కలిసిన స్వర్ణవంగము మొదలగు మందుల యందుగాని ఉప్పులు అధికముగ కలిసిన మందులయందుగాని నూరునప్పుడు రసముల నధికముగ పోయక కొద్దికొద్దిగ పోయుచుండవలయును. అధికముగ పోసినయెడల బాగుగ పలచగనై త్వరలో నారవు.

47. మందులను నూరునప్పుడు రసమధికముగ పోసి నీరువలె చేసి నూరక గరిటె జారుపాకమువలె నుండునట్లుగ కొద్దిరసమునే పోయుచు నూరవలయును. అంతకంటె పలచనగనున్న గాని గట్టిగనున్న గాని మందు సరిగ నలుగదు. కాని ప్రారంభమున నొక సారి రసమధికముగ పోసి పలచగ చేసి నూరినయెడల, మందునందు మెరుము (ఘన) పదార్థమున్నచో ప్రత్యేకముగ ఖల్వముయొక్క మధ్యకు వచ్చి చక్కగనలిగి మందులో బాగుగ కలియగలవు.

48. మందులో కస్తూరి, కుంకుమపువ్వు, మొదలగు ద్రవ్యములను కలుపునెడల ముందుగ ఆయారసములలో బాగుగ కలిపి మందులోపోసినచో చక్కగ కలియగలవు.

49. ఒకరసముతో మర్దించి యింకొకరసమును పోయునెడల పూర్వపురసము బాగుగ ఆరి మందు ఆరినపిదపనే తరువాతిరసమును పోయవలయును.

50. కొందరు భావనను సామాన్యదృష్టితో చూచి మర్దనమాత్రము చేసి భావనను చేయరు. భావనయనగా సామాన్యముగ నారసముతో ఊరుట యని యర్థము. అట్లూరుటవలన నా రసమునందలి గుణము మందునందు చక్కగ సంక్రమించును. కాన భావనకూడ మిక్కిలి యవసరమే యగును.

51. వారితరమైన లోహభస్మ, నిశ్చంద్రికమైన అభ్రకభస్మ, అని కొన్ని యోగములయందుమాత్రమే చెప్పినను సామాన్యముగచెప్పినట్లనుకొని ప్రతియోగమునందును లోహభస్మను, అభ్రకభస్మను, ఇట్టివానినే వేయవలయుననియే కాక ప్రతిభస్మను ఆయాపరీక్షాలక్షణములతోకూడి నిర్దుష్టముగనున్న వానినే గ్రహింపవలయునని కూడ తెలిసికొనవలయును.

52. మందుమొత్తము 10 లేక 30 లేక 40 తులము లుండునట్లు యోగములలో చెప్పినను మనయిష్టము ననుసరించి 20 లేక 50 లేక 35 తులములుండునట్లు తయారు చేయవచ్చును.

53. మందులను నూరునప్పుడు దుమ్ము మొదలగునవి పడకుండ నుండవలయును. మరియు రాత్రులయందుగాని నూరనిసమయమునందుగాని ఏవిధములగు దోషములు సంక్రమించకుండునట్లు తగినమూతలను తప్పక యుంచవలయును.

54. శాస్త్రమునకు భిన్నముగ అధికద్రవ్యములను చేర్చుట, అధికమగు రసములతో మర్దించుట, అధికమగురోజులు మర్దించుట, మొదలగు వానిని కొందరు చేయు

దురు. అట్లుచేయుట ఎంతమాత్రమును మంచిదికాదు. శాస్త్రమునందు చెప్పినవిధము ననే చేయవలయును.

55. మందును చేయునపుడుగాని ఉపయోగించునపుడుగాని ఇందు ఏవస్తువు, ఏ రసము, ఏవిధానము, ఎంత నిమిత్తము చెప్పబడినదో ఆలోచించుకొనుచుండవలయును.

56. వంటయౌషధములను తయారైనపిదప మాత్రలనుగ చేయవలయునని చెప్పి నను కుప్పెలనుగ చేయవచ్చును.

57. గంధకముమిగిలిన స్వర్ణవంగము మొదలగునవి వేడినే చేయును.

58. తామ్రపాత్ర, మూస, ఆర్ద్రమూస, మొదలగువానియందు వండవలయు నని చెప్పినప్పుడు వానియందే వండుట శ్రేష్ఠము. కాని అట్టిస్థలములయందు కొందరు కాచకుప్పె మొదలగువానినే యుపయోగించుచున్నారు.

59. వసంతకుసుమాకరము, క్రవ్యాది, మొదలగు మందులను మాత్రలనుగ చేయునప్పుడు మందు చేతికి పట్టుకొనునెడల త్రిఫలాచూర్ణము, త్రికటుచూర్ణము, మొదలగువానిని చేతికి పూసికొనవలయును.

60. మందును మర్దించునప్పుడు నిటునటునున్న మందును పాత్రముతో పాత్రముక్రిందకు తీయుచు చక్కని నేర్పుతో ఎటులనైనను మందునకు వత్తిడికలిగి నలు గునట్లు దృఢముగ మర్దింపవలయును. పాత్రము నిటునటుతిప్పుట మర్దనయనబడదు.

61. మందును మర్దించునప్పుడు ప్రక్కలనున్న మందునుగాని పాత్రమునకు ప్రక్కనపట్టుకొనినమందునుగాని తీసి ఖల్వమధ్యయందుంచుటకు ఇనుపరేకులు, వెదురు బద్దలు, మొదలగు పలుచనిపరికరముల నుపయోగింపవలయును.

62. ఆనందభైరవి, పైత్యాంతకము, క్రవ్యాది, మొదలగుమందులు ఎప్పటికిని ఆరక ముద్దగ నుండుటకై కొందరు తుదకు కొద్దిగతేనెను వేసి మర్దించి నిలువచేసెదరు కాని ఇది శ్రేష్ఠమైన పద్ధతి కానేరదు.

63. 2-3 సారులువండవలసి మరల నూరవలసిన మకరధ్వజము, సిద్ధమకరధ్వజము, మొదలగువానియందు క్రిందనున్న బంగారమును, పైనున్న సిందూరమును, కలిపియే మర్దించుచుండవలయును.

సేవనావిషయములు

---

64. గర్భిణీస్త్రీలకు కలుగు వ్యాధులయందు లఘుసిందూరభూషణము, లఘుసూర్యావర్తి, మాదీఫలరసాయనము, వీనినే వాడవలయును. గాని రసవిషగంధకములు కలిసిన ఇతరౌషధములను వాడకూడదని చెప్పెదరు. గర్భిణీస్త్రీలకు పైత్యసంబంధమగు లక్షణములు తరుచు కలుగుచుండును. గావున మాదీఫలరసాయనమును, లఘుసూర్యావర్తిని, వాడవచ్చును. ఉదుకువలనకలుగు వ్యాధులయందు లఘుసిందూరభూషణమును వాడవచ్చును. ఇతరౌషధములను వాడకూడదనుటకు ఎట్టిహేతువును కనబడదు. ఎందుచేననగా గంధకముకలిసిన సిందూరభూషణమును, ఇంగిలీకము మొదలగు ననేకవస్తువులు కలిసిన సూర్యావర్తిని, వాడుటలేదా? కావున నీ మందులతో సమానస్వభావముగల ననేకౌషధములను అవసరమునుబట్టి వాడవచ్చును. కాని రసవిషగంధకములు కలిసిన యౌషధములను వాడకూడదనగా "మిక్కిలి తీక్ష్ణగుణముకలిగి వేడిచేసి గర్భమును నశింపజేయు మందులను ఎంతమాత్రము వాడకూడ" దనెడి అభిప్రాయమును మాత్రము పూర్తిగ గుర్తెరుగవలయును. మిక్కిలి వేడినిగాని మిక్కిలి చలువనుగాని చేయు మందులను వాడక సమశీతములగు మందులనే వాడవలయుననెడి సిద్ధాంతమునుకూడ మనస్సునందుంచుకొనవలయును. మరియు సమశీతలములగు చూర్ణములు, ఆసవములు, అరిష్టములు, కషాయములు, మొదలగువానినికూడ నిస్సందేహముగ వాడవచ్చును.

65. ఒకేజాతిగల యోగములు కొన్నియున్నప్పుడు ఒకయోగమునం దనేకగుణములను చెప్పి ఇంకొకయోగమునందు ఆగుణములన్నిటిని చెప్పకపోయినను ఆగుణములన్నియు నున్నట్లుగనే తెలిసికొనవలయును. ఉదాహరణము—రజతలోహరసాయనము, వాతరాక్షసము, సూతికాభరణము, మొదలగునవి.

66. కొన్నియోగములయందు ప్రధానగుణమునుగాని ఇంకను కొద్దిగుణములనుగాని చెప్పి యూరకున్నను, అందుకలియువస్తువులగుణమునననుసరించి యింకను ననేకగుణము లున్నట్లూహించుకొనవలయును. ఉ॥ రసభూపతి, వాతగజాంకుశము, ఉదయమార్తాండరసము, రసరాట్, మొదలగునవి.

67. ఈమందు ఈవ్యాధిని నశింపజేయునని సామాన్యముగ చెప్పినను ఆమందునందువేసిన వస్తువులయొక్క గుణములను గుర్తెరిగి వ్యాధి వాతమువలన జనించినదా? పిత్తమువలన జనించినదా? ద్వంద్వమువలన జనించినదా? మొదలగు వివరములను ఊహించుకొని ఉపయోగింపవలయును. ఉ॥ దగ్గులమీద పనిచేయునని సామాన్యముగ జెప్పబడియున్నను సిందూరభూషణము వేడిసంబంధమగు దగ్గులమీదను, సువర్ణభూపతి శ్లేష్మసంబంధమగు దగ్గులమీదను, లోకనాథము అజీర్ణముతోకూడిన దగ్గులమీదను, మహాలక్ష్మీవిలాసము ద్వంద్వముతోకూడిన దగ్గులమీదను పనిచేయును.

68. పూర్ణచంద్రోదయము, అభ్రకము, మొదలగుమందులను కలిపి పొట్లములు కట్టుకొనకయే తేనెతో నూరి ముద్దగజేసి యుంచి మాత్రగనుపయోగించు పద్ధతికూడ కలదు.

69. రజతలోహరసాయనము, కాంతవల్లభరసము, మొదలగు మందుకుప్పెల నుపయోగించుటకు నూరునప్పుడు కాటుకవలె మెత్తగ నూరి పొట్లములు కట్టవలయును. మెత్తగ నూరనిచో సరిగ జీర్ణముకాక సరిగ పనిచేయదు.

70. మందును తేనెమొదలగువానితో పుచ్చుకొనునపుడు కాగితముపందే కలిపి పుచ్చుకొనక దబ్బ, నారింజ, రావి, మర్రి, మొదలగువానియొక్క ఆకులయందుగాని తమలపాకులయందుగాని కలిపి పుచ్చుకొనవలయును. ఆయా రసములతో పుచ్చుకొను నెడల మందునుగాని రసమునుగాని వికృతినొందింపని వెండిపాత్ర మొదలగువానియందు కలిపి పుచ్చుకొనవలయును. మందును పుచ్చుకొనినవెంటనే, ఆకు మొదలగునవియైనయెడల చింపివేయవలయుననియు పాత్రఅయినయెడల బోర్లించవలయుననియు చెప్పెదరు. అట్లుచేయనియెడల రక్షస్సులు మొదలగునవి యందు సంక్రమించి మందుయొక్క శక్తిని తగ్గింపచేయునని శాస్త్రములందు చెప్పబడినది.

71. స్వల్పమగు వర్ణభేదముచే మందులు మంచివనిగాని చెడ్డవనిగాని అనుకొను టకు వీలులేదు.

72. మందుకుప్పెనుచూచి ఇది ఈమందు అని నిర్ధారణచేయుటకు ఎంతమాత్ర మును వీలులేదు.

73. ఆయావ్యాధులకు తగిన అనుపానములతో వాడవలయునని సామాన్యముగ చెప్పినప్పుడు అనేకవిషయములను మనస్సునందుంచుకొని అనుపానమును ప్రయోగింప వలయును. అనుపానోద్దేశములకై "భస్మప్రకాశికను" చూడుడు.

74. తగిన అనుపానములతో నుపయోగింపవలయునని ప్రతిమందునందును చెప్పక పోయినను చెప్పినట్లుగనే యూహించి తగిన అనుపానములతో వాడవలయును.

75. మందులను సేవించువిషయమై గురివిందగింజలు, వల్లము, మాషము, మొద లగు పరిమితులను చెప్పినప్పుడు ఆయాపరిమితిగ వాడవచ్చును. కాని మాషము మొద లగు కొన్ని పరిమితులయందు, మాషమనగా ఎనిమిదిగురివిందగింజలు అగుటచే మోతాదు హెచ్చుగనున్నట్లు కనబడుచున్నది. ఔషధసేవనాపరిమితినిగూర్చి భస్మప్రకాశికను, పరిమాణమునుగూర్చి యీగ్రంథమునందలి సామాన్యవిషయములను, చూడుడు. ప్రస్తుతము రసౌషధములనుగాని భస్మలనుగాని అరచిన్నము (2 గురివిందగింజలు) పరిమితిగ రోజు నకు రెండుసారులు వాడుపద్ధతి కలదు. అవసరమునుబట్టియు మందుయొక్క స్వభావమును బట్టియు ఒకచిన్నముమోతాదువరకును రోజునకు నాలుగుసారులువరకును కూడ వాడె దరు. మకరధ్వజము మొదలగు రాజౌషధములను ఒక తులము 2-3 నెలలుకూడ వాడెదరు. కాంతవల్లభరసము, రజతలోహరసాయనము, మొదలగువానిని రోజుమొత్త మునకు అరచిన్నము అనగా ఒకతులము రెండునెలలుకూడ వాడినను తృప్తికరములగు గుణముల నిచ్చినవి.

76. ప్రతివ్యాధియందును ప్రధానకారణమును తెలిసికొని మందును ప్రయోగింపవలయును. జీర్ణించిన సవాయివ్యాధి, ప్రదరవ్యాధి, మొదలగువానివలన కలిగిన పాండువ్యాధియందు రక్తమునుకలిగించునని సామాన్యోద్దేశముతో కాంతవల్లభరసము మొదలగువానిని ఇచ్చినయెడల లాభముకలుగనేరదు. ప్రధానవ్యాధిని తగ్గించుచు రక్తమును కలిగించునౌషధము నియ్యవలసియుండును.

77. మందును ప్రయోగించునప్పుడు శరీరములోనున్న లక్షణములకన్నిటికి నేకముగనుపకరించు మందును ప్రయోగించుట శ్రేష్ఠము. దగ్గు, శుక్లనష్టము, పాండువు, ఇవియున్నప్పుడు రజతలోహరసాయనము నియ్యవలయును.

78. కాంతవల్లభరసము, రజతలోహరసాయనము, మొదలగు కొన్ని మందులు సేవించుచున్నప్పటికంటె మానినపిదపనే చక్కగ పనిచేయును.

79. అధికమగు మందులను ప్రయోగించినయెడల నొక్కొక్కప్పుడు వికృతియే కలుగును. అప్పుడు 1-2 మందులనుమాత్రము వాడుటగాని ఏమందును వాడకుండుటగాని చేయవలయును.

80. తక్కువవస్తువులుకలిసిన మందులు తక్కువగ పనిచేయుననియు, అధికమగు వస్తువులుగాని బంగారము కస్తూరి మొదలగు ఖరీదుగల వస్తువులుగాని కలిసిన మందులు అధికముగ పనిచేయుననియు, అనుకొనుటకు వీలులేదు. ఉ॥ లఘుసూర్యావర్తి ఉడుకుతో కూడిన పైత్యములమీద చక్కగ పనిచేయును. అట్టివ్యాధులయందు సువర్ణసూర్యావర్తి పనిచేయకపోవుటయేగాక వేడినికూడ చేయును. సువర్ణసూర్యావర్తి వాతముతో కూడిన పైత్యవ్యాధులమీద చక్కగ పనిచేయును.

81. కొన్నియోగములయందు స్వాంగశీతలమున తీసి సేవించినయెడల, మాత్రలనుచేసి సేవించినయెడల, మర్దించి సేవించినయెడల, మొదలగు వాక్యములచే వెంటనే సేవింపవలయుననెడి అభిప్రాయము కలుగుచున్నది. వెంటనే సేవింపవచ్చును. కాని నిలవయుంచికూడ సేవింపవచ్చును. కాని మందును ఎప్పటికప్పుడు తయారుచేయవలెననెడి భావముమాత్రము స్ఫురింపదు.

82. కొన్నియోగములయందు వ్యాధులను వరుసగచెప్పుచు మధ్యమధ్య అయిదు విధములగు దగ్గులను, ఇరువదిమేహములను, అని చెప్పబడియుండును. అట్టిచోట పాండువును, భగందరములను, అని సామాన్యముగ చెప్పబడియున్నను అయిదువిధములగు పాండువులను, ఆరువిధములగు భగందరములను, నశింపజేయునని గ్రహింపవలయును. మరియు మరియొకచోట దగ్గులను, మేహములను, అని సామాన్యముగ చెప్పినను అయిదువిధములైన, ఇరువదివిధములైన, అనియే గ్రహింపవలసియుండును.

83. మందునుపయోగించునప్పుడు, ఇందుకలియు ద్రవ్యములేవి ? వీనియొక్క గుణములేవి ? గుణములయొక్క తరతమాదిభేదము లేవి? రోగముయొక్కస్వభావమేమి? ఏదోషములు కలవు? దోషములయొక్క తరతమాదిభేదములెవ్వి? మొదలగు ననేకవిషయములను తప్పక నాలోచింపవలయును. కాని ఇది సామాన్యవిషయము కాదు.

84. దీనిని తేనె, నెయ్యి, మొదలగువానితో మాషపరిమితిగ నని చెప్పినప్పుడు తేనెమొదలగువానినిగాక కేవలమందునే మాషపరిమితిగ సేవింపవలయును.

సందేహసమాధానములు

85. ప్రశ్న:—క్రాంతవల్లభరసము, రజతలోహరసాయనము, రసరాట్, రసభూపతి, లోహరసాయనము, మొదలగు వంటయౌషధములయందు వేయవలసిన లోహములు పచ్చివా? లేక కొన్ని పుటములు వేయబడినవా? లేక పూర్తిగా పుటములు వేయబడినవా?

86. సమాధానము—కేవలపచ్చిలోహములను వేయుట శ్రేష్ఠముకాదు. పూర్తిగ పుటములను వేసిన లోహములనే వేయవలయును. కాని ఔషధమును వండవలసిన కాలపరిమితి ననుసరించియు, మందునందు ఇంకనుకలియు రసము గంధకము మొదలగు (లోహమునను మృదుత్వము నొందించు) ద్రవ్యములయొక్క సంబంధము ననుసరించియు, కొద్దిపుటములుతక్కువగ వేయబడిన లోహములనుకూడ చేర్చవచ్చును. పచ్చిలోహములను వేసినయెడల కుప్పెలు గట్టిగ బరువుగనుండును. కాని అందునిమిత్తము పచ్చిలోహములను వేయ నవసరములేదు. పూర్తియైన భస్మలను వేసినను గంధకము మొదలగునవి పూర్తిగజీర్ణమైనయెడల కుప్పెలు గట్టిగ బరువుగనే యుండును. పచ్చి లోహములు వేయబడిన మందులుకూడ కొంతవరకు పనిచేయును.

87. ప్ర॥ శిలాజతు అని సామాన్యముగ చెప్పినప్పుడు గోమూత్రశిలాజతా? కర్పూరశిలాజతా?

88. స॥కర్పూరశిలాజతునే చాలమంది వేయుదురు. కాని రసాయనత్వము మొదలగు గుణములననుసరించి కొన్ని యోగములయందు గోమూత్రశిలాజతు చేర్చవలసియుండును.

89. ప్ర॥ మందులయందు వేయు శుంఠి, కరక్కాయలు, పిప్పళ్లు, లవంగములు, జాజికాయలు, మొదలగువానిని ఎట్లు చేర్చవలయును? ఎప్పుడు తూచవలయును?

90 స॥ చూర్ణించి వస్త్రగాలితముచేసి చేర్చుటయే శ్రేష్ఠము. కొందరు వస్తువులను భాగప్రకారముగ తూచి వస్త్రగాలితముచేసి ఆచూర్ణమును చేర్చెదరు. ఇది ఎంతమాత్రమును మంచిపద్ధతి కాదు. ఎందుచేతననగా వస్త్రముగాలితము చేయునప్పటికి కొన్ని చూర్ణములు మొత్తముభాగములో సగమువరకుకూడ తగ్గును. మరియు చూర్ణించు వానియొక్క స్వభావముననుసరించి ఇటునటుపోవుట మొదలగు కారణములచే కొంత తగ్గవచ్చును. అప్పుడు వస్తువు పూర్తిపరిమాణముగ వేయబడకపోవును. శాస్త్రకారుడు శుంఠి యొకతుల మని చెప్పినపుడు మందులో నొకతులము కలియవలయుననియే వానియభిప్రాయము. కాని మొదటనే తూచి పోగామిగిలినంత వేయుమని యభిప్రాయము కాదు. ఇట్లు భిన్నముగ చేయుటచేతనే సువర్ణసూర్యావర్తి లోకనాథము మొదలగు మందులు కొందరు చేసినవిఒకవిధమగురంగుగను,కొందరుచేసినవిఇంకొకవిధమగురంగుగను, కొందరుచేసినవి బరువుగను, కొందరుచేసినవి చులకనగను, నుండును. ఇంతియేకాక ఒకరు చేసినదియే యొకసారి యొకవిధముగను ఇంకొకసారి ఇంకొకవిధముగను నుండుటకుకూడ నిదియే కారణము. మరియు ఎల్లప్పుడును ఒకేవిధమగు భాగముల ప్రకారముగనే చేసి

నను మొత్తమునందు ఒకసారి బాగుగ తగ్గుచుండుటయు ఇంకొకసారి మరల కొద్దిగ హెచ్చుచుండుటయు ఇతరులమీద అనుమానముపడుచుండుటయు మొదలగు అవస్థలు కూడ కలుగుచున్నవి. కొందరు ప్రతివస్తువును చెప్పినభాగముకంటె కొంచెము హెచ్చుగ వేసి యేకముగ కలిపి వస్త్రగాలితముచేసి ఆద్రవ్యములయొక్క మొత్తము నకు సరిపోవునట్లు అనగా నాలుగుమాలికాద్రవ్యములుండి యొక్కొకతులమని చెప్పబడియున్నపుడు ఒకటిన్నరతులముచొప్పున తూచి చూర్ణించి యాచూర్ణమును నాలుగుతులములుగ తూచి వేసెదరు. ఈపద్ధతికూడ నంత శ్రేష్ఠమైనది కాదు. ఎందుచే ననగా? పిప్పళ్లు, తెగడ, మొదలగువానియందు మెరుసెక్కువగ పోవచ్చును. వెదురుప్పుమొదలగునవి గాలికి కొంతియధికముగ పోవచ్చును. ఇట్టికారణములచే వస్తు భాగము సరిగ కలియనేరదు. కొందరు ప్రతివస్తువును వేరువేరుగ చూర్ణించి యా చూర్ణములను ఆయాభాగములప్రకారముగ వేరువేరుగ తూచి ఖల్వములో వేయుదురు. ఇదియే ఉత్తమమైనపద్ధతియనుటకు ఎంతమాత్రమును సందేహములేదు. కొందరు శుంఠి, మిరియాలు, మొదలగు మృదుద్రవ్యములను జాజికాయ, జీలకర్ర, మొదలగు చమురు కలిగి వస్త్రగాలితముకాని ద్రవ్యములను వస్త్రగాలితము చేయకుండగనే వేసెదరు. ఇది మంచిపద్ధతియని చెప్పుటకు వీలులేదు.

91. ప్ర॥ శీతాంశురసము, వాతగజాంకుశము, శూలనిర్మూలనము, వాతిమారక రసము, మొదలగువానియందు చెప్పబడిన త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, పంచలవణములు, క్షారద్వయము, మొదలగువానిని ప్రత్యేకముగ ఆయా భాగములప్రకారముగ గ్రహింపవలయునా? లేక సాముదాయకముగ అనగా అన్నిటినికలిపియే భాగ ప్రకారముగ గ్రహింపవలయునా ?

92. స॥ కొందరు వేరువేరుగనే భాగములప్రకారముగ గ్రహించెదరు. కానియది శాస్త్రకారునియొక్క యభిమతముగ కన్పట్టదు. ఎందుచేవననగా శ్లీపదారిలోహము మొదలగు మందులయందు త్రిఫలములని యేకముగ చెప్పక కరక్కాయమొదలగువానిని వేరుగ చెప్పియుండుటచేతను, వాతవిధ్వంసి మొదలగుయోగములయందు శుంఠిని పిప్పళ్లను మిరియాలను వేరువేరుగ చెప్పి ప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కభాగముగ గ్రహింపవలయునని కంఠోక్తిగ స్పష్టముగ చెప్పుటచేతను, కొన్నియోగములయందు చాతుర్జాతకములు లవణత్రయము మొదలగు సాముదాయకశబ్దములను ప్రయోగించుటకు వీలుగనున్నను ఆద్రవ్యములను వేరువేరుగనే చెప్పుటచేతను, శాస్త్రకారునియొక్క అభిప్రాయము కలిసియే భాగప్రకారముగ గ్రహింపవలసినదిగ తోచుచున్నది. మరియు త్రికటు, చాతుర్జాతక, లవణపంచక, మొదలగుశబ్దములచే సముదాయమే గ్రాహ్యమగును. కాన సముదాయమునే భాగముగ గ్రహింపవలయును. ఆయాద్రవ్యవాచకములగు పదములను సంస్కృత మూలమునందు సమాహారముగ చెప్పినప్పుడు ఆద్రవ్యములను వేరువేరుగ గ్రహించుచుండుటచేతను, ఇట్టిసముదాయములుకలిసిన యోగములయందు ప్రత్యేకముగ అని చెప్పినప్పుడు నాప్రత్యేకత సముదాయమునకూడ సమన్వయించునదగుటచేతను, ఇట్టిసముదాయములనుకూడ వేరుగనే గ్రహింపవలయునని కొందరుచెప్పెదరు. కాని అంతటితో

ఆవాదమునకు బలము కలుగనేరదు. ఏలాద్వయము, ద్విక్షారము, మొదలగు మూడు ద్రవ్యములకుతక్కువగ కల అనగా రెండుద్రవ్యములుకల సముదాయమును వేరువేరు భాగములుగనే గ్రహించుచున్నారు. ఇచ్ఛటమాత్రి మిట్లుచేయుటకు సాంప్రదాయ మనిగాక వేరుకారణమును చెప్పుటకు వీలుకనబడదు.

93. ప్ర॥ సేవించుటకు రెండుగురివిందగింజలు, మాషము, మొదలగు పరిమితి చెప్పినపుడు ఒక మోతాదునకనియా? రోజు మొత్తమునకనియా?

94. స॥ ఒక్కొక మోతాదునకనియే గ్రహింపవలసియున్నది.

1/94. ప్ర॥ మాత్రలను చేయునప్పుడు మాష, ముద్గ, చణక, గుంజ, సర్షప, మొదలగు పరిమితులను చెప్పినపుడు వానియాకారమంత యనియా? వానితూకమంత యనియా? 95. స॥ వానియాకారమంతయనియే తెలిసికొనవలయును.

96. ప్ర॥ కొన్నియోగములయందు మర్దననిమిత్తము కొన్నిరసములను చెప్పి వీనితో నొకరోజు మర్దింపవలయును. అని సామాన్యముగ చెప్పినప్పుడు అన్నిరసములను కలిపి వానితో నొకరోజు మర్దింపవలయునా? వేరువేరుగ నొకరోజు మర్దింపవలయునా? వేరువేరుగా నొక్కొకరోజు మర్దింపవలయునా?

97. స॥ అన్నిరసములనుకలిపి మర్దించుట శ్రేష్ఠముకాదు. ఒకరోజుననేగాక ఒక్కొకరసముతో నొక్కొకరోజు మర్దింపవలయును.

98. ప్ర॥ మందును బలానుసారముగ నుపయోగింపవలయుననగా నేమి?

99. స॥ రోగియొక్కయు, మందుయొక్కయు, రోగముయొక్కయు, బలము ననుసరించి ఉపయోగింపవలయునని యభిప్రాయము.

100. ప్ర॥ ఈరసములతో మర్దింపవలయును. అని సామాన్యముగ చెప్పినపుడు అన్నిరసములను కలిపియా? వేరువేరుగనా?

101. స॥ వేరువేరుగ ననియే యర్థము.

1/101. ప్ర॥ మూడురసములను చెప్పి అయిదురోజులు మర్దింపవలయునని చెప్పినపుడు ఎట్లు మర్దింపవలయును?

102. స॥ ఒక్కొకరసముతో నైదేసిరోజులు మర్దింపవలయును.

103. ప్ర॥ ఎన్నిదినములు మర్దింపవలసినదియు నిర్ధారణగ చెప్పని శీతాంశు రసము మొదలగు మందులను ఎన్నిదినములు మర్దింపవలయును?

104. స॥ ఒకరోజుమాత్రమే మర్దింపవలసియుండును. కాని 10-15 రోజులు కూడ మర్దించెదరు.

105. ప్ర॥ త్రికటు, త్రిఫల, త్రిజాత, మొదలగువానియొక్క కషాయములతో మర్దింపవలయునని చెప్పినప్పుడు శుంఠిమొదలగువానిని వేరువేరుగ కషాయముకాచి మర్దింపవలయునా? మూడేసిద్రవ్యములను కలిపి కషాయముకాచి మర్దింపవలయునా?

106. స॥ మూడేసిద్రవ్యములను కలిపియే కషాయముకాచి దానితో మర్దింపవలయును. ఇటులనే చాతుర్జాత, పంచకోల, మొదలగువానియొద్దకూడ గ్రహింపవలయును.

107. ప్ర॥ కజ్జల్యౌషధము లనగా నేమి?

108. స॥ రసగంధకములను కలిపి కాటుకవలె నూరి మిగిలిన వస్తువులనుకూడ కలిపి మెత్తగనూరి వంటవండనవసరములేక వంటవండకపోవుటచే రసగంధకకజ్జలితో కూడ కలిసియున్న యౌషధములు కావున కజ్జల్యౌషధము లని చెప్పబడును. అనగా వండ బడని యౌషధములని యర్థము.

109. ప్ర॥ వంటయౌషధము లనగా నేమి?

110. స॥ అగ్నిసంయోగముచే పక్వముచేయబడిన యౌషధములని యర్థము. వీనిని పాచితౌషధములు మొదలగు శబ్దములచే వ్యవహరించినచో బాగుగనుండెడిది.

111. ప్ర॥ సంనిపాతభైరవి, శీతాంశురసము, మొదలగువానిని చిత్రిమూలము వెపచెక్క మొదలగువానియొక్క నిజరసములతో మర్దింపవలయునా? లేక ఏమిచేయ వలయును?

112. స॥ నిజరసములతో మర్దించుటయే మిక్కిలి శ్రేష్ఠము. లేనిచో వాని యొక్క కషాయములతో మర్దింపవలసియుండును.

113. ప్ర॥ శాస్త్రకారు లిన్నివిధములగు యోగముల నెందులకు చెప్పిరి?

114. స॥ యోగమునందలి ద్రవ్యసంయోగమును ఆద్రివ్యముల సంబంధమగు గుణములయొక్క తరతమాదిభేదములను తెలిసికొనియు, వ్యాధులయందలి వాతాదుల యొక్క సంయోగమును తరతమాదిభేదములను తెలిసికొనియు, ఔషధములను ప్రయో గించునెడల నీ యోగములు చాలునాయనెడి సందేహము కలుగుచున్నది.

115. ప్ర॥ వంటయౌషధములను వండినవెంటనే సేవింపరాదనియు, నిలవ యున్నచో నధికగుణముల నిచ్చుననియు నిలవయున్న కజ్జల్యౌషధములు గుణప్రద ములు కావనియు, అనుటకు కారణ మేమి?

116. స॥ అగ్నిసంయోగముచే వండినవెంటనే కొంతతీవ్రగుణమును కలిగియుం డుననియు, మాగిన (నిలవయున్న)కొలదియు తీవ్రత తగ్గి వస్తుసమ్మేళనము బాగుగనై యధికగుణములను కలిగించుననియు, అభిప్రాయము. కజ్జల్యౌషధములయందు మూలికలు చాలవరకు కలియును. మూలికలయొక్కగుణము చిరకాలము నిలవయుండదు. కాన కజ్జ ల్యౌషధములు చిరకాలమున్నచో గుణప్రదములు కానేరవు. సామాన్యముగ వంట యౌషధములలో మూలికలు కలియవు. కొన్నిటియందు కలిసినను వంటయందు మూలికా భాగమంతయు నశించియేపోవును. మరియు తాళకము, మణిశిల, మొదలగుసామాన్య పదార్థములుగూడ నశించి ఘనపదార్థములే మిగులును. కాన వంటయౌషధములు నిలువయున్నచో గుణప్రదములనుటకు ఎంతమాత్రమును సందేహములేదు.

117. ప్ర॥ ఈమందులను తేనె, నెయ్యి, పంచదార, వెన్న, వీనితో సేవింపవల యునని సామాన్యముగ చెప్పినప్పుడు వీనినన్నిటిని కలిపిగనా? వీనిలోనొక్కదానితో డనా? ఎంతపరిమితిగ కలుపవలయును.

118. స॥ ఒక్కొక్కదానితో ననియే యభిప్రాయము. అవసరమునుబట్టి వానిలోదేనితోనైనను సేవింపవచ్చును. మరియు 2,3 టి తో కలిపికూడ సేవింపవచ్చును. వీనిని మందుబాగుగకలియునంతపరిమితిగ నుపయోగింపవలయును,

119. ప్ర॥ శుంఠి, దాసెనచెక్క, అల్లము, మొదలగు ద్రవ్యములయొక్క అనుపానములతో సేవింపవలయునని సామాన్యముగ చెప్పినప్పుడు ఎట్లు సేవింప వలయును?

120. స॥ ఆద్రవ్యములనుండి స్వరసమునుగాని కషాయమునుగాని గ్రహించి యాద్రవముతో సేవింపవలయును. ఈద్రవానుపానమును 2, 3, 4 తులములపరిమితిగ నిచ్చుట సాంప్రదాయము. శుంఠి, మిరియాలు, మొదలగువానిని చూర్ణముగకూడ చేర్చవచ్చును. చూర్ణమును అనుపానముగ చేర్చునెడల మందునకు 2, 3, 4 రెట్లు చేర్చుట సాంప్రదాయము.

121. ప్ర॥ రసగంధకములు తక్కువకలిసినట్టిగాని గంధకము కలియనట్టిగాని పాదరసముకలియనట్టిగాని వంటవసంతకుసుమాకరము, నవలోహాగ్నికుమారము, పాషాణ వాతరాక్షసము, మొదలగుమందులను వండుట ఎట్లు? అవి వంటయౌషధము లెట్లగును?

122. స॥ వంటయనగా ఉడికించుటయనియే యర్థము. సిందూరములేనిచో వంటయౌషధముగ కాకపోనేరదు. పాదరసమధికముగకలిసి సిందూరములేని కాంతవల్లభ రసము, రజతలోహరసాయనము, మొదలగునవి వంటయౌషధములు కాలేదా? ఈమందు లను ఆయారోగములయందుచెప్పిన కాలప్రకారముగగాని గంధకముమొదలగు ఇతర పదార్థములు నశించువరకుగాని వండవలయును.

123. ప్ర॥ మందులను తయారైనపిదప కుప్పెలనుగ చేయుటకు కారణ మేమి?

124. స॥ కుప్పెలనుగ జేసినచో అక్షరములను వేయుటకు వీలుగనుండును. ఇటు నటుపడినను నశింపకుండును. మరియు తీసికొనుట మొదలగువానికి సౌకర్యముగ నుండు టయేగాక మందునందలి ఘాటు (శక్తి) త్వరలో నశింపజాలదు. ఈ యుద్దేశముతోడనే కొందరు అభ్రకము, లోహము, మొదలగువానిని భస్మ పూర్తియైన పిదప మెత్తగ నూరియుంచక బిళ్ళలుగనే యుంచెదరు. కాని కాంతవల్లభరసముమొదలగు కొన్ని మందు లను చూర్ణముగ నుంచవలసినదనియే స్పష్టముగ చెప్పబడియున్నది. కాని కాంతవల్లభ రసము, రజతలోహరసాయనము, మొదలగుమందులను కుప్పెలుగ చేసినను కొందరు తరుచుగ వాడుకొనుటకై 2, 3 తులములను ఏకముగ చూర్ణముచేసి యుంచుకొనుచు వాడుకొనుచుందురు.

125. ప్ర॥ వాతపిత్తశ్లేష్మవ్యాధులను అని సామాన్యముగ చెప్పినప్పుడు మూడు దోషములవలనను కలిగినవ్యాధుల ననియా? ప్రత్యేకదోషములచే కలిగిన వ్యాధుల ననియా? మరియు "వాతపిత్తవ్యాధులను" మొదలగు రెండేసిదోషములు కలిసిన వ్యాధు లను చెప్పినప్పుడు ద్వంద్వవ్యాధుల ననియా? లేక ప్రత్యేకదోషములచే కలిగిన వ్యాధుల ననియా?

126. స॥ ప్రత్యేకదోషములచే కలిగినవ్యాధులను ననియే యనుకొనవలయును. అట్లయినచో ప్రత్యేకదోషములవలన కలిగిన వ్యాధులను, రెండేసిదోషములవలన కలిగిన వ్యాధులను, మూడుదోషములవలనకలిగిన వ్యాధులను, కూడ గ్రహించుటకు వీలుగ నుండును. కాని కొన్ని రోగములయందు పిత్తవ్యాధులనని చెప్పి వాతపిత్తవ్యాధుల

ననియు, కొన్నియోగములయందు వాతవ్యాధులనని చెప్పి వాతపిత్తశ్లేష్మవ్యాధుల ననియు, మరల చెప్పుటచే పైయభిప్రాయము సరియైనదికాదని కొంతసందేహ మేర్పడు చున్నది. కాన నీ విషయమును యోగానుసారముగ నిర్ధారణ చేయవలసియుండును.

127. ప్ర॥ మందును కొన్నిరసములతో మర్దననుగాని భావననుగాని రెండిటినిగాని చేయవలయునని చెప్పినప్పుడు ఆ రసములను క్రమము (వరుస) గ గ్రహింపవలయునా? వరుసగ గాక యిష్టమువచ్చినట్లు గ్రహింపవచ్చునా?

128. స॥ వరుసగనే గ్రహింపవలయును. శాస్త్రకారు లనేకయుద్దేశములను మనస్సునందుంచుకొని వరుసను చెప్పియుండవచ్చును. అట్లు చేయనియెడల గుణభేదము కలుగుటయేగాక మందులయందు వర్ణభేదముకూడ కలుగుచుండును. వసంతకుసుమాకరము మొదలగు కొన్నియోగములయందు "క్రమాత్" (వరుసగ) అని స్పష్టముగ చెప్పియే యున్నారు.

129. ప్ర॥ ఎండుద్రవ్యములను కొన్నిటిని, పచ్చిద్రవ్యములను కొన్నిటిని, పండ్లను కొన్నిటిని, చెప్పి వీనిరసములతో అని సామాన్యముగ చెప్పినప్పుడు ఏమిచేయ వలయును?

130. స॥ పచ్చిద్రవ్యములనుండి స్వరసములను, పండ్లనుండి రసమును, ఎండుద్రవ్య ములనుండి కషాయములను, గ్రహింపవలయును.

131. ప్ర॥ వీనితో మర్దింపవలయుననిగాని భావనచేయవలయుననిగాని చెప్పి నప్పుడు ఏమిచేయవలయును?

132. స॥ వానియొక్క రసములతో మర్దననుగాని భావననుగాని చేయ వలయును.

1/132. ప్ర॥ మందును సేవించుటకు మండలము, అర్ధమండలము, మాసము, మొదలగు కాలపరిమితిని చెప్పకపోయినయెడల ఎన్నిరోజులు సేవింపవలయును?

133. స॥ ఇన్నిరోజులని చెప్పినను, చెప్పకపోయినను, వ్యాధి శాంతించువఱకు సేవింపవలయును.

134. ప్ర॥ వంటగాని పుటముగాని అయినపిదప నామందునకు సమానముగగాని సగముగగాని నాభిమొదలగువానిని కలపవలయునని చెప్పినపుడు మొదటవేసిన మందున కనియా? పక్వమైన మందున కనియా?

135. స॥ పక్వమైనమందునకే సమానముగగాని సగముగగాని కలపవలయును.

136. ప్ర॥ చాల యోగములలో కాస, శ్వాస, పాండు, క్షయ, మొదలగు కొన్నిరోగములను తరుచుగ చెప్పుటకు కారణ మేమి?

137. స॥ ఇవి తరుచు సంభవించునవనియు, బాధాజనకములనియు, ఉపద్రవ కరములనియు, మొదలగు నుద్దేశములతో వీనిని తరుచుగ చెప్పియుండవచ్చును.

138. ప్ర॥ మర్దించుట కుద్దేశ మేమి?

139. స॥ మర్దించుటవలన ఘనరూపమునువీడి మృదుత్వము నొందును. అందువలన ఘంటంతరము సరిగ జీర్ణమై పూర్ణమైనగుణములను కలిగించును. మఱియు నాయా ద

ములతో మర్దించుటవలన త్వరలో మృదుత్వము నొందుటయే గాక నార్ద్రవద్రవ్యముల యొక్క గుణములుకూడ శరీరములో సంక్రమించును.

140. ప్ర॥ మందును 1, 2, 5, మొదలగు రోజులు మర్దింపవలయునని చెప్పినప్పుడు రాత్రింబవళ్ళు ఎడతెగకుండ నేకముగ మర్దింపవలయునా? రాత్రులయందుమాని పగటియందు మర్దించిన చాలునా ? లేక పగటియందుకూడ అపుడపుడు మానుచుండవచ్చునా ?

141. స॥ కొన్ని యోగములయందు "రాత్రిందివా" (రాత్రింబవళ్ళు) అనిస్పష్టముగ చెప్పబడియున్నను పగటియందుమాత్రమే మర్దించుట సాంప్రదాయమై యున్నది. పగటియందు కూడ అప్పుడప్పుడు మానుట యెంతమాత్రము మంచిది కానేరదు.

ఔషధపాకవివరణము

1/141. మర్దింపబడినమందును మట్టిపూయబడిన గుడ్డలతో చుట్టబడిన కాచకుప్పెయందుంచవలయును. ఒక కుండలో పలచగ నిసుక పోసి యందుపైన సీసానుంచి సీసామూతివరకు ఇసుక పోసి పొయ్యిమీదనుంచి సరియైన అగ్నిచే పాకమువచ్చువరకు వండవలయును.

2/141. మందును వండుటకు పూర్వము శాస్త్రవిహితములగు మర్దనల నన్నిటిని చక్కగ చేయవలయును. చక్కగ ఆరినపిదపనే దీనిని కాచకుప్పెయందు పోయవలయును. తడియున్నచో మందు చెడవచ్చును.

142. మందును వండు పాత్రలయొక్క వివరణము— మందును కాచకుప్పె, పింగాణీగిన్నెలు, మొదలగు ననేక పాత్రలయందు వండవచ్చును.

143. అడుగు గుండ్రముగను మూతి పొడుగుగను నుండి దళసరిగ నుండునట్టి తేజాప సీసాలనబడు కుప్పెలయందు వండవచ్చును. ఈసీసా చాలదృఢముగ (గట్టిగ) నుండును. త్వరలో బ్రద్దలగుననెడి భయములేదు. ఇందు వండినయెడల పాకము కొంచె మాలస్యముగ వచ్చును. మరియు మందు మూతివద్దకు వచ్చి మూతిని కప్పివేయుచుండును. అందుచే తరుచు కడ్డీవేయ నవసరము కలుగుచుండును. కాని యిందు వండబడిన మందు ఏవిధముగను నశింపక అంతయు సరిగవచ్చును. కుప్పెను బ్రద్దలుకొట్టగా పైసిందూరము కురిడీకాయచక్కవలె సులభముగ నూడిపడును. అట్లు రాక పట్టుకొనియున్నను చులకనగ తీయుటకు వీలుగ నుండును. బ్రద్దలుకొట్టునప్పుడు పెద్దముక్కలుగ బ్రద్దలగును. కావున మందునందు సీసాముక్కలు చిన్నవిగను విశేషముగను కలియుటకు వీలుండదు. ఈ సీసాను బ్రద్దలుకొట్టియే మందును గ్రహింపవలసి యుండును

144. కొండపల్లికుప్పెలనిగాని జగ్గంపేట కుప్పెలనిగాని చెప్పబడుచు లోపల నుండు సీసాభాగము కాగితమంత పలచగనుండి పైన సుమారు పావుఅంగుళము దళసరిగ కేవలము మన్నుచే పూయబడి గుండ్రముగనుండి ఒలిచిన పెద్దకొబ్బరికాయవలెనుండు కుప్పెలయందుకూడ వండవచ్చును. దీనియందు వండినచో సీసా పలచగనుండుటవలన

పాకము త్వరలో వచ్చును. తరుచు మాటిమాటికి తీయుట, కడ్డీలు వేయవలసియుండుట, మొదలగు కష్టములేవియు కలుగవు. కాని సీసా మిక్కిలి పలచగనుండుటచే ఏమాత్రము పతి డి తగిలినను త్వరలో పగిలిపోవును. అందుచే మందువండినపిదప తీయుట, ఇటు నటు తీసికొనివెళ్ళుట మొదలగువానికి భయముగ నుండును. మరియు మందునుతీయు టకు కుప్పెను బ్రద్దలుకొట్టినప్పుడు లోపలిసీసా మిక్కిలి సన్నని ముక్కలుగనై మం దులో చాలకలియును. ఆముక్కలను తీయుటకుకూడ మిక్కిలి కష్టముగ నుండును. పలచనిసీసాను పట్టుకొనియుండుటచే నిందలి సిందూరమును తీయుటకుకూడ బహుకష్టము గనే యుండును. త్వరగలో రానేరదు. మరియు చిన్నచిన్న ముక్కలుగ నగుచుం డును. ఈముక్కలను నీటిలో తడిపి సన్ననిచాకుతో విదల్చినయెడల సిందూరము సీసాముక్కనుండి కొంతత్వరలో విడును.

145. మందులను ఎట్టిసీసాలయందైనను వండవచ్చునని కొందరు చెప్పెదరు. కాంతవల్లభరసము, స్వర్ణవంగము, మొదలగు అడుగుననుండు మందులను అట్లు వండుకొన వచ్చును. కాని సిందూరప్రధానమైనమందులను వండుట కంత సమంజసముగ నుండవు. మరియు అడుగున సరిగ గుండ్రముగ నుండకపోవుటచే కాంతవల్లభరసము మొదలగు నవికూడ సరిగ పక్వము కాకపోవచ్చును.

146. అడుగున కొద్దిగఅంచుకలిగి కొంతవరకు గుండ్రముగనుండి మూతిసన్నముగ నుండి కాశీకుప్పెలనబడు సీసాలయందు వండవచ్చునని కొందరు చెప్పెదరు. కాని దానినిగూర్చి విశేషానుభవము లేకపోవుటచే విశేషించి వ్రాయ వీలు కలుగలేదు.

147. అడుగున ఏవిధమగు అంచులును లేక తట్టుగ గుండ్రముగ నుండి మధ్య యందు సన్నముగగాని లావుగగాని లేకుండి సమానముగ పొడుగుగనుండి క్రింది భాగముకంటె పైభాగము కొంచెము వెడలుపుగనుండి అంచులు సమానముగనున్న రెండు పింగాణిగిన్నెలను గ్రహించి వానియందుకూడ వండెదరు. వీనియొక్క రెండుమూతులను వొకదానిపై నొకటియుంచినచో సరిగ సంపుటమై యొకేపాత్రవలె నుండవలయును. మధ్యయందు ఇనుముకల అనగా ఇనుమునకు పింగాణీపూయబడిన పాత్రలనే గ్రహింప వలయును. పైనబోర్లించు పాత్రకు మధ్యయందు కడ్డీపోవుటకు వీలుగనుండునట్లు సన్నని రంధ్రమును చేయవలయును. బియ్యము, మినుములు, వీనినికలిపి కొద్దిగనీళ్లుపోసి జిగురు వచ్చులాగున నూరి ముద్దగ చేయవలయును. ఈపింగాణిగిన్నెలకు రెండింటిని కలిపిన ప్రదేశమున ఈముద్దచే పూసి సంధిబంధనముచేసి పిదప మట్టిపూసిన గుడ్డపీలికలను సంధిబంధనముచుట్టును చుట్టవలయును. పిదప సంపుటమునకంతకును మట్టితోపూయ బడిన గుడ్డలను చుట్టవలయును. ఇందు మందును వండినయెడల ఎట్టికష్టములును కలు గవు. సంధిబంధనమును విప్పి సిందూరమునుగాని అడుగుననున్న మందునుగాని సుఖ ముగ గ్రహింపవచ్చును. సీసాముక్కలు మొదలగునవి కలియుననెడి భయముగాని శ్రమ గాని ఏమియు కలుగదు. మందు ఇటునటు ఎంతమాత్రము పోనేరదు. పాత్రలను కొద్దిగకూడ పట్టుకొనదు. చాకు మొదలగువానితో సుఖముగ తీయవచ్చును. ఇది చాలసుఖకరమైన పద్ధతిగ నున్నది. మరియు నీ పాత్రలను 2, 3, 4 వంటల

వరకుకూడ నుపయోగింపవచ్చును. పింగాణీ నిషేధమనుట ఎట్లున్నను, అట్టి పాత్రల యందు వండబడిన మందు వికృతినొందునేమోయని కొందరు పెద్దలతో సంప్రదించక పింగాణీయనునది కాచభేదమే యనియు దాని సంపర్కముచే వండబడినమందు ఎంత మాత్రము వికృతినొందదనియు నిస్సందేహముగ నీ పాత్రలయందు వండవచ్చుననియు చెప్పిరి. మరియు నీ పింగాణీయందు అడ్డుపరచుశక్తి యధికముగ కలదనియు నందుచే పాత్రమధ్యయందున్న ఇనుముయొక్క గుణము మందునకు ఎంతమాత్రము సంక్రమించదనియు కూడ చెప్పిరి. సంధిబంధనమును విప్పి మందును తీసినపిదప మరల సంధి బంధనమును చేయుచు 2,3,4 వంటలవరకు నీ పాత్రల నుపయోగింపవచ్చును. మంట వేడిమిచే క్రిందిపాత్ర త్వరలో చెడును. పైపాత్ర 5, 6 వంటలవరకుకూడ నుప యోగించును. ఏ కారణముచేతనైనను 1, 2, వంటలకే క్రిందిపాత్రయొక్క గాని పైపాత్రయొక్కగాని పింగాణీపూత పోయినయెడల నా పాత్రను మరల నెంతమాత్ర ముపయోగింపకూడదు.

148. ఒకడాకపైన సమానమగు ఇంకొకడాకను బోర్లించి మట్టిగుడ్డలచే సంధి బంధనముచేసి యందు స్వర్ణవంగము మొదలగు మందులను వండెదరు. కడ్డీవేసి పాకము చూచుటకును మందునందలి గంధకము పోవుటకును పైనబోర్లించుడాకకు సన్న నిరంధ్రము ను (సంధిబంధనము చేయకుండగనే) చేయవలయును. ఇట్టి దీనియందు రజతలోహ రసాయనము, రసభూపతి, మొదలగు మందులను మాత్రలనుగ (చిన్న చిన్న కుప్పెలనుగ) జేసి పోసివండవచ్చును. ఎటులననగా మంటనువేయుచు అప్పుడప్పుడుసంపుటమును ఎత్తి కదల్చుచుండినయెడల మందుకుప్పెలు క్రిందివి మీదునకును మీదివి క్రిందునకును వచ్చు చుండును. పైడాకయొక్క రంధ్రమునుండి వచ్చు పొగకు గంధకపురంగు పోయి తెలుపు కలుగగనే పాకము వచ్చినట్లు గుర్తింపవచ్చును. లేదా సంపుటమునుఎత్తి ముక్కు వద్దనుంచి వాసనచూచినచో గంధకమున్నదియు లేనిదియు వాసనవలన స్పష్టముగ తెలి యును. మందును చూర్ణముగ నైనను పోసి వండవచ్చును. ఇట్లు చేసినయెడల అప్పు డప్పుడు కదల్చనవసరములేదు. రంధ్రమునుండివచ్చు పొగవలనను, సంపుటమును ఎత్తి ముక్కువద్దనుంచి వాసనచూచుటవలనను, కడ్డీనివేసి చూచుటవలనను, గంధకము నశిం చినదియు లేనిదియు పూర్తిగ గ్రహింపవచ్చును. గంధకము పూర్తిగనశింపగనే పాకము వచ్చినట్లు గ్రహింపవచ్చును. చిన్న కుప్పెలుగచేసి వండబడినమందు పాకానంతరము కూడ కుప్పెలుగనే యుండును. వానిని మరల నూరి కుప్పెలను కట్టవలయును. పై మూకుడునకు 2, 3, రంధ్రములనుకూడ చేయవచ్చును. రజతలోహరసాయనము, వాత రాక్షసము, మొదలగువానికి వాలుకాయంత్రమునందేగాక పుటమునందుకూడ పాక మును చెప్పుటచే నిట్లుకూడ పక్వము చేయవచ్చును. కాని శాస్త్రకారులు చెప్పినవిధము ననే చేయుట మంచిది.

149. సమానమగు రెండుమూకుళ్లకు దృఢమగు సంధిబంధనమును చేసి యందు రసరాట్,స్వర్ణవంగము, మొదలగు మందులను వండెదరు. పైమూకుడునకు రంధ్రమును చేయవలయును. ఇందు రజతలోహరసాయనము, వాతరాక్షసము, మొదలగు మందులను కూడ వండవచ్చును. పైనచెప్పిన డాకలసంపుటముయొక్క విషయములనన్నిటి నిచ్చట కూడ గ్రహింపవలయును. డాకలసంపుటమైనచో ఎత్తి కదల్చుట, గంధకమును వాసన

చూచుట, మొదలగువానికి సౌకర్యముగనుండును. మూకుళ్ళసంపుటమునకు వేడి హెచ్చుగ తగులును.

150. అడుగున తట్టుగ గుండ్రముగ నుండి, ముఖము అడుగువలెనే వెడల్పుగ నుండి, పింగాణీగిన్నెలవలెనుండు, పొడుము (నస్యము చేయుట కుపయోగించు మట్టి పాత్రలను సమానమగువానిని రెండింటిని గ్రహించి పింగాణీగిన్నెలకువలెనే సంధిబంధ నము మొదలగువానిని చేసి యీసంపుటమునందుకూడ కాచకుప్పెలయందువలె సన్ని యౌషధములను వండవచ్చును. ఇట్టి సంపుటమైనయెడల బ్రద్దలగుననియు, మందునందు సీసాముక్కలు పడుననియు, మొదలగు భయములేవియు కలుగవు. ఈపాత్రలను 2-3 సారులవరకుకూడ నుపయోగింపవచ్చును. కాని యొకకష్టముమాత్రముకలదు. పైనయుం చిన మట్టిపాత్ర ఎంతనున్నగనున్నను సిందూరము దానిని గట్టిగ పట్టుకొని త్వరలో సరిగ రానేరదు. అందుచే కొంతయౌషధము నశింపవచ్చును. కాంతవల్లభరసము, రజతలోహ రసాయనము మొదలగువానిని వండుట కనుకూలముగనే యుండును.

151. పైనచెప్పినటువంటి గుండ్రనిమట్టిపాత్రను దానికిసమానమగు పింగాణి పాత్రను గ్రహించి పింగాణీగిన్నెను పైనబోర్లించి ఇదివరలోచెప్పినవిధముననే సంధిబంధ నము మొదలగువానిని చేసి యీసంపుటమునందుకూడ మందును పక్వము చేయవచ్చును. ఇట్లు చేసినయెడల పైపాత్రకు సిందూరము గట్టిగ పట్టుకొనుట, త్వరలో సరిగ రాకపో వుట, కొంతనశించుట, మొదలగునవి కలుగనేరవు. క్రిందిపాత్రను 2-3 వంటలయిన తరువాత తీసివేసి పైపాత్రను 5-6 వంటలవరకు నుపయోగింపవచ్చును.

152. మందును వండుపాత్రలకు మృత్తికాలేపమాచరించు (మట్టినిపూయు) విధానము—పుట్టమన్ను మొదలగు బాగుగజిగురుకల పరిశుభ్ర మగు మట్టిని తీసికొనివచ్చి నీటితో గరిటెజారుపాకమువలె నుండునట్లు కలుపవలయును. పరిశుభ్రమగు సన్ననివస్త్రమును తెచ్చి ఆయాపాత్రలకు సరిగ సరిపోవునటుల నలుచదరముగ చిన్నముక్కలుగ చింపవలయును. దీనిని సమానమగు పీట మొదలగు వానియందు పరచి పైన మట్టిని పలచగ సరిగ పూసి మధ్యయందు ఆయా పాత్రల నుంచి మట్టివస్త్రముయొక్క నాలుగుకొనలను పైకితీసి ఆయా పాత్రలయొక్క పైభాగమువరకు వచ్చునట్లు చేసి చేతితో అంతటను అదిమి ఆ పాత్రలకు సరిగ కలి యునట్లు చేయవలయును. బట్ట ముడతలుపడినయెడల నా ముడతలను విప్పి అంతటను సరిగ కలియునట్లు చేయవలయును. ఎంతసరిగచేసినను పాత్రయొక్క పై భాగమునందు ముడతలుపడుట, సరిగ కలియకపోవుట, మొదలగునవి కలుగవచ్చును. అచ్చోట చిన్న చిన్న ముక్కలను వేయుటగాని మరలబట్టచుట్టునప్పుడు కలియనిప్రదేశమునకు వచ్చునట్లు చేయుటగాని చేయవలయును. మరలనైవిధముననే మట్టిగుడ్డను చుట్టవలయును. ఇట్లు 3 సారులు మొదలు 7 సారులవరకు సందర్భానుసారముగ చుట్టవలయును. వాలుకా యంత్రవిధానమునందు అంగుళిముదళిసరియగువరకు చుట్టవలయునని చెప్పబడియున్నది. అచ్చటచ్చట కొన్నియోగములయందు ఏడుసారులు చుట్టవలయునని చెప్పబడియున్నది.

చాలయోగములయందు పరిమితియే చెప్పబడియుండలేదు. వాలుకాయంత్రవిధానము నందు చెప్పబడినవిధానమున అంగుళిముదళిసరియగువరకు చుట్టుటయే శ్రేష్ఠము. కాని అరంగుళిము లేక పాతికయంగుళిమమాత్రమే చుట్టు సాంప్రదాయములుకూడ కలవు. దళిసరిగ చుట్టుటవలన ఔషధము కొంచెమాలస్యముగ పక్వ మగును. ఇట్లగుటవలన గుణవృద్ధియేగాని గుణహాని యెంతమాత్రము కలుగదు.

153. అంగుళిముదళిసరిగ గాని ఏడుసారులుగాని మట్టిగుడ్డలను చుట్టదలచిన యెడల కొంతవరకు చుట్టి అది ఆరినపిదపనే మరల చుట్టుట మంచిది.

154. మట్టిపూయబడిన జగ్గంపేటకుప్పెలు మొదలగువానికి వేరుగ మట్టిగుడ్డలను చుట్టనవసరము లేదు.

155. పాత్రిలకు మట్టిగుడ్డలను చుట్టుట పాత్రలయందు మందును పోసినపిద పనా? లేక మందునుపోయకుండగనే చుట్టి పిదప మందును పోయవలయునా? అనెడి సందేహము కలుగుచున్నది. మందునుపోసినపిదప మట్టిగుడ్డలను చుట్టవలయుననియు, మట్టిగుడ్డలచే చుట్టబడిన కాచకుప్పెయందు మందును పోయవలయుననియు, రెండువిధ ములుంగకూడ శాస్త్రమునందు చెప్పబడినది. కానఎప్పుడైనను పోయవచ్చును. మట్టిపూయ బడిన జగ్గంపేటకుప్పెలుమొదలగువానియందు పిదపనే పోయవలసియుండును. ముఖము కొద్దిగ నెద్దదిగ నుండి పొడుగుగనుండు తేజాపకుప్పెలుమొదలగువానియందు ఎప్పుడు పోసినను సమానమే. కాని పింగాణీసంపుటము మొదలగువానియందుమాత్రము భే దముగలదు. మట్టిపూసినపిదప పోయునెడల సన్ననిరంధ్రముగుండ కొద్దికొద్దిగ మెల్లగ పోయవలసియుండును. కొంతమందు ఇటునటుకూడ పోవును. పూర్వమునందే మందును పోయునెడల నిటునటుపోకుండగ ఏకముగ సుఖముగ త్వరలో పోయవచ్చును. చిన్న చిన్నకుప్పెలనుగ చేసి డాకలుమొదలగువానియందు వండునెడలగాని శాస్త్రమునందు చెప్పినవిధమున మాత్రిలను (చిన్నకుప్పెలను)గ చేసి వండునెడలగాని మట్టినిచుట్టుటకు పూర్వమే మందును పోయవలసియుండును. మట్టిగుడ్డలనుచుట్టుటకుపూర్వమే మందును పోయుట యనేకవిధముల మంచిది.

156. కుప్పెయందు మందునుపోయుట—మట్టిగుడ్డలను చుట్టినపిదప పోయవలసివచ్చినయెడల అయారంధ్రములగుండ, చిగురున సన్నముగ పొడుగుగనుండు సీసారేకుగరాటాలుమొదలగువానిద్వారాగాని దళిసరియగు కాగితములను క్రింద సన్నము గను పైనవెడల్పుగను ఉండునట్లు చుట్టి దానిద్వారాగాని మందును మెల్లమెల్లగ పోయవలయును. మాత్రిలను అయారంధ్రములగుండ పోయవలసివచ్చునెడల ఆరంధ్ర ములకు తగినంతమాత్రలనే చేయవలయును. వండవలసినమందును పాత్రయందు ఎంత వరకు పోయవలయుననగా మందుచే పాత్రయొక్కనాల్గవవంతుగాని సగముభాగము గాని మూడువంతులుగాని నిండువరకు పోయవచ్చును. ఎంతవరకుపోసినను పాకము కొంచెము హెచ్చుతక్కువలుగ సమానకాలముననే వచ్చును. షడ్గుణము, పూర్ణచంద్రో దయము, మొదలగు సిందూరప్రధానమైనట్టియు గంధక మధికముగ కలిసినట్టియు మందులను నాల్గవవంతువరకుగాని సగమువరకుగాని పోయవలయును.అధికముగపోసినచో

ఊదుకునప్పుడు పొంగి బయటికి వచ్చును. కాంతవల్లభరసము, రజతలోహరసాయనము, మొదలగు లోహప్రధానమైనట్టియు క్రిందనేయుండునట్టియు మందులను మూడువంతుల వరకుకూడ పోసి వండవచ్చును. ఇవి ఊదుకునప్పుడు పొంగుట మొదలగు లక్షణముల నెంతమాత్రము కలిగియుండవు.

157. కుండలయొక్క స్వభావము—— దట్టముగ మూతివెడల్పుగ నుండి త్వరగ పగులు స్వభావములేని కుండను గ్రహింపవలయును. సంపుటముతో సమానమైన ఎత్తుకలదిగ (మధ్యయందుంచినపుడు) నుండవలయును. సంపుటమునుంచినపుడు చుట్టును సుమారు అరజానెడు వైశాల్య ముండవలెను. వైశాల్యము కొంచెము హెచ్చుగగాని తక్కువగగాని యుండవచ్చును. ఎత్తుమాత్రము సంపుటముకంటె కొంత అధికముగనే యుండవలయునుగాని తక్కువగ నుండరాదు. ఈకుండను 1, 2, సారులకంటె నధికముగ నుపయోగింపకూడదు. ఇనుపపాత్ర మొదలగువానినికూడ వండుట కుపయోగింపవచ్చును.

158. ఇసుకపోయుట—— మందు వండదలచినకుండను చుట్టకుదురు మొదలగు వానియందు సరిగనుంచి కొద్దిగ ఇసుకను పోసి సుమారు అంగుళములో ¼ లేక ½ లేక ¾ వంతు దట్టముగనుండునట్లు చేతితో పలచగ సవరించి యందుపై సంపుటము నుంచి సంపుటముయొక్క పైభాగమువరకు ఇసుకను పోయవలయును. ఇసుక లోనపడకుండునట్లు సంపుటముయొక్క రంధ్రమును కాగితము మొదలగువానితో మూసి పట్టుకొనవలయును. ఇసుకనుపోయునప్పుడు సంపుటముకదలి ఇటునటు వంగకుండునట్లును, కదలి ఇసుక అడుగునకు హెచ్చుగగాని ప్రక్కలకు హెచ్చుతగ్గులుగగాని చేరకుండునట్లును, సంపుటమును చేతితో కొద్దిగ అదిమి పట్టుకొనవలయును. సంపుటముయొక్క అడుగునపోయుఇసుకను ఇప్పుడు పోయుపరిమాణముకంటె అధికముగనే పోయవలసినదిగ వాలుకాయంత్రవిధానమునందు చెప్పబడియున్నది. నాలుగుమారేడాకులదట్టముగ పోయవలయునని పెద్దలు చెప్పెదరని కొందరు చెప్పెదరు. ప్రారంభమున వ్రాసినవిధమున పోయుట ఇప్పటి వాడుకయై యున్నది. ఎట్లుపోసినను పోయవచ్చును. దట్టముయొక్క ఆధిక్యతననుసరించి పాకకాల మధికమగును. వేడి బాగుగతగిలి పాకము త్వరలో వచ్చుటకై కొందరు గువ్వరాళ్ళను (పెద్దవిగనుండు ఇసుకరాళ్ళను) పోయుదురు. కొందరు మొరుముగనుండు ఇసుకను పోయుదురు. కొందరు అడుగున గువ్వరాళ్ళను పైన మొరుముఇసుకను పోయుదురు. కొందరు అడుగున సన్నని ఇసుకను పోసి పైన మొరుముఇసుకనుగాని గువ్వరాళ్ళనుగాని పోయుదురు. ఎటులనైనను విశేషభేద మేమియులేదు. ఒకసారియుపయోగించిన ఇసుకను 1, 2, సారులకంటె నధికముగ నుపయోగింపరాదు. మూతిపొడుగుగనుండు తేజాపసీసాయైనచో మూతిచిగురువరకు పోయనవసరము లేదు. మూతిలో సగమువరకు పోసినను చాలును.

159. పొయిలయొక్క స్వభావము—— దృఢముగను, కుండయుంచుటకనుకూలముగను, కుండకు వేడిసరిగతగులునట్లును, కట్టబడినదిగ నుండవలయును. సుమారు మూరెడుఎత్తుకలిగియుండవలయును. క్రిందునుమీదనుగుండ్రముగ నుండవలయును. ముందు

భాగమునమాత్రము కట్టెలుంచుటకు కొద్దిగ రంధ్రముండవలయును. గుండ్రముగ కట్టునప్పుడు క్రిందిభాగమునందుకంటె పైభాగమునకు వైశాల్యమును క్రమముగ కొద్దిగ తగ్గించవలయును. అట్లుచేసినయెడల వేడి బాగుగ తగులును. పైననుండు వైశాల్యము కుండకంటె కొద్దిగ తక్కువగ నుండవలయును. చాల తక్కువగనున్నను హెచ్చుగ నుండి ఇతరసాధనములచే కుండను పొయ్యిమీద నిలవపెట్టినను వేడి సరిగ తగలదు. అన్నిటికంటె ముఖ్యమేమనగా కుండనుంచినపుడు పొయ్యికిని కుండకును మధ్య ఏమియు అవకాశములేక అతికించినట్లుగ నున్నచో మంట నాలుగుప్రదేశములకును వ్యాపింపక పైకి సరిగ పోనేరక ఏదియో యొక వైపునకు పోవుచుండును. అట్లగుటచే మందు త్వరలో పాకమునొందకపోవుటయేగాక సరిగ పక్వముకూడ కానేరదు. కాన పొయ్యిమీద నాలుగుచిన్నదిమ్మెలను(ఎత్తులను) సుమారు ¼ లేక ½ అంగుళము ఎత్తుగనుండునట్లు కట్టవలయును. అట్లుచేయుటచే కుండ కొంచెము ఎత్తుగనుండి అడ్డములేకపోవుటచే అగ్నిజ్వాలలు నలుప్రదేశములకును చక్కగ ప్రజ్వలించి యౌషధము సరిగ పాకమునొందగలదు. కొందరు భూమిలోనికి పొయ్యిని త్రవ్వి పైన గుండ్రముగ కట్టి యందుపై కుండనుంచి వండెదరు. ఇట్లు చేసినచో గాలి తగలక మంట సరిగ వ్యాపించి వేడి నిలకడగ తగులునని చెప్పెదరు. పొయ్యిలనుగురించి యింకను ననేకవిషయములు కలవుగాని విశేషప్రయోజనకారులు కాకపోవుటచేతను గ్రంథవిస్తరభీతిచేతను వ్రాయలేదు.

160. అగ్నులు— మందాగ్ని, మధ్యమాగ్ని, తీక్ష్ణాగ్ని(గాఢాగ్ని),అని అగ్నులు మూడువిధములుగ నుండునని కొందరిమతము. వీనిని అగ్నిత్రయ మందురు. దీపాగ్ని, కమలాగ్ని, మధ్యమాగ్ని,గాఢాగ్ని, అని అగ్నులు నాలుగువిధములుగ నుండునని కొందరందురు. వీనినే చతుర్విధాగ్నులు లేక అగ్నిచతుష్టయము అని అందురు. ఇంకను కొన్ని మతభేదములు గలవు. దీపాగ్నియనినను కమలాగ్నియనినను ప్రత్యక్షమగు వస్తువులతో సరిపోల్చుటచే కొంతవరకు గ్రహింపవచ్చును. మందాగ్నియనగా కమలాగ్నివలె కనపట్టుచున్నది. కాని మధ్యమాగ్నియనినను గాఢాగ్నియనినను సరిగ చెప్పుట కష్టము. సాంప్రదాయమునుగాని యుక్తినిగాని అనుసరించి వానిని గ్రహింపవలయును. ఈఅగ్నులను క్రమముగ వేయవలయును. మందునకు చెప్పిన కాలపరిమితి ననుసరించిగాని అనుభవము ననుసరించిగాని ఈఅగ్నులయొక్క కాలమును విభాగము చేసికొనవలయును. క్రమాగ్నులచే వండవలయునని చాలయోగములయందు చెప్పుటచే నీ విభాగము చాలయవసరమైనది. యుక్తినిబట్టిచూచినను చాలయవసరమే. తొలుత స్వల్పముగుమంటను వేసినయెడల వస్తువులన్నియు కరిగి కలిసి మెల్లగ పక్వమగును. ఒకదానితో నింకొకటి సరిగ సమ్మేళనమగును. పిదప మంటను క్రమముగ హెచ్చింపనిచో అనవసరమగు గంధకాదులు జీర్ణించి నశింపనేరవు. తుదకు గాఢాగ్ని చెప్పబడినది. పాకసమయమున గాఢాగ్నినివేయుట యుక్తినిబట్టిచూచినచో నేవిధముగను సమంజసముగ నుండదు. పాకసమయమున మందాగ్నినివేయుటయే యనేకవిధముల మంచిది. ఇట్టి విభాగము సిద్ధమకరధ్వజయోగమునందు స్పష్టముగ చక్కగ చెప్పబడినది. ఈవిభాగమే కొందరి మతమునందు అగ్నిచతుష్టయముగ నుండవచ్చును.

161. పాకపరిజ్ఞానము — మందును పొయ్యిమీద పెట్టిన కొన్ని గంటలకు ఉడుకుటకు ప్రారంభమై పలచగ నగును. పిదప క్రమముగ నుడుకుచు ముద్దగనగుచుండును. ఇందు కడ్డీని వేయుచుండినచో వానియొక్క పరిణామములన్నియు తెలియుచుండును. గుండ్రముగనుండు గొడుగుడొచలు మొదలగువానిని కడ్డీలనుగ నుపయోగింపవలయును. ఇవి సమానముగనుండి అడుగున కొన మొదలగునవిలేకుండ నుండవలయును. దీనిని కుప్పెయొక్క రంధ్రముగుండ కుప్పెయందు వేసి యొకనిమిషములోపుగనే తీసి చూచినచో మందుయొక్క పరిణామములు చాలవరకు తెలియును. ముద్దగ నంటుట తగ్గుచున్న కొలదియు పాకోన్ముఖమైనదానినిగ తెలియవలయును. ముద్దగపట్టుకొనుట క్రమముగతగ్గి కొద్దిగ పలచగ పట్టుకొనును. క్రమముగ నింకను పలచగ (సన్నముగ) చెమర్చినట్లు పట్టుకొనును. తుదకు కడ్డీచిగురున పలచగపట్టుటకూడ మాని చిగురునుంచి క్రమముగ పట్టుట తగ్గుచుండును. అప్పుడింకను పాకోన్ముఖమైనదని గ్రహింపవచ్చును. తుదకు కడ్డీవేయునప్పుడు కుప్పెయొక్క ముఖమువద్దనే కొద్దిగ చెమర్చినట్లుగ పట్టును. కొంతసేపటికి ఎచ్చటను ఏమియు పట్టక వేసినవిధముగనే పొడిగ నుండును. అప్పుడు గంధకము నశించినట్లును పాకము వచ్చినట్లును గ్రహించి మంటను తీసి నిప్పులను అటులనేయుంచినచో సరిగ పక్వమైయుండును. కాని చెమర్చుటకూడ మానగనే 1-2 గంటలలో పూర్తిగ పాకమునకు వచ్చునని గ్రహించి కొద్దిగమంటను వేయుచు కడ్డీనివేసి చూచుచుండినచో కుప్పెలో వేసిన కడ్డీయొక్క భాగము బూడిదపూసినట్లు తెల్లగనగును. క్రమముగ నింకను తెల్లగనగుచు ముగ్గుపూసినట్లగుచుండును. క్రమముగ తెల్లగ స్వచ్ఛముగనై వెండిని పూసినట్లుగాని వెండితోనే చేయబడినట్లుగాని యుండును. కుప్పెలోవేయుటకు పూర్వము కడ్డీయంతయు నల్లగనుండి కుప్పెలోవేసి వెంటనే తీయునప్పటికి సగము వెండితోను సగము ఇనుముతోను చేయబడినట్లుండి చూపరులకు అధికమగు నాశ్చర్యమును కలిగించుచుండును. అప్పుడు గంధకమంతయు పూర్తిగ నశించినదనియు పాదరసముకూడ పైకివచ్చుటకు ప్రారంభించినదనియు తెలిసికొని వెంటనే పొయ్యిలోనున్న నిప్పులనుకూడ ఆర్పివేయవలయును. చెమర్చుటమానగనే కడ్డీని వాసనచూచినచో గంధకపు వాసనను కలిగియుండును. క్రమముగ నా వాసనకూడ తగ్గి రసము కొద్దిగ తెల్లగ పట్టుట ప్రారంభించును. రసముపట్టుచున్న కొలదియు కడ్డీ తెల్లగనగుచుండును. అప్పుడు చేతివ్రేళ్ళకు కొద్దిగ తడినిచేసి కడ్డీని నొక్కి రాచినచో పాదరసము తెల్లగ చిన్న చిన్న ఉండలుగ వ్రేళ్ళరేఖలలో అంటియుండును. క్రమముగ పాదరసము బాగుగ అంటుటయేగాక కడ్డీని నీటిలో నుంచిగాని ఊరకనేగాని చూచినచో కడ్డీకి తెల్లగ చిన్న చిన్న ఉండలుగ పట్టి కనబడుచునేయుండును. కడ్డీని నీటిలో ముంచి అరచేతిలో నొక్కిరాచినచో పాదరసము అరచేతిలోనికి దిగును. ఈలక్షణములు కడ్డీకి వెండిపూసినట్లుండునప్పుడు కలుగును. ఇంకను పొయ్యిమీద నుంచినచో పాదరసము కడ్డీతో ముద్దలు ముద్దలుగ వచ్చుచు మందు మాడిపోవును. కాన కడ్డీ తెల్లగనై పాదరసము చేతివ్రేళ్ళకు పట్టుటప్రారంభింపగనే పాకముసరిగవచ్చినట్లుగ గ్రహించి నిప్పులను కూడ ఆర్పవలయును. కడ్డీకి చెమర్చుటమానగనే మంటనుతీసి నిప్పులనుంచినచో నొక్కొకప్పుడు

లోపల గంధకము కొద్దిగ మిగులవచ్చును. లేక పాకము హెచ్చుగ రావచ్చును. కాని కొద్దిమంటను వేయుచు లక్షణముల నన్నిటిని చూచి సరియైనపాకములో దింపవచ్చునసెడి అభిప్రాయముతోనే పిదపకూడ కొద్దిగ మంటనువేసి సరియైనపాకమును చూచి నిప్పులను కూడ ఆర్పుమని చెప్పితిమి. పైన చెప్పిన పాకలక్షణములనుబట్టి ఎట్టివారైనను నిర్భయముగ మందులను వండవచ్చును. కడ్డీకి ముద్దగపట్టుటయు చెమర్చుటయుకూడ మాను వరకు ఏమియు భయములేదు. పిదప కొదికాలములోగాని కడ్డీకొద్దిగ తెల్లగనగుట ప్రారంభింపగనే గాని నిప్పులను చల్లార్చినయెడల మందు సరిగ పక్వము నొందియుండును. కడ్డీకి ఏమియుపట్టక చెమర్చకుండ పొడిగనుండుటయు, తెల్లగ నగుటయు, ప్రత్యక్షములగు విషయములే కదా ! ఈలక్షణములను దూరమునుండిచూచికూడ పాకమును గుర్తింపవచ్చును. కాని ఎంతవ్రాసినను దగ్గరనుండి స్వయముగ చెప్పుచున్నను అన్నమును క్రొత్తగవండుమనిషి అన్నమును తరుచుకలియత్రిప్పుచు మెతుకులను చాలసారులు చూచుచు చేతులువ్రేళ్ళను కాల్చుకొనుట మొదలగు నవస్థలను పొందుచు తుదకు అన్నమును చెడగొట్టునట్లు ఔషధమునుకూడ ప్రారంభమున కొందరు చెడకొట్టవచ్చును. కాని క్రమముగ నన్ని సంగతులును తెలియకలవు. పైనచెప్పినపాకలక్షణములన్నియు షడ్గుణము, పూర్ణచంద్రోదయము, రజతచంద్రోదయము, మకరధ్వజము. సిద్ధమకరధ్వజము, మొదలగు సిందూరప్రధానములగుమందులకే కలుగును. కాంతవల్లభరసము,రజతలోహరసాయనము, వంటవసంతకుసుమాకరము, నవగ్రహి,వంటబాలసూర్యోదయము, మొదలగుమందులయందు పాకలక్షణములు నేరుగ నుండును. వానికి ముఖ్యలక్షణము లేవియనగా గంధకపువాసన కడ్డీకైనను లేకుండ గంధకము నశించుట, తాళకము మణిశిల వెలిగారము మొదలగునవి కడ్డీకంటుకొనుచు తెలియుచు లేచిపోవుట, మొదలగునవి. కాంతవల్లభరసము రజతలోహరసాయనము మొదలగు లోహప్రధానమైనట్టియు, కొంతకాలమధికముగ వండినను నష్టములేనట్టియు, మందులను కొంతకాల మధికముగనే వండవలయును. ఔషధవిషయములయందును, ఔషధపాకసామాన్యవిషయములయందును, ఈవిషయములు చాలవరకు వ్రాయబడియుండుటచేతను ఇంతకంటె వివరించి వ్రాయుటకు వీలులేకపోవుటచేతను ఇతరమందులయొక్క పాకలక్షణములను ఇంతకంటె వ్రాయక విరమింపవలసివచ్చినది. మరియు నవగ్రహి వంటబాలసూర్యోదయము మొదలగు కొన్నియౌషధములు ఒకసమయమున కొన్నిలక్షణములతో పాకమునొంది యొకవిధముగ నుండును. ఇంకొకసారి వండునప్పు డింకొకవిధమగు లక్షణములతో పాకమునొంది మరియొకవిధముగ నుండును. ఒకసారి అడుగున గడ్డకట్టి అధికముగ నుండును. ఇంకొకసారి గడ్డకట్టక మెత్తగనుండి చాలతక్కువగ నుండును. గడ్డకట్టుట మెత్తగనుండుట మొదలగువాని ననుసరించి, తయారైన మందుయొక్క కుప్పెలు వేరువేరు రంగులలో నుండును. ఒక్కొకమందునకే ఇట్టి అనేకవిషయములుండుటచే వ్రాయబూనినచో నవన్నియు ననేకగ్రంథములగునని తలంచుటచేతను విషయవిమర్శకులకు నివియే కొంతవరకు మార్గదర్శకములుగ నుండునని తలంచుటచేతను నీవిషయములను ఇంతటితో పరిసమాప్తి నొందించితిని.

ఔషధపాకసామాన్యవిషయములు

162. వంటవండునప్పుడుఏకారణముచేనైనను కుప్పెయొక్క రంధ్రమును మందు మూసివేయవచ్చును. మూసివేయునని తోచినప్పుడే కడ్డీని లోనికి వేసి మూతియొద్ద అంచులను ఆనునట్లుగ గుండ్రముగ మెల్లగ త్రిప్పినయెడల క్రమముగ రంధ్రముపెద్దది యగును. రంధ్రము పూర్తిగ మూయబడి లోనికి కడ్డీ చొరకున్నయెడల కడ్డీని ఎర్రగ కాల్చి రంధ్రమునుండి మెల్లగనొక్కినయెడల క్రమముగ రంధ్రి మేర్పడును. త్వరలో రంధ్రి మేర్పడనియెడల రంధ్రిమేర్పడువరకు ఎర్రగకాల్చి పెట్టుచుండవలయును.

163. రంధ్రిమేర్పడనియెడల నీక్రిందివిధముగ పాకమును గుర్తింపవలయును. ఒక చిన్న నల్లని కుండపెంకును కుప్పెయొక్క రంధ్రముపైనుంచి అప్పుడప్పుడు తీసి చూచుచుండవలయును. గంధక మున్నంతవరకు చెమర్చుచు రంధ్రాకారముగ గుండ్రముగ ఆకుండపెంకును పట్టుచునే యుండును. గంధకము నశింపగనే చెమర్చుటయుపట్టుటయు మానును. క్రమముగ కుండపెంకునకు గంధకపువాసనకూడ యుండదు. పిదప పాదరసము చిల్లపెంకునకు రంధ్రాకారముగ తెల్లగపట్టును. అప్పుడు వ్రేళ్ళతోరాచిన యెడల పాదరసము వ్రేళ్ళకంటును. అప్పుడు పాకమువచ్చినటు గుర్తింపవలయును. అనగా కడ్డీవేసిచూచినప్పుడు కలుగు పాకలక్షణములే కలుగును. కడ్డీతో నైనయెడల లోనికివేసి చూచుట, చిల్లపెంకుతో నైనయెడల పైనుంచి చూచుట, ఇదియే భేదము. మూతిని తెరచియుంచి తరుచు కడ్డీని వేయుటకంటె మూతిని మూయించియేవండుట మంచిదని పెద్దలు చెప్పెదరు. అనుభవమును ధైర్యమును అధికముగ లేనియెడల నిట్లుచేయుట కష్టము.

164. కొందరు మట్టితో బిరడాలను చేసిగాని లావుగనుండు పెంకుతో బిరడాలను చేసిగాని మూతియందు పెట్టి అప్పుడప్పుడు తీసి చూచుచు ఇదివరలో చెప్పిన చెమర్చుట మొదలగు పాకలక్షణములను బిరడాగుండ గ్రహించుచు పక్వముచేసెదరు.

165. కొందరు పైన బిరడాను పెట్టి పచ్చిటంకణమును పాలతో నూరి దానితోగాని కేవలము మన్నుతోగాని గుగ సంధిబంధనముచేసి వండెదరు. ఇట్లుచేయునప్పుడు కేవల అనుభవముచేతనే పాకమును గుర్తింపవలసియుండును. అపుడు కుప్పెవద్ద వాసనచూచినచో గంధకపువాసన లేకుండుట, కుప్పెలోనుండి సూక్ష్మముగ వచ్చు పొగ గంధకపురంగుగాని వాసనగానిలేనిదై తెల్లగనుండుట, మొదలగు కొన్ని లక్షణములచేకూడ పాకమును గుర్తింపవచ్చును.

166. కడ్డీని వేసి యొకసారి గుండ్రముగ త్రిప్పి యొకనిమిషము కుప్పెయందు వదలియుంచి వెంటనే సరిగ మెల్లగ తీయవలయును. త్రిప్పినవెంటనే తీసినయెడల కడ్డీతో మందువచ్చి ముఖమునొద్దపట్టి ముఖమును మూయును.

167. కడ్డీని తీసినవెంటనే నిప్పుయందుంచినచో గంధకపువాసనతోడను, పొగతోడను, పచ్చగ మంటవచ్చును. తుదకు కొద్దిగ చెమర్చునప్పుడుకూడ నిప్పునందుంచినచో గంధకపువాసనయు, మంటయు, వచ్చుచునే యుండును.

1/167. కడ్డీని తరుచు ఎర్రగకాల్చి చల్లార్చుచుండవలయును. అందుచే దానిని పట్టియున్న గంధకము బాగుగ నశించును. లేనిచో మరలవేయునప్పుడు అదివరకు పట్టియున్న గంధకమే మనకు కనబడవచ్చును.

168. కడ్డీని మందుకుప్పెనుండి తీసినవెంటనే, శుభ్రమైన గుడ్డముక్కను తడిపి 5,6 మడతలుగా పెట్టియుంచుకొని దానితో నొక్కితుడవవలయును. కడ్డీకి పట్టియున్న మందంతయు దానికి పట్టును. గుడ్డమడతచే కడ్డీమధ్యయందు చుట్టినట్లు నొక్కిపట్టి యుంచున్న కడ్డీభాగమును మెల్లగ లాగినచో మందంతయు నొకేభాగమున ముద్దగ పట్టును. ఇష్టమువచ్చినట్లు ఊడ్చినచో గుడ్డనంతను పట్టును. ఈగుడ్డను తడుపుటచే మందుయొక్కయు కడ్డీయొక్కయు వేడిమిచే గుడ్డగాని చేతివ్రేళ్లుగాని కాలకుండును. మరియు మందు సరిగపట్టి వెంటనే చల్లారి గుడ్డను గట్టిగ జిగురువలె పట్టును. ముక్కలు ముక్కలుగ వచ్చివేయును. వెంటనే ఈమందును ఒలిచి తీసి మూతిరంధ్రముగుండ మందుకుప్పెలో వ్రేయవలయును. ఈగుడ్డ ఆరినయెడల అప్పుడప్పుడు తడుపుచుండవలయును. ఈగుడ్డను, కడ్డీని, శుభ్రమగు పింగాణీ కంచము మొదలగువానియందు ఉంచవలయును.

169. మందునందు గంధకమున్నంతవరకు కుప్పెనుండి వచ్చుపొగ పచ్చగ గంధపు వాసనతో వచ్చును. గంధకము నశింపగనే గంధకపువాసన ఏమియులేకుండ తెల్లగ వచ్చును.

170. సిందూరప్రధానమగు మందులయొక్క కుప్పెలను పాకసమయమున మూతిగుండ చూచినచో అడుగుభాగమున ఎర్రగనుండును. మరియు పాకసమయమున మూతిరంధ్రమునందు వ్రేలును ఉంచినచో చల్లగ నుండును.

171. ఉడుకుచున్నమందు ముద్దగ గట్టిపడగనే కడ్డీతో తీసి గుడ్డకు రాచినప్పుడు గట్టిపడినపిదప కొద్దిగముక్కను ఖల్వములో నూరినయెడల కొద్దిగ నెర్రగ నగును. పాకమువచ్చుచున్నకొలదియు బాగుగ ఎర్రపడుచుండును. పైకిచూచుటకుమాత్రము నల్లగనే యుండును.

172. మందు ఉడుకునప్పుడు వేడిగ నున్నకుండ, కుప్పె, మొదలగువానిమీద నీళ్లు పడకూడదు.

173. వంటుమధ్యయందు కుండ బ్రద్దలైనయెడల వెంటనే సంపుటమును ఇంకొకకుండయందుంచి వండవలయును.

174. ఒక్కొక్కప్పుడు కుప్పెయందొక విధమగు ఆవిరి బయలుదేరి కుప్పె బ్రద్దగుటకూడ సంభవించును. అప్పుడు అధికమగుధ్వని కలుగును. ఇందుచేతనే మూతి మూసి వండుటకు కొందరు భయపడెదరు.

175. గంధకాదుల పరిమితి, మర్దన, ఇసుకపోయుట, కుప్పె, మంట, మొదలగు వానియొక్క భేదముల ననుసరించి మందు 2-3 రోజులు వ్యత్యాసముగ పక్వమగును. మరియు ఒకేసారిపెట్టిన యొకేవిధమగు మందుకుప్పెలలో కొన్ని రెండురోజులకే పక్వమగును, కొన్ని 4-5 రోజులకు పక్వముకావచ్చును.

176. స్వర్ణవంగము, కాంతవల్లభరసము, మొదలగువానియందు కడ్డీని మందు అడుగునకు పోనిచ్చియే గంధకపువాసనను చూచుచుండవలయును.

177. మందు పక్వమైసాంగశీతలమైనపిదప బయటికి జాగ్రత్తగ తీసి తేజాపకుప్పెయైనచో పైనున్న మట్టిగుడ్డలను గీకివేసి శుభ్రముగ చేసి అడ్డముగ మధ్యకు బద్దలు కొట్టియు, పలచనికుప్పెయైనయెడల మట్టితోడనే మధ్యకు బద్దలుకొట్టియు, పింగాణీ గిన్నెలు మొదలగు సంపుటము లైనచో పైనున్నమట్టిగుడ్డలను తీసి సంధిబంధనమును విప్పియు, మందును గ్రహింపవలయును.

178. మందు పక్వమైనదని తెలిసికొనుటకు పాకలక్షణములే ప్రధానములు. కాని రోజులు ప్రధానము కాదు.

179. కొందరు రసభూపతి, రజతలోహరసాయనము, రసరాట్, మొదలగు వానిని డాకలసంపుటమునందు వండుట, రసభూపతినికూడ పుటమువేయుట, మొదలగు వానిని చేయుదురు. ఇవి సిందూరప్రధానములుకాక గంధకాదులు జీర్ణింపవలసినవి మాత్రమే యగుటచే వారియిష్టప్రకారముగ జీర్ణింపచేయుచున్నారు. కాని శాస్త్ర మార్గము ననుసరించుటయే శ్రేష్ఠము.

180. మందును కుప్పెయందు పోసినదిమొదలు కాగితముమొదలగువానిని బిరడాగ చేసి కుప్పెయొక్క రంధ్రమును మూయవలయును. అట్లుచేయుటచే ఇసుకను పోయునప్పు డందు ఇసుకపడకుండ నుండును. పోసినపిదపకూడ ప్రక్కలనుండి పడుట మొదలగునవి కలుగకపోవుటయేగాక పూర్వమునందు క్రిమికీటాదు లందు చేరకుండును. మరియు కుప్పెకు మట్టిగుడ్డలు చుట్టినప్పటినుండియుకూడ మూతియుండుటయే మంచిది. లేనిచో మందునుపోయుటకు పూర్వమునందే క్రిమికీటాదులు,దుమ్ము, మొదలగునవి చేరి యుండవచ్చును. ఈ ఉద్దేశములతోడనే మందుపక్వమవగనే చిల్లపెంకుమొదలగు వానినుంచి మూతిని కప్పవలయును.

181. ఒక్కొక్కకుండలో 2,3,4, కుప్పెలనుకూడ నుంచి వండెదరు. ఇట్లు వండునెడల అడుగుపాత్రక్రిందను పైనను మిక్కిలి వెడల్పుగ నుండవలయును. పెద్దదిగ నుండు ఇనపబూర్లెమూకుడు మొదలగువానినికూడ నుపయోగింపవచ్చును. కుప్పెల నధికముగ నుంచినకొలదియు పాక మధికకాలమునకు వచ్చును. అన్ని సీసాలయందలి మందునకును పాకము ఒకే సమయమున రాదు. పాకమువచ్చిన కుప్పెయొక్క అడుగునకు అడుగున వంపుగనుండు కొడవలిమొదలగువానిని పోనిచ్చి దానితో కుప్పెను ఎత్తి లాగి మెల్లగ తీయవలయును. ఇట్లు తీయునపుడు ఇతరకుప్పెలు కదలవచ్చును. వేరువిధములగు మందుల నొకేపాత్రయందుంచి వండకూడదు. ఎట్లైన నీపద్ధతి శ్రేయస్కరము కానేరదు.

182. నిలచికాలునట్టియు వేడి యధికముగ నుండునట్టియు తుమ్మ, చింత, మొదలగువానియొక్క కట్టెలను మంటనిమిత్త ముపయోగించవలయును. ఆయామందులకు ప్రత్యేకమగు కట్టెలను చెప్పినయెడల వానినే యుపయోగింపవలయును.

183. కట్టెలను అధికముగ ఎక్కువేయకుండగను మంటను అశ్రద్ధగ చూడకను సమానమగు మంటయుండునట్లు చూడవలయును.

184. వండునప్పుడు కడ్డీని తరుచువేయుట మంచియలవాటుకాదు.

1/184. ఒకేసమయమున నొకేజాతిగల మందునే వండవలయునుగాని 2,3, జాతుల మందులను ఒకేసమయమున వండుట మంచిదికాదు.

185. 2, 3, జాతుల నొకేసారి వండునెడల వానిని కొంచెము దూరముదూరముగ పెట్టి వండవలయును. కడ్డీలు వేనికివానికే వేరుగ నుండవలయును. ఒకమందుయందుంచు కడ్డీని ఇంకొకమందునం దుంచుచుండకూడదు.

186. సిందూరప్రధానములగు మందులను వండునప్పుడు కుప్పెలోనుండి మంట రావచ్చును. అప్పుడు కడ్డీనివేసి మందును కలియత్రిప్పినయెడల నామంట పోవును. లేదా చిల్లపెంకును తడిపి మూతిమీద నుంచవలయును. లేదా ? గుడ్డను తడిపి 5, 6, మడతలుగ పెట్టి కుప్పెముఖముపై బాగుగ వేయవలయును. అప్పటికిని తగ్గనియెడల పొయ్యిలోని మంటనుకూడ తగ్గింపవలయును. లోన మంటమండినయెడల ఔషధము మిక్కిలి త్వరలోనే పక్వమునొంది సరియైన గుణముల నెంతమాత్రమును కలిగింపదు.

187. కడ్డీని తరుచు వేసి చూడవలచుకొన్నను కుప్పెయొక్క రంధ్రమును చిల్ల పెంకుచే కప్పియుంచుటయే యనేకవిధముల మంచిది.

188. మూతిపొడుగుగనుండు తేజాపకుప్పెలయొక్క ముఖము వంటమధ్యయందు చిగురున కొంత విరగవచ్చును. అందుచేతనే దీనికి ఇసుక కొంతతగ్గించి పోయవలసినదిగ చెప్పబడినది.

189. గంధక మధికముగ కలిసినట్టిగాని కుప్పెయం దధికముగ పోయబడినట్టి గాని మందు వండునప్పుడు పొంగి పైకి వచ్చుచున్నయెడల కడ్డీతో కలియత్రిప్పవల యును. లేదా మంటను చాలవరకు తగ్గించుటకూడ చేయవలయును.

190. మందును పొయ్యిమీదనుంచి మంటవేయుటకు పూర్వము పూజ మొద లగువానిని చేయవలయును.

191. వండునప్పుడు దగ్గరకు అస్పృశ్యులు, పాదరక్షలు (జోళ్ళు) కలవారు, మొదలగువారిని రానియ్యకుండుటయే గాక ఇతరులనుకూడ అందరిని తరుచు రాని య్యకూడదనియు గోప్యముగ వండవలయుననియు చెప్పెదరు.

192. ఘనౌషధములనుగాని అధికమగు ఔషధములనుగాని వండినప్పుడు కొందరు బ్రాహ్మణసంతర్పణ మొదలగువానినికూడ చేయుదురు.

193. సిందూరప్రధానములగు నౌషధములయందు సిందూరము మొదట వేసిన పాదరసమునకు సమానముగ వచ్చును. లేక బహుస్వల్పముగ తగ్గవచ్చును.

194. గంధకము కొద్దిగ మిగిలినచో లేతపాకమనియు, గంధకము మిగలక పాద రసము (సిందూరము) నశింపకయున్నచో న్యాయ (సరియైన)పాకమనియు, పాదరసము నశించినచో దగ్ధ (మాడు) పాకమనియు, చెప్పబడును. లేతపాకమునుగాని మాడుపాక మునుగాని పొందిన మందు కొద్దిగవల్లగనుండుటయే గాక వేడిమినికూడ చేయును. సరి యైనపాకమును పొందినమందు సరియైన కుంకుమవర్ణములోనుండి సరియైన గుణములను కలిగించును.

195. 2-3 సార్లు వండవలసిన షడ్గుణము, మకరధ్వజము, మొదలగువానిని ప్రారంభములో చాలలేతపాకముగనే దింపుచు తుదకు సరియైన పాకములో దింపవలెను.

196. ఒక్కొక్కప్పుడు సరిగనే ఉడుకుచు పాకలక్షణములన్నియు సరిగ కలిగి మందునిమిత్తము కుప్పెను విదల్చిచూడగ నందు ఏమియునుండక వట్టిడిప్పలే యుండును. ఇందులకు గంధకాదులు మంచివికాకుండుట, మర్దన సరిలేకుండుట, మొదలగునవియే కారణములు. కడ్డీతో తీసినమందు జిగురుగ నల్లగ లేకుండుట, తీసిన ఈమందును ఖల్వములోనుంచి నూరినయెడల కొంచెమైనను ఎర్రగలేక మట్టివలె నుండుట, మొదలగు లక్షణములచే నీ వినాశపాకమును(మందుండకపోవుటను)కూడ మనము గుర్తింపవచ్చును. కాని మన మప్పుడు చేయునదేదియు లేదు.

197. మందును కుప్పెనుండి తీయగనే తూచి నిలవయుండవలసిన ద్రవ్యముల యొక్కయు నశింపవలసిన ద్రవ్యములయొక్కయు విభాగమును తెలిసికొని నశింపవలసిన ద్రవ్యములు నశించినదియు లేనిదియు తెలిసికొనవలయును.

198. రజతచంద్రోదయము, పూర్ణచంద్రోదయము, మొదలగు మందులయందడుగున నుండు వెండి, బంగారము, మొదలగునవి మొదటవేసినతూకముకంటె నధికముగకూడ నుండవచ్చును. గంధకాదులయందున్న పిట్టుకూడ నడుగునకు చేరుటయే ఇందులకు కారణము. అడుగున నేమియు నుండనవసరములేని షడ్గుణమునం దడుగున నేదియో యుండుట చూచుచు నేయున్నాము.

199. వేడి బాగుగతగిలి ఔషధము త్వరగపక్వమగుటకై మందునువండు కుండకు అడుగుభాగమున కొందరు 3, 4 రంధ్రములను పొడిచెదరు. ఈవిషయమునుగూర్చి శాస్త్రమునం దెచ్చటను చెప్పబడియుండలేదు. త్వరగ పక్వమగుటకు చేయబడు ప్రయత్నము లంత మంచివి కానేరవు.

200. మర్దింపబడినమందును మాత్రలుగచేసి వండవలయునని చాలయోగములయందు చెప్పబడియున్నది. అట్లుచేయుమనుటకు ప్రత్యేకమగుయుక్తి ఏమియు కనపడదు. అట్లుచేసినను ఏవిధమగునష్టమును లేదు. చూర్ణముగనే పోసి వండుసాంప్రదాయముకూడ చాలవరకుకలదు.

201. మందును కొంతవరకు వండి ఏకారణముచేనైనను మానవలసివచ్చినయెడల నేమిచేయవలయుననగా అటులనేయుంచి కొద్దిరోజులైనపిదప వండవచ్చును. కాని, పాకము సరిగ రానేరదనియు, స్వర్ణవంగము మొదలగునవి చెడుననియు, రజతలోహరసాయనము మొదలగునవి సరిగ పాకమునొందవచ్చుననియు, తోచుచున్నది. దీనినిగూర్చి విశేషానుభవము లేకపోవుటచే విశేషించి వ్రాయుటకు వీలుకలుగలేదు.

202. మందులను స్వయముగ వండకూడదని తలచి కొందరు ఇతరులచే వండించెదరు. కొందరు స్వయముగనే వండెదరు.

సామాన్యవిషయములు

203. వైద్యస్వభావము — కొంతమందివైద్యులను దగ్ధహస్తులనియు, కొంతమందిని అమృతహస్తులనియు, కొందఱు తలంచుచుందురు. అది వారివారి అభిప్రాయమునుబట్టి యుండును. ఎవరునుకూడ రోగులనందఱిని బ్రతికింపలేరు. కాని జనవాక్యమునుకూడ నొకవిధముగ సమర్థింపవచ్చును. కొందఱువైద్యులు రోగియొద్దకు వెళ్ళినది మొదలు ఇతరవిషయముల నేమియు నాలోచింపక రోగస్వభావమేమి? ఎట్టి మందును ప్రయోగించినయెడల రోగము నిశ్చయముగ నశించును? రోగియొక్క బాధను మన మెట్లు నివర్తింపచేయగలము? ఏవిధముగాని మనము రోగిని మోసపుచ్చుటలేదు గదా? యనెడి నిష్కల్మషములగు ననేకభావములతో "ఈమందును ఇచ్చుచున్నాను ఇది పనిచేసి తీరవలయును" అనెడి అభినివేశముతోకూడిన మనస్సుతో మందు నిచ్చెదరు. అట్టిమందును అభినివేశముతోకూడిన మనశ్శక్తియు కలిసి నిశ్చయముగ పనిచేయును. మనశ్శక్తికూడ కొంతవరకు పనిచేయునని అందరికిని తెలిసినవిషయమే. పూర్వమునందు ఋషీశ్వరులు అభినివేశముతో "నీవు ఫలానివిధముగ నగుదువుగాక" యని శపించగా నావిధముగ నైనట్లును, యుద్ధములందు మంత్రమును జపించి "నీవు బ్రహ్మాస్త్రమై అందరిని నశింపజేయుదువుగాక"యని గడ్డిపరకనుకూడ విసరగ నది బ్రహ్మాస్త్రమై యందరిని నశింపజేసినట్లును, పురాణాదిగాథలనుండి వినుటలేదా? ఈమనశ్శక్తియును నది సామాన్యముగ కలుగునదికాదు. కావలెనన్నచో వచ్చునదికాదు. మందుయొక్క గుణమును మనశ్శక్తియు కలిసినచో నధికముగ పనిచేయుటకు సందేహములేదు. మందులను సమానముగ తయారుచేసినను కొందరుచేసినవి బాగుగ పనిచేయుననియు, కొందరుచేసినవి బాగుగపనిచేయవనియు, వాడుకలుగుటకూడ నిదియే కొంతకారణము. బాగుగపని చేయవలయుననెడి అభినివేశముతో చేసినయెడల నామనశ్శక్తి మందులయందు సంక్రమించి అధికమగు గుణముగలవానినిగ చేయును. ఈ వైద్యులిచ్చినయెడలగాని ఈ వైద్యునియొద్దనున్న మందును ఇచ్చినయెడలగాని వ్యాధితగ్గుననెడి రోగియొక్కయు ఇతరుల యొక్కయునమ్మిక (మనశ్శక్తి) కూడ కలిసినచో వ్యాధి యింకను నిశ్చయముగ తగ్గుననియు, మందులు అధికమగు గుణముకలవిగ నుండుననియు, వేరుగ చెప్పనవసరము లేదు. కొందరు ప్రధానవిషయముల నాలోచింపక ఇతరవిషయములనే ఆలోచించుచుండినయెడల మనశ్శక్తి యట్లుండ రోగనిర్ధారణాదికమే సరిగ లేకపోవుటచే వ్యాధి సరిగ శమింపనేరదు. ఇట్టిభావముల ననుసరించియే వైద్యులకు అమృతహస్తులనియు, దగ్ధహస్తులనియు, పేరులు వచ్చుచున్నట్లు కనబడుచున్నది.

204. సాంగశీతలము లేక స్వాంగశీతలము — అంగములతోకూడ లేక తనయొక్క అంగములతోకూడ చల్లారినదానికి సాంగశీతలము లేక స్వాంగశీతలమని పేరు. మందునకు అంగము లేవియనగా? సీసా, ఇసుక, కుండ, పొయ్యి, మొదలగునవి. మందు పక్వమవగనే తొందరపడి పొయ్యి, కుండ, మొదలగువానిమీద నీళ్ళుపోసి

చల్లార్చి తీయక సరిగ మ్రగ్గి చల్లారినపిదపనే తీయవలెనని యభిప్రాయము. అన్నము సరిగ ఉమ్మగిలినపిదపను, కూరలు పులుసు మొదలగునవి సరిగ మ్రగ్గినపిదపను, ఆయా రసములు సరిగ సమ్మేళనమగుటచే రుచిమంతిములుగ నుండునట్లు మందులుకూడ వేడిమీద సరిగ మ్రగ్గినపిదపనే గుణవత్తరములుగ నుండునని యభిప్రాయము.

205. పొట్లములనుకట్టుట—పరిశుభ్రమైన కాగితములను నలుపదరముగ చింపవలయును. ఒకకాగితముమీద నింకొకకాగితమును కొద్దిగ నెక్కించుచు వరుసగ పరచవలయును. నలుబదిపొట్లములను కట్టుకొనవలసినయెడల పదేసికాగితముల చొప్పున నాలుగుపంక్తులుగ పరచవలయును. రెండవపంక్తికాగితములనుకూడ మొదటపంక్తికాగితములమీద కొద్దిగ ఎక్కనియ్యవలయును. ఇట్లెక్కించుటచే కాగితములు చాలదూరము వ్యాపించక పోవుటయేగాక గాలివేసినను ఎగరవు.ఎగిరినను మందు,ప్రక్క కాగితముమీదనే పడును. సంఖ్యప్రకారముగ పంక్తులుగ పరచినచో ఎన్ని కాగితములను పరచినదియు సుఖముగ తెలిసికొనుచుండవచ్చును. మందును వరుసగ వేసికొనుచు తుదకు అన్నిపొట్లములయందును మందు సరిగనుండునట్లు సవరింపవలయును. పొట్లమును కట్టునప్పుడు మందు ఇటునటులేకుండ ఒకేప్రక్కకు వచ్చునట్లు చేసి పొట్లము విడిపోకుండునట్లును అందముగనుండునట్లును చివరలు మొదలగునవి పైకి లేకుండునట్లును హస్తకౌశలముతో చురుకుగ కట్టవలయును. సిరాయొక్క గుణము మందులో సంక్రమించును. గావున అచ్చుకాగితములలో పొట్లములను గట్టరాదని చెప్పెదరు. పొట్లములను బేసిసంఖ్యగ కట్టవలెనుగాని సరిసంఖ్యగ కట్టకూడదని చెప్పెదరు. ఇందులకు శాస్త్రప్రామాణ్యముగాని యుక్తిగాని కనపడదు.

206. రసశబ్దార్థము—ప్రతిమందుయొక్క పేరునకును తుదను "రసము" అనెడిపదము కలదు. దీనినిట్లు ప్రధానముగ చేర్చుటకు కారణ మాలోచింపవలయును. రసములనగా మహారసములు,ఉపరసములు,సాధారణరసములు, మొదలగునవి. అవిఇందు చేరును గావునరసమని చెప్పబడును. మరియు "రస్యతే రోగశాన్త్యై ఇతి రసః"(రోగము నశించుకొరకు తినబడునది) కావున రసమని చెప్పబడును. కావున రసమనగా మందని సరియైన అర్థము. ఓషధులచే తయారుచేయబడినది "ఔషధము" అని అన్వర్థనామము న్నను రూఢ్యర్థముచే ఔషధశబ్దమువలన నీమందులనుకూడ గ్రహింపవచ్చును.

207. ఆయుర్వేదమునందలి పరిమాణము— పలము మొదలగు శబ్దములకు సరియైన నిర్ధారణ లేకపోవుటచే చాలమంది బాధనొందుచున్నారు. అనేకులు అనేకవిధములుగ గ్రహించుచున్నారు. ఇందులకు కారణమేమనగా శాస్త్రకారులు 2,3, విధములుగ చెప్పియుండుటయే గాక దేశభేదములచేగూడ ననేక వాడుకలు కలవు. పలమనగా 3 తులములనియు, 4 తులములనియు, 6 తులములనియు, 8 తులములనియు, వాడుకలు దేశభేదములచే కలవు. ఆవాలు, గురివిందగింజలు, మినుములు, మొదలగు వానిని శాస్త్రప్రకారముగ తూచుచు హెచ్చించుచు పలము మొదలగువానిని నిర్ధారణ చేయుదమన్ననుఅట్లుచేయుటకుకూడ వీలుకలుగలేదు. ఆవాలుగాని గురివిందగింజలుగాని

మినుములు గాని చాలరకములుగ లేవా ? వేనిని గ్రహింపవలయును ? పలమనుదానికి 3 తులములనియో 4 లేక 8 తులములనియో నిర్ధారణచేసికొని దానినిబట్టి క్రిందిపరిమాణమును తగ్గించుకొనుటయు మీది పరిమాణమును హెచ్చించుకొనుటయు చేయవచ్చును. అనగా పలమనుదానికి 4 తులములని నిర్ధారణచేసుకొని కర్షమనగా పలములో నాల్గవవంతు కావున 1 తులమనియు, శాణమనగా పదునాఱవవంతు కావున $\frac{1}{4}$ తులమనియు, ప్రస్థమనగా పలమునకు పదునాఱురెట్లు కావున 64 తులములనియు, నిర్ధారణచేసికొనవలయును. ఇదియే కొంతమంచిపద్ధతిగ కనపడుచున్నది. కాని ఇట్లు గ్రహించినయెడల కొన్ని సమయములయందుమాత్రము భేదము కలుగును. ఒక యోగమునందు రసము 1 పలము, నాభి 1 తులము, అని ఉన్నదనుకొనుడు. తులమనునది అందరికిని సమానమేగదా ? అప్పుడు పలమనగా 4 తులములని గ్రహించినవానికి నాభి రసములో నాలగవవంతును, 6 తులములని గ్రహించినవారికి ఆరవవంతును, 8 తులములని గ్రహించినవారికి ఎనిమిదవవంతును, అగును. మరియు ద్రవద్రవ్యములను వానికి ప్రత్యేకముగ చెప్పిన కుడవాదిప్రమాణముగ కొలిచి ఇతరద్రవ్యములను పలాదిపరిమితముగ తూచినప్పుడు భేదము కలుగును. కుడవమనగా ప్రస్తుతపు అంగుళములపరిమితిగ నాలుగంగుళముల లోతును నాలుగంగుళముల వెడల్పును కల పాత్రను గ్రహించితి మనుకొనుడు. అప్పుడు ఇతరద్రవ్యములను పలాదులచే ఒక్కొకరు ఒక్కొకరీతిగ వేసినయెడల ద్రవ్యసమ్మేళనమునందు భేదము కలుగుటలేదా ? అంగుళమనుదానిని పరిమితిలో నొక్కొకరు ఒక్కొకవిధముగ గ్రహించినయెడల ఇంకను భేదములు కలుగునని వేరుగ వ్రాయ నవసరములేదు. పరిమాణమునుగూర్చి ప్రస్తుతము ఇదమిత్థమని నిర్ధారణచేయుటకు వీలులేదు. కాని పలము నొకవిధముగ పరిష్కరించుకొని గానినిబట్టియే ఇతరపరిమాణములను నిర్ధారణచేసుకొనుట కొంతవరకు మంచిదని తోచుచున్నది.

వాడుకలోనున్న యోగములు

ఈగ్రంథమునందు ఒకేజాతిగల యోగము లనేకములుండుటచే ఏయోగమును చేయవలయుననెడి సందేహము కొందరికి కలుగవచ్చును. అట్టి సందేహము నివర్తించుటకు ఆంధ్రదేశమునందు ప్రసిద్ధముగ చేయబడుచున్న వానిని వరుసగ వ్రాయుచున్నాను.

నవరత్న చింతామణి, విశేషముగ చేయబడునదికాకపోవుటచే నిర్ణయించి వ్రాయవీలు కలుగలేదు.

జ్ఞప్తి—ఒకేజాతిగల రోగము లనేకములున్నప్పుడే సందేహము కలుగును. సందేహనివృత్తికొరకు నీపట్టికను వ్రాయదలచుటచే విడిగనున్న సంనిపాతభైరవి, శీతాంశురసము, మొదలగు యోగముల నీపట్టికయందు వ్రాయలేదు. చేయదగిన యోగము వేరుపేజీయందున్నచో పేజీసంఖ్యమాత్ర మియ్యబడినది. ఉదాహరణము - హుతాశనము. ఇతర సందేహయోగములతో కలిసియున్నచో పేజీసంఖ్య వ్రాయుచు యోగసంఖ్యకూడ వ్రాయబడినది. ఉ॥ లఘుసూర్యావర్తి. అన్నియు చేయదగిన యోగములే అయినచో వివరమువ్రాయక పేజీసంఖ్యమాత్ర మియ్యబడినది. ఉ॥ రజతలోహరసాయనము, కస్తూరిమాత్రలు. నిస్సందేహముగనున్న కొన్ని యోగములనుకూడ కొన్ని స్థలములయందు సందర్భానుసారముగ సజాతిలోచేర్చి వ్రాసితిని. ఉ॥ క్రవ్యాది. కొన్ని యొకేజాతిగనున్నను వానియొక్క పేరులచేతనే స్పష్టముగ తెలియుచుండుటచే మరల నిందు వ్రాయలేదు. ఉ॥ కాంతవల్లభరసము, సువర్ణకాంతవల్లభరసము.

గ్రంథవిషయము

సమాప్తము.

ముఖ్యమనవి

నేను కొన్ని ఆయుర్వేదగ్రంథములను రచించినసంగతి అనేకులకు విదితమైయున్నది. నేను అనేకవిధములగు పనులను చూచుకొనుచు అనేకవిధములగు వ్యయప్రయాసలనొంది ప్రజాసేవను కొద్దిగనైనను చేయవలెననెడి ఉద్దేశముతో ఈగ్రంథములను రచించితిని. వానిలో కొన్ని నాలుగు, ఐదు ముద్రణములనుకూడ పొందినవి. ఇందు లనుబట్టియే నాయొక్క యీ గ్రంథముల ప్రాశస్త్యమును మీరే ఊహించుకొనగలరు. ఈ గ్రంథములనుగురించి ఈ క్రిందను కొద్దిగ వివరించియున్నాను. గమనించి మీకు అవసరమనితోచిన గ్రంథము లను పొందగలందులకు కోరుచున్నాడను.

రాజమండ్రి
22-12-48.

ఇట్లు, గ్రంథకర్త,
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి.

చరకచికిత్సాస్థానము.

ఇందు అనేకవిధములైనట్టియు శాస్త్రసమ్మతములైనట్టియు చికిత్సావిషయములు అనేకములు కలవు. ఆయుర్వేదమున చికిత్సావిషయక గ్రంథములలో ఇంతటి గ్రంథము లేదని అందరికిని తెలిసినవిషయమే. వెల రు 7-0-0 లు.

చరకస్థానషట్కము.

చరకమునందలి నిదాన, విమాన, శారీర, ఇంద్రియ, కల్ప, సిద్ధి, స్థానములను ఆంధ్రీకరించి ఏకముగ జేర్చి స్థానషట్కమనెడి పేరుతో ప్రచురించితిమి. ఇందు ఆరు స్థానము లుండుటవలన ఏట్టివి ఎన్ని విషయములుండునో వేరుగ వ్రాయ నవసరములేదు.

వెల రు 6-0-0 లు.

చరకసూత్రస్థానము.

శాస్త్రమునకంతకును సూత్రములే ఆయువుపట్టువులుగ నుండును. అమోఘము లైన విషయములను బోధించునట్టి అట్టి సూత్రములతో ఈ గ్రంథము నిండియున్నది.

వెల రు 5-0-0 లు.

ఆంధ్రభైషజ్యరత్నావళి

ఈ గ్రంథముకూడ అత్యుపయోగకరమైనదియే. ఇందులో కొన్ని యోగములను వ్రాయుచున్నాము. గమనింపుడు. అశోకారిష్టము, అశ్వగంధారిష్టము, అర్జునారిష్టము, సారస్వతారిష్టము, ద్రాక్షారిష్టము, వాసారిష్టము, అమృతారిష్టము, జీరకాద్యరిష్టము, ఖారిబాద్యాసవము, లోహాసవము, చందనాసవము, అశ్వగంధాదిచూర్ణము, పుష్యానుగ చూర్ణము, తాలీసాదిచూర్ణము, సితోపలాదిచూర్ణము, భాస్కరలవణచూర్ణము, త్రివృత్ (తెగడ) చూర్ణము, అగ్నిముఖచూర్ణము, మహాద్రాక్షాదిచూర్ణము, స్థాలీచూర్ణము, యోగరాజగుగ్గులు, మహాయోగరాజగుగ్గులు, ఇచ్ఛాభేదివటి, వీర్యస్తంభనవటి, అశోకవటి, అగ్నితుండివటి, చంద్రప్రభావటి, కైశోరగుగ్గులు, చందనాదివటి, తాంబూలవటి, అశ్వగంధాది (పెన్నేరు) లేహము, సుగంధిపాలలేహము, కుష్మాండలేహము, మదన కామేశ్వరలేహము, చ్యవనప్రాశలేహము, నారసింహ (శతమూలికాది) లేహము, త్రివృల్లేహము, అశోకఘృతము, పంచతిక్తగుగ్గులుఘృతము, సారస్వతఘృతము, పంచ గవ్యఘృతము, త్రిఫలాఘృతము, నారాయణతైలము, విషముష్టితైలము, మాషతైలము, ఛాగమాంసతైలము, చందనాదితైలము, భృంగామలకతైలము, అమృతామలకతైలము, పిండతైలము, భృంగరాజతైలము, పంచతిక్తపానకము, జంబీరాదిపానకము, మాదీఫల రసాయనము, శంఖద్రావకము, భావనకరక్కాయ, భావనశొంఠి, భావనజీలకఱ్ఱ, మొదలగునవన్నియు వ్రాయబడినవి. దీనియొక్క ఉపయోగమునుబట్టి ఇదికూడ త్వరలోనే ద్వితీయముద్రణకై సిద్ధముగనున్నది.

వెల రు 3-0-0 లు.

భస్మప్రకాశిక

ఇందు ప్రతిభస్మమును చేసుకొనవలసినవిధానములు అతివిశదముగ వ్రాయబడి యున్నవి. భస్మనిమిత్తము వస్తువును గ్రహించుట మొదలు దానిని సీసాలోవేసికొను వఱకు ఏమిచేయవలసినదియు, మధ్యయందుకలుగు కష్టసుఖములును, తత్పరిహారములును, ఏరంగులో తయారగునదియు, ఎంత మొత్తము తయారగునదియు, గుణభేదములు మొదలగునవన్నియు విపులముగ వ్రాయబడినవి. ఇట్లు సువర్ణ, రజత, అభ్రక, తీక్ష్ణలోహ, కాంతలోహ, మాండూర, వంగ, సీస, మౌక్తిక, తామ్ర, గంధక, ఇంగిలీక, తాళక, శంఖ, కాసీస, ప్రవాళ, వరాటాదులను గురించి అతివివరముగ వ్రాయబడినది. అంతియేకాకుండ ఇంగిలీకమునుండి రసమును తీయు విధానము, గంధకభస్మ, గంధకతైలము, గురు (మైలతుత్థ) భస్మలు, ఇంగిలీకపుకట్లు, ఇంగిలీకపు మైనములు, ఇంగిలీకభస్మ, సమస్త పాషాణాదులయొక్కయు శుద్ధులు, భస్మలు, మైనములు, కట్లు, మాత్రలు, సాంగాస్త్రిలు మొదలగునవియు నారికేళరసాయనము, తామ్రమైనము, గంధకపుష్పము, తాస్రివంగ ము, రజతనవనీతము, వంగనవనీతము, మాడుజీరుపట్లు, తామరతైలము, గడ్డలు వ్రణము లు మొదలగువానికి పట్టీలు మొదలగు అనేకప్రక్రియలు వ్రాయబడినవి. ఈగ్రంథము తనయొక్క ప్రాశస్త్యమునుబట్టి ఐదవముద్రణమును పొంది సిద్ధముగనున్నది.

వెల 2-0-0 లు.

వైద్యవిజ్ఞానము.

నేను ఆయుర్వేదసంబంధమైనట్టియు, అత్యుపయోగకరమైనట్టియు అనేకగ్రంథములను ఇదివరలో వ్రాసి ప్రచురించిన సంగతి ఆంధ్రలోకమునకు తెలిసియేయున్నది. తరువాత ఇంకను కొన్నిగ్రంథములను రచింపదలచి తగిన గ్రంథమును రచించుటకు పట్టుదలగలవాడనై తగు ఏర్పాటులను పూర్తిచేసి "వైద్యవిజ్ఞానము" అనెడి ఈ గ్రంథమును ప్రచురించితిని. నే నిదివరలో వ్రాసిన గ్రంథములకంటె ఇయ్యది ప్రత్యేకమగు గ్రంథమై యున్నది. ఇదివరలో శాస్త్రవిషయక గ్రంథములను మందులకు సంబంధించిన గ్రంథములను వ్రాసి ప్రచురించితిని. నిదానాదులకుసంబంధించిన గ్రంథములనుకూడ వ్రాసి ప్రచురింపవలసినదిగ అనేకమంది నన్ను తరుచు కోరుచున్నారు. వారి కోరికలు ఎట్లున్నను అట్టి గ్రంథములను రచింపవలెనని నాకుకూడ విపరీతమగు ఉత్సాహము ఇదివరలోనే కలదు. కావున ఇప్పుడు ఈ నూతనగ్రంథమును ప్రచురించితిని. ఇందు వ్యాధికిని, మందునకును గల సంబంధము పూర్తిగా వివరింపబడినది. అనగా ఎట్టి మందును, ఎట్టితత్వాదులమీదను ఉపయోగింపవలెనో అతిసూక్ష్మముగా వివరింపబడినది. మరియు వ్యాధులయొక్క స్వభావమును, మందులయొక్క స్వభావమును పూర్తిగ వివరింపబడినవి. ఒకే వ్యాధికి అనేకరకము లగు మందులు చెప్పబడియున్నవి. గాని వ్యాధియొక్క స్వభావమును అనుసరించి ఆయా మందులను ప్రత్యేకించి ఉపయోగింపవలసిన విధానము ఇదివరలో ఎవరును వ్రాసియుండలేదు. శాస్త్ర విషయముల నన్నిటిని, మాకు సుమారు ముప్పదిసంవత్సరములనుండిగల వైద్యానుభవముల నన్నిటిని కలిపి ప్రత్యేకమగు విషయములతో ఈ గ్రంథము వ్రాయబడినది. ఆయుర్వేదమునందు ఇట్టి పద్ధతులతో ఇట్టి గ్రంథము ఇదివరలో ఎన్నడును వెలువడియుండలేదని ఘంటాపథముగ చెప్పగలము. వైద్యులకేగాక ప్రతి మనుజునకునుకూడ వైద్యవిజ్ఞానము కలుగునట్లు చేయుటయే ఈగ్రంథముయొక్క ముఖ్యోద్దేశమై యున్నది. నేను ఇదివరలో వ్రాసిన గ్రంథములనుబట్టియే ఈ విషయమును అందరును నిర్ధారణచేసికొనగలరు. వెల రు 2-8-0-లు.

అనుభవదీపిక.

ఈగ్రంథముయొక్క పేరును వినినంతమాత్రముననే దీనియందలి విషయమును మీరే గ్రహింపగలరు. సుమారు 35, సంవత్సరములనుండియు నేను తయారుచేయుచున్న ఔషధములయొక్క విషయమంతయు ఇందు కలదు. సిద్ధమకరధ్వజము మొదలుకొని పైత్యాంతకమువరకును కల సమస్తౌషధములకును, తైలములు ఘృతములు ఆసవారిష్టములు లేహములు మొదలగువానికిని అనుభవ విషయములు అనేకములు ఇందు వ్రాయబడినవి. అనేకౌషధములను అనేక నూతన విధానములతో తయారుచేసి ఆవిషయములనుకూడ ఇందు వ్రాసితిని. వెయ్యేల ? ఇట్టి గ్రంథము మీకు లభించుట కష్టము. స్వల్పకాలము లోనే మూడవ ముద్రణమై సిద్ధముగ నున్నది. వెల రు 1-8-0 లు.

ప్రకటన

ఆయుర్వేదౌషధముల నన్నిటిని శాస్త్రప్రకారముగ పరిశుభ్రముగ తయారుచేసి స్వల్పలాభముననే విక్రయించి సర్వజనులకును సౌకర్యమును కలిగించు ఆయుర్వేదాభివృద్ధికై తోడ్పడదలంచి "కృష్ణాఫార్మసి" అనెడి పేరుతో నొక ఆయుర్వేదౌషధ కర్మాగారమును స్థాపించితిమి. సమస్తౌషధములును సరిగ తయారు చేయబడుచున్నవి. ప్రతి మందునకును స్వయముగ దగ్గర ఉండియు, మందులను తయారు చేయించెదము. అందుచే అమోఘముగ మిక్కిలి చక్కగ పనిచేయును. ఇంతటి సౌకర్యము మరెచ్చటను కలుగదని మా అభిప్రాయము. మీకు ఏమందు కావలసినను మాకు వ్రాయుడు. కావలసిన వి.పి. కేటలాగు పంపబడును.

హెచ్చరిక —మాపుస్తకములు క్రమప్రకారముగ "రిజిస్టరు" చేయబడినది. కావున ఇందలి యోగములను గాని విషయములనుగాని ఇతరు లెవ్వరును ఏవిధముగను ప్రకటింప కూడదు.

ఈపుస్తకముగాని మాయితర పుస్తకములుగాని మందులుగాని కావలసినవారు :—

డాక్టర్ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి & సన్సు,

రాజమండ్రి.

అని వ్రాయవలయును.